לחלוקה חופשית

שבוע פרשת שלח

כ׳ – כ״ו סיון ה׳תשע״ב (10 – 16 June 12)

ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ' סיון.

וכיון שנכנסים הננו לחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר היתה בזה גאולת הרבים בעת ההיא ולשנים ולדורות הבאים לאחרי זה, וכמובן מפרטי הענינים של פרשת המאסר והגאולה.

הנה יבוא זה בפועל בפעולות באותם השטחים עליהם מסר נפשו, הם עניני הפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד, שכל השייכים ויודעים עד"ז מחוייבים בזה, וכיון שלהצלחת העבודה זקוקים למנוחה שמחה וטוב לבב, הנה רועה ישראל יאר פניו ויגאל אותו מכל ענינים המבלבלים, וימלא את כל הנ"ל מתוך הרחבה אמתית הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכת הצלחה ולבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קי״א קי״ב ..... ד

ג) מאמר ד״ה שלח לך אנשים וגו׳
שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה׳תשח״י ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת שלח, מבה״ח תמוז, התשח״י .....יט

ה) לקוטי שיחות – פרשת שלח
(בלה״ק) כרך יח ..... כא

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כה

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת ט, תרגום מאידיש .....כו

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח .....כז

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת שלח ..... כח

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח .....נא

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שלח ..... נב

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שלח .....סא

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סד

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שלח ..... סז

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח..... צ

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח ..... קב

יז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק כד, תהלים פרק נא .....קה

יח) משניות יבמות
ביאור קהתי ..... קז

יט) עין יעקב מסכת יומא..... קטו

כ) מסכת נדה עם ביאורים
מדף כ עד דף כו ..... קטז

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קנא

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קנא

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קנב

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קנג

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קנג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קנד

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קנד

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנה

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנו

ל) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנו

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנז

לב) ביאורים לפרקי אבות פרק ג ..... קנט

לג) חומש לקריאה בציבור ..... קס

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח..... קסו

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש .....קסז

בס"ד. שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתוּרוּ וירגלו **אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן**[1], שהיא ארץ ישראל, לפני כניסת בני ישראל לארץ **וִידוּעָה הַקַּשְׁיָא, מֶה** לשם מה **הָיָה הַצָּרֵךְ בְּשִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים** לבדוק כיצד לכבוש את ארץ ישראל, **הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁאִלּוּ זָכוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיָּד** לאחר יציאת מצרים, ואז הכניסה הייתה, **עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֲזַי לֹא הָיוּ צְרִיכִים לְדַרְכֵי הַטֶּבַע כְּלָל** והיו נכנסים לארץ וכובשים אותה בניסים גמורים מבלי להזדקק לכיבוש ומלחמה בדרכי הטבע **(אֲפִילּוּ לֹא לְדַרְכֵי הַטֶּבַע שֶׁהָיוּ בַּכְּנִיסָה לָאָרֶץ עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ** שאמנם הייתה כניסה בניסים אבל בכל זאת נפעלו דברים גם בדרכי הטבע)[2], **וְהָיְתָה הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ בְּאֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָּה שְׁלֵמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת**[3], **וְאִם־כֵּן** מאחר שבשעה זו עדיין לא נגזרה הגזירה שמשה לא יכנס לארץ **לָמָּה הֵצְרַךְ לְשִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁעַל־פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע** שהרי רק לקראת כניסה וכיבוש בדרכי הטבע יש מקום לבחון את מצב הארץ ויושביה על ידי מרגלים?. **וּבִפְרָט** השאלה לשם מה היה צורך לשלוח מרגלים לפני הכניסה לארץ מתחזקת בפרט **לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י** (ומקורו **מִמִּדְרָשׁ**[4]) **עַל הַפָּסוּק שְׁלַח לְךָ,** שהקב"ה אומר למשה "שלח לך" כלומר **לְדַעְתְּךָ,** בהתאם לדעתך ולרצונך **וְהַיְנוּ, שֶׁשְּׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים הָיָה מִמִּדְרְגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וַהֲרֵי בְּמֹשֶׁה כְּתִיב**[5] **כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ** ומוסבר על כך בתורת החסידות שלפי פנימיות הדברים הפסוק מלמד על דרגתו הרוחנית הגבוהה של משה רבינו (כמבואר בספרי קבלה שהעולם הזה הוא בבחינת 'שמיטה שניה' וההנהגה בו היא ממידת הגבורה שנמשלה לאש וקודם לכן היתה בחינת 'שמיטה ראשונה' ממידת החסד שנמשלה למים ו"מן המים משיתיהו" פירושו שנשמת משה ירדה מדרגה גבוהה מאד ומשם נמשכה, ו'נמשתה' כדי לתקן את העולם הזה), **וְגַם מִצַּד גּוּפוֹ הָיָה** משה **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** מאד נעלה **שֶׁבִּשְׁעַת גִּלּוּי הַנְּבוּאָה**[6], היינו בשעה **שֶׁשְּׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ**[7] של משה, **עָמַד עַל עָמְדוֹ בְּכָל חוּשָׁיו,** מבלי לאבד את מציאותו ומבלי להתבלבל כדברי הרמב"ם ש"כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם" **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע לְגַמְרֵי,** כי לפי הטבע האדם אמור לאבד את עשתונותיו בעת הנבואה **וְאִם כֵּן,** מאחר שמשה רבנו נמצא בדרגה כל גבוהה הן מצד נשמתו והן מצד גופו **מַהוּ הַטַּעַם שֶׁמִּצַּד מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵצְרַךְ לִהְיוֹת שִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים** והרי מצד משה, הכניסה לארץ לא היתה צריכה להיות בדרך הטבע?.

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, ביאור הדברים באופן כללי הוא **דְּהִנֵּה, בְּעֵת הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִתְחַדֵּשׁ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית וְהַחָמְרִית (כַּיָּדוּעַ שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיָה עִקָּר עִנְיַן הַמִּצְוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, וּבַכְּנִיסָה לָאָרֶץ נִתְחַדֵּשׁ עִנְיַן הַמִּצְוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת)**[8], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים אֶת הָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ**[9]. **וְלָכֵן הֵצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן**

---

1) פרשתנו יג, ב. 2) ראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. 3) ראה מגלה עמוקות אופן קפה. אוה"ת ואתחנן ע' סה. צג. ועוד. 4) תנחומא פרשתנו ה בסופו. במדב"ר פט"ז, ח. ועד"ז בסוטה לד, ריש ע"ב. 5) שמות ב, י. 6) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. 7) ראה זח"ג רלב, א. שם ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט. 8) ראה לקו"ת פרשתנו לו, ג ואילך. 9) ראה

ביאור בדרך אפשר

שְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים לָתוּר אֶת הָאָרֶץ, שֶׁזּוֹהִי הַהֲכָנָה לַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ תַּיָּר הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמַרְאֶה לָהֶם הַדֶּרֶךְ[10] (אוֹיְסְטֶעְרְטֶן דִּי וֶוועג) לְתוּר מִלָּשׁוֹן לְהוֹתִיר וּלְהוֹסִיף, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[11] עַל הַפָּסוּק[12] וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרֹשׁ וְלָתוּר בְּחָכְמָה, לָתוּר וּלְהוֹתִיר (לְהוֹסִיף), וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים הָיָה לִפְעֹל הוֹסָפָה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא לְהוֹסִיף אוֹר בָּעוֹלָם, וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ קֹדֶם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁעוֹלָם עַל מְלוּאוֹ נִבְרָא[13], אֶלָּא לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם הַבְּרִיאָה. וּבִכְדֵי לִפְעֹל יִתְרוֹן זֶה הֲצָרַךְ לִהְיוֹת שְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים מִמַּדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ שְׁלַח לְךָ, לְדַעְתְּךָ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב[14] וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ[15], פּוֹעֲלִים יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בָּאָרֶץ.

ב) **וּלְהָבִין** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר[16], יֵשׁ לְהַקְדִּים מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[17] שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הִנֵּה כָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר הֲרֵי הוּא נִתְמַעֵט וְנִתְצַמְצֵם, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל פָּסוּק[18] וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, מִנְהָג הֶדְיוֹט כָּל זְמַן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לִתְקַע קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֵה, אֲבָל כָּאן הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, וַהֲרֵי הַכַּוָּנָה בְּמַה שֶׁכָּתַב מִנְהַג הֶדְיוֹט הִיא גַּם עַל הַ׳עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת׳ שֶׁנִּקְרָאִים מִילִין דְּהֶדְיוֹטָא, דְּלָאו אוֹרְחָא

ביאור בדרך אפשר

הַחסידות בהרחבה) שכל כוונת הבריאה היא שהעולם הזה הגשמי והנחות יהי׳ ׳דירה׳ לקב״ה ומקום ראוי להשראת השכינה. **וְלָכֵן הֵצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה** לפני הכניסה לארץ **עִנְיַן שְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים לָתוּר אֶת הָאָרֶץ,** אפילו אם הכניסה לארץ תהיה על ידי משה רבנו ולמעלה מדרכי הטבע כיון **שֶׁזּוֹהִי הַהֲכָנָה לַכְּנִיסָה לָאָרֶץ,** **כְּמוֹ תַּיָּר** מורה דרך **הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמַרְאֶה לָהֶם הַדֶּרֶךְ**[10] **(אוֹיְסְטֶעְרְטֶן דִּי וֶוועג)** לסלול את הדרך לקראת הכניסה של כל בני ישראל לארץ), **וְגַם לָתוּר מִלָּשׁוֹן לְהוֹתִיר** להשאיר **וּלְהוֹסִיף, כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[11] **עַל הַפָּסוּק**[12] **וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרֹשׁ וְלָתוּר בְּחָכְמָה, לָתוּר וּלְהוֹתִיר** (להשאיר **לְהוֹסִיף), וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים הָיָה לִפְעֹל הוֹסָפָה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן,** יותר ממה שיש בה מצד עצמה **שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא לְהוֹסִיף אוֹר** אלוקי **בָּעוֹלָם** הזה, בתוספת על מה שיש בו מצד עצמו **וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ קֹדֶם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁעוֹלָם עַל מְלוּאוֹ נִבְרָא**[13], כדברי חז״ל שבתחילת הבריאה, קודם החטא, העולם נברא ״על מלואו״, כלומר מלא ושלם, והמצוות לא נועדו רק כדי לפעול שהעולם יחזור למצב הזה, כפי שהיה לפני חטא עץ הדעת **אֶלָּא לְהַמְשִׁיךְ** ולגלות בעולם הזה **תּוֹסֶפֶת אוֹר** אלוקי **נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם הַבְּרִיאָה. וּבִכְדֵי לִפְעֹל יִתְרוֹן זֶה** שלא קיים בעולם מצד עצמו, ללא מעשה המצוות, **הֵצְרַךְ לִהְיוֹת שְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים מִמַּדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ שְׁלַח לְךָ, לְדַעְתְּךָ** כי מאחר ששילוח המרגלים הוא הכנה של פעולה כל כך נעלית, של תוספת גילוי אור אלוקי בעולם והפיכתו ל׳דירה׳ לקדוש־ברוך־הוא, הדבר היה צריך לבוא דווקא ממשה רבנו שהוא עצמו בדרגה נעלית ביותר, כאמור. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן** הפירוש הפנימי של **מַה שֶׁכָּתוּב**[14] **וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא,** לפי פשוטו הכתוב מדבר על כך שהקדוש־ברוך־הוא משלם לכל אחד כגמולו ו״יתרון הטובה שהיה בכל אנשי הארץ״ הוא שכולם יקבלו את גמולם הראוי להם, ולפי החסידות הכוונה היא **שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם את השם **בִּבְחִינַת עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ**[15] שהיא עבודה רוחנית נעלית (באמצעות המוח שיש בו ״חמישים שערי בינה״, בגימטריא ״כל״ והלב גם יחד כי המוחין נמשכים אל הלב) **פּוֹעֲלִים יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בָּאָרֶץ** למעלה ממה שיש בה מצד עצמה.

ב) **וּלְהָבִין הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר**[16], **יֵשׁ לְהַקְדִּים מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[17] במאמר דיבור־המתחיל ״קרוב ה׳ לכל קוראיו״ שנאמר ביום ב׳ דחג השבועות בשנת אמירת מאמר זה, תשי״ח (ויצא לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר מלכות׳ לשבת פרשת במדבר וחג השבועות שנה זו) **שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור האלוקי מלמעלה למטה בצורה הדרגתית כשלשלת שטבעותיה אחוזות זו בזה **הִנֵּה כָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר** ומתגלה ויורד יותר למטה **הֲרֵי הוּא נִתְמַעֵט** מכפי שהוא בהיותו בראשית ההתגלות ממקורו **וְנִתְצַמְצֵם** מדרגה לדרגה, **וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל פָּסוּק**[18] **וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, מִנְהָג הֶדְיוֹט** אדם רגיל בשר ודם **כָּל זְמַן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לִתְקַע קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֵה** ונעשה חלש יותר, **אֲבָל כָּאן** בשופרו של הקב״ה הקול לא נחלש אלא להיפך למרות שמוסיף ומאריך בתקיעה, קולו **הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, וַהֲרֵי הַכַּוָּנָה בְּמַה שֶׁכָּתַב מִנְהַג הֶדְיוֹט הִיא** לא רק לאדם, בשר ודם, אלא **גַּם עַל הַ׳עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת׳** שבהם הקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם כשאמר ״יהי אור״ וכד׳ **שֶׁנִּקְרָאִים מִילִין** לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **דְּהֶדְיוֹטָא,** מילים של פשטות וחול, ובלשון הזוהר **דְּלָאו אוֹרְחָא**

תניא פל״ו. 10) ב״ק קטז, ב ובפרש״י. 11) קה״ר עה״פ א, יג. 12) קהלת שם. 13) ב״ר פי״ד, ז. וראה שם פי״ב, ו. פי״ג, ג (וביפ״ת שם). 14) קהלת ה, ח. 15) תהלים קמה, טו. וראה לקו״ת מטות פה, ב ואילך. 16) בהבא לקמן – ראה ד״ה שלח לך העת״ר (המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳ל ואילך). 17) ד״ה קרוב הוי׳ פ״ד (לעיל ע׳ 28). 18) יתרו יט, יט.

ביאור בדרך אפשר

דְּמַלְכָּא לְאֶשְׁתָּעֵי בְּמִלִּין דְּהֶדְיוֹטָא[19], שאין זו דרכו של המלך לדבר במילים של הדיוטות, ומבואר על כך בחסידות שכוונת הדברים היא שלגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כל העולמות והנבראים "מילין דהדיוטא", דברים נחותים שהוא עצמו נעלה מהם לאין שיעור וכדברי רבנו הזקן ב'לקוטי תורה': "למשל, מלך בשר ודם שיש לו אלף אלפים ורבוא רבבות זהב וכסף ומרבה לספר בענין עפר וחרס... שהן ודאי מילי דהדיוטא לגביה. וכן ויותר מכן לאין קץ ותכלית נחשב לגבי הקב"ה לספר בדבר ה' בעשרה מאמרות יהי אור יהי רקיע כו' שהן מילין דהדיוטא יותר מעפר וחרס לגבי הכסף וזהב... העולמות לגבי הקב"ה... אין ערוך אליו כלל ומאפס ותהו נחשבו לו" **לָכֵן** בגלל ריחוק הערך והפער העצום בין הקב"ה והעולמות **הִנֵּה כְּלָלוּת הָאוֹר** האלוקי **שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּעוֹלָמוֹת** מלמעלה למטה **הוּא בְּאֹפֶן שֶׁמֵּעוֹלָם לְעוֹלָם נִתְמַעֵט הָאוֹר וְנִתְצַמְצֵם עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** בעולמות התחתונים **בְּתַכְלִית הַצִּמְצוּם וְהַקִּצּוּר** ומאיר בהם רק מעט מאד אור אלוקי. **וְכֵן הוּא גַּם בְּשֹׁרֶשׁ הַ'עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת' בְּאוֹר הַקָּו,** כמבואר בקבלה וחסידות שקודם שנברא העולם האיר רק אור אלוקי בלתי מוגבל וכשעלה ברצונו של הקב"ה לברוא עולם עם עולמות ונבראים מוגבלים צמצם הקב"ה את האור הבלתי מוגבל וסילק אותו "הצידה" ולאחר הצמצום חזר והאיר אור שעל שם היותו מועט ודק נקרא "אור הקו" והוא השורש להמשכת והארת האור האלוקי בכל העולמות **שֶׁכָּל מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה יוֹתֵר חֲרֵי הוּא נִתְצַמְצֵם,** ואינה דומה הארת אור הקו בעולמות העליונים להארתו בעולמות התחתונים **וַחֲרֵי כָּל עִנְיַן הַקָּו הוּא לַעֲשׂוֹת מַעְלָה וּמַטָּה**[20], כי מבחינת האור הבלי־גבול שהאיר לפני הצמצום שאחריו בא אור הקו, אכן אין הבדלים בין 'מעלה' ו'מטה' והוא מאיר בכל מקום בשוה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** במאמר דיבור־המתחיל "קרוב ה' לכל קוראיו" הנזכר לעיל **בַּאֲרֻכָּה** אשר כיון שבאור הקו עצמו יש דרגות עליונות ודרגות תחתונות, לכן הוא האמצעי לבריאת העולמות בצורה כזו שיש עולמות עליונים בהם מאירות דרגות עליונות ("מעלה") באור הקו ועולמות תחתונים בהם מאירות דרגות תחתונות (מטה") באור הקו, ושם מפורטים גם כמה הבדלים באופן ובמידת ההארה של האור האלוקי באמצעות אור הקו כפי שהוא בא ויורד מעולם לעולם.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה ענין **מַעְלָה וּמַטָּה שֶׁיֵּשׁ בַּקָּו** כאמור לעיל **הוּא לְפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם,** הסיבה לכך שבאור הקו יש "מעלה" שבו האור גדול יותר ו"מטה" שבו יש רק הארה מצומצמת היא מפני שאור הקו עצמו הוא אור שנתגלה לאחר הצמצום **וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַקָּו נוֹגֵעַ בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם** האור האלוקי האינסופי שהאיר סביב כל ה'חלל ומקום ופנוי' שהיה קודם הצמצום הראשון נקרא 'העיגול הגדול' (ועל אור זה מבואר בחסידות ש"לא נגע בו הצמצום" וגם בצמצום הראשון של סילוק האור האינסופי "הצידה", האור שב'עיגול' לא נעלם, והצמצום מנע רק את ההתפשטות וההתגלות שלו, ומאחר שאור הקו בראשית התגלותו נוגע בעיגול הגדול, ובעיגול אין "מעלה" ו"מטה" הרי לכאורה גם הקו לא היה אמור להיות נמשך ומתגלה בדרך של הבדלי דרגות בין "מעלה" ו"מטה" אבל **מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם** ולמעשה המשכת והתגלות אור הקו היא על ידי צמצום האור האלוקי האינסופי, **לָכֵן** בפועל **יֵשׁ בּוֹ** באור הקו **מַעְלָה וּמַטָּה** ודרגות שונות זו מזו.

וּבֵאוּר ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ (שֶׁהַקָּו נוֹגֵעַ בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל ואם כן גם הוא אמור להיות בלי גבול ואינסופי **וְנִמְשָׁךְ** מצד שני **עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם** דבר שמחייב שיהיו בו הבדלי דרגות בין "מעלה" ו"מטה" וככל שיוסיף לרדת ילך ויתמעט), **אֵיךְ שֶׁאֵין סוֹתְרִים זֶה לְזֶה, יוּבָן עַל־פִּי הַמָּשָׁל הַיָּדוּעַ מֵרַב** מורה **הַמַּשְׁפִּיעַ שֶׁכָּל** רעיון שכלי **לְתַלְמִיד שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ** היינו תלמיד שהיחס בין הרמה שלו לרמה של רבו הוא יחס של פער עצום, ללא כל דמיון והשוואה, **שֶׁבִּתְחִלָּה** בשלב ראשון, כדי להעביר את הרעיון לתלמיד **צָרִיךְ** הרב **לְסַלֵּק אֶת כָּל שִׂכְלוֹ** הצידה היינו להעלים אותו, **וְאַחֲרֵי הַסִּלּוּק** והצמצום וההעלם **מַמְשִׁיךְ הָרַב** ומגלה **שֵׂכֶל** במידה מוגבלת ומצומצמת **שֶׁשַּׁיָּךְ שֶׁיִּמְשַׁךְ** ויתגלה **לְהַתַּלְמִיד, וַחֲרֵי גַּם שֵׂכֶל זֶה** המועט והמצומצם **נִמְשָׁךְ** ומתגלה אל התלמיד **מִשֵּׂכֶל הָרַב עַצְמוֹ,** ומאחר שבעצם יש ביניהם פער עצום, איך בכל זאת יתכן שהתלמיד יקלוט רעיונות משכלו של הרב? **אַךְ לִהְיוֹת שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת צִמְצוּם וְסִלּוּק** של העומק הגדול הקיים בשכל הרב, וההתגלות בפועל היא של שכל מוגבל ומצומצם בלבד,

---

19) זח"ג קמט, ב. וראה לקו"ת אחרי כה, ד. ובכ"מ. 20) עץ חיים שער א ענף ב.

ביאור בדרך אפשר

לָכֵן הַשַּׂיָּכוּת שֶׁל שֵׂכֶל הָרַב הִיא המוגבל והמצומצם **עִם שֵׂכֶל הָרַב הִיא רַק בְּהֶעְלֵם וְלֹא בְּגִלּוּי** כך שבפועל התלמיד לא מחובר בגלוי עם העומק שהוא לא מסוגל לקלוט אלא רק עם אור מועט משכל הרב, ואז הוא כן מסוגל להכיל רעיונות שהרב משפיע לו.

וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בְּאוֹר הַקַּו, דְּאַף שֶׁנּוֹגֵעַ וְדָבוּק בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, ואם כן אמורות ׳להדבק׳ בו תכונות של בלי גבול ואין סוף **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁךְ** והתגלות שלו בפועל היא **עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְסִלּוּק** של האור האלוקי האינסופי והבלתי מוגבל, **הִנֵּה מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ וְדָבוּק בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל** ובעצם יש לו קשר לאין־סוף ובלי־גבול, שבו אכן אין ״מעלה״ ו״מטה״ **הֲרֵי זֶה רַק בְּהֶעְלֵם** והשייכות והדבקות באין־סוף לא ניכרת בו, **וּבְגִלּוּי הוּא קַו קָצָר וּמְצֻמְצָם** ובתור שכזה יש בו ״מעלה״ ו״מטה״ וככל שהולך ונמשך, אורו הולך ומתמעט כאמור לעיל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בְּסֵפֶר הַבָּהִיר[21] **וְהוּבָא בַּפַּרְדֵּס**[22] שני ספרי קבלה ידועים **שְׁכִינָה לְמַטָּה כְּשֵׁם שֶׁשְּׁכִינָה לְמַעְלָה כוּ׳, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ ז׳ בָּנִים, וְשָׁם לְכָל אֶחָד מְקוֹמוֹ, וְאָמַר לָהֶם שִׁבוּ זֶה עַל גַּב זֶה, וְאָמַר הַתַּחְתּוֹן אֲנִי לְמַטָּה לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ, אָמַר לָהֶם הֲרֵינִי מְסַבֵּב וְרוֹאֶה אֶתְכֶם כוּ׳. וְעִנְיָנוֹ בַּנִּמְשָׁל, מֶלֶךְ קָאֵי עַל הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, וְז׳ הַבָּנִים הֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן, וְשָׁם לְכָל אֶחָד מְקוֹמוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁגַּם קֹדֶם הַצִּמְצוּם, שֹׁעֵר בְּעַצְמוֹ בְּכֹחַ כָּל מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל, וְהוֹשִׁיבָן זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, הַיְינוּ שֶׁהַסְּפִירוֹת הֵם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְאָז הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא לְמַטָּה מִכֻּלָּם, וִירִידָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ הַתְּשׁוּקָה לַעֲלוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמַר הַתַּחְתּוֹן אֲנִי לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ, שֶׁהוּא עִנְיַן תְּשׁוּקַת הַמַּלְכוּת כַּיָּדוּעַ. וּתְשׁוּקָה זוֹ פָּעֲלָה שֶׁאָמַר הַמֶּלֶךְ הֲרֵינִי מְסַבֵּב וְרוֹאֶה כֻּלְּכֶם, וְהַיְינוּ שֶׁהָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ גַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְאַדְרַבָּה, שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא בְּקֵרוּב יוֹתֵר, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם**[23], **וְזֶהוּ שְׁכִינָה לְמַטָּה כְּשֵׁם שֶׁשְּׁכִינָה לְמַעְלָה כוּ׳, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ ז׳** שבעה **בָּנִים, וְשָׁם לְכָל אֶחָד מְקוֹמוֹ, וְאָמַר לָהֶם שִׁבוּ זֶה עַל גַּב זֶה,** כך שיהיה מי שישב למעלה ויהיה מי שישב למטה **וְאָמַר הַתַּחְתּוֹן אֲנִי לְמַטָּה לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ,** ובתגובה לחשש שצורת הישיבה זה על גבי זה תגרום לתחתון להתרחק מאביו המלך **אָמַר לָהֶם** המלך **הֲרֵינִי מְסַבֵּב וְרוֹאֶה אֶתְכֶם כוּ׳** כך שמצידו של המלך אין הבדל בין היושב למטה ליושב למעלה וכולם קרובים אליו באותה מידה כי המלך נמצא למטה ולמעלה באותה מידה. **וְעִנְיָנוֹ בַּנִּמְשָׁל, מֶלֶךְ קָאֵי** מכוון **עַל הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, וְז׳ הַבָּנִים הֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן** שבע המידות העליונות שבהם ברא הקדוש־ברוך־הוא את העולם (חסד־גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד־מלכות), **וְשָׁם לְכָל אֶחָד מְקוֹמוֹ** משמעותו בנמשל **הוּא עִנְיָן שֶׁגַּם קֹדֶם הַצִּמְצוּם,** כאשר האור האינסופי האיר ללא גבול כבר אז **שֹׁעֵר** הקדוש־ברוך־הוא **בְּעַצְמוֹ בְּכֹחַ**

ביאור בדרך אפשר

בהעלם **כָּל מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל** בגלוי, כך שבעצם גם האור המצומצם מושרש בעצמיות האלוקות, **וְהוֹשִׁיבָן זֶה עַל גַּבֵּי זֶה,** ובנמשל **הַיְינוּ שֶׁהַסְּפִירוֹת הֵם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ,** שהרי הסדר הרגיל של המשכת וגילוי האור ב׳סדר השתלשלות׳ הוא שהדרגות והבחינות הן זו מעל זו וכל אחת משפיעה לזו שלמטה ממנה **וְאָז הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא לְמַטָּה מִכֻּלָּם, וִירִידָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ הַתְּשׁוּקָה לַעֲלוֹת** ולהתקרב אל הדרגות שלמעלה ממנה, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמַר הַתַּחְתּוֹן אֲנִי לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ** והוא מבקש להיות קרוב לאביו המלך, **שֶׁהוּא עִנְיַן תְּשׁוּקַת הַמַּלְכוּת כַּיָּדוּעַ. וּתְשׁוּקָה זוֹ** של ספירת המלכות להתקרב לאלוקות שלמעלה ממנה **פָּעֲלָה שֶׁאָמַר הַמֶּלֶךְ הֲרֵינִי מְסַבֵּב וְרוֹאֶה כֻּלְּכֶם, וְהַיְינוּ שֶׁהָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ גַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת,** כי המלכות היא ״למטה״ וכל המידות הן ״למעלה״ מצד אור הקו אשר כמבואר לעיל המאפיין אותו הוא שיש בו ״מעלה״ ו״מטה״ אבל מצד האור שלפני הצמצום (הוא ״העיגול הגדול״, כנזכר) האור מאיר בכל הדרגות בשוה **וְאַדְרַבָּה, שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא בְּקֵרוּב יוֹתֵר** מאשר המידות שמעליה בסדר השתלשלות הספירות, **כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם**[23], כמבואר בחסידות שההתחלה והראש של כל בחינה מאירה דווקא בסופה כי לגבי האין־סוף שלמעלה מהגבלות הראש והסוף הם באותה דרגה ובאותה מידה של מרחק ממנו (וכמשל שמובא לכך ב׳תורת חיים׳ לאדמו״ר האמצעי: ״כמו עיגול הרקיע סובב הארץ שלמעלה ולמטה סובב הוא בשוה וכמו שהוא רחוק מן מעלת הכדור כן הוא רחוק ממטה של הכדור כו׳״) ועל זה נאמר ״ומתחת (למטה) זרועות עולם״ כי דווקא למטה מאיר האור שמאיר למעלה כי ״נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן״ (ועוד מוסיף על כך אדמו״ר האמצעי שזהו ״כמשל הגדול שמגביה את הקטן שמניח ומשפיל [מוריד] ידיו עד למטה מן התינוק שאז יכול להגביהו מהשפלתו ואם לא ישפיל ידיו למטה הימנו לא יוכל להגביהו״). **וְזֶהוּ שְׁכִינָה לְמַטָּה כְּשֵׁם שֶׁשְּׁכִינָה לְמַעְלָה** כי מצד האור האינסופי אין הבדל בין ״מעלה״

1 שֵׂכֶל זֶה עִם שֵׂכֶל הָרַב הִיא רַק בְּהֶעְלֵם וְלֹא בְּגִלּוּי. וּכְמוֹ
2 כֵן יוּבָן בְּאוֹר הַקַּו, דְּאַף שֶׁנּוֹגֵעַ וְדָבוּק בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל
3 שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי
4 צִמְצוּם וְסִלּוּק, הִנֵּה מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ וְדָבוּק בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל הֲרֵי
5 זֶה רַק בְּהֶעְלֵם, וּבְגִלּוּי הוּא קַו קָצָר וּמְצֻמְצָם. וְהָעִנְיָן
6 בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בְּסֵפֶר הַבָּהִיר[21] וְהוּבָא בַּ־פַּרְדֵּס׳[22]
7 שְׁכִינָה לְמַטָּה כְּשֵׁם שֶׁשְּׁכִינָה לְמַעְלָה כוּ׳, מָשָׁל לְמַה
8 הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ ז׳ בָּנִים, וְשָׁם לְכָל אֶחָד
9 מְקוֹמוֹ, וְאָמַר לָהֶם שִׁבוּ זֶה עַל גַּב זֶה, וְאָמַר הַתַּחְתּוֹן
10 אֲנִי לְמַטָּה לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ, אָמַר לָהֶם הֲרֵינִי מְסַבֵּב
11 וְרוֹאֶה אֶתְכֶם כוּ׳. וְעִנְיָנוֹ בַּנִּמְשָׁל, מֶלֶךְ קָאֵי עַל הָאוֹר
12 שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, וְז׳ הַבָּנִים הֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן, וְשָׁם
13 לְכָל אֶחָד מְקוֹמוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁגַּם קֹדֶם הַצִּמְצוּם, שֹׁעֵר
14 בְּעַצְמוֹ בְּכֹחַ כָּל מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל, וְהוֹשִׁיבָן זֶה
15 עַל גַּבֵּי זֶה, הַיְינוּ שֶׁהַסְּפִירוֹת הֵם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְאָז הִנֵּה
16 סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא לְמַטָּה מִכֻּלָּם, וִירִידָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ
17 הַתְּשׁוּקָה לַעֲלוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמַר הַתַּחְתּוֹן אֲנִי לֹא אֶתְרַחֵק
18 מִמְּךָ, שֶׁהוּא עִנְיַן תְּשׁוּקַת הַמַּלְכוּת כַּיָּדוּעַ. וּתְשׁוּקָה זוֹ
19 פָּעֲלָה שֶׁאָמַר הַמֶּלֶךְ הֲרֵינִי מְסַבֵּב וְרוֹאֶה כֻּלְּכֶם, וְהַיְינוּ
20 שֶׁהָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ גַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת,
21 וְאַדְרַבָּה, שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא בְּקֵרוּב יוֹתֵר, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן
22 וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם[23], וְזֶהוּ שְׁכִינָה לְמַטָּה כְּשֵׁם

---

21) סימן קעא. 22) שער טו פ״ד. 23) ברכה לג, כז. וראה תו״ח וארא פ, ב (בהוצאה החדשה — ח״א נה, ד).

שֶׁשְּׁכִינָה לְמַעְלָה. וּמִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי בְּגִלּוּי, הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא לְמַטָּה מִכֻּלָּם, וְאִלּוּ הָעִנְיָן דְּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם הוּא בְּהֶעְלֵם. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בִּכְלָלוּת אוֹר הַקַּו, שֶׁדְּבֵקוּתוֹ בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם הִיא בְּהֶעְלֵם, אֲבָל בְּגִלּוּי הוּא קַו קָצָר וּמְצֻמְצָם, וּבִפְרָט בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁהָאוֹר שֶׁבָּהּ הוּא בְּתַכְלִית הַצִּמְצוּם.

ג) **וּמִזֶּה** מוּבָן שֶׁצָּרִיךְ לִפְעֹל יִתְרוֹן בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְיִתְרוֹן אֶרֶץ, וְיִתְרוֹן זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי בְּחִינַת כֹּל, שֶׁהוּא סְפִירַת הַיְסוֹד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹד נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, שֶׁבְּאוֹר זֶה אֵין חִלּוּק בֵּין מַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁהֲרֵי הַחִלּוּק דְּמַעְלָה וּמַטָּה הוּא רַק בְּאוֹר הַקַּו שֶׁהוּא אוֹר מֻגְבָּל, אֲבָל בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם אֵין שׁוּם חִלּוּק, וְהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר הֶהָפְרֵשׁ בֵּין אוֹר הָאֲצִילוּת לְאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, שֶׁאוֹר הָאֲצִילוּת עִם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, מִכָּל־מָקוֹם, הָאֵין־סוֹף שֶׁבּוֹ הוּא רַק בַּאֲצִילוּת, אֲבָל הַמְשָׁכָתוֹ בִּבְרִיאָה הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם וּפַרְסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אוֹר מֻגְבָּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, הִנֵּה בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְשָׁךְ חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וּבִפְרָט בָּ״עֶצֶם״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר, שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וְהַמְשָׁכַת אוֹר זֶה הִיא עַל־יְדֵי בָּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שהוא אין־סוף אֵין שׁוּם חִלּוּק הבדל בין דרגות ובחינות שונות, וְהוּא מאיר בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר הֶהָפְרֵשׁ בֵּין אוֹר הָאֲצִילוּת ההבדל העולם הראשון והעליון מארבעת העולמות של סדר ההשתלשלות (אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) לְאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, שֶׁאוֹר הָאֲצִילוּת עִם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף כמבואר בחסידות שאמנם גם האצילות נקרא ״עולם״ כי יש בו ספירות עם ״ציור״ והגדרה, והאורות שבו ״מתלבשים״ בכלים ועם זאת הוא ״אלוקות ממש״ ולגבי העולמות שלמטה ממנו נחשב אין סוף, אבל מִכָּל־מָקוֹם, הָאֵין־סוֹף שֶׁבּוֹ הוּא רַק בַּאֲצִילוּת היינו בעולם האצילות עצמו, אֲבָל הַמְשָׁכָתוֹ כאשר אורו מאיר בִּבְרִיאָה עולם הבריאה שהוא העולם שלמטה ממנו הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם של האור המאיר באצילות וּפַרְסָא שהיא מסך המבדיל בין עולם האצילות לעולם הבריאה וגורמת צמצום נוסף של האור כמו וילון המסתיר על האור (כתרגום אונקלוס על הפסוק ״והבדילה הפרוכת״ – ״פרסא״), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה האור האינסופי המאיר באצילות אוֹר מֻגְבָּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, כיון שהוא אינסופי באופן מוחלט ולא רק ביחס לדרגות שלמטה ממנו הִנֵּה בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְשָׁךְ וגם כשיורד לספירת המלכות, הירידה לא פועלת בו צמצום ומיעוט אלא חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וּבִפְרָט בָּ״עֶצֶם״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר, היינו שאם הדברים אמורים לגבי האור, קל־וחומר שכך הוא לגבי ה״עצם״, מקור האור שלמעלה מהאור שכאשר יש הארה מהעצם, בוודאי שאיננה מאירה באמצעות צמצום והסתר אלא שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וְהַמְשָׁכַת אוֹר זֶה האור האינסופי שגם לאחר ירידתו והמשכתו מאיר למטה כמו למעלה הִיא עַל־יְדֵי קַו הָאֶמְצָעִי, הספירות העליונות מתחלקות באופן כללי לשלושה ״קווים״, חכמה, חסד, נצח – בקו הימין. בינה, גבורה, הוד – בקו השמאל. דעת, תפארת, יסוד – בקו האמצעי שיש בו

ביאור בדרך אפשר

ו״מטה״ והשכינה מאירה בכל מקום בשוה (כסיום דברי ספר הבהיר במשל המלך והבנים: ״היינו מלא כל הארץ כבודו״). וּמִכָּל־מָקוֹם למרות שבהעלם ובשורש הדברים המלכות אכן קרובה לאין סוף חֲרֵי בְּגִלּוּי, הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא לְמַטָּה מִכֻּלָּם, וְאִלּוּ הָעִנְיָן דְּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם שבגללו יש למלכות קירבה מיוחדת לאין־סוף הוּא בְּהֶעְלֵם. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בִּכְלָלוּת אוֹר הַקַּו, היורד מדרגה לדרגה והולך ומתמעט שֶׁדְּבֵקוּתוֹ בָּעִגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שבגללה הוא אמנם שייך לאין־סוף הִיא בְּהֶעְלֵם, אֲבָל בְּגִלּוּי הוּא קַו קָצָר עם השפעה מוגבלת וּמְצֻמְצָם, וּבִפְרָט בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שהיא האחרונה בסדר הספירות והמידות העליונות שֶׁהָאוֹר שֶׁבָּהּ הוּא בְּתַכְלִית הַצִּמְצוּם והמיעוט.

ג) **וּמִזֶּה** מוּבָן שֶׁצָּרִיךְ לִפְעֹל יִתְרוֹן ותוספת בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שהאור בה חסר ומועט, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק שהובא לעיל (בסעיף א) וְיִתְרוֹן אֶרֶץ, היינו שיש לפעול תוספת ויתרון בבחינת ״ארץ״ וְיִתְרוֹן זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי בְּחִינַת כֹּל, שֶׁהוּא סְפִירַת הַיְסוֹד, עליה מבואר בחסידות שהיא הבחינה המחברת ומקשרת בין מקורות השפע למקבלי השפע ובעניינו בין המידות העליונות שיש בהם אור רב למידת המלכות שיש בה רק אור מועט ודרכה עובר גם האור האינסופי העליון שמאיר דווקא בספירת המלכות, כפי שהולך ומבאר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, ואמרו על כך בזוהר דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא שאחוז (מחזיק) בשמים ובארץ, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹד שעניינו להמשיך ולגלות שפע מדרגות עליונות ביותר עד למטה ביותר נִמְשָׁךְ ומתגלה בספירת המלכות הָאוֹר העליון האינסופי שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, שֶׁבְּאוֹר זֶה אֵין חִלּוּק הבדל בֵּין מַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁהֲרֵי הַחִלּוּק ההבדל דְּמַעְלָה וּמַטָּה שלמעלה יש יותר אור ולמטה יש רק אור מועט הוּא רַק בְּאוֹר הַקַּו שהאיר לאחר הצמצום שֶׁהוּא אוֹר מֻגְבָּל, אֲבָל

24) דברי הימים־א כט, יא. זח״א לא, סע״א.

ביאור בדרך אפשר

מעלות מיוחדות (בגלל שהוא משלב גם ימין ושמאל, ועוד) **שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** שלא נמשך בקו הימין ובקו השמאל **וְגַם הָ׳עֶצֶם׳** שלמעלה מכל האורות, מקור האור, אף הוא נמשך ומתגלה בקו האמצעי, **וְלָכֵן קַו הָאֶמְצָעִי הוּא בְּשֶׁוֶה,** ולא ניכר בו (כל־כך) ההבדל בין ״מעלה ו״מטה״ **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[25] במאמר דיבור־המתחיל ״קרוב ה׳ לכל קוראיו״ הנזכר לעיל **שֶׁגַּם בְּצִיּוּר גּוּף הָאָדָם אָנוּ רוֹאִים הַהֶפְרֵשׁ** בין **שְׁאָר הַקָּוִּין לַקַּו הָאֶמְצָעִי,** ההבדל בין דמות וצורת **גּוּף הָאָדָם אָנוּ רוֹאִים הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין שְׁאָר הַקָּוִּין לַקַּו הָאֶמְצָעִי, שֶׁבִּשְׁאָר הַקָּוִּין** היינו בימינו ובשמאלו של האדם **יֶשְׁנוֹ הַחְלוּק דְּרֹאשׁ יָד וָרֶגֶל,** ככל שהגוף הולך ונמשך מהראש בצד ימין ובצד שמאל, ההבדלים בין האברים השונים שזו יד וזו רגל הם ניכרים ובולטים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקַּו הָאֶמְצָעִי,** באמצע הגוף **וּבִכְּרָט בִּפְנִימִיּוּתוֹ,** באברים הפנימיים **הֲרֵי חוּט הַשִּׁדְרָה מְחַבֵּר וּמְאַחֵד מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין עַד סִיּוּם הַגּוּף** בחיבור ישיר כך שהמוח שלמעלה וסיום הגוף למטה קשורים זה בזה, **שֶׁזֶּהוּ** החיבור בין המוח וסיום הגוף **עִנְיַן טִפָּה הַזַּרְעִית, שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ**[26] **אֵין קִשּׁוּי אֶלָּא לְדַעַת, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** הטיפה לא מהמוח סתם אלא **מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמּוֹחִין שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁכֶל הַגָּלוּי,** שהיא בחינה עליונה ביותר **עַד סִיּוּמָא דְּגוּפָא,** שהיא בחינה תחתונה ביותר באדם **וְעַל־יְדֵי־זֶה מוֹלִיד בְּדוּמֶה לָ׳עֶצֶם׳** הרי שמדובר בהמשכה מהדרגה הכי עליונה באדם, העצם והמקור לכל ההשפעות. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי קַו הָאֶמְצָעִי** שבו יש הארת אור־אין־סוף **נִמְשָׁךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** למטה לספירת המלכות **וְגַם הָ׳עֶצֶם׳ שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשֶׁוֶה** נמשך אף הוא למטה לספירת המלכות. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בפסוק **וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁהַיִּתְרוֹן** והתוספת של ההארה האלוקית **בִּבְחִינַת אֶרֶץ שֶׁהִיא סְפִירַת הַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיָן שֶׁל הַשְׁפָּעָה, גַּם הַמְשָׁכַת הָאוֹר, וּכְמוֹ כֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָ׳עֶצֶם׳, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁבִּסְפִירַת הַיְסוֹד,** כמבואר בתורת החסידות שעניינה של ספירת היסוד היא ההתקשרות וההתחברות בין ה״משפיע״ - מקור האור וההשפעה, וה״מקבל״ שאליו מיועדת ההשפעה, ובעניינו ההשפעה מהמידות למלכות היא פעולה של מידת היסוד **שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹד נִמְשָׁךְ הָ׳עֶצֶם׳ שֶׁבְּכָל מָקוֹם בְּשֶׁוֶה,** כמבואר לעיל לגבי ייחודו של ׳קו האמצעי׳ **וְלָכֵן פּוֹעֵל הַיְסוֹד יִתְרוֹן** ותוספת אור וגילוי נעלה מהאור האינסופי בספירת המלכות.

ביאור בדרך אפשר

קַו הָאֶמְצָעִי, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל וְגַם הָ׳עֶצֶם׳, וְלָכֵן קַו הָאֶמְצָעִי הוּא בְּשֶׁוֶה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[25] **שֶׁגַּם בְּצִיּוּר גּוּף הָאָדָם אָנוּ רוֹאִים הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שְׁאָר הַקָּוִּין לַקַּו הָאֶמְצָעִי, שֶׁבִּשְׁאָר הַקָּוִּין יֶשְׁנוֹ הַחְלוּק דְּרֹאשׁ יָד וָרֶגֶל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקַּו הָאֶמְצָעִי, וּבִכְּרָט בִּפְנִימִיּוּתוֹ, הֲרֵי חוּט הַשִּׁדְרָה מְחַבֵּר וּמְאַחֵד מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין עַד סִיּוּם הַגּוּף, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן טִפָּה הַזַּרְעִית, שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ**[26] **אֵין קִשּׁוּי אֶלָּא לְדַעַת, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמּוֹחִין שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁכֶל הַגָּלוּי, עַד סִיּוּמָא דְּגוּפָא, וְעַל־יְדֵי־זֶה מוֹלִיד בְּדוּמֶה לָ׳עֶצֶם׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי קַו הָאֶמְצָעִי נִמְשָׁךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל וְגַם הָ׳עֶצֶם׳ שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשֶׁוֶה. וְזֶהוּ וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁהַיִּתְרוֹן בִּבְחִינַת אֶרֶץ שֶׁהִיא סְפִירַת הַמַּלְכוּת הוּא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיָן שֶׁל הַשְׁפָּעָה, גַּם הַמְשָׁכַת הָאוֹר, וּכְמוֹ כֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָ׳עֶצֶם׳, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁבִּסְפִירַת הַיְסוֹד, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹד נִמְשָׁךְ הָ׳עֶצֶם׳ שֶׁבְּכָל מָקוֹם בְּשֶׁוֶה, וְלָכֵן פּוֹעֵל הַיְסוֹד יִתְרוֹן בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת.**

ד) אָמְנָם בִּבְחִינַת הַיְסוֹד גּוּפָא יֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַדְרֵגוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] **זֶכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ, טוּבְךָ הוּא בְּחִינַת הַיְסוֹד, וְרַב טוּבְךָ הֵם רִבּוּי בְּחִינַת טוֹב, וְהֵם ט״ו יְסוֹדוֹת**[28]**, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבְּכָל פַּרְצוּף יֵשׁ ג׳ יְסוֹדוֹת, וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ חֲמִשָּׁה פַּרְצוּפִים וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ ג׳ יְסוֹדוֹת, נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ ט״ו יְסוֹדוֹת. וּבֵאוּר עִנְיַן ג׳ הַיְסוֹדוֹת שֶׁבְּכָל פַּרְצוּף, יוּבָן מִבְּחִינַת כֹּל (שֶׁהוּא הַיְסוֹד), דְּכֹל בְּגִימַטְרִיָּא נו״ן, וְהוּא עִנְיַן נו״ן שַׁעֲרֵי הַיְסוֹד כמה כוחות יחד. ובדרך כלל החלוקה היא לחמישה ׳פרצופים׳: ״אריך אנפין״ (כתר שלמעלה מהספירות), אבא (חכמה) אמא (בינה) זעיר אנפין (המידות), נוקבא (מלכות)) **וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם** מהחמישה האמורים **יֵשׁ ג׳ יְסוֹדוֹת, נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ ט״ו יְסוֹדוֹת. וּבֵאוּר עִנְיַן ג׳ הַיְסוֹדוֹת שֶׁבְּכָל פַּרְצוּף, יוּבָן מִבְּחִינַת כֹּל (שֶׁהוּא הַיְסוֹד** כאמור לעיל שהתוספת בספירת המלכות – ״יתרון ארץ״ באה על ידי ספירת היסוד הנקראת ״כל״), **דְּכֹל בְּגִימַטְרִיָּא נו״ן,**

25) ד״ה קרוב ה׳ פ״ה (לעיל ס״ע 29 ואילך). 26) יבמות נג, ב. 27) תהלים קמה, ז. 28) ראה אוה״ת ויקרא ח״א ע׳ עג. ח״ג ע׳

ביאור בדרך אפשר

חמישים **וְהוּא עִנְיָן נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, שֶׁעִנְיָנָם הוּא שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשֵׂית הַמְשָׁכַת הַבִּינָה** שהיא התרחבות המוחין **לַמִּדּוֹת, וַהֲרֵי יֵשׁ ז' שבע מִדּוֹת, וְז' פְּעָמִים ז' שבע כפול שבע הֵם מ"ט,** ארבעים ותשע **וּבְצֵרוּף הַמַּדְרֵגָה שֶׁכּוֹלֶלֶת אֶת כֻּלָּם, הֲרֵי הֵם נו"ן** חמישים **שַׁעֲרֵי בִּינָה.**

וְהָעִנְיָן של חמישים שערי בינה הממשיכים את המוחין למידות **בָּעֲבוֹדָה** בעבודת ה' הרוחנית, **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[29] **עַל פָּסוּק**[30] **נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא אִתְיַדַּע לְכָל חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ,** הזוהר מפרש את הפסוק ש"בעלה" הוא הקדוש־ברוך־הוא (כי הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל נמשלו לאיש ואשה) והפסוק אומר שהקב"ה "מתוודע" ומתגלה לכל אחד ואחד מישראל "בשערים", מלשון מידות ושיעורים, שלו **לְפוּם מַה דִּמְשַׁעֵר בְּלִיבֵּיהּ** כלומר שההתוודעות וההתקשרות של האדם עם הקב"ה היא אצל כל אחד ואחד לפי שיעור הלב שלו.

וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם שָׁרָשִׁים כללים, שהרי למעשה יש יותר משש מאות אלף יהודים **וְכָל שֹׁרֶשׁ מִתְחַלֵּק לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נִצּוֹצוֹת** פרטיים)[31], **וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא אִתְיַדַּע לְכָל חַד וְחַד לְפוּם מַה דִּמְשַׁעֵר בְּלִיבֵּיהּ, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין הֵם בְּמִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת. וְכָל זֶה הוּא עִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין עַצְמוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, אֲבָל בְּעִנְיָן הַהַמְשָׁכָה מִסְּפִירַת הַבִּינָה לַמִּדּוֹת יֵשׁ רַק נו"ן שְׁעָרִים. דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהַשַּׁעַר אֵינוֹ בִּפְנִים וְאֵינוֹ בַּחוּץ, אֶלָּא עִנְיָנוֹ הוּא שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ לִיצִיאָה מִפְּנִים לַחוּץ, וְלִכְנִיסָה מִחוּץ לִפְנִים, כְּמוֹ כֵן יוּבָן בְּעִנְיָן נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין וְאֵינָם בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת, אֶלָּא עִנְיָנָם הוּא לְקַשֵּׁר אֶת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, וְהַמִּדּוֹת בַּמּוֹחִין. שֶׁתְּהִיֶּה הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, וְהַעֲלָאַת וְהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת בַּמּוֹחִין.**

ביאור בדרך אפשר

אֲבָל אַחַר־כָּךְ כַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה בָּאָה בהתגלות **בְּמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, הֲרֵי כָּל מִדָּה מִשִּׁשֶּׁת הַמִּדּוֹת כְּלוּלָה מִיּוּ"ד** כי כל אחת מעשר הספירות העליונות כלולה מכל שאר הספירות, **וְיוּ"ד מִיּוּ"ד** וגם כל ספירה כפי שהיא כלולה בשאר הספירות מתחלקת לעשר, **וְיוּ"ד מִיּוּ"ד** וכן הלאה **כוּ' עַד שֶׁנַּעֲשָׂה מִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא,** וכל אחד ואחד אכן מתקשר ומחבר עם אלוקות לפי השיעור והצורה המיוחדת של לבו **וְלָכֵן, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם** הוא בדרך כלל **מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** פנים קטנות, הם המידות **הֵם בְּמִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת** שלאחר מכן מתחלקות לנשמות פרטיות והנשמות הפרטיות עצמן מתחלקות לפרטי פרטים וכו'. **וְכָל זֶה הוּא עִנְיָן הַהִתְחַלְּקוּת בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין עַצְמוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, אֲבָל בְּעִנְיָן הַהַמְשָׁכָה** וההשפעה **מִסְּפִירַת הַבִּינָה לַמִּדּוֹת יֵשׁ רַק נו"ן שְׁעָרִים** ולא יותר. והולך ומבאר בפרטיות יותר מהו עניינם של ה"שערים" דרכם עוברת ההשפעה ממוחין למידות **דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהַשַּׁעַר** בגשמיות, כמו שער של בית או חצר **אֵינוֹ בִּפְנִים** בתוך הבית או החצר **וְאֵינוֹ בַּחוּץ** מחוץ לתחומי המקום שאליו נכנסים דרך השער, **אֶלָּא עִנְיָנוֹ הוּא שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ** כשער ומעבר **לִיצִיאָה מִפְּנִים לַחוּץ, וְלִכְנִיסָה מִחוּץ לִפְנִים, כְּמוֹ כֵן יוּבָן בְּעִנְיָן נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין** ואינם חלק מהשכל **וְאֵינָם בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת** ואינם חלק מהרגש, **אֶלָּא עִנְיָנָם** של השערים **הוּא לְקַשֵּׁר אֶת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, וְהַמִּדּוֹת בַּמּוֹחִין** שלמרות השינוי המהותי ביניהם. **שֶׁתְּהִיֶּה** בכל זאת **הַמְשָׁכַת** והתגלות **הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, וְהַעֲלָאַת וְהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת בַּמּוֹחִין** שהמדות יתעלו מדרגתן שהיא למטה מדרגת המוחין ויתכללו ויתבטלו במוחין, וכפי שיתבאר עוד להלן לגבי פעולתן של "חמישים שערי בינה".

וְהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה מֵהַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת, שֶׁבָּזֶה יֵשׁ נו"ן הַמְשָׁכוֹת, וההשפעה וההמשכה מהמוחין למדות עוברת בחמישים 'צינורות' והקדוש־ברוך־הוא מתוודע ומתגלה לכל אחד ואחד לפי השיעור של הלב שלו **נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ** בפועל **הַרְבֵּה יוֹתֵר מִנּוּ"ן שְׁעָרִים** שהרי לכל אדם יש "שיעור" ו"שער" משלו, שונה משל חברו ומה פשר האמירה שהשפע שבא במידות הוא על ידי חמישים שערים ולא יותר?. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁנּוּ"ן הַשְּׁעָרִים אֵינָם בַּמִּדּוֹת עַצְמָם, כִּי אִם בְּסֵדֶר הַהַמְשָׁכָה מֵהַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת, שֶׁבָּזֶה יֵשׁ נו"ן הַמְשָׁכוֹת,**

תשמט. 29) ח"א קג, סע"א ואילך. 30) משלי לא, כג. 31) תניא פל"ז.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, סְפִירַת הַבִּינָה עַצְמָהּ הִיא לְמַעְלָה מִעִנְיַן הַמִּדּוֹת לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק וּמִתְיַגֵּעַ בְּשֵׂכֶל עָמֹק, אֲזַי נוֹלָדִים אֶצְלוֹ סְבָרוֹת לְכָאן וּלְכָאן, וְאִי־אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אֹפֶן שֶׁיָּבוֹא לִפְסַק הֲלָכָה כי השכל כשהוא לעצמו נעלה ומופשט מעולם המעשה ואילו המסקנה ההלכתית של הדיון היא דבר חיצוני לעומת עומק ופנימיות השכל עצמו. **וּבְעֹמֶק יוֹתֵר, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָבוֹא לִפְסַק הֲלָכָה,** כל עוד שקועים בעומק ובפנימיות של הסברות השכליות עצמן **אֶלָּא שֶׁעֶצֶם עִנְיַן הַשֵּׂכֶל** בטבעו ומהותו **הוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי** מופשט ונבדל לחלוטין **מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת לְגַמְרֵי,** כי מצד עצם מהותם השכל והמידות הם שני עולמות שונים לחלוטין זה מזה **וְהַיְנוּ, שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה עַצְמָהּ** בה השכל מאיר עם כל האורך והרוחב והעומק הרב שבו **הִיא לְמַעְלָה מֵהַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת, וְהַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת נַעֲשִׂית** רק בשלב הבא **עַל־יְדֵי הַדַּעַת,** שמצד אחד היא אכן חלק משלושת חלקי המוח שהם חכמה, בינה ודעת אבל מצד שני, בניגוד לבינה, יש לה קשר לנטיה **שֶׁנִּקְרֵאת דַּעַת נוֹטָה, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** על ידי הדעת שענינה התקשרות והתחברות בין הרעיון השכלי לאדם עצמו (בדומה לאמור לעיל לגבי מידת היסוד, ואכן גם הדעת וגם היסוד הן ב׳קן האמצעי׳, כנזכר) וכך הדעת ׳עושה׳ ו׳מולידה׳ את המידות כאשר בשלב ראשון נוצרת **בְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל** היינו שעדיין מדובר בענין שהוא חלק בלתי נפרד מהשכל, כאמור שדעת היא חלק מהמוחין ובכל זאת יש התחלה של נטיה למידות **וְאַחַר־כָּךְ** בשלב שני, המדות שבשכל יורדות ונמשכות ומתגלות ברגש ממש ונהיות **הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב.**

והולך ומבאר את משמעות המושג ״מדות שבשכל״ כי לכאורה מדובר בחיבור בלתי אפשרי בין שני עולמות כאמור לעיל שהשכל והמדות שונים זה מזה בעצם מהותם **דְּהִנֵּה, גַּם הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל** למרות שהם חלק בלתי נפרד מהשכל למעשה **בְּאֵין־עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל,** כי עצם העובדה שהן מוגדרות כ׳מידות׳ משייכת אותם למהות אחרת ושונה לחלוטין מזו של השכל **דַּהֲגַם שֶׁאֵינָם דּוֹמִים לְמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת,** כטבעו של הרגש בניגוד לטבעו של השכל **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בִּמְנוּחָה, וְלָכֵן הֵם בְּפַרְצוּף הַשֵּׂכֶל** ומהוות חלק ממנו **לְפִי שֶׁהֵם בִּמְנוּחָה** ובשקט ובקירות **דֶּגְמַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ** ובפער עצום ביחס **לַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי הַמִּדּוֹת הֵם כְּבָר בְּמֶרְגָּשׁ** עם תחושה שהאדם עצמו מעורב בה, **וְהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ בְּמֶרְגָּשׁ כְּלָל** בהתאם לטבעו ומהותו שהוא האמצעי דרכו האדם מסוגל לצאת מעצמו ומהנטיות והתחושות האישיות שלו ולהתחבר למה שחוץ ממנו ולעסוק גם בדברים נעלים ומופשטים שמעל ומעבר לגדרי המציאות שלו, בעוד שהרגש הוא האדם עצמו ומבטא את המציאות האישית שלו. **וּכְמוֹ** למשל **כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן** האדם במוחו **בִּגְדֻלָּתוֹ** של ה׳ **יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל** השכל כשהוא לעצמו כרעיון שכלי מופשט **לֹא נִרְגָּשׁ כְּלָל הָרֶגֶשׁ עַצְמוֹ, וְהַהֶרְגֵּשׁ** כפי שהוא חלק מהשכל עצמו **הוּא רַק שֶׁקִּרְבַת אֱלֹקִים טוֹב,** היינו שההתבוננות וההכרה בגדולת ה׳ מביאה את האדם המתבונן למסקנה כי מאחר שקדוש־ברוך־הוא כל־כך גדול, ראוי להתקרב אליו ולדבוק בו, אבל מדובר במסקנה רעיונית־שכלית. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל,** לאחר שהרעיון הכללי המופשט ירד (על־ידי הדעת, כאמור) לנטיה רגשית עם זיקה אישית לאדם המתבונן **הַהֶרְגֵּשׁ הוּא שֶׁקִּרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב**[32] עם דגש על המציאות האישית – ״לי״. **וְהַיְנוּ, דְּעֵם הֱיוֹת שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בִּמְנוּחָה עֲדַיִן,** והתכונות המאפיינות אותן הן התכונות של המוח והשכל הקר והמיושב **וְאֵינָן דּוֹמוֹת לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת,** כטבעו של הלב החם, **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּמֶרְגָּשׁ,** עם זיקה ותחושה אישית ולא כדבר רעיוני מופשט **הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל,** ולמעשה המידות

ביאור בדרך אפשר

1 **וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, סְפִירַת הַבִּינָה עַצְמָהּ הִיא לְמַעְלָה**
2 **מִעִנְיַן הַמִּדּוֹת לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים דְּכַאֲשֶׁר**
3 **הָאָדָם עוֹסֵק וּמִתְיַגֵּעַ בְּשֵׂכֶל עָמֹק, אֲזַי נוֹלָדִים אֶצְלוֹ**
4 **סְבָרוֹת לְכָאן וּלְכָאן, וְאִי־אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אֹפֶן שֶׁיָּבוֹא**
5 **לִפְסַק הֲלָכָה. וּבְעֹמֶק יוֹתֵר, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאִי־**
6 **אֶפְשָׁר לָבוֹא לִפְסַק הֲלָכָה, אֶלָּא שֶׁעֶצֶם עִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא**
7 **לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת לְגַמְרֵי, וְהַיְנוּ,**
8 **שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה עַצְמָהּ הִיא לְמַעְלָה מֵהַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת,**
9 **וְהַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת נַעֲשִׂית עַל־יְדֵי הַדַּעַת, שֶׁנִּקְרֵאת דַּעַת**
10 **נוֹטָה, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל וְאַחַר־כָּךְ**
11 **הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. דְּהִנֵּה, גַּם הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בְּאֵין־**
12 **עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל, דַּהֲגַם שֶׁאֵינָם דּוֹמִים לְמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם**
13 **בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל**
14 **הֵם בִּמְנוּחָה, וְלָכֵן הֵם בְּפַרְצוּף הַשֵּׂכֶל לְפִי שֶׁהֵם**
15 **בִּמְנוּחָה דֶּגְמַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ**
16 **לַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי הַמִּדּוֹת הֵם כְּבָר בְּמֶרְגָּשׁ, וְהַשֵּׂכֶל**
17 **אֵינוֹ בְּמֶרְגָּשׁ כְּלָל. וּכְמוֹ כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי**
18 **בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל לֹא נִרְגָּשׁ כְּלָל הָרֶגֶשׁ עַצְמוֹ, וְהַהֶרְגֵּשׁ הוּא**
19 **רַק שֶׁקִּרְבַת אֱלֹקִים טוֹב. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל,**
20 **הַהֶרְגֵּשׁ הוּא שֶׁקִּרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב[32]. וְהַיְנוּ, דְּעֵם הֱיוֹת**
21 **שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בִּמְנוּחָה עֲדַיִן, וְאֵינָן דּוֹמוֹת**
22 **לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת, מִכָּל־מָקוֹם,**
23 **מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּמֶרְגָּשׁ, הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל, דְּאַף**

ביאור בדרך אפשר

44 מהשכל **הֵם** למעשה **בְּאֵין־עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל,**
45 כ׳מידות׳ משייכת אותם למהות אחרת ושונה לחלוטין מזו של השכל **דַּהֲגַם**
46 **שֶׁאֵינָם דּוֹמִים לְמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת,**
47 כטבעו של הרגש בניגוד לטבעו של השכל **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּדּוֹת**
48 **שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בִּמְנוּחָה,**
49 **וְלָכֵן הֵם בְּפַרְצוּף הַשֵּׂכֶל**
50 ומהוות חלק ממנו **לְפִי שֶׁהֵם**
51 **בִּמְנוּחָה** ובשקט ובקירות
52 **דֶּגְמַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם**
53 **הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ** ובפער
54 עצום ביחס **לַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ,**
55 **שֶׁהֲרֵי הַמִּדּוֹת הֵם כְּבָר**
56 **בְּמֶרְגָּשׁ** עם תחושה שהאדם
57 עצמו מעורב בה, **וְהַשֵּׂכֶל**
58 **אֵינוֹ בְּמֶרְגָּשׁ כְּלָל** בהתאם
59 לטבעו ומהותו שהוא האמצעי
60 דרכו האדם מסוגל לצאת מעצמו
61 ומהנטיות והתחושות האישיות
62 שלו ולהתחבר למה שחוץ ממנו
63 ולעסוק גם בדברים נעלים
64 ומופשטים שמעל ומעבר לגדרי
65 המציאות שלו, בעוד שהרגש
66 הוא האדם עצמו ומבטא את
67 המציאות האישית שלו. **וּכְמוֹ**
68 למשל **כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן** האדם
69 במוחו **בִּגְדֻלָּתוֹ** של ה׳
70 **יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל**
71 השכל כשהוא לעצמו כרעיון
72 שכלי מופשט **לֹא נִרְגָּשׁ כְּלָל**
73 **הָרֶגֶשׁ עַצְמוֹ, וְהַהֶרְגֵּשׁ**
74 כפי שהוא חלק מהשכל עצמו
75 **הוּא רַק שֶׁקִּרְבַת אֱלֹקִים**
76 **טוֹב,** היינו שההתבוננות וההכרה בגדולת ה׳ מביאה את האדם המתבונן
77 למסקנה כי מאחר שקדוש־ברוך־הוא כל־כך גדול, ראוי להתקרב אליו ולדבוק
78 בו, אבל מדובר במסקנה רעיונית־שכלית. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדּוֹת**
79 **שֶׁבַּשֵּׂכֶל,** לאחר שהרעיון הכללי המופשט ירד (על־ידי הדעת, כאמור)
80 לנטיה רגשית עם זיקה אישית לאדם המתבונן **הַהֶרְגֵּשׁ הוּא שֶׁקִּרְבַת**
81 **אֱלֹקִים לִי טוֹב**[32] עם דגש על המציאות האישית – ״לי״. **וְהַיְנוּ, דְּעֵם**
82 **הֱיוֹת שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל הֵם בִּמְנוּחָה עֲדַיִן,** והתכונות המאפיינות
83 אותן הן התכונות של המוח והשכל הקר והמיושב **וְאֵינָן דּוֹמוֹת לַמִּדּוֹת**
84 **שֶׁבַּלֵּב שֶׁהֵם בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִתְלַהֲבוּת,** כטבעו של הלב החם,
85 **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּמֶרְגָּשׁ,** עם זיקה ותחושה אישית ולא
86 כדבר רעיוני מופשט **הֲרֵי הֵם בְּאֵין־עֲרוּךְ לַשֵּׂכֶל,** ולמעשה המידות

32) תהלים עג, כח.

שֶׁבַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ יֶשְׁנוֹ שֹׁרֶשׁ לַמִּדּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם הַמִּדּוֹת הֵן בְּאֵין־עֲרוּךְ אֶל הַשֵּׂכֶל. וְלָכֵן הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת, גַּם לַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה נְטִיָּה לַמִּדּוֹת, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרִים דַּוְקָא. וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ וְנַעֲשֶׂה בְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ יוֹתֵר וְנַעֲשִׂים מִמֶּנּוּ מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, דְּבֵית־שַׁמַּאי מַחְמִירִים וּבֵית־הִלֵּל מְקִלִּים, וּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[33] שֶׁזֶּהוּ מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם, שֶׁשֹּׁרֶשׁ בֵּית־שַׁמַּאי הוּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, וְשֹׁרֶשׁ בֵּית־הִלֵּל מִבְּחִינַת הַחֲסָדִים, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהַהִתְחַלְּקוּת דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל אֵינָהּ בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל, כִּי אִם כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת דַּוְקָא, אֲבָל בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל. וַהֲגַם שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל הוּא מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם, וְאִם־כֵּן הֲרֵי גַּם בַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּבֵית־שַׁמַּאי הוּא בְּקַו הַגְּבוּרוֹת וְהַשֵּׂכֶל דְּבֵית־הִלֵּל הוּא בְּקַו הַחֲסָדִים, וְהַנְּטִיָּה לְכִיוּן מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה הִיא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה כַּנַ"ל, לָכֵן הִנֵּה בַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ אֵין נְטִיָּה כְּלָל, וְהַנְּטִיָּה לְחֶסֶד וּגְבוּרָה נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרִים דַּוְקָא, וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ וְנַעֲשֶׂה מִדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ יוֹתֵר וְנַעֲשֶׂה מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁאָז דַּוְקָא הִיא הַפְּלוּגְתָּא דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, שֶׁבֵּית־שַׁמַּאי מַחְמִירִין וּבֵית־הִלֵּל מְקִלִּין, וּכְמוֹ הַפְּלוּגְתָּא בִּכְלָלוּת אֹפֶן הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כֵּיצַד[34] מְרַקְּדִין לִפְנֵי הַכַּלָּה, בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא, וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה,

ביאור בדרך אפשר

שבשכל רחוקות לחלוטין מהשכל עצמו שהוא מהות שונה לחלוטין ממהות המידות **דְּאַף שֶׁבַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ יֶשְׁנוֹ שֹׁרֶשׁ לַמִּדּוֹת,** ובסופו של דבר השכל הוא המקור ל'הולדת' והתהוות המידות, ואם כן לכאורה יש הכרח לומר שלמרות ההבדלים המהותיים ביניהם יש ביניהם יחס ודמיון כלשהו **מִכָּל־מָקוֹם** לאמיתו של דבר **הַמִּדּוֹת הֵן בְּאֵין־עֲרוּךְ אֶל הַשֵּׂכֶל** והמרחק ביניהם הוא עצום עד כדי כך שאין ביניהם שום דמיון (ולהלן יתבאר בתוספת ביאור איך אין סתירה בין העובדה שהשכל הוא שורש למידות, לעובדה שמדובר במהות אחרת, שונה לחלוטין). **וְלָכֵן** מאחר שלמעשה **הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה לְמִדּוֹת, גַּם לַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל,** יש צורך בגורם נוסף, מחוץ לשכל עצמו, כדי ליצור את החיבור בין השכל למידות, **וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה נְטִיָּה** מהרעיון השכלי המופשט **לַמִּדּוֹת, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרִים דַּוְקָא** וזהו התוכן והתפקיד של ה"חמישים שערי בינה". **וְאַחַר־כָּךְ** רק לאחר שהשכל עבר דרך ה"שערים" הללו **נִמְשָׁךְ** השכל ויורד שלב נוסף **וְנַעֲשֶׂה בְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל,** שהן עדיין חלק מהשכל **וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ** ויורד עוד **יוֹתֵר וְנַעֲשִׂים מִמֶּנּוּ מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב** עם כל התכונות, המאפיינים וההגדרות של מידות בתור רגש שבלב. **וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, דְּבֵית־שַׁמַּאי מַחְמִירִים** בדרך כלל בפסקי ההלכות **וּבֵית־הִלֵּל מְקִלִּים, וּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[33] שֶׁזֶּהוּ** ההבדל הזה בצורת הפסיקה שלהם נובע **מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם, שֶׁשֹּׁרֶשׁ בֵּית־שַׁמַּאי הוּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת,** ומידת הגבורה נוטה להחמיר **וְשֹׁרֶשׁ בֵּית־הִלֵּל מִבְּחִינַת הַחֲסָדִים,** ומידת החסד נוטה להקל **הֲרֵי מוּבָן שֶׁהַהִתְחַלְּקוּת דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל** שאלו נוטים להחמיר ואלו נוטים להקל **אֵינָהּ בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל,** כי הרעיון השכלי כשלעצמו הוא עמוק ומופשט ובכלל אי אפשר להסיק ממנו הלכה למעשה (כמבואר לעיל לגבי ההבדל בין השכל כפי שהוא 'בינה' למצבו כפי שהוא בדעת) **כִּי אִם כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת דַּוְקָא,** שאז מי ששורש נפשו ממידת הגבורה מחמיר ומי ששורש נפשו ממידת החסד מקל **אֲבָל בְּעֶצֶם הַשֵּׂכֶל אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל** שנובעת מהמידות אלא מדובר בשכל בטהרתו שלמידות אין כל השפעה עליו. **וַהֲגַם שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל הוּא מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם, וְאִם־כֵּן הֲרֵי גַּם בַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ** שגם הוא נובע מאותה נשמה **בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּבֵית־שַׁמַּאי הוּא בְּקַו הַגְּבוּרוֹת וְהַשֵּׂכֶל דְּבֵית־הִלֵּל הוּא בְּקַו הַחֲסָדִים,** והנטיה לכיוון כזה או אחר מתחילה רק לאחר שהשכל יורד למידות שבלב **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה** שבה הוא עיקר ענין השכל לעמקו ולארכו ולרחבו **הִיא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַנְּטִיָּה כַּנַ"ל, לָכֵן הִנֵּה בַּשֵּׂכֶל עַצְמוֹ אֵין נְטִיָּה כְּלָל,** למרות שלנשמה יש שורש שנוטה לכיוון מסויים ולמרות שבהמשך, לאחר שהשכל יתגלה במידות, תהיה לו נטיה בהתאם לשורש הנשמה, אבל כאשר השכל מתגלה ומאיר בתור שכזה אין לנטיה הזו כל השפעה עליו **וְהַנְּטִיָּה לְחֶסֶד וּגְבוּרָה** שהיא הגורמת לנטיה להקל או להחמיר **נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרִים דַּוְקָא,** שהם כאמור גורם מחבר בין השכל למידות אך לא השכל עצמו **וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ וְנַעֲשֶׂה** אחר כך **מִדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ** ויורד **יוֹתֵר וְנַעֲשֶׂה מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,** ששונות לגמרי מהשכל בעצם מהותן **שֶׁאָז דַּוְקָא** בשלב שבו השכל ירד למידות שבלב **הִיא הַפְּלוּגְתָּא** המחלוקת **דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, שֶׁבֵּית־שַׁמַּאי מַחְמִירִין וּבֵית־הִלֵּל מְקִלִּין,** והולך ומבאר דוגמא למחלוקת של בית שמאי שמחמירין ובית הלל שמקילין בה הדבר ניכר ובולט **וּכְמוֹ הַפְּלוּגְתָּא** המחלוקת ביניהם שעל פי תורת החסידות עוסקת **בִּכְלָלוּת אֹפֶן הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כֵּיצַד[34] מְרַקְּדִין לִפְנֵי הַכַּלָּה, בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא** ויש לשבח את הכלה רק במה שיש בה

---

33) בהקדמה. אגה"ק סי"ג. 34) כתובות טז, סע"ב. דרך ארץ רבה ספ"ו. נתבאר בלקו"ת שה"ש ד"ה כיצד מרקדין (מח, ב ואילך).

ביאור בדרך אפשר

בגלוי ולא יותר, **וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים** שבריקוד לפני כל כלה, איזו שתהיה, משבחים אותה באמירה שהיא **כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה, אֲפִילוּ** אם הכלה היא **חִגֶּרֶת** צולעת **וְסוּמָא** עיוורת שהם חסרונות גדולים ובולטים בכל זאת גם לה אומרים "כלה נאה וחסודה", והמשמעות הפנימית של הדברים היא **דְּכַלָּה קָאֵי** מכוונת **עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵיצַד מְרַקְּדִין לִפְנֵי הַכַּלָּה,** ונותנים ביטוי לעבודה הרוחנית של היהודי **הִנֵּה בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא, וְהַיְנוּ, שֶׁלְּפִי אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ** של האדם **בְּהַעֲלָאָה** והתקרבות לאלוקות **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה תִּהְיֶה גַּם הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות האלוקית שתבוא אליו **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הִיא חִגֶּרֶת וְסוּמָא,** ומדובר באדם שבעבודתו הרוחנית יש חסרונות מהותיים **הִנֵּה מִצַּד הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** שבאה ויורדת במידה מרובה, בלי יחס לעבודת האדם מצד עצמו **חֲרֵי הִיא** כנסת ישראל **נַעֲשֵׂית כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה** וכל הפגמים שלה נעשים מתוקנים. **וְהַיְנוּ, שֶׁהַמַּחְלֹקֶת דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל הִיא רַק מִצַּד הַמִּדּוֹת,** הרגש הגלוי שרק בזה יש הבדלים בין מי שעובד את ה׳ בדרגה גבוהה ("נאה וחסודה") למי שבעבודתו יש פגמים וחסרונות ("חגרת" ו"סומא"), **אֲבָל מִצַּד הַמּוֹחִין עַצְמָם חֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת** ולא בזה היא המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל. **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן עִנְיַן ג׳ הַיְסוֹדוֹת** שלושת הבחינות של ספירת ה"יסוד׳ **שֶׁבְּפַרְצוּף הַבִּינָה, דְּכֵיוָן שֶׁהַבִּינָה עַצְמָהּ** בתור מהות של מוחין ושכל **הִיא לְמַעְלָה** משייכות למידות ורגש ובכלל זה **גַּם** למעלה אפילו **מֵעִנְיַן הַנִּטִּיָּה לְמִדּוֹת** ורגש, **הִנֵּה** הקשר והשייכות וההמשכה מבינה למידות נפעל על ידי שלושה עניינים במידת היסוד שהם שלושה שלבים בהמשכה מבינה למידות כפי שהולך ומפרט **עַל־יְדֵי יְסוֹד הָא׳ נַעֲשָׂה בָּהּ** בבינה **הַהִתְקַשְּׁרוּת וְהַהַמְשָׁכָה לִהְיוֹת נְטִיַּת הַמּוֹחִין** מחוץ למוחין עצמם, **וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַב׳** השלב הבא בפעולת ה"יסוד׳ לחבר ולקשר בין המוחין למידות **נַעֲשִׂים הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל,** שעניינם מבואר לעיל **וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַג׳** שהוא השלב השלישי בקשר בין המוחין

ביאור בדרך אפשר

אֲפִילוּ חִגֶּרֶת וְסוּמָא, דְּכַלָּה קָאֵי עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵיצַד מְרַקְּדִין לִפְנֵי הַכַּלָּה, הִנֵּה בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא, וְהַיְנוּ, שֶׁלְּפִי אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה תִּהְיֶה גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הִיא חִגֶּרֶת וְסוּמָא, הִנֵּה מִצַּד הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה חֲרֵי הִיא נַעֲשֵׂית כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה. וְהַיְנוּ, שֶׁהַמַּחְלֹקֶת דְּבֵית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל הִיא רַק מִצַּד הַמִּדּוֹת, אֲבָל מִצַּד הַמּוֹחִין עַצְמָם חֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן עִנְיַן ג׳ הַיְסוֹדוֹת שֶׁבְּפַרְצוּף הַבִּינָה, דְּכֵיוָן שֶׁהַבִּינָה עַצְמָהּ הִיא לְמַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן הַנִּטִּיָּה לְמִדּוֹת, הִנֵּה עַל־יְדֵי יְסוֹד הָא׳ נַעֲשָׂה בָּהּ הַהִתְקַשְּׁרוּת וְהַהַמְשָׁכָה לִהְיוֹת נְטִיַּת הַמּוֹחִין, וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַב׳ נַעֲשִׂים הַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּפַרְצוּף הַבִּינָה, כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּשְׁאָר הַפַּרְצוּפִים, שֶׁבְּכָל פַּרְצוּף יֵשׁ ג׳ יְסוֹדוֹת. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן פַּרְצוּף הָרָצוֹן, שֶׁהָרָצוֹן עַצְמוֹ הוּא לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיַן הַמְּצִיאוּת, גַּם מִמְּצִיאוּת הַחָכְמָה, וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַנִּטִּיָּה לְהִתְחַכְּמוּת, חֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי יְסוֹד הָא׳ שֶׁמְּקַשֵּׁר אֶת הָרָצוֹן שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַנִּטִּיָּה לַחָכְמָה, שֶׁזֶּהוּ הָרָצוֹן לְהִתְחַכֵּם. אָמְנָם בִּבְחִינָה זוֹ אֵין עֲדַיִן מְצִיאוּת שֶׁל חָכְמָה כְּלָל, כִּי אִם מְצִיאוּת שֶׁל רָצוֹן, אֶלָּא שֶׁהָרָצוֹן הוּא לְהִתְחַכֵּם. וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַב׳ נַעֲשָׂה מְצִיאוּת הַחָכְמָה שֶׁבָּרָצוֹן. וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַג׳ נַעֲשָׂה מְצִיאוּת הַחָכְמָה בְּפֹעַל. וְזֶהוּ וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל והמידות **נַעֲשִׂים הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וּכְמוֹ שֶׁהוּא** לגבי פעולת ה"יסוד׳ **בְּפַרְצוּף הַבִּינָה, כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּשְׁאָר הַפַּרְצוּפִים,** שכאמור לעיל בדרך כלל יש חמישה ׳פרצופים׳ שונים **שֶׁבְּכָל פַּרְצוּף יֵשׁ ג׳ יְסוֹדוֹת. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן פַּרְצוּף הָרָצוֹן,** שגם באופן הפעולה וההמשכה שלו לבחינות שלמטה ממנו יש שלושה שלבים דומים לאופן הפעולה של ענין היסוד בהמשכה מספירת הבינה למידות **שֶׁהָרָצוֹן עַצְמוֹ** כאשר למשל האדם רוצה להשיג דבר מסוים הרי כל עוד הדבר הוא רצון בלבד **הוּא לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיַן הַמְּצִיאוּת,** הרי הרצון עדיין מופשט מהגדרה מציאותית כלשהי ואין לו יחס למציאות כלשהי כי הוא עדיין רחוק ומופשט מכל הגדרה מציאותיות וקיים רק בתור רצון, ובהיותו מופשט ורחוק מכל הגדרה הרי הוא נבדל ורחוק לא רק ממציאות גשמית אלא גם מכוחות הנפש שמטבע הדברים אמורים להתחיל לפעול בעקבות התעוררות הרצון, החל מהכוח הראשון מעשר הכוחות שהוא כוח החכמה, הרי הרצון כשלעצמו נעלה ונבדל **גַּם מִמְּצִיאוּת הַחָכְמָה, וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַנִּטִּיָּה לְהִתְחַכְּמוּת,** שהרצון הכללי המופשט ירד ויקבל ביטוי בנטיה להתחכם (כדי למלא את מבוקשו) **חֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי יְסוֹד הָא׳** השלב הראשון בפעולה של מידת היסוד **שֶׁמְּקַשֵּׁר אֶת הָרָצוֹן** ומחבר אותו חיבור ראשוני לחכמה כך **שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַנִּטִּיָּה לַחָכְמָה, שֶׁזֶּהוּ הָרָצוֹן לְהִתְחַכֵּם. אָמְנָם בִּבְחִינָה זוֹ אֵין עֲדַיִן מְצִיאוּת שֶׁל חָכְמָה כְּלָל, כִּי אִם מְצִיאוּת שֶׁל רָצוֹן, אֶלָּא שֶׁהָרָצוֹן הוּא לְהִתְחַכֵּם.** כלומר, זהו עדיין רצון. ובהחלט לא גילוי של כוח החכמה אבל הרצון הוא להתחכם כי נוצר קשר וחיבור ראשוני בין הרצון והחכמה שלמטה ממנו **וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַב׳** כאשר יש פעולה נוספת של היסוד כדי לקשר ולחבר בין הרצון והחכמה **נַעֲשָׂה מְצִיאוּת הַחָכְמָה שֶׁבָּרָצוֹן** גם זה עדיין רצון ולא חכמה, כשם שמדות שבשכל הם חלק מהשכל ואינם רגש, אבל כבר יש מציאות מוגדרת של חכמה (כפי שהיא ברצון) **וְעַל־יְדֵי יְסוֹד הַג׳** הפעולה השלישית של היסוד, החיבור וההתקשרות בין רצון וחכמה, **נַעֲשָׂה מְצִיאוּת הַחָכְמָה בְּפֹעַל** שאמנם

ביאור בדרך אפשר

נוצרה על ידי הרצון אבל בסופו של דבר יש כאן פעולה והתגלות של חכמה לא רק כחלק מהרצון אלא כחכמה ושכל, בדומה למידות כפי שהן בלב וכבר אינן חלק מהשכל.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בפסוק **וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹדוֹת (בְּחִינַת כֹּל** בגימטריא חמישים, כנגד חמישים שערי בינה, כמבואר לעיל) **נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן** ותוספת **בִּבְחִינַת אֶרֶץ, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁעַל־יְדֵי ג' הַיְסוֹדוֹת נַעֲשֶׂה בָּהֶם יִתְרוֹן וַעֲלִיָּה** שמלבד פעולת ה"יסוד" להוות ו"להוליד" את המידות מהמוחין בדרך מלמעלה למטה, לאחר מכן נעשה במידות שבלב יתרון ועליה נוספת **שֶׁמִּתְעַלִּים** מלמטה למעלה וההתעלות היא משלב לשלב בכל שלושת הדרגות שנתבארו לעיל, תחילה **לְבְחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּמּוֹחִין, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר לְבְחִינַת נְטִיַּת הַמּוֹחִין, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר לְבְחִינַת הַבִּינָה עַצְמָהּ.**

ה) **אָמְנָם** כָּל זֶה עִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹדוֹת נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן בִּבְחִינַת אֶרֶץ, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁעַל־יְדֵי ג' הַיְסוֹדוֹת נַעֲשֶׂה בָּהֶם יִתְרוֹן וַעֲלִיָּה שֶׁמִּתְעַלִּים לִבְחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּמּוֹחִין, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר לִבְחִינַת נְטִיַּת הַמּוֹחִין, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר לִבְחִינַת הַבִּינָה עַצְמָהּ.

ה) **אָמְנָם** כָּל זֶה הוּא עִנְיַן הָעֲלִיָּה בְּהִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגוֹת, וְאֵין זֶה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה וְהַיִּתְרוֹן. אַךְ אֲמִתִּית הַיִּתְרוֹן הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים מַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִין, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁדַּוְקָא בָּזֶה הוּא אֲמִתִּית הַיִּתְרוֹן. וְגַם יִתְרוֹן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַיְסוֹד, לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד מַגִּיעַ בָּאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁמַּגִּיעַ בָּ"עֶצֶם" מַמָּשׁ. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[35] הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, דְּטוּבוֹ קָאֵי עַל סְפִירַת הַיְסוֹד כַּנַּ"ל, וּבְעִנְיַן הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ פֵּרֵשׁ הָאַבּוּדְרָהָם שֶׁקָּאֵי עַל הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[36] כִּי טוֹב, שֶׁבְּאוֹר זֶה נִסְתַּכֵּל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ[37], שֶׁהוּא עִנְיַן עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא[38]. וְאַף שֶׁאוֹר זֶה גְּנָזוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, בְּהֶעְלֵם מֵאִיר גַּם עַכְשָׁו, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[39] וְלֹא מָנַע מִינֵּיהּ בְּכָל יוֹמָא, וּפֵרֵשׁ הָרַמָּ"ז[40] המקובל רבי משה זכות בפירושו על הזוהר **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן** בכללות המידות **הוּא עִנְיַן הָעֲלִיָּה בְּהִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגוֹת,** עליה מדרגה לדרגה בתוך סולם הדרגות השונות עצמו ('סדר השתלשלות' של הדרגות השונות זו מזו) **וְאֵין זֶה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה וְהַיִּתְרוֹן** כי למרות כל העליות והמעבר ממצב אחד למצב שונה בשינוי מהותי, סוף סוף מדובר בעליה בתוך סולם הדרגות כך שהעליה היא יחסית ולא מוחלטת. **אַךְ אֲמִתִּית הַיִּתְרוֹן** עליה ותוספת אמיתית **הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת** והתגלות **אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** גם בדרגות שבהם הבלי־גבול בדרך כלל אינו בא בגילוי, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כאשר כן ישנה התגלות של אור הבלי־גבול **נַעֲשִׂים מַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִין, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** בהרחבה שה"יתרון" האמיתי הוא כאשר יש גילוי של אור אין סוף המאיר בשווה בשמים ("מעלה") ובארץ ("מטה") ובספירת המלכות יש לא רק הארה של המוחין והמידות אלא של האין סוף שלמעלה מכל הדרגות הללו **שֶׁדַּוְקָא בָּזֶה הוּא אֲמִתִּית הַיִּתְרוֹן. וְגַם יִתְרוֹן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַיְסוֹד,** כמבואר לעיל אודות מעלתו המיוחדת של "קו האמצעי" **לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד מַגִּיעַ בָּאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁמַּגִּיעַ בָּ"עֶצֶם" מַמָּשׁ** המאור, מקור האור הבלי־גבול.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[35] הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, דְּטוּבוֹ קָאֵי עַל סְפִירַת הַיְסוֹד כַּנַּ"ל, כמרומז בכתוב "זכר רב טובך יביעו" **וּבְעִנְיַן הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ פֵּרֵשׁ הָאַבּוּדְרָהָם שֶׁקָּאֵי עַל הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[36] כִּי טוֹב,** בפרשת הבריאה ומאחר שנאמר בו "כי טוב" לכן הביטוי "המחדש בטובו" מתייחס אליו ואמרו חכמינו **שֶׁבְּאוֹר זֶה** האור שנברא ביום הראשון של ששת ימי בראשית **נִסְתַּכֵּל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ[37],** ובאמצעותו ראה **שֶׁהוּא עִנְיַן עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** העולם המכוסה **וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא[38]** העולם הגלוי, כלומר, המרחק הגשמי מקצה אחד של העולם לקצה השני הוא משל ומכוון כנגד הפער הרוחני בין 'עלמא דאתכסיא' שהוא דרגא גבוהה ביותר ל'עלמא דאתגליא' שהוא דרגא נמוכה כמובא בזוהר על הכתוב "ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם": מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא. ומוסבר על כך בתורת החסידות כי כשם שבעולם הזה יש "ים" שהוא עולם שהנבראים שבו מכוסים ויש "יבשה" שהיא עולם שהנבראים שבו גלויים, על דרך זה למעלה, להבדיל, יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות שלהם הן נעלמות ומכוסות ונקראות "עלמא דאתכסיא" ואילו האור האלוקי המצומצם שיורד ומתגלה לנבראים נקרא "עלמא דאתגליא". **וְאַף שֶׁאוֹר זֶה גְּנָזוֹ,** כמאמר חז"ל שהקדוש־ברוך־גנז את האור המיוחד שנברא ביום הראשון והוא יחזור ויתגלה רק לעתיד לבוא, בימות המשיח, ואם כן מה פשר האמירה שעל האור הזה נאמר "המחדש בטובו בכל יום"? אלא הביאור הוא שאכן האור נגנז אבל **מִכָּל־מָקוֹם, בְּהֶעְלֵם מֵאִיר גַּם עַכְשָׁו, וְכִדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר[39] וְלֹא מָנַע מִינֵּיהּ** ממנו (להאיר) **בְּכָל יוֹמָא** בכל יום, **וּפֵרֵשׁ הָרַמָּ"ז[40]** המקובל רבי משה זכות בפירושו על הזוהר **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן**

35) בברכת ק"ש. 36) בראשית א, ד. 37) חגיגה יב, א. ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. ב"ר פי"א, ב. פי"ב, ו. זח"א לא, ב. מה, סע"ב. רג, ב. 38) ראה אוה"ת בראשית ח"ג תצד, א. המשך יונתי תר"ם ע' מח. ועוד. 39) ח"ג פח, א.

ביאור בדרך אפשר

הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד ובהעלם אור זה חוזר ומאיר תמיד, גם לאחר שנגנז.

וְיוּבָן זֶה משמעות העובדה שמצד אחד האור גנוז ונעלם ומצד שני הוא חוזר ומאיר בכל יום מובנת **עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נו״ן** חמישים **שַׁעֲרֵי בִינָה** שעניינם נתבאר לעיל בהרחבה **וְל״ב** שלושים ושניים **נְתִיבוֹת חָכְמָה** שפעולתם דומה לפעולת ה׳שערים׳ בבינה, היינו שהם משמשים אמצעי להמשכת והתגלות החכמה לדרגות שלמטה ממנה, **שֶׁבַּבִּינָה** הגורמים המקשרים ומחברים אותה לדרגות שלמטה ממנה **הֵם** נקראים **שְׁעָרִים, וּבַחָכְמָה הֵם** נקראים **נְתִיבוֹת** וזאת למרות שבעיקר הענין פעולתם שווה. **דְּהַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין שְׁעָרִים לִנְתִבוֹת הוּא, שֶׁשְּׁעָרִים הֵם הַיְדוּעִים** וגלויים **לָרַבִּים** וכל המעונין יכול להשתמש בהם ולעבור דרכם, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נְתִיבוֹת הֵם** דרכים נסתרות הידועות **רַק לִיחִידֵי סְגֻלָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41] **נָתִיב לֹא יָדָעוּ עַיִט,** הרי לנו רמז ש״נתיב״ הוא תואר לאמצעי מעבר ״לא ידוע״ ונסתר, והנתיבים לא ידועים לרבים **וְשַׁיָּיכִים רַק לִיחִידֵי סְגֻלָּה** ובעניינו שלושים ושניים ה״נתיבים״ שדרכם החכמה יורדת ונמשכת ידועים ליחידי סגולה **שֶׁהֵם** בעלי דרגה גבוהה **אֵלּוּ שֶׁשַּׁיָּיכִים לִבְחִינַת הַחָכְמָה דִּמְקַנְּנָא בָּאֲצִילוּת**[42], עליה נאמר בזוהר שמקומה העיקרי, ה״קן״ שלה הוא בעולם האצילות ואילו מקומה העיקרי של הבינה הוא בעולם הבריאה ומבואר בחסידות שלכן התגלות האור האלוקי באצילות היא בבחינת ראיה כשם שבחכמה מאיר עצם הרעיון השכלי ואילו ההתגלות בעולם הבריאה בבחינת שמיעה כשם שבבינה מאירים הפרטים של הרעיון אך לא העצם **וְהֵינוּ שֶׁהֵם** שלושים ושתיים נתיבות החכמה **יְדוּעִים רַק לִנְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת. אָמְנָם אַף־עַל־פִּי־כֵן חֲרֵי יָדוּעַ שֶׁגַּם הַנְּתִיבוֹת מְאִירִים בְּהֶעְלֵם גַּם לַנְּשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** ואם כן אף הם נתיבים ששייכים (במידה מסוימת) לכולם ולא רק ליחידי סגולה, וגם הם כמו שערי הבינה. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, שֶׁבְּהֶעְלֵם לֹא מָנַע מִינְיֵהּ בְּכָל יוֹמָא** נמנע הקדוש־ברוך־הוא ממנו, היינו מלגלות ולהאיר אותו **בְּכָל יוֹמָא** בכל יום ויום ו״מחדש בטובו״ באמצעותו ״בכל יום תמיד״ אלא שכעת, עד לעתיד לבוא, ההארה הזו היא בהעלם מהנברא־ים. **וְהַמְשָׁכַת אוֹר זֶה** אור הבלי־גבול והאין־סוף **הוּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַיְסוֹד דַּוְקָא,** בגלל כוחו המיוחד לחבר ולקשר בין ״משפיע״ נעלה ביותר ל״מקבל״ אפילו הנחות ביותר ובגלל ייחודו של ה״קו האמצעי״ **שֶׁזֶּהוּ וּבְטוּבוֹ** לכן על החידוש של גילוי הבלי־גבול והאין־סוף ״בכל יום תמיד״ (אם כי כעת הוא רק בהעלם) נאמר שהדבר נעשה ״בטובו״ **דְּקָאֵי** והכוונה היא **עַל הַיְסוֹד כַּנַּ״ל. אָמְנָם בְּחִינַת יְסוֹד זֶה, אֵינוֹ כְּמוֹ בְּחִינַת יְסוֹדוֹת** שלושת הבחינות והשלבים בפעולת היסוד **הַנַּ״ל שֶׁמַּמְשִׁיכִים רַק אֶת הָאוֹר דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** לפי הסדר הרגיל של ההמשכות וההתגלות של הדרגות זו מזו (מרצון לחכמה וממוחין למידות) שגם השלב הראשון שבהם הוא בחינת היסוד כפי שהיא חלק מסדר ההשתלשלות ההדרגתי **אֶלָּא הוּא בְּחִינַת יְסוֹד דְּעַתִּיק,** בתור חלק מבחינת הכתר שלמעלה מעשר הספירות, והחלק הנעלה בכתר נקרא ״עתיק יומין״ (על שם שנעתק ונבדל מ״יום״ וגילוי) **שֶׁנִּקְרָא בְּרִית שְׁלוֹמִי, שֶׁעַל־יָדוֹ** על ידי בחינה זו ב״יסוד״, כפי שהיא באור הבלי־גבול שבכתר **נִמְשָׁךְ** ומתגלה גם למטה **אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל וְגַם הָ״עֶצֶם׳ מַמָּשׁ** מקור האור. **וְלָכֵן בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת יְסוֹד זֶה, אֵין שׁוּם הַגְבָּלוֹת וְהִתְחַלְּקוּת כְּלָל,** וזו הבחינה שנמשכת למעלה ולמטה בשווה ממש באמת, לא רק באופן יחסי, **לְפִי שֶׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, וּבִפְרָט הָ״עֶצֶם׳, חֲרֵי הֵם בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי **מַה שֶּׁכָּתוּב**[43] **כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתְּךָ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט,** לפי פשוטו

---

40) לזח״ג שם. 41) איוב כח, ז. וראה סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 10. וש״נ. 42) ראה רמ״ז לזח״ב רכ, ב. נצו״א לזח״ג קיז, א. סה״מ תרצ״ו ע׳ 119. וש״נ. 43) ישעי׳ נד, י.

ביאור בדרך אפשר

הקדוש־ברוך הוא אומר לבני ישראל שגם אם ההרים והגבעות (הנראים כדבר חזק ויציב מאד) יזוזו וימושו ממקומם, הברית שהקב"ה כרת עם בני ישראל תישאר תמיד בתוקפה, ולענייננו הפסוק מתפרש לענין ההבדל בין היסוד כפי שהוא פועל בתוך סדר השתלשלות לפעולתו להמשיך ולגלות מאור הבלי־גבול ומה'עצם' **שֶׁהָרִים וּגְבָעוֹת שֶׁהֵם שְׁאָר הַיְסוֹדוֹת, הִנֵּה בָּהֶם שַׁיָּךְ הַגְּבָלָה כוּ'** וההגבלה באה לידי ביטוי במשל האמור של הרים וגבעות שזזים ממקומם, דבר שמורה על חלישות והגבלה, **אֲבָל בְּרִית שְׁלוֹמִי שֶׁהוּא יְסוֹד דְּעַתִּיק, אֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת כְּלָל,** ולכן נאמר על זה "לא תמוט" להורות על תכלית התוקף והחוזק **לְפִי שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הָעֶצֶם מַמָּשׁ, שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק,** שעליו נאמר **צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם**[44]) וכן מובא שלצדיק יש קשר מיוחד לבחינת היסוד שנקראת טוב, ככתוב "אמרו צדיק כי טוב"), **בְּחִינַת יְסוֹד דְּעַתִּיק, דִּבְחִינַת עַתִּיק הוּא נֶעְתָּק וְנִבְדָּל** לגמרי מֵהָעוֹלָמוֹת המוגבלים, **שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת הָעוֹלָמוֹת כְּלָל, וְהוּא** מאיר ומתגלה **בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי יוֹסֵף,** שהוא בחינת היסוד, **טוֹב עַיִן הוּא יְבָרֵךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל**[45], היינו שהשפעתו נמשכת ל"דל" עני ואביון שנמצא בדרגה נמוכה **וְיוֹסֵף גּוֹ' הוּא הַמַּשְׁבִּיר** המשפיע ומפרנס **לְכָל עַם הָאָרֶץ**[46], בלי יוצא מן הכלל **שֶׁמַּמְשִׁיךְ** ומשפיע **גַּם בְּמִצְרַיִם כוּ'**, למרות שהוא נמצא למטה ביותר ברוחניות **לְפִי שֶׁעַל־יָדוֹ הוּא הַמְשָׁכַת הָ'עֶצֶם' שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.**

וְזֶהוּ וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה על ידי בחינת "כל" שהיא ספירת היסוד **לִבְחִינַת אֶרֶץ, בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וְגַם לָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית, שֶׁנַּעֲשָׂה בָהּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַיִּתְרוֹן עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל עַד הָ'עֶצֶם' מַמָּשׁ, שֶׁהוּא אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה שֶׁעוֹלָם עַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא.**

ביאור בדרך אפשר

יוֹתֵר גַּם מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה שֶׁעוֹלָם עַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא וכפי שנתבאר לעיל בתחילת המאמר שה"יתרון" ותוספת האור שנפעל בארץ הגשמית והחומרית על ידי ההמשכה של בחינת "כל", מביא את הארץ למעלה יתירה יותר מאשר היתה בתחילת הבריאה ואפילו לגבי המצב שבו היתה הארץ קודם חטא עץ הדעת, כאשר "עולם על מילואו נברא", והעולם היה "מלא" ו"שלם" ללא חסרון.

ו) וְהִנֵּה בַּכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים בני ישראל **לִפְעֹל עֲלִיָּה בָּאָרֶץ** הרוחנית, **בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וְעַל־יָדָהּ** היו צריכים לפעול עליה **גַּם בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית, שֶׁתִּהְיֶה כְּלִי** ראוי לכך **אֲשֶׁר עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת** של בני ישראל בעולם הזה הגשמי **תִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ** למטה, מה שלא היו יכולים לפעול בהיותם במדבר שאז עיקר ענין המצוות היה ברוחניות. **וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁבִּכְדֵי לִפְעֹל עֲלִיָּה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֵׁם בַּ"ן, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת שֵׁם מַ"ה, כַּיָּדוּעַ שֶׁמַּ"ה מְבָרֵר בַּ"ן.** שם הו' יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי, וכאשר הוא במילוי ה' היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הרי הוא עולה בגימטריא 52 ונקרא שם ב"ן. ואילו כאשר שם הו' נכתב במילוי אל"ף היינו יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ"ה. ומבואר בחסידות ששם מ"ה הוא המברר והמפריד את הטוב מן הרע והמעלה את הטוב מתוך שם ב"ן, והבירור הוא על ידי שם מ"ה בגלל שהוא ענין הביטול, כמו שכתוב "ונחנו מה", לשון ביטול. **וְזֶהוּ** שנאמר בציווי הקדוש־ברוך־הוא למשה על שילוח המרגלים **שְׁלַח לְךָ, לְדַעְתְּךָ, דְּמֹשֶׁה הוּא מִבְּחִינַת מַ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[47] **וְנַחְנוּ מָ"ה. וְכֵיוָן שֶׁהַמְּרַגְּלִים הָיוּ בְּעֶרֶךְ מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,** וגם הם היו בדרגא הנעלית הזו של בחינת "מ"ה" (שלמעלה מבחינת "ב"ן" ולכן "מה" בגימטריא "אדם" ו"ב"ן" בגימטריא "בהמה") **לָכֵן עַל־יָדָם דַּוְקָא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַיִּתְרוֹן** והעילוי

שְׁלוֹמִי לֹא תָּמוּט, שֶׁהָרִים וּגְבָעוֹת שֶׁהֵם שְׁאָר הַיְסוֹדוֹת, הִנֵּה בָּהֶם שַׁיָּךְ הַגְּבָלָה כוּ', אֲבָל בְּרִית שְׁלוֹמִי שֶׁהוּא יְסוֹד דְּעַתִּיק, אֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת כְּלָל, לְפִי שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הָעֶצֶם מַמָּשׁ, שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי יוֹסֵף הַצַּדִּיק, צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם[44], בְּחִינַת יְסוֹד דְּעַתִּיק, דִּבְחִינַת עַתִּיק הוּא נֶעְתָּק וְנִבְדָּל מֵהָעוֹלָמוֹת, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת הָעוֹלָמוֹת כְּלָל, וְהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי יוֹסֵף, טוֹב עַיִן הוּא יְבָרֵךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל[45], וְיוֹסֵף גּוֹ' הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ[46], שֶׁמַּמְשִׁיךְ גַּם בְּמִצְרַיִם כוּ', לְפִי שֶׁעַל־יָדוֹ הוּא הַמְשָׁכַת הָ'עֶצֶם' שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

וְזֶהוּ וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לִבְחִינַת אֶרֶץ, בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וְגַם לָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית, שֶׁנַּעֲשָׂה בָהּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַיִּתְרוֹן עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל עַד הָ'עֶצֶם' מַמָּשׁ, שֶׁהוּא אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה שֶׁעוֹלָם עַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא.

ו) **וְהִנֵּה** בַּכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לִפְעֹל עֲלִיָּה בָּאָרֶץ, בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וְעַל־יָדָהּ גַּם בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית, שֶׁתִּהְיֶה כְּלִי אֲשֶׁר עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁבִּכְדֵי לִפְעֹל עֲלִיָּה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֵׁם בַּ"ן, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת שֵׁם מַ"ה, כַּיָּדוּעַ שֶׁמַּ"ה מְבָרֵר בַּ"ן. וְזֶהוּ שְׁלַח לְךָ, לְדַעְתְּךָ, דְּמֹשֶׁה הוּא מִבְּחִינַת מַ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[47] וְנַחְנוּ מָ"ה. וְכֵיוָן שֶׁהַמְּרַגְּלִים הָיוּ בְּעֶרֶךְ מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לָכֵן עַל־יָדָם דַּוְקָא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַיִּתְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן,

---

44) משלי י, כה. 45) שם כב, ט. זח"ג (אד"ר) קל, א. 46) ע"פ מקץ מב, ו. 47) בשלח טז, ד־ח. וראה תו"א וארא נו, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

הגדול מאד **בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, דְּאַף שֶׁהִיא אֶרֶץ גַּשְׁמִית, וַהֲרֵי הַגַּשְׁמִיּוּת הִיא בְּאֵין־עֲרוֹךְ** ללא כל יחס והשוואה **לְרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל, וְלָאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל בִּפְרָט,**

שריחוק הערך והפער בינו ובין הגשמיות הוא גדול יותר מאשר בין גשמיות ורוחניות בכלל **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן** ביחס **לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מִכָּל־מָקוֹם פָּעֲלוּ בָּהּ** המרגלים בארץ ישראל **הַיִּתְרוֹן שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ, כַּיָּדוּעַ שֶׁעִנְיָן הַדִּירָה הוּא שֶׁעֶצֶם הַמֶּלֶךְ דָּר בַּדִּירָה**[48]**,** ודווקא בדירתו המלך מתגלה בכל עצמותו בשונה מכפי שהוא מחוץ לדירתו ולבוש בלבושים שונים המעלימים ומסתירים על עצמותו **וְעִנְיָן זֶה** של המשכת עצם האלוקות

ביאור בדרך אפשר

דְּאַף שֶׁהִיא אֶרֶץ גַּשְׁמִית, וַהֲרֵי הַגַּשְׁמִיּוּת הִיא בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל, וְלָאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל בִּפְרָט, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מִכָּל־מָקוֹם פָּעֲלוּ בָּהּ הַיִּתְרוֹן שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ, כַּיָּדוּעַ שֶׁעִנְיָן הַדִּירָה הוּא שֶׁעֶצֶם הַמֶּלֶךְ דָּר בַּדִּירָה[48], וְעִנְיָן זֶה לֹא הָיָה בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, כִּי אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא (כַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[49]). וְזֶהוּ וְיָתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁפָּעֲלוּ הַיִּתְרוֹן שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת תִּהְיֶה גַּם הָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

ביאור בדרך אפשר

למטה בארץ ועשיית הארץ הגשמית והחומרית ל׳דירה׳ ומקום משכן לקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לֹא הָיָה בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, כִּי אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא (כַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[49] שההמשכה וההתגלות הנעלית היא דווקא על ידי מצוות מעשיות ואילו העבודה במדבר היתה בעיקר ברוחניות ופועלת המשכה וגילוי אלוקות בעיקר למעלה ולא למטה). **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של פעולת המרגלים **וְיָתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁפָּעֲלוּ הַיִּתְרוֹן שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת תִּהְיֶה גַּם הָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** דבר שאפשרי, כאמור, רק על ידי הכניסה לארץ ישראל.

48) ראה המשך תרס״ו ס״ע ג. ובכ״מ. 49) פרשתנו לו, ד ואילך.

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ תמוז, תשי״ט
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״ה שמעון שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו בשאלה, איך לכתוב הפרט דשנה החדשה הבע״ל כ״ף כפופה או כ״ף (סופית) פשוטה.

והנה הוראה בזה לא שמעתי, אבל מיוסד על מנהג ישראל מאז ומקדם בכגון דא, והרי גם מנהג ישראל תורה היא.

הנה בציוני הסימנים בטור ושו״ע וכיו״ב ועד״ז בציוני הדפים משתמשים בהאמור בכ״ף כפופה, ולע״ע לא מצאתי יוצא מכלל זה, והרי בשנים מקדם, כמה מהמדפיסים היו בני תורה והדפסת ספרים היתה דוקא בהסכמת רבנים וכו׳, והרי דבר שהוא שבכל המקומות (עכ״פ שראיתי אני) הוא כנ״ל.

ועיין שבת ק״ד א׳, מגילה ב׳, ב׳, איזו מהנ״ל היתה נפוצה יותר. וראה ג״כ ל״ת להאריז״ל ר״פ ח״ש.

בברכה לבשו״ט בענינים הכללים והפרטים שהא בהא תליא ובברכת חג הגאולה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

ח. ...צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' שלח לך אנשים.

* * *

ט. יום שבת־קודש זה הוא שבת מברכים חודש תמוז, שבו נכלל כל חודש תמוז. ענינו המיוחד של חודש תמוז (ככל חודש שיש בו ענינו המיוחד) הוא – חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז.

ובפרט בקביעות שנה זו שי"ז בתמוז הוא נדחה, וידוע פתגם רבותינו נשיאינו[34]: הואיל ונדחה, יתבטל לגמרי ויהפך לששון ולשמחה – ואם־כן נשאר רק הענין די"ב וי"ג תמוז.

ובנוגע לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז כותב כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו[35], שזוהי גאולה לא רק עבור פרט, אלא גאולה כללית בנוגע לכל עניני יהדות, וגאולה זו פועלת שיהיה אתכפיא ואתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא[36].

י. וענין זה קשור עם המבואר לעיל במאמר[37] בענין יוסף הצדיק, בחינת היסוד, ש"נתן מלחמו לדל"[38] – שכן הוא גם אצל יוסף הצדיק שבדורנו, בעל הגאולה.

ובפרטיות יותר:

ביוסף הצדיק נאמר ש"נתן מלחמו לדל" – לא "לחם" סתם, אלא "לחמו" דייקא, היינו, שיוסף הצדיק לא נתן מהשיריים והמותרות שלו, אלא "מלחמו", מהלחם שלו, שעליו "יחיה האדם", שנתן מהחיות שלו לזולתו. ועל־דרך־זה ביוסף הצדיק שבדורנו – שנתן מהענינים הנוגעים אליו ביותר, ומהחיות שלו.

ונתינה זו היתה "לדל", לאלו שהם באין־ערוך לגמרי אליו, כמו שכתוב ביוסף ש"הוא המשביר לכל עם הארץ"[39], "וישבור למצרים"[40], ופשיטא שהמצריים היו באין־ערוך לגמרי לגבי יוסף, ואף־על־פי־כן היתה הנהגתו של יוסף הצדיק הראשון, ועל־דרך־זה יוסף הצדיק שבדורנו, שהשפיעו גם לאנשים שפלים את פנימיות חיותם.

יא. וזוהי גם הוראה לכל השייכים אליו:

ובהקדמה – שכל הענינים שרבותינו נשיאינו עשו בגלוי, הרי זה כדי שילמדו מהם. ענינים אלו שאין אנו יכולים כלל לעשותם כמותם ("מ'קען זיי גאָר ניט נאָכמאַכן") – עשו אותם הרביים בהעלם, ואין אנו יודעים אודותם כלל; ואילו הענינים שעשו בגלוי – הרי זו הוראה ונתינת כח לכולם שצריכים לעשות כמותם ("מ'זאָל זיי נאָכטאָן"), אם בשלימות, או על־כל־פנים אפס קצהו ושמץ מנהו.

וכמו כן בענין הנ"ל, שהנהגתו הגלויה של כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"נתן מלחמו לדל", היא הוראה ונתינת כח לכולם, שיש לעשות אפס קצהו על־כל־פנים.

צריכים להתמסר בשביל טובת הזולת, ולא רק בשביל הזולת שבערכו, אלא גם בשביל הזולת שבאין־ערוך אליו, והיינו, שגם אם חושב את עצמו ל"ראשיכם שבטיכם", צריך להתמסר לטובתו של הזולת שבבחינת "חוטב עציך" ו"שואב מימיך"[41].

וכאמור לעיל, שלא זו בלבד שהנהגה זו לא תהיה ירידה עבורו, אלא אדרבה, על־ידי־זה תהיה לו ברכה והצלחה בכל עניניו, והיינו, שכאשר יתנהג באופן ההנהגה של יוסף, ש"נתן מלחמו לדל", אזי יקויים בו "טוב עין הוא יבורך", שיתברך בברכתו של הקב"ה בכל עניניו, בבני חיי ומזוני רויחא.

* * *

34) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 157.
35) אג"ק שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.
36) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"י.
37) פ"ה (לעיל ע' יז).
38) משלי כב, ט. וראה זח"ג קל, א.
39) מקץ מב, ו.
40) שם מא, נו.
41) ר"פ נצבים.

יב. מפרשת שלח – באים לפרשת קורח, שבה מסופר אודות מחלוקת קורח ועדתו, ובסיום הפרשה – אודות מתנות כהונה.

והענין בזה – כידוע שכל עניני קדושה אינם באים בחנם[42], אלא על־ידי יגיעה דוקא, ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שתמורת זה שהיה צריך להיות שלום ואחדות, היה ענין של מחלוקת ופירוד הלבבות (מחלוקת קורח), והוצרכה להיות עבודה ויגיעה ללחום כנגד זה, ועל־ידי־זה נעשה אחר־כך הענין ד"פרח מטה אהרן"[43], והציווי דנתינת מתנות כהונה.

וכשם שכל עניני התורה הם נצחיים (כנ"ל סעיף א) – כמו כן גם הענין דמתנות כהונה הוא נצחי ברוחניות:

ענינו של כהן ברוחניות ישנו גם עתה – כמו שכתב הרמב"ם[44] שכל מי ש"נדבה רוחו אותו . . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו . . הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו וכו'".

וענין זה שייך אצל כל אחד ואחד מישראל, אפילו אצל בעלי עסק, שהרי גם אצלם ישנם זמנים שעוסקים בתורה ותפילה, ובאותה שעה אין לו עסק עם עניני העולם, כי אם עם עניני אלקות, וכמבואר בתניא[45] ש"עסק התורה ומצוות והתפילה הוא גם כן ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף וכו'" –

ובפרט אצל יושבי אוהל, ומכל־שכן אצל אלו שעוסקים במסירה ונתינה במוסדות חינוך של בעל הגאולה בגידול וחינוך "כהנים".

ובענין זה ישנו דין מתנות כהונה – שצריכים להיות מן המובחר דוקא[46], וכמו שכתב הרמב"ם[47] "כל דבר שהוא לשם הא־ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב . . מן הטוב והמתוק וכו'", שהכוונה בזה היא בגשמיות כפשוטו.

וכיון ש"מה שהוא מצוה לבניו לעשות, הוא עצמו עושה"[48] – צריך הקב"ה ליתן לכל בני ישראל, שהם בבחינת כהנים, מהמובחר והנאה והטוב והמתוק.

ובפרט לאלו שמתמסרים אל הזולת ונותנים מלחמם לדל – שהרי על־זה נאמר[49] "מלוה ה' חונן דל", היינו, שהקב"ה נעשה אצלם בבחינת "לוה", והרי "עבד לוה לאיש מלוה"[50], והיינו, שכשם שדינו של עבד שצריך לעשות כל מה שהאדון מצוה עליו, כמו כן נעשה הקב"ה משועבד כביכול לבני ישראל, שכל מה שיהודי רוצה, מוכרח הקב"ה כביכול ליתן לו.

ויקויים מה שכתוב[51] "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", שתהיה השפעה בלי גבול, הן בענינים הכלליים, בעבודה הקשורה עם הנהגת המוסדות וההשפעה על התלמידים, והן בענינים הפרטיים, בבני חיי ומזוני רויחא.

---

42) ראה זח"ב קכח, א. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 81. וש"נ.
43) קרח יז, כג.
44) הל' שמיטה ויובל בסופן.
45) פמ"א (נח, א).
46) ראה רמב"ם הל' תרומות רפ"ה. הל' מעשר פ"א הי"ג. הל' ביכורים פ"ב ה"ג. ועוד.
47) סוף הל' איסורי המזבח.
48) ראה שמו"ר פ"ל, ט.
49) משלי יט, יז.
50) שם כב, ז.
51) מלאכי ג, יו"ד.

לקוטי שיחות פרשת שלח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.
מעלות ישראל המנויות בזוהר על הפסוק "ועתה יגדל..."

על הפסוק[1] "ועתה יגדל נא כח אדנ־י" כתוב בזוהר[2]: "ר' אחא ור' יוסי אמרי: זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא, דקב"ה אתרעי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו, דהא עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישראל... וישראל... אינון קיומא דיליה וקיומא דכל שאר עמין" (= ר' אחא ור' יוסי אומרים: זכאים הם ישראל מעמי עכו"ם שבעולם, שהקדוש־ברוך־הוא בוחר בהם, ומכונה בהם ומתפאר בהם, שהרי העולם לא נברא אלא בשל ישראל, שהם קיום העולם וקיום כל שאר העמים).

הסיבה לכך שהזוהר מונה כאן שלושה יתרונות של עם ישראל, ודוקא שלושת אלו — שה' רוצה ובוחר בהם, שכינויו הוא בשם ישראל[3], ושהוא מתפאר בהם — ולא יתרונות אחרים, נעלים יותר לכאורה, כגון: "נקראו בנים למקום"[4] —

מסביר אבי מורי בהערותיו לזוהר[5], שזה בהתאם לנאמר בזוהר בהמשך, שעם ישראל הוא ה"לב של כל העולם"[6] [וכלשון הזוהר עצמו, שעם ישראל הוא "קיומא דיליה"], ולכן נמנים כאן שלושת היתרונות שהם כנגד שלושה קווים במידות — "חסד", "גבורה" ו"תפארת" — שעליהם נאמר ש"משכן המידות הוא בלב",

[וכפי שהוא מסביר, ש"אתרעי בהו" — ענין הרצון והבחירה — "הוא בחינת חסד", "אתכני בהו" — זוהי גבורה, כי שם אלקים הוא בגימטריא "כנוי"[7], ו"אתפאר בהו" — זוהי בחינת תפארת].

בכך מובן מדוע אין מתאים לציין כאן את המעלה של "נקראו בנים למקום" וכדומה, כי מעלה זו מבטאת את היותו של עם ישראל נעלה לחלוטין מן הבריאה, ובלשון חז"ל[8] "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר". ואילו בזוהר כאן מדובר על עם ישראל כפי שהוא בעולם, מטרתה של הבריאה ("עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישראל") וקיומו של העולם, ולפיכך מדבר הזוהר על האופן שבו עם ישראל הוא בבחינת ה"לב" של העולם[9], כפי שהוסבר לעיל.

ב.
הקשיים על מאמר הזוהר הנ"ל

וצריך להבין:

א) מהו הקשר בין תוכנו של מאמר הזוהר, על שלושת היתרונות הללו של ישראל, אל הפסוק שעליו הוא נאמר — "ועתה יגדל נא כח אדנ־י"[10]?

ב) לפני מניית שלוש מעלותיהם של ישראל מקדים הזוהר ואומר "זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא, דקוב"ה אתרעי...", מסגנון והמשך המילים נראה שהזוהר מחדש כאן דבר מה. ותמוה: כיצד תיתכן בכלל מחשבה אפשרית שישראל אינם "זכאי .. מעמין עכו"ם דעלמא"?

ובכלל קשה להבין את משמעותם של הדברים "זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא" — שמעלתם של ישראל נמדדת בהשוואה לעמי העולם, בעוד שישראל הם שונים לגמרי, הם מרוממים ומובדלים לחלוטין מאלה שאינם־יהודים[11]?

ג.
ההסבר הפשוט לפסוק "יגדל נא...", והקשיים עליו

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר את הפסוק

---

1) פרשתנו יד, יז.

2) פרשתנו קסא, א.

3) ראה לקוטי לוי"צ לזהר שם.

4) אבות פ"ג מי"ד. ולהעיר, שברוב השנים — כולל שנה זו (תשל"ט) — לומדים פרק זה (לה"יש נוהגין" שאומרים אבות "כל שבתות הקיץ" — אדה"ז בסדורו) בשבת פ' שלח.

5) שם.

6) ל' אאמו"ר בלקוטי לוי"צ שם.

7) תקו"ז בהקדמה (טו, סע"א). תכ"ב בתחלתו. תכ"ו (עא, ב).

8) ב"ר פ"א, ד.

9) ולהעיר, שגם בנוגע לקדה"ק נקט בזהר כאן (ע"ב) ד"תמן הוא לבא" — ולא חב"ד (ראה תניא פנ"ב, וכ"ה בע"ח שער כסה"כ. ובכ"מ) — כי בזהר כאן איירי כמו שאלקות נמשך בעולם (ראה הערות וציונים לקונטרס ומעין ע' 74 ובהנסמן שם).

10) בביאוה"ז להצ"צ (ע' קנד) מבאר השייכות לכאן דהא דקב"ה אתרעי בהו — כי זוהי הקדמה "להבין איך יכול מרע"ה להמשיך הרצון העליון שהוא א"א להיות סליחה מאחר ששרש הנשמות מז"א, לכך מפרש דקב"ה אתרעי בהו פי' שהוא ענין ישראל עלו במחשבה לכן ... יכולים להמשיך באתעדל"ת מלמעלה מעלה כו'". וראה לקמן הערה 27.

11) לכאורה הי' אפ"ל שהוא עדמ"ש בתניא (פמ"ט) ד"ובנו בחרת... הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם", והרי "אתרעי בהו" הו"ע הבחירה (כמ"ש בלקוטי לוי"צ שם) — אבל אינו. כי בפשטות הענין ד"ואתכני בהו ואתפאר בהו", וכן מש"כ אח"כ ד"עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישראל .. אינון קיומא דילי'", הוא מצד מעלת נשמות ישראל. וכמפורש בביאוה"ז הנ"ל ש(גם "אתרעי בהו") קאי על מעלת נשמות ישראל. ובמק"מ שם, שג' לשונות הנ"ל הם כנגד נר"ן.

"ועתה יגדל נא כח אדנ־י", מפשטות הדברים נראה כי משה רבינו רצה בתפילה זו לבקש את סליחתו של ה' על חטא המרגלים, כהסבר המדרש[12] על המילים "יגדל נא כח אדנ־י" – ותנצח מדת הרחמים למדת הדין. ואין מובן:

(א) אם רצה משה לעורר את מדת הרחמים היתה תפילתו צריכה להיות קשורה לשם הוי'ה – מדת הרחמים. מדוע הוא בקש "יגדל נא כח אדנ־י", שפירושו (באופן פשוט) הגברת ה"כח" של שם "אדנ־י"[13], מלשון אדנות (שלכך יש קשר למדת הדין[14])?

(ב) מדוע נכללת הבקשה "יגדל נא כח אדנ־י" דוקא בבקשת הסליחה על חטא המרגלים, ולא כאשר ביקש משה רבינו את סליחתו של ה' על חטא העגל, ועל חטאים אחרים?

חוסר הסכמתם של המרגלים לכניסת בני ישראל לארץ ישראל לא נבע מחוסר אמונתם, ח"ו, ביכולתו של הקדוש־ברוך־הוא לעשיית נסים וכו', אלא מפני שהיה אצלם איזשהו פגם באמונה שהקדוש־ברוך־הוא הוא "אדנ־י, שאתה אדון לכל בריותך"[15], כפי שיתבאר לקמן סעי' ד. וכיוון שבחטאם פגעו בשם אדנ־י, הרי התיקון המתאים לכך היה באמצעות "יגדל נא כח אדנ־י".

ד.
משמעות טעות המרגלים "אפילו בעה"ב אינו יכול להוציא כליו"

על הפסוק[16] "חזק הוא ממנו" אומרים חז"ל[17], שהמרגלים טענו "כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם". פירושו של דבר הוא (כפי שכבר דובר על כך פעם בהרחבה[18]):

המרגלים טענו, שההנהגה הניסית על־ידי הקדוש־ברוך־הוא מתאימה רק במדבר, במקום שבני ישראל היו מנותקים מיישוב העולם ורחוקים מהתעסקות בהוויות העולם הזה – שם, במקום שהם אינם מוגבלים במגבלות הטבע,

אך כאשר נכנסים לארץ נושבת, שעליה יש ציווי בתורה[19] "כי תבואו אל הארץ... שש שנים תזרע...", באופן שאדם חורש, אדם זורע[20] וכו', וחיי היום־יום מוגבלים, לפי התורה, בדרכי הטבע, שם אי אפשר להיות מונהגים בדרך שהיא הפוכה מן הטבע. וכיוון שבדרך הטבע יושבי הארץ הם חזקים מבני ישראל, הרי שאין סומכים על הנס[21], ויש להישאר במדבר.

וזהו פירושו של "כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם": בודאי ידעו המרגלים שהקדוש־ברוך־הוא יכול לחולל ניסים, ויתר־על־כן, שגם הנהגה בדרך הטבע היא הנהגה אלקית, כפי שמודגש בטענה עצמה, שאלה הם "כליו" – של הקדוש־ברוך־הוא. אך הם טענו שכיוון שבעל הבית (הקב"ה) קבע את הבית (העולם) בסדר של הנהגה טבעית, הרי רצונו הוא, שיתנהגו בהתאם לסדר זה, ולכן "כביכול אינו יכול להוציא כליו משם" – אין אפשרות להינתקות ממגבלות הטבע.

אך האמת היא, שלמרות שהקדוש־ברוך־הוא קבע את הנהגת העולם בדרך הטבע, בכל זאת אין לומר ח"ו שהוא "אינו יכול" והוא קשור להנהגה זאת, כי הוא כל יכול, תמיד ביכולתו לשנות את הטבע, ויתר־על־כן: עם ישראל, שהוא "חלק אלקה ממעל ממש"[22] ו"חלק ה' עמו"[23] ואינו נעשה מוגבל להנהגת הטבע, יכול, כאשר צריך, להתעלות אל מעבר למגבלות הטבע.

ועל כך ביקש משה רבינו "ועתה יגדל נא כח אדנ־י": שם אדנות הוא המקור להנהגת הטבע (כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[24], שמ"מדה זו ושם זה" מתהווה העולם באופן שהוא נראה כאילו הוא "יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו"), אך יחד עם זאת מצביע שם זה על כך שהקדוש־ברוך־הוא הוא "אדון לכל בריותך" – הוא האדון ובעל הבית על הבריאה כולה (וביכולתו לשנותה בהתאם לרצונו יתברך).

המרגלים, בטענם ש"אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו..." פגמו בשם אדנ־י, באדנותו של הקדוש־ברוך־הוא על הבריאה, ולפיכך ביקש משה רבינו "ועתה יגדל נא כח אדנ־י" – שהכח של אדנ־י, היותו של ה' בעל הבית על הנהגת הטבע, יתגלה ויתגדל[25].

---

12) במדב"ר פרשתנו פט"ז, כב. וראה רמב"ן, רבינו בחיי ועוד עה"פ. אוה"ת פרשתנו ס"ע תעא.

13) ראה בארוכה – ע"ד החסידות – לקו"ת ואוה"ת פרשתנו ד"ה ועתה יגדל וביאורם.

14) להעיר מפי' האוה"ח עה"פ (ד"ה עוד יתבאר).

15) ב"ר פי"ז, ד. וראה שער היחוד והאמונה רפ"ז.

16) פרשתנו יג, לא.

17) סוטה לה, א. וש"נ.

18) לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 23 ואילך.

19) ר"פ בהר.

20) ראה ברכות לה, ב.

21) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

22) תניא רפ"ב.

23) האזינו לב, ט. אגה"ת פ"ד, ובכ"מ.

24) שער היחוד והאמונה שם.

25) כי כדי למלאות הפגם צ"ל ההמשכה ממקום נעלה יותר. וראה – בענינו – לקו"ת שם (לט, ב־ג).

ה.
הפגם בהכרה באדנותו של הקב״ה קשור לפגם בהכרת מעלת עם ישראל

הפגם של המרגלים בהכרה ש״אתה אדון לכל בריותך״, שאדנותו של הקדוש־ברוך־הוא על העולם איננה מוגבלת ח״ו בדרכי הטבע, כרוך בפגם שהיה להם בהכרת מעלתו של עם ישראל, שגם בהיותם בעולם אין הם כבולים להגבלות הטבע.

לפי הנחתם קיימת מעלתם של ישראל בקשר שלהם אל הקדוש־ברוך־הוא רק כאשר נמצא היהודי בבית המדרש ובבית הכנסת והוא עוסק בתורה ובתפילה, או כאשר הוא עוסק בקיום המצוות.

ואילו כאשר מתעסק יהודי בענינים טבעיים, וכלפי חוץ נראה שהוא מתנהג בדיוק כלא־יהודי, להבדיל – הרי כאן אין ח״ו שום יתרון ליהודי על פני הגויים.

וכיוון שהם לא הכירו במעלתן של נשמות ישראל ״חלק אלקה ממעל ממש״, וביכולתן להתעלות אל מעבר לטבע תוך כדי היותם בטבע, לכן היתה פגומה אצלם גם ההכרה בכך שהקדוש־ברוך־הוא הוא ״אדון לכל בריותך״, שבתוך הטבע עצמו קיימת אלקות שלמעלה מן הטבע.

וזהו ההסבר למאמר הזוהר ״זכאי אינון ישראל...״:

״הגדלת״ ״כח אדנ־י״, כפי שהיא מתבטאת לגבי עם ישראל, מביאה למעלתם בהשוואה ל״עמין עכו״ם דעלמא״: אפילו כאשר נמצאים בני ישראל בהעלם ובהסתר העולם[26], ובגלוי אינו נראה יתרונם על פני שאר ה״עמין״ – עד כדי כך שמועלית המחשבה שהם, ח״ו, אינם שונים מ״עכו״ם דעלמא״ – הרי גם אז האמת היא ש״זכאי אינון ישראל מעמין עכו״ם דעלמא״, אפילו במצב כזה שונה[27] עם ישראל מהם לחלוטין.

ובהמשך לכך מונה הזוהר את שלוש המעלות הבאות: ״אתרעי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו״, שניתן למצוא בדומה להם גם בכלל הבריאה, כדלהלן – ומציין שגם בענינים אלו נבדל עם ישראל לגמרי מכל הבריאה[28].

ו.
״אתרעי״ - דוקא בישראל

חז״ל אומרים[29] ״כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה״. מכך מובן, שבכל דבר בבריאה קיימים רצון ה׳ וכוונתו, בכל זאת היתרון של ״אתרעי״ (רצונו) שייך רק לעם ישראל.

הסיבה לכך היא: עם ישראל הוא תכלית הבריאה, ולפיכך יוצא, שהרצון לבריאה ולעניניה הוא בגלל רצון אחר, והוא טפל ואמצעי לכוונה העיקרית, שהיא עם ישראל: בעניני הבריאה אין רצון מצד עצמם. הרצון האמיתי הוא רק בישראל – היתרון של ״אתרעי״ קיים רק ״בהו״, וכל רצון לדבר שלמטה ממנו הוא חסד.

ז.
בזמן ההתעסקות בעניני העולם - היהודי הוא כינוי לקב״ה

ההסבר לכך ש״אתכני בהו״, שעם ישראל הוא כינויו של הקדוש־ברוך־הוא, הוא:

כשם שכינוי מסתיר את השם: ייתכן שהכינוי איננו הסבר או קיצור לשם (שעל־ידי כך היה לו קשר גם לדבר הנקרא בשם זה) ואפילו לא באותה לשון[30] – אך יחד עם זאת יש לכינוי קשר אל השם, שלכן ניתן לשער, לפחות, באמצעות הכינוי, מהו השם,

הרי כך הוא הדבר גם לגבי הקדוש־ברוך־הוא: כיוון שבני ישראל הם ״חלק אלקה ממעל ממש״, הרי ניתן לראות זאת בהם. אך בכך קיימים שני מצבים:

כאשר עוסק היהודי בעניני ה״חלק אלקה״ (הנשמה), בתורה ועבודת ה׳, ניכר בכל אחד שהוא יהודי, שיש לו ״חלק אלקה ממעל ממש״, ובלשון הפסוק[31] ״וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך״,

---

26) ויש לקשר זה גם עם מ״ש בהמשך הזהר (ע״ב) שהמרגלים גרמו דאסתליק מדת האמת – שהרי מדת האמת ענינה שאין בה שינויים, נמשך ונמצא למטה כמו למעלה.

27) כי גם כמו״ש למטה קשורים במקורם שלמעלה מסדר השתלשלות. – ועפ״ז מובן ההמשך דפירוש אאמו״ר לפי׳ הצ״צ בביאור״ז (ראה לעיל הערה 10):

בביאור״ז מבאר שורש ענין הסליחה, שהוא מצד (שורש נש״י) למעלה מהשתלשלות (ע״ד ״וגדל נא כח אדנ־י״ – כנ״ל הערה 25): אמנם כדי שתהי׳ הסליחה בפועל צ״ל ההמשכה למטה. במקום (החטא) הצריך תיקון – ולכן מפרט בזהר שגם כמו שנש״י נמשכים בס׳ השתלשלות (ז״א – כפי׳ אאמו״ר), ועוד יותר במצב של הסתר (שצריך לחדש שזכאי אינון מעמין עכו״ם דעלמא) מעלתם בתקפה.

28) ע״פ המבואר בפנים תובן השייכות דמאמר זה לר׳ אחא ור׳ יוסי – כי יוסי הוא גימטריא אלקים (זח״ג רכג, א. פרש״י סנהדרין נו, רע״א), בחי׳ מלכות (המשך וככה תרל״ז סוף פרק פ׳. לקוטי לוי״צ לזהר (ח״ב) ע׳ קלו. קנג. ובכ״מ), ור׳ אחא הוא בחי׳ תפארת (לקולוי״צ לזח״א ע׳ סט. קט. לזח״ב ע׳ קלט). ותוכן מאמר זה – שגם בהסתר דעולם (מלכות) בנ״י הם למעלה מן העולם (תפארת) – הוא כענין חיבור תפארת ומלכות.

29) שבת עז, ב.

30) ראה בכ״ז – שו״ע אה״ע סקכ״ט סט״ז, ונ״כ. קב נקי כלל לח. שדי חמד אסיפת דינים מע׳ נט סימן ז׳.

31) תבוא כח, יו״ד.

אך כאשר הולך היהודי ברחוב ומתעסק בענינים גופניים, עניני העולם, אז אין ניכרת עליו תמיד הקדושה האלקית: גוי אינו מבחין בכך, ולפעמים גם יהודי, להבדיל – במצב זה היהודי הוא כנוי לחלק אלוקה (לגבורה, שהיא המקור להעלמות והסתרים):

בזמן כזה רומז היהודי ומצביע על אלקות, אך אין הדבר ניכר לכל אחד, לשם כך יש צורך להיות "מבין", מומחה.

פעם אחת שבח כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע מאד אנשים פשוטים מסויימים, באומרו שיש להם יתרונות גדולים. כששמע זאת החסיד ר' מוניע מונסזון, הוא העיר לרבי: "אינני רואה זאת".

באותה הזדמנות היתה לחסיד זה אצלו חבילת אבני־חן (הוא היה סוחר גדול של אבני־חן), ומאוחר יותר ביקש ממנו הרבי נ"ע להראות לו את חבילת אבני־החן. ר' מוניע מונסזון פרש לפני הרבי נ"ע את אבני־החן שלו, ותוך כדי כך הצביע על אבן מסויימת, בציינו שאכן זו היא נפלאה ביותר – פלאי פלאים. אמר לו הרבי: "אינני רואה זאת", ור' מוניע השיב: צריך להיות "מבין" (מומחה). על־כך ענה לו הרבי: יהודי הוא פלאי־פלאים, אלא שצריך להיות "מבין"[32].

ח.

היתרון האמיתי של "אתכני" קיים דוקא בישראל

זהו החידוש שבמאמר הזוהר, שיהודים הם "זכאי" מאומות העולם גם בענין של "ואתכני בהו": המעלה של "שם ה' נקרא עליך", בגלוי, שייכת רק לישראל, אך היתרון של "אתכני בהו" (שניתן לגלות בהם גם את הקשר הבלתי־גלוי שלהם לאלקות) קיים באופן דומה גם בדברים אחרים בבריאה.

מפני שכל מציאותו של נברא הוא ה' המחיה אותו, ולכן אם מישהו הוא "מבין" (מומחה), יכול הוא להכיר בבריאה זו את דבר ה' המחיה אותו. זאת ניתן ללמוד לפי קל־וחומר מן המגיד[33], שהוא יכול היה להכיר את כוחו של הפועל (האדם) בנפעל, על־ידי ראיה מוחשית, ומסיבה זו הבחין בכלי מסויים שהאומן שיצר אותו היה "סומא בעין אחת".

ולמרות זאת, היתרון האמיתי של "אתכני" קיים דוקא "בהו" – בבני ישראל – משום שעל כלל הבריאה אי אפשר לומר שהם כינוי לקדוש־ברוך־הוא, ולהיפך, הנברא רואה את עצמו כמציאות נפרדת, כיוון שהתהוותו היא בדרך של פעולה,

אך לא כך בני ישראל שהם "חלק אלקה ממעל ממש", שאפילו כאשר הם נמצאים למטה במצב של העלם והסתר, הם מצליחים להשאר מאוחדים עם אלקות[34], ולכן גם אז הם, לכל הפחות, כינוי לקדוש־ברוך־הוא.

ט.

הקב"ה מתפאר דוקא בעם ישראל, המגלה את כבודו

הסיבה לכך ש"ואתפאר בהו" – שהקדוש־ברוך־הוא מתפאר בעם ישראל היא מפני שבהשראת השכינה למטה, אצל עם ישראל, יש יתרון על פני היותה למעלה (ואשר על כן "עיקר שכינה בתחתונים היתה"[35]) ובאמצעות עבודתם למטה נגרמת, כביכול, גדלות בשכינה.

גם ענין זה קיים באופן דומה גם אצל נבראים אחרים, כיוון שכל העולמות והנבראים שהקדוש־ברוך־הוא מהווה ומחייה אותם מגלים את גדולת ה', ולכן אומרים חז"ל[36] "כל מה שברא הקדוש־ברוך־הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו", שכל נברא מוסיף לכבודו של ה' ומגלה את מלכותו של הקב"ה, כפי שמובא בברייתא על הפסוק[37] "ה' ימלוך לעולם ועד".

אך למרות זאת אין זה דומה כלל לענין של "ישראל אשר בך אתפאר" – ובלשון חז"ל[38], שה' אומר "אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם" – שהרי עם ישראל הוא מטרת הבריאה כולה, כפי שהוסבר לעיל. ודומה הדבר למלך שבונה ארמון לבתו ולחתנו. ברור, שהארמון מוסיף לכבודו של המלך, שרק מלך גדול ונשא יכול היה לבנות דירה גדולה ונפלאה כזאת, אך למרות זאת: מהו ערכם של כל הארמון הנאה והכלים הנאים שנמצאים שם, לעומת אלה (הבת והחתן) שעבורם נבנה הבית!

וכך בענינו: "כל מה שברא הקדוש־ברוך־הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו", אך מיהו המגלה את גדלותו האמיתית של הקדוש־ברוך־הוא, שהקדוש־ברוך־הוא מתפאר בו – "ואתפאר בהו" הרי זהו "עמך ישראל גוי אחד בארץ"[39].

(משיחות ש"פ שלח תשל"א ותשל"ב)

---

32) ספר השיחות תש"ה ע' 41 ואילך.

33) שער האמונה – לאדהאמ"צ – ס"פ כז. ד"ה ויבא עמלק תש"ט פ"ד. וראה סה"מ אדה"ז תקס"ב ע' פד.

34) ראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ (קטו, ב) ולהצ"צ (ע' תקמח). המשך תרס"ו ע' תנט ואילך. ס"ע תע ואילך. ועוד.

35) שהש"ר עה"פ (שה"ש ה, א), וש"נ. נת' בהמשך ההילולא באתי לגני ה'שי"ת.

ולהעיר ממשל המדרש (שמו"ר ר"פ תרומה) "קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם" (ולא אמר שהם ידורו אצלו).

36) אבות ספ"ו.

37) בשלח טו, יח.

38) ברכות ו, סע"א. וש"נ. וראה ד"ה את ה' האמרת (אוה"ת תבא ע' תתרסח ואילך. תתרעט ואילך).

39) דה"א יז, כא. הובא בברכות שם.

ראש השנה

פסוקים ומאמרי רז״ל

וישב יצחק ויחפור את בארות המים . . עשק . . שטנה . . רחובות . . שבעה[1].

ארבע בארותיו של יצחק, שמדתו גבורה, רומזות על ארבעה ימי דין.

עשק — כנגד היום הראשון של ראש השנה. ורבו עליה, כמו שכתוב[2] ויהי היום גו׳, שקאי על ראש השנה, כתרגומו, ויבא גם השטן גו׳. וכתיב בהפטרת היום[3] ה׳ יחתו מריבו, הרי שאז יש מריבה. והוא מצד הדינא קשיא.

שטנה — כנגד היום השני של ראש השנה. ורבו גם עליה, מצד הדינא רפיא. אך מפני שהוא רפיא, לא כתיב הטעם, בהשטנו כו׳, כמו שכתוב אצל עשק, כי התעשקו עמו.

רחובות — כנגד יום הכפורים, החתימה. ולא רבו עליה, כי אין לשטן שליטה ביום זה, כמאמר רז״ל[4] השט״ן גימטריא שס״ד, מלבד יום הכפורים.

שבעה — כנגד הושענא רבה, היום השביעי של סוכות, שבו גמר החתימה. זהו שאז נגמרה חפירת הבארות, ולא נאמר אחר זה שיצחק חפר עוד בארות.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שכט)

בחדש השביעי באחד לחדש . . זכרון תרועה מקרא קדש[5].

בראש השנה נבנית המלכות משלשת האבות.

בחדש השביעי — מלכות, דוד המלך[6].

באחד לחדש — אברהם, אחד היה אברהם[7].

זכרון תרועה — יצחק, והנה איל אחר[8].

מקרא קדש — יעקב, ישראל מקוראי[9].

(הערות לזהר א עמ׳ רלד)

1) תולדות כו, יח-לג.
2) איוב א, ו.
3) שמואל א ב, י.
4) יומא כב, א.
5) אמור כג, כד.
6) ראה לקוטי תורה חקת סא, ד: יום השביעי הוא בחינת מלכות, והוא בחינת דוד, ובז׳ אושפיזין . . דוד הוא השביעי . . דוד היה מרכבה לבחינת מלכות.
7) יחזקאל לג, כד.
8) וירא כב, יג. רש״י אמור כג, כד.
9) ישעיה מח, יב. ועיין ויקרא רבה על הפסוק. ילקוט פנחס רמז תשפ״ב.

כה תברכו את בני ישראל אמור להם[10].

יש כאן רמז לשופר ולולב.

כ״ה תברכ״ו עם הכולל — הוא מספר שופ״ר לול״ב.

ושלשת קולות השופר (תקיעה, שברים, תרועה) — הם כמו שלש הברכות של ברכת כהנים (יברכך, יאר, ישא).

ובפרטיות יש שלשים קולות בשופר — כמו השלש יודי״ן של יברכך יאר וישא. וכן בלולב, יש שלשה נענועים לכל צד.

(הערות לזהר ב עמ׳ שסט)

הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם להי אלקיך[11].

היום הזה — קאי על ראש השנה, שנקרא זה, כמאמר[12] זה היום תחלת מעשיך[13].

נהיית לעם — בראש השנה כתיב[14] למען הקים אותך היום לו לעם[15].

והוא על ידי תקיעת שופר, שהמצוה היא לשמוע, כמו שמברכים לשמוע קול שופר. זהו הסכת ושמע - הסכת, תקיעות דמיושב, שמע, תקיעות דמעומד.

הסכ״ת ושמ״ע — מספר תתק״א במכוון. כי ביחד יש בכל המאה קולות, דמיושב ודמעומד, תשע מאות טרומיטין, אך התקיעה האחרונה של תקיעות דמיושב היא גדולה, אם כן צריך לחשוב עוד טרומיט אחד, סך הכל תתק״א.

(הערות לזהר ב עמ׳ שפח, ליקוטים ואגרות עמ׳ מט)

10) נשא ו, כג.
11) תבוא כז, ט.
12) תפלת מוסף של ראש השנה (ראש השנה כז, א).
13 ויש לקשר זה עם מה שנאמר (תבוא כו, טז) היום הזה ה׳ אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים: מבואר בלקוטי תורה (תבוא מא, ג) שלכן קורין פרשה זו קודם ראש השנה, כי היום הזה וגו׳ קאי על ראש השנה, ובכל שנה קודם ראש השנה צריך כריתת ברית מחדש על קבלת התורה, שבראש השנה הוא בחינת מצוך לעשות את החוקים גו׳ (שיחת ש״פ תבוא תשמ״ה סכ״ד).
14) תבוא כט, יב.
15) ועיין לקוטי תורה נצבים מד, א. — יש לשאול, הרי הראיה שהיום הזה קאי על ראש השנה היא מתיבת היום, לא מתיבת הזה. וכמו שכתב הרמ״ז (זח״ב לב, ב): ראש השנה נקרא היום לפי שהוא יום הששי, שבו נברא אדם הראשון, היום הידוע. ובלקוטי תורה תבא מב, א: כל מקום שנאמר היום הוא ראש השנה. ויש לומר, שבראש השנה יש בחינת זה ויש בחינת היום, ולגבי הפסוק היום הזה נהיית לעם נוגע בחינת זה (לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 192 ואילך, עיין שם).

חוברת ט

לבקש חמץ בערב פסח?!

כשהשגתי עבור בעלי את האישור לקבלת הקצבה - היה זה כבר שבוע לאחר חג הפסח. אולם יום אחד לפני פסח, בשעה שהייתי טרודה בהכנות ליום־טוב, נאלץ בעלי ללכת בעצמו למקום מסויים בעניין קצבת הלחם.

מי שלא חווה זאת על בשרו - אינו יכול בשום אופן לתאר לעצמו את הפחד מלהישאר רעב ללחם ממש. עכשיו שבעה אני ב"ה בכל מאת האחוזים, אך אני זוכרת עדיין היטב את הפחד שאחז אותי אז. וכך, אם־כי בתקופה זו בשנה לא היה לבעלי כל חשק ללכת להגיש בקשות בענייני חמץ, הוא נאלץ לעשות זאת; לא ניתן היה לדחות זאת לזמן אחר.

בדרכו למקום חלוקת הלחם למטרה זו, הבחין בו מנהל של בית־מסחר ממשלתי גדול, שבו היה ניתן להשיג הכל עבור ה"מיוחסים" הגדולים. האיש ניגש אל בעלי מתוך הדרת־כבוד גדולה, ואמר לו: "מה מעשיכם כאן - מבין אני היטב, שכן דומני שהנכם מן ה'שניאורסונים'... אמרו לי, האין אתם מיקטרינוסלב?"

"גיסי" - המשיך האיש - "עמד בפניכם בשנת... לדין־תורה בבוררות, ושני הצדדים נסעו אליו במיוחד לשם כך מהומיל ומרציצא. פרטי המאורע אינם נוגעים עכשיו, אבל האם אוכל לסייע לכם עכשיו במשהו? אולי זקוקים אתם לכלים כלשהם לצורך חג הפסח? אספק לכם אותם, אך עליכם להסתיר את הכלים כך שלא יבחינו בהם אצלכם, משום שאסור לי לעשות זאת, ויש בכך משום סכנה עבורי".

תוך התחכמות רבה הוציא האיש אל בעלי ארבע כוסות זכוכית חדשות עם תחתיות. אינני יכולה לתאר בכתב עד כמה חגיגיים נראו הכוסות בתנאים שבהם חיינו אז - לא רק כלים כשרים לפסח, אלא כלים חדשים!

בעניין ההשתדלות שלשמה יצא בעלי באותו יום - השיבוהו ריקם; יחד עם זאת, מאחר שכבר יצא מהבית, הלך לטבול את הכלים החדשים, והיה שבע־רצון מכך.

אולם כשנכנס אל החדר, החל לדבר במר־לבו על שפל המצב שאליו נקלע: "במה העסקתי את עצמי יום לפני חג הפסח - בהתרוצצות לבקש חמץ!"... כך האריך בעלי בדבריו כשהוא מתאר בפירוט את השפל שבדבר, ולבסוף פרץ בבכי רם, בכי־תמרורים מעומק לבו.

לאחר־מכן ביקש בעלי להעמיד את הכלים החדשים במקום בטוח, הרחק מכלי החמץ, שהרי לא היה לנו אלא חדר אחד. מאחר שעשה זאת בעודו מתוח ונרגש, נפלו הכלים מידיו ונשברו, הכוסות כמו התחתיות, מלבד תחתית אחת. במשך כל החג שתינו, איפוא, מהספל ששימש לנו לנטילת ידיים.

* * *

טו, יח־יט – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'

א. והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'. שמא תאמרו במדבר הי' יורד לנו לחם מן השמים ובבואנו לארץ אנו צריכים לטרוח לחרוש ולזרוע עד שנאכל, יותר טוב הי' לנו ישיבת המדבר מביאת הארץ, לזה אמר בבואכם שמיד בבואכם יפסק המן ותאמרו הלואי היתה ישיבתכם עוד במדבר, לזה אמר והי' באכלכם, אם אתם עושים רצונו של מקום היא תוציא לכם לחם חם, כמו שאמרו (שבת ל:) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואין כל חדש, זהו **באכלכם** כאילו אמר **בא אכלכם**, שאין אתם צריכין לטרוח אלא ה' יזמין לכם, זהו והי"ה הוי"ה הוא מביא ומזמין אכלכם.

שפתי כהן

טו, כא – מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

ב. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון כתרומת גורן כן תרימו אותה הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן ועתה בשעת עריסה ירימו חלה, אמר עכשיו אמנם לדורותיכם הבאים במהרה בימינו אמן תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים (כבשבת ל:) ואז עדיין לא הורם תרומה על כן מראשית עריסותיכם שהיא הגלוסקא שהוציא הארץ תרימו תרומה וגם חלה.

חתם סופר

ג. בפרשת שלח כתוב (טו, יט) "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". ובפסוק (טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אתה". ובפסוק (כא) "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדרתיכם".

ויש לדייק למה בפסוק יט ובפסוק כא כתוב "לה'" ובפסוק כ' כתוב סתם "חלה תרימו תרומה" מבלי הדגשה שהוא לה'. עוד יש לדייק שבפסוק כא מוסיף "לדורותיכם" משא"כ בהשאר.

ויש לומר דבא לרמז הג' תקופות בחיוב תרומה וחלה, דברמב"ם הל' תרומה פרק א הלכה כו מבאר דחיוב תרומה וחלה יש ג' זמנים בחיובם: א) בירושה ראשונה בזמן יהושע דהי' ביאת כולכם וכמ"ש "כי תבואו" ונתחייבו מן התורה, ב) בזמן עזרא שהיתה ביאת מקצתן ונתחייבו רק מדרבנן, ג) לע"ל דעתידין לחזור בירושה שלישית דיהי' ביאת כולכם ויהי' חיוב מה"ת, ע"ש בדברי הכסף משנה על הרמב"ם, דלומדים תרומה מחלה דצריך ביאת כולכם לחייב מן התורה. (ועיין רמב"ם הל' ביכורים פרק ה).

ובזה מדויק הפסוקים, דפסוק יט הוא מרמז לביאת יהושע ואז "תרומה תרומה **לה'**" דהוא חיוב מן התורה, ומפני דהי' חורבן בסוף, ע"כ לא כתוב בפסוק זה לדורותיכם, ובפסוק כ מרמז להזמן עזרא דלא הי' ביאת כולכם והחיוב הוא רק מדרבנן, ע"כ כתוב רק "חלה תרימו תרומה" ולא כתוב "לה'" דהחיוב הוא רק מדרבנן, ובפסוק כא דמרמז להזמן דלעתיד לבוא ויהי' ביאת כולכם חיוב מן התורה ע"כ כתוב "תתנו **לה'**", דמדאורייתא חייב, ולכן מסיים בפסוק זה דווקא "לדורותכם", דלא יהי' עוד גלות, דבית השלישי יהי' בית נצחי, ויהי' נשאר החיוב דחלה ותרומה מן התורה לעולם ועד, "לדורותיכם".

בית יצחק

המשך ביאור למסכת נדה ליום שלישי עמ' א

1 **דָּמָה'** – לשון 'זיבה' שהוזכר בפסוק זה לא הוזכר אלא הואיל **ואוֹרְחָא**
2 **דְּמִילְּתָא הִיא** – כך היא הדרך הרגילה של הדברים, שדם זב, **וּלְעוֹלָם**
3 **אֲפִילּוּ** אם יצא ממנה דם **יָבֵשׁ נַמִּי** – גם כן תהיה טמאה].
4 **אָמַר** לֵיהּ רבי אלעזר, **תְּנִיתוּהָ** – שנינו זאת כבר במשנה (לקמן נד:),
5 'דַּם **הַנִּדָּה וּבְשַׂר הַמֵּת מְטַמְּאִין** את הטהרות בין כשהם **לַחִים** ובין
6 כשהם **יְבֵשִׁים**', ואם כן מדוע הסתפקת אם דם יבש מטמא.
7 **אָמַר** לֵיהּ רבי יוסי ברבי חנינא, במקרה שהיה הדם לַח בשעה שיצא
8 מגופה, **וְאחר כך נַעֲשָׂה יָבֵשׁ לֹא קָא מִיבַּעְיָא** לִי – דינו של דם זה
9 אינו מסופק אצלי, שהרי מפורש במשנה שדם הנדה מטמא יבש. **כִּי**
10 **מִיבַּעְיָא** לִי – במה הסתפקתי, במקרה שהיה הדם **יָבֵשׁ מֵעִיקָּרָא** –
11 מתחילתו, שיצא מגופה כשהוא יבש, ואין לפשוט דין זה מהמשנה,
12 שהרי אפשר שלא טימאה המשנה דם יבש אלא כשהיה לח
13 מתחילתו, ובדומה לבשר המת השנוי באותה משנה, שתמיד הוא לח
14 מעיקרו ורק אחר כך מתייבש.
15 השיב לו רבי אלעזר, **הָא נַמִּי תְּנִיתוּהָ** – גם שאלה זו כבר שנינו
16 במשנתנו (לעיל כא.) 'הַמַּפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפָּה, כְּמִין שְׂעָרָה, כְּמִין
17 **עָפָר, כְּמִין יַבְחוּשִׁין**, אם היו נפלים אלו **אֲדוּמִּין, תַּטִּיל לַמַּיִם**

◆ יום ראשון כ׳ סיון ◆

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **שְׁלַח לָךְ גֻּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי תְּשַׁלְּחוּן כֹּל רַבָּא דִבְהוֹן:**

רש״י ◄ **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים •** (במדבר רבה) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר. **שְׁלַח־לְךָ •** (במדבר רבה. סוטה לו) לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה — שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (דברים א): ״נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ״, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וגו׳״. וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): ״אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם וְגוֹ׳״, חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 147)

וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ (רש״י יג, ב) הַמְרַגְּלִים שָׁמְעוּ עַל גְּבוּרָתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עוֹד לִפְנֵי שִׁלּוּחָם. אַךְ כָּל זְמַן שֶׁהַדָּבָר הָיָה בְּגֶדֶר שְׁמִיעָה בִּלְבַד, לֹא הִתְרַשְּׁמוּ מִכָּךְ; וְאִלּוּ כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם, הִגִּיעוּ לַמַּסְקָנָה שֶׁ״לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת״. לָכֵן מְדַיֵּק רַשִׁ״י שֶׁהַמְרַגְּלִים **רָאוּ** אֶת עָנְשָׁהּ שֶׁל מִרְיָם, וּרְאִיָּה זוֹ הָיְתָה צְרִיכָה לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לֹא לְהִתְפַּעֵל מֵרְאִיַּת גְּבוּרַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חי״ח עמ׳ 141 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בַּמֶּה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים

שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם, לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִי׳, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (יג, ב. ובפרש״י)

הִק׳ הָרַמְבַּ״ן ״מָה עָשׂוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם ״וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלָיו״ כו׳, וְעכ״פ הָיוּ צְרִיכִין לַהֲשִׁיבוֹ עַל מַה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמַה חַטָּאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ ״אֶפֶס כִּי עַז הָעָם״ כו׳, וְכִי עַל מְנָת שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם״?

וְי״ל שֶׁרַשִׁ״י בְּדִבְרָיו אֵלּוּ תֵּרֵץ קֻשְׁיָא זוֹ. דְּהִנֵּה גַּם מִרְיָם לֹא דִּבְּרָה שֶׁקֶר אוֹדוֹת מֹשֶׁה, וַאֲפִי׳ ״לֹא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ״ (רש״י בהעלותך יב, א), וְזֶה שֶׁלָּקְתָה הָיָה ״עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִי׳״, הַיְינוּ, עֶצֶם הַדִּבּוּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה.

דְּגַם אִם לֹא הֵבִינָה אֵיזֶה דָּבָר בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא הָיָה עָלֶי׳ לְדַבֵּר עַל זֶה בָּרַבִּים, כִּי עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת בְּדִבּוּר – ״דִּבָּה״ אוֹדוֹת מֹשֶׁה, יָכוֹל לְהָבִיא לְדִבּוּר בְּהֵכֶף שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה ח״ו, וְהָיָה עָלֶי׳ לְדַבֵּר ע״ז עִם מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ, בַּחֲשַׁאי.

וְזֶה הָיָה גַּם חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, דְּאַף שֶׁהָיָה קָשֶׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁ״עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלָי״, הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר ע״ז בְּקִצּוּר, אוֹ לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְחֶטְאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ ע״ז בַּאֲרִיכוּת וּבְכָל הַפְּרָטִים – ״עִסְקֵי דִּבָּה״. דְּזֶה הֵבִיא לִמְרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה, עַד שֶׁאָמְרוּ ״נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה״ (יד, ד). **רמב״ן**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים. לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וגו׳, וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג יז) אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ טוֹבָה, חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ, לָשׁוֹן רַשִׁ״י מִדִּבְרֵי אַגָּדָה:

וְיֵשׁ כָּאן לִשְׁאֹל, אִם כֵּן מֹשֶׁה עַצְמוֹ חָטָא בָּעִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר (דברים א כג). וְלָמָּה אָמַר לָהֶם בְּעִנְיַן הָאָרֶץ ״הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה״ (פסוק יט) אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁהִיא טוֹבָה וּרְחָבָה. וְעוֹד מָה עָשׂוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם (פסוק יח) **וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם רָב, וְאָמַר לָהֶם בָּעָרִים** (פסוק יט) **הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים**, וְעַל כָּל פָּנִים הָיוּ צְרִיכִין לַהֲשִׁיבוֹ עַל מַה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמָה חַטָּאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ (פסוק כח) **אֶפֶס כִּי עַז הָעָם וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת גְּדוֹלוֹת**, וְכִי עַל מְנָת שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם:

וְאַל תַּחְשֹׁב כִּי הָיָה פִּשְׁעָם בְּדִבַּת ״אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ״ (פסוק לב) בִּלְבָד, כִּי טֶרֶם שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם כֵּן הָיָה מְרִיבַת כָּלֵב עִמָּהֶם. וְכֵן כָּתוּב (דברים א כח) אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ וגו׳, וּבְכָאן כְּתִיב (להלן יד ג) לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז. וְהִנֵּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אָמַר לִבְנֵיהֶם כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהִפְלִיג לָהֶם בְּחֹזֶק הָעָם וּבְמִבְצַר עָרֵיהֶם וְכֹחַ הָעֲנָקִים יֶתֶר מְאֹד מִמַּה שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים לַאֲבוֹתָם, כִּדְכְתִיב (דברים ט א ב) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם. עַם גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק, וְאִם הָיָה פֶּשַׁע הַמְרַגְּלִים וְחַטָּאתָם בָּזֶה לָמָּה יָנִיא אֶת לֵב בְּנֵיהֶם כְּהָנִיא הַמְרַגְּלִים אֶת

(ג) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃**

ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל מֵימְרָא דַיְיָ כֻּלְּהוֹן גֻּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃

רס״ו ◄ **עַל־פִּי ה׳** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ. **כֻּלָּם אֲנָשִׁים** • כָּל אֲנָשִׁים שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ.

(ד) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃** רמב״ן

ד וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לֵב אֲבוֹתָם. וְעוֹד מַה טַּעַם לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּשְּׁלִיחוּת הַזֹּאת, אִם הָאָרֶץ טוֹבָה וְהָעָם רָפֶה חֲרֵי טוֹב, וְאִם רָעָה אוֹ שֶׁהָעָם חָזָק, סָבוּר הוּא שֶׁיַּחֲזִירֵם לְמִצְרַיִם:

אֲבָל יָשׁוּב הָעִנְיָן בָּזֶה, כִּי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּאִים לְהִלָּחֵם בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה שֶׁשּׁוֹלְחִים לִפְנֵיהֶם אֲנָשִׁים לָדַעַת הַדְּרָכִים וּמָבוֹא הֶעָרִים וּבִשּׁוּבָם יֵלְכוּ הַתָּרִים בְּרֹאשׁ הַצָּבָא לְהוֹרוֹת לִפְנֵיהֶם הַדְּרָכִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א כד) הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר, וְשֶׁיִּתְּנוּ לָהֶם עֵצָה בְּאֵי זוֹ עִיר יִלָּחֲמוּ תְּחִלָּה וּמֵאֵיזֶה צַד יִהְיֶה נֹחַ לִכְבֹּשׁ אֶת הָאָרֶץ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ (דברים א כב) וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים וגו׳, כְּלוֹמַר הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן תְּחִלָּה וּמִשָּׁם נָבֹא בְּכָל הָאָרֶץ. וְזוֹ עֵצָה הֲגוּנָה בְּכָל כּוֹבְשֵׁי אֲרָצוֹת, וְכֵן עָשָׂה עוֹד מֹשֶׁה עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כא לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר, וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן (יהושע ב א) שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים, וְעַל כֵּן הָיָה טוֹב בְּעֵינֵי מֹשֶׁה. כִּי הַכָּתוּב לֹא יִסְמֹךְ בְּכָל מַעֲשָׂיו עַל הַנֵּס, אֲבָל יְצַוֶּה בַּנִּלְחָמִים לְהֵחָלֵץ וּלְהִשָּׁמֵר וְלָאֲרֹב, כַּאֲשֶׁר בָּא הַכָּתוּב בְּמִלְחֶמֶת הָעַי (שם ח ב) שֶׁהָיְתָה עַל פִּי הַשֵּׁם וּבְמִקּוֹמוֹת רַבִּים. אָז נִמְלַךְ מֹשֶׁה בַּשְּׁכִינָה, וְנָתַן לוֹ הַשֵּׁם רְשׁוּת וְאָמַר לוֹ שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, וְיֵדְעוּהָ וְיַגִּידוּ לָכֶם וְעַל פִּיהֶם תִּתְיַצְּבוּ בְּעִנְיַן הַכִּבּוּשׁ: **וְהִנֵּה** מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם (פסוק יז) **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב, בַּנֶּגֶב**, וְטַעֲמוֹ עֲלוּ זֶה הַדֶּרֶךְ בַּנֶּגֶב, שֶׁיֵּדְעוּ אֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב מִפְּאַת הָרוּחַ אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל שָׁם, **הֶחָזָק הוּא** וְיִצְטָרְכוּ בְּעִנְיָנָם לְהִשְׁתַּמֵּר מְאֹד וּלְהֵחָלֵץ, וְכֵן הֶעָרִים אִם הֵם בְּצוּרוֹת שֶׁיִּשָּׁגְבוּ בָּהֶן וְיִצְטָרְכוּ לִבְנוֹת דָּיֵק וְסוֹלְלוֹת אוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ מִצַּד אַחֵר. וְאָמַר עוֹד שֶׁיֵּדְעוּ בָּאָרֶץ עַצְמָהּ **הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה**, כִּי אִם הִיא רָעָה יִכְבֹּשׁוּ תְּחִלָּה מִן הַמְּקוֹמוֹת הָאֲחֵרִים, כִּי הֵם הָיוּ תָּרִים הַר הָאֲמוֹרִי מִצַּד חֶבְרוֹן, כִּי גַּם יְהוֹשֻׁעַ לֹא כָּבַשׁ אֶת כֻּלָּם. וְזֶה טַעַם וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא **יוֹשֵׁב בָּהּ** (פסוק יט), עַל הָעָם הַיּוֹשֵׁב בַּנֶּגֶב: **וְיִתָּכֵן** כִּי מֹשֶׁה בַּעֲבוּר שֶׁיָּדַע כִּי הִיא שֶׁמֵּנָּה וְטוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (שמות ג ח) אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה וגו׳, בַּעֲבוּר כֵּן אָמַר לָהֶם שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לְדַעַת כֵּן, כְּדֵי שֶׁיַּגִּידוּ לָעָם וְיִשְׂמְחוּ וְיַחֲלִיפוּ כֹּחַ לַעֲלוֹת שָׁם בְּשִׂמְחָה, וּלְכָךְ אָמַר לָהֶם **וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ** (פסוק כ), כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ בְּעֵינֵיהֶם בִּשְׂבָח הָאָרֶץ:

וּמִן הַיָּדוּעַ כִּי אֵין מִצְרַיִם רָחוֹק מְאֹד מֵחֶבְרוֹן רַק כְּמַהֲלַךְ שִׁבְעַת יָמִים, וְאֶרֶץ כְּנַעַן מַגַּעַת בִּתְחוּמָהּ קָרוֹב לְמִצְרַיִם, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵדְעוּ הַדָּרִים בְּמִצְרַיִם עִנְיַן אֶרֶץ כְּנַעַן הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה. אֲבָל כַּוָּנָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בָּהּ וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יִכְבֹּשׁ תְּחִלָּה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי, וְאָמְנָם הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם עֲבָדִים בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ, עַל כֵּן רָצָה מֹשֶׁה שֶׁיַּגִּידוּ לָהֶם כָּל עִנְיְנֵי הָאָרֶץ לְשַׂמְּחָם בְּמַעֲלוֹתֶיהָ כִּי יוֹדֵעַ הָיָה בָּהֶם:

וְהַנְּרְאֶה בְּעֵינַי בְּלָשׁוֹן הַכָּתוּב, כִּי לֹא נִמְלַךְ מֹשֶׁה בַּשְּׁכִינָה, אֲבָל טַעַם ״שְׁלַח לְךָ״, כִּי הִסְכִּימוּ לִשְׁלֹחַ מְרַגְּלִים. וְהָיָה בַּמִּנְהָג שֶׁיִּשְׁלְחוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר וְשֶׁיִּשְׁלְחוּ מִקְצָתָם, וְהַשֵּׁם הֵיוֹדֵעַ עֲתִידוֹת צִוָּהוּ שֶׁיִּשְׁלַח אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד מִכָּל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל וְשֶׁיִּהְיוּ הַנְּשִׂיאִים שֶׁבָּהֶם, כִּי חָפֵץ הַשֵּׁם שֶׁיִּהְיוּ שָׂרִים בָּעִנְיָן כָּל הַגְּדוֹלִים אוּלַי יִזְכְּרוּ וְיָשׁוּבוּ אֶל ה׳, וְאִם אֵין, שֶׁתִּהְיֶה הַגִּזְרָה שָׁוָה בְּכָל הָעָם. וְזֶה טַעַם **עַל פִּי ה׳** (פסוק ג), שֶׁיִּהְיוּ בְּמִצְוַת הַשֵּׁם נְשִׂיאִים וְרָאשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְהַנְּרְאֶה אֵלַי לְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב, כִּי לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה שְׁאֵלָתָם שֶׁשָּׁאֲלוּ לִשְׁלֹחַ מְרַגְּלִים וְלֹא הִסְכָּמַת מֹשֶׁה עִמָּהֶם, שֶׁאִלּוּ הָיָה כֵּן הָיָה הַכָּתוּב מְסַפֵּר בְּכָאן וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וגו׳ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי מֹשֶׁה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה כּוֹתֵב וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים כַּאֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ אִישׁ אֶחָד וגו׳:

אֲבָל הָיָה הָעִנְיָן כָּךְ, שֶׁשָּׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל הַשְּׁלִיחוּת וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי מֹשֶׁה, וְאַחַר כָּךְ בָּא הַדִּבּוּר אֶל מֹשֶׁה כִּשְׁאָר הַדִּבְּרוֹת וְאָמַר לוֹ סְתָם ״**שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים**״, וְזֶה טַעַם **וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**, כִּי הוּא מְדַבֵּר בְּעִנְיָן חָדָשׁ לֹא סֵפֵר בּוֹ כְּלָל. וְהָיָה כָּל זֶה, כִּי ה׳ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁלִיחוּת בְּמִצְוָתוֹ וְשֶׁתִּהְיֶה בְּכָל שִׁבְטֵיהֶם וּבְגִדּוֹלֵיהֶם, לְמַעַן יִנָּצְלוּ:

וְכֵן נִרְאֶה עוֹד שֶׁהֵם שָׁאֲלוּ מִמֹּשֶׁה נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ (דברים א כב), וְהוּא חִפּוּשׂ בְּדְרָכִים וּבְעִנְיָן הַכִּבּוּשׁ מִלְּשׁוֹן חָפַר אֹכֶל (איוב לט כט), וְזֶה טַעַם ״לְפָנֵינוּ״ שֶׁיֵּלְכוּ הֵם אַחֲרֵיהֶם עַל דַּרְכָּם, כְּלָשׁוֹן וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם (לעיל י לג). אֲבָל הַשֵּׁם צִוָּה ״וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן״, וְהוּא כְּטַעַם בְּרֵירָה כְּבָאִים לִקְנוֹת דָּבָר, מִלְּשׁוֹן לְבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים וְהַסֹּחֲרִים (דה״י ב ט יד), וְכֵן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּרְתִּי לָהֶם (יחזקאל כ ו), וְכֵן לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה (לעיל י לג), וְעַל כֵּן צִוָּה אוֹתָם מֹשֶׁה לִפְרֹט הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וגו׳ **הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם רָזָה** וגו׳, וְהַכֹּל לְשַׂמְּחָם כִּי צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת, וְיַעֲלוּ בָהּ בְּחֵפֶץ גָּדוֹל:

וְהִנֵּה נֶאֱמַר כָּאן הָעִנְיָן בִּסְתָם כִּי כֵן הָיָה אֲבָל בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה הִזְכִּיר לָהֶם מֹשֶׁה כָּל הַדְּבָרִים מִתְּחִלָּתָן, לְהַגִּיד לָהֶם פִּשְׁעָם כִּי חָטְאוּ בַּמֶּה שֶׁבִּקְּשׁוּ וְשָׁאֲלוּ הֵם עַצְמָם:

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ חָטְאוּ בְּאָמְרָם נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם רוֹאִים אֶת יְשׁוּעַת ה׳ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם תָּמִיד, וְהָיָה לָהֶם לְלֶכֶת אַחֲרֵי הָעָנָן אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת. וּמֹשֶׁה קִבֵּל מֵהֶם, לְמַלְאוֹת תַּאֲוָתָם. וְיִהְיֶה טַעַם וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר (דברים א כג), שֶׁסָּבַלְתִּי רַעֲתְכֶם וְהוֹרֵיתִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְהַשֵּׁם צִוָּהוּ שֶׁיִּשְׁלַח אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבוֹתָיו וגו׳ כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל (ש״א ח ז) שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ כִּי אֹתִי מָאֲסוּ מִמְّלֹךְ עֲלֵיהֶם:

וְהִנֵּה הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לֹא נִקְבּוּ בִּשְׁמוֹת עַל פִּי הַשֵּׁם כַּאֲשֶׁר הָיָה בַּפְּקוּדִים (לעיל א ה־טו) וּבְחִלּוּק הָאָרֶץ (להלן לד יט־כח), כִּי מִצְוַת ה׳ לֹא תָבֹא בָהּ תַּקָּלָה לְעוֹשֶׂיהָ וְשׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע, רַק הוּא יִתְבָּרֵךְ צִוָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבוֹתָיו תִּשְׁלָחוּ וגו׳ וְשֶׁיִּהְיוּ נְשִׂיאִים, וּמֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ בֵּרַר אֶת אֵלֶּה וְשָׁלְחָם, וְהֵם גָּמְלוּ לְנַפְשָׁם רָעָה:

(ד) לְמַטֵּה רְאוּבֵן וגו׳. מָנָה הַכָּתוּב הַשְּׁבָטִים לֹא לְדִגְלֵיהֶם וְלֹא לְצִבְאוֹתָם וְלֹא כְתוֹלְדוֹתָם. וְנִרְאֶה שֶׁרָאָה לִמְנוֹתָם הֵנָּה לְפִי מַעֲלַת הַשְּׁלוּחִים, כִּי הָיוּ רָאשִׁים וּנְשִׂיאִים בָּעָם כַּאֲשֶׁר סִפֵּר, וְאֵין מַעֲלָתָם שָׁוָה, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה וּבְכָבוֹד, וְהַקְּדִים הַנִּכְבָּד הַקּוֹדֵם בְּמַעֲלָה כִּי מִמַּעֲלַת עַצְמָם מָנָאם לֹא לְמַעֲלַת הַשֵּׁבֶט. וְכֵן בִּנְשִׂיאִים הַחוֹלְקִים לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן (להלן לד יז־כט) הִזְכִּירָם כְּפִי הַמַּעֲלָה לֹא לְתוֹלְדוֹתָם:

(ה) לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי:
ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי:

(ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:
ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה:

(ז) לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף:
ז לְשִׁבְטָא דִישָׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף:

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:
ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:

(ט) לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:
ט לְשִׁבְטָא דִבְנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא:

(י) לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:
י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֵן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי:
יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי:

(יב) לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:
יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי:

(יג) לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי:
יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:
טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי:

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:
טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

רש״י ◄ **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ וְגוֹ׳** • הִתְפַּלֵּל עָלָיו: יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. (במ״ר) ◆

נקודות משיחות קודש (ע״פ לקו״ש ח״ב עמ׳ 320 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

הִתְפַּלֵּל עָלָיו יָ–ה יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (יג, טז. ובפרש״י)

צָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי ׳בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ׳, דְּבָאם לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם, וּמַדּוּעַ הֶצְרֵךְ לְהַצִּיל אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵעֲצָתָם? וּמֵאֵידָךְ, בְּאִם הָיָה צֹרֶךְ בִּתְפִלָּה, מַדּוּעַ הִתְפַּלֵּל רַק עַל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא עַל שְׁאָר הַמְרַגְּלִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת (לקו״ת במדבר לו, ד) בְּטַעַם טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים, שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר נָבַע מִכָּךְ, שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יָכְלוּ לִחְיוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְהִתְנַתְּקוּת מִכָּל עִנְיְנֵי עוה״ז הַמַּטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים. וְלָכֵן לֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהּ יֶצְרָכוּ לֵירֵד מִדַּרְגָּתָם וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְאָכֵן, יִתָּכֵן שֶׁמִּצַּד דַּרְגָּתָם הָיְתָה נִתִּינַת מָקוֹם לְטַעֲנָה כָּזוֹ.

משא״כ יְהוֹשֻׁעַ, כֵּיוָן שֶׁעָתִיד הוּא לְמַלְאוֹת אֶת מְקוֹם מֹשֶׁה כְּרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עֲבוּרוֹ אֵין לְטַעֲנָה זוֹ מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּצֹּרֶךְ הַכְּלָלִי דְּעַם יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹתָהּ דִּירָה לוֹ יִת׳. וּלְכָךְ, עַל אַף שֶׁכְּשֵׁרִים הָיוּ הַמְרַגְּלִים, הֶצְרַךְ מרע״ה לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ דְּיֵיקָא, שֶׁעֲבוּרוֹ אֵין טַעֲנָתָם טַעֲנָה.

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:
יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ דָא בִּדְרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא:

רש״י ◄ **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** • הוּא הָיָה הַפְּסֹלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפְּסֹלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח. ◆

(יח) וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הִוא אִם־רָב:
יח וְתֶחֱזוּן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְיָתֵב עַלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי:

רש״י ◄ **אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא** • (במ״ר) יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ

מְמַעֶטֶת אוֹכְלוֹסִין. **הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה •** (במ"ר) סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין – חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בֶּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין – חַלָּשִׁים הֵם.

(יט) וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:

יט וּמָא אַרְעָא דִּי הוּא יָתֵב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵב בְּהֵן הַבְּפַצְחִין אִם בִּכְרַכִּין:

רש"י ◄ **הַבְּמַחֲנִים •** תַּרְגּוּמוֹ: הַבְּפַצְחִין. כְּרַכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה. **הֲטוֹבָה הִיא •** בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים. רמב"ן

(כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

כ וּמָא אַרְעָא הַעַתִּירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקַפּוּן וְתִסְבּוּן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְּבִין:

רש"י ◄ **הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ •** אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ. **בִּכּוּרֵי עֲנָבִים •** יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר.

◆ יום שני כ"א סיון ◆

(כא) וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת:

כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְּצִין עַד רְחוֹב לְמֻטֵי חֲמָת:

רש"י ◄ **מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת •** הָלְכוּ בִּגְבוּלֶיהָ בָּאֹרֶךְ וּבָרֹחַב כְּמִין גַּא"ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית – מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה מַסְעֵי".

(כב) וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם:

כב וּסְלִיקוּ בִּדְרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרַיָּא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֶדֶם טָנֵס דְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן •** (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִסַּת לַחֲבֵרָיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן". **שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה •** (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה הָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֵין לְךָ טָרְשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לְקִבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לְךָ מְעֻלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֹעַן הִיא הַמְעֻלָּה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל) "כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה. אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם אִם הָאָרֶץ טוֹבָה שֶׁהָאֲוִיר שֶׁלָּהּ טוֹב וְהַמַּיִם טוֹבִים, וְחָזַר וְאָמַר הַשְּׁמֵנָה הִיא לַעֲשׂוֹת חִטָּה וּפֵרוֹת רַבִּים:

וְהַנָּכוֹן, כִּי "הַטּוֹבָה" כּוֹלֶלֶת כָּל הַטּוֹבוֹת, וְ"רָעָה" כָּל הָרָעוֹת בִּכְלָלָן. אֲבָל יִתָּכֵן בָּאָרֶץ **הַטּוֹבָה** שֶׁתִּהְיֶה שְׁמֵנָה וּפֵרוֹתֶיהָ שְׁמֵנִים וְיִמָּצְאוּ בָהּ הַדְּבָרִים הַשְּׁמֵנִים פַּגִּג וְשֶׁמֶן וּתְמָרִים וּתְאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה טוֹבָה וְרָזָה וּצְרִיכָה גְּשָׁמִים תָּדִיר וּלְהַעֲדֵר וּלְהִזְדַּבֵּל מְאֹד, וְיִהְיוּ פֵּרוֹתֶיהָ נוֹטִים לְיוֹבֵשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים וּמִתְקַיְּמִים יוֹתֵר מִן הַשְּׁמֵנִים, וְשָׁם יִמָּצְאוּ הַפֵּרוֹת הָרָזִים הַרְבֵּה מְאֹד כֶּאֱגוֹזִים וְהַלּוּזִים וְהַתַּפּוּחִים וְהֶחָרוּבִין וּפֵרוֹת הַיְּעָרִים, וְהִנֵּה יִכְלֹל אִם הִיא אֶרֶץ שְׁמֵנָה כְּמִישׁוֹר אוֹ אֶרֶץ רָזָה כְּהָרִים:

אֲבָל אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם הֲעַתִּירָא הִיא אִם מִסְכֵּנָא, כִּי יֵשׁ אֲרָצוֹת אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵיהֶן עֲשִׁירִים מִפְּנֵי הַזּוֹל הַמָּצוּי בֵּינֵיהֶן וּשְׁכֵנֵיהֶם רוֹכְלֵיהֶם בְּכָל הַטּוּב הַנִּמְצָא בָּהֶם, וְיֵשׁ אֲרָצוֹת צְרִיכוֹת לִשְׁכוֹנָתָם וְיוֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי יָד, וְהֵן טוֹבוֹת לֹא רָעוֹת כְּלָל. וְטַעַם **וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם** (פסוק כ), שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ בִּלְקָחָם מִפְּרִי הָאָרֶץ פֶּן יַכִּירוּ בָהֶם שֶׁהֵם מְרַגְּלִים:

(כב) וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה. אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן מִצְרַיִם לִבְנוֹ הַגָּדוֹל, אֶלָּא

(כג) **וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים:**

כג **וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאִתְכְּלָא וּקְצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאִתְכַּל עִנְּבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא:**

רס"י ◄ **זְמוֹרָה** • שׁוֹכַת גֶּפֶן וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ. **וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם** • מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַּמּוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? — (סוטה לד) בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל, אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוָּנוּ: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְיָהּ מְשֻׁנֶּה, כָּךְ עַמָּהּ מְשֻׁנֶּה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה מַשּׂאוֹי אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד): "הֵרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וֶהֱקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל", וּשְׁקָלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה — וּגְמִירֵי: טוּנָא דְּמִידְלֵי אִנִּישׁ עַל כַּתְפֵּהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשּׂאוֹי, מְמַשְּׂאוֹי שֶׁמְּסַיְּעִין אוֹתוֹ לְהָרִים.

(כד) **לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כד **לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְּאַתְכְּלָא עַל עֵסֶק אַתְכְּלָא דִּקְצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

(כה) **וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:**

כה **וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין:**

רס"י ◄ **וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם** • וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת לְיוֹם, הֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קִצֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

(כו) **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:**

כו **וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לִרְקָם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָּמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזִיאֵנוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:**

רס"י ◄ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** • (סוטה לד) מַהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהָקִישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן: מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר** • אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן.

(כז) **וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:**

כז **וְאִשְׁתָּעִיאוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבַּהּ:**

רס"י ◄ **זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא** • (במדבר רבה) כָּל דָּבָר שֶׁקֵּר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קְצָת אֱמֶת בִּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָיְתָה מְבוּנָה בְּכָל טוֹב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לָשׁוֹן רַשִּׁ"י:

וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי חֶבְרוֹן הִיא קִרְיַת אַרְבַּע, הוּא הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים שֶׁהָיָה שְׁמוֹ אַרְבַּע, וְהוּא הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ עַל כֵּן נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יד טו) וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא, וְזֶה הָאִישׁ הוֹלִיד בֵּן וְקָרָא שְׁמוֹ עֲנָק וְעַל שְׁמוֹ נִקְרְאוּ עֲנָקִים, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב כִּי שָׁם בְּחֶבְרוֹן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק. **וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרַיִם**, לוֹמַר שֶׁבָּנָה אוֹתָהּ אַרְבַּע לִבְנוֹ עֲנָק שֶׁבַע שָׁנִים לִפְנֵי הִבָּנוֹת צוֹעַן מִצְרַיִם שֶׁהִיא קַדְמוֹנִית, לְהַגִּיד הַפְּלָגַת חַיֵּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, כִּי כַּאֲשֶׁר הֵם מוּפְלָגִים בְּקוֹמָתָן כֵּן הָיוּ יָמֵיהֶן אֲרֻכִּין מִכָּל הָאָדָם, כִּי לַאֲבִיהֶם נִבְנְתָה חֶבְרוֹן לִפְנֵי צוֹעַן מִצְרַיִם שֶׁנִּקְפְּלוּ בָהּ כַּמָּה דוֹרוֹת מֵאָז וְעַד עָתָּה:

וְיִתָּכֵן לִרְמֹז עוֹד בַּמֶּה שֶׁאָמַר (פסוק כ) **הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם רָזָה**, כִּי חֶבְרוֹן קַדְמוֹנִית מְאֹד וַעֲדַיִן עוֹשָׂה פֵּרוֹת שְׁמֵנִים וּגְדוֹלִים כַּאֲשֶׁר הִגִּיד בָּאֶשְׁכּוֹל, וְכָל שֶׁכֵּן הָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה שֶׁהִיא יוֹתֵר שְׁמֵנָה:

וְאִפְשָׁר כִּי "אַרְבַּע" הוּא אֲבִי אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיוּ הָעֲנָקִים אַרְבָּעָה יִקְרָאוּהוּ כֵּן, וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר (יהושע טו יג) קִרְיַת אַרְבַּע אֲבִי הָעֲנָק הִיא חֶבְרוֹן, יְהִיֶה פֵּרוּשׁוֹ אֲבִי הָעֲנָקִים, עַל כֵּן אָמַר "עֲנָק" וְ"יְלִידֵי הָעֲנָק" בְּנֵי הַגָּדוֹל בָּהֶם, כַּאֲשֶׁר אָמַר (שם יד טו) הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא, וּלְכָךְ בָּאָה בוֹ הֵ"א הַיְדִיעָה. וְנִקְרְאוּ "עֲנָקִים" עַל יוֹפִי קוֹמָתָם, כִּי הֵם עֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹת בְּנֵי הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרְאוּ "בְּנֵי הָאֱלֹהִים" בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי שָׁם (בראשית ו ד):

וְזֶה טַעַם הַכָּתוּב וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה מִיַּד הָעֲנָק הַזֶּה לִפְנֵי צוֹעַן מִצְרַיִם. וּבַעֲבוּר כִּי הַבּוֹנֶה אֶת חֶבְרוֹן יָדוּעַ וּמְפֻרְסָם, כִּי כֵּן שֵׁם הָעִיר קִרְיַת אַרְבַּע, אָמַר "נִבְנְתָה". אוֹ טַעֲמוֹ שֶׁנִּבְנְתָה לַאֵלֶּה, שֶׁבָּנָאָה לָהֶם אַרְבַּע אֲבִיהֶם. וְהִנֵּה חָיוּ שָׁנִים רַבּוֹת מְאֹד מִיּוֹם הִוָּסְדָהּ וְעַד עָתָּה:

(כז־לא) **וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא.** בַּעֲבוּר שֶׁצִּוָּה אוֹתָם לִרְאוֹת הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם רָזָה, הֵשִׁיבוּ לוֹ כִּי הִיא שְׁמֵנָה וְגַם **זָבַת חָלָב**

(כח) אֲפֵס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:

כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָּא כְּרִיכַן רַבְּרְבַן לַחֲדָא וְאַף בְּנֵי גִּבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש"י ◄ **בְּצֻרוֹת** • לְשׁוֹן חֹזֶק. וְתַרְגּוּמוֹ: כְּרִיכָן. לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי: כָּרִיךְ עָגֹל.

(כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כט עֲמַלְקָאָה יָתֵב בַּאֲרַע דְּרוֹמָא וְחִתָּאָה וִיבוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא:

רש"י ◄ **עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁנִּכְּוּ בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרַגְּלִים כְּדֵי לְיָרְאָם. **עַל יַד הַיַּרְדֵּן** • "יָד" כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן וְלֹא תּוּכְלוּ לַעֲבוֹר.

(ל) וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ:

ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מֵיסַק נֵיסַק וְנִירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ:

רש"י ◄ **וַיַּהַס כָּלֵב** • הִשְׁתִּיק אֶת כֻּלָּם. **אֶל־מֹשֶׁה** • (במדבר רבה) לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שָׁתְקוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ. אָמַר: וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו. **עָלֹה נַעֲלֶה** • אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם" — **נַצְלִיחַ** בְּכָל דְּבָרָיו. **וַיַּהַס** • לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן: "הַס כָּל בָּשָׂר" (עמוס ו): "הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר", כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם: הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגֻדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 85)

וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן (רש"י יג, ל) רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוטה לה, א) - "**וְהָאֲכִילָנוּ** אֶת הַמָּן". וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ: עִקַּר כַּוָּנָתוֹ שֶׁל כָּלֵב הָיָה לְהוֹכִיחַ אֶת כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְעַל יָדוֹ "יָכוֹל נוּכַל לָהּ"; וְהָרְאָיָה לְכָךְ הִיא מֵהוֹרָדַת הַמָּן, לֹא מֵהַאֲכָלָתוֹ. זֹאת וְעוֹד: מֹשֶׁה הוֹרִיד אֶת הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הֶאֱכִילָם אוֹתוֹ - הֵם אֲכָלוּהוּ בְּעַצְמָם.

(לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:

לא וְגֻבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ עִמֵּהּ אֲמָרוּ לָא נֵיכוּל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא:

רש"י ◄ **חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ** • (במדבר רבה) כִּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חִטְא הַמְּרַגְּלִים בְּיַחַס הַיְּהוּדִי לִטְבַע

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא)

בְּמַהוּת חַטָּאתָם שֶׁל הַמְּרַגְּלִים בְּדִבְּרָם עַל הָאָרֶץ, עַל אַף שֶׁלִּכְאוֹרָה בְּדִיּוּק לְשֵׁם כָּךְ הֵם נִשְׁלְחוּ – יָדוּעַ הַבֵּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הָיָה מוּטָל לוֹמַר רַק אֶת הִתְרַשְׁמוּתָם מִמַּצַּב הָאָרֶץ, אַךְ בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", חָטְאוּ בִּכְפִירָה בִּיכֹלֶת השי"ת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּדְבַשׁ הִיא, וְעַל שְׁאֵלָתוֹ חַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן, הֵשִׁיבוּ לוֹ "וְזֶה פִּרְיָהּ", כִּי כֵן צִוָּה אוֹתָם לְהַרְאוֹתוֹ:

וְהִנֵּה בְּכָל זֶה אָמְרוּ אֱמֶת וְהֵשִׁיבוּ עַל מַה שֶׁנִּצְטַוּוּ. וְהָיָה לָהֶם לֵאמֹר שֶׁהָעָם הַיּוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן עַז וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת, כִּי יֵשׁ לָהֶם לְהָשִׁיב אִמְרֵי אֱמֶת לְשׁוֹלְחָם, כִּי כֵן צִוָּה אוֹתָם הֶחָזָק הוּא הַרְפָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים, אֲבָל רִשְׁעָם בְּמִלַּת "אֲפֵס", שֶׁהִיא מוֹרָה עַל דְּבַר אֶפֶס וְנִמְנַע מִן הָאָדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם עִנְיָן, כְּלָשׁוֹן הָאֶפֶס לָנֶצַח חַסְדּוֹ (תהלים עז ט), וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים (ישעיה מה יד): **וְהִנֵּה** אָמְרוּ לוֹ, הָאָרֶץ שְׁמֵנָה וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְדַבְּרוּ בְּדִבּוּר טוֹב, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לָבֹא אֲלֵיהֶם **כִּי עַז הָעָם וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם.** וְאָמְרוּ עוֹד עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב. לִרְמֹז שֶׁאֵין שָׁם רוּחַ לָבֹא בָּאָרֶץ מִשָּׁם, כִּי כֻּלָּם גִּבּוֹרִים, כִּי עֲמָלֵק בְּדָרוֹם וְהַכְּנַעֲנִי בְּמַעֲרָב וּבְמִזְרָח וְהָאֱמֹרִי בָּהָר. הִגִּידוּ שְׁלִיחוּתָם, וַיָּגִיאוּ לֵב הָעָם בְּרֶמֶז, מִפְּנֵי מוֹרָאָם מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְהִנֵּה הֵשִׁיבוּ עַל כָּל מַה שֶׁצִּוָּה לָהֶם מֹשֶׁה, זוּלָתִי מַה שֶׁאָמַר "הַמַּעַט הוּא אִם רָב" שֶׁלֹּא עָנוּ אוֹתוֹ דָּבָר בָּזֶה, וְכֵן לֹא הִזְכִּירוּ טוֹבָה, כִּי הָיָה בְּדַעְתָּם לוֹמַר לָעָם אַחַר כָּךְ "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" בְּדֶרֶךְ דִּבָּה, וְהִנֵּה עַמָּהּ מֵעָטִים וַחֲזָקִים מְאֹד. וְהִנֵּה הָעָם הֵבִינוּ כַּוָּנָתָם, וְאָז הֵחֵלּוּ כָּל הָעֵדָה אֲשֶׁר שָׁם לְהִתְאוֹנֵן. וְזֶה טַעַם **וַיַּהַס כָּלֵב.** כִּי שִׁתֵּק אוֹתָם וְאָמַר **עָלֹה נַעֲלֶה** וגו' **כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ,** לוֹמַר אֱמֶת הוּא שֶׁהָעָם חָזָק אֲבָל אֲנַחְנוּ נֶחֱזָק מֵהֶם וּמֵעֲרֵיהֶם הַבְּצוּרוֹת, עַל כֵּן אָמַר "לָהּ". אָז עָנוּ הַמְרַגְּלִים וּפֹרְשׁוּ דִּבְרֵיהֶם, וְאָמְרוּ **לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ,** לֵאמֹר אֲפִלּוּ הָעָם אִם יֵצְאוּ אֵלֵינוּ הַשָּׂדֶה לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֲלֵיהֶם לְהִלָּחֵם בָּהּ, אַף כִּי נִכְבֹּשׁ מֵהֶם עָרִים בְּצוּרוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד, כִּי טַעַם "לַעֲלוֹת אֶל הָעָם", כְּטַעַם בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֶרֶד אֵלָי (ש"א יז ח), לָשׁוֹן נִלְחָמִים בַּמַּעֲרָכָה:

אַף עֲדַיִן יֵשׁ לְהָבִין:

לִכְאוֹ' עֶצֶם שְׁלִיחוּתָם לָתוּר אַחַר הָאָרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לַמְּרַגְּלִים כִּי אָכֵן מַחְשִׁיב השי"ת אֶת טֶבַע הָעוֹלָם וְנוֹתֵן מָקוֹם לְמַצָּבוֹ – דְּבִלְעָדֵי זֶה לָמָּה בִּכְלָל נִשְׁלְחוּ, בְּשָׁעָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' לְכָבְשָׁהּ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע. וּלְפִי זֶה, צָדְקוּ לִכְאוֹרָה בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", כִּי עַל פִּי הַטֶּבַע אָכֵן לֹא נִתָּן לַעֲלוֹת?!

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁבְּחֶטְאָם טְמוּנָה הוֹרָאַת נֵצַח הַנּוֹגַעַת לִכְלָלוּת קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַאֲמִין וְלָדַעַת, שֶׁבְּאֹם צִוָּה עָלָיו השי"ת לְקַיֵּם מִצְוָה, הֲרֵי אֵין שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵיקָא שֶׁיֵּשׁ בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְקַיְּמָהּ, כִּי "אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן". וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, וּלְטִרוֹחַ לְחַפֵּשׂ אֶת הָאֶפְשָׁרוּיוֹת הַנּוֹחוֹת עַל פִּי הַנְהָגוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', וּכְמַאֲמַר חֲז"ל "אֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס" – אֵין זֶה ח"ו שֶׁשְּׁלִיטָתוֹ שֶׁל השי"ת מֻגְבֶּלֶת וְיֵשׁ מָקוֹם אֲמִתִּי לְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, לְהַשְׁפִּיעַ אִם יְקַיֵּם הַמִּצְוָה אִם לָאו.

אֶלָּא שֶׁכֵּן רָצָה הַקָּבָ"ה, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לֹא יִשְׁבֹּר אֶת הַטֶּבַע, אֶלָּא – חֵלֶק מֵהַכַּוָּנָה הִיא – שֶׁיִּתְבַּצֵּעַ תּוֹךְ גִּדְרֵי וְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, עַל־מְנָת לְזַכְּכָם וְ"לַעֲשׂוֹת לוֹ יִת' דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

וּבָזֶה חָטְאוּ הַמְּרַגְּלִים, שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לָדַעַת שֶׁכָּל שְׁלִיחוּתָם הִיא אַף וְרַק לִבְדֹּק בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֶת הָאֹפֶן הֵכִי קַל לְהָבִיא אֶת הַבְטָחַת הַקָּבָ"ה לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ – הַבְטָחָה שֶׁבְּוַדַּאי תָּבוֹא לִידֵי פֹּעַל.

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:**

לב **וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתַהּ לְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עַבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרְעָא מְקַטְּלַת יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא דִּי חֲזֵינָא בְּגַוֵּהּ אֱנָשִׁין דְּמִשְׁחָן:**

רש"י ◄ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ •** בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ, מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאֶבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלּוּ. **אַנְשֵׁי מִדּוֹת •** גְּדוֹלִים וּגְבֹהִים וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גָּלְיָת (שמואל א יז): "גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת", וְכֵן (שמואל ב כא): "אִישׁ מָדוֹן", (ד"ה א יא): "אִישׁ־מִדָּה". **רמב"ן**

(לג) **וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:**

לג **וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְּצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן:**

רש"י ◄ **הַנְּפִלִים •** עֲנָקִים מִבְּנֵי שֶׁמְּחַזְּאֵי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ (יומא ס). **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם •** שֶׁמַּעֲנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נְמָלִים (רא"ם ובס"א: חֲגָבִים) יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים" (סוטה לה). **עֲנָק •** שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ** וגו' **אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** כִּי הָלְכוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהָיוּ אוֹמְרִים בְּאָזְנֵיהֶם כִּי הִיא אֶרֶץ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ.** כִּי מִתְּחִלָּה, כְּשֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהָאָרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ זוּלָתִי שֶׁהָעָם חָזָק וְכָלֵב הָיָה אוֹמֵר "כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", הָיוּ הָעָם פּוֹסְחִים, וּמֵהֶם בּוֹטְחִים בְּכֹחָם וּגְבוּרָתָם וּמֵהֶם בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם בַּגִּבּוֹרִים. אָז הוֹצִיאוּ לָהֶם דִּבָּה בִּפְנֵי עַצְמָם, דִּכְתִיב הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ וגו', עַד שֶׁלֵּילִנוּ כָּל הָעֵדָה, וְזֶה טַעַם מַה שֶׁאָמַר (להלן יד לו) וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִּבָּה עַל הָאָרֶץ. וְהָיָה זֶה, כִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בִּרְאוֹתָם הָעָם אֲשֶׁר כְּגוּבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֵלּוֹנִים, נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם וְהֵמַסּוּ לֵב אֲחֵיהֶם, וְכַאֲשֶׁר רָאוּ כִּי עֲדַיִן הָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹעֲצִים לַעֲלוֹת וּיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב מְחַזְּקִים אֶת לִבָּם, הוֹצִיאוּ דִּבָּה בְּשֶׁקֶר כְּדֵי לְבַטֵּל עֲלֵיתָם עַל כָּל פָּנִים:

וְדַע כִּי מוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְּסִיל אֲשֶׁר יֹאמַר שֶׁקֶר, אֲבָל הַמַּגִּיד אֱמֶת יִקָּרֵא "מֵבִיא דִּבָּה", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז ב) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם. וְעַל זֶה נֶעְנְשׁוּ לָמוּת בַּמַּגֵּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יד לז) וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה':

אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת. אֶרֶץ כְּשֶׁהִיא רָעָה וְהַמַּיִם דַּלִּים וְרָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת לֹא תְגַדֵּל אַנְשֵׁי מִדּוֹת, רַק יִהְיוּ אֲנָשֶׁיהָ דַּלִּים אוֹ נְפוּחִים שְׁפֵלֵי קוֹמָה חֲסֵרֵי הַכֹּחַ. אֲבָל דִּבַּת הַמְּרַגְּלִים לֵאמֹר, כִּי הָאָרֶץ הַהִיא חֲזָקָת הָאֲוִיר כְּבֵדַת הַטֶּבַע, וּמֵימֶיהָ וּפֵרוֹתֶיהָ עָבִים וּכְבֵדִים וְיִגְדְּלוּ גְּדוּל רַב מְאֹד, וְלֹא יִסְבְּלוּ אוֹתָם מִזְּגֵי בְּנֵי אָדָם הַבֵּינוֹנִים, זוּלָתֵי הָעֲנָקִים וְאַנְשֵׁי מִדּוֹת שֶׁהֵם בַּעֲלֵי כֹּחַ הַחֲזָקִים בִּטְבְעָם אֲשֶׁר הֵם עֲצוּמִים בְּגָבְהָם וְקוֹמָתָם, וְלָכֵן תְּגַדֵּל אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים מְאֹד וְתָמִית שְׁאָר בְּנֵי אָדָם כֻּלָּם, כַּמִּנְהָג בְּמַאֲכָלִים הַגַּסִּים:

(לג) **וַעֲתָּה חָזְרוּ לְהַפְלִיג לָהֶם בְּחֶזְקַת הָעֲנָקִים,** כִּי מִתְּחִלָּה אָמְרוּ (פסוק כח) וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאינוּ שָׁם, וְעַכְשָׁיו הִפְלִיגוּ בָהֶם לִקְרֹא אוֹתָם נְפִילִים. וְאָמְרוּ לָעָם, **וְשָׁם רָאינוּ אֶת הַנְּפִילִים** שְׁלִשַׁת בְּנֵי עֲנָק, וְהֵם מִן הַנְּפִלִים הַקַּדְמוֹנִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם עֲלֵיהֶם כִּי הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם (בראשית ו ד). וּלְפִי שֶׁהָיָה עִנְיַן הַנְּפִילִים שֶׁבְּדוֹרוֹת נֹחַ נוֹדַע בָּעוֹלָם, הִזְכִּירוּ לָהֶם שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי הָעֲנָק מֵהֶם כְּדֵי לְיַרְאָם וּלְבַהֲלָם, וּלְכָךְ אָמְרוּ עַתָּה **וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:**

יד (א) וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:

רס"י◄ כָּל־הָעֵדָה • סַנְהֶדְרָאוֹת. רמב"ן

א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְיַהֲבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא:

(ב) וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ:

רס"י◄ לוּ־מָתְנוּ • הַלְוַאי וּמַתְנוּ.

ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי דְּמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוֵי דְּמִיתְנָא:

(ג) וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: רמב"ן

ג וּלְמָא יְיָ מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרָיִם:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה:

ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוֹהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם:

רס"י◄ נִתְּנָה רֹאשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: "נְמַנֵּי רֵישָׁא". נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: רמב"ן

ה וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:

ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא בְּזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: רמב"ן

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא לַחֲדָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וְטַעַם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא. כִּי לְעֵת עֶרֶב בָּאוּ הַמְרַגְּלִים בְּאָהֳלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הָלְכוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה, וּבַבֹּקֶר הִשְׁכִּימוּ וַיַּלִּינוּ כֻּלָּם עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה (דברים א כז) וַתֵּרְגְּנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם, כִּי בְּאָהֳלֵיהֶם הָיוּ אוֹמְרִים דִּבְרֵי נַרְגָּן:

וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תענית כט.) הֵם בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה רֶמֶז שֶׁבַּפָּרָשָׁה הוֹצִיאוּ זֶה. אֲבָל מִקְרָא מֻלָּא הוּא (תהלים קו כד-כז), וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה וְלֹא הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה' וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת:

אוּלַי יִדְרֹשׁ זֶה מִפָּסוּק (לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה, יֹאמַר וְטַפְּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה בִּבֹּא עֵת פְּקוּדָתָם כִּי אֲנִי פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, וְהֵבֵאתִי אוֹתָם עַתָּה שֶׁיֵּדְעוּ אֶת הָאָרֶץ יְדִיעָה בִּלְבָד, אֲבָל לֹא שֶׁיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ לְדוֹרוֹת. וְהַכָּתוּב יִרְמֹז בְּכִיּוֹצֵא בָזֶה, וְלֹא יִרְצֶה לִגְזֹר רָעָה רַק בְּעִנְיָן תּוֹכַחַת עַל תְּנַאי:

(ג) וְטַעַם וְלָמָּה ה' מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ. לֹא יַזְכִּירוּ דִּבַּת הָאָרֶץ לֵאמֹר גַּם כֵּן "וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת וְרָעָה", כִּי יַסְתִּירוּ הָעָם הַדָּבָר הַזֶּה מִמֹּשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמְרוּ הַשְּׁלוּחִים כֵּן בַּהֲשִׁיבָם דָּבָר אֵלָיו וְאֶל כָּל הָעֵדָה, כִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָעִידוּ בָם כִּי שֶׁקֶר דִּבְּרוּ, וְהַמְרַגְּלִים עַצְמָם הִסְתִּירוּ זֶה מִמֹּשֶׁה מִדַּעְתָּם שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עִנְיְנֵי הָאָרֶץ מִמִּצְרַיִם וּמִמִּדְיָן הַשְּׁכֵנִים לָהּ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (בפסוק ב), עַל כֵּן הָיוּ אוֹמְרִים הַדִּבָּה הַזֹּאת לְעָם בְּאָהֳלֵיהֶם בְּדֶרֶךְ סוֹד:

וְהִנֵּה מֹשֶׁה אָמַר בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים א כה כו) וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נוֹתֵן לָנוּ וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלוֹת וַתַּמְרוּ אֶת פִּי ה', וְהַטַּעַם כִּי כֵּן אָמְרוּ אֵלָיו וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה כִּי הָאָרֶץ טוֹבָה וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא, וְהָעָם מָרוּ אֶת פִּי ה' כְּשֶׁלֹּא רָצוּ לַעֲלוֹת מִפְּנֵי אָמְרָם כִּי עַז הָעָם, וְיֵשׁ בַּה' לַעֲזֹר וּלְהַכְשִׁיל, וְכַאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ שָׁם (פסוק ל) ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לָכֶם, כִּי אַחֲרֵי שֶׁאֵין הַמְנִיעָה מִכְּלוּם רַק מִתּוֹקֶף הָעָם הָיָה לָהֶם לִבְטוֹחַ בְּשֵׁם ה' כִּי לַה' הַמִּלְחָמָה. וְלֹא נִצְטָרֵךְ לוֹמַר כִּי עַל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב אָמַר מֹשֶׁה כֵּן, כִּי לָמָּה יִשְׁמְעוּ לִשְׁנַיִם וְלֹא יַאֲמִינוּ לַעֲשָׂרָה. וְעוֹד כִּי שָׁם (פסוק כג) כְּתִיב וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים, וַעֲלֵיהֶם אָמַר (פסוק כה) וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר:

(ה) וְטַעַם וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם. שֶׁרָאוּ שֶׁהָיוּ הָעָם נוֹעֲצִים לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ וְלָשׁוּב מִיָּד, וְקָמוּ הַצַּדִּיקִים וְהִשְׁתַּחֲווּ לְאַפָּם אַרְצָה לֵאמֹר לָהֶם, אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָכֶם לְפוּקָה, עַל כֵּן אָמַר לִפְנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי לָהֶם הִשְׁתַּחֲווּ עַל אַפָּם. וְכֵן וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים (ש"א כ מא). וְטַעַם "לִפְנֵי" כְּמוֹ לָהֶם, וְכֵן וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו (בראשית נ יח), וְרַבִּים זוּלָתוֹ:

(ז) וְטַעַם טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. לְהַכְּחִישׁ הַדִּבָּה, לֵאמֹר שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ, כִּי הָאֲוִיר טוֹב וְהִיא אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ:

◆ יום שלישי כ"ב סיון ◆

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

ח אִם רַעֲוָא בָּנָא קֳדָם יְיָ וְיָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא דִּי הִיא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

(ט) אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:

ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִּמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִּדְחָלוּן מִן עַמָּא דְּאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִנּוּן עֲדָא תָקְפְּהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָנָא לָא תִּדְחָלוּן מִנְּהוֹן:

רס"י ◀ אַל־תִּמְרֹדוּ • וְשׁוּב – וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ. כִּי לַחְמֵנוּ הֵם • נֹאכְלֵם כְּלֶחֶם. סָר צִלָּם • מָגִנָּם וְחָזְקָם; כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגִין עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַאִם הָעַכּוּ"ם הֵם "מְצִיאוּת" אוֹ "הֶעְדֵּר"

אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם

צִלָּם – מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ כו'. דָּבָר אַחֵר, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם (יד, ט. ובפרש"י)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטַת עַכּוּ"ם נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא כו' מִד"ס". וְהִשִּׂיג עָלָיו הָרַאֲבַ"ד: "עַכּוּ"ם הֵם כִּבְהֵמוֹת, וְאֵין מְטַמְּאִין וְאֵין מִטַּמְּאִין כו', וְהַחוֹשֵׁב אוֹתָם לִכְלוּם – אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו".

וּבֵאֵר בָּזֶה הַגָּאוֹן הָרוֹגָצ'וֹבִי (צָפְנַת פַּעְנֵחַ עה"ת הפטרה לפ' בהר) דְּנֶחְלְקוּ הָרַמְבַּ"ם וְהָרַאֲבַ"ד בְּגֶדֶר עַכּוּ"ם. דְּהָרַאבַ"ד ס"ל דְּהֵם "בְּחִינַת הֶעְדֵּר", וְלָכֵן אֵין שְׁחִיטָתָן כְּלוּם. וְהַבְּהֵמָה ה"ה כְּמֵתָה מֵאֵלֵי', וּנְבֵלָה מה"ת.

משא"כ לְהָרַמְבַּ"ם דִּס"ל שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר "מְצִיאוּת", פּוֹעֶלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּ"מֵתָה מֵאֵלֵי'", כ"א כִּשְׁחוּטָה [לְגַבֵּי טֻמְאָה]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשֵׂית עי"ז נְבֵלָה, הוּא מִד"ס.

[וְעיי"ש שֶׁמְּבָאֵר עפ"ז שִׁיטָתָם בְּאֵם שֵׁיָּךְ "גֶּדֶר הַשִּׁגְחָה פְּרָטִית" עַל עַכּוּ"ם].

וְעַל פִּי זֶה י"ל דִּבְמַחְלֹקֶת זֹאת תָּלוּי הַחִלּוּק בַּפֵּרוּשׁ "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":

דְּאִם עַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר הֶעְדֵּר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּב"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" מִדֶּבֶר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם", דְּעַל "הֶעְדֵּר" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיָה עָלָיו מִקֹּדֶם "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְעכצ"ל דְּקָאֵי עַל "מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם".

משא"כ הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּרַשִּׁ"י ס"ל שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, וְא"כ וַדַּאי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". **רמב"ן**

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

י וַאֲמָרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"י ◀ לִרְגֹּם אֹתָם • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּכְבוֹד ה' • (במדבר רבה) הֶעָנָן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִּי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָּא דִּי עֲבַדִית בֵּינֵיהוֹן:

רס"י ◀ עַד־אָנָה • עַד הֵיכָן. יְנַאֲצֵנִי • יַרְגִּיזוּנִי. בְּכֹל הָאֹתוֹת • בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהֵיכְלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) וְטַעַם אַךְ בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ. כִּי יִרְאַתְכֶם לְחֹזֶק הָעָם הֵיוֹשֵׁב בָּהּ הוּא מֶרֶד בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כִּי לֹא בְּכֹחֲכֶם יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם כִּי יַד ה' עָשְׂתָה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, וְהוּא הִבְטִיחַ אֶתְכֶם שֶׁיּוֹרִישֶׁם מִפְּנֵיכֶם, אִם כֵּן הַאֲמִינוּ וְתַצְלִיחוּ. וְאָמְרוּ וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ וגו' כִּי לַחְמֵנוּ הֵם, כִּי גַּם בַּטֶּבַע וּבְנוֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם יִפְּלוּ לְפָנֵינוּ, כִּי נָפַל פַּחְדֵּנוּ עֲלֵיהֶם וְיַנִּיחוּ אוֹתָנוּ לְאוֹכְלָם כְּלֶחֶם:

סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם. מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ. דָּבָר אַחֵר צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם, לָשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי "צִלָּם" מָגֵן וְצִנָּה אֲשֶׁר הֵם צֵל עַל הַנִּלְחָמִים, יֹאמְרוּ כִּי נָפַל פַּחְדֵּנוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא יִקְחוּ מָגֵן וְצִנָּה וְכוֹבַע לְהִחָּלֵץ לְהִלָּחֵם כְּנֶגְדֵּנוּ, וְיָפָה פֵּרַשׁ:

אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁיִּרְמֹז הַכָּתוּב לְמַה שֶׁנּוֹדַע כִּי בְּלֵיל הַחוֹתֵם לֹא יִהְיֶה צֵל לְרֹאשׁ הָאִישׁ אֲשֶׁר יָמוּת בַּשָּׁנָה הַהִיא, לָכֵן יֹאמַר כְּבָר סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם, שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם מִיתָה, וַה' אִתָּנוּ, כִּי הוּא הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבֵּנוּ וְעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת לְעֵינֵי כָל רוֹאֶה, עַל כֵּן אַל תִּירָאֻם: אוֹ יִרְמֹז לְשָׁרֵי מַעְלָה, שֶׁאֵין אֻמָּה נוֹפֶלֶת עַד שֶׁנּוֹפֵל הַשַּׂר שֶׁלָּהּ תְּחִלָּה (מכילתא שירה ב), כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (ישעיה כד כא) יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וגו' וְאַחַר כָּךְ עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה בָּאֲדָמָה, וְכִמְפֹרָשׁ בְּסֵפֶר דָּנִיֵּאל

(יב) אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃

יב אֶמְחִנּוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנֵּהוֹן׃

רש"י ◄ **וְאוֹרִשֶׁנּוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אָבוֹת?. **וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל•** שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם (במדבר רבה)•

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אַסֶּקְתָּא בְּחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין מִבֵּינֵיהוֹן׃

רש"י ◄ **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם•** וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֵם. **כִּי־הֶעֱלִיתָ•** "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לְךָ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהַלָּחֵם, אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא. רמב"ן

(יד) וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃

יד וְיֵמְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמָעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִינָתָךְ שַׁרְיַת בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין דִּי בְעֵינֵיהוֹן חָזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַיְיָ וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עִלָּוְהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא׃

רש"י ◄ **וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת•** כְּמוֹ: "עַל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְיָ", בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא הִכִּירוּ בְּךָ שֶׁנִּתְקָה אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה. רמב"ן

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃

טו וּתְקַטַּל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד וְיֵמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ יָת שְׁמַע גְּבֻרָתָךְ לְמֵימַר׃

רש"י ◄ **וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד•** פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ וְגוֹ'.

(טז) מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃

טז מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאָעָלָא יָת עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְהוֹן וְקַטְלִנּוּן בְּמַדְבְּרָא׃

רש"י ◄ **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (ברכות לב) וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. **מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת•** מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם – שְׁחָטָם. **יְכֹלֶת•** שֵׁם דָּבָר הוּא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י כ), יֹאמַר כְּבָר סָר הַכֹּחַ אֲשֶׁר בְּצִלּוֹ יִחְיוּ הַגּוֹיִם, וַה' הַמַּשְׁפִּיל אוֹתָם, אִתָּנוּ, עַל כֵּן אַל תִּירָאוּם. וְכָךְ אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים, וְנָסוּ הַצְּלָלִים, אֵלּוּ שָׂרֵי אֻמּוֹת וְהַמַּלְאָכִים שֶׁלָּהֶם, כִּי הֵם הַצֵּל עַל הָאֻמּוֹת. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (ויקרא יח כה, לעיל יא טו):

(יג) וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ. וְיִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם שֶׁתַּהַרְגֵם. **כִּי הֶעֱלִיתָ,** כִּי מַשְׁמָעוֹ בְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר. וְהֵם רָאוּ שֶׁהֶעֱלִיתָ אוֹתָם בְּכֹחֲךָ מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לְךָ, אֶלָּא שֶׁכְּנֶגְדָּם יֵשׁ לְךָ יְכוֹלֶת לְהִלָּחֵם אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת. וְזֶהוּ **וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת,** וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם, מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן (פסוק טז) **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה',** לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. אִם כֵּן, יִהְיֶה "אֶל יוֹשֵׁב" כְּמוֹ "עַל יוֹשֵׁב", וְכֵן רַבִּים:

וּלְפִי דַעְתִּי אֵין הַכַּוָּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּטַּעֲנָה הַזֹּאת מִפְּנֵי שֶׁהַכְּנַעֲנִים חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים בְּמִלְחָמָה וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, כִּי הַשֵּׁם הִכָּה אֶת מִצְרַיִם בַּדָּבֶר וְהֵמִית בְּכוֹרֵיהֶם בְּרֶגַע, וְהֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת גְּדוֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, וְנָקֵל זֹאת בְּעֵינֵי ה' לְהַכּוֹת בַּדָּבֶר הַגִּבּוֹרִים וְהַחֲזָקִים כַּדַּלִּים וְכַחֲלָשִׁים:

אֲבָל הַכַּוָּנָה בַּתְּפִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר, יַחְשְׁבוּ מִצְרַיִם וְיֹאמְרוּ כִּי יֵשׁ כֹּחַ בֵּאלֹהֵי כְנַעַן לְהַצִּיל מִיָּדְךָ, כִּי עָשִׂיתָ בְּמִצְרַיִם וּבֵאלֹהֵיהֶם שְׁפָטִים עַד שֶׁהוֹצֵאתָ הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ, וְלֹא יָכוֹלְתָּ לַעֲשׂוֹת כֵּן בִּכְנַעַן וּבֵאלֹהֵיהֶם, וְהִנֵּה יִהְיֶה בָּזֶה חִלּוּל הַשֵּׁם וִיחַזְּקוּ יְדֵי עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם כֵּן יִתְּכַן שֶׁיִּהְיֶה "אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת" כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁיֹּאמְרוּ הַמִּצְרִיִּים לְאַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן, **מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת ה'** וגו', כִּי בָּכֶם אֵל וְאֶפֶס אֱלֹהִים:

(יד) אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה'. אָמַר ר"א עַל מַרְאֶה כְּבוֹד ה' לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל (שמות כד יז). "נִרְאָה" פֹּעַל עָבַר, וְטַעֲמוֹ

(יז) **וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר:**

יז וּכְעַן סַגִּי כְעַן חֵילָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא לְמֵימַר:

רס"י ◄ **יִגְדַּל־נָא כֹחַ ה'** • לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ. **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר** • וּמַהוּ הַדִּבּוּר. רמב"ן

(יח) **יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:**

יח יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגִּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן שָׁבֵק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין סַלַּח לְרִתַּיְבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרַדִּין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעָי:

רס"י ◄ **ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם** • לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אַף לָרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לַדָּבָר. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים!. **וְנַקֵּה** • לַשָּׁבִים. **לֹא יְנַקֶּה** • לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים.

(יט) **סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה:**

יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעָן:

(כ) **וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ:**

כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָמָךְ:

רס"י ◄ **כִּדְבָרֶךָ** • בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ "פֶּן יֹאמְרוּ מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'".

(כא) **וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:**

כא וּבְרַם קַיָּם אָנָא וּמַלְיָא יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא:

רס"י ◄ **וְאוּלָם** • כְּמוֹ "אַבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם". **חַי־אָנִי** • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אֲקַיֵּם לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וְגוֹ'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס. חַי־אָנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

גִּרְאֵיתָ אַתָּה, וְכֵן וְנֵאשַׁאר אָנִי (יחזקאל ט ח), וְכֵן כִּי אֶמְלַל אָנִי (תהלים ו ג), בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַלָּמֶ"ד בְּסַפְּחָם גָּדוֹל. וְהַכֶּפֶל "עַיִן בְּעַיִן", אָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם שֶׁעֵינָיו יִרְאוּ אֶת עֵינָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ, וְכֵן פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם (דברים ה ד):

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, "עַיִן" לָשׁוֹן מַרְאֶה, וְעֵינוֹ כְּעַיִן הַבְּדֹלַח (לעיל יא ז), וְאֶרֶא כְּעַיִן חַשְׁמַל (יחזקאל א כז), יֹאמַר אֲשֶׁר מַרְאֶה בְּמַרְאֶה נִרְאָה הוּא שֵׁמְךָ הַגָּדוֹל, וְכֵן עִנְיַן הַכָּתוּב בִּיחֶזְקֵאל (מג ג) וּכְמַרְאֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחֵת אֶת הָעִיר וּמַרְאוֹת כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל נְהַר כְּבָר:

(יז־כ) וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹחַ ה' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר. וּמַהוּ הַדִּבּוּר, "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם" לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה כּוֹתֵב ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לוֹ לַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ אַף לָרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ רְשָׁעִים יֹאבְדוּ, אָמַר לוֹ חַיֶּיךָ שֶׁתִּצְטָרֵךְ בְּדָבָר זֶה. כְּשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים וְנִתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים, יִגְדַּל נָא כֹחַ ה' לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִדִּבְרֵי אַגָּדָה (סנהדרין קיא.):

וְדֶרֶךְ הָאֱמֶת תַּכִּיר מִפְּנֵי שֶׁהֵשֵׂם בַּמָּקוֹם הַזֶּה כָּתוּב בְּאֶלֶ"ף דָּלֶ"ת, וְיֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה הַגְּדֻלָּה בְּכֹחַ רַחֲמִים, כִּי מִדַּת הַדִּין הִיא שֶׁמְּתוּחָה כְּנֶגְדָּם. וְהִזְכִּיר בְּמִדּוֹת "אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד" וְלֹא הִזְכִּיר "אֱמֶת", כִּי בְּמִדַּת אֱמֶת יִהְיוּ חַיָּבִים:

וְלֹא הִזְכִּיר "נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים", כִּי לֹא בִּזְכוּת אָבוֹת נִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַכְשָׁיו וְלֹא הִזְכִּיר בַּתְּפִלָּה הַזֹּאת לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כְּלָל. וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁהָאָרֶץ נִתְּנָה לָאָבוֹת וּמֵהֶם יָרְשׁוּהָ, וְהֵם מוֹרְדִים בַּאֲבוֹתָם וְלֹא הָיוּ חֲפֵצִים בַּמַּתְּנָה שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר הָאָבוֹת הָיוּ בוֹחֲרִים בָּהּ מְאֹד, וְהֵיאָךְ יֹאמַר "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וגו' וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם" (שמות לב יג) וְהֵם אוֹמְרִים אִי אֶפְשָׁנוּ בְּמַתְּנָה זוֹ. וְלֹא הִזְכִּיר "וְחַטָּאָה", בַּעֲבוּר שֶׁאֵלּוּ מְזִידִים וּפוֹשְׁעִים:

וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה לֹא הִזְכִּיר "רַחוּם וְחַנּוּן", אוּלַי יָדַע מֹשֶׁה כִּי הַדִּין מָתוּחַ עֲלֵיהֶם וְלֹא יִמְחֹל לְעוֹלָם, לָכֵן לֹא בִּקֵּשׁ רַק אֲרִיכוּת אַפַּיִם שֶׁלֹּא יְמִיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד וְלֹא יִשְׁחָטֵם כַּצֹּאן בַּמִּדְבָּר שֶׁיְּמוּתוּ בַּמַּגֵּפָה, וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא בִּקֵּשׁ עַתָּה אֶלָּא אֲרִיכוּת אַפַּיִם אָמַר לוֹ "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ" שֶׁאֶהְיֶה לָהֶם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד: **הֶזְכִּיר "פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת"**, לֵאמֹר שֶׁאִם יִרְאֶה שֶׁלֹּא לִמְחוֹת עֲוֹנָם יִפְקֹד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם וּלְאֶרֶךְ אַפַּיִם יִקָּחֵם, וּמִזֶּה הָיְתָה הַגְּזֵרָה לִקְבֹּעַ לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת וּבַלַּיְלָה הַזֶּה, כִּי פָּקַד עֲוֹנָם עַל זַרְעָם:

וְאָמַר ר"א כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמָּצָאנוּ אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אַחַר סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ, יָדַעְנוּ כִּי מִלַּת סָלַח נָא אֲרִיכוּת אַף, וְכֵן "וְנִסְלַח לוֹ", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי סְלִיחָה הֲנָחַת הָעֹנֶשׁ כְּדִבְרֵי אוּנְקְלוֹס, וְהַקָּרְבָּנוֹת מַעֲלִים עֹנֶשׁ הַשּׁוֹגֵג מֵעָלָיו, וְכֵן טוֹב וְסַלָּח (תהלים פו ה), וְאָמַר "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ" לָעָם בִּכְלָלָן שֶׁלֹּא יַכֵּם בַּדֶּבֶר וְיוֹרִישֵׁם וַיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ וְהֵם וְזַרְעָם יֹאבְדוּ מִן הָאָרֶץ, אֲבָל יִסְלַח לָהֶם שֶׁיִּרְשׁוּ בְּנֵיהֶם אֶת הָאָרֶץ וְשֶׁלֹּא יָמוּתוּ הֵם בַּמַּגֵּפָה, וְגָזַר שֶׁיִּתַּמּוּ פִּגְרֵיהֶם בַּמִּדְבָּר וְיָמוּתוּ שָׁם כָּל אֶחָד בְּבֹא יוֹמוֹ:

וְהִנֵּה בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה הִזְכִּיר מֹשֶׁה בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל תְּפִלָּתוֹ אֲשֶׁר הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם,

אם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאַחוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מְעַט מְעַט. רמב"ן

(כב) כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

כב אֲרֵי כָּל גַּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אַתְוָתַי דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסַיּוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי:

רס"י ◄ **וַיְנַסּוּ** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים** • שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו, וְכוּ' (רש"י יד, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַעְתִּיק בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל גַּם תֵּבַת "זֶה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָרַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֲשָׂרֶת מוֹנִים", "וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים", וְעוֹד). וּכְדֵי לִשְׁלֹל פֵּרוּשׁ זֶה מַעְתִּיק תֵּבַת "זֶה", הַמּוֹרֶה עַל דִּיּוּק.

(כג) אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:

כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֶּמֶת לַאֲבָהָתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ:

רס"י ◄ **אִם־יִרְאוּ** • לֹא יִרְאוּ. **לֹא יִרְאוּהָ** • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ. רמב"ן

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וְהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:

כד וְעַבְדִּי כָּלֵב חְלַף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם בָּתַר דַּחַלְתִּי וְאַעְלֵנֵּהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתָרְכִנַּהּ:

רס"י ◄ **רוּחַ אַחֶרֶת** • (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. לַמְרַגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמְּכֶם בְּעֵצָה", וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי כֵּן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּהַס כָּלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי" וְלֹא "כַּאֲשֶׁר עִם־פִּי". **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי** • וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר. **אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה** • חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ. **יוֹרִשֶׁנָּה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "יִתְרְכִנַּהּ", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ "יִרְתִּינֶהָ", אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֶׁנָּה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאָמַר (דברים ט יח) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי הַשֵּׁם כָּרִאשׁוֹנָה וגו', וּפֵרֵשׁ שָׁם (פסוק כו) תְּפִלָּתוֹ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה' וְאֹמַר וגו', וְהִזְכִּיר גַּם כֵּן תְּפִלָּתוֹ עַל אַהֲרֹן (פסוק כ), וְלֹא הִזְכִּיר לָהֶם בַּמְרַגְּלִים שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְכָל זֶה מִן הַטַּעַם שֶׁהִזְכַּרְתִּי, כִּי הוּא לֹא הִתְפַּלֵּל לְמִחֹל לָהֶם אֶלָּא שֶׁיְּשָׁא לָהֶם וְיַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְיִפְקֹד עָוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, וְלֹא הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שְׁלֵמָה עֲלֵיהֶם, וְעַל כֵּן לֹא הִזְכִּירָהּ לָהֶם, כִּי הָיוּ יְכוֹלִין לִטְעֹן עָלָיו:

(כא) חַי אָנִי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ, אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, מִקְרָא מְסוֹרָס הוּא, חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאַחוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה מְעַט מְעָט, לָשׁוֹן רַשִׁ"י:

וְאֵינוֹ נָכוֹן כְּלָל. אֲבָל הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה חַסְרֵי הַשְּׁבוּעָה לְכָבוֹד שֶׁל מַעְלָה, חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹדִי אֶת כָּל הָאָרֶץ, אִם כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְנַסִּים אוֹתִי יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֵין הַדָּבָר כָּכָה.

וְכֵן חַי אָנִי נְאֻם ה' וגו' אִם אַתֶּם תָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ (להלן פסוקים כח ל), יֶחְסַר הַשְּׁבוּעָה. וְכָכָה יַקְצְרוּ אַף בְּהֶדְיוֹט, כֹּה יַעֲשֶׂה לִי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף (ש"ב ג לה), לֹא יִרְצוּ לְפָרֵשׁ הָאָלָה, כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאוֹיְבֵי דָּוִד וְכֹה יוֹסִיף, יַחְסְרוּ הַבְּרָכָה:

וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָמַר כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע יד ו) אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עַל אֹדוֹתַי וְעַל אֹדוֹתֶיךָ, וּכְתִיב (שם פסוק ט) וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר אִם לֹא הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרְכָה רַגְלְךָ בָּהּ לְךָ תִּהְיֶה לְנַחֲלָה וּלְבָנֶיךָ עַד עוֹלָם כִּי מִלֵּאתָ אַחֲרֵי ה' אֱלֹהָי, וְהוּא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן (פסוק כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה, וְיַזְכִּיר בְּהַבְטָחָה זוֹ שְׁבוּעָה, כִּי הַכֹּל נִקְשָׁר בַּפָּסוּק וְאוּלָם חַי אָנִי שֶׁהוּא שְׁבוּעָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאָמַר "וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה", כִּי מֹשֶׁה הִזְכִּיר הַשְּׁבוּעָה:

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת **וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד** ה' **אֶת כָּל הָאָרֶץ**, הַבְטָחָה לְמֹשֶׁה בִּסְלִיחָה, יֹאמַר שֶׁיִּמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ בְּזַרְעָם וְלֹא בָהֶם:

(כג) וְטַעַם **וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ**. כִּי כָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר, כָּל מְנַאֲצַי, מִבְּנֵיהֶם, וְאֵין בּוֹ טַעַם. וְאוּלַי יִרְמֹז זֶה לַדּוֹרוֹת הַגּוֹלִים מִמֶּנָּהּ כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, וְכָאן קָבַע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה, שֶׁיִּזְכֹּר לָהֶם עוֹנְשָׁם הָרִאשׁוֹן:

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב. לֹא הִזְכִּיר יְהוֹשֻׁעַ, כִּי פֵּרֵשׁ לְכָלֵב שֶׁיּוֹרִישׁ הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וּשְׁכַר יְהוֹשֻׁעַ אֵינוֹ רָאוּי לְפָרְשׁוֹ עַתָּה שֶׁיִּהְיֶה הוּא בִּמְקוֹם מֹשֶׁה. וְהִקְדִּים הַכָּתוּב (פסוק ל) כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, בַּעֲבוּר כִּי הוּא הִקְדִּים לַחֵלֶק עַל הַמְרַגְּלִים,

וַיַּהַס כָּלֵב (לעיל יג ל):

אֲבָל מֹשֶׁה אָמַר (פסוק לח) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים, בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלַת יְהוֹשֻׁעַ בְּחָכְמָה. וּבַעֲבוּר כִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לעיל פסוק ה) לְהִתְחַנֵּן לוֹ, הָיָה הַדִּבּוּר כָּאן (פסוק כו) גַּם לְאַהֲרֹן. וְהַצַּוָּאָה לְמֹשֶׁה "אֱמֹר אֲלֵהֶם" (פסוק כח), כִּי הוּא הָעִקָּר בַּנְּבוּאָה:

(כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ

כה וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישָׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף׃

רש"י◄ **וְהָעֲמָלֵקִי וְגוֹ'** • אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. **מָחָר פְּנוּ** • לַאֲחוֹרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגוֹ'.

◆ יום רביעי כ"ג סיון ◆

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃

(כז) עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃

כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי יָת תְּרָעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי׃

רש"י◄ **לָעֵדָה הָרָעָה וְגוֹ'** • אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. (מגילה כ"ג ב) מִכָּאן לְ"עֵדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. **אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים** • אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי. **אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים** • הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים אוֹתָם עָלַי, שָׁמַעְתִּי.

(כח) אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃

כח אֱמַר לְהוֹן קַיָּם אָנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן קֳדָמָי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן׃

רש"י◄ **חַי־אָנִי** • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. **אִם־לֹא וְגוֹ' כֵּן אֶעֱשֶׂה** • כִּבְיָכוֹל אֵינִי חַי. **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם** • שֶׁבִּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי: "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מַתְנוּ". רמב"ן

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃

כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֲשַׁבַּנְכוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא דִּי אִתְרַעֲמְתּוּן עָלַי׃

רש"י◄ **וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם** • (ב"ב קכ"א ב) כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לָצֵאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגוֹ'", לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים.

(ל) אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃

ל אִם אַתּוּן תֵּעָלוּן לְאַרְעָא דִי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

(לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃

לא וְטַפְּכוֹן דִי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִי קָצֵתּוּן בַּהּ׃

(לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃

לב וּפִגְרֵיכוֹן דִי לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין׃

רש"י◄ **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ (דִּי לְכוֹן) לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקֵּשׁ לוֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃

לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דִּיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא׃

רש"י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה** • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים, לְכָךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִים לִכְלַל שִׁשִּׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּכְּלָל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקָּדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כח) וְטַעַם אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי. אִם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם, כֵּן לֹא אֶעֱשֶׂה לָכֶם, כְּטַעַם תְּמִיהָה. וְכֵן דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן, לֹא אֶל עַמִּים רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אִם לֹא אֲלֵיהֶם שְׁלַחְתִּיךָ הֵמָּה יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ (יחזקאל ג ו), וְכֵן אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָתָה (ישעיה יד כד):

עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי" — בַּמְרַגְּלִים, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם". וְאַף כָּאן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם — שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיָן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. **וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן".

(לד) בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי:

לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלֶּלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעֲמְתּוּן עֲלָי:

רש"י◄ **אֶת־תְּנוּאָתִי** • שֶׁהֲנִיאוֹתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרַי. תְּנוּאָה — לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

(לה) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:

לה אֲנָא יְיָ גְּזֵרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְּנוּן עֲלָי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן:

(לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ:

לו וְגַבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו** • וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים — וַיָּמֻתוּ. כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה, לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר השירים ו): "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. **דִּבָּה** • פרליר"ש בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עוֹנֶשׁ הַמְּרַגְּלִים לַמְּרוֹת כַּפְּרַת כָּל הָעָם

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)

כְּבָר קֹדֶם לָכֵן (יג, כו ואילך) הוּבָא בַּאֲרִיכוּת סִפּוּר הַמְּרַגְּלִים וְטַעֲנוֹתֵיהֶם וְכוּ', וְא"כ הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה, לִכְאוֹרָה, הִיא שֶׁשָּׁבוּ וְטָעֲנוּ עַל מֹשֶׁה שֵׁנִית. אַךְ רַשִׁ"י כ' דְּאֵין הַפְּשָׁט כָּךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּלוּנָה הָרִאשׁוֹנָה "כְּשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ" (ויעו' בִּמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י הַהֶכְרֵחַ לְפָרוּשׁ זֶה). וּלְפִי"ז צ"ב, לְמַאי כָּפַל הַכָּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים שֵׁנִית?

וְי"ל שֶׁבָּזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב שְׁאֵלָה. דְּהִנֵּה, כְּבָר הֵסִיר מרע"ה בְּתַחֲנוּנָיו אֶת גְּזֵרַת השי"ת מֵעַל בנ"י, וּפְעַל שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם תֵּכֶף, כ"א בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ א"כ, לֹא הוֹעִילוּ תַּחֲנוּנָיו לְהָסִיר הַגְּזֵרָה גַּם מֵעַל הַמְּרַגְּלִים עַצְמָם?!

וּלְכָךְ, קֹדֶם שֶׁיְּסַפֵּר הַכָּתוּב (בפסוק לז) אֲשֶׁר "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכָתַב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים, לוֹמַר שֶׁחוֹמֶר בַּמְּרַגְּלִים עַצְמָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לַחְלֹק עַל מֹשֶׁה עַצְמוֹ, כַּמְּדֻיָּק בִּלְשׁוֹן הכ' "וַיַּלִּינוּ עָלָיו", וּלְכָךְ לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּ"אֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר".

(לז) וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

לז וּמִיתוּ גֻּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'** • בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בְּמַגֵּפָה". וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה'", בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם עַל־פִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לז) מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי (לעיל יג לב) כִּי עָנְשָׁם הַגָּדוֹל הָיָה בַּעֲבוּר הַדִּבָּה שֶׁהוֹצִיאוּ כִּי אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא, וְהָיָה שֶׁקֶר גָּמוּר, שֶׁהִיא הָיְתָה מְלֵאָה עַמִּים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ (יא ד) הֵם וְכָל מַחֲנֵיהֶם עִמָּם עָם רַב כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם לָרֹב וְסוּס וָרֶכֶב רַב מְאֹד. וּבַתּוֹרָה (דברים ז א) וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפָּנֶיךָ שִׁבְעָה גּוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים, וְהֵם הָיוּ מַפְלִיגִים בְּחֹזֶק

(לח) וְיֵהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ׃

לח וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיְּמוּ מִן גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא׃

רש"י ◄ **וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיוּ** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם"? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּטְּלוּ (ב"ב קיז) חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לְחַיִּים.

(לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃

לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבְּלוּ עַמָּא לַחֲדָא׃

(מ) וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ׃

מ וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי חָבְנָא׃

רש"י ◄ **אֶל־רֹאשׁ־הָהָר** • הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם** • לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר־אָמַר** ה' • לְתִתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה. **כִּי חָטָאנוּ** • עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלָח׃

מא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָא דְנַן אַתּוּן עָבְרִין עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח׃

רש"י ◄ **וְהִיא לֹא תִצְלָח** • זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תִצְלָח. רמב"ן

(מב) אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃

מב לָא תִסְקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃

(מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם׃

מג אֲרֵי עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פָּלְחָנָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן׃

רש"י ◄ **כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם** • כְּלוֹמַר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ'.

(מד) וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה׃

מד וְאַרְשָׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עָדוּ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◄ **וַיַּעְפִּלוּ** • לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן (חבקוק ב): "הִנֵּה עֻפְּלָה". אינגרי"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן עַזּוּת; וְכֵן (מיכה ד): "עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עֹפֶל וָבַחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אֹפֶל; הָלְכוּ חֲשֵׁכִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃

מה וּנְחַת עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא וּמְחַנּוּן וּטְרָדֵנּוּן עַד חָרְמָה׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעָם, כִּי עַז הָעָם (לעיל יג כח), כִּי חָזָק הוּא מְאֹד (שם פסוק לא), וְלֹא הֵשִׁיבוּ עַל דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לָהֶם הַמְעַט הוּא אִם רָב (שם פסוק יח), אֲבָל אָמְרוּ לָעָם אַחֲרֵי כֵן כִּי הָאָרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ:

וְכָתַב רַשִׁ"י כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה לָשׁוֹן הוֹצָאַת דְּבָרִים שֶׁהֵם מַלְקִיחִים אֶת הָאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים (שה"ש ז י), וְיֶשְׁנָה לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָה לְרָעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. וְהִנֵּה כָּתוּב וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְּסִיל (משלי י יח), וְאֵינֶנּוּ לְטוֹבָה, וְכֵן לְהוֹצִיא דִּבָּה עַל הָאָרֶץ (פסוק לו), וְכֵן וְדִבָּתְךָ לֹא תָשׁוּב (משלי כה י), אֲבָל כָּל דִּבָּה לְרָעָה, וַיַּזְכִּיר "דִּבָּה רָעָה" לְהַפְלִיג:

(מא־מב) וְטַעַם **לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה'**. אֵינֶנּוּ בִּגְזֵרַת בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם, אֲשֶׁר אָמַר (בפסוק כט). אֲבָל יֹאמַר לָמָּה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת פִּי ה', כִּי הוּא צִוָּה אֲלֵי שֶׁלֹּא תַעֲלוּ כְּלָל וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם. וְכֵן אָמַר בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים א מא מב) וַתַּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

וְטַעַם וְהִוא לֹא תִצְלָח. זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לֹא תִצְלָח, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. אוֹ הַעֲבָרַת פִּי הַשֵּׁם אֵין בּוֹ הַצְלָחָה, לְשׁוֹן"א. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, הִיא מִתְהַלֶּכֶת (יחזקאל א יג):

רש"י ◄ **וַיַּכֻּתוּם** • כְּמוֹ (דברים ט): "וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן" – מַכָּה אַחַר מַכָּה. **עַד־הַחָרְמָה** • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן:

רש"י ◄ **כִּי תָבֹאוּ** • בְּשֵׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ. רמב"ן

(ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן:

ג וְתַעְבְּדוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדַבְתָּא אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא:

רש"י ◄ **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה** • אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה'. **לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה** • אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשֶּׁה בִּשְׁבִיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד. **רֵיחַ נִיחֹחַ** • שֶׁיִּהְיֶה נַחַת רוּחַ לְפָנַי.

(ד) וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן:

ד וִיקָרֵב דִּמְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סֹלְתָא עֲשִׂרוֹנָא דְּפִילָא בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא:

רש"י ◄ **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב** • תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה מח).

(ה) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

ה וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא תַּעְבֵּד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְרָא חַד:

רש"י ◄ **לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד** • עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוּסָב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיַּיִן.

(ו) אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין:

ו אוֹ לְדִכְרָא תַּעְבֵּד מִנְחָתָא סֹלְתָא תְּרֵין עֲשָׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשַּׁח תַּלְתּוּת הִינָא:

רש"י ◄ **אוֹ לָאַיִל** • וְאִם אַיִל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּס לְנִסְכֵּי אַיִל (חולין כג).

(ז) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ד סיון ◆

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:

ח וַאֲרֵי תַּעְבֵּד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם. אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ אֶת הַבָּנִים שֶׁיָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, הִשְׁלִים לָהֶם תּוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיַּקְרִיבוּ נְסָכִים בְּבוֹאָם לָאָרֶץ. וְאוּלַי הָיָה זֶה עַתָּה, לְנַחֲמָם וּלְהַבְטִיחָם, כִּי הָיוּ נוֹאָשִׁים לֵאמֹר, מִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה לְאֹרֶךְ יָמִים לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאִם יֶחֱטְאוּ גַּם הַבָּנִים, וְלָכֵן רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנַחֲמָם, כִּי בְּצַוּוֹתוֹ אוֹתָם בְּמִצְוַת הָאָרֶץ הִבְטִיחָם שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁיָּבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אוֹתָהּ: **וְהִנֵּה** צִוָּה בְּנִסְכִּים בָּאָרֶץ בַּעֲשׂוֹתָם עוֹלוֹת וּזְבָחִים, כִּי בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְחַיְּבוּ בְּנִסְכִּים, לְבַד בַּתָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות כט מ) וְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, כִּי שָׁם נֶאֱמַר (שם פסוק מב) פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם, וְכֵן הַנְּשִׂיאִים בַּחֲנֻכָּה שֶׁלָּהֶם לֹא הֵבִיאוּ נְסָכִים: **וְרַבּוֹתֵינוּ** נֶחְלְקוּ בָּזֶה, מֵהֶם שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (שלח קז), בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ בְּנִסְכִּים אֶלָּא מִבִּיאָתָם לָאָרֶץ וְאֵילָךְ וכו', וּמֵהֶם שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַיָּחִיד בְּנִסְכִּים אֶלָּא מִבִּיאָתָם לָאָרֶץ וָאֵילָךְ:

(ט) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין:

ט וִיקָרֵב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סְלְתָּא תְּלָתָא עַשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא פַּלְגוּת הִינָא:

(י) וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

י וְחַמְרָא תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **אִשֵּׁה רֵיחַ** • אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאֵשׁ.

(יא) כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:

יא כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְּרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא:

רש"י ◄ **אוֹ לַשֶּׂה וְגוֹ'** • בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים, בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים. כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. **אַיִל** • בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם:

יב כְּמִנְיָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן:

רש"י ◄ **כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ** • כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן כָּכָה תַּעֲשׂוּ נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. **כְּמִסְפָּרָם** • כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת – מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים.

(יג) כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יג כָּל יַצִּיבָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרְבָּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר . . וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם (טו, יד-טז) בְּכָל פָּסוּק יֵשׁ חִדּוּשׁ. **וְכִי יָגוּר** - בְּפָרָשַׁת נְסָכִים "בִּשֵּׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִצְטַעֲרוּ מִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם לְאַחַר חֵטְא הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וּמִכֵּיוָן שֶׁצַּעַר זֶה הָיָה גַּם לַגֵּרִים שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת חֵטְא זֶה, חָל הַצִּוּוּי גַּם עַל גֵּר. **הַקָּהָל** - לֹא רַק בִּנְסָכִים, אֶלָּא אַף בְּכָל הַמִּצְוֹת. **חֻקַּת עוֹלָם** – גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ לְדוֹרוֹת. **תּוֹרָה אַחַת** – לֹא רַק בְּחֻקִּים, אֶלָּא גַּם בְּעֵדוּת וּבְמִשְׁפָּטִים.

(טו) הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **כָּכֶם כַּגֵּר** • כְּמוֹתְכֶם כֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ".

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן:

◆ יום שישי כ"ה סיון ◆

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה:

יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעֲלְכוֹן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן:

רש"י ◄ **בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ** • מְשֻׁנָּה "בִּיאָה" זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר: "כִּי־תָבֹאוּ", לְפִיכָךְ כֻּלָּן לְמֵדוֹת

זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, אַף כֻּלָּן כֵּן. אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מִשֶּׁנִּכְנְסוּ בָּהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ, נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 149)

שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ (רש"י טו, יח) בְּסִפְרֵי נֶאֱמַר "שֶׁבְּכָל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר **וְהָיָה** כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כו'". וּמַשְׁמַע, לִכְאוֹרָה, שֶׁגַּם "וְהָיָה" אֵין פֵּרוּשׁוֹ 'מִיָּד'. וְהוּא דְּלֹא כִּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: "אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד". וּלְהָעִיר, שֶׁרַשִׁ"י הִשְׁמִיט תֵּבַת "וְהָיָה". **רמב"ן**

(יט) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:

יט וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְּאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

(כ) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:

כ רֵישׁ אַצְוַתְכוֹן חַלְתָּא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא כְּמָא דִי מַפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ:

רס"י◄ **רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם •** כְּשֶׁתָּלוּשׁוּ כְּדֵי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְכַמָּה הִיא? (שמות טז): "וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר", "עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת" (וְשִׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה) תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר, קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלְקַח חַלָּה אַחַת תְּרוּמָה לְשֵׁם ה'. **חַלָּה •** טורטי"ל בְּלַעַ"ז. **כִּתְרוּמַת גֹּרֶן •** שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר, וְלֹא כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר. אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר לְבַעַל הַבַּיִת – אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְלַנַּחְתּוֹם – אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

(כא) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס

כא מֵרֵישׁ אַצְוַתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:

רס"י◄ **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם •** (ספרי) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵרֵאשִׁית" – מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻּלָּהּ. **תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה •** (ספרי) לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לְחַלָּה, נֶאֱמַר "תִּתְּנוּ", שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא)

לָמָּה נִסְמְכָה פ' חַלָּה לְפ' ע"ז, לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו)

אָמְרוּ חֲז"ל (שבת לא, א) "אֱמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפֵרֵשׁ בְּתוֹס' (ד"ה אמונת) "שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ".

וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה הוּא, דַּהֲרֵי הַמַּשְׁקִיעַ בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, עָלוּל לַחְשֹׁב, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וּרְוָוחָיו שֶׁמְּקַבֵּל מֵעֲבוֹדָה זוֹ, הֵם תּוֹצָאָה מִגֹּדֶל יְגִיעָתוֹ וְהַשְׁקָעָתוֹ בְּשָׂדֵהוּ, וְ"כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" ח"ו.

אַךְ יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ יוֹדֵעַ, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וְאִיכוּתָהּ אֵינָם בָּאִים מִ"כֹּחוֹ" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כ"א הַקָּבָּ"ה הוּא הַ"נּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל", וּ"בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר". וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָהּ מִפְּנֵי שֶׁבְּכֹחַ הַשָּׂדֶה לְהָבִיא לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, כ"א שֶׁ"מַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים", שֶׁיָּבִיא לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ ע"י הַזְּרִיעָה.

וְזֶהוּ תֹּכֶן מִצְוַת חַלָּה, שֶׁהָאָדָם מֵבִין וּמַכִּיר שֶׁלֹּא מִיגִיעָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ עָשָׂה אֶת הַחַיִל הַזֶּה, כ"א הַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ הֵבִיא לוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְא"כ הֲרֵי אֵין הַתְּבוּאָה וְהָעִסָּה שַׁיָּכִים לוֹ, אֶלָּא לְהַקָּבָּ"ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בֶּאֱמֶת שַׁיָּכֶת הָעִסָּה לְהַקָּבָּ"ה.

וְזֶהוּ "כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוַת חַלָּה מַרְאֶה הָאָדָם שֶׁאֵין כֹּחַ וּשְׁלִיטָה לְשׂוּם דָּבָר מִבַּלְעֲדֵי ה', וַאֲפִי' פַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ מַגִּיעָה מֵעַצְמָהּ ע"פ דַּרְכֵּי הַטֶּבַע כ"א מֵהַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ.

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח) וְהִשְׁלִים עוֹד תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְצִוָּה עַל הַחַלָּה שֶׁלֹּא נָהֲגָה בַּמִּדְבָּר. כִּי הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ שָׁם, כִּי הֵם מִרּוּחַ הַגּוֹי וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. וְיֵשׁ עוֹד שִׁנּוּי בְּחַלָּה עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (כתובות כה.), שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בְּמַעַשְׂרוֹת וּבִתְרוּמָה אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה:

רש"י◄ **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ•** (ספרי) עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיְתָה בִּכְלַל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לִדּוֹן בְּפַר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ'•** (שם) בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" — מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ז) פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה•** (הוריות ח) "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" — מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם (תהלים סב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

פּוֹרֵק עֹל, וּמֵפֵר בְּרִית, וּמְגַלֶּה פָּנִים (רש"י טו, כב)

פּוֹרֵק עֹל – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמַטְרָתָם קַבָּלַת עֹל. **מֵפֵר בְּרִית** – כְּנֶגֶד עֵדוּת, שֶׁהֵם עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְחַסְדֵי הַמָּקוֹם וְכַדּוֹמָה, וְהֵם בְּגֶדֶר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). **מְגַלֶּה פָּנִים** – כְּנֶגֶד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת, הַיְינוּ הַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת. הָאָדָם מַמְצִיא אוֹפַנִּים וּטְעָמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל יָדָם הוּא 'מְעַקֵּם' וּמְעַוֵּת אֶת שֵׂכֶל הַתּוֹרָה. **רמב"ן**

(כג) אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כג יָת כָּל דִּי פַּקִּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַקִּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'•** (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶּׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה".

(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת:

כד וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי כְּנִשְׁתָּא אִתְעֲבֵדַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּהּ כִּדְחָזֵי וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה•** (הוריות ה' ב') אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל־יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ. **לְחַטָּת•** (הוריות יג, זבחים צ') חָסֵר א', שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה", וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה. הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ סְתוּמָה בְּמַשְׁמָעָהּ, וְיִטְעוּ בָהּ בַּעֲלֵי הַפְּשָׁט לוֹמַר שֶׁהוּא קָרְבָּן עַל מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַה שֶּׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת וְהוּא שׁוֹגֵג. וְדִבְרֵיהֶם דִּבְרֵי רוּחַ, שֶׁאִם כֵּן יִהְיֶה חִיּוּב קָרְבָּן בְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה כְּשֶׁלֹּא קִיֵּם אֶת כֻּלָּם וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶם, וְיִהְיֶה חִיּוּב כָּרֵת בְּכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם אֶת כֻּלָּם כְּשֶׁיַּעֲבֹר עַל אַחַת מֵהֶן בְּמֵזִיד, כִּי הַכָּתוּב אוֹמֵר (פסוק כג) **אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה** ה' אוֹתוֹ אֲלֵיכֶם. וְעוֹד שֶׁאֲמַר כָּאן (פסוק כד) **וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה**, כִּי שִׁגְגָתָם בְּמַעֲשֶׂה שֶׁעָשׂוּ, לֹא שֶׁיָּשְׁבוּ וְלֹא עָשׂוּ, וְכֵן אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה (פסוק ל):

אֲבָל טַעֲמוֹ שֶׁתִּשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ מַה שֶּׁצִּוָּה הַשֵּׁם אֲבָל תַּעֲשׂוּ הֶפְכּוֹ. אוֹ יֹאמַר שֶׁתִּשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ מִצְוֹתָיו בַּמֶּה שֶׁהִזְהִיר אֶתְכֶם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, כִּי הַמְּנִיעוֹת בְּלֹא תַעֲשֶׂה יִקָּרְאוּ מִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ד ב) כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה:

וְהִנֵּה חִיּוּב הַקָּרְבָּן הַזֶּה בְּשִׁגְגַת הָעֵדָה מְשֻׁנֶּה מִן הַקָּרְבָּן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, כִּי שָׁם חַיָּב לְהָבִיא פַּר לְחַטָּאת (שם פסוק טו) וְכָאן פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, וְעַל כֵּן הֵצְרְכוּ רַבּוֹתֵינוּ לוֹמַר (הוריות ח.) שֶׁזֶּה הַקָּרְבָּן עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה:

וְלָשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נוֹצִיא אוֹתוֹ מִפְּשׁוּטוֹ וּמִשְׁמָעוֹ, יֹאמַר וְכִי תִשְׁגּוּ מִכָּל הַמִּצְוֹת וְתַעֲבְרוּ עַל כָּל מַה שֶּׁצִּוָּה הַשֵּׁם לָכֶם בְּיַד מֹשֶׁה שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ דָּבָר מִכָּל מַה שֶּׁצִּוָּה אֶתְכֶם, תַּקְרִיבוּ הַקָּרְבָּן הַזֶּה, וּלְכָךְ לֹא הִזְכִּיר בְּכָאן כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּקָרְבָּנוֹת הַחֵטְא "אַחַת מִכֹּל מִצְוֹת ה'":

וְהִנֵּה זֶה כְּפִי מַשְׁמָעוֹ הוּא קָרְבָּן מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה בְּשׁוֹגֵג, כְּגוֹן הַהוֹלֵךְ וְנִדְבַּק לְאַחַת מִן הָאֻמּוֹת לַעֲשׂוֹת כָּהֶם וְלֹא יִרְצֶה לִהְיוֹת בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל כְּלָל. וְיִהְיֶה כָּל זֶה בְּשׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיֶה בְּיָחִיד תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָאֻמּוֹת, וּבְקָהָל כְּגוֹן שֶׁיְּחַשְּׁבוּ שֶׁכְּבָר עָבַר זְמַן הַתּוֹרָה וְלֹא הָיְתָה לְדוֹרוֹת עוֹלָם. אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ כְּמוּזְכָּר בְּסִפְרֵי (שלח קטו) מִפְּנֵי מַה אָמַר הַמָּקוֹם לֹא שֶׁנַּעֲשָׂה וְנִטַּל שָׂכָר אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִין שָׂכָר, כְּעִנְיַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים וְשׁוֹאֲלִים אֶת יְחֶזְקֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ א) בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנַי, אָמְרוּ לוֹ רַבֵּנוּ יְחֶזְקֵאל הֲרֵי עֶבֶד שֶׁמָּכְרוֹ רַבּוֹ לֹא יָצָא מִרְשׁוּתוֹ וכו'. אוֹ שֶׁיִּשְׁכְּחוּ אֶת הַתּוֹרָה, וּכְבָר אֵרַע לָנוּ כֵּן בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ (כִּי) בִּימֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָרְשָׁעִים כְּגוֹן יָרְבְעָם שֶׁשָּׁכְחוּ רֹב הָעָם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְגַמְרֵי, וְכַאֲשֶׁר בָּא בְּסֵפֶר עֶזְרָא בְּאַנְשֵׁי בֵּית שֵׁנִי:

וְזֶהוּ שִׁמּוּשׁ לָשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁהַשִּׁגְגָה הַזֹּאת הַנִּזְכֶּרֶת כָּאן הִיא בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת בִּכְלָלָן, וְעַל כֵּן יְחִדוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ מִצְוָה אַחַת שֶׁבִּשְׁגִגָתָהּ יָצָא מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל וּמִכָּל הַמִּצְוָה בָּהֶם, וְהִיא עֲבוֹדָה זָרָה. וְיִהְיֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב, וְכִי תִשְׁגּוּ לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְלֹא תַעֲשׂוּ דָּבָר מִכֹּל מִצְוֹת ה'. כִּי הַמּוֹדָה בְּאֱלֹהֵי זוּלָתוֹ, כְּבָר הוּא בָּטֵל אֶצְלוֹ כָּל מַה שֶּׁצִּוָּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, בֵּין בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה בֵּין בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁאִם יֵשׁ אֱלֹהֵי זוּלָתוֹ, יִרְאָתוֹ וּמִצְוֹתָיו וְכָל הַחִיּוּב בָּהֶם אֵינוֹ כְּלוּם:

(כה) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:

כה וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן אֲרֵי שָׁלוּתָא הִיא וְאִנּוּן אַיְתִיאוּ יָת קֻרְבַּנְהוֹן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְחוֹבַתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן:

רש"י◄ **הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'•** (ספרי. יבמות ט) זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשֶּׁה לַה'". **וְחַטָּאתָם•** זֶה הַשָּׂעִיר. רמב"ן

(כו) וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס רמב"ן

כו וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא:

◆ שבת קודש כ"ו סיון ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ וִיקָרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ **תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה•** בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ•** שְׁאָר עֲבֵרוֹת יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

כח וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל אֱנַשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמֵחֲבֵהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

(כט) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

כט צַיְבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיְעְבֵּד בְּשָׁלוּ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וֶאֱנַשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן צַיְבָא וּמִן גִּיּוֹרָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ **בְּיָד רָמָה•** בְּמֵזִיד. **מְגַדֵּף•** מְחָרֵף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) "וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה", (ישעיה לו): "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר". וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת (סנהדרין צ. כריתות ד)◆

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ

לא אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁנִי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבָא זֹאת הַפָּרָשָׁה לְהַשְׁלִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דִּין שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה, כִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה יַשְׁלִים דִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (בתחלת הספר), וְנִכְנְסָה כָּאן בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מָרוּ דְּבַר הַשֵּׁם וְאָמְרוּ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה (לעיל יד ד), לִהְיוֹת שָׁם בְּמִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר הָיוּ בָּרִאשׁוֹנָה בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא מִצְוֹת. וְהִנֵּה בָּאָה הַפָּרָשָׁה לְהוֹדִיעָם, כִּי אֲפִלּוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה יְכַפֵּר עַל הַשּׁוֹגְגִים, אֲבָל הָעוֹשִׂים בְּיָד רָמָה יַכְרִית אוֹתָם, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי הַכְּרַת הַזֶּה בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח כט):

(כה) **וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה** לַה'. עַל פַּר הָעוֹלָה הַנִּזְכָּר, **וְחַטָּאתָם,** עַל שְׂעִיר הַחַטָּאת. וְהִזְכִּיר כֵּן לְגֹדֶל הַחֵטְא שֶׁהוּא בְּכָל מִצְוֹת הַשֵּׁם, לֵאמֹר כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהַחֵטְא גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד כִּינָן שֶׁהוּא שְׁגָגָה וְהֵם הֵבִיאוּ עָלָיוּ קָרְבָּנָם עוֹלָה וְחַטָּאת רָאוּי לְכַפֵּר לָהֶם:

וּבְסִפְרִי (שלח קיא) דָּרְשׁוּ הַכָּתוּב לִיתּוֹרוֹ, רַבִּי יַאשִׁיָה אוֹמֵר כָּל שַׁבָּט שֶׁעָשָׂה עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ וְעָשׂוּ שְׁאָר שְׁבָטִים, מִנַּיִן שֶׁהֵיוּ מְבִיאִים עַל יָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'**, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר וכו'. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ה' בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְלִפְנֵי הַשֵּׁם כְּמוֹ עַל פָּנַי, וַהֲרֵי זוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל הוּא וּבֵית דִּינוֹ. וְהִנֵּה אָמַר כִּי הֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לַשֵּׁם הַמְיֻחָד וְחַטָּאתָם לְפָנַי, וְהִנֵּה הַחֵטְא מְכֻפָּר בְּמִדַּת רַחֲמִים וּבְמִדַּת הַדִּין, וְהִזְכִּיר זֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל בְּסֵדֶר וַיִּקְרָא בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת הִזְכִּיר פְּעָמִים רַבּוֹת לִפְנֵי ה', וְזֶה מְבֹאָר:

(כו) וְהִזְכִּיר וְלַגֵּר הַגָּר. כִּי הַגֵּרִים בַּחֵטְא הַזֶּה מוּכְשָׁלִים תָּמִיד וּמַכְשִׁילִים אֶת יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **דְּבַר־ה'** • (סנהדרין צט) אַזְהָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׁאָר – מִפִּי מֹשֶׁה. **עֲוֹנָה בָהּ** • בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָה בָהּ, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. **רמב"ן**

(לב) **וַיֶּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:**

לב **וַהֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבֵּב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא:**

רש"י◄ **וַיִּהְיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ** • (ספרי) בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ – מתוך 'לקראת שבת'

הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב)

מַעֲשֶׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הָיָה כוּ' מִיַּד אַחַר מַעֲשֶׂה מְרַגְּלִים, דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ דִּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִמַּעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, שׁוּב אֵין מְחֻיָּבִין בְּמִצְוֹת. עָמַד וְחִלֵּל שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג וְיִרְאוּ אֲחֵרִים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַהוּ הַטַּעַם לְזֶה שֶׁחָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשּׁוּם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, אֵינָם מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת, דְּמַדּוּעַ יִפָּטְרוּ מֵחִיּוּב הַמִּצְוֹת בִּשְׁבִיל זֶה?

וְיוּבָן זֶה ע"פ הַמְּבֹאָר בסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שֶׁהַטַּעַם לְזֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עִקַּר עִסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּכְמַחֲזָ"ל (מכילתא בשלח טז, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, דְּעִקַּר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, משא"כ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּמַעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וּגוֹ'

וְעפ"ז חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"נִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ", ה"ז סִימָן שֶׁ"אֵין מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנַ"ל.

וְעַל זֶה בָּא סִפּוּר הַמְּקוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דְּאַף שֶׁ"לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן", וּמַחְשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ הָיוּ שְׁלֵמִים עִם הַקָּבָּ"ה וְתוֹרָתוֹ, מ"מ מִכֵּיוָן שֶׁלְּפֹעַל חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּ"מִּדְבָּר", דְּאַף שֶׁרֹב עִסּוּקָם הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, מ"מ הֲרֵי הֵם "מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת", וְעִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה - צִוָּתָא וְחִבּוּר עִם הַקָּבָּ"ה הוּא ע"י **מַעֲשֶׂה** הַמִּצְוָה. **רמב"ן**

(לג) **וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה:**

לג **וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכָּחוּ יָתֵהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:**

רש"י◄ **הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ** • (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְּרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ, אַף שֶׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְּרוּ בּוֹ.

(לד) **וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס**

לד **וְאַסְּרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָה דְּיַעְבְּדוּן לֵהּ:**

רש"י◄ **כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ** • (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְחַלֵּל שַׁבָּת בְּמִיתָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לא) וְטַעַם עֲוֹנָה בָהּ. בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָה בָהּ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, לָשׁוֹן רַשִׁ"י מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (שבועות יג.). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוּא כְּמוֹ דְּמֵיהֶם בָּם (ויקרא כ כז), חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ (שם פסוק כ), עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא (שם פסוק יז):

וְרָאִיתִי בִּפְרִקֵּי דֶּרֶךְ אֶרֶץ מַהוּ עֲוֹנָה בָהּ, מְלַמֵּד שֶׁהֶנֶּפֶשׁ נִכְרְתָה וַעֲוֹנָה עִמָּהּ, כְּלוֹמַר שֶׁהֶעָוֹן דָּבֵק בָּהּ אַחֲרֵי הִכָּרֵת לְהִיוֹת נִדּוֹנִית בְּיִסּוּרִין לְעוֹלָם, כְּעִנְיַן כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה (ישעיה סו כד):

(לב) וְלַפָּרָשָׁה הַזֹּאת סָמַךְ אַחֲרֶיהָ עִנְיַן הַמְּקוֹשֵׁשׁ, כִּי הָיָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַחַר מַעֲשֵׂה הַמְּרַגְּלִים עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט. וְזֶה טַעַם וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כִּי בְּהִתְאַחֵר שָׁם הָעָם בַּגְּזֵרָה הַנִּזְכֶּרֶת הָיָה הַמְּאֹרָע הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן (בפסוק לח) צִוָּה בְּמִצְוַת צִיצִית, שֶׁיִּזְכְּרוּ בוֹ הַמִּצְוֹות כֻּלָּן וְלֹא יִשְׁכְּחוּ אֶת הַשַּׁבָּת אוֹ זוּלָתָהּ מִן הַמִּצְוֹות:

וְטַעַם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁיִּהְיֶה בַּצִּיצִית לְכָל הַמִּצְוֹות, כָּתַב רַשִׁ"י מִפְּנֵי הַמִּנְיָן שֶׁל צִיצִית בְּגִימַטְרִיָּא שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִין וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תרי"ג. וְלֹא הֵבִינוֹתִי זֶה, שֶׁהַצִּיצִת בַּתּוֹרָה חָסֵר יו"ד וְאֵין מִנְיָנָם אֶלָּא חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים. וְעוֹד, שֶׁהַחוּטִין לְדַעַת בֵּית הִלֵּל אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה (מנחות מא:), וְהַקְּשָׁרִים מִן הַתּוֹרָה אֵינָם אֶלָּא שְׁנַיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (שם לט.) שְׁמַע מִינָּהּ קֶשֶׁר הָעֶלְיוֹן דְּאוֹרַיְתָא דְּאִי סַלְקָא דַעְתָּךְ לַאו דְּאוֹרַיְתָא כִּלְאַיִם בְּצִיצִית דְּשָׁרָא רַחֲמָנָא לְמָה לִי הָא קַיְמָא לָן הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר:

אֲבָל הַזִּכָּרוֹן הוּא בְּחוּט הַתְּכֵלֶת, שֶׁרוֹמֵז לְמִדָּה הַכּוֹלֶלֶת הַכֹּל שֶׁהִיא בְּכֹל וְהִיא תַּכְלִית הַכֹּל. וְלָכֵן אָמַר וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל, שֶׁהִיא מִצְוַת הַשֵּׁם. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (שם מג:) מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד וכו', וְהַדִּמְיוֹן בַּשֵּׁם גַּם הַגָּוֵן תַּכְלִית הַמַּרְאוֹת, כִּי בְּרִחוּקָם יֵרָאוּ כֻּלָּם כַּגָּוֵן הַהוּא, וּלְפִיכַת נִקְרָא תְּכֵלֶת:

(לה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָּאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

לה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מִרְגַּם יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

רס"י◄ **רָגוֹם** • עֲשֵׂה פשנ"ט בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הָלוֹךְ" אלנ"ט, וְכֵן: "זָכוֹר" וְ"שָׁמוֹר".

(לו) וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָּאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

לו וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רס"י◄ **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ** • מִכָּאן, שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין (סנהדרין מב).

(לז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

לז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(לח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃

לח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא דְכַנְפָא חוּטָא דִתְכֵלְתָּא׃

רס"י◄ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת** • עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח): "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: צִיצִת – עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים". **תְּכֵלֶת** • (מנחות מד) צֶבַע יָרֹק שֶׁל חִלָּזוֹן.

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃

לט וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הִרְהוּר לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דִּי אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן׃

רס"י◄ **וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה'** • שֶׁמִּנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "צִיצִית" – שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תרי"ג. **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם** • כְּמוֹ "מִתּוּר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת: הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרוֹת. רמב"ן

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃

מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי (טו, מ) הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, מַה מּוֹסִיף פָּסוּק זֶה עַל הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר רַק שֶׁמִּצְוַת צִיצִית מְבִיאָה **לְאַחַר מִכֵּן** לִרְאִיָּה, הַמְּבִיאָה לִידֵי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשִׂיָּתָן. וְאִלּוּ הַפָּסוּק שֶׁלָּנוּ, שֶׁבּוֹ לֹא נֶאֱמַר רְאִיָּה, מְחַדֵּשׁ שֶׁמִּצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

(מא) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

מא אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִהֲוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

פ פ פ

רס"י◄ **אֲנִי ה'** • (ספרי) נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. **אֱלֹהֵיכֶם** • נֶאֱמָן לְהִפָּרַע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • (ספרי) עַל מְנָת כֵּן פָּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • (ספרי) עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שֶׁנַּעֲשָׂה וְנִטַּל שָׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר!" –

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לט) וְאָמַר וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם. לְהַזְהִיר מִמֶּנָּה שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהּ. וְזֶה הוּא שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שלח קטו) אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, זוֹ הָאֶפִּיקוֹרְסוּת, אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים, זוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵרוּ מִן הַתְּכֵלֶת בְּאֶפִּיקוֹרְסוּת אוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל יִהְיֶה לָכֶם הַכֹּל לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם. וְאָמְרוּ וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם זוֹ זְנוּת, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד נְאֻם ה' (ירמיה כט כג), וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה בַּפָּסוּק וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא (קהלת ה ח), וּמַאי נִיהוּ אֶרֶץ דְּנְחָצְבָה מִמֶּנּוּ שָׁמַיִם, וְהוּא כִּסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִיא אֶבֶן יָקָרָה, וְהִיא יַם הַחָכְמָה וּכְנֶגְדָּהּ תְּכֵלֶת בְּטַלִּית צִיצִית, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת וכו':

(שבת פ"ח) עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ): "אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּזְרוֹעַ אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהַפְרִע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בְּבִגְדוֹ, וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעְתַּקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ [וַתִּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלּוּ, לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי":

רס"י◄ **(לח) עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם•** כְּנֶגֶד (שמות יט) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים". עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ (זבחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו): "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאַלְתִּי", "וְלָקַחְתִּי". **פְּתִיל תְּכֵלֶת•** (ספרי) עַל שֵׁם שִׁכּוּל בְּכוֹרוֹת. תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁכּוּל: "תִּכְלָא", וּמַכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב. וּשְׁמוֹנָה חוּטִים שֶׁבָּהּ — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קסד

המשך ביאור למסכת נדה ליום חמישי עמ' א

יכול להתקיים והרי הוא נפל ונבלה.
משיבה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ – אמר לו רב בחביבות, **שִׁימִי אַתְּ** – אתה הוא שימי בן בני שיודע להשיבני, אמנם יש לתרץ קושיתך, שדינו של רבי חנינא בן אנטיגנוס אינו מדבר על מי שיש לו שני גבים ושני שדראות ממש, אלא על מי **שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקוּמָה** עד שנראית כשני שדראות, אבל מי שיש לו שני גבים ושני שדראות ממש, בודאי אינו יכול להתקיים והוא נפל ואסור באכילה, ואין עוד מקום לקושייתך.
הגמרא מקשה על דברי שמואל: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, שנינו בתוספתא (חולין פ"ג ה"ד), **יֵשׁ בָּעוּבָּרִין** – יש עוברים של בהמה שאילו נמצאו במעי אמם היו מותרים באכילה, וכשיצאו לאויר העולם דינם הוא שֶׁהֵן **אֲסוּרִין** משום נבלה, מפני שאינם יכולים להתקיים. ואלו הם, עובר שיצא לאויר העולם כשהוא **בֶּן אַרְבָּעָה** חדשים מתחילת עיבורו, ושיעור זה הוא **לְדַקָּה** – בבהמה דקה, שזמן עיבורה הוא חמשה חדשים. וכן עובר שיצא לאויר העולם כשהוא **בֶּן שְׁמֹנָה** חדשים, ושיעור זה הוא **לְגַסָּה** – בבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, וכן **הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה** – אם הקדימו לצאת קודם שיעורים אלו, הרי העובר הזה **אָסוּר** כדין נבלה. מסיימת הברייתא: **יָצָא** מכלל דין זה **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת** שדינו שונה.
שואלת הגמרא: **מַאי** – מהי כוונת הברייתא במילה 'יָצָא', **לָאו** – האם אין הכוונה שולד שיש לו שני גבים ושני שדראות **יָצָא מִכְּלָל** שאר **הָעוּבָּרִין**, שהם אינם אסורים אלא כשיצאו לאויר העולם, ועוברים שיש להם שני גבים ושני שדראות דינם שונה, **שֶׁאֲפִילּוּ** כשנשחטה הבהמה ונמצאו אלו **בְּמֵעֵי אִמָּן** הם **אֲסוּרִין** כדעת רב שאמר 'בבהמה אסור באכילה', וקשה אם כן על שמואל שהתיר באכילה אם נמצאו במעי אמן.
הגמרא מבארת את הברייתא לפי שתי השיטות. אומרת הגמרא: **רַב מָתָרֵץ** את דברי הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** – לפי שיטתו, מפני שאף על פי שאין מן הברייתא קושיא על רב, מכל מקום בלשון הברייתא עצמה יש קושי, מפני שמשמעות דברי הברייתא היא שולד שיש לו שני גבים ושני שדראות יצא מכלל שאר העוברים שאסורים כאשר יצאו לאויר העולם, והוא מותר אפילו לאחר שיצא לאויר העולם, ומאחר שאי אפשר לומר כן, שהרי ולד בעל שני גבים ושני שדראות אסור באכילה לדעת כולם, על כן נזקק גם רב לתרץ את דברי הברייתא באופן שיתאים לשיטתו. וְגם **שְׁמוּאֵל מְתָרֵץ** את דברי הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** – לפי שיטתו.
מפרשת הגמרא: **רַב מָתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ**, שצריך להוסיף על דברי הברייתא ולשנותה כך, עובר שנולד כשהוא **בֶּן אַרְבָּעָה** חדשים **לְבהמה דַּקָּה**, או **בֶּן שְׁמֹנָה** חדשים **לְבהמה גַּסָּה**, וכל **שֶׁהֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה, אָסוּר** באכילה, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שולד כזה שלא כלו חדשי עיבורו אסור, דווקא **כְּשֶׁיָּצָא** כבר **לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲבָל** כשנמצא **בְּמֵעֵי אִמּוֹ** כשנשחטה, **שָׁרֵי** – הותר הולד בשחיטתה אף על פי שלא כלו חדשיו. **יָצָא** מכלל היתר זה **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, דַּאֲפִילּוּ** אם נמצא **בְּמֵעֵי אִמּוֹ נַמִּי אָסוּר** כשיטת רב שאמר 'בבהמה אסור באכילה', והוא איסור 'השסועה' שנאמר לדעת רב כשנמצא עובר כזה במעי אמו.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום רביעי - כ"ג סיון** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א סיון מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום חמישי - כ"ד סיון** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב סיון מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום שישי - כ"ה סיון** פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו סיון פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

יום ראשון כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן בטילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין.

וְהִנֵּה, גֶּדֶר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נוֹפֵל עַל – דבר שהוא בְּחִינַת מָקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דַּוְקָא. בְּחִינַת מָקוֹם - הוּא: מִזְרָח וּמַעֲרָב, צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעֲלָה וּמַטָּה. – אלה הם שש הקצוות המגדירות ענין המקום, בְּחִינַת זְמַן - עָבַר, הוֶה וְעָתִיד. – ודוקא על הנבראים המוגבלים ומחולקים בהגדרות של מקום וזמן, נופל השם "עולם". וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ – של מקום וזמן, אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת בַּמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, – בעולם ה"אצילות". כי המדות הן "אין סוף", כמוזכר לעיל, שמדת החסד היא חסד בבחינה של "אין סוף", וכך שאר המדות – הרי שלא שייך בהן כלל ההגבלות של מקום או זמן, כיוון שהן "אין סוף" ולמעלה מכל הגבלה, כִּי אִם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַדָּהּ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, – שהקב"ה הוא מלך על הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן – שייך לומר שהוא מלך לְד' סִטְרִין, – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן – שייך ענין המלכות שלמעלה, בְּבְחִינַת זְמַן - "ה' מֶלֶךְ, – בהווה, ה' מָלָךְ, – בעבר, ה' יִמְלֹךְ"[3]. – בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. וְנִמְצָא, שֶׁחַיּוּת הַמָּקוֹם וְכֵן חַיּוּת הַזְּמַן, וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם, הוּא מִמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְשֵׁם אֲדֹנוּת בָּרוּךְ־הוּא. – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. וּלְפִי שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, להלן, הִלְכָּךְ – לכן, גַּם בְּחִינַת הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן – המתהווים ממדת המלכות, בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. – מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא מאוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על ידי צמצומים, להתלבש בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו שמלכות היא במדריגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי הקב"ה. זהו ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי שהנבראים מאוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות ממש, שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" שלהם. וְזֶהוּ שִׁלּוּב שֵׁם אַדְנוּת בְּשֵׁם הֲוָיָ"ה, – בשמות ישנו ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם אחר – והשם שהאות שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות (כלומר, השם השני משולב בו), שההתגלות היא כמו מצד שם זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. כִּי שֵׁם הֲוָיָ"ה מוֹרֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה – ביחד, בְּרֶגַע אֶחָד – שלש בחינות אלו, עבר, הוה ועתיד ביחד "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּרֶעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס], וְכֵן – כך גם, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם, כִּי הוּא מְהַוֶּה תָּמִיד אֶת כָּל בְּחִינַת הַמָּקוֹם כֻּלּוֹ מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה וּלְד' סִטְרִין. – ולארבע רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

3. נוסח התפילה.

יום שני כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

וְהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי – למרות, **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן** – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, **דְּהַיְנוּ שֶׁמִּתְיַחֵד בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ שֶׁמְּמֻנֶּה נִמְשָׁךְ וְנִתְהַוֶּה הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן,** – מדת המלכות כפי שהיא באה למטה, אחרי צמצומים, להיות ה"חיות" של זמן ומקום למטה; אך גם דרגה זו של מלכות, מיוחדת עם הקב"ה. כך גם בבחינת מקום וזמן, נמצא הקב"ה שלמעלה ממקום וזמן, אלא כאן מכסה על כך מדת המלכות, באופן שהנבראים יורגשו ויראו כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. **וְזֶהוּ יִחוּדָא תַּתָּאָה** – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [**שִׁלּוּב** – שם **הַוָּיָ"ה בְּ** – שם **אֲדָנוּת בְּרוּךְ־הוּא**], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. **דְּהַיְנוּ** – כלומר, **שֶׁמְּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֵין־סוֹף" בְּרוּךְ־הוּא - מְלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ מַמָּשׁ בִּזְמַן וּמָקוֹם, כִּי בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ וּלְד' סִטְרִין** – ארבע רוחות, **הַכֹּל מָלֵא מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי כָּךְ הוּא בָּאָרֶץ מִתַּחַת כְּמוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל מַמָּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִינַת מָקוֹם, הַבָּטֵל בַּמְּצִיאוּת בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – בבחינת מקום, **עַל יְדֵי מִדַּת מַלְכוּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – ולגבי אור אין סוף ברוך הוא שלמעלה לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא בכל מקום בשווה. אלא, כיוון שכך, הרי מצד אור אין סוף ברוך הוא היתה צריכה בחינת המקום והזמן להיבטל לגמרי? **רַק** – אין הם בטלים במציאות, מפני **שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, לְהַסְתִּיר אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא,** – שהנבראים לא ירגישו בו, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם מִמְּצִיאוּתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם בַּמְּצִיאוּת אֲפִלּוּ לַתַּחְתּוֹנִים.** – רק כיוון שבחינת מלכות מסתירה על האור אין סוף ברוך הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

יום שלישי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל]:

וְהִנֵּה, כְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב[4]**: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", פְּרוּשׁ** – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתי" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב, לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס ושלום בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתי", **שֶׁאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְכַדּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם - כָּךְ הוּא לְכַדּוֹ אַחַר שֶׁנִּבְרָא.** – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר

4. מלאכי ג, ו.

יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומיוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגביו יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים**[5]**: "אַתָּה** – ריבונו של עולם, **הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא כּוּ'"**, – משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "**אתה הוא** משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, **בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי בְּעַצְמוּתוֹ,** – וגם **וְלֹא בְּדַעְתּוֹ**[6], – שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו[7], בחשבנו שבמה שהתווסף עולם התווסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס ושלום, **כִּי בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וּבָטֵל בַּמְּציאוּת אֶצְלוֹ,** – וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל**[8]**, שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ** – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"**יודע**" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"**ידוע**" – **הדבר** שיודעים אותו, וישנה ה"**דיעה**" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, **הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה** – ממשיך הרמב"ם, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה** – האדם, **לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם** – ובהבנתו, **לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ".** – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו **שמי** שיודע, **ומה** שהוא יודע, **ובמה** שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה, בְּכָל דֶּרֶךְ** – של, **יִחוּד, וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתָהּ וּמֻרְכָּב בָּהּ,** – אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, **שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד וְיוֹדֵעַ אֵיזֶה דָּבָר - כְּבָר הָיְתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּטֶרֶם שֶׁלָּמַד וְיָדַע, וְאַחַר שֶׁלָּמַד וְיָדַע נִתּוֹסְפָה יְדִיעָה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** – הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש – נוסף בה הענין שנלמד. **וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יְדַבְּרוּ, וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה"**[9], – ה"ימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, **וְאֵין זוֹ אַחְדוּת פְּשׁוּטָה אֶלָּא מֻרְכֶּבֶת,** – כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מאוחדת עם הנפש – הרי אנו אומרים שה**נפש** יודעת – אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות **פשוטה**" היינו שלא שייך שתהיה **לא** מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא אַחְדוּת פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה וְצַד רִבּוּי כְּלָל.** – שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס ושלום בו יתברך. **וְאִם כֵּן,** – כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס ושלום, אלא: **עַל כָּרְחֲךָ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בָּעוֹלָם לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מָהוּת דַּעְתּוֹ,** – שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, **רַק לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵّכֶל וּמֵהַשָּׂגָה,** – ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ כָּל**

שער היחוד והאמונה

שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע

---

5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' — באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו — בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו — ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". **8.** הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח. **9.** איוב לב, ז.

הַנִּמְצָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, **עַד שְׁלִשׁוּל קָטָן שֶׁבָּיִם**[10], **וְעַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ**[11] - **אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאֵין יְדִיעָה זוֹ** – שהוא יודע את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה כְּלָל,** – של דבר נוסף, **מֵאַחַר שֶׁאֵינָהּ רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ,** – ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומאוחדים בו, **וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד**[12]. **וּלְפִי שֶׁזֶּה קָשֶׁה מְאֹד לְצַיֵּר בְּשִׂכְלֵנוּ,** – ידיעה כזו[13], **עַל כֵּן** – לכן, **אָמַר הַנָּבִיא**[14]: **"כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי** – אומר הקב"ה, **מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם",** **וּכְתִיב**[15]: **"הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא וְגוֹ'", וּכְתִיב**[16]: **"הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ, אִם כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ תִּרְאֶה", שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ כָּל הַדְּבָרִים** – שהוא יודע, **בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ,** – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – יודע הכל, **בִּידִיעַת עַצְמוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הרמב"ם. [**עַיֵּן שָׁם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כַּמְבֹאָר בְּפִרְדֵּס מֵהַרְמַ"ק זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה]:** – שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חס ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אין סוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין סוף ברוך-הוא מצמצם עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אין סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'[17].

שער היחוד והאמונה

כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתיב החקר אלוה תמצא וגו' וכתיב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[קטן שבכל הבריות – רש"י חולין (מ, א)] **שבים** [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]". **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הפחות **בצורה** – חשיבות – שבכל הברואים – ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט – וראה ב"ר רפ"ח". **12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה כאן נסתיים **כל** הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור **בענין**: ודבר זה כו', ורק **מסתייע** מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת **כל הכתוב לעיל**. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' **שכתב הרמב"ם** - כ"ז הוא יחו"ת, **עבודת כאו"א** [ולא יחו"ע - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיום הענין ברמב"ם **על אתר**: ודבר זה אין בלב **האדם** (**איזה שיהי'**) להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא **שהנביא אמר** כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר **דע"כ** אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". **13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "1) ודייק בלשונו "**לצייר**" שאינו רגיל **כלל**. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - **מוכח** דסו"ס **אפשרי** לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - משמע **דא"א**. וכן לעיל: ודבר זה **אין כח כו' להכירו כו'**. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי **רואה** הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין **כלל** איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בההתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - **בשעת מעשה** רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) **להבין** בשכל שאין **מקום להקשות** בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) **א"א להבין** בשכל (**בידיעת החיובב**) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט **בפ"ע**. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (**בידיעת החיוב**) וכנ"ל בעניני הציור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: **דחקר** אלקה וכן **להכירו בלב** - א"א (היינו **בידיעת** החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא **תמצא, על בוריו**, וכן בפ"ב להבינו **על בוריו** - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "**החזירו לאמונה**" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "**להשיג** דבר זה **על בוריו**" (**ידיעת החיוב** והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה **שאפשר** - וה"ז הסברה **וידיעה בשכל** ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' **בכלל** - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "**לצייר בשכל**". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י **ריבוי** בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "**לציור**" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". **14.** ישעי' נה, ט. **15.** איוב יא, ז. **16.** שם, י, ד. **17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות".

יום רביעי כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פג, והנה מכאן יש להבין... עד עמ' 166, דממלא לון.

וְהִנֵּה, מִכָּאן[18] – ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, **יֵשׁ לְהָבִין שִׁגְגַת מִקְצָת חֲכָמִים בְּעִינֵיהֶם,** – וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן ה' **יְכַפֵּר בַּעֲדָם,** – על טעותם, **שֶׁשָּׁגוּ וְטָעוּ בְּעִיּוּנָם בְּכִתְבֵי הָאַרִיז"ל, וְהֵבִינוּ עִנְיַן הַצִּמְצוּם הַמְזֻכָּר שָׁם בְּפִשּׁוּטוֹ,** – בכתבי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אין סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אין סוף ברוך הוא, הוא הרי אין סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אין סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אין סוף "נסתלק" היא, שאור אין סוף אינו מאיר בגילוי – "אין סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום וההסתלקות הוא שם במובנם הפשוט – **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִלֵּק עַצְמוֹ וּמָהוּתוֹ חַס וְשָׁלוֹם מֵעוֹלָם הַזֶּה**[19], – שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אין סוף לא יהיה **בגילוי**, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא סילק חס ושלום את עצמו מעולם הזה, **רַק שֶׁמַּשְׁגִּיחַ מִלְּמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כֻּלָּם, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.** – על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? – לפי סגנונם הוא למשל כמלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. **וְהִנֵּה, מִלְּבַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לוֹמַר עִנְיַן הַצִּמְצוּם כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁהוּא מִמִּקְרֵי הַגּוּף** – מי שנתון תחת מקרי הגוף יכול להיות בו ענין הצמצום וההסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – דבר זה אי אפשר, אבל, לומר כלל **עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם** – ממקרי הגוף, **רִבּוֹא רִבְבוֹת הַבְּדָלוֹת עַד אֵין קֵץ;** נוסף על כך, **אַף גַּם זֹאת, לֹא בְּדַעַת יְדִבְּרוּ, מֵאַחַר שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיְצוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשֵּׁפֶל וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם,** – הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, **וְעַל כָּרְחָךְ** – מן ההכרח לומר **שֵׁאֵין יְדִיעָתוֹ אוֹתָם** – את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ,** – וכל זה מדוע? – **מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ הַכֹּל בִּידִיעַת עַצְמוֹ** – אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחידוש: נוספה ידיעה זו, והיא ענין של חידוש, שהרי לפני כן לא היתה ידיעה זו, ועתה היא כן ישנה; אך כיוון שמושלל למעלה לגמרי ענין של ריבוי וחידוש, מן ההכרח שידיעת הקב"ה את הנבראים היא באופן שהוא יודע אותם בידיעת עצמו – וממילא, **הֲרֵי כְּבָיְכוֹל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** – הוא עצמו, **וְדַעְתּוֹ** – שיודע את הנבראים שבעולם הזה, **הַכֹּל אֶחָד.** – כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמים, כמלך היושב בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על ידי עבודה צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים תִּקּוּן נז: "דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵיהּ, לָא בְּעָלְאִין וְלָא בְּתַתְּאִין";** – אין מקום

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שיודע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א' וז"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס

---

18. על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, **ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הרי מפורש מכאן (ולא – **מכללות** כו') – דכיון שמאמינים שיודע כו' וע"כ אין כו' **בידיעת עצמו** כו' (שביאר **כאן**)". **19.** בתשובה על השאלה, מדוע מביא כאן דוקא רבנו הזקן **עולם הזה**, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) – **כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), **ולכל** הדיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר **ושכנתי** בתוכם, אף **שבשעת הצמצום** – הי' רק חללי". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים"

פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא בתחתונים. הרי נאמר בתיקוני זהר, **שהוא עצמו** נמצא בעולמות התחתונים; **וּבְרֵעֻיָא מְהֵימְנָא פְּרָשַׁת פִּינְחָס:** – כתוב: "**אִיהוּ תָּפֵיס בְּכֻלָּא וְלֵית מַאן דְּתָפֵיס בֵּיהּ כּוּ'**, – הוא (הקב"ה) תופס בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, **אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כּוּ'**, – הוא (הקב"ה) "סובב" ומקיף את כל העולמות כו', **וְלֵית מַאן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ לְבַר**, – ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, **אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין כּוּ'**, – הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה אותם בחיות פנימית מותאמת לכל נברא, **אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמְיַחֵד זִינָא לְזִינֵיהּ עִלָּא וְתַתָּא**, – הוא (הקב"ה) מקשר ומאחד מין אחד עם מין שני, את העליון עם התחתון, **וְלֵית קוּרְבָּא בְּד' יְסוֹדִין, אֶלָּא בְּקֻרְדָּשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כַּד אִיהוּ בֵּינַיְיהוּ"**, – ואין שום קירבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא על ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על ידי כוח האין־סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הזהר שם. **וְרוֹצֶה לוֹמַר:** – במה שהוא אומר, "**לֵית מַאן דְּתָפֵיס בֵּיהּ**" – הכוונה היא, **שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּתְפֹּס בְּהַשָּׂגַת שֹׂכְלוֹ מִכָּל שֹׂכָלִים הָעֶלְיוֹנִים,** – גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים:** – ב"תיקוני זהר": "**סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין,** – שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כְּלָל".** – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת. ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת ה"רבותא" של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן: **וְגַם בַּתַּחְתּוֹנִים,** – אין אף אחד שיתפוס בו, **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות **מתלבשת** בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, שכן, האופן איך שהוא ממלא כל עלמין – **אֵינוֹ כִּנְשְׁמַת הָאָדָם** – המתלבשת **תּוֹךְ גּוּפוֹ, שֶׁהִיא** – הנשמה, **נִתְפֶּסֶת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִשִּׁנּוּיֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵהַכָּאוֹת** – שהגוף מקבל, **אוֹ קְרִירוּת** – שהגוף סובל, **אוֹ חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא,** – שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁנּוּי** – ואינו מושפע **מִשִּׁנּוּיֵי עוֹלָם הַזֶּה,** מן השינויים המתהווים **מִקַּיִּץ לְחֹרֶף וּמִיּוֹם לְלַיְלָה, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[20]: "**גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר", לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אַף־עַל־גַּב דִּמְמַלֵּא לוֹן.** – למרות שהוא "ממלא" אותם.

שער היחוד והאמונה

איהו תפיס בכולא ולית מאן דתפיס ביה כו' איהו סוכ"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפיס בי' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

– ותפס אדה"ז התחלת ויסוד שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מת"ד ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחיוהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע".

20. תהלים קלט, יב.

יום חמישי כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, פָּרוּשׁ, – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה בְּשִׂכְלוֹ אוֹ בְּדָבָר גַּשְׁמִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, אָזַי שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצַיֵּר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשִׂכְלוֹ, – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אַךְ אֵין – השכל והמחשבה, מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מַמָּשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ; – הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דְּכְתִיב בֵּיהּ – שלגביו כתוב[21]: "כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'" – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה מַחֲשַׁבְתּוֹ וִידִיעָתוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הִיא – המחשבה שלמעלה, הִיא חִיּוּתוֹ וְהִתְהַוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ. – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדריגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדריגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות. וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" - הִיא בְּחִינַת הַחִיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בפנימיות, תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ – של הנברא, בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֲרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא, – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: שֶׁהוּא – הנברא, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ – המשמעות של "איכותו" היא מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, בְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ, – בגודל השמש, שֶׁהוּא כְּמוֹ קִסּוּ פְּעָמִים בְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ[22], וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ, – של השמש, הוּא אוֹרוֹ, גַּם כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְבִלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'. – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. וְאִם כֵּן – שלנבראים יש גבול ותכלית, הַחִיּוּת הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם – בפנימיותם, הִיא בְּחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ – של חיות זו, עֶצֶם הַנִּבְרָאִים בְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

שער היחוד והאמונה

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש. וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

---

21. ישעי' נה, ח. **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

יום שישי כ"ה סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' פה, עצמן:

כִּי מְקוֹר הַחַיּוֹת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – בהם נבראו כל הנבראים, וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוֹתָם וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם עָדֵי עַד, – לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, וְלֹא הָיָה נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו, – הן אין סוף, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, – הוא ומדותיו הם דבר אחד, הַיְנוּ – כלומר, הַחַיּוֹת הַנִּמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו – בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", ו"עוֹלָם" – עַל יְדֵי - "חֶסֶד יִבָּנֶה"[24], – שהעולם נבנה על ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם – מחסד ומדבר ה' (מלכות)? – אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר ה' ו"רוח פיו" – שהתהוות היא, בְּדִבַּר ה' וְרוּחַ פִּיו הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא העולם, כְּהַדֵּין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ)[25]. – כאותו צב, שלבושו הוא ממנו ובו עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד, שממנה מתהווה העולם – הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוֹת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישׁוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף וּתְמוּרָה – של האותיות, מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל – האור והחיות, לִבְרֹא וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים – כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבָּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן – ב"עשרה מאמרות", מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו". וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של האותיות, מוֹרֶה עַל מְעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מְעוּט אַחַר מְעוּט, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה שנשאר מזה – על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה וְכֵיוָצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – כמה ואיזה צמצומים יהיו, הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ – שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן, מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא מאופן מילוי מסויים

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת

23. תהלים לג, ט. 24. שם פט, ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה".

של שם הוי', **וְעוֹד אֶלֶף** – במלה "אבן", **נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר**[26], **(לישעם) [נִרְאֶה דְּצָרִיךְ לִהְיוֹת: "לְטַעַם"] הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָהּ.** – מדוע נוסף למלה "אבן" האל"ף, למרות ששרשה הוא משום ב"ן, בלי אל"ף. **וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד,** – כיצד, איפוא, מתהווה ממנו אבן גשמית? **רַק שֶׁעַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה** – עליונה יותר, **לְמַדְרֵגָה,** – תחתונה יותר, **יָרַד מִמֶּנּוּ** – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים, **חִיּוּת מוּעָט בִּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם** – החיות המצומצמת, **הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ** – את האבן, **מֵאַיִן לֵיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. **וְזוֹ** – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, **הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין",** – ממלא כל העולמות. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין").** – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: **וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה** – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, **יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת** – אותם, **עַדֵּי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל** – ומופרש, **מְרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כּוֹ',** – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, **אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן:** – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

יום שבת קודש כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פה, פרק ח והנה מ"ש... עד עמ' 170, ולצייר בשכלם.

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה – ידיעת הנבראים – הנה באמת אין הדבר כך, שכן, הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב **וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ - בָּרוּךְ - הוּא מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת פְּשׁוּטָה וְלֹא מֻרְכָּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעִנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ - בָּרוּךְ - הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כְּגוֹן** – מה שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: **"חַנּוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** – מדות בהן מכנים את הקב"ה, **וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא** – הקב"ה, **"חָכָם", דִּכְתִיב:** – כמו

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד) מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)".

שכתוב[1]: "וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן – גם, רְצוֹנוֹ – כמו שכתוב[2]: "כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו" וְ"חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[3] – לעשות חסד עם נבראים, וְ"רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא רוצה ומה שהוא לא רוצה וּ"טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע"[5] – דבר שאין הוא רוצה בו. הרי שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון – אך אֵין רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה חַס וְשָׁלוֹם בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ, וּמִדַּת חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתִפְאַרְתּוֹ הַכְּלוּלָה מֵחַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת – הרי עצמותו ומהותו וכל כוחותיו, רצון וספירות, חב"ד ומדות, הם הַכֹּל אַחְדוּת פְּשׁוּטָה מַמָּשׁ, שֶׁהִיא הִיא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, שֶׁדָּבָר זֶה – שדעתו וכדומה של הקב"ה, הם דבר אחד אתו, אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ. – וכל כך למה? כִּי הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל הַמַּשְׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין - הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהֵם בּוֹ, – כל רעיון והבנה שהוא רוצה להבין הוא מצייר אותו לעצמו כפי שהוא בו עצמו, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה – האדם, לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ דַעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן – שאר המדות, הוּא מְצַיֵּר כֻּלָּן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ. – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה להשיג אותם על ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם בו. אֲבָל בֶּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא – הקב"ה, קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל רִבּוּא רְבָבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַדְרֵגוֹת הַבְּדָלוֹת, לְמַעְלָה מַעְלָה מֵעֶרֶךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתִּשְׂבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם. – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא;

שער היחוד והאמונה

וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם

1. ישעי' לא, ב. 2. תהלים קמז, יא. 3. מיכה ז, יח. 4. ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. 5. חבקוק א, יג.

היום יום . . .

יום ראשון — יום רביעי — כ סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: פרק ז. ובזה . . . ־פב־ עליו כלל.

מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ]: מִבְנֶה הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁל חָסִיד הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַ'יְחִידוּת' הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ אֵצֶל הָרַבִּי שֶׁלּוֹ. הַיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ מַהוּת עַצְמוֹ שֶׁל הֶחָסִיד. לְפִי אֹפֶן מַהוּת עַצְמוֹ – כָּזֶה סֵדֶר עֲבוֹדָה נוֹתֵן לוֹ הָרַבִּי.

יום שני

יום חמישי **כא סיון** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והנה גדר . . . ־פב־ סטרין

רבינו בספר של בינונים פ״ג אומר, כי ג׳ מוחין חב״ד וז׳ מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואָס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאָן זיין ח״ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א״ס ב״ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבֵּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק ג׳ אוֹמֵר, כִּי ג׳ מוֹחִין חַב״ד וְז׳ מִדּוֹת הֵם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, דְּכָל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף הָאָדָם, אֲמָנָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ עַל אֱלֹקוּת, שֶׁיְּהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס וְשָׁלוֹם מֵאֱלֹקוּת, זֶהוּ מֵעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת דְּרֵאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה.

יום שלישי

יום ששי **כב סיון** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה אעפ״י . . . ־164־ לתחתונים.

לַאֲמִירַת ״וְהַבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כו׳״ מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב׳ הַצִּיצִיּוֹת דִּלְפָנָיו, אַחַר כָּךְ מְצָרְפִים צִיצִית כָּנָף הַשְּׂמָאלִי דְּלַאֲחוֹרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לַגֶּרֶת דְּיַד שְׂמֹאל.

נוֹשְׁקִים הַצִּיצִיּוֹת שֵׁשׁ פְּעָמִים, הַיְנוּ בַּאֲמִירַת תֵּבוֹת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אֱמֶת, קַיֶּמֶת, לָעַד.

יום רביעי

שבת **כג סיון** ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כמ״ש . . . ־פג־ מהרמ״ק ז״ל.

מענה אאזמו״ר לאאמו״ר ביחידות חורף תרל״ה: היצה״ר נקרא נה״ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה״ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה״ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי׳ לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי׳ של נה״ב.

וסיים אאמו״ר נ״ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה״ב, ווער רעדט נאָך א חסידישער נה״ב.

מַעֲנֶה אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"ש] לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בִּיחִידוּת חֹרֶף תרל"ה: הַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּוְקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוּעָל פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, וּצְרִיכִים לְחָכְמָה מְרֻבָּה לְהָבִין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ צַדִּיק תָּמִים עָנָו וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֵשֶׁק גָּדוֹל לִלְמֹד חֲסִידוּת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאֵיזֶה הַשְׂכָּלָה, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶהוּ רַק עֵצַת הַיֵּצֶר וּמִתַּחְבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִמְנֹעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוֹמֶה.

וּנְקוֹט הַאי כְּלָלָא [וֶאָחוֹז כְּלָל זֶה] בְּיָדְךָ וּזְכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָּל דָּבָר הַמּוֹעִיל אוֹ מֵבִיא לַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הִנֵּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה – אֲפִלּוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדָּבָר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה – הוּא רַק מִתַּחְבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְסִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן: עַד אָז לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתְכֵּן נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] "חֲסִידִי".

יום חמישי

יום ראשון — **כד סיון** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה מכאן . . . ־166־ הכל א'.

הַשּׂוֹאֵל בַּמֶּה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ אֵלַי מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנִי מַכִּירוֹ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוּת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הַמַּאֲמָרֵי חֲסִידוּת שֶׁלִּי, קוֹרֵא אֶת הַשִּׂיחוֹת וּמִתְחַבֵּר עִם יְדִידַי, אַנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] וְתַלְמִידֵי הַתְּמִימִים יִחְיוּ, בְּלִמּוּדָם וּבְהִתְוַעֲדוּתָם, וּמְקַיֵּם בַּקָּשָׁתִי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבִשְׁמִירַת זְמַנֵּי הַלִּמּוּדִים, הִנֵּה בָּזֶה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת.

יום שישי

יום שני — **כה סיון** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש בתקונים . . . ־166־ דממלא לון.

"דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: יַסִּיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

וּפֵרֵשׁ הַ"צֶּמַח צֶדֶק": לַאֲחֵרִים רַק בַּגּוּף, אֲבָל מְאַחֲדִים אִתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת עִנְיָנוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — **כו סיון** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג"כ ענין . . . ־פד־ בפועל ממש.

"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה" – שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חַיִּים.

הַבְּרָכָה בְּ"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה", כְּמוֹ "בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כִּי תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת רַק כָּל עוֹד שֶׁהוּא חַי, וְזוֹהִי הַבְּרָכָה, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

שני דינים ב'חינוך'

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה כח: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצֻוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ - כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה וּפְרִישָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ".

ויש לתמוה:

א. הרמב"ם הביא כבר כמה פעמים את דין חינוך קטן, בנוגע לכמה וכמה מצוות (לדוגמא: הל' ציצית פ"ג ה"ט; הל' ברכות פ"ה ה"א; הל' שביתת עשור פ"ב ה"י, ועוד) — ואף פעם לא הביא את הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו". ומדוע, אפוא, הביא הרמב"ם את הפסוק בהלכה זו?

ב. בכמה מקומות נקט הרמב"ם את הלשון 'לחנכו במצות', ומדוע כאן שינה וכתב 'לחנכו בקדושה'?

ויש לבאר על פי דברי רבנו מנוח על הרמב"ם (הל' שביתת עשור שם), שבחינוך קטן יש שני חיובים: (א) חיוב כללי, "חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בניו ללכת בדרכי יושר, כדכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגו'"; (ב) חיוב פרטי מדרבנן בנוגע לכל מצוה — "שיעשה המצוה כתקנה וכמשפטה בשלמות".

ויש לומר שלדעת הרמב"ם החיוב להפריש את הקטן מאיסורים אינו חיוב פרטי בכל איסור מצד עצמו אלא נובע מהחיוב הכללי "להרגיל בניו ללכת בדרכי יושר", היינו לחנך את הקטן להתנהג בקדושה ע"י שמפרישים אותו מענייני איסור.

ולפי זה מובן שבשאר המקומות בהם מדובר על דין חינוך במצוות הכוונה לחיוב הפרטי שמדרבנן, ואילו כאן החיוב להפריש את הקטן מדברי איסור שייך לחיוב הכללי הנלמד מהפסוק "חנוך לנער", כי הסיבה להפרשת הקטן מאיסורים היא "כדי לחנכו בקדושה".

שחיטת הגוי

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ב

הלכות שחיטה פרק ד, הלכות יא-יב: נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל... שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה; וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ"; מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר... וְגָדֵר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר - שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

התוספות (חולין ג, ב ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ב') כתבו ששחיטת גוי פסולה לפי שאינו בתורת זביחה, שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ומשמעו "מה שאתה זובח אתה אוכל", ולא מה שזובח הגוי, כי אינו מצווה על השחיטה וגם אם הגוי אינו עובד ע"ז שחיטתו פסולה.

אבל הרמב"ם לומד ששחיטת הגוי פסולה מהכתוב (שמות לד, טו) "וזבחו לאלקיהם, וקרא לך ואכלת מזבחו" - "מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור". ולפי זה שחיטת הגוי פסולה לא משום שאינו בר זביחה אלא משום שהיא לשם ע"ז, ורבנן הוסיפו וגזרו "שאפילו גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה" (כסף משנה. תבואות שור יו"ד סי' ב ס"ק א).

והש"ך (יו"ד סי' ב ס"ק ב) סובר שלדעת הרמב"ם שחיטת גוי פסולה מן התורה גם אם אינו עובד ע"ז, והגדר שהוסיפו חכמים הוא, שפסלו שחיטת כותים, שבתחילה היתה שחיטתם מותרת כשישראל עומד על גביו, וגזרו לפסול את שחיטתם כמבואר בגמרא (חולין ו, א).

ומדברי הרמב"ם ששחיטת הגוי "נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה", דייק ה'פרי חדש' (יו"ד שם ס"ק א) שהיא נבלה מן התורה לא רק לאיסור אכילה אלא אף לטומאה. והקשה, שאם כן הדברים סותרים לדברי הרמב"ם בהלכות אבות הטומאות (פ"ב ה"י): "טומאת נבלה של שחיטת גוי, אף שעובד ע"ז, אינה אלא מדרבנן, שהרי טומאת ע"ז וטומאת תקרובת ע"ז היא מדבריהם"!

ומבאר ה"תבואות שור" (יו"ד שם ס"ק א):

הרמב"ם כאן כתב ששחיטת הגוי נבילה ולא פירט האם טומאתה מן התורה או מדרבנן, אך בהלכות 'אבות הטומאות' (ששם מקומו) מפרט ששחיטת הגוי נבילה רק מדרבנן "ואף שהיא אסורה באכילה דין תורה? לא כל האסור באכילה — מטמא, שהרי הטריפה אסורה וטהורה"!

ומדוע אם כן לוקים על אכילתה מן התורה? מבאר ה'תבואות שור' שחיוב המלקות על אכילתה הוא משום איסור תקרובת ע"ז ולא משום נבלה.

דין בהמה פחדנית

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ב

הלכות שחיטה פרק ח, הלכות ט-י: הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחֲדָה וְיָרְאָה, עַד שֶׁצְּמְקָה הָרְאָה שֶׁלָּהּ... אִם פָּחֲדָה בִּידֵי שָׁמַיִם... מֻתֶּרֶת; וְאִם פָּחֲדָה בִּידֵי אָדָם... הֲרֵי זוֹ כַּחֲסֵרָה, וּטְרֵפָה. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתָהּ? מוֹשִׁיבִין אֶת הָרְאָה בְּמַיִם מֵעֵת לְעֵת... אִם חָזְרָה לִבְרִיָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא חָזְרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא, וּטְרֵפָה.

חז"ל קיבלו שריאה שנצטמקה מפחד הבא בידי שמים עתידה לחזור לקדמותה והבהמה כשרה, אך כשהדבר נגרם מחמת פחד הבא על ידי אדם אינה עתידה לחזור לקדמותה והיא טריפה (שמלה חדשה סי' לו סכ"ט). ויש מבארים את ההבדל שהקב"ה נתן כוח בבריות לעמוד כנגד פגעי הטבע, וכיון שדרך הבהמה לרעות בשדות יש בה כוח לעמוד בפני פחד רעמים וזיקים, אך אין בה כוח לעמוד בפני פחד הבא בידי האדם שהוא בעל בחירה (בית דוד סי' לו ח"ה ס"ב, יסוד הבית סק"ב).

ובפחד הנגרם על ידי שאר בריות נחלקו תנאים (חולין נה, ב) אם כשרה או טריפה. וכתב ה'כסף משנה' כי מאחר שהרמב"ם לא הזכיר זאת כלל, מובן שלדעתו רק בפחד הבא בידי אדם

היא טריפה ובכל פחד אחר היא כשרה. אך ה'לחם משנה' כתב שהרמב"ם לא הזכיר זאת כי הסתפק כמי ההלכה, ולכן הביא רק את אמצעי הבדיקה שבעזרתו ניתן לברר את דין הבהמה לכל הדעות.

והרדב"ז מבאר, שלדעת הרמב"ם חובה מעיקר הדין לבדוק כל ריאה שנמצאה צמוקה, ורק כשרואים שחוזרת לקדמותה הבהמה כשרה. אלא שבדיקה זו התחדשה בימי האמוראים ולא היתה ידועה בימי המשנה, ולכן המשנה נקטה בסימנים אחרים כדי לברר אם עתידה לחזור לקדמותה או לא, ואמרה שאם פחדה נגרם בידי שמים חוזרת לקדמותה, וכשנגרם על ידי שאר בריות נחלקו התנאים בדינה. אך כאשר נתחדשה הבדיקה על ידי שריית הריאה במים שוב אין נפקא־מינה במחלוקת זו, כי בכל המקרים קיימת חובה לבדוק, ולכן לא הזכיר זאת הרמב"ם.

ואכן מלשון הרמב"ם משמע שלעולם יש לבדוק את הבהמה, אף כשפחדה נגרם בידי שמים, שהרי כתב בסתם 'כיצד בודקין אותה...'

ויש הסוברים כן מטעם אחר: אף כשראינו שפחדה מדבר שבידי שמים, יש לחשוש שמא הריאה הצטמקה מחמת פחד שאירע לה בעבר בידי אדם, ולכן חובה לבדוק האם חוזרת לקדמותה (פרי חדש יו"ד שם סקל"ה, ע"פ שיטת הרשב"א).

נאמנות אדם על עצמו

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ב

הלכות שחיטה פרק י, הלכה יד: כָּל טַבָּח שֶׁיּוֹדֵעַ הַטְּרֵפוֹת הָאֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת - מֻתָּר לוֹ לִשְׁחֹט וְלִבְדֹּק לְעַצְמוֹ וְלִמְכֹּר, וְאֵין בָּזֶה חֵשָׁשׁ; שֶׁעַד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין, כֵּין יֵשׁ לוֹ חֲנָיָה בְּעֵדוּתוֹ כֵּין אֵין לוֹ.

מן הדין המוחזק בכשרות רשאי להיות שוחט ובודק לעצמו ולמכור לאחרים, למרות שאם נמצאה טריפה מפסיד. ועם זאת הטבח צריך ליטול שכר מן הטריפות, כדי שלא יבוא להקל ולהכשיר כדי לקבל שכר מהכשרות. וכתב הרמ"א שלכן נהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו אלא הממונים מן הקהל.

והקשה הט"ז (הל' שחיטה סי' יח ס"ק טו): מדוע מותר לטבח לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור לאחרים והרי שנינו (נגעים פ"ב) "כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו", והטעם הוא כדברי הגמרא (בכורות לא, א) משום שאדם חשוד על ממונו.?

ומתרץ: בבכורות יש איסור בוודאי אבל בבדיקת כשרות הבהמה, כיוון שרוב השוחטים מומחים, השוחט נאמן גם כאשר הוא מוכר את הבהמות ששחט בעצמו. והט"ז מסיים בהוראה מעניינת: מותר לאדם לשחוט בעצמו "אבל אם אירע לו הוראה - לא יורה". מוסיף על כך אדמו"ר הזקן: "ולפי זה אין לשום חכם להורות היתר בשלו אלא בטרפות וכהאי גוונא דאיכא חזקה דהיתרא, אבל לא במידי דאתחזק איסורא כשחיטה וכהאי גוונא".

אדמו"ר הזקן מביא דעות אחרות, לפיהן ההבדל הוא אחר: לגבי שוחט שסוחר בבשר ששוחט, אין הבדל בין 'בכורות' ל'בדיקת הכשרות', אבל בשוחט את הבהמה שלו, חוששים לחשד רק בבכורות כי התרת בכורות אינה אלא במומחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות ואומר לו התר בכורות במומן, ואפילו היה מום גדול וגלוי לא יתירו אלא מומחה שנטל רשות (כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהלכות בכורות).

ומאחר שהתרת בכורות היא רק ברשות, כי עשו מעלה בקדשים שלא יהיו מסורים לכל, אלא למי שהנשיא רואה בו ראוי לכך, עשו בהם גם מעלה זו שלא להאמין לאדם על בכורות עצמו. מה שאין כן בכל האיסורים שאין צריך נטילת רשות מיוחדת להורות בהם - יכול להורות אף בשלו. ולכן היודע הלכות שחיטה יכול להורות היתר אף בשלו, כי עד אחד נאמן באיסורין אף על פי שיש לו הנאה בעדות כמ"ש הרמב"ם (בפירוש המשניות לבכורות שם).

(שו"ע אדה"ז קו"א להל' שחיטה סי"ח, ס"ק י)

'שילוח הקן' - מצווה חיובית?

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ב

הלכות שחיטה פרק יג הלכה ו: הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַבָּנִים' - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם".

אם הזדמן לפניו קן ציפור אבל אינו רוצה לקחת, לא את האם ולא את הבנים — האם חובה עליו לשלח את האם, או שרק אם ירצה לקחת את הביצים חייב לשלח תחילה את האם?

ה'חוות יאיר' (סי' סז) סובר שבמקרה זה חייב לשלח את האם ואינו רשאי להתעלם. ומביא ראיה מדברי הזוהר (תקו"ז תיקון ו), שטעם המצוה הוא כדי שהאם תצטער ותעוף ממקום למקום לחפש את בניה, ועל ידי זה יתעוררו רחמי הקב"ה על בני ישראל הנמצאים בגלות. וראיה נוספת ממשמעות הגמרא (חולין קלא, ב) השואלת: "לפי שנאמר 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך'", האם מוטל על האדם לחפש קן ציפור "בהרים וגבעות"? ומשיבה שמלשון הפסוק "כי יקרא קן ציפור לפניך" משתמע שהחובה היא רק אם יזדמן לאדם קן ציפור אבל אין חובה לחפש קן ציפור כדי לקיים המצוה. ומאחר שהיתה בגמרא הוה־אמינא שצריך לחזר אחר קן ציפור 'בהרים וגבעות' יש להוכיח שזו מצוה חיובית גם אם אינו מעוניין בבנים.

אבל 'המקנה' (קידושין מא, א) סובר שמצות שילוח הקן אינה מצוה חיובית, אלא כשם שאדם חייב לשחוט רק אם רצונו בבשר כך חייב בשילוח הקן רק אם רוצה בבנים.

ומוסיף ה'חתם סופר' (או"ח סי' ק) בשם הרמב"ן (דברים כב, י) שאם אינו רוצה לקחת את הבנים לא רק שאין מצוה לשלח את האם, אלא יש בגירוש האם משום אכזריות וצער בעלי חיים.

ואם כי לטעם הזוהר האמור, המצוה היא גם כאשר אינו מעונין בבנים, כדי לעורר רחמים על בני ישראל בגלות, הרי לפי דברי הגמרא אין הדבר כן, שהרי שנינו (חולין קלח, ב): "שילוח הקן נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית", והרי בזמן הבית בני

ישראל לא היו בגלות ואדרבה "סיהרא קיימא בשלימותה" ו"אם הבנים שמחה". ובמחלוקת בין הזוהר לגמרא ההלכה כדברי הגמרא, כי "אין לנו עסק בנסתרות" ו"הנגלות לנו ולבנינו".

'דברים שבלב' — יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ב

הלכות שבועות פרק ב, הלכה יב: אִם הִתְּרוּ בּוֹ, וְאָמַר: 'מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי'... וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, אָמַר: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל... 'תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקֶה.

מעשה בחתן שאחיו הציע לערוך את חתונתו בביתו, אך החתן סירב. מששמע זאת האח קם ונשבע שלא ישתתף בחתונה. כאשר החתן שמע על השבועה חזר בו מסירובו והסכים לערוך את החופה בבית אחיו. ועלתה השאלה: מאחר והאח נשבע שלא ישתתף בחתונה ולא סייג זאת בתנאי שהחופה לא תיערך בביתו, האם מותר לו להשתתף בחתונה?

וכתב על כך ה'מחנה אפרים' (הלכות נדרים סי' ו): מדברי הרמב"ם כאן מבואר, שהנשבע אינו נאמן לומר תנאי היה בלבי רק אם טען כך לאחר ההתראה, אך אם יטען כן בשעת ההתראה יהא נאמן. ואם כן במקרה זה יש לקבל את טענתו שהשבועה שלא להשתתף בחתונת אחיו היתה רק אם החופה לא תיערך בביתו.

ולכאורה קשה: מה מועיל שכך היה בליבו והרי 'דברים שבלב אינם דברים'? ולכן פירש הראב"ד ש'תנאי היה בלבי' היינו שנשאל לחכם והתיר לו על סמך התנאי, אך ללא התרה ייאסר. וה'כסף משנה' פירש, שטוען תנאי היה בלבי והוצאתיו בשפתי בלחש ובכך יצא מכלל דברים שבלב.

ולפי זה, בשאלה האמורה אין להתיר את ההשתתפות בחתונה ללא התרת נדרים, שהרי לא פירש את התנאי בשעת השבועה, אך ה'מחנה אפרים' פירש את דברי הרמב"ם כפשוטם, שהתנאי חל אף שלא הוציאו בשפתיו כלל. ונימוקו: 'דברים שבלב' אינם מועילים רק כאשר סותרים את שאמר בפיו, אך כאן באים להשלים ולא לסתור ולכן מתחשבים בהם.

אך זהו רק בעניינים הנוגעים לעצמו בלבד כגון שבועות, אך בדיני מקח וממכר מצאנו (קדושין מט, ב) שהמוכר ביתו לחברו משום שהתכוון לעלות לארץ ישראל ולבסוף לא עלה וביקש לבטל את המקח, פסק רבא שמאחר ולא פירש בשעת המכר שהוא בתנאי שיעלה לא"י הרי 'דברים שבלב אינם דברים'. ואף שאינו בא לבטל את מה שנאמר אלא רק להוסיף על כך, מאחר והדבר נוגע לחברו אין דברים שבלב מועילים אפילו באופן כזה (ראה ברכת משה למחנ"א שם אות ג).

שבועת שוא — שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ב

הלכות שבועות פרק ה, הלכה כ: נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם שִׁבְעַת יָמִים, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁהִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא - אֵין אוֹמְרִין: 'יַעֲוֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְיָצוּם זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ לִסְבֹּל, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל אוֹ יִישַׁן'; אֶלָּא מַלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְיִישַׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

בגמרא (שבועות כה, א) מפורש הדין רק לגבי שינה: "האומר שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר" – "משום שבועת שוא, דדבר שאי־אפשר הוא" (רש"י שם) אבל המשך דברי הרמב"ם על הנשבע "שלא יאכל כלום שבעת ימים" לא נתפרש בגמרא. ואמנם היה מקום לומר שרק בשינה זהו 'דבר שאי אפשר' כיון "דבעל כרחו ישן בתוך שלשה", אבל באכילה "יכול הוא לעמוד על שבועתו עד שיהיה קרוב שיסתכן" ואז "תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות, ומ"מ לא יאכל אלא שיעור שהוא יכול לעמוד עליו" (ר"ן שבועות שם, הובא בכס"מ כאן).

ויש בדבר שלוש שיטות בראשונים (הובאו בכס"מ כאן):

שיטת הרמב"ם – שגם נשבע שלא יאכל שבעת ימים הוא 'דבר שאי־אפשר לקיימו', כי "כשאוכל אז הרי עבר על שבועתו, ונמצא שנשבע על דבר שאי־אפשר לקיימו, והוה לה שבועת שוא".

שיטת הר"ן (שם) – אף ששבועה לא לאכול היא דבר שאפשר לקיימו, מכל־מקום היא שבועת שוא כי "נשבע לעבור על דברי תורה – שנשבע להמית את עצמו, הלכך הויא שבועת שוא".

שיטת הירושלמי (נדרים פ"ב ה"א) – אין זו שבועת שוא והשבועה אכן חלה, אלא שכאשר יסתכן ויאכל ילקה כיון שעבר על שבועתו. ובטעם הירושלמי כתב הרבי (אגרות קודש ח"ב עמ' טז) שהוא משום ש"אין שבועתו היפך הטבע", כי בשונה משינה שבלתי אפשרי מצד הטבע להיות ער ג' ימים, באכילה אפשרי מצד הטבע לצום שבעה ימים (אלא שיסתכן וימות). וכן אין זה 'היפך המצוה' מצד שעלול להמית את עצמו ובשעת השבועה עדיין לא נסתכן, ו"אין המצוה חלה עד שיסתכן".

המשך ביאור למסכת נדה ליום שישי עמ' ב

תְּחִלַּת נִדָּה לָרִאשׁוֹן וּתְחִלַּת נִדָּה לָאַחֲרוֹן. כלומר שאם תראה דם ביום השמונים ואחד ללידת הנקבה, ואחר שנשלמו שבעה ימים מתחילת ראייה זו תראה עוד פעם, שבאופן זה, תהיה טמאה נדה רק מחמת הסנדל, שהרי מחמת הולד, אינה טמאה נדה מחמת ראייה זו, כיון שהיא בתוך הי"א ימים שאחר שבעת ימי הנדות מראייתה הראשונה, ואינה אלא שומרת יום כנגד יום, שאינה טמאה אלא יום אחד, ורק מחמת שאנו חוששים שמא הסנדל נקבה הוא, וראייתה הראשונה היתה עדיין בתוך שמונים ימי טהרתה, אנו מטמאים אותה מחמת הראייה השניה, שאנו אומרים שראייה זו היא תחילת נדה). הגמרא מביאה מקומות נוספים ששנינו בהם שסנדל נחשב לולד, ומבארת מדוע צריך לומר זאת, והלא כיון שאין סנדל בלא ולד אחר, נמצא שהסנדל לא מעלה ולא מוריד. שואלת הגמרא: **סַנְדָּל דְּתָנֵן (בכורות מו.)**

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"-כ"ו סיון ה'תשע"ב

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ב

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק יז

א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶשׂ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר, הַתַּבְשִׁיל אָסוּר; בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר, בְּנוֹתֵן טַעַם.

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ בִּלְבַד, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶשׂ יְשָׁנִים מִן הַגּוֹיִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת, לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בְּאָבָר; וְאִם לָקַח, וּבִשֵּׁל בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר.

ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעוּדָה מִן הַגּוֹיִים, מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית - דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶם וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנוֹת - מְדִיחָן וּמַטְבִּילָן, וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקֻמּוֹסִין וּמְחַמֵּי חַמִּין - מַגְעִילָן וּמַטְבִּילָן, וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר, כְּגוֹן שַׁפּוּדִין וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן, וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.

ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה [סיר] קָטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקָּטַנָּה, וּמַרְתִּיחָהּ יָפֶה יָפֶה; וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלְּאָהּ מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ, אוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵדִיחַ, וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין, וְעַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעוּדָה הַנִּלְקָחִין מִן הַגּוֹיִים, וְאַחַר כָּךְ יַתְּרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה - אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְרֶמֶז לָהּ - "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר"; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטָהֳרָתָן מִידֵי גְעוּלֵי גוֹיִים, לֹא מִידֵי טֻמְאָה; שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה אֶלָּא עַל יְדֵי הָאֵשׁ; וְכָל הַטְּמֵאִים, בְּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן; וְטֻמְאַת מֵת, בְּהַזָּיָה וּטְבִילָה. וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל אֶלָּא לְעִנְיַן גְּעוּלֵי גוֹיִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב "וְטָהֵר", אָמְרוּ חֲכָמִים: 'הוֹסֵף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבָרָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי גוֹיִים'.

ו. לֹא חִיְּבוּ בִּטְבִילָה זוֹ, אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁל סְעוּדָה הַנִּלְקָחִין מִן הַגּוֹיִים; אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הַגּוֹיִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן הַגּוֹי אֶצְלוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת - מִדִּיחַ אוֹ מַרְתִּיחַ אוֹ מְלַבֵּן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מֵדִיחַ אוֹ מַרְתִּיחַ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ הַחֲדָשִׁים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל; אֲבָל הַשּׁוּעִים בְּאָבָר, הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הַגּוֹיִים - מְלַבְּנָהּ בָּאוּר [באש], אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בָּרַחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נְעָצָהּ בְּקַרְקַע קָשָׁה עֲשָׂרָה פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צְנוֹן [דבר חריף]; וְאִם הָיוּ בָּהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיִּטַּהֲרֶנָּה, מֵדִיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה; וְאִם קָלַף, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחֹט בָּהּ עַד שֶׁיִּדִּיחָהּ, אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן; אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּכְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים, אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הַגּוֹיִים - עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל, וְיָבוֹאוּ לִידֵי חַתְנוּת; וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחֹשׁ לְיֵין נֶסֶךְ; וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחֹשׁ לְגִעוּלֵיהֶן.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בְּמִסְבָּה שֶׁל גּוֹיִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר, אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹתֶה מִכֵּלָיו לְבַדּוֹ; וְאִם הָיָה רֹב הַמִּסְבָּה יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם, מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלָן.

יא. יַיִן תַּפּוּחִים וְיַיִן רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם; דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי - לֹא גָּזְרוּ עָלָיו. יַיִן צִמּוּקִים, הֲרֵי הוּא כְּיַיִן וּמִתְנַסֵּךְ.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת גּוֹיִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת מִן הַנַּחְתּוֹם הַגּוֹי, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל; וּבַשָּׁדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָתִּים, אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָתִּים, יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הַגּוֹי אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה גּוֹי, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הַגּוֹי וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנִעֵר הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כְּבָשׁוֹ לָאֵשׁ - הוֹאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַפַּת, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְהִיוֹת הֶכֵּר שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

יד. גּוֹי שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פְּרִישִׁין [סוג פרי], וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִכָּל דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל וּבֵיצָה וִירָקוֹת; אִם בִּשְׁלָן הַגּוֹי

מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בְּבִשּׁוּלָן - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי גוֹיִם.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוּסִין שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן גּוֹיִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הַגּוֹי אֶצְלוֹ בִּסְעוּדָה, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

טז. דָּגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ גּוֹי, הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בְּשׁוּל; וְאִם צָלָיָן גּוֹי אַחַר כֵּן, מֻתָּרִין. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל מְעַט בְּשׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר; לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הַגּוֹי בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהֵגִיס בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הַגּוֹי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ גּוֹי, וּפֵרוֹת שֶׁעִשְּׁנָן, עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; מָלִיחַ אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמְעֻשָּׁן אֵינוֹ כִּמְבֻשָּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת שֶׁל גּוֹיִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הַגּוֹיִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי גוֹיִים, בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת; וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי גוֹיִים, בְּכָל מָקוֹם, שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר, אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסִּפְגָּנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הַגּוֹיִים בְּשֶׁמֶן, אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי גוֹיִים.

יט. גּוֹי שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבַשּׁוּל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? גּוֹי שֶׁהִצִּית אוּר בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר, וְנִתְבַּשְּׁלוּ בוֹ חֲגָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת; וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין וּמִן רָאשֵׁי אָזְנַיִם שֶׁנִּצְלוּ בִּשְׁעַת חֲרִיכָה.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן גּוֹיִים - אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמִתְקָן הַבִּשּׁוּל, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

כא. קְלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלְּשוֹ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ, הֲרֵי זֶה אָסוּר; אֲבָל קְלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בַּמַּיִם, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כב. שֶׁמֶן שֶׁל גּוֹיִים, מֻתָּר; וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהֶמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהִתִּירוּהוּ; וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי גוֹיִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, וְלֹא מִפְּנֵי גְּעוּלֵי גוֹיִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.

כג. וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל גּוֹיִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה.

כד. כֶּסֶף [פסולת תמרים] שֶׁל גּוֹיִים שֶׁהוּחַמּוּ חַמִּין, בֵּין בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁין, וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן, אֲסוּרִין; וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר - אֲסוּרִין.

כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל גּוֹיִים? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שִׁמְרֵי יַיִן; לְפִיכָךְ הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר, מֻתָּר.

כו. הַמּוּרְיָס [שמן דג] - בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן, אָסוּר; וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס, מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הַגּוֹיִים דָּבָר אָסוּר - שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב הַיָּקָר בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ - כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה וּפְרִישָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַנֹּךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ" וְגוֹ'.

כט. וְאָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּכֵלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת מֵהֶן, כְּגוֹן כְּלֵי בֵית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפָּרִין [מקיזי דם] שֶׁגּוֹרְעִין בָּהֶן אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן;

ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בְּיָדַיִם מְזֹהָמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵלִים מְלֻכְלָכִין; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ, בִּכְלַל "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים; וְכָל הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יָתֵר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל עַצְמוֹ, וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמֻרָּק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לָקְחָה עַל הַבָּנִים. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשְׁחֹט מִי שֶׁרָצָה לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ", וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם: "אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל, כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ" - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחַיָּה כִּבְהֵמָה לְעִנְיַן שְׁחִיטָה; וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל - וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה.

ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה בְּכֻלָּן, אַחַת הִיא. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה'; וְאִם לֹא בֵּרַךְ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַבָּשָׂר מֻתָּר. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַשְּׁחוּטָה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם"; וְאֵינוֹ לוֹקֶה. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וּמוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמִדִּיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּת; וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

ג. דָּגִים וַחֲגָבִים - אֵינָן צְרִיכִין שְׁחִיטָה, אֶלָּא אֲסִפָתָן הִיא הַמַּתֶּרֶת אוֹתָן; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם; אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם" - אֲסִפַּת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וָצֹאן; וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: "אֹסֶף הֶחָסִיל", בַּאֲסִפָּה לְבַדָּהּ. לְפִיכָךְ אִם מֵתוּ מֵאֲלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם, מֻתָּרִין; וּמֻתָּר לֶאֱכֹלָן חַיִּים.

ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אוֹתָהּ, וּלֵידַע בְּאֵיזֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין, וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה, וּבְאֵיזֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין, וּמָתַי שׁוֹחֲטִין, וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין, וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין, וּמַה הֵם הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וּמִי הוּא הַשּׁוֹחֵט. וְעַל כָּל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ, צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ - וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ", שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָהֶן, כִּשְׁאָר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת 'מִצְוָה', כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה.

ה. מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחַי - הוּא הַצַּוָּאר, וְכָל הַצַّוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד? בַּוֵּשֶׁט - מִתְּחִלַּת הַמָּקוֹם שֶׁכְּשֶׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְקַבֵּץ, עַד מָקוֹם שֶׁיַּשְׁעִיר וַיַּתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין [מחוספס] כְּכָרֵשׂ - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּוֵּשֶׁט.

ו. שֶׁחַט לְמַעְלָה מִמְּקוֹם זֶה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט', אוֹ לְמַטָּה מִמְּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה - בִּבְהֵמָה וְחַיָּה, כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו; וּבְעוֹף, הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ.

ז. וְאֵיזֶה הוּא מְקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה, עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה צַוָּארָהּ לִרְעוֹת - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה. וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ, נִקְרָא 'צַוָּאר'.

ח. אָנְסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאִנֵּס הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר, וְנִמְצֵאת הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ בַּוֵּשֶׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחֹט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר; וְאִם שָׁחַט מִן הַצִּדָּדִין, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין שֶׁהֵן הַקָּנֶה וְהַוֵּשֶׁט - הַשְּׁחִיטָה הַמַּעֲלָה שֶׁיֶּחְתְּכוּ שְׁנֵיהֶן בֵּין בִּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף, וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵט; וְאִם שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה וּבְחַיָּה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי, בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. רֻבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֻבּוֹ שֶׁל זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֶצְיוֹ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֶצְיוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, רֻבּוֹ הוּא.

יא. שָׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל זֶה וְחֶצְיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנֶה שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ פָּסוּק [פגום], וְשָׁחַט עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מְעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - בֵּין שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ, בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוּ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט, צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּימָנִין לְאַחַר הַשְּׁחִיטָה; וְאִם לֹא בָּדַק, וְנָחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר;

יג. שֶׁכָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ אֲסוּרָה, עַד שֶׁיְּוֻדַּע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.

יד. וּבְאֵיזֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בַּכֹּל, בֵּין בְּסַכִּין שֶׁל מַתֶּכֶת, בֵּין בְּצֹר [אבן מחודדת], בֵּין בִּזְכוּכִית, בֵּין בִּקְרוּמִית [צדו] שֶׁל קָנֶה הָאֲגַם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד וְלֹא יִהְיֶה בָהּ פְּגָם; אֲבָל אִם הָיָה כְּמוֹ תֶּלֶם [שקע] בְּחֵדּוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַתֶּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.

טו. הָיָה הַתֶּלֶם מֵרוּחַ אַחַת, לֹא יִשְׁחֹט בָּהּ; וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפְּגִימָה נִכֶּרֶת בָּהּ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְּדֵק בְּהוֹלְכָה, וְלֹא תַרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם, וּכְשֶׁתַּחְזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה, תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם - אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלְכָה וְלֹא הֵבִיא, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; וְאִם הֵבִיא, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.

יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ, וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק, וְאֵינָהּ חַדָּה - הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם, שׁוֹחֲטִין בָּהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשָּׁחֲטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יח. וְסַכִּין חַדָּה שֶׁהִשְׁחֲזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה אֶלָּא מַגְּעָהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע - הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם, שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה, אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקֶץ צֹר, אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נְעָצָן בַּקַּרְקַע, לֹא יִשְׁחֹט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נְעוּצִין; וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן, קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן פְּגָם.

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם חַדִּין, וְשָׁחַט בָּהֶן -

מתוך מהדורת חזק

שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל; אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת הַקְּבוּעָה בַּלְּחִי - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר, וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. סַכִּין שֶׁצִּדָּהּ אֶחָד מַגָּל, וְצִדָּהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחֹט בַּצַּד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִשְׁחֹט בַּצַּד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט - הוֹאִיל וּבַצַּד הַיָּפֶה שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחֵדָּהּ, וּמִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה. וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ, וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ, מִשְּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵם פִּיהָ וּשְׁנֵי צְדָדִין - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל; וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט בָּהּ.

כד. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק כֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה - שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא בָּעוֹר נִפְגְּמָה, וּכְשֶׁשָּׁחַט הַסִּימָנִין בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים, צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בָּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת הַסַּכִּין פְּגוּמָה - הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה.

כה. בָּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בְּדָקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשִׁבֵּר בָּהּ עֵצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בְּדָקָהּ וּמְצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲזָקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בְּדָבָר קָשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ; וְכֵן אִם פָּשַׁע בָּהּ וְלֹא בְּדָקָהּ, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כו. כָּל טַבָּח שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ לִפְנֵי חָכָם, וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁסּוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת, וְתִהְיֶה פְּגוּמָה, וְיִשְׁחֹט בָּהּ; וְאִם נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה.

כז. כַּמָּה הוּא אֹרֶךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ? כָּל שֶׁהוּא; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ.

כח. וּמָתַי שׁוֹחֲטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה; וְאִם שָׁחַט בָּאֲפֵלָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - אַף עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הָיָה מֵזִיד, הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אוֹ מִתְחַיֵּב מַלְקוּת עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

פֶּרֶק ב

א. בְּכָל מָקוֹם מֵתֶר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעַזָּרָה; שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בָּעַזָּרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל הַחֻלִּין - אָסוּר לִשְׁחָטָן בָּעַזָּרָה, בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה בֵּין עוֹף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּבִשַּׂר תַּאֲוָה: "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'" - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה, אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה';

ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט חוּץ לַמָּקוֹם, הוּא שֶׁמֵּתֶר לְאָכְלוֹ בְּכָל הַשְּׁעָרִים. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעַזָּרָה - אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טָהוֹר, וְאָסוּר בַּהֲנָיָה כְּבָשָׂר בְּחֶלֶב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אָסוּר; אֲפִלּוּ שָׁחַט לִרְפוּאָה, אוֹ לַאֲכִילַת גּוֹיִם, אוֹ לְהַאֲכִיל לִכְלָבִים. אֲבָל הַנּוֹחֵר בָּעַזָּרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְגוֹי שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, וְהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִין בָּעַזָּרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה.

ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין - אָסוּר לְהַכְנִיסָן לָעַזָּרָה, אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פֵּרוֹת וּפַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אִם עָבַר וְהִכְנִיסָן, מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה כְּשֶׁהָיוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעַזָּרָה, אוֹ הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעַזָּרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ד. הָאוֹמֵר: 'בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים, וּוְלָדָהּ חֻלִּין' - אִם נִשְׁחֲטָה בָּעַזָּרָה, וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתָהּ בְּרִחוּק מָקוֹם.

ה. אֵין שׁוֹחֲטִין לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה, וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם'; וְלֹא יִשְׁחֹט לִכְלִי מָלֵא מַיִם, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'לַצּוּרָה שֶׁתַּרְאֶה בְּתוֹךְ הַמַּיִם שָׁחַט'. וְלֹא יִשְׁחֹט לֹא לְתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא לְתוֹךְ הַגֶּפֶה - שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מָלֵא מַיִם עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאֵית בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּפֶה, וְהַדָּם יוֹרֵד לַגֶּפֶה; וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִים; וְאִם שָׁחַט לַגֶּפֶה בַּשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה, וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן וְיוֹרֵד לַמַּיִם; וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים.

ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ הַצַּוָּאר, וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין וּמְבִיאָהּ עַד שֶׁשּׁוֹחֵט; בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת, וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ מִלְּמַטָּה וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ח. נָעַץ אֶת הַסַّכִּין בַּכּוֹתֶל וְהֶעֱבִיר הַצַּוָּאר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר הַבְּהֵמָה לְמַטָּה, וְסַכִּין לְמַעְלָה; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנְּעוּצָה - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד גּוּפָהּ, וְתֵחָתֵךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף - בֵּין שֶׁהָיָה צַוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנְּעוּצָה, אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנָּה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֱבִיאָהּ, אוֹ הֱבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ, וּשְׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; הוֹלִיךְ וְהֵבִיא עַד שֶׁחָתַךְ הָרֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא, אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ, וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד, אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד - אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין כְּמֹלֵא שְׁנֵי צַוָּארִין מִצַּוָּארֵי הַנִּשְׁחָט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. שָׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים כְּאֶחָד, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין, אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין, וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה; וַאֲפִלּוּ שָׁחַט זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - הֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקוּלְמוּס, וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק - כְּשֵׁרָה.

יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁחַט

מתוך מהדורת חזק

כְּמִתְעַסֵּק, אוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ שֶׁדֶּרֶק סַכִּין לְנַעֲצָהּ בַּכֹּתֶל וְשָׁחֲטָה בַּהֲלִיכָתָהּ - הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה כָּרָאוּי בִּמְקוֹמָהּ וְשִׁעוּרָהּ, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

יב. לְפִיכָךְ, חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן, אוֹ שִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ, וּמִי שֶׁאֲחָזָתוּ רוּחַ רָעָה, שֶׁשָּׁחֲטוּ וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָן שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקָּנָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. אֲבָל סַכִּין שֶׁנָּפְלָה וְשָׁחֲטָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ, הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ" - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוָּאר הָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; וְאִם פָּטַר [שיחרר] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁחַט בִּסְבִיבָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא מִכֹּחַ בֶּן אָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם בַּהֲלִיכָתָן.

יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים, לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הֲבַאי שֶׁאוֹמְרִין הַגּוֹיִים, הֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַזַּל הַיָּם, אוֹ מַזַּל הָהָר, אוֹ לְכוֹכָבִים וּלְמַזָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה, כְּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה.

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה; שֶׁלּוֹמְדִין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֵלִין, מִמַּחֲשֶׁבֶת הַקָּדָשִׁים בִּפְנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק, שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.

יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנוֹדְרִין כְּמוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ; שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה, לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשֵׁם תּוֹדָה, לְשֵׁם פֶּסַח - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב. שָׁחַט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי, לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, לְשֵׁם תְּמוּרָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יט. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת, וְשָׁחַט וְאָמַר: 'לְחַטָּאתִי' - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: 'לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי' - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי הֶמִּיר בּוֹ.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: 'זוֹ לְעוֹלָתִי' - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וְהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת שֶׁנִּתְחַיְּבָה בְּעוֹלָה; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל הַמַּפֶּלֶת קוֹל יֵשׁ לָהּ. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת נָזִיר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים.

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה, וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמֻּתָּר לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחַר זֶה, וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֵׁתָּפוּת; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֵׁתָּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצָעֲרוֹ.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְנָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁהַנָּכְרִי מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ, לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ, נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ג

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהִזָּהֵר מִכָּל אַחַת מֵהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, חֲלָדָה, דְּרָסָה, הַגְרָמָה, וְעִקּוּר.

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט, וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה, וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוּגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה - אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחֹט, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה, שִׁעוּר שֶׁהִיָּה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחֹט; וְאִם הָיְתָה גַּסָּה, כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחֹט. וּבָעוֹף, כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שִׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁתַּחְשֹׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֻּלָּן שִׁעוּר שְׁהִיָּה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחֹט כְּמוֹ מְעוּט הַסִּימָנִין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחֹט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף, אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם, וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כִּמְחַתֵּךְ בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ חֶצְיוֹ אוֹ מִעוּטוֹ, וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב בַּוֵּשֶׁט כָּל שֶׁהוּא, וְשָׁהָה כַּשִּׁעוּר - בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל, בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה שְׁנִפְסַק רֹב הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נְבֵלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

מתוך מהדורת חזק

ז. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁהִיָּה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל - שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה, כְּבָר נִגְמְרָה שְׁחִיטָתוֹ, וּכְשֶׁחָזַר וְגָמַר, מְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא; וְאִם שָׁחַט מִעוּט הַקָּנֶה וְשָׁהָה, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפְסֵק רֹב הַקָּנֶה.

ח. שָׁחַט הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִקַּב הַוּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוּשֶׁט מִבִּפְנִים: אִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ טִפַּת דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

ט. חֲלָדָה [הסכין מסתתרת כחולדה] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן - בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַתַּחְתּוֹן לְמַטָּה שֶׁהוּא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר, וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִין כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מְסֻבָּךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְלִית עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְלִית - הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; וְכֵן אִם שָׁחַט מִעוּט הַסִּימָנִין בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

יא. דְּרָסָה [הפעלת לחץ] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַּוָּאר, וְדָחַק לְמַטָּה כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יב. הַגְרָמָה [גלישה] כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה; וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּין יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּין - אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה, וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן, הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם, וְהִשְׁלִים בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשִּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שָׁחַט שְׁלִישׁ, וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - כְּשֵׁרָה. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. וְאִם דָּרַס אוֹ הֶחְלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יד. עִקּוּר כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנַּעֲקָרָה הַגַּרְגֶּרֶת, וְהִיא הַקָּנֶה, אוֹ הַוּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֻבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט, אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שֶׁאִלּוּ נֶעֱקַר קֹדֶם שְׁחִיטָה, הָיָה מִדַּלְדֵּל וְלֹא יִשָּׁחֵט.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט אַחַר הָעִקּוּר, וּלְפִיכָךְ אִם נִמְצֵאת שְׁמוּטָה וּשְׁחוּטָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה; שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּשְׁחִיטָה, הֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יֶרֶךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ, עַד שֶׁתֵּרָאֶה חֲסֵרָה כְּשֶׁתִּרְבַּץ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה כְּמִי שֶׁנֶּחְתַּךְ חֶצְיָהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ, אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מִגַּבָּהּ כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֵחַיִּים, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף, בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ.

כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוּשֶׁט - הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי לָבָן; נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד, כְּשֵׁרָה. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה, הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, נְבֵלָה.

כא. נִקַּב הַוּשֶׁט, וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד בַּוּשֶׁט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה, שֶׁמָּא נִקַּב הַוּשֶׁט וְעָלָה קְרוּם בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב, וְאֵינוֹ נִרְאֶה; אֲבָל אִם נִמְצָא הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ בַּוּשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.

כב. וַשֶּׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ, אֶלָּא מִבִּפְנִים. כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק: אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.

כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֲלָלָהּ בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה, הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאִסָּר. נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים - אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן הֵן - מִצְטָרְפִין לְרֻבָּהּ; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן הֵן - מִצְטָרְפִין לִכְאִסָּר. וְכֵן אִם נִטְלָה מִמֶּנָּה רְצוּעָה, מִצְטָרֶפֶת לִכְאִסָּר. וּבָעוֹף - כֹּל שֶׁאִלּוּ מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן, וּמַנִּיחָן עַל פִּי הַקָּנֶה - אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ, נְבֵלָה; וְאִם לָאו, כְּשֵׁרָה.

כד. נִקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מְפֻלָּשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לְרֻחְבּוֹ - נְבֵלָה; נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה, כְּשֵׁרָה.

כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב: אִם נִדְמֶה לוֹ, מֻתֶּרֶת. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלִיָּה גְּדוֹלָה לְחֲלִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה; אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה וְלֹא מִגְּדוֹלָה לִקְטַנָּה; שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיָּה וְחֲלִיָּה אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁתֵּיהֶן וְרַכָּה.

פֶּרֶק ד

א. יִשְׂרָאֵלִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְשָׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי זוֹ קְרוֹבָה לִסְפֵק נְבֵלָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כַּזַּית, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ב. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ נְכוֹנָה וּגְמוּרָה - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה; הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמַּפְסִידִין, אֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁהֶה אוֹ יִדְרֹס אוֹ יִשְׁחֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ, בְּלֹא כַּוָּנָתוֹ.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּשְׁחֹט בִּפְנֵי חָכָם פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזָרִיז; וְאִם שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, וְשָׁחַט בִּפְנֵי חָכָם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא 'מֻמְחֶה'; וְכָל הַמֻּמְחִין שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה. וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים - אִם הָיוּ מֻמְחִין, הֲרֵי אֵלּוּ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה.

ה. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְשִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת, שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ בִּשְׁחִיטָתָן; וְהֵן אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ אִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵי הַיּוֹדֵעַ, וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחֲטוּ כַּהֹגֶן - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה.

ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ; אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עִקְּרֵי הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ז. הֲרֵי שֶׁרָאִינוּ יִשְׂרָאֵלִי מֻרְחוֹק שֶׁשָּׁחַט וְהָלַךְ לוֹ, וְלֹא יָדַעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְכֵן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'צֵא וּשְׁחֹט לִי', וּמָצָא הַבְּהֵמָה שְׁחוּטָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָהּ אוֹ אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה, מֻמְחִין הֵן.

ח. אֶבֶד לוֹ גְּדִי אוֹ תַרְנְגוֹל, וּמְצָאוֹ שָׁחוּט - בַּבַּיִת - מֻתָּר, שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה, מֻמְחִין הֵן; מְצָאוֹ בַּשּׁוּק - אָסוּר, שֶׁמָּא נִתְנַבֵּל וּלְפִיכָךְ הֻשְׁלַךְ. וְכֵן אִם מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה שֶׁבַּבַּיִת, אָסוּר.

ט. מֻמְחֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק, וַהֲרֵי הוּא מֵבִין וְשׁוֹמֵעַ, וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה; וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט.

י. הַסּוּמָה - לֹא יִשְׁחֹט לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא אִם כֵּן אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יא. נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין יָפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה; וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ"; מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִّבְחוֹ אָסוּר; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

יב. וְגֵדֶר גָּדוֹל גְּדָרוּ בַּדָּבָר - שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

יג. הִתְחִיל הַגּוֹי לִשְׁחֹט מִעוּט הַסִּימָנִין, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִתְחִיל יִשְׂרָאֵל, וְגָמַר הַגּוֹי - פְּסוּלָה; יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. אֲבָל שָׁחַט הַגּוֹי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ נְבֵלָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲצִי הַגַּרְגֶּרֶת בִּלְבַד, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

יד. יִשְׂרָאֵל מְשַׁמֵּד לַעֲבֹרָה מִן הָעֲבֹרוֹת, שֶׁהָיָה מֵמְחֶה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה; וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר לִבְדֹּק אֶת הַסַּכִּין, וְאַחַר כָּךְ יִתְעַנֶּה לְמְשַׁמֵּד זֶה לִשְׁחֹט בָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לִבְדֹּק. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, אוֹ מִין, וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי, וּשְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

טו. מִי שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֹרָה מִן הָעֲבֹרוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אִם הָיָה מֻמְחֶה; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ דָּבָר מֵתֵּר וְאוֹכֵל דָּבָר אָסוּר - שֶׁזּוֹ חֲזָקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ הָרְשָׁעִים מֵהֶן.

טז. אֵלּוּ הַצְּדוֹקִין וְהַבַּיְתוֹסִין [כיתות שייסדו המתיונים שכופרים בתושבע"פ] וְתַלְמִידֵיהֶן, וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֵיהֶן שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - שְׁחִיטָתָן אֲסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵינוּ, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁחִיטָתָן אֶלָּא שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ בִּשְׁחִיטָתָן, וְהֵן אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ אֵינָן נֶאֱמָנִין לוֹמַר 'לֹא קִלְקַלְנוּ'.

יז. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא נִצְטַוּוּ בִּשְׁחִיטַת הַחֻלִּין, אֶלָּא הָיוּ נוֹחֲרִין [קורעים בידים] אוֹ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין, כִּשְׁאָר הַגּוֹיִים. וְנִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לִשְׁחֹט, לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא שְׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְגוֹ' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ', לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְגוֹ' וְזָבְחוּ זְבָחִי שְׁלָמִים לַה'" וְגוֹ'; אֲבָל הָרוֹצֶה לִנְחֹר וְלֶאֱכֹל בַּמִּדְבָּר, הָיָה נוֹחֵר וְאוֹכֵל.

יח. וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא בַּמִּדְבָּר בִּלְבַד בְּעֵת הֶתֵּר הַנְּחִירָה. וְנִצְטַוּוּ שָׁם, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ, תֵּאָסֵר עֲלֵיהֶם הַנְּחִירָה, וְלֹא יֹאכְלוּ חֻלִּין אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה; וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מָקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לַעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹ', וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ" וְגוֹ'. וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל.

פֶּרֶק ה

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנּוֹטָה לָמוּת; וְלֹא נֶאֱמַר "טְרֵפָה", אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה - כְּגוֹן שֶׁטְּרָפָהּ אֲרִי וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וּשְׁבָרָהּ, וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה.

ב. וְיֵשׁ שָׁם חֻלָּאִים אֲחֵרִים, שֶׁאִם יֶאֱרְעוּ לָהּ תֵּחָשֵׁב טְרֵפָה, וְהֵן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי; וּשְׁמוֹנָה מִינֵי טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ

לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וְאֵלּוּ הֵן: דְּרוּסָה, נְקוּבָה, חֲסֵרָה, נְטוּלָה, פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה, וּשְׁבוּרָה.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן הֲלָכָה, הוֹאִיל וְאֵין לְךָ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּרוּסָה, הֶחְמִירוּ בָּהּ, וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּדְרוּסָה - אָסוּר; וּשְׁאָר שִׁבְעָה מִינֵי טְרֵפוֹת, יֵשׁ בָּהֶן סְפֵקוֹת מֻתָּרִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. הַדְּרוּסָה - הוּא שֶׁיִּטְרֹף הָאַרְי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַבְּהֵמָה וְיִדְרֹס עָלֶיהָ בְּיָדוֹ, אוֹ יִדְרֹס הַנֵּץ וְהַנֶּשֶׁר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בִּבְהֵמָה גַּסָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה, אֶלָּא לָאַרְי בִּלְבַד; וּבִבְהֵמָה דַּקָּה וּבְחַיָּה דַּקָּה, מִן הַזְּאֵב וּלְמַעְלָה. וּבִגְדָיִים וּטְלָאִים - אֲפִלּוּ חָתוּל וְשׁוּעָל וּנְמִיָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה.

ה. הַנֵּץ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹף גָּדוֹל; אֲבָל שְׁאָר עוֹפוֹת הַדּוֹרְסִים - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁכָּמוֹהוּ, וְאֵין לוֹ דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.

ו. וְיֵשׁ לְחֻלְּדָה דְּרִיסָה בְּעוֹפוֹת; וְכֶלֶב - אֵין לוֹ דְּרִיסָה כָּל עִקָּר, לֹא בְּעוֹף וְלֹא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. וְהַנֵּץ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בִּגְדָיִים וּטְלָאִים, וְהוּא שֶׁיִּקֹּב בְּצִפָּרְנָיו לְבֵית הֶחָלָל.

ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטּוֹרֵף, אֲבָל בְּרַגְלָיו - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּצִפֹּרֶן, אֲבָל בַּשֵּׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נִקַּב עַד בֵּית הֶחָלָל; וּבוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֲבָרִים שֶׁנִּטְרֶפֶת בִּנְקִיבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּכַנְוָנַת הַטּוֹרֵף, אֲבָל אִם נָפַל אִם הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפָּרְנָיו בַּנִּטְרָף, אֵין זוֹ דְּרִיסָה. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מֵחַיִּים, אֲבָל אִם דָּרַס וְנֶהֱרַג וַעֲדַיִן יָדוֹ בַּדְּרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט צִפָּרְנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

ח. וְכֵיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנִּטְרָף, וּבוֹדְקִין כָּל הֶחָלָל שֶׁלּוֹ מִכַּף הַיָּרֵךְ עַד הַקָּדְקֹד; אִם נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה.

ט. אֵיזֶה הוּא רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה? הוּא שֶׁיַּאֲדִים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם; וְאִם נִמּוֹק הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ מִן הַחַבּוּרָה - רוֹאִין אוֹתוֹ הַבָּשָׂר כְּאִלּוּ חָסֵר, וּטְרֵפָה.

י. וְאִם דָּרַס בַּסִּימָנִין, מִשֶּׁיַּאֲדִימוּ - טְרֵפָה; וּדְרִיסָתָן בְּמַשֶּׁהוּ: כֵּיוָן שֶׁהֶאֱדִים בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא מֵחֲמַת דְּרִיסָה, טְרֵפָה.

יא. סָפֵק דְּרוּסָה אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּבָּדֵק, כִּדְרוּסָה וַדָּאִית. כֵּיצַד? אֲרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין שְׁוָרִים, וְנִמְצָא צִפֹּרֶן בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרִי דְּרָסוֹ, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בִּכֹּתֶל נִתְחַכֵּךְ'. וְכֵן שׁוּעָל אוֹ נְמִיָּה שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעוֹפוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵם מְקַרְקְרִין - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא דָּרַס; אֲבָל אִם הָיָה הוּא נוֹהֵם וְהֵן מְקַרְקְרִין, מִיְּרָאָתָן מִנְּהִימָתוֹ הֵן מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן, הִנֵּה נָח רָגְזוֹ; וְכֵן אִם שָׁחַק הוּא וְהֵן, אֵין חוֹשְׁשִׁין; שֶׁאִלּוּ הִזִּיק, הָיוּ מְקַרְקְרִין.

יב. סָפֵק שֶׁנִּכְנַס לְכָאן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנַס לְכָאן, אוֹ שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁנִּכְנַס וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטּוֹרְפִין אוֹ אֵינוֹ מִן הַטּוֹרְפִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; וְכֵן עוֹף שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעֵצִים, אוֹ לְבֵין הַקָּנִים, וְיָצָא וְרֹאשׁוֹ מְנַטֵּף דָּם, אוֹ צַוָּארוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נִטְרַף, אֶלָּא אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בָּעֵצִים נִדְּקָ'.

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ו

א. נְקוּבָה כֵּיצַד? אַחַד עָשָׂר אֵבָרִים הֵן, שֶׁאִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לְבֵית חֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה; וְאֵלּוּ הֵן: תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט, וּקְרוּם שֶׁל מֹחַ הָרֹאשׁ, וְהַלֵּב עִם הַקָּנֶה שֶׁלּוֹ, וְהַמָּרָה, וּקְנֵי הַכָּבֵד, וְהַקֵּבָה, וְהַכְּרָס, וְהַמְסוֹס [חלקי הכרס], וּבֵית הַכּוֹסוֹת, וְהַדַּקִּין, וְהָרֵאָה עִם הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ.

ב. תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט - כְּבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ, וְשֶׁהוּא הַמָּקוֹם מִן הַוֵּשֶׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה; אִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה.

ג. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, אִם נִקַּב הָעֶלְיוֹן הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִקַּב הַתַּחְתּוֹן הַסָּמוּךְ לַמֹּחַ - טְרֵפָה. וּמִשֶּׁיַּתְחִיל הַמֹּחַ לְהִמָּשֵׁךְ לַשִּׁדְרָה, וְהוּא מִחוּץ לַפּוֹלִין שֶׁהֵם תְּחִלַּת הָעֹרֶף - יִהְיֶה לִקְרוּמוֹ דִּין אַחֵר; וְאִם נִקַּב חוּץ לַפּוֹלִין, מֻתָּר.

ד. הַמֹּחַ עַצְמוֹ שֶׁנִּקַּב אוֹ נִתְמַעֵךְ, וְהַקְּרוּם קַיָּם - כְּשֵׁרָה; וְאִם נִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם אוֹ כַּדּוֹנַג, טְרֵפָה.

ה. הַלֵּב שֶׁנִּקַּב לְבֵית חֲלָלוֹ, בֵּין לְחֲלָל גָּדוֹל שֶׁבַּשְּׂמֹאל בֵּין לְחֲלָל קָטָן שֶׁבַּיָּמִין - טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִקַּב בְּשַׂר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לַחֲלָלוֹ - מֻתָּר. וּקְנֵה הַלֵּב, וְהוּא הַמִּזְרָק הַגָּדוֹל שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ לָרֵאָה - הֲרֵי הוּא כַּלֵּב, אִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה.

ו. מָרָה שֶׁנִּקְּבָה, וְכָבֵד סוֹתֵמְתָּהּ - מֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא נִסְתַּם הַנֶּקֶב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָמוּךְ לַכָּבֵד, טְרֵפָה.

ז. נוֹזֶה [גרגיר] שֶׁנִּמְצֵאת בַּמָּרָה - אִם הָיְתָה כְּמוֹ גַּרְעִינָה שֶׁל תְּמָרָה שֶׁאֵין רֹאשָׁהּ חַד, מֻתֶּרֶת; וְאִם הָיָה רֹאשָׁהּ חַד כְּגַרְעִינַת הַזַּיִת, אֲסוּרָה; שֶׁהֲרֵי נִקְּבָה אוֹתָהּ כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְזֶה שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַנֶּקֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֶגְלַד פִּי הַמַּכָּה.

ח. קְנֵי הַכָּבֵד, וְהֵן הַמִּזְרָקִים שֶׁבָּהֶן הַדָּם מִתְבַּשֵּׁל - אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶם בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה; לְפִיכָךְ, מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוֹךְ הַכָּבֵד - אִם הָיְתָה מַחַט גְּדוֹלָה וְהָיָה הַקָּצֶה הַחַד שֶׁלָּהּ לִפְנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּקְּבָה כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְאִם הָיָה הָרֹאשׁ הֶעָגֹל לִפְנִים - אוֹמְרִין: 'דֶּרֶךְ סְמִפּוֹנוֹת הָלְכָה', וּמֻתֶּרֶת.

ט. הָיְתָה מַחַט קְטַנָּה, הֲרֵי הִיא טְרֵפָה - מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, וּוַדַּאי נִקְּבָה; וְאִם נִמְצֵאת בַּסִּמְפּוֹן הַגָּדוֹל שֶׁבַּכָּבֵד, וְהוּא הַקָּנֶה הָרָחָב שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ שֶׁבּוֹ נִכְנָס הַמַּאֲכָל לַכָּבֵד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וּבְשַׂר כָּבֵד שֶׁהִתְלִיעַ, מֻתֶּרֶת.

י. קֵבָה שֶׁנִּקְּבָה, וְחֵלֶב טָהוֹר סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב - מֻתֶּרֶת. וְכֵן כָּל נֶקֶב שֶׁהַבָּשָׂר אוֹ הַחֵלֶב הַמֻּתָּר בַּאֲכִילָה סוֹתֵם אוֹתוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; חוּץ מֵחֵלֶב הַלֵּב, וְהַכִּיס שֶׁעַל הַלֵּב כֻּלּוֹ, וְהַמְּחִיצָה שֶׁבְּאֶמְצַע הַבֶּטֶן הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין אֵבְרֵי הַמַּאֲכָל וְאֵבְרֵי הַנְּשִׁימָה, וְהִיא שֶׁקּוֹרְעִין אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ תֵּרָאֶה הֲרֵאָה, וְהִיא

מתוך מהדורת חזק

הַנִּקְרֵאת ׳טַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד׳, וְהוּא הַמָּקוֹם הַלָּבָן שֶׁבְּאֶמְצָעָהּ, וְחֵלֶב הַמְּעִי הָאַחֲרוֹן - שֶׁאֲבָרִים אֵלּוּ אֵין מְגִנִּין, לְפִי שֶׁהֵן קָשִׁין; וְנָקֵב שֶׁנִּסְתַּם בְּאֶחָד מֵהֶן, אֵינוֹ כְּסָתוּם. וְחֵלֶב חַיָּה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ בִּבְהֵמָה אָסוּר - אֵינוֹ סוֹתֵם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר.

יא. כֵּרֵשׁ שֶׁנִּקַּב - טְרֵפָה, וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּסְתֹּם אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו אָסוּר. וְכֵן הַמְּסוֹס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה; וְאִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ חֲלַל חֲבֵרוֹ, מֻתֶּרֶת.

יב. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת, כְּשֵׁרָה. וְאִם נִקְּבָה נֶקֶב מְפֻלָּשׁ [מצד לצד] לְתוֹךְ חֲלַל בֵּית הַכּוֹסוֹת, וְנִמְצֵאת טִפַּת דָּם בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב - טְרֵפָה, שֶׁוַּדַּאי קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב; אֲבָל אִם אֵין דָּם בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת - שֶׁמָּא אַחַר הַשְּׁחִיטָה דָּחֲקָה הַמַּחַט, וְנִקְּבָה.

יג. בְּהֵמָה שֶׁהִלְעִיטָהּ דָּבָר שֶׁנּוֹקֵב בְּנֵי מֵעֶיהָ, כְּגוֹן קֹרֶט שֶׁל חִלְתִּית [שרף של סוג צמח חריף] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שֶׁוַּדַּאי נוֹקֵב; וְאִם הָיָה סָפֵק נוֹקֵב סָפֵק אֵינוֹ נוֹקֵב, תִּבָּדֵק. כָּל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּעַיִם שֶׁפְּסֹלֶת הַמַּאֲכָל סוֹבֶבֶת בָּהֶן, וְהֵן הַנִּקְרָאִין ׳דַּקִּין׳, שֶׁנִּקַּב - טְרֵפָה. וְיֵשׁ מֵהֶם מְלֻפָּפִין וּמְקֻפָּפִין זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ וְזוֹ לִפְנִים מִזּוֹ בְּעִגּוּל, כְּמוֹ נָחָשׁ שֶׁנִּכְרַךְ, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין ׳חֲדַר הַכִּנָּה׳ [צינורות המעיים] - אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ [לעבר מעי הסמוך לו], כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ מֵגֵן עָלָיו.

יד. וּמֵעַיִם שֶׁנִּקְּבוּ וְלֵחָה סוֹתֶמֶתֶן - טְרֵפָה, שֶׁאֵין זוֹ סְתִימָה עוֹמֶדֶת. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁבָּא זְאֵב אוֹ כֶּלֶב אוֹ גּוֹי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וּנְטָלָן, וַהֲרֵי הֵן נְקוּבִין אַחַר שֶׁהִנִּיחָן - תּוֹלִין בּוֹ וּמֻתֶּרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין: ׳שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב נִקַּב׳. נִמְצְאוּ נְקוּבִין, וְלֹא נוֹדַע אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבוּ אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהֶן נֶקֶב אַחֵר, וּמְדַמִּין לוֹ: אִם הָיָה הַנֶּקֶב הָרִאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ, כְּשֵׁרָה; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁנּוּי, קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב, וּטְרֵפָה. וְאִם מִשְּׁמְשׁוּ הַיָּדַיִם בְּנֶקֶב הַסָּפֵק - כָּךְ צָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ בַּנֶּקֶב שֶׁמְּדַמִּין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ עוֹרְכִין.

טו. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁיָּצְאוּ לַחוּץ, וְלֹא נִקְּבוּ - מֻתֶּרֶת. וְאִם נִתְהַפְּכוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ - טְרֵפָה; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְזְרוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ אַחַר שֶׁנִּתְהַפְּכוּ, וְאֵינָהּ חַיָּה.

טז. הַמְּעִי הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא שָׁוֶה וְאֵין בּוֹ עִקּוּם, וְהוּא שֶׁהָרְעִי יוֹצֵא בּוֹ מִן הָעֲרָוָה, וְהוּא דָּבוּק בֵּין עִקְּרֵי הַיְּרֵכַיִם, הוּא הַנִּקְרָא ׳חֲלַחֹלֶת׳ - אִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה כִּשְׁאָר הַמְּעַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּקַּב לַחֲלַל הַבֶּטֶן. אֲבָל אִם נִקַּב בַּמָּקוֹם הַדָּבוּק בַּיְּרֵכַיִם, מֻתָּר; וַאֲפִלּוּ נִטַּל מִמֶּנּוּ מָקוֹם הַדָּבֵק כֻּלּוֹ - מֻתָּר, וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵאָרְכּוֹ בְּשׁוֹר, כְּמוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.

יז. הָעוֹף - אֵין לוֹ לֹא כֵּרֵשׁ, וְלֹא מְסוֹס, וְלֹא בֵּית הַכּוֹסוֹת; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדָּן זֶפֶק וְקַרְקְבָן. וְכָל הַטְּרֵפוֹת שָׁווֹת הֵן, בְּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. וְזֶפֶק שֶׁנִּקַּב גַּגּוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה; וְאֵיזֶה הוּא גַּגּוֹ שֶׁל זֶפֶק? זֶה שֶׁיִּמָּתַח עִם הַוֵּשֶׁט כְּשֶׁיַּאֲרִיךְ הָעוֹף צַוָּארוֹ. אֲבָל שְׁאָר הַזֶּפֶק שֶׁנִּקַּב, מֻתָּר.

יח. שְׁנֵי כִּיסִין יֵשׁ בַּקַּרְקְבָן - הַחִיצוֹן אָדֹם כְּמוֹ בָשָׂר, וְהַפְּנִימִי לָבָן כְּמוֹ עוֹר. נִקַּב זֶה בְּלֹא זֶה - מֻתָּר, עַד שֶׁיִּנָּקְבוּ שְׁנֵיהֶן בְּמַשֶּׁהוּ; וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, מֻתָּר.

יט. הַטְּחוֹל, אֵינוֹ מִן הָאֲבָרִים שֶׁנִּקִּיבָתָן בְּמַשֶּׁהוּ; וּלְפִיכָךְ לֹא מָנוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בִּכְלָלָן, אֶלָּא יֵשׁ לַנֶּקֶב שֶׁלּוֹ שִׁעוּר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלּוֹ. כֵּיצַד? הַטְּחוֹל, רֹאשׁוֹ הָאֶחָד עָבֶה וְהַשֵּׁנִי דַּק, כִּבְרִית הַלָּשׁוֹן. אִם נִקַּב בָּרֹאשׁ הָעָבֶה נֶקֶב מְפֻלָּשׁ, טְרֵפָה. וְאִם נִקַּב נֶקֶב שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - אִם נִשְׁאַר תַּחְתָּיו כָּעֲבִי דִּינָר שֶׁל זָהָב, מֻתָּר; פָּחוֹת מִזֶּה, הֲרֵי הוּא כִּמְפֻלָּשׁ וּטְרֵפָה, אֲבָל אִם נִקַּב הַדַּק כְּשֵׁרָה.

כ. כָּל אֵבֶר שֶׁאָמַרְנוּ בּוֹ שֶׁאִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ טְרֵפָה - כָּךְ אִם נִטַּל כֻּלּוֹ, טְרֵפָה; בֵּין שֶׁנִּטַּל בָּחֳלִי אוֹ בְּיָד, בֵּין שֶׁנִּבְרָא חָסֵר. וְכֵן אִם נִבְרָא בִּשְׁנֵי אֵבָרִים מֵאוֹתוֹ אֵבֶר - טְרֵפָה, שֶׁכָּל הַיָּתֵר כְּנָטוּל הוּא חָשׁוּב. כֵּיצַד? נִטַּל אֶחָד מִן הַמֵּעַיִם אוֹ הַמָּרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה - טְרֵפָה; וְכֵן אִם נִמְצָא בָהֶן שְׁתֵּי מְרֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי מֵעַיִם - טְרֵפָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל אִם נִטַּל הַטְּחוֹל, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנַיִם - מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵינוֹ מִכְּלַל הַמְּנוּיִין.

כא. הַמְּעִי הַיָּתֵר שֶׁתִּטָּרֵף בּוֹ הַבְּהֵמָה - הוּא הַיָּתֵר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בְּנֵי מֵעַיִם זֶה בְּצַד זֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כִּמְעִי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהָיָה הַמְּעִי יוֹצֵא כְּעָנָף מִן הַבַּד, וַהֲרֵי הוּא מַבְדֵּל, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה. אֲבָל אִם חָזַר וְנִתְעָרֵב עִם הַמְּעִי, וְנַעֲשָׂה אֶחָד מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן מַבְדִּלִין בָּאֶמְצַע - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וְאֵין כָּאן יָתֵר.

פֶּרֶק ז

א. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ עַל הָרֵאָה, אִם נִקַּב זֶה בְּלֹא זֶה, מֻתֶּרֶת; וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן, טְרֵפָה. אֲפִלּוּ נִגְלַד הַקְּרוּם הָעֶלְיוֹן כֻּלּוֹ וְהָלַךְ לוֹ, מֻתֶּרֶת. וְהַקָּנֶה שֶׁנִּקַּב מִן הֶחָזֶה וּלְמַטָּה בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה, בַּקָּנֶה לְמַטָּה.

ב. הִתְחִיל בִּשְׁחִיטָה וְשָׁחַט כָּל הַקָּנֶה, וְאַחַר כָּךְ נִקְּבָה הָרֵאָה, וְאַחַר כָּךְ גָּמַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְּבָה קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. אֶחָד מִסִּמְפּוֹנֵי רֵאָה שֶׁנִּקַּב, אֲפִלּוּ לַחֲבֵרוֹ - טְרֵפָה; וְרֵאָה שֶׁנִּקְּבָה, וְעָלָה קְרוּם בַּמַּכָּה וְנִסְתַּם הַנֶּקֶב - אֵינוֹ כְּלוּם. נִקְּבָה הָאוֹם שֶׁל רֵאָה - אַף עַל פִּי שֶׁדֹּפֶן סוֹתֶמֶתָהּ, טְרֵפָה; וְאִם נִקְּבָה בִּמְקוֹם חִתּוּךְ הָאוּנוֹת שֶׁלָּהּ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁרוֹבֶצֶת עָלָיו - כְּשֵׁרָה.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁסְּתָם מְקוֹם הַנֶּקֶב שֶׁבָּאוּנוֹת, בָּשָׂר; אֲבָל אִם נִסְמַךְ הַנֶּקֶב לְעֶצֶם, אֵינוֹ מֵגֵן; וְאִם הָיָה נֶקֶב הָאוּנוֹת דָּבוּק בְּעֶצֶם וּבְבָשָׂר, מֻתֶּרֶת.

ה. הָאוֹם שֶׁל רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת סְמוּכָה לַדֹּפֶן, בֵּין שֶׁהֶעֱלָת צְמָחִים [פטריות] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱלָת צְמָחִים - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִקְּבָה. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בָּהּ? מְפָרְקִין אוֹתָהּ מִן הַדֹּפֶן, וְנִזְהָרִין בָּהּ שֶׁלֹּא תִּנָּקֵב. וְאִם נִמְצֵאת נְקוּבָה, וְנִמְצָא בַּדֹּפֶן מַכָּה בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב - תּוֹלִין בַּמַּכָּה וְאוֹמְרִין: ׳אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה, כְּשֶׁנִּפְרְקָה מִן הַמַּכָּה׳; וְאִם אֵין מַכָּה בַּדֹּפֶן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּקֶב זֶה בְּרֵאָה הָיָה קֹדֶם שְׁחִיטָה, וּטְרֵפָה.

ו. הָרֵאָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ מָקוֹם אָטוּם כָּל שֶׁהוּא, שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בּוֹ וְאֵינוֹ נִתְפַּח - הֲרֵי זוֹ כִּנְקוּבָה, וּטְרֵפָה. וְכֵיצַד

מתוך מהדורת חזק

בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? קוֹרְעִין הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא נִתְפַּח בִּשְׁעַת נְפִיחָה: אִם נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה - מֻתֶּרֶת, שֶׁמִּחֲמַת הַלֵּחָה לֹא נִכְנְסָה שָׁם הָרוּחַ. וְאִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה - נוֹתְנִין עָלָיו מְעַט רֹק אוֹ תֶּבֶן אוֹ כָּנָף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם נִתְנַדְנֵד - כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו - טְרֵפָה, שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת לְשָׁם.

ז. רֵאָה שֶׁתִּשָּׁמַע בָּהּ הֲבָרָה כְּשֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ - אִם נִכָּר הַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּשָּׁמַע הַהֲבָרָה, מוֹשִׁיבִין עָלָיו רֹק אוֹ תֶּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: אִם נִתְנַדְנֵד - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא נְקוּבָה, וּטְרֵפָה. וְאִם לֹא נִכָּר הַמָּקוֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם בִּקְבֵּק הַמַּיִם, טְרֵפָה; אִם לָאו, בְּיָדוּעַ שֶׁקְּרוּם הַתַּחְתּוֹן בִּלְבַד שֶׁנִּקַּב, וְהָרוּחַ תִּנָּהֵג [חודרת] בֵּין שְׁנֵי הַקְּרוּמוֹת, וּמִפְּנֵי זֶה יִשָּׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בִּשְׁעַת נְפִיחָה.

ח. זֶה עִקָּר גָּדוֹל יִהְיֶה בְּיָדְךָ: שֶׁכָּל רֵאָה שֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין, וְלֹא יִבְקְבֵּק הַמַּיִם - הֲרֵי הִיא שְׁלֵמָה מִכָּל נֶקֶב.

ט. רֵאָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה כְּקִיתוֹן, וּקְרוּם הָעֶלְיוֹן שֶׁלָּהּ קַיָּם שָׁלֵם בְּלֹא נֶקֶב - אִם הַסִּמְפּוֹנוֹת עוֹמְדִין בִּמְקוֹמָן וְלֹא נִמּוֹחוּ, כְּשֵׁרָה; וְאִם נִמּוֹחַ אֲפִלּוּ סִמְפּוֹן אֶחָד, טְרֵפָה. כֵּיצַד עוֹשִׂין? נוֹקְבִין אוֹתָהּ, וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ בִּכְלִי שֶׁהוּא שׁוּעַ בְּאֶבֶר [מצופה במתכת חלקה] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: אִם נִרְאֶה בָּהּ חוּטִין לְבָנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁנִּמּוֹקוּ הַסִּמְפּוֹנוֹת, וּטְרֵפָה; וְאִם לָאו - בְּשֵׁר הֲרֵאָה בִּלְבַד הוּא שֶׁנִּמּוֹק, וּכְשֵׁרָה.

י. רֵאָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ אֲבַעְבּוּעוֹת אֲבַעְבּוּעוֹת - אִם הָיוּ מְלֵאִים רוּחַ, אוֹ מַיִם זַכִּים, אוֹ לֵחָה הַנִּמְשֶׁכֶת כְּדֶבֶשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ לֵחָה יְבֵשָׁה וְקָשָׁה אֲפִלּוּ כָּאֶבֶן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצֵאת בָּהֶן לֵחָה סְרוּחָה, אוֹ מַיִם סְרוּחִין אוֹ עֲכוּרִין - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וּכְשֶׁמּוֹצִיא הַלֵּחָה וּבוֹדֵק אוֹתָהּ, צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּמְפּוֹן שֶׁתַּחְתֶּיהָ; אִם נִמְצָא נָקוּב, טְרֵפָה.

יא. רֵאָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ שְׁנֵי אֲבַעְבּוּעוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ - טְרֵפָה; שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב הַרְבֵּה שֶׁיֵּשׁ נֶקֶב בֵּינֵיהֶן, וְאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ בְּדִיקָה. הָיְתָה אַחַת וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם - נוֹקְבִין הָאַחַת: אִם שָׁפְכָה לָהּ הָאַחֶרֶת, אַחַת הִיא וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לָאו, טְרֵפָה.

יב. הֲרֵאָה שֶׁנִּתְמַסְמְסָה, טְרֵפָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת שְׁלֵמָה, וּכְשֶׁתּוֹלִין אוֹתָהּ, תֵּחָתֵךְ וְתִפֹּל חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת נְקוּבָה בְּמָקוֹם שֶׁיַּד הַטַּבָּח מְמַשְׁמֶשֶׁת, מֻתֶּרֶת; וְתוֹלִין בְּיָדוֹ וְאוֹמְרִין: 'מִיַּד הַטַּבָּח נִקְּבָה אַחַר הַשְּׁחִיטָה'. נִמְצָא הַנֶּקֶב בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהּ נֶקֶב אַחֵר וּמְדַמִּין [משווים ביניהם], כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂין בִּבְנֵי מֵעַיִם.

יג. וְאֵין מְדַמִּין מֵרֵאָה שֶׁל בְּהֵמָה דַּקָּה לְרֵאָה שֶׁל בְּהֵמָה גַּסָּה, אֶלָּא מִדַּקָּה לְדַקָּה וּמִגַּסָּה לְגַסָּה. נִמְצָא נֶקֶב בְּאֶחָד מִן הָאֲבַעְבּוּעוֹת, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאֵין אוֹמְרִין: 'נִקַּב אֲבַעְבּוּעַ אַחֵר וְנַעֲרַךְ', שֶׁאֵין הַדָּבָר נִכָּר.

יד. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּרֵאָה, נוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם לֹא יָצָא מִמֶּנָּה רוּחַ - בְּיָדוּעַ שֶׁזֹּאת הַמַּחַט דֶּרֶךְ סִמְפּוֹנוֹת נִכְנְסָה, וְלֹא נִקְּבָה. וְאִם נִתְחַתְּכָה הֲרֵאָה קֹדֶם נְפִיחָה, וְנִמְצָא בָּהּ הַמַּחַט - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב שֶׁנִּקְּבָה כְּשֶׁנִּכְנְסָה.

טו. תּוֹלַעַת שֶׁהָיְתָה בְּרֵאָה, וְנִקְּבָה וְיָצְאָה, וַהֲרֵי הֲרֵאָה נְקוּבָה בְּתוֹלַעַת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; חֶזְקָתָהּ שֶׁאַחַר הַשְּׁחִיטָה תִּקֹּב וְתֵצֵא. יֵשׁ שָׁם [במציאות] מַרְאוֹת, שֶׁאִם נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה הָאֶבֶר לְאוֹתוֹ הַמַּרְאֶה הָרַע - הֲרֵי הוּא כְּנָקוּב; שֶׁאוֹתוֹ הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאָיו לְמַרְאֶה זֶה, כְּמֵת הוּא חָשׁוּב, וּכְאִלּוּ אוֹתוֹ הַבָּשָׂר הַנֶּהְפַּךְ עֵינוֹ אֵינוֹ מָצוּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׁאֵת", "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי" - מִכְּלָל, שֶׁשְּׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה, אֵינוֹ חַי.

טז. רֵאָה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ, בֵּין מַרְאֵה כֻּלָּהּ בֵּין מִקְצָתָהּ - אִם נִשְׁתַּנִּית לַמַּרְאֶה הַמַּתָּר, אֲפִלּוּ נִשְׁתַּנִּית כֻּלָּהּ, מֻתֶּרֶת. וְאִם נִשְׁתַּנִּית לַמַּרְאֶה הָאָסוּר - אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, טְרֵפָה; שֶׁהַמַּרְאֶה הָאָסוּר כְּנֶקֶב הוּא חָשׁוּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. וְחָמֵשׁ מַרְאוֹת אֲסוּרוֹת יֵשׁ בָּרֵאָה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחוֹרָה כִּדְיוֹ, אוֹ יְרֻקָּה ['ירוק' בלשון תלמוד כולל גוונים שונים] כְּעֵין הַכִּשּׁוּת, אוֹ כְּעֵין חֶלְמוֹן בֵּיצָה, אוֹ כְּעֵין חָרִיעַ [כרכום], אוֹ כְּמַרְאֵה הַבָּשָׂר. וְחָרִיעַ - הוּא הַצֶּמַח שֶׁצּוֹבְעִין בּוֹ הַבְּגָדִים, וְהוּא דּוֹמֶה לִשְׁעָרוֹת אֲדֻמּוֹת מְעַט וְנוֹטוֹת לִירוֹקָה.

יח. נִמְצֵאת כְּעֵין חֲרִיּוֹת [ענפים] שֶׁל דֶּקֶל - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק, שֶׁזֶּה קָרוֹב לַמַּרְאֶה הָאָסוּר. וְכָל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ - אֵין אוֹסְרִין בָּהֶן, עַד שֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ וּמְמָרֵס בָּהּ בְּיָדוֹ; אִם נִשְׁתַּנִּית לַמַּרְאֶה הַמַּתָּר, מֻתֶּרֶת; וְאִם עָמְדָה בְּעֵינָהּ, אֲסוּרָה.

יט. אַרְבַּע מַרְאוֹת מֻתָּרוֹת יֵשׁ בָּהּ, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחוֹרָה כְּכֹחַל, אוֹ יְרֻקָּה כְּחָצִיר, אוֹ אֲדֻמָּה, אוֹ כְּמַרְאֵה הַכָּבֵד. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הֲרֵאָה כֻּלָּהּ טְלָאִים טְלָאִים, נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת, מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

כ. עוֹף שֶׁנִּפַּל לָאוּר [לאש], וְהוֹרִיק לִבּוֹ אוֹ כְּבֵדוֹ אוֹ קֻרְקְבָנוֹ, אוֹ הֶאֱדִימוּ הַמַּעַיִם שֶׁלּוֹ, בְּכָל שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה: שֶׁכָּל הַיְּרַקִּים שֶׁהֶאֱדִימוּ, וְהָאֲדֻמִּים שֶׁהוֹרִיקוּ, מֻחֲמַת הָאוּר, בְּעוֹף - הֲרֵי הֵן כְּמֵי שֶׁנִּטְּלוּ, וּטְרֵפָה. וְהוּא שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמַרְאֶה זֶה אַחַר שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן מְעַט, וּמְמָרְסִין [משפשפים] בָּהֶן.

כא. כָּל עוֹף שֶׁנִּמְצֵאת כָּבֵד שֶׁלּוֹ כְּמַרְאֵה בְּנֵי מֵעָיו, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ שְׁאָר בְּנֵי מֵעָיו, וְעָמְדוּ בִּשְׁנוּיָן אַחַר שְׁלִיקָה וּמְרִיסָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר וְנִחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁל עוֹף שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם שִׁנּוּי, וּכְשֶׁנִּשְׁלְקוּ נִשְׁתַּנּוּ וְהוֹרִיקוּ הָאֲדֻמִּים - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר וְנִחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה. וְכֵן הַוֵּשֶׁט שֶׁנִּמְצָא הָעוֹר הַחִיצוֹן שֶׁלּוֹ לָבָן וְהַפְּנִימִי אָדֹם, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה - הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּטְרֵפָה.

פֶּרֶק ח

א. חֲסֵרָה כֵּיצַד? שְׁנֵי אֵבָרִים הֵן, שֶׁאִם חָסֵר מִנֵּיהֶם, טְרֵפָה; וְאֵלּוּ הֵן: הֲרֵאָה, וְהָרַגְלַיִם. וְחָמֵשׁ אוּנוֹת [אוזניים] יֵשׁ לָהּ לָרֵאָה - כְּשֶׁיִּתְלֶה אוֹתָהּ אָדָם בְּיָדוֹ וּפְנֵי רֵאָה כְּנֶגֶד פָּנָיו, שָׁלֹשׁ מִן הַיָּמִין וּשְׁתַּיִם מִן הַשְּׂמֹאל. וּבְצַד יָמִין מִמֶּנָּה כְּמוֹ אֹזֶן קְטַנָּה, וְאֵינָהּ בְּצַד הָאוּנוֹת, וְיֵשׁ לָהּ כְּמוֹ כִּיס בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהִיא בְּתוֹךְ הַכִּיס; וְאֹזֶן זוֹ הַקְּטַנָּה - הִיא הַנִּקְרֵאת 'וַרְדָּה', מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְוָרֶד, וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן. לְפִיכָךְ, אִם לֹא נִמְצֵאת הַוָּרֶד - מֻתֶּרֶת, שֶׁכָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ: יֵשׁ בְּהֵמוֹת

מתוך מהדורת חזק

תִּמָּצֵא בָּהֶן, וְיֵשׁ בְּהֵמוֹת לֹא תִּמָּצֵא בָּהֶן. וְאִם נִמְצֵאת נְקוּבָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּיס שֶׁלָּהּ סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה.

ב. חָסֵר מִנְּיַן הָאוּנוֹת, וְנִמְצֵאת אַחַת מִן הַשְּׂמֹאל אוֹ שְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין - טְרֵפָה; וְאִם נִמְצְאוּ בַּיָּמִין שְׁתַּיִם וְזוֹאת הַוִּרְדָּה, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

ג. נִתְחַלְּפוּ הָאוּנוֹת, וְנִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ מִן הַשְּׂמֹאל וּשְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין בְּלֹא וֶרֶד, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַוֶּרֶד עִם הַשָּׁלֹשׁ בְּצַד שְׂמֹאל - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; שֶׁהֲרֵי חָסְרָה מִצַּד הַיָּמִין.

ד. נִתּוֹסְפוּ הָאוּנוֹת בְּמִנְיָנָם, אִם הָיְתָה הָאֹזֶן הַיְתֵרָה בְּצַד הָאוּנוֹת, אוֹ מִלִּפְנֵי הָרֵאָה שֶׁהוּא לְעֻמַּת הַלֵּב - מֻתֶּרֶת. וְאִם הָיְתָה עַל גַּבָּהּ שֶׁהוּא לְעֻמַּת הַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, שֶׁהַיָּתֵר כְּחָסֵר; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כְּמוֹ עָלֶה שֶׁל הֲדַס, אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינָהּ אֹזֶן, וּמֻתֶּרֶת.

ה. אֹזֶן שֶׁנִּמְצֵאת דְּבוּקָה בַּחֲבֵרְתָּהּ הַסְּמוּכָה לָהּ, מֻתֶּרֶת; וְאִם נִסְמְכוּ שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנִּסְמְכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁלִישִׁית - טְרֵפָה.

ו. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי הָאוּנוֹת כְּאוּנָה אַחַת, וְאֵינָן נִרְאוֹת כִּשְׁתַּיִם דְּבוּקוֹת - אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן כְּמוֹ עָלֶה שֶׁל הֲדַס, בֵּין בְּעִקָּרָן, בֵּין בְּאֶמְצָעָן, בֵּין בְּסוֹפָן, כְּדֵי שֶׁיֵּכֵר שֶׁהֵן דְּבוּקוֹת - מֻתֶּרֶת; וְאִם לָאו - הֲרֵי זוֹ חֲסֵרָה, וּטְרֵפָה.

ז. נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת, וְאֵין לָהּ חִתּוּךְ אָזְנַיִם - טְרֵפָה. וְכֵן אִם חָסֵר גּוּף הָרֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבָה - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁחָסֵר מִנְּיַן הָאוּנוֹת, וּטְרֵפָה. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא מִמְּנָּה מָקוֹם יָבֵשׁ, עַד שֶׁיְּפָרֵךְ [יתפורר] בַּצִּפֹּרֶן - הֲרֵי זֶה כְּחָסֵר וּטְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּל שֶׁהוּא.

ח. רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת נְפוּחָה כְּמוֹ עֹקֶר חֲרִיּוֹת שֶׁל דֶּקֶל - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק; שֶׁזּוֹ תּוֹסֶפֶת מְשֻׁנָּה בְּגוּפָהּ, וְשֶׁמָּא הַתּוֹסֶפֶת בַּגּוּף כְּחִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּנְיָן.

ט. הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחֲדָה וְיָרְאָה, עַד שֶׁצָּמְקָה הָרֵאָה שֶׁלָּהּ וְקָרְבָה לִהְיוֹת יְבֵשָׁה - אִם פָּחֲדָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹל רַעַם אוֹ רָאָת זִיקִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - מֻתֶּרֶת; וְאִם פָּחֲדָה בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחֲטוּ לְפָנֶיהָ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ כַּחֲסֵרָה, וּטְרֵפָה.

י. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתָהּ? מוֹשִׁיבִין אֶת הָרֵאָה בְּמַיִם מֵעֵת לְעֵת; אִם הָיָה זְמַן הַקֹּר, מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין וּבִכְלִי שֶׁאֵין הַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ וְנוֹזְלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצּוֹנוּ בְּמָקֹרָה, וְאִם הָיָה זְמַן הַחֹם, מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם צוֹנֵן וּבִכְלִי שֶׁהַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ כְּדֵי שִׁיְּשָׁאֲרוּ קָרִים. אִם חָזְרָה לִבְרִיָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא חָזְרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא, וּטְרֵפָה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֲסֵרָה רֶגֶל מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ, טְרֵפָה; וְכֵן אִם הָיְתָה יְתֵרָה רֶגֶל, שֶׁכָּל הַיָּתֵר כְּחָסֵר הוּא. אֲבָל אִם הָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ יָדַיִם, אוֹ יָד אַחַת - מֻתֶּרֶת; לְפִיכָךְ אִם נֶחְתַּךְ הַיָּד שֶׁלָּהּ, מֻתֶּרֶת. נֶחְתַּךְ הָרֶגֶל - מִן הָאַרְכֻּבָּה [חיבור העצמות] וּלְמַעְלָה, טְרֵפָה; מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה, מֻתֶּרֶת. בְּאֵיזוֹ אַרְכֻּבָּה אָמְרוּ? בָּאַרְכֻּבָּה שֶׁהִיא סוֹף הַיָּרֵךְ הַסָּמוּךְ לַגּוּף.

יב. נִשְׁבַּר הָעֶצֶם לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה - אִם יָצָא כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ לַחוּץ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנֶּחְתַּךְ וְנָפַל, וּטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ שֶׁל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ נָפַל מִקְצָת הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר וְהָלַךְ לוֹ. וְגִידִים הָרַכִּים, אֵינָן חֲשׁוּבִין כְּבָשָׂר.

יג. צֹמֶת [מקום חיבור] הַגִּידִין, הֵן בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה לְמַעְלָה מִן הָעֲקֵב בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַטַּבָּחִים הַבְּהֵמָה; וְהֵן שְׁלֹשָׁה גִּידִים לְבָנִים - אֶחָד עָבֶה, וּשְׁנַיִם דַּקִּים. וּמִמָּקוֹם שֶׁיַּתְחִילוּ וְהֵן קָשִׁים וּלְבָנִים, עַד שֶׁיָּסוּר הַלֹּבֶן מֵהֶן וְיַתְחִילוּ לְהִתְאַדֵּם וּלְהִתְרַכֵּךְ - הִיא צֹמֶת הַגִּידִים, וְהִיא כְּאֹרֶךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֶצְבָּעוֹת בְּשׁוֹר.

יד. וּמִנְּיַן גִּידִים אֵלּוּ בְּעוֹף, שִׁשָּׁה עָשָׂר גִּידִים; תְּחִלָּתָן מִן הָעֵנָב שֶׁלְּמַטָּה מֵאֶצְבַּע יְתֵרָה, עַד סוֹף הָרֶגֶל שֶׁהוּא קַשְׁקַשִּׁים קַשְׁקַשִּׁים.

טו. בְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ בְּמָקוֹם צֹמֶת הַגִּידִים, טְרֵפָה; וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: 'כֵּיצַד תֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה מִצֹּמֶת הַגִּידִים וְהִיא מֻתֶּרֶת, עַד שֶׁתֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה הָעֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְאִם תֵּחָתֵךְ לְמַטָּה בְּצֹמֶת הַגִּידִים, אֲסוּרָה'? - שֶׁבַּטְּרֵפוֹת תֵּחָתֵךְ מִכָּאן וְתִחְיֶה, וּמִכָּאן וְתָמוּת; לֹא נֶאֶסְרָה בְּהֵמָה זוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲתוּכַת רֶגֶל מִמָּקוֹם זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִים, שֶׁחֲתִיכָתָן מִכְּלַל הַטְּרֵפוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טז. נְטוּלָה כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה אֵבָרִים הֵן, שֶׁאִם נִטְּלוּ טְרֵפָה - וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נֶקֶב וְלֹא דִּין חִסָּרוֹן; וְאֵלּוּ הֵם: צֹמֶת הַגִּידִים, וְהַכָּבֵד, וּלְחִי הָעֶלְיוֹן.

יז. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ, וְכֵן הָעוֹף, בְּמָקוֹם צֹמֶת הַגִּידִים - לֹא נַעֲשׂוּ טְרֵפָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִים; לְפִיכָךְ, אִם נֶחְתְּכוּ הַגִּידִים לְבַדָּם, וְהָרֶגֶל קַיֶּמֶת - טְרֵפָה, שֶׁהֲרֵי נִטְּלָה צֹמֶת הַגִּידִים.

יח. נֶחְתַּךְ בַּבְּהֵמָה הָאֶחָד הֶעָבֶה לְבַדּוֹ - מֻתֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם; נֶחְתְּכוּ שְׁנַיִם הַדַּקִּין - מֻתֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי הָאֶחָד הֶעָבֶה גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶם, וַהֲרֵי לֹא נִטְּלָה כָּל הַצֹּמֶה, אֶלָּא מִעוּטָהּ. נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶן, טְרֵפָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁנֶּחְתְּכוּ כֻּלָּן, אוֹ נִטְּלוּ כֻּלָּן.

יט. וּבָעוֹף - אֲפִלּוּ נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל אֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה עָשָׂר, טְרֵפָה.

כ. וְעוֹף שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ גַּפָּיו - מֵתָר, כִּבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ יָדֶיהָ.

כא. כָּבֵד שֶׁנִּטְּלָה כֻּלָּהּ, טְרֵפָה; וְאִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה כַּזַּיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ, וְכַזַּיִת בִּמְקוֹם מָרָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. נִדַּלְדְּלָה הַכָּבֵד, וַהֲרֵי הִיא מְעֹרָה בַּטַּרְפֵּשׁ [בהסתעפות] שֶׁלָּהּ - מֻתֶּרֶת; נִטַּל מִמֶּנָּה מָקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ וּמִקּוֹם מָרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאָר קַיָּם כְּמוֹת שֶׁהוּא, טְרֵפָה.

כב. נִשְׁאַר בָּהּ כַּזַּיִת בִּמְקוֹם מָרָה, וְכַזַּיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל הָיָה מְפֻזָּר מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, אוֹ שֶׁהָיָה מְרֻדָּד [רקוע], אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ כִּרְצוּעָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהִיא אֲסוּרָה.

כג. לְחִי הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּטַּל, טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - כְּגוֹן שֶׁנִּגְמַם עַד מְקוֹם הַסִּימָנִין, וְלֹא נֶעֱקְרוּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

כד. וְכָל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁאִם הָיָה חָסֵר טְרֵפָה - כָּךְ אִם

נִטַּל, טְרֵפָה. אֲבָל אֵבֶר שֶׁנֹּאמַר בּוֹ אִם נִטַּל טְרֵפָה - אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת אֶלָּא אִם נֶחְתַּךְ אוֹתוֹ אֵבֶר; אֲבָל אִם נִבְרֵאת חֲסֵרָה אוֹתוֹ אֵבֶר, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, נִמְצֵאת הַחֲסֵרָה וְהַנִּטּוּלָה אַחַת הִיא. וְכָל אֵבֶר שֶׁנֹּאמַר בּוֹ שֶׁאִם נִטַּל מֻתֶּרֶת - קַל וָחֹמֶר אִם חָסֵר מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ וְלֹא נִבְרָא, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת.

כה. בְּהֵמָה שֶׁנִּטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וְהוּא בֵּית הָרֶחֶם, אוֹ שֶׁנִּטְּלוּ הַכְּלָיוֹת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. לְפִיכָךְ, אִם נִבְרֵאת בְּכִלְיָה אַחַת אוֹ בִּשְׁלֹשׁ כְּלָיוֹת, מֻתֶּרֶת; וְכֵן אִם נִקְּבָה הַכִּלְיָה, מֻתֶּרֶת.

כו. אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּלְיָה שֶׁנִּטְּלָה אוֹ שֶׁחָסְרָה מֻתֶּרֶת, אִם נִמְצֵאת קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וְהִקְטִינָהּ בְּדַקָּה עַד כְּפוֹל, וּבְגַסָּה עַד כַּעֲנָבָה - טְרֵפָה. וְכֵן אִם לָקְתָה הַכִּלְיָה, וְהוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה בְּשָׂרָהּ כִּבְשַׂר הַמֵּת שֶׁהִבְאִישׁ אַחַר יָמִים, שֶׁאִם תֶּאֱחֹז בְּמִקְצָתוֹ, יִתְמַסְמֵס וְיִפֹּל, וְהִגִּיעַ חֳלִי זֶה עַד הַלֵּבָן שֶׁבְּתוֹךְ הַכִּלְיָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצֵאת בַּכִּלְיָה לֵחָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ סְרוּחָה, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין אוֹ סְרוּחִין - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִמְצְאוּ בָהּ מַיִם זַכִּים, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ט

א. פְּסוּקָה כֵּיצַד? חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁנִּפְסַק הָעוֹר הַחוֹפֶה אֶת הַמֹּחַ - טְרֵפָה, וּבְלִבַּד שֶׁיִּפְסַק רֹב הֶקֵּפוֹ; אֲבָל אִם נִסְדַּק הָעוֹר לְאָרְכּוֹ, אוֹ נִקַּב - מֻתֶּרֶת. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה, וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ, אוֹ נִתְמַעֵךְ הַמֹּחַ שֶׁבְּתוֹךְ הַחוּט, וְנִתְנַדְנֵד הוֹאִיל וְעוֹרוֹ קַיָּם, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

ב. הֵמְרַךְ הַמֹּחַ וְנִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם אוֹ כַּדּוֹנַג שֶׁנִּמּוֹס, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַחוּט כְּשֶׁמַּעֲמִידוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק אֲסוּרָה.

ג. עַד הֵיכָן הוּא חוּט הַשִּׁדְרָה? תְּחִלָּתוֹ מֵחוּץ לַפּוֹלִין שֶׁבִּתְחִלַּת הָעֹרֶף, עַד סוֹף פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אַחֲרֶיהָ אֶלָּא פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לִתְחִלַּת הָאַלְיָה.

ד. וְשָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, הֵן שְׁלֹשָׁה עֲצָמוֹת דְּבוּקִין זֶה בָּזֶה לְמַטָּה מֵחֲלִיּוֹת שֶׁל שִׁדְרָה; וְחוּט הַשִּׁדְרָה בָּעוֹף, עַד בֵּין הָאֲגַפַּיִם. אֲבָל לְמַטָּה מִמְּקוֹמוֹת אֵלּוּ - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַחוּט הַנִּמְשָׁךְ לְשָׁם, בֵּין שֶׁנִּפְסַק עוֹרוֹ בֵּין שֶׁנִּמְרַךְ הַמֹּחַ.

ה. קְרוּעָה כֵּיצַד? בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹב הַכָּרֵשׂ, וְהוּא הַמָּקוֹם מִן הַבֶּטֶן שֶׁאִם יִקָּרַע יֵצֵא הַכָּרֵשׂ - אִם נִקְרַע בָּשָׂר זֶה, טְרֵפָה; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַקֶּרַע לַכָּרֵשׂ עַד שֶׁנִּרְאֵית, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֹב עֲבִי הַבָּשָׂר הַזֶּה, אוֹ נִטַּל - טְרֵפָה. וְכַמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע בְּאָרְכּוֹ? אֹרֶךְ טֶפַח; וְאִם הָיְתָה בְּהֵמָה קְטַנָּה וְנִקְרַע רֹב אֹרֶךְ הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת הַכָּרֵשׂ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּאֹרֶךְ הַקֶּרַע טֶפַח - טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְרַע רֻבָּהּ.

ו. נִקְדַּר [נחתך] הַבָּשָׂר הַזֶּה בְּעִגּוּל, אוֹ בְּאֹרֶךְ - אִם הָיָה יָתֵר מִכְּסֶלַע, וְהוּא כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ שְׁלֹשָׁה גַּרְעִינֵי תְּמָרָה זוֹ בְּצַד זוֹ בְּדֹחַק - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; שֶׁאִם יִמָּתַח קֶרַע זֶה, יַעֲמֹד עַל טֶפַח.

ז. בְּהֵמָה שֶׁנִּפְשַׁט הָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁנִּקְרַע בְּיָד אוֹ בָּחֳלִי, וְנִמְצָא בָּשָׂר בְּלֹא עוֹר - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֶאת 'גְּלוּדָה'. וְאִם נִשְׁאַר מִן הָעוֹר רֹחַב סֶלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשִּׁדְרָה, וְרֹחַב סֶלַע עַל הַטַּבּוּר, וְרֹחַב סֶלַע עַל רָאשֵׁי אֵבָרֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִטַּל כְּרֹחַב סֶלַע מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה, אוֹ מֵעַל הַטַּבּוּר, אוֹ מֵעַל רָאשֵׁי אֵבָרֶיהָ, וּשְׁאָר כָּל הָעוֹר קַיָּם - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁמַּתִּירִין אוֹתָהּ.

ח. נְפוּלָה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה הַבְּהֵמָה מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁגָּבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְנִתְרַסֵּק אֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵיצַד הוּא הָרִסּוּק? שֶׁיִּתְרוֹצֵץ הָאֵבֶר וְיֵהָלֵם מֵחֲמַת הַנְּפִילָה, עַד שֶׁתִּפָּסֵד צוּרָתוֹ וְתֶאֱרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב, וְלֹא נִסְדַּק, וְלֹא נִשְׁבַּר - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם הִכָּה אוֹתָהּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּמַטֶּה, וְרִצֵּץ אֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ - טְרֵפָה. בְּאֵיזֶה אֵבָרִים אָמְרוּ? בְּאֵבָרִים שֶׁבַּחֲלַל הַגּוּף.

ט. בְּהֵמָה שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג - אִם הָלְכָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ; וְאִם עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה, חוֹשְׁשִׁין לָהּ. קָפְצָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ; הִנִּיחָהּ לְמַעְלָה, וּמְצָאָהּ לְמַטָּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נָפְלָה.

י. זְכָרִים הַמְנַגְּחִים זֶה אֶת זֶה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; נָפְלוּ לָאָרֶץ, חוֹשְׁשִׁין לָהֶן. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה מְגֻרֶרֶת רַגְלֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ, אוֹ שֶׁמָּא נִפְסַק הַחוּט שֶׁל שִׁדְרָהּ.

יא. גַּנָּבִים שֶׁגּוֹנְבִין הַטְּלָאִים וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָן לַאֲחוֹרֵי הַדִּיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן מִשּׁוּם רִסּוּק אֵבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַשְׁלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּכַוָּנָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּרוּ. וְאִם הֶחְזִירוּם וְהִשְׁלִיכוּם לַדִּיר - מֵחֲמַת יִרְאָה, חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מֵחֲמַת תְּשׁוּבָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מִפְּנֵי שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְהַחְזִירָן שְׁלֵמִים, וְיִזְּהֲרוּ בְּהַשְׁלָכָתָן.

יב. שׁוֹר שֶׁהִרְבִּיצוּהוּ [הריצו אותו] לִשְׁחִיטָה - אַף עַל פִּי שֶׁנָּפַל נְפִילָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קוֹל בְּעֵת שֶׁמַּפִּילִין אוֹתוֹ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; מִפְּנֵי שֶׁנּוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בַּקַּרְקַע, וּמִתְחַזֵּק עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָאָרֶץ.

יג. הִכָּה הַבְּהֵמָה עַל רֹאשָׁהּ וְהָלְכָה לָהּ הַמַּכָּה כְּלַפֵּי זְנָבָהּ, אוֹ עַל זְנָבָהּ וְהָלְכָה לָהּ כְּלַפֵּי רֹאשָׁהּ, וַאֲפִלּוּ הִכָּה אוֹתָהּ בְּמַטֶּה עַל כָּל הַשִּׁדְרָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ; וְאִם יֵשׁ בַּמַּטֶּה חֵלְיוֹת חֵלְיוֹת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ; וְאִם הִגִּיעַ רֹאשׁ הַמַּטֶּה לְמִקְצָת הַשִּׁדְרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ. וְכֵן אִם הִכָּהּ לְרֹחַב הַשִּׁדְרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ.

יד. עוֹף שֶׁנֶּחְבַּט עַל גַּבֵּי דָּבָר קָשֶׁה, כְּגוֹן כְּרֵי שֶׁל חִטִּים אוֹ קַפָּה שֶׁל שְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חוֹשְׁשִׁין לְרִסּוּק אֵבָרִים; וְאִם נֶחְבַּט עַל גַּבֵּי דָּבָר רַךְ, כְּגוֹן כְּסוּת כְּפוּלָה וְהַתֶּבֶן וְהָאֵפֶר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

טו. נִדְבְּקוּ כְּנָפָיו בְּדֶבֶק בִּשְׁעַת צֵידָה, וְנִתְחַבֵּט - אִם בְּכָנָף אֶחָד נֶאֱחַז, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; וְאִם נֶאֱחַז בִּשְׁתֵּי כְנָפָיו וְנִתְחַבֵּט בְּגוּפוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

טז. נֶחְבַּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - אִם שָׁט מְלֹא קוֹמָתוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְעֵמַת הַמַּיִם, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ. אֲבָל אִם שָׁט מִמַּעְלָה

מתוך מהדורת חזק

לְמַטָּה עִם הִלּוּף הַמַּיִם - חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא הַמַּיִם הֵן הַמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ; וְאִם קָדַם לְתָבֵן אוֹ לְקַשׁ שֶׁמְּהַלְּכִין עַל גַּבֵּי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה שָׁט מֵחֲמַת עַצְמוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

יז. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - מֵתָר לִשְׁחֹט מִיָּד, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא נִתְרַסֵּק אֵבֶר. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - אִם שְׁחָטָהּ, צָרִיךְ לִבְדֹּק כְּנֶגֶד כָּל הֶחָלָל כֻּלּוֹ מִקֶּדֶקֹד הָרֹאשׁ עַד הַיָּרֵךְ: אִם מָצָא בָּהּ טְרֵפָה מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁמָּנִינוּ, אוֹ שֶׁנִּתְרַסֵּק אֵבֶר מִן הָאֵבָרִים שֶׁבִּפְנִים וְנִפְסְדָה צוּרָתוֹ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. אֲפִלּוּ נִתְרַסֵּק אֵבֶר מִן הָאֵבָרִים שֶׁאִם נִטְּלוּ כְּשֵׁרָה, כְּגוֹן טְחוֹל וּכְלָיוֹת - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; חוּץ מִבֵּית הָרֶחֶם - שֶׁאִם נִתְרַסֵּק, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יח. וְהַסִּימָנִין [ושט וקנה] אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה בְּכָאן, שֶׁאֵין הַנְּפִילָה מְמַעֶּכֶת אוֹתָן.

יט. נָפְלָה מִן הַגַּג וְלֹא עָמְדָה - אָסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ, עַד שֶׁתִּשְׁהֶה מֵעֵת לְעֵת; וְאִם שְׁחָטָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וּכְשֶׁשּׁוֹחֵט אוֹתָהּ אַחַר מֵעֵת לְעֵת, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

כ. וְכֵן מִי שֶׁדָּרַס בְּרַגְלוֹ עַל הָעוֹף, אוֹ שֶׁדְּרָסַתּוּ בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁטְּרָפוֹ לַכֹּתֶל, וַהֲרֵי הוּא מְפַרְכֵּס - מַשְׁהִין אוֹתוֹ מֵעֵת לְעֵת; וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ, וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כא. סִימָנִין שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ רֻבָּן - טְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מֵחֲמַת נְפִילָה; וְכֵן אִם נִתְקַפְּלוּ, שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה. אֲבָל אִם נִפְרַק רֹב תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט מִן הַלְּחִי - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵין הַתַּרְבַּץ רָאוּי לִשְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק י

א. שְׁבוּרָה כֵּיצַד? הוּא שֶׁיִּשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; וְצַלְעוֹת הַבְּהֵמָה, הֵן אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן, אוֹ אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן - טְרֵפָה; וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּבְּרוּ מֵחֲצִין שֶׁל מוּל הַשִּׁדְרָה.

ב. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן - אִם הָיוּ צְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֹחַ, טְרֵפָה; וְאִם לָאו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רֹב, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ כְּלַפֵּי הַשִּׁדְרָה - מֻתֶּרֶת. וְכֵן אִם נֶעֱקְרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, טְרֵפָה; וְאִם נֶעֱקְרָה אֲפִלּוּ צֵלָע אַחַת, וַחֲצִי חֵלְיָתָהּ עִמָּהּ שֶׁהַצֵּלָע תְּקוּעָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם נֶעֱקְרָה מִן הַשִּׁדְרָה חֵלְיָה אַחַת - אֲפִלּוּ הָיְתָה מִן הַחֵלְיוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִן הַכְּסָלִים שֶׁאֵין בָּהֶן צְלָעוֹת, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה.

ג. בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁמַט הַיָּרֵךְ שֶׁלָּהּ מֵעִקָּרוֹ, וְיָצָא מִן הַכַּף - אִם נִתְאַכְּלוּ נִיבָיו, וְהֵן הַיְתֵרוֹת שֶׁבְּעֶצֶם הַכַּף שֶׁיּוֹצְאוֹת עַל הָעֶצֶם הַזָּכָר וְאוֹחֲזוֹת אוֹתוֹ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאִם לֹא נִתְאַכְּלוּ, מֻתֶּרֶת.

ד. וְכֵן בְּעוֹף, אִם נִשְׁמַט יְרֵכוֹ - טְרֵפָה. נִשְׁמַט כְּנָפוֹ מֵעִקָּרוֹ - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִקְּבָה הָרֵאָה שֶׁלּוֹ; וּלְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. וּבְהֵמָה שֶׁנִּשְׁמְטָה יָדָהּ מֵעִקָּרָהּ - מֻתֶּרֶת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ.

ה. גֻּלְגֹּלֶת בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁנִּטַּל מִמֶּנָּה כְּסֶלַע - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב הַקָּרוּם, טְרֵפָה; וְאִם נִקְּבָה נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן, כֵּלָן מִצְטָרְפִין לְכְסֶלַע.

ו. וְכֵן גֻּלְגֹּלֶת שֶׁנֶּחְבַּס [נמעך] רֹב גָּבְהָהּ וְרֹב הֶקֵּפָהּ - טְרֵפָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרוּם שָׁלֵם וְלֹא חָסַר מִמֶּנָּה כְּלוּם. נֶחְבַּס רֹב גָּבְהָהּ וַהֲרֵי רֹב הֶקֵּפָהּ קַיָּם, אוֹ שֶׁנֶּחְבַּס רֹב הֶקֵּפָהּ וַהֲרֵי רֹב גָּבְהָהּ קַיָּם - הֲרֵי זוֹ סָפֵק; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁאוֹסְרִין אוֹתָהּ.

ז. עוֹף שֶׁל מַיִם, כְּגוֹן אַוָּזִין - אִם נִקַּב עֶצֶם גֻּלְגֻּלְתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב קָרוּם שֶׁל מֹחַ, טְרֵפָה; מִפְּנֵי שֶׁקְּרוּמוֹ רַךְ. עוֹף הַיַּבָּשָׁה שֶׁהִכַּתּוּ חֵלְדָּה עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנִּגַּף בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ - מַנִּיחַ יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ, אוֹ מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו וְדוֹחֵק לְמַעְלָה: אִם יָצָא הַמֹּחַ מִן הַנֶּקֶב - בְּיָדוּעַ שֶׁנִּקַּב הַקָּרוּם, וּטְרֵפָה; וְאִם לָאו, מֻתָּר.

ח. בְּהֵמָה שֶׁאֲחָזָהּ דָּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְעֻשָּׁנֶת, אוֹ מְצֻנֶּנֶת, אוֹ שֶׁאָכְלָה סַם שֶׁהוֹרֵג אֶת הַבְּהֵמָה, אוֹ שֶׁשָּׁתָת מַיִם הָרָעִים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; אָכְלָה סַם שֶׁהוֹרֵג אֶת הָאָדָם, אוֹ שֶׁנִּשְׁכָּהּ נָחָשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מֻתֶּרֶת מִשּׁוּם טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת.

ט. נִמְצְאוּ כָּל הַטְּרֵפוֹת הַמְּנוּיוֹת כְּשֶׁיְּפֻרְטוּ, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצְאוּ בִּבְהֵמָה וְחַיָּה - שִׁבְעִים; וְאֵלּוּ הֵן, עַל סֵדֶר שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּחִבּוּר זֶה: (א) דְּרוּסָה; (ב) נִקַּב תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט; (ג) נִקַּב קָרוּם שֶׁל מֹחַ; (ד) נִתְמַסְמֵס הַמֹּחַ עַצְמוֹ; (ה) נִקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ; (ו) נִקַּב קְנֵה הַלֵּב; (ז) נִקְּבָה הַמָּרָה; (ח) נִקְּבוּ קְנֵי הַכָּבֵד; (ט) נִקְּבָה הַקֵּבָה; (י) נִקַּב הַכָּרֵשׂ; (יא) נִקַּב הַמְּסוֹס; (יב) נִקַּב בֵּית הַכּוֹסוֹת; (יג) נִקְּבוּ מֵעָיָהּ; (יד) יָצְאוּ הַמֵּעַיִם לַחוּץ, וְנֶהֱפְכוּ; (טו) נִקַּב הַטְּחוֹל בְּעָבְיוֹ; (טז) חָסְרָה הַמָּרָה; (יז) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי מְרֵרוֹת; (יח) חָסְרָה הַקֵּבָה; (יט) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי קֵבוֹת; (כ) חָסַר הַכָּרֵשׂ; (כא) נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּרָשִׂים; (כב) חָסַר הַמְּסוֹס; (כג) נִמְצְאוּ שְׁנֵי מְסוֹסִים; (כד) חָסַר בֵּית הַכּוֹסוֹת; (כה) נִמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתֵּי כוֹסוֹת; (כו) חָסַר אֶחָד מִן הַמֵּעַיִם; (כז) נִמְצְאוּ שְׁנֵי בְנֵי מֵעַיִם; (כח) נִקְּבָה הָרֵאָה; (כט) נִקַּב הַקֶּנֶה לְמַטָּה, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה; (ל) נִקַּב סִמְפּוֹן מִסִּמְפּוֹנֵי רֵאָה, אֲפִלּוּ לַחֲבֵרוֹ; (לא) נֶאֱטַם מָקוֹם מִן הָרֵאָה; (לב) נִמּוֹק סִמְפּוֹן מִסִּמְפּוֹנֵי הָרֵאָה; (לג) נִמְצֵאת לֵחָה סְרוּחָה בָּרֵאָה; (לד) נִמְצְאוּ בָהּ מַיִם סְרוּחִין; (לה) נִמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין; (לו) נִתְמַסְמְסָה הָרֵאָה; (לז) נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ; (לח) נֶהְפַּךְ הַוֵּשֶׁט בְּמַרְאָיו; (לט) חָסְרָה הָרֵאָה מִמִּנְיַן הָאוּנוֹת; (מ) נִתְחַלְּפוּ הָאוּנוֹת; (מא) הוֹתִירוּ הָאוּנוֹת מִמִּנְיָן הָאוּנוֹת; (מב) נִסְרְכָה אוּנָה לְאוּנָה שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן; (מג) נִמְצֵאת הָרֵאָה בְּלֹא חִתּוּךְ אָזְנַיִם; (מד) חָסַר מִקְצָת הָרֵאָה; (מה) יָבֵשׁ מִקְצָת גּוּפָהּ; (מו) נִמְצֵאת הָרֵאָה נְפוּחָה וְעוֹמֶדֶת; (מז) צָמְקָה הָרֵאָה מִפַּחַד אָדָם; (מח) חָסְרָה רֶגֶל, בֵּין מִתַּחְתֵּית בִּרְיָתָהּ בֵּין שֶׁנֶּחְתַּךְ; (מט) אוֹ שֶׁהָיְתָה יְתֵרָה רֶגֶל; (נ) נִטְלָה צֹמֶת הַגִּידִים; (נא) נִטְלָה הַכָּבֵד; (נב) נִטַּל לְחִי הָעֶלְיוֹן; (נג) כִּלְיָה שֶׁהִקְטִינָה בִּיוֹתֵר; (נד) כִּלְיָה שֶׁלָּקְתָה; (נה) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצֵאת בָּהּ לֵחָה; (נו) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם

מתוך מהדורת חזק

סְרוּחִין; (נז) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם סְרוּחִין; (נח) נִפְסַק חוּט הַשִּׁדְרָה; (נט) נִמְרַךְ מֹחַ חוּט הַשִּׁדְרָה, וְנִתְמַסְמֵס; (ס) נִקְרַע רֹב הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת הַכָּרֵשׂ; (סא) נִגְדַּל הָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ; (סב) נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ מִנְּפִילָה; (סג) נִדַּלְדְּלוּ הַסִּימָנִין; (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; (סה) נֶעֱקְרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; (סו) נֶעֱקְרָה צֵלָע אַחַת בְּחֲלָיָתָהּ; (סז) נֶעֱקְרָה חֲלָיָה אַחַת; (סח) נִשְׁמַט הַיֶּרֶךְ מֵעִקָּרוֹ; (סט) חָסְרָה הַגֻּלְגֹּלֶת כְּסֶלַע; (ע) נֶחְבַּס רֹב הַגֻּלְגֹּלֶת, וְנִתְרוֹצֵץ.

י. אֵלּוּ הַשִּׁבְעִים חֲלִי שֶׁאוֹסְרִין אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַחַיָּה מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּבָר נִתְבָּאֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמִשְׁפָּטָיו. וְכָל שֶׁאֶפְשָׁר מֵהֶן שֶׁיִּמָּצֵא בְּעוֹף בְּאֵבָרִין הַמְּצוּיִין לָעוֹף כִּבְהֵמָה, דִּינוֹ בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף אֶחָד הוּא - חוּץ מִטְּרֵפוֹת שֶׁבַּכִּלְיָה, וְשֶׁבַּטְּחוֹל, וְשֶׁבָּאוּנוֹת הָרֵאָה; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אֵין לוֹ חִתּוּךְ אוּנוֹת כַּבְּהֵמָה; וְאִם יִמָּצֵא, אֵין לוֹ מִנְיָן יָדוּעַ. וּטְחוֹל הָעוֹף עָגֹל כְּמוֹ עֵנָב, וְאֵינוֹ כִּטְחוֹל בְּהֵמָה; וּטְרֵפוֹת שֶׁבַּכִּלְיָה וְשֶׁבַּטְּחוֹל - לֹא מָנוּ אוֹתָן חֲכָמִים בַּבְּהֵמָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כְּנֶגְדָּן בָּעוֹף, וּלְפִיכָךְ לֹא נָתְנוּ לְכִלְיָה שֶׁהִקְטִינָה שִׁעוּר בָּעוֹף. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. וּשְׁתֵּי טְרֵפוֹת יֵשׁ בָּעוֹף, יָתֵר עַל הַבְּהֵמָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵבָרִים; וְאֵלּוּ הֵן: עוֹף שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵי בְּנֵי מֵעָיו מֵחֲמַת הָאוּר, וְעוֹף הַמַּיִם שֶׁנִּקַּב עֶצֶם רֹאשׁוֹ.

יב. וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טְרֵפוֹת אֵלּוּ כְּלָל; שֶׁכָּל שֶׁיֵּאָרַע לְבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלּוּ שֶׁמָּנוּ חֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וְהִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בָּתֵּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל - אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה, וְאֲפִלּוּ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הָרְפוּאָה שֶׁאֵין סוֹפָהּ לִחְיוֹת.

יג. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמָּנוּ וְאָמְרוּ שֶׁהֵן טְרֵפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּרָאֶה מִדַּרְכֵּי הָרְפוּאָה שֶׁבְּיָדֵינוּ שֶׁמִּקְצָתָן אֵינָן מְמִיתִין, וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מֵהֶן - אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ".

יד. כָּל טַבָּח שֶׁיּוֹדֵעַ הַטְּרֵפוֹת הָאֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת - מֻתָּר לוֹ לִשְׁחֹט וְלִבְדֹּק לְעַצְמוֹ וְלִמְכֹּר, וְאֵין בָּזֶה חֲשָׁשׁ; שֶׁעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין, בֵּין יֵשׁ לוֹ הֲנָיָה בְּעֵדוּתוֹ בֵּין אֵין לוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין לוֹקְחִין בָּשָׂר מִטַּבָּח שֶׁשּׁוֹחֵט וּבוֹדֵק לְעַצְמוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה. וְאִם יָצְאַת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ; וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחְזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב, אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב.

פֶּרֶק יא

א. כָּל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן סְפֵק טְרֵפָה מִטְּרֵפוֹת אֵלּוּ - כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁנָּפְלָה וְלֹא הָלְכָה, אוֹ שֶׁנִּטְרְפָה בְּיַד חַיָּה וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאֲדָם הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם אוֹ לֹא הָאֲדָם, אוֹ שֶׁנֶּחְבְּסָה גֻּלְגֹּלְתָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם רֻבָּהּ אוֹ מְעוּטָהּ, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אִם הָיָה זָכָר וְשָׁהָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שְׁלֵמָה כִּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת; וְאִם הָיְתָה נְקֵבָה, עַד שֶׁתֵּלֵד. וּבָעוֹף - בְּזָכָר, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבִנְקֵבָה, עַד שֶׁתֵּלֵד כָּל הַבֵּיצִים שֶׁל טְעִינָה הָרִאשׁוֹנָה, וְתִטְעֹן טְעִינָה שְׁנִיָּה וְתֵלֵד.

ב. וְאָסוּר לִמְכֹּר סְפֵק טְרֵפָה זוֹ לְגוֹי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל.

ג. כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּחֶזְקַת בְּרִיאִין הֵן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן טְרֵפָה. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּשָּׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הֶתֵּר - עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהֶן דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ בּוֹדְקִין עַל אוֹתוֹ דָּבָר בִּלְבַד.

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁמַט הַגַּף שֶׁל עוֹף, בּוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה שֶׁמָּא נִקְּבָה; נָפְלָה הַבְּהֵמָה, בּוֹדְקִין אוֹתָהּ שֶׁמָּא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ; נִתְרוֹצֵץ עֶצֶם הָרֹאשׁ, בּוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ; הִכָּה אוֹתָהּ קוֹץ אוֹ נִזְרַק בָּהּ חֵץ אוֹ רֹמַח וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִכְנַס לַחֲלָלָהּ, חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וּצְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד כָּל הַחֲלָל, שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֵבָרִים שֶׁתִּטְּרֵף בִּנְקִיבָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. לְפִיכָךְ, רֵאָה שֶׁהֶעֱלָת צְמָחִין, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ סִרְכוֹת, כְּמוֹ חוּטִין תְּלוּיִין מִמֶּנָּה וְלַדֹּפֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ לַלֵּב אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִקְּבָה וּצְרִיכָה בְּדִיקָה; וְכֵן אִם נִמְצָא בָהּ אֲבַעְבּוּעַ מָלֵא לֵחָה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִקַּב סְמִפּוֹן שֶׁתַּחְתָּיו, וְצָרִיךְ בְּדִיקָה.

ו. מִן הַדִּין הָיָה עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁאִם נִמְצֵאת הָרֵאָה תְּלוּיָה בְּסִרְכוֹת כְּמוֹ חוּטִין - אִם הָיוּ מִן הָאֵם שֶׁל רֵאָה וְלַדֹּפֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ לַלֵּב אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד - שֶׁחוֹתְכִין אֶת הַסִּרְכָה, וּמוֹצִיאִין אֶת הָרֵאָה, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין: אִם נִמְצֵאת נְקוּבָה, טְרֵפָה; וְאִם לֹא נִתְבַּעְבֵּעַ הַמַּיִם, הֲרֵי הִיא שְׁלֵמָה, וּמֻתֶּרֶת, וְסִרְכָה זוֹ לֹא הָיְתָה בִּמְקוֹם נֶקֶב, אוֹ שֶׁמָּא נִקַּב קְרוּם הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁהוֹרָה כָּךְ, וְלֹא שָׁמַעְנוּ מָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ כָּךְ.

ז. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים הַנִּרְאִין מִדִּבְרֵי חַכְמֵי תַּלְמוּד, הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּיִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא - כְּשֶׁשּׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הַחַיָּה, קוֹרְעִין אֶת הַטַּרְפֵּשׁ שֶׁל כָּבֵד, וּבוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה בִּמְקוֹמָהּ: אִם לֹא נִמְצֵאת תְּלוּיָה בְּסִרְכָא, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת סִרְכָא מֵאֹזֶן מֵאָזְנֵי רֵאָה וְלַבָּשָׂר בִּמְקוֹם רְבִיצָתָהּ, בֵּין בָּשָׂר שֶׁבֵּין הַצְּלָעוֹת בֵּין בָּשָׂר שֶׁבָּחֵזֶה, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת סִרְכָא מֵאֹזֶן לְאֹזֶן עַל הַסֵּדֶר, אוֹ מִן הָאֵם לָאֹזֶן הַסְּמוּכָה לָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מַתִּירִין אוֹתָהּ.

ח. וְאִם נִמְצָא חוּט יוֹצֵא מִן הָאֵם שֶׁל רֵאָה לְאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּמָּשֵׁךְ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אוֹסְרִין אוֹתָהּ.

ט. וְכֵן אִם הָיָה מִן הָרֵאָה חוּט מָשׁוּךְ לַלֵּב, אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד, אוֹ לְכִיס הַלֵּב, אוֹ לַוַּרְדָּה - בֵּין שֶׁהָיָה הַחוּט מִן הָאֵם שֶׁל רֵאָה, בֵּין שֶׁהָיָה מִן הָאֹזֶן, וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְכֵן וַרְדָּה שֶׁנִּמְצֵאת דְּבוּקָה בְּכִיסָהּ, אוֹ חוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה לְכִיסָהּ - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְחוּט הַיּוֹצֵא מֵאֹזֶן לְאֹזֶן שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר (אפילו במקום רביצתה, או על הסדר שלא במקום רביצתה), אוֹסְרִין אוֹתָהּ.

י. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁמִּנְהָגָם אִם מָצְאוּ סִרְכָא מִן הָאֹזֶן לַבָּשָׂר

מתוך מהדורת חזק

וְלָעֶצֶם שֶׁבַּצְּלָעוֹת, וְהַסִּרְכָא דְּבוּקָה בִּשְׂתֵּיהֶן - אוֹסְרִין אוֹתָהּ.
וְאַבָּא מָרִי זצ"ל, מִן הָאוֹסְרִין; וַאֲנִי, מִן הַמַּתִּירִין. וּמַעוּט מְקוֹמוֹת מַתִּירִין אֲפִלּוּ נִדְבְּקָה בָּעֶצֶם לְבַדּוֹ; וַאֲנִי אוֹסֵר.

יא. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹפְחִין אֶת הָרֵאָה, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ נֶקֶב; וְרֹב הַמְּקוֹמוֹת אֵין נוֹפְחִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹלַד דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לַחֲשָׁשׁ. וּמֵעוֹלָם לֹא נָפַחְנוּ רֵאָה בִּסְפָרַד וּבַמַּעֲרָב, אֶלָּא אִם נוֹלַד לָנוּ דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ.

יב. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן - אֵינָן עַל פִּי הַדִּין, אֶלָּא עַל פִּי הַמִּנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ בְּמִי שֶׁבָּדַק עוֹף, אֶלָּא אִם נוֹלַד לוֹ חֲשָׁשׁ.

יג. מִי שֶׁשָּׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה, וְקָרַע אֶת הַבֶּטֶן, וְקֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק אֶת הָרֵאָה בָּא כֶּלֶב אוֹ גּוֹי, וְנָטַל אֶת הָרֵאָה וְהָלַךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתֶּרֶת; וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא נִקּוּבָה הָיְתָה הָרֵאָה, אוֹ שֶׁמָּא דְּבוּקָה הָיְתָה' - שֶׁאֵין מַחְזִיקִין אִסּוּר; אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּמַה נִּטְרְפָה. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לִקְרוּם מֹחַ וּלְשִׁדְרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כָּךְ לֹא נָחוּשׁ לְרֵאָה שֶׁאֲבָדָה. וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג; שֶׁדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, אֵין בּוֹ מִנְהָג.

יד. בָּא הַגּוֹי אוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי וְהוֹצִיא אֶת הָרֵאָה קֹדֶם שֶׁתִּבָּדֵק, וְהֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת - נוֹפְחִין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָיוּ שָׁם צְמָחִים אוֹ לֹא הָיוּ; מִפְּנֵי פִּשּׁוּט הַמִּנְהָג.

טו. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁאִם יִמְצְאוּ סִרְכוֹת מְדֻלְדָּלוֹת מִן הָרֵאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן דְּבוּקוֹת לֹא לַדֹּפֶן וְלֹא לְמָקוֹם - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְדָבָר זֶה הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא, וְאִבּוּד לְמָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמֵעוֹלָם לֹא נָהֲגוּ זֶה בְּצָרְפַת וְלֹא בִּסְפָרַד, וְלֹא נִשְׁמַע זֶה בַּמַּעֲרָב. וְאֵין רָאוּי לִנְהֹג בְּמִנְהָג זֶה, אֶלָּא נוֹפְחִין אוֹתָהּ בִּלְבַד - אִם נִמְצֵאת שְׁלֵמָה מִן הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק יב

א. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה, וְהַשּׁוֹחֵט לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת הָאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - חֲבֵרוֹ לוֹקֶה.

ב. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ - נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, בְּחֵלִין וּבְמֻקְדָּשִׁין, בֵּין מֻקְדָּשִׁין הַנֶּאֱכָלִין בֵּין מֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין; לְפִיכָךְ, הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בַּעֲזָרָה וְהַשֵּׁנִי בַּחוּץ, אוֹ הָרִאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשֵּׁנִי בָּעֲזָרָה - בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן חֵלִין אוֹ שְׁנֵיהֶן קָדָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן חֵלִין וְאֶחָד קָדָשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אַחֲרוֹן, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

ג. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחֲטוּ" - בִּשְׁחִיטַת שְׁנֵיהֶן הוּא הָאִסּוּר; אֲבָל אִם נָחַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ, מֻתָּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן וְנָחַר הַשֵּׁנִי, אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ - פָּטוּר.

ד. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן אֶת הָרִאשׁוֹן - מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַשֵּׁנִי אַחֲרֵיהֶן, שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה - אָסוּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה;

ו. שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲלִין בָּעֲזָרָה אוֹ טְרֵפָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה וּפָרָה אֲדֻמָּה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי, וַהֲרֵי הֵן חֲלִין בָּעֲזָרָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

ז. שְׁחָטוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - פָּטוּר מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה - לוֹקֶה.

ח. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה - אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְנוֹהֵג בְּכִלְאַיִם. כֵּיצַד? צְבִי שֶׁבָּא עַל הָעֵז, וְשָׁחַט הָעֵז וּבְנָהּ - לוֹקֶה. אֲבָל עֵז הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - אָסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ, וְאִם שָׁחַט אֵינוֹ לוֹקֶה; פָּרָה וּבְנָהּ אָסְרָה תּוֹרָה, לֹא צְבִיָּה וּבְנָהּ.

ט. הָיְתָה בַּת הַצְּבִיָּה הַזֹּאת נְקֵבָה, וְיָלְדָה בֵּן, וְשָׁחַט אֶת הַנְּקֵבָה בַּת הַצְּבִיָּה וְאֶת בְּנָהּ - לוֹקֶה; וְכֵן כִּלְאַיִם הַבָּא מִמִּין כֶּבֶשׂ וּמִמִּין עֵז, בֵּין מִכֶּבֶשׂ עִם הָעֵז, בֵּין מֵעֵז עִם הַכִּבְשָׂה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

י. מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַמְעֻבֶּרֶת - עֻבָּר, אֵבֶר מֵאִמּוֹ הוּא. וְאִם יָצָא הָעֻבָּר חַי אַחַר שְׁחִיטָתָהּ, וְהִפְרִיס [נעמד] עַל הַקַּרְקַע - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יא. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בַּנְּקֵבוֹת, שֶׁזֶּה בְּנָהּ וַדַּאי. וְאִם נוֹדַע שֶׁזֶּה הוּא אָבִיו וַדַּאי - אֵין שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם נוֹהֵג בַּזְּכָרִים אוֹ אֵינוֹ נוֹהֵג.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט שְׁנֵי בָנֶיהָ - לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת; שָׁחַט שְׁנֵי בָנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - לוֹקֶה אַחַת; שְׁחָטָהּ וְאֶת בִּתָּהּ וְאֶת בֶּן בִּתָּהּ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; שְׁחָטָהּ וְאֶת בֶּן בִּתָּהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַבַּת - לוֹקֶה אַחַת; בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר.

יג. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ שְׁתֵּי בְהֵמוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבַּת, וּבָאוּ לְדִין - זֶה שֶׁלָּקַח רִאשׁוֹן, יִשְׁחֹט רִאשׁוֹן; וְהַשֵּׁנִי יַמְתִּין לְמָחָר. וְאִם קָדַם הַשֵּׁנִי וְשָׁחַט, זָכָה; וְיַמְתִּין הָרִאשׁוֹן עַד לְמָחָר.

יד. וּבְאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'כְּבָר מָכַרְתִּי בִּתָּהּ אוֹ אִמָּהּ לְאַחֵר שֶׁיִּשְׁחָטֶנָּה' - כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּין זֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא יִשְׁחֹט עַד לְמָחָר; וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב עֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁרָאָה זֶה שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה נֶחְפַּז לִקְנוֹת, וְהָיָה בְּסוֹף הַיּוֹם - שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא שׁוֹחֵט עַתָּה; אֲבָל אִם הָיָה רֶוַח בַּיּוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ - שֶׁמָּא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמָחָר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לֶחָתָן, וְאֶת הַבַּת לַכַּלָּה - צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁוַּדַּאי בְּיוֹם אֶחָד שׁוֹחֲטִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מתוך מהדורת חזק

יז. יוֹם אֶחָד הָאָמוּר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁחַט רִאשׁוֹן בִּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד תְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי; וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן בְּסוֹף יוֹם רְבִיעִי קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שׁוֹחֵט הַשֵּׁנִי בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי. שָׁחַט רִאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל לֵיל חֲמִישִׁי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד לֵיל שִׁשִּׁי; וְאִם שָׁחַט בְּיוֹם חֲמִישִׁי, אֵינוֹ לוֹקֶה.

פֶּרֶק יג

א. הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים, וּשְׁחָטָן - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וְלוֹקֶה עַל שְׁחִיטַת הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". וְכֵן אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלְּחֶנָּה, לוֹקֶה. וְאִם שִׁלְּחָהּ אַחַר שֶׁלְּקָחָהּ, פָּטוּר.

ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקָה לַעֲשֹׂה - חַיָּב לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ; וְאִם לֹא קִיְּמוֹ, לוֹקֶה.

ג. בָּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְּחָהּ, אוֹ שֶׁבָּרְחָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" - עַד שֶׁיְּשַׁלַּח מֵעַצְמוֹ, וַהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ד. נָטַל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקִצֵּץ אֲגַפֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּעוּף, וְשִׁלְּחָהּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת; וּמַשְׁהֶה אוֹתָהּ אֶצְלוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ כְּנָפֶיהָ, וּמְשַׁלְּחָהּ. וְאִם מֵתָה קֹדֶם לָזֶה, אוֹ בָּרְחָה וְאָבְדָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ה. וְכֵיצַד מְשַׁלֵּחַ הָאֵם? אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ וּמַפְרִיחָהּ. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה וְשִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח".

ו. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַבָּנִים' - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם".

ז. לָקַח אֶת הַבָּנִים וְהֶחֱזִירָן לַקֵּן, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. שִׁלַּח אֶת הָאֵם, וְחָזַר וְצָד אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לָצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְרֹחַ, בִּשְׁבִיל הַבָּנִים שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִלָּקְחוּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים"; אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, וְחָזַר וְצָדָהּ - מֻתָּר.

ח. שִׁלּוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּעוֹף טָהוֹר שֶׁאֵינוֹ מְזַמֵּן, כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וַעֲלִיָּה וְעוֹפוֹת שֶׁקִּנְּנוּ בַּפַּרְדֵּס - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ"; אֲבָל הַמְזַמֵּן, כְּגוֹן אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּבַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ.

ט. הָיוּ אֶפְרוֹחִין מַפְרִיחִין שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְאִמָּן, אוֹ בֵּיצִים מוּזָּרוֹת [חריגות] - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; הָיוּ הָאֶפְרוֹחִין טְרֵפוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּבֵיצִים מוּזָּרוֹת, וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

י. זָכָר שֶׁמְּצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הַקֵּן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ; עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, אוֹ עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

יא. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים שֶׁאֵינָן מִינָהּ, וְהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה. הָיְתָה הָאֵם טְרֵפָה, חַיָּב לְשַׁלְּחָהּ.

יב. שָׁחַט מִקְצָת סִימָנִין בְּתוֹךְ הַקֵּן קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנָּה, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יג. הָיְתָה מְעֻפְעֶפֶת - אִם כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לָאו הָיוּ נוֹגְעוֹת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. הָיְתָה מַטִּלִית אוֹ כְּנָפַיִם חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הַקֵּן, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יד. הָיוּ שְׁנֵי סִדְרֵי בֵיצִים, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּסֵּדֶר הָעֶלְיוֹן, אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים מוּזָּרוֹת, וְתַחְתֵּיהֶן בֵּיצִים יָפוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֵם עַל גַּבֵּי אֵם, אוֹ שֶׁהָיָה הַזָּכָר עַל הַקֵּן וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הַזָּכָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקַּח; וְאִם לָקַח, יְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.

טו. הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין הָאֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּין הַבֵּיצִים, וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ; וְכֵן אִם הָיְתָה בְּצַד הַקֵּן, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן מִצִּדּוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

טז. הָיְתָה עַל שְׁנֵי בַדֵּי אִילָן, וְהַקֵּן בֵּינֵיהֶן - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטְלוּ הַבַּדִּין תִּפֹּל עַל הַקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ.

יז. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל אֶפְרוֹחַ אֶחָד, אוֹ עַל בֵּיצָה אַחַת - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. הַמּוֹצֵא קֵן עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ עַל גַּבֵּי בַעֲלֵי חַיִּים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; לֹא נֶאֱמַר "אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵיצִים" וְלֹא נֶאֱמַר "בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ", אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה.

יח. אָסוּר לִזְכּוֹת בַּבֵּיצִים כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל הַבֵּיצִים אוֹ עַל הָאֶפְרוֹחִים בַּעֲלִיָּתוֹ וְשׁוֹבְכוֹ - אֵינָן מְזַמְּנִין, וְלֹא קָנָתָה לוֹ חֲצֵרוֹ; כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִזְכּוֹת בָּהֶן לַאֲחֵרִים, כָּךְ לֹא תִּזְכֶּה לוֹ חֲצֵרוֹ בָּהֶן; וּלְפִיכָךְ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ.

יט. אָסוּר לִטֹּל אֵם עַל הַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לְטַהֵר בָּהֶן אֶת הַמְּצֹרָע שֶׁהִיא מִצְוָה. וְאִם לָקַח, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, לוֹקֶה - שֶׁאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, וְלֹא עֲשֵׂה דּוֹחֶה עֲשֵׂה.

כ. הַמַּקְדִּישׁ עוֹף לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּפָרַח מִיָּדוֹ וַהֲרֵי הוּא מַכִּירוֹ, וּמְצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים - לוֹקֵחַ הַכֹּל, וּמְבִיאָן לִידֵי גִּזְבָּר; שֶׁאֵין שִׁלּוּחַ הָאֵם נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", וְאֵין אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

כא. עוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לַהֲבִיאוֹ לְבֵית דִּין לָדוּן אוֹתוֹ.

פֶּרֶק יד

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטַת חַיָּה טְהוֹרָה וְעוֹף טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר"; לְפִיכָךְ חַיָּב לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיְּכַסֶּה: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל כִּסּוּי הַדָּם'.

ב. כִּסּוּי הַדָּם נוֹהֵג בִּמְזֻמָּן וּבְשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן; לֹא נֶאֱמַר "אֲשֶׁר יָצוּד" אֶלָּא בַּהֹוֶה. וְנוֹהֵג בְּחֻלִּין וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; וְאִם עָבַר וּשְׁחָטָן, אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹת.

ג. שָׁחַט חַיָּה אוֹ עוֹף וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן אוֹ הִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם - חַיָּב לְכַסּוֹת.

ד. כִּלְאַיִם הַבָּא מִבְּהֵמָה וְחַיָּה, וְכֵן בְּרִיָּה שֶׁהִיא סְפֵק בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - צָרִיךְ לְכַסּוֹת, וְאֵינוֹ מְבֹרָךְ. הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, חַיָּב לְכַסּוֹת לְאַחַר הַשַּׁבָּת; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט כִּלְאַיִם אוֹ סָפֵק בְּיוֹם טוֹב, מְכַסֶּה דָּמוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִינֵי חַיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבֹרָךְ בְּרָכָה אַחַת, וְכִסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם, חַיָּב לְכַסּוֹת; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּדַם בְּהֵמָה, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הֵן מַיִם: אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה מַרְאֵה הַדָּם שֶׁחַיָּב לְכַסּוֹתוֹ כְּשִׁעוּר זֶה אִלּוּ הָיָה מַיִם, חַיָּב לְכַסּוֹת הַכֹּל; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת.

ז. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. כִּסָּתוּ הָרוּחַ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת; חָזַר וְנִתְגַּלָּה אַחַר שֶׁכִּסָּתוּ הָרוּחַ, חַיָּב לְכַסּוֹת.

ח. דָּם הַנּוֹתֵז וְשֶׁעַל הַסַּכִּין - אִם אֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא, חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ.

ט. שָׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בַּקַּרְקַע - אִם רִשּׁוּמוֹ נִכָּר, חַיָּב לְכַסּוֹת; וְאִם אֵין רִשּׁוּמוֹ נִכָּר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסָּתוּ הָרוּחַ, וּפָטוּר מִלְּכַסּוֹת.

י. אֵין חַיָּב בְּכִסּוּי אֶלָּא עַל דַּם שְׁחִיטָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל"; לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֵלִין בָּעֲזָרָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּגְמַר דִּינָן לִסְקִילָה, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן, אֵינָן חַיָּבִין לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטָתָן.

יא. בַּמֶּה מְכַסִּין? מְכַסִּין בְּעָפָר, בְּסִיד, וּבִגְבָסִים, בְּזֶבֶל דַּק, וּבְחוֹל דַּק שֶׁאֵין הַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכָתְשׁוֹ, וּבִשְׁחִיקַת אֲבָנִים וַחֲרָשִׂים, וּבִנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן דַּקָּה, וּבִנְסֹרֶת חָרָשִׂים [נגרים] דַּקָּה, וּבִלְבֹנָה וְחַרְסִית [טיט] וּמְגוּפָּה שֶׁכְּתָשָׁהּ; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִין עָפָר הֵן. אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי, אוֹ כִּסָּהוּ בַּאֲבָנִים - אֵין זֶה כִּסּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֶּעָפָר".

יב. לְפִיכָךְ אֵין מְכַסִּין בְּזֶבֶל גַּס, וּבְחוֹל גַּס, וְקֶמַח וְסוּבִּין וּמוּרְסָן, וּשְׁחִיקַת כְּלֵי מַתָּכוֹת - לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ מִין עָפָר; חוּץ מִשְּׁחִיקַת הַזָּהָב בִּלְבַד שֶׁמְּכַסִּין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא 'עָפָר', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַפְרוֹת זָהָב לוֹ", וְנֶאֱמַר: "עַד אֲשֶׁר דַּק לְעָפָר".

יג. מְכַסִּין בְּשִׂיחוּר, וְהוּא פִּיחַ הַכִּבְשָׁן, וּבְכֹחַל [צבע איפור], וּבִנְקֶרֶת הַפְּסִילִים [פסולת ריחיים], וּבְאֵפֶר, בֵּין אֵפֶר עֵצִים בֵּין אֵפֶר בְּגָדִים, אֲפִלּוּ אֵפֶר בָּשָׂר שֶׁנִּשְׂרַף - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת"; וּמֵתֶר לְכַסּוֹת בַּעֲפַר עִיר הַנִּדַּחַת.

יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יְכַסֶּה בְּעָפָר; אֲבָל לֹא יִשְׁחֹט בִּכְלִי וִיכַסֶּה בְּעָפָר.

טו. וּמִי שֶׁשָּׁחַט - הוּא שֶׁיְּכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ וְכִסָּה"; וְאִם לֹא כִּסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ; שֶׁזּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בַּשּׁוֹחֵט לְבַדּוֹ.

טז. וּכְשֶׁמְּכַסֶּה, לֹא יְכַסֶּה בְּרַגְלוֹ, אֶלָּא בְּיָדוֹ, אוֹ בְּסַכִּין אוֹ בִּכְלִי - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהַג מִנְהַג בִּזָּיוֹן בַּמִּצְוֹת, וְיִהְיוּ בְּזוּיוֹת עָלָיו; שֶׁאֵין הַכָּבוֹד לְעַצְמָן שֶׁל מִצְוֹת, אֶלָּא לְמִי שֶׁצִּוָּה בָּהֶן בָּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ מִלְּמַשֵּׁשׁ בַּחֹשֶׁךְ, וְעָרַךְ אוֹתָם נֵר לְיִשְׂרָאֵל לְיַשֵּׁר {הַמַּעֲשִׂים} (הַמְעַקְּשִׁים), וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת הַיֹּשֶׁר; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ, וְאוֹר לִנְתִיבָתִי". בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן. נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ב

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא ה', וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי.

סֵפֶר שִׁשִּׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִים וַחֲרָמִין.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׁא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לִכְפֹּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן - שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי, הִיא שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה: "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב"; וְהִיא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים - שְׁתַּיִם לְהַבָּא, וּשְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁעָבַר שֶׁנַּעֲשָׂה אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה, וְעַל דָּבָר שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שֶׁיֵּעָשֶׂה וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה.

ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהַבָּא בֵּין לְשֶׁעָבַר. כֵּיצַד לְשֶׁעָבַר? 'שֶׁאָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁזָּרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁדִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי', אוֹ 'שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁלֹּא זָרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא דִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי'; וְכֵיצַד לְהַבָּא? 'שֶׁאֹכַל', אוֹ 'שֶׁאֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֹכַל', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם'; הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר וּשְׁתַּיִם לְהַבָּא.

ג. נִשְׁבַּע עַל אַחַת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת אֵלּוּ וְהֶחְלִיף - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְאָכַל, אוֹ 'שֶׁאָכַלְתִּי' וְהוּא לֹא אָכַל - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". וְאִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר - בְּמֵזִיד, לוֹקֶה; בְּשׁוֹגֵג,

מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעֱלַם מִמֶּנּוּ, וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם".

ד. שְׁבוּעַת שָׁוְא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבַּע מַחְלָקוֹת: הָאַחַת, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר הַיָּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ כֵּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁהוּא זָהָב; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. הַשְׁנִיָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם בָּעוֹלָם שֶׁהוּא כֵּן. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהִיא שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זוֹ שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁנַיִם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם שָׁלֵם כְּדֵי לְצַדֵּק הַדָּבָר בִּשְׁבוּעָה.

ו. שְׁלִישִׁית, שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּסֻּכָּה בֶּחָג וְלֹא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁיִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. רְבִיעִית, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵין כֹּחַ בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה וָיוֹם רְצוּפִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שָׁוְא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא"; אִם הָיָה מֵזִיד, לוֹקֶה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, פָּטוּר מִכְּלוּם.

ח. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, בֵּין פִּקָּדוֹן, בֵּין מִלְוָה, אוֹ שֶׁגְּזָלוֹ, אוֹ עֲשָׁקוֹ [לשכיר, שלא שילם לו שכרו], אוֹ מָצָא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הֶחְזִירָהּ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְתָבַע מִמֶּנּוּ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְכָפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ", זוֹ אַזְהָרָה לִכְפִירַת מָמוֹן; וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ עַל שֶׁקֶר, עַל מָמוֹן שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלָאו אַחֵר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְלֹא תִשַּׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ", זוֹ אַזְהָרָה לְנִשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן. וּשְׁבוּעָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן'.

ט. וּמַה הוּא חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁשִּׁקֵּר בָּהּ? מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ, עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ; וּמַקְרִיב אָשָׁם וַדַּאי, בֵּין שֶׁהָיָה מֵזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן, אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד וְכוּ' וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם" - וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ "וְנֶעֱלַם", לְחַיֵּב שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד;

י. וְהוּא שֶׁיָּזִיד בַּפִּקָּדוֹן אוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ, וְיֵדַע בּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה; אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ יָדַע - הֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר מִכְּלוּם. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן, הֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר.

יא. אִם כֵּן, הֵיאַךְ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן? כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לָאו, וְיָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן - זוֹ הִיא שִׁגְגָתָהּ; וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? הָעֵדִים שֶׁיָּדְעוּ עֵדוּת מָמוֹן, וּתְבָעָם בַּעַל הָעֵדוּת לְהָעִיד לוֹ, וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הֵעִידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ לוֹ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הָעֵדוּת'; וְחַיָּבִין עַל שְׁבוּעָה זוֹ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה, וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה" וְכוּ', וְלֹא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְנֶעֱלַם' - לְחַיֵּב עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה.

יג. כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה, וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר; וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה, אוֹ שֶׁשָּׁכְחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲנוּסִין, וּפְטוּרִין אַף מִן הַקָּרְבָּן.

פֶּרֶק ב

א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַת מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִפִּי עַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים וְעָנָה 'אָמֵן'. אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוֹ גּוֹי אוֹ קָטָן, וְעָנָה 'אָמֵן' - חַיָּב; שֶׁכָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' אַחַר שְׁבוּעָה, כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו. וְאֶחָד הָעוֹנֶה 'אָמֵן', אוֹ הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן - כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֵן', אוֹ 'מְחֻיָּב אֲנִי בִּשְׁבוּעָה זוֹ', אוֹ 'קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זוֹ', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל לָשׁוֹן - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת בֵּין לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן.

ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֶחָד בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד, אוֹ בְּאֶחָד מִן הַכִּנּוּיִין - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בְּכָל לָשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה גְּמוּרָה. וְכֵן אָלָה וְאָרוּר, הֲרֵי הֵן שְׁבוּעָה - וְהוּא, שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'בְּאָלָה', אוֹ 'אָרוּר', 'לַה'', אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', 'מִי שֶׁיֹּאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי', וַאֲכָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר; וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'שְׁבוּעָה בַּה'', אוֹ 'בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', 'שֶׁלֹּא אֹכַל', וְאָכַל, 'שֶׁזּוֹ אִשָּׁה', וְהוּא אִישׁ, 'שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', וְיֵשׁ לוֹ, 'שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת', וְהוּא יוֹדֵעַ - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ד. אָמַר 'אָלָה' אוֹ 'אָרוּר' אוֹ 'שְׁבוּעָה', וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם וְלֹא כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו; אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּן אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין, אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. וְלֹא הַשְּׁבוּעָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּנּוּי שְׁבוּעָה כִּשְׁבוּעָה; כְּגוֹן, שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם עִלְּגִים, וְהָיוּ קוֹרְאִים לִשְׁבוּעָה 'שִׁבּוּתָה' אוֹ 'שִׁקּוּקָה', אוֹ שֶׁהָיוּ אֲרַמִּיִּים שֶׁלְּשׁוֹן שְׁבוּעָה בִּלְשׁוֹנָם 'מוֹמָתָא', וְהָיוּ הָעִלְּגִים מְכַנִּין אוֹתָהּ 'מוֹהָא' - כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָשׁוֹן שֶׁמַּשְׁמָעוֹ וְעִנְיָנוֹ שְׁבוּעָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה.

ו. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לָאו, לָאו' שְׁנֵי פְּעָמִים דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה, אוֹ: 'הֵן, הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע; וְכֵן 'יָמִין' שְׁבוּעָה וּ'שְׂמֹאל' שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ, וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ". וְכֵן הָאוֹמֵר: 'מִבְטָא שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה כָּךְ וְכָךְ', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה.

ז. אָמַר: 'אִסָּר לַה'' אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה', אוֹ

'שֶׁאֶעֱשֶׂה' - הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה, הֲרֵי הוּא כִּשְׁבוּעָה.

ח. שָׁמַע חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע, וְאָמַר: 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְזֶהוּ מַתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהוּא פָּטוּר.

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע 'שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר זֶה', וְחָזַר וְאָמַר: 'וַהֲרֵי הַפַּת הַזּוֹ כַּבָּשָׂר הַזֶּה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַפַּת, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה עָלֶיהָ אֶלָּא הִתְפִּיסָהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקָּרְבָּן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁהִתְפִּיסָהּ בִּשְׁבוּעָה.

י. מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבוּעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה, וְשֶׁדִּבֵּר זֶה אָסוּר עָלָיו בִּשְׁבוּעָה, וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם" - אֵין הַנִּשְׁבָּע חַיָּב, עַד שֶׁיּוֹצִיא עִנְיַן שְׁבוּעָה בִּשְׂפָתָיו.

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבַע, וְטָעָה וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל רְאוּבֵן, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל שִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְעִם שִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שִׁמְעוֹן בְּלִבּוֹ.

יב. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: 'אֲנִי לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא אֵצֵא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּלִבִּי' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל שֶׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁקִּבֵּל הַתְרָאָה וְלֹא טָעַן שֶׁטָּעָה בְּעֵת הַתְרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן אַחַר כָּךְ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: 'מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי', אוֹ 'לֹא נָדַרְתִּי עַל דָּבָר זֶה', וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, אָמַר: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי שָׁוִין', אוֹ 'תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקֶה.

יג. כֵּיוֹצֵא בוֹ, אָמְרוּ לוֹ: 'אִשְׁתְּךָ נָדְרָה', וְאָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ, וְהֵפַרְתִּי' - שׁוֹמְעִין לוֹ; אָמְרוּ לוֹ: 'נָדְרָה', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא נָדְרָה', וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו, אָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּין, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת סְתָם - אָסוּר בְּפַת חִטִּים, שֶׁפַּת חִטִּים 'פַּת' שְׁמָהּ.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי נִשְׁבָּע' - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: 'כָּךְ וְכָךְ הָיָה בְּלִבִּי'; שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתּוֹ, אֶלָּא עַל דַּעַת אֲחֵרִים; וְכֵיוָן שֶׁהָיָה פִּיו וְלִבָּם שֶׁל אֲחֵרִים שָׁוִין שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם, חַיָּב - לִבָּם שֶׁל אֵלּוּ, בִּמְקוֹם לִבּוֹ קָם. וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.

טז. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִין אֶת הַנִּשְׁבָּע, אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ'.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין בִּשְׁבוּעָה, וְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר חָזַר בּוֹ מִיָּד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר תַּלְמִיד לְרַב: 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי', וְאָמַר: 'אֵין זוֹ שְׁבוּעָה', אוֹ 'נִחַמְתִּי', אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכֵיוָן שֶׁבִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁעִנְיָנָם שֶׁהִתִּיר מַה שֶׁאָסַר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנֶעֱקָרָה הַשְּׁבוּעָה; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְטוֹעֶה.

יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: 'חֲזֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', וְכֵיוָן שֶׁבִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְקִבֵּל מֵהֶן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְאָמַר 'הֵן', אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכֵיוָן שֶׁבָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר בְּלִבּוֹ, אֵין זֶה כְּלוּם; וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: 'חֲזֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', אוֹ 'מָחוּל לְךָ', וְקִבֵּל דִּבְרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין זֶה כְּלוּם; עַד שֶׁיּוֹצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּמוֹ הַשְּׁבוּעָה.

פֶּרֶק ג

א. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ בְּאֹנֶס, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִכְּלוּם. וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִתְּחִלָּתוֹ בְּאֹנֶס כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנֶאֱנַס וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֹנֶס; לְפִיכָךְ נִשְׁבָּעִין לֶחָרָמִין [גזלנים] וְלַהוֹרְגִין וְלַמּוֹכְסִין.

ב. בְּאֵיזֶה מוֹכֵס אָמְרוּ? בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, שֶׁלּוֹקֵחַ מָמוֹן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה; אוֹ שֶׁלּוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל מוֹסִיף לְעַצְמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ג. וְצָרִיךְ הַנִּשְׁבָּע בְּאֹנֶס לְהִיוֹת כַּוָּנָתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה, לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָן דְּבָרִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו מִפְּנֵי הָאֹנֶס, הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ.

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְאֹנֶס שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר סְתָם, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּשַׂר חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

ה. וְכֵן שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֲבַאי [גוזמה] וְשֶׁל שְׁגָגָה, פָּטוּר עֲלֵיהֶן. שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֲבַאי כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֲיָלוֹת גְּדוֹלִים וְחוֹמָה גְּבוֹהָה, וְנִשְׁבַּע 'שֶׁרָאִיתִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ, וְהֵם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם', וְ'שֶׁרָאִיתִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנִית גְּבוֹהָה עַד לָרָקִיעַ', וְכֵיוֹצֵא בְּדִבְרִים אֵלּוּ - שֶׁזֶּה לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהַדָּבָר כָּךְ בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְסַפֵּר גֹּבַהּ הַחוֹמָה אוֹ רֹב הָעָם.

ו. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת כֵּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ הַפִּקָּדוֹן הִיא, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בַּפִּקָּדוֹן וּבָעֵדוּת שֶׁהוּא פָּטוּר מִכְּלוּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם שְׁבוּעַת שָׁוְא הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין וְלֹא יָדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מְצֻוָּה; וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל וְנִזְכַּר שֶׁאָכַל, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְשָׁכַח וְאָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא תִּהְנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ מִפְּנֵי שֶׁגָּנְבָה כִּיסוֹ וְשֶׁהִכָּת אֶת בְּנוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גְּנָבָה וְשֶׁלֹּא הִכָּת. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

ז. אִם כֵּן, אֵיזוֹ הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד לְשֶׁעָבַר? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל, וְהוּא יוֹדֵעַ

שֶׁאָכַל וְשֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר זוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן - זוֹ הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר.

ח. וְכֵיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן לְהַבָּא? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְשָׁגַג וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּין וַאֲכָלָהּ, שֶׁזּוֹ נֶעֱלָמָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וַהֲרֵי הוּא זוֹכֵר הַחֶפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - זוֹ הִיא שְׁגֻגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.

ט. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְאָכַל פַּת חִטִּין עַל דַּעַת שֶׁהִיא פַּת שְׁעוֹרִים - הֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

י. נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וְנֶעֱלַם מִמֶּנּוּ חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּים, וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּים, וְאָכַל פַּת חִטִּים, עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַּת שְׁעוֹרִים - שֶׁהֲרֵי הֶעְלֵם שְׁבוּעָה וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס וּפָטוּר.

יא. נִשְׁבַּע עַל כְּכָר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְנִצְטַעֵר עָלֶיהָ [היה רעב ולא היה לו מה לאכול] וַאֲכָלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר [הרעב], וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהֲרֵי דִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְאָכְלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ אֶלָּא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא, וַאֲכָלָהּ בְּטָעוּת.

יום שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ד

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - פָּטוּר; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאִם אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל דָּבָר זֶה', וַאֲכָלוֹ - חַיָּב, וַאֲפִלּוּ הָיָה דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חַרְדָּל אֶחָד אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ.

ב. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חַיָּב, שֶׁשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה. לְפִיכָךְ אִם אָכַל וְשָׁתָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, אִם הָיָה מֵזִיד; אוֹ חַטָּאת אַחַת, אִם הָיָה שׁוֹגֵג.

ד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל, שֶׁאֵין אֲכִילָה בִּכְלַל שְׁתִיָּה. וְכַמָּה יִשְׁתֶּה וְיִהְיֶה חַיָּב? יַרְאֶה לִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית, כִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

ה. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', וְאָכַל מִינִין הַרְבֵּה, אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה הַיּוֹם', וְשָׁתָה מִינֵי מַשְׁקִין הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם בָּשָׂר וּפַת וְקִטְנִית', וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת.

ו. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה', וְאָכַל וְשָׁתָה - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפֵרֵשׁ וְאָמַר 'וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה', גְּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא כָּלַל הַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל הָאֲכִילָה - וְנִמְצָא כְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּלְפִיכָךְ חַיָּב שְׁתַּיִם.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין', וַאֲכָלָן - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁלֹּא אָמַר 'פַּת וּפַת', אֶלָּא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת.

ח. הָיָה חֲבֵרוֹ מְסָרֵב [מפציר] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'בּוֹא וּשְׁתֵה עִמִּי יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ', וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ' - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה כְּלוּם', אוֹ 'מַה שֶּׁאָמַרְתָּ'; וּמִשֶּׁחָזַר וּפֵרֵט, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ שְׁבוּעָה עַל כָּל מִין וּמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ, אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כְּשִׁעוּר מִמִּין אֶחָד; הוֹאִיל וְהֵן חֲלוּקִין לְחַטָּאוֹת, הֲרֵי הֵן כְּחֵלֶב וָדָם, שֶׁאֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

ט. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כְּכָר זוֹ', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֹכַל אוֹתָהּ' - כֵּיוָן שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, חַיָּב; 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל אֶת כֻּלָּהּ. אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כְּכָר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת.

י. וְכֵן אִם אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַכְּכָר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכְּכָר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שְׁנִיָּה שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּכָר זוֹ, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ; וּכְשֶׁחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתָהּ - מִשֶּׁיֹּאכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת יִתְחַיֵּב, וּכְשֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ יִתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

יא. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים', וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֲנָבִים - חַיָּב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתַּיִם; שֶׁהֲרֵי כָּלַל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם הָעֲנָבִים שֶׁהָיוּ מֻתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הָעֲנָבִים חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בִּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

יב. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָה [תאנים, למשל; ושוב נשבע], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה' - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנָה, בֵּין שֶׁאָכַל תִּשְׁעָה, בֵּין שֶׁאָכַל עֲשָׂרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת.

יג. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָה' - אִם אָכַל עֲשָׂרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ, עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה אַחַת. וְכֵן אִם אָכַל תִּשְׁעָה, חַיָּב שְׁתַּיִם; אָכַל שְׁמוֹנָה, חַיָּב אַחַת.

יד. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים', וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים כְּאֶחָד, וְשָׁגַג וְאָכַל תְּאֵנִים, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וַאֲחַר כָּךְ שָׁגַג וְאָכַל עֲנָבִים - אֵינוֹ חַיָּב עַל הָעֲנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּחֲצִי שִׁעוּר, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שִׁעוּר.

טו. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר וָתֵשַׁע, וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְחָזַר וְשָׁגַג וְאָכַל

תֵּשַׁע - הֲרֵי זֶה כַּחֲצִי שִׁעוּר, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שִׁעוּר; שֶׁעִנְיַן שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה.

טז. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ הַגְּדוֹלָה, אִם אָכַלְתִּי כִּכָּר זוֹ הַקְּטַנָּה', וְשָׁכַח תְּנַאי זֶה בְּעֵת שֶׁאָכַל הַקְּטַנָּה, וְאָכַל אַחַר כָּךְ הַגְּדוֹלָה בְּמֵזִיד - חַיָּב;

יז. אָכַל אֶת הַקְּטַנָּה וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַתְּנַאי, וְיוֹדֵעַ שֶׁבַּאֲכִילָתָהּ תִּאָסֵר הַגְּדוֹלָה, וְשָׁכַח וְאָכַל אֶת הַגְּדוֹלָה, וְכִמְדֻמֶּה לוֹ שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱסְרָה - פָּטוּר. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁאָכַל הַגְּדוֹלָה בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאַחֲרוֹנָה - חַיָּב.

יח. וְכֵן אִם תְּלָיָן זוֹ בָּזוֹ, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל אַחַת מֵהֶן, אִם אָכַלְתִּי הָאַחֶרֶת', וְשָׁכַח הַתְּנַאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּזָדוֹן - חַיָּב;

יט. הָרִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן, וְהַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - {פָּטוּר} (חייב קרבן); שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן, חַיָּב. (מלקות)

כ. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם', וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֲכָלָהּ - בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד; בְּמֵזִיד, אֵינוֹ לוֹקֶה - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר.

כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֶה אִם נִשְׁבַּע שֶׁאָכַל וְהוּא לֹא אָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא אָכַל וְהוּא אָכַל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה? מִפְּנֵי שֶׁמֵּעֵת שְׁבוּעָתוֹ נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְלֹא עָשָׂה, אֵינָהּ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשְּׁעַת שְׁבוּעָה.

כב. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ', אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לָךְ', אוֹ שֶׁהָיָה מְסֻרָב [מפציר] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ וְהוּא נִמְנָע, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לָךְ', וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֹכַל לָךְ' - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין, וַהֲרֵי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֶצְלוֹ; וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ, וְעָבַר וְאָכַל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת.

פֶּרֶק ה

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁזָּרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צְרוֹר [אבן] לַיָּם, וְהוּא לֹא זָרַק, אוֹ שֶׁלֹּא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּלְהַבָּא, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁיִּזְרֹק וְשֶׁלֹּא יִזְרֹק אִישׁ פְּלוֹנִי. וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אֲחֵרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ - וַאֲפִלּוּ הָיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטֵּל; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [עונש מלקות מדרבנן] - שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לִשְׁבוּעַת שָׁוְא.

ב. וְלָמָּה אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשֶׁמַּתְרִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְרָאַת סָפֵק, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ אֶלָּא אִם הָיָה לָאו שֶׁבָּהּ מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין. וְאֵין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין [מחויבים] לְקַיֵּם דִּבְרֵי זֶה הַנִּשְׁבָּע, אֶלָּא אִם כֵּן עָנוּ 'אָמֵן', כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. וְאִם קִיְּמוּ דְּבָרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִין, שֶׁלֹּא הִרְגִּילוּ לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בִּסְחוֹרָה אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שִׁמְעוֹן בְּבֵיתוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִנְּכָסָיו, וְעָבַר שִׁמְעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְנֶהֱנָה מִנְּכָסָיו שֶׁלֹּא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָנוּס; וְשִׁמְעוֹן חַיָּב, שֶׁעָבַר עַל דָּבָר הָאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ - שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל', וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה - פָּטוּר; אָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל', וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי יָצָא יְדֵי אֲכִילָה; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ, אֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה.

ו. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי', וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת - חַיָּב, שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה; שֶׁכְּבָר חֲשׁוּבִין הֵן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָן. אֲבָל לְהַבָּא, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, וְנִקְרָה נִקְרֶה [מקרה] וַאֲכָלָם - אֵינָהּ אֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כָּל שֶׁהוּא מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת', וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֻשְׁבָּע עַל חֲצִי שִׁעוּר מֵהַר סִינַי.

ח. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת נְבֵלָה וּטְרֵפָה', חַיָּב בִּשְׁבוּעָה. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עָפָר' וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה - אִם אָכַל כַּזַּיִת, חַיָּב; אָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, הֲרֵי זֶה סָפֵק - שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה כְּדֵי לְהַצְרִיכוֹ שִׁעוּר.

ט. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חַרְצָן [גרעין ענבים], וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק. הָיָה הַנִּשְׁבָּע נָזִיר שֶׁהוּא אָסוּר בְּחַרְצָן בְּכַזַּיִת, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ בִּשְׁבוּעָתוֹ אֶלָּא עַל כַּזַּיִת שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלָיו, וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל חַרְצָן אֶחָד', וַאֲכָלוֹ - חַיָּב.

י. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּמָרִים וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת', וְאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלָה אוֹ טְרֵפָה - חַיָּב אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁהֲרֵי כָּלַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים, חָלָה עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין כָּאן חִיּוּב שְׁבוּעָה כְּלָל, לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שָׁוְא.

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל.

יג. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה' - הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לְאָכְלָהּ; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל. וְאִם לֹא אָכַל, חַיָּב אַף בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

יד. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁאֹכְלֶנָּה' - הַשְּׁנִיָּה

שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְאָכְלָהּ; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוֹ, בֵּין אֲכָלָהּ בֵּין לֹא אֲכָלָהּ. וְאִם אֲכָלָהּ, לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא בִּטֵּל - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְּלָהּ.

טו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֻכָּה, וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יִתֵּן צְדָקָה. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ: 'שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ עֵדוּת זוֹ שֶׁאֲנִי יוֹדְעָהּ', אוֹ 'שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ אִם אֵדַע לְךָ עֵדוּת' - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְהָעִיד; וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵדַע לְךָ עֵדוּת' - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁאֵין בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יֵדַע לוֹ עֵדוּת. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

טז. נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא קִיֵּם - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה לוּלָב אוֹ סֻכָּה, אוֹ שֶׁיִּתֵּן צְדָקָה לְעָנִי, אוֹ שֶׁיָּעִיד לוֹ אִם יֵדַע לוֹ עֵדוּת, וְלֹא עָשָׂה וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁאִם רָצָה עוֹשֶׂה וְאִם רָצָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב". לְפִיכָךְ, כָּל הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים, פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי; כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּכֶּה פִּלּוֹנִי, אוֹ יְקַלְּלֶנּוּ, אוֹ יִגְזֹל מָמוֹנוֹ, אוֹ יִמְסְרֶנּוּ בְּיַד אַנָּס [גזלן] - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁהוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא.

יז. נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּחְבֹּל בְּעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו; וְאִם לֹא הֵרַע, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. נִשְׁבַּע לְהֵיטִיב לַאֲחֵרִים הַמֻּבָה שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ - כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר עָלָיו לַשִּׁלְטוֹן, אוֹ יְכַבְּדֶנּוּ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו; וְאִם עָבַר וְלֹא עָשָׂה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי.

יח. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; וְאִם אָכַל, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְאֵין זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא - שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אֶלָּא כָּלַל עִתִּים שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בוֹ מְצֻוָּה, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאָר הַיָּמִים, חָלָה עַל לֵילֵי הַפֶּסַח. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּצֵל סֻכָּה לְעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו בֶּגֶד שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם, אוֹ לֹא הִנִּיחַ, שֶׁנִּתְעַטֵּף פִּלּוֹנִי בְּצִיצִית, אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר; שֶׁזֶּה מַגִּיד דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמִּצְוָה לֹא לְקַיְּמָהּ וְלֹא לְבַטְּלָהּ.

כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם שִׁבְעַת יָמִים, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁהִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא - אֵין אוֹמְרִין: "יֵעוֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְיָצוּם זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ לִסְבֹּל, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל אוֹ יִישַׁן"; אֶלָּא מַלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְיִישַׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גְּמָל פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר - אָמְרוּ לוֹ: 'הֵיאַךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַשָּׁוְא'? וְאָמַר: 'עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי, וּמִגָּדְלוֹ קָרָאתִיו גָּמָל, וְכָךְ הָיָה בְּדַעְתִּי' - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם קוֹרְאִין 'גָּמָל' אֶלָּא לְגָמָל, וּבָטְלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם; וְלוֹקֶה. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֵצֶל הַחֲכָמִים בַּעֲלֵי שֵׂכֶל וּמַדָּע, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא, אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם אֶלָּא לִגְדוֹלֵי הַנְּבוֹנִים בִּלְבַד; וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם מִשְּׁאָר הָעָם, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֶבֶן שֶׁהוּא אֶבֶן.

כג. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קְטַנָּה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דָּבָר יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה - שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִיַּת עֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קְטַנָּה. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה מִדִּבְרֵי חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת [הקפת השמש והירח את כדור הארץ] וּמַזָּלוֹת [י"ב המזלות] וְגִימַטְרִיּוֹת [=גיאומטריה], וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִדִּבְרֵי חָכְמָה שֶׁאֵינָן נִכָּרִין אֶלָּא לַאֲנָשִׁים אֲחָדִים [בודדים].

פֶּרֶק ו

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְנִחַם [התחרט] עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעֵר [יעיק עליו] אִם קִיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁנּוֹלַד [נתחדש] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם [התחרט] בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אֶחָד, אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת [אנשים פשוטים] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכָם, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ; וְיִהְיֶה מֵתֵּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת'.

ב. וְדָבָר זֶה, אֵין לוֹ עִקָּר [מקור מפורש] כְּלָל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, אֶלָּא כָּךְ לָמְדוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה [תורה שבעל פה], שֶׁזֶּה שֶׁכָּתוּב "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, דֶּרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ [בדרך זלזול], כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ"; אֲבָל אִם נִחַם וְחָזַר בּוֹ, חָכָם מַתִּיר לוֹ.

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עַצְמוֹ. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַבּוֹ, אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת רַבּוֹ.

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע - הוּא שֶׁיָּבוֹא לִפְנֵי הֶחָכָם לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהִשָּׁאֵל [לבקש התרה] לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַבַּעַל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ, וּמַתִּירִין לָהּ - וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה מְקֻבָּצִים; אֲבָל לֹא יְקַבֵּץ אוֹתָם לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ [כלומר אינו יכול להיות חלק מהמתירים, ואפילו לא להתיר בשמם].

ה. כֵּיצַד מַתִּירִין? יָבוֹא הַנִּשְׁבָּע לְחָכָם הַמֻּבְהָק [=מומחה], אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כָּךְ וְכָךְ, וְנִחַמְתִּי; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי מִצְטַעֵר בְּדָבָר זֶה עַד כֹּה [=כדי-כך] אוֹ עַד שֶׁיֶּאֱרַע לִי כָּךְ

מתוך מהדורת חזק

וְכָךְ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיְתָה דַּעְתִּי בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע׳. וְהֶחָכָם אוֹ גְּדוֹל הַשְּׁלִשָּׁה אוֹמֵר לוֹ: ׳וּכְבָר נִחַמְתָּ׳? וְהוּא אוֹמֵר: ׳הֵן׳; חוֹזֵר וְאוֹמֵר: ׳שָׁרוּי לְךָ׳, אוֹ ׳מֻתָּר לְךָ׳, אוֹ ׳מְחוּל לְךָ׳, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לָשׁוֹן. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: ׳מוּפָר לְךָ׳, אוֹ ׳נֶעֱקָרָה שְׁבוּעָתְךָ׳, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין מֵפֵר [אף ללא סיבה] אֶלָּא הַבַּעַל אוֹ הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לָשׁוֹן הֶתֵּר וּמְחִילָה [המבוסס על חרטת הנודר].

ו. הַקָּרוֹבִים כְּשָׁרִים לְהַתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וּמַתִּירִין בַּלַּיְלָה וּמְעֻמָּד [המתירים יכולים לעמוד] - שֶׁאֵין הַהֶתֵּר הַזֶּה דִּין [שדנים דווקא ביום ומיושב והקרובים פסולים לדין, אלא התרת נדרים דומה להוראת איסור והיתר שאין בה כל אלו]. לְפִיכָךְ [שאין זה דין], נִשְׁאָלִין [להתיר] לִשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים בְּשַׁבָּת, אִם הָיוּ לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם; וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, הֲרֵי זֶה מַתִּיר בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעָנָה ׳אָמֵן׳, אוֹ קִבֵּל הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּשִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה שִׁמְעוֹן בּוֹ, וְנִחַם, וְנִשְׁאַל לְחָכָם - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ בַּהֲנָאָה; וַאֲפִלּוּ הָיָה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ גּוֹי, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו - כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַנָּדָר שֶׁהֻתַּר זֶה נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יְהַנֶּה לוֹ [או יהנה ממנו].

ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּרַבִּים, וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד, בַּה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּמַתִּירִין לוֹ; נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רַבִּים, אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רַבִּים - אֵין מַתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא לְדָבָר מְצֻוֶּה.

ט. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים שֶׁלֹּא יֵהָנֶה {בִּפְלוֹנִי} (מבני העיר) לְעוֹלָם, וְהֵצְרְכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לְמִי שֶׁיָּמוּל אֶת בְּנֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּזְבַּח [=שישחט] לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדִיוֹטוֹת, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶן מִצְוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָם הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהֶם.

י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע, וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּבָא לְבֵית דִּין [בהכרה ששבועתו אינה ברת התרה ובדעתו] לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ [למרות זאת] - אִם רָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהֶתֵּר שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לְמִצְוָה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְשֶׁקִּיּוּם שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לַעֲבֵרָה וְלִקְטָטָה - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח [לחרטה], וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ בַּדָּבָר, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שֶׁגּוֹרֶמֶת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנַחֵם; אִם נִחַם בְּדִבְרֵיהֶם, מַתִּירִין לוֹ; וְאִם לֹא נִחַם וְעָמַד בְּמִרְיוֹ [=בסרובו], הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ.

יא. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁיְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵלִי מִנְּכָסָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִין לוֹ: ׳בְּנִי, אִם תְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ, אַתָּה מוֹצִיא לַעַז [שם רע] עַל בָּנֶיךָ, וְאוֹמְרִין הָעָם: מִפְּנֵי מָה נִתְגָּרְשָׁה אִמָּן שֶׁל אֵלּוּ? וּלְמָחָר קוֹרְאִין לָהֶם בְּנֵי גְּרוּשָׁה; וְשֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ׳ [אף לאחר שתצא מהשני]; וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. ׳וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵלִי מִנְּכָסָיךָ - לְמָחָר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל ״וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ״, ״וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ״, אוֹ ״פָּתֹחַ תִּפְתַּח״, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר וְלֹא תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרֶגֶל, וּמְבַטֵּל שִׂמְחַת יוֹם טוֹב וְעֹנֶג שַׁבָּת׳. אִם אָמַר: ׳אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע׳ - מַתִּירִין לוֹ; וְאִם אָמַר: ׳אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי, וְרוֹצֶה אֲנִי בְּכָל זֶה׳ - אֵין מַתִּירִין לוֹ.

יב. אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד [דבר שנתחדש אחר שנשבע]. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר הָעִיר - הוֹאִיל וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה; וַאֲפִלּוּ אָמַר הוּא מֵעַצְמוֹ: ׳אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבַּע׳ - אֵין מַתִּירִין לוֹ, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִחַם, אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לוֹ, וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפֵר. אֲבָל אִם נִחַם הוּא מֵעַצְמוֹ מִפְּנֵי הַנּוֹלָד, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ - מַתִּירִין לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר, וַאֲחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הָרִאשׁוֹנָה.

יד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כָּךְ שֶׁאִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וַיַּתִּירָהּ, יִהְיֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וּמַתִּירָהּ, וַאֲחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה; שֶׁאֵין מַתִּירִין נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיסָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְנִחַם - אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שֶׁיִּכָּנֵס אִיָּר.

טו. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי, וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה לֶחָכָם שֶׁיִּשָּׁאֵל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ - נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וַאֲחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה.

טז. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי, וַהֲרֵי הוּא נָזִיר אִם נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זוֹ - יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה, וַאֲחַר כָּךְ עַל נְזִירוּתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם׳, אוֹ שֶׁאָמַר עַל כִּכָּר זוֹ: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה׳, וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהֻתְּרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה; וְכֵן אִם נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד, חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: ׳אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה׳? שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא, וְשִׁקֵּר בִּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת זוֹ וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר שֶׁאֲכָלָהּ קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הָיָה מֵזִיד, נִחַם וְנִשְׁאַל לְחָכָם, וְהִתִּירָהּ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן אוֹ מִן הַמַּלְקוּת. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּפָתוּהוּ לִלְקוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַלְקוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"־כ"ו סיון ה'תשע"ב

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ב

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת

פֶּרֶק י

א. בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת וּדְבָרִים אֲחֵרִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין בָּהֶן פְּתִיחָה [בברוך] וְלֹא חֲתִימָה [בברוך], תִּקְּנוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה שֶׁכָּבָר כְּתַבְנוּם; וְהֵם אֵלּוּ: הַבּוֹנֶה בַּיִת חָדָשׁ, וְהַקּוֹנֶה כֵּלִים חֲדָשִׁים בֵּין יֵשׁ לוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בֵּין אֵין לוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה'.

ב. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'; וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. הָרוֹאֶה פְּרִי הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, בִּתְחִלַּת רְאִיָּתוֹ מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'.

ג. שָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'; שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת'. וְחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹבַת נֶפֶשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה בְּשִׂמְחָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ", וּבְכְלַל אַהֲבָה זוֹ הַיְתֵרָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ, שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁיֵּצֵר לוֹ, יוֹדֶה וְיִשַּׂבֵּחַ בְּשִׂמְחָה.

ד. הִגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין, שֶׁטּוֹבָה זוֹ תִּגְרֹם לוֹ רָעָה - מְבָרֵךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'; וְכֵן אִם נָגְעָה אֵלָיו רָעָה, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין, שֶׁרָעָה זוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ טוֹבָה - מְבָרֵךְ: 'דַּיַּן הָאֱמֶת'; שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הָעָתִיד לִהְיוֹת, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁאֵרַע עַתָּה.

ה. יָרְדוּ גְּשָׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'; וְאִם הָיְתָה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'. וְאִם אֵין לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ: 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ; וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי הָרָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת - אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, אֲפִלּוּ עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרֹב רִבְבֵי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ מִלְּפָנִים - מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ, וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָאִים רָעִים וְרַבִּים דִּלִּיתָנוּ מַלְּכֵנוּ; וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ וְרִחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן, אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּנוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּתוֹךְ פִּינוּ - הֵן הֵם בִּרְנָּה יוֹדוּ לְךָ, וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ, מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', רֹב הַהוֹדָיוֹת אֵל הַתִּשְׁבָּחוֹת'.

ו. מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ, וְיַעֲלוּ אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְיֵלְכוּ הָאֲבַעְבּוּעוֹת זֶה לִקְרַאת זֶה.

ז. אָמְרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו וְיָרְשׁוּהוּ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין - מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה 'דַּיַּן הָאֱמֶת', וְאַחַר כָּךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים, מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'. קָצְבוֹ שֶׁל דָּבָר - שֶׁכָּל טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'; וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבַדּוֹ, מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'.

ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת - חוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, וְחָבוּשׁ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיוֹרְדֵי הַיָּם כְּשֶׁיַּעֲלוּ, וְהוֹלְכֵי דְּרָכִים כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לְיִשּׁוּב; וּצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם, וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ". וְכֵיצַד מוֹדֶה? עוֹמֵד בֵּינֵיהֶן וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב'; וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים: 'שֶׁגְּמָלְךָ טוֹב, הוּא יִגְמָלְךָ, סֶלָה'.

ט. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם סוּף וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן [שעברו בו ישראל בימי יהושע] - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה'; וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ נֵס לָרַבִּים. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ נֵס לַיָּחִיד - אוֹתוֹ הַיָּחִיד וּבְנוֹ וּבֶן בְּנוֹ מְבָרֵךְ כְּשֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ הַמָּקוֹם: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה', אוֹ: 'שֶׁעָשָׂה נֵס לְאָבִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה'. הָרוֹאֶה גֹּב אֲרָיוֹת [שהושלך בו דניאל], וְכִבְשַׁן הָאֵשׁ [שהושלכו בו חנניה מישאל ועזריה] - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֵס לַצַּדִּיקִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה'. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ'. מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה - אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ'; וְאִם בְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה'; וְאוֹמֵר בִּשְׁתֵּיהֶן: 'כְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, כָּךְ תַּעֲקֹר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶן לְעָבְדֶךָ'.

י. הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בְּיִשּׁוּבָן - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַציב גְּבוּל אַלְמָנָה'; בְּחָרְבָּנָן - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת'. הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין, וְזָן אֶתְכֶם בַּדִּין, וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהֶחֱיָה אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהוּא עָתִיד לְהָקִים

אֶתְכֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא בַּדִּין; בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים'.

יא. הָרוֹאֶה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד - אִם גּוֹיִם הֵן - אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד, חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם; הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם, מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה"; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵן, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכַם הָרָזִים'. הָרוֹאֶה מֵחַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם'; חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: 'שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו'; מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, מְבָרֵךְ: 'שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם'; מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: 'שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לִירֵאָיו'.

יב. הָרוֹאֶה אֶת הַכּוּשִׁי, וְאֶת הַמְּשֻׁנִּין בְּצוּרַת פְּנֵיהֶן אוֹ בְּאֵבְרֵיהֶן - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת'. הָרוֹאֶה סוּמָה, אוֹ קִטֵּעַ [בידיו או ברגליו], וּמֻכֵּי שְׁחִין, וּבֹהֲקָנִין [מלאים בהרות], וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת'; וְאִם נוֹלְדוּ כֵּן מִמְּעֵי אִמָּן, מְבָרֵךְ: 'מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת'. הָרוֹאֶה פִּיל וְקוֹף וְקִפּוֹף [מין עוף], מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת'.

יג. הָרוֹאֶה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וּמְתֻקָּנוֹת בְּיוֹתֵר, וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: "שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ". הַיּוֹצֵא לַשָּׂדוֹת וְלַגִּנּוֹת בִּימֵי נִיסָן, וְרָאָה אִילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצָּנִים [פרחים] עוֹלִים - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת נָאוֹת, כְּדֵי {לְהִתְנָאוֹת (ליהנות)} בָּהֶן בְּנֵי אָדָם'.

יד. עַל הָרוּחוֹת שֶׁנָּשְׁבוּ בְּזַעַף [בסערה], וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל קוֹל הַהֲבָרָה [רעש] שֶׁתִּשָּׁמַע בָּאָרֶץ כְּמוֹ רַחֲמִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוּר שֶׁבָּאֲוִיר שֶׁיֵּרָאוּ כְּאִלּוּ הֵן כּוֹכָבִים נוֹפְלִים וְרָצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ כְּמוֹ כּוֹכָבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם'; וְאִם רָצָה - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'.

טו. עַל הֶהָרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת, עַל הַמִּדְבָּרוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת - אִם רָאָה אֶחָד מֵהֶן אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל [אוקינוס] מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָעוֹשֶׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל'.

טז. הָרוֹאֶה קֶשֶׁת בֶּעָנָן - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית, נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ, וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ'. הָרוֹאֶה לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים, וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָתָם, שְׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם, פּוֹעֲלֵי אֱמֶת שֶׁפָּעֳלָתָם אֱמֶת; וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ, לִהְיוֹת עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן, שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים.

יז. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ מְעֻמָּד; שֶׁכָּל הַמְּבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה. וְאִם לֹא בֵּרַךְ עָלָיו בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן - יֵשׁ לוֹ לְבָרֵךְ עָלָיו עַד שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמָּלֵא פְּגִימָתוֹ [יתמלא עיגולה].

יח. הָרוֹאֶה אֶת הַחַמָּה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל תְּחִלַּת הַמַּחֲזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים, שֶׁהַתְּקוּפָה בִּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי - כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֹּקֶר, מְבָרֵךְ 'עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. וְכֵן כְּשֶׁתַּחְזוֹר הַלְּבָנָה לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָּרוֹם; וְכֵן כְּשֶׁיַּחְזִרוּ כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב מֵחֲמֵשֶׁת הַכּוֹכָבִים הַנִּשְׁאָרִים לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטֶה לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָّרוֹם; וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁיֵּרָאֶה מַזַּל טָלֶה עוֹלֶה מִקְצֵה הַמִּזְרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ, מְבָרֵךְ 'עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'.

יט. הָרוֹאֶה בָּתֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּיִשּׁוּבָן, אוֹמֵר: "בֵּית גֵּאִים, יַסֵּחַ ה'"; בְּחֻרְבָּנָן, אוֹמֵר: "אֵל נְקָמוֹת, ה', אֵל נְקָמוֹת, הוֹפִיעַ". וְכֵן אִם רָאָה קִבְרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד, חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם".

כ. הַנִּכְנָס לַמֶּרְחָץ - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם; וְתַצִּילֵנִי מִזֶּה וּמִכַּיּוֹצֵא בָּזֶה, לָעָתִיד לָבוֹא'. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִן הַמֶּרְחָץ, אוֹמֵר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִצַּלְתַּנִי מִן הָאוּר'.

כא. הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁיְּהֵא עֵסֶק זֶה לִי לִרְפוּאָה, כִּי רוֹפֵא שֶׁל חִנָּם אַתָּה'; וּכְשֶׁיֵּצֵא, אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ רוֹפֵא חוֹלִים'.

כב. הַהוֹלֵךְ לָמֹד אֶת גֻּרְנוֹ [למדוד כמות פירותיו] - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי'; הִתְחִיל לָמֹד, אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה' [ערימה]. מָדַד וְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ רַחֲמִים, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא; וְכָל הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא.

כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁלֹּא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁלֹּא אֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר, וְעַל טָהוֹר טָמֵא, עַל מֻתָּר אָסוּר, וְעַל אָסוּר מֻתָּר; וְאַל אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה, וְיִשְׁמְחוּ בִי חֲבֵרַי [על כשלוני]; וְאַל יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי, וְאֶשְׂמַח בָּהֶם'.

כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, אוֹמֵר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת; שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים, וְהֵם מַשְׁכִּימִין - אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְהֵם מַשְׁכִּימִין לִדְבָרִים בְּטֵלִים; אֲנִי עָמֵל, וְהֵם עֲמֵלִין - אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֲמֵלִין וְאֵינָן מְקַבְּלִין שָׂכָר; אֲנִי רָץ, וְהֵם רָצִים - אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִין לִבְאֵר שַׁחַת'.

כה. הַנִּכְנָס לַכְּרַךְ - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְכַרְךָ זֶה לְשָׁלוֹם'; וְאִם נִכְנַס בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִכְנַסְתַּנִי לְשָׁלוֹם'. וּכְשֶׁיְּבַקֵּשׁ לָצֵאת - אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכַּרְךָ זֶה לְשָׁלוֹם'; יָצָא בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ

ה' אֱלֹהַי, שֶׁהוֹצֵאתַנִי מִכְּרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם; וּכְשֵׁם שֶׁהוֹצֵאתַנִי בְּשָׁלוֹם, כָּךְ תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצִּילֵנִי מִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ'.

כו. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: לְעוֹלָם יִצְעַק אָדָם עַל הֶעָתִיד לָבוֹא, וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים; וְיִתֵּן הוֹדָיָה עַל שֶׁעָבַר, וְיוֹדֶה וִישַׁבַּח כְּפִי כֹּחוֹ. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהוֹדוֹת אֶת ה' וּלְשַׁבְּחוֹ תָּמִיד, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק יא

א. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן - פּוֹתֵחַ בָּהֶם בְּ'בָרוּךְ', וְחוֹתֵם בָּהֶם בְּ'בָרוּךְ'; חוּץ מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיַּת שְׁמַע, וּבְרָכָה הַסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ, וּבִרְכַּת הַפֵּרוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהּ, וּבִרְכַּת עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹות. וְאֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה - יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ בְּ'בָרוּךְ', וְאֵינוֹ חוֹתֵם, וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּ'בָרוּךְ', וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ, אֶלָּא [חוץ מ] מְעַט מִבִּרְכוֹת הַמִּצְוֹות [שפותחים וגם חותמים בברוך], כְּגוֹן בִּרְכַּת סֵפֶר תּוֹרָה, וּכְגוֹן רוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מֵאֵלּוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה. אֲבָל שְׁאָר בִּרְכוֹת הַמִּצְוֹות כֻּלָּן - פּוֹתֵחַ בָּהֶן בְּ'בָרוּךְ', וְאֵינוֹ חוֹתֵם.

ב. יֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִרְדֹּף עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כְּגוֹן תְּפִלִּין וְסֵכָּה וּלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'חוֹבָה', לְפִי שֶׁאָדָם חַיָּב עַל כָּל פָּנִים לַעֲשׂוֹתָן. וְיֵשׁ מִצְוֹות שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא דּוֹמִין לִרְשׁוּת, כְּגוֹן מְזוּזָה וּמַעֲקֶה [לגגו] - שֶׁאֵין אָדָם חַיָּב לִשְׁכֹּן בְּבֵית הַחַיָּב בִּמְזוּזָה, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְזוּזָה, אֶלָּא אִם רָצָה לִשְׁכֹּן כָּל יָמָיו בְּאֹהֶל אוֹ בִּסְפִינָה, יֵשֵׁב; וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹת בַּיִת, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבֵּין אָדָם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בֵּין מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבָה, בֵּין מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה - מְבֹרָךְ עָלֶיהָ קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ.

ג. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מִצְוֹות שֶׁהֵן חוֹבָה מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה וְהַדְלָקַת נֵר שַׁבָּת וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה, בֵּין מִצְוֹות שֶׁאֵינָן חוֹבָה, כְּגוֹן עֵרוּב [חצירות; תבשילין] וּנְטִילַת יָדַיִם - מְבֹרָךְ עַל הַכֹּל קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת'. וְהֵיכָן צִוָּנוּ? בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ: "אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה". נִמְצָא עִנְיַן הַדְּבָרִים וְהֶצְּעָן, כָּךְ הוּא - אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, שֶׁצִּוָּה בָּהֶן לִשְׁמֹעַ מֵאֵלּוּ שֶׁצִּוּוּנוּ, לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה, אוֹ לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁמִּדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ד. וְלָמָּה אֵין מְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בָּאַחֲרוֹנָה [מים אחרונים]? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חִיְּבוּ בְּדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם סַכָּנָה, אֵין מְבָרְכִין עַל עֲשִׂיָּתָן. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁסִּפֵּג אֶת הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ שָׁתָה בַּלַּיְלָה, מִפְּנֵי סַכָּנַת עֲלוּקָה [תולעת מים מסוכנת], שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ 'וְצִוָּנוּ לְסַנֵּן אֶת הַמַּיִם'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְלֹא בֵּרֵךְ - אִם מִצְוָה שֶׁעֲדַיִן עֲשִׂיָּתָהּ קַיֶּמֶת, מְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה; וְאִם דָּבָר שֶׁעָבַר הוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שֶׁיָּשַׁב בְּסֻכָּה, וְלֹא בֵּרֵךְ תְּחִלָּה - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית'; וְכֵן מְבָרֵךְ אַחַר שֶׁלָּבַשׁ תְּפִלִּין, 'לְהָנִיחַ תְּפִלִּין', וְאַחַר שֶׁיָּשַׁב בַּסֻּכָּה, 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְּרָכָה, אֵינוֹ חוֹזֵר אַחַר שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה'; וְכֵן אִם כִּסָּה הַדָּם בְּלֹא בְּרָכָה, אוֹ הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, אוֹ שֶׁטָּבַל, וְלֹא בֵּרֵךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. אֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁמְּבָרְכִין אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ לְעוֹלָם, אֶלָּא טְבִילַת הַגֵּר בִּלְבַד - שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ', וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדֵּשׁ וְלֹא נִצְטַוָּה, עַד שֶׁיִּטְבֹּל; לְפִיכָךְ, אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל, מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דָּחוּי מֵעִקָּרוֹ [מלפני הטבילה], וְלֹא הָיָה רָאוּי לִבְרָכָה.

ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ הִיא גְּמַר חִיּוּבָהּ, מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ; וְכָל מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ צִוּוּי אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בִּשְׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הַצִּוּוּי הָאַחֲרוֹן. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה סֻכָּה, אוֹ לוּלָב, אוֹ שׁוֹפָר, אוֹ צִיצִית, אוֹ תְּפִלִּין, אוֹ מְזוּזָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סֻכָּה', אוֹ 'לוּלָב', אוֹ 'לִכְתֹּב תְּפִלִּין'; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתָן צִוּוּי אַחֵר. וְאֵימָתַי מְבָרֵךְ? בִּשְׁעָה שֶׁיֵּשֵׁב בַּסֻּכָּה, אוֹ כְּשֶׁיִּנְעַנֵּעַ הַלּוּלָב, אוֹ כְּשֶׁיִּשְׁמַע קוֹל הַשּׁוֹפָר, אוֹ כְּשֶׁיִּתְעַטֵּף בַּצִּיצִית, וּבִשְׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין, וּבִשְׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מַעֲקֶה - מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, כְּגוֹן שׁוֹפָר וְסֻכָּה וּלוּלָב וּמִקְרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה, וְכֵן כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא קִנְיָן לוֹ, כְּגוֹן צִיצִית וּתְפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקֶה, וְכֵן מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ תְּדִירָה וְאֵינָהּ מְצוּיָה בְּכָל עֵת, שֶׁהֲרֵי הִיא דּוֹמָה לְמִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפִדְיוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ עַל סֻכָּה וְלוּלָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן 'שֶׁהֶחֱיָנוּ' בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן 'שֶׁהֶחֱיָנוּ' בְּשָׁעָה שֶׁיֵּצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּהֶן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים - מְבָרֵךְ קֹדֶם עֲשִׂיָּתָהּ, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת'; אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ', אֶלָּא עַל מִצְוָה שֶׁעָשָׂה לְעַצְמוֹ. הָיוּ לְפָנָיו מִצְוֹות הַרְבֵּה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹות' - אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה חוֹבָה עָלָיו בֵּין שֶׁאֵינָהּ - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ 'לַעֲשׂוֹת'; עָשָׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'עַל הָעֲשִׂיָּה'.

יב. כֵּיצַד? לָבַשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ 'לְהָנִיחַ תְּפִלִּין'; נִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית, מְבָרֵךְ 'לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית'; יָשַׁב בַּסֻּכָּה, מְבָרֵךְ 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה'. וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ 'לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת',

וְ'לִגְמֹר אֶת הַלֵּל'. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ, מְבָרֵךְ 'לְקִבּוּעַ מְזוּזָה'. עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַגּוֹ, מְבָרֵךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה'; הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ 'לְהַפְרִישׁ'; מָל אֶת בְּנוֹ, מְבָרֵךְ 'לָמוּל אֶת הַבֵּן'; שָׁחַט פִּסְחוֹ וַחֲגִיגָתוֹ, מְבָרֵךְ 'לִשְׁחֹט'.

יג. אֲבָל אִם קָבַע מְזוּזָה לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'עַל קְבִיעַת מְזוּזָה'; עָשָׂה לָהֶן מַעֲקֶה, מְבָרֵךְ 'עַל עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה'; הִפְרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, מְבָרֵךְ 'עַל הַפְרָשַׁת תְּרוּמָה'; מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ, מְבָרֵךְ 'עַל הַמִּילָה'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

יד. עָשָׂה הַמִּצְוָה לוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּאֶחָד - אִם הָיְתָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, מְבָרֵךְ 'עַל הָעֲשִׂיָּה'; לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ 'עַל מִצְוַת עֵרוּב'. הָיְתָה חוֹבָה וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִידֵי חוֹבָה, וּלְהוֹצִיא אֲחֵרִים - מְבָרֵךְ 'לַעֲשׂוֹת'; לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ 'לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר'.

טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ 'עַל נְטִילַת לוּלָב'; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהוֹ, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֲבָל אִם בֵּרֵךְ קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל - מְבָרֵךְ 'לִטֹּל לוּלָב', כְּמוֹ 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה'. וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַמְּבָרֵךְ אַחַר שֶׁעָשָׂה, מְבָרֵךְ 'עַל הָעֲשִׂיָּה'. אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם וּשְׁחִיטָה, הוֹאִיל וּכְדִבְרֵי הָרְשׁוּת הֵן - אֲפִלּוּ שָׁחַט לְעַצְמוֹ - מְבָרֵךְ 'עַל הַשְּׁחִיטָה' וְ'עַל כִּסּוּי הַדָּם', וְ'עַל נְטִילַת יָדַיִם'. וְכָךְ הוּא מְבָרֵךְ 'עַל בִּעוּר חָמֵץ', בֵּין שֶׁבָּדַק לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁבָּדַק לַאֲחֵרִים - שֶׁמִּצַּת שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְבַטֵּל, נַעֲשֵׂת מִצְוַת הַבִּעוּר קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

טז. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג - אַף עַל פִּי שֶׁמִּנְהַג נְבִיאִים הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרָבָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל חָג, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִנְהַג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַהַלֵּל בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם טָעוּן בְּרָכָה אִם לָאו, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה. וּלְעוֹלָם יִזָּהֵר אָדָם מִבְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, וְיַרְבֶּה בַּבְּרָכוֹת הַצְּרִיכוֹת; וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר: "בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ב

הִלְכוֹת מִילָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִילָה - מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרֵל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מֵעַמֶּיהָ". וּמִצְוָה עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְעַל הָרַב [האדון] לָמוּל אֶת כָּל עֲבָדָיו [הכנענים] "יְלִיד בַּיִת, וּמִקְנַת כֶּסֶף". עָבַר הָאָב אוֹ הָאָדוֹן וְלֹא מָל אוֹתָן, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁאֵין הַכָּרֵת תָּלוּי אֶלָּא בֶּעָרֵל עַצְמוֹ. וּבֵית דִּין מְצַוִּין לָמוּל אוֹתוֹ הַבֵּן אוֹ הָעֶבֶד, בִּזְמַנּוֹ; וְלֹא יַנִּיחוּ עָרֵל, לֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּעַבְדֵיהֶן.

ב. אֵין מָלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָבַר וְנִמְנָע לְמוּלוֹ, שֶׁבֵּית דִּין מָלִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. נִתְעַלֵּם מִבֵּית דִּין, וְלֹא מָלוּ אוֹתוֹ - כְּשֶׁיִּגְדַּל, הוּא חַיָּב לָמוּל אֶת עַצְמוֹ; וְכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִשֶּׁיִּגְדַּל וְלֹא יָמוּל אֶת עַצְמוֹ, הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; אֲבָל אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, עַד שֶׁיָּמוּת וְהוּא עָרֵל, בְּמֵזִיד.

ג. אֶחָד עֶבֶד שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד עֶבֶד הַנִּלְקָח מִן הַגּוֹיִם - הַכֹּל, חַיָּב הָרַב לָמוּלָן; אֶלָּא שֶׁיְּלִיד בַּיִת, נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה; וּמִקְנַת כֶּסֶף, נִמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנִּלְקַח - אֲפִלּוּ לְקָחוֹ בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, נִמּוֹל בְּיוֹמוֹ.

ד. יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף [עבד שנקנה] שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, וְיֵשׁ יְלִיד בַּיִת [שנולד לשפחתו] שֶׁנִּמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד. כֵּיצַד? לָקַח שִׁפְחָה וְלָקַח עֻבָּרָהּ עִמָּהּ וְיָלְדָה, הֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח הָעֻבָּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי הָעֻבָּר עַצְמוֹ מִקְנַת כֶּסֶף - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד, נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה.

ה. לָקַח שִׁפְחָה לְעֻבָּרֶיהָ [קנה רק העוברים שתוליד], אוֹ שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עַבְדוּת [שתקבל על עצמה מצוות כאשה] - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּתוֹ, נִמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד; שֶׁהֲרֵי הַנּוֹלָד הַזֶּה, כְּאִלּוּ הוּא מִקְנַת כֶּסֶף לְבַדּוֹ, וּכְאִלּוּ הַיּוֹם קָנָהוּ, שֶׁאֵין אִמּוֹ בִּכְלַל שִׁפְחוּת [של] יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן יְלִיד בַּיִת. וְאִם טָבְלָה אִמּוֹ [לשם עבדות] אַחַר שֶׁיָּלְדָה, הֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה.

ו. לָקַח עֶבֶד גָּדוֹל מִן הַגּוֹיִם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לִמּוֹל - מְגַלְגְּלִין עִמּוֹ [משכנעים אותו] כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; יָתֵר עַל כֵּן, אָסוּר לְקַיְּמוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֵל, אֶלָּא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לַגּוֹיִם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה, וְהוּא אֵצֶל רַבּוֹ הַגּוֹי, שֶׁלֹּא יָמוּל אוֹתוֹ - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ וְהוּא עָרֵל; וּבִלְבַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְיִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשָׁב [כגוי שקיבל ז' מצוות]; אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת, יֵהָרֵג מִיָּד. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

ז. גּוֹי שֶׁנִּכְנַס לִקְהַל יִשְׂרָאֵל, חַיָּב מִילָה תְּחִלָּה; וְאִם מָל כְּשֶׁהָיָה גּוֹי, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית כְּשֶׁיִּתְגַּיֵּר. וְכֵן קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְהוּא הַיָּלוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זַכְרוּת כְּזָכָר וְנִקְבוּת כִּנְקֵבָה - צָרִיךְ לָמוּל אוֹתוֹ בַּשְּׁמִינִי; וְכֵן יוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי]. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת, מָלִין אֶת שְׁתֵּיהֶן בַּשְּׁמִינִי.

ח. אֵין מָלִין לְעוֹלָם אֶלָּא בַּיּוֹם, אַחַר עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ - בֵּין בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, שֶׁהוּא מִתְּשִׁעִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי" - "בַּיּוֹם", וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְאִם מָל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, כָּשֵׁר. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַמִּילָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה לְהַקְדִּים בִּתְחִלַּת הַיּוֹם - זְרִיזִין, מַקְדִּימִין לְמִצְוֹות.

ט. מִילָה בִּזְמַנָּהּ, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת; וְשֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ - אֵינָהּ דּוֹחָה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב. וּבֵין בִּזְמַנָּהּ וּבֵין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, דּוֹחָה אֶת הַצָּרַעַת. כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת [נגע צרעת] בְּעוֹר הָעָרְלָה, חוֹתְכָהּ עִם הָעָרְלָה; אַף עַל פִּי

שֶׁקִּצִּיצַת נֶגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא תַעֲשֶׂה - יָבוֹא עֲשֵׂה, וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה.

י. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת הַבָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת - כָּךְ מִילַת הָעֲבָדִים שֶׁהֵן נִמּוֹלִין לִשְׁמוֹנָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אִם חָל שְׁמִינִי שֶׁלָּהֶן בְּשַׁבָּת; חוּץ מִיליד בַּיִת שֶׁלֹּא טָבְלָה אִמּוֹ עַד שֶׁיָּלְדָה - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

יא. קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, וּמִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי לְעִבּוּרוֹ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר בְּרִיָּתוֹ שֶׁהוּא כְּנֵפֶל מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַי, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא נִמּוֹלִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי לָהֶן.

יב. מִי שֶׁנּוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, סָפֵק בַּיּוֹם סָפֵק בַּלַּיְלָה - מוֹנִין מִן הַלַּיְלָה, וְנִמּוֹל בַּתְּשִׁיעִי שֶׁהוּא סָפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלַד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא נִמּוֹל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת; שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת מִסָּפֵק.

יג. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי - אִם הָיָה שָׁלֵם בִּשְׁעָרוֹ וּבְצִפָּרְנָיו - הֲרֵי זֶה וָלָד שָׁלֵם וּבֶן שִׁבְעָה הוּא, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּהָה; וּמֵתֶר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ כָּאֶבֶן, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. אֲבָל אִם נוֹלַד וּשְׁעָרוֹ לָקוּי, וְאֵין צִפָּרְנָיו שְׁלֵמִין בִּבְרִיָּתָן - הֲרֵי זֶה בֶּן שְׁמוֹנָה וַדַּאי, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְהִוָּלֵד אֶלָּא בְּתִשְׁעָה, וְיָצָא קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר; לְפִיכָךְ, הוּא חָשׁוּב כָּאֶבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא וָלָד שֶׁל קְיָמָא, וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַנּוֹלָדִין לְכָל דָּבָר; שֶׁכָּל שֶׁשָּׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּאָדָם, אֵינוֹ נֵפֶל.

יד. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבּוּרוֹ - אִם נוֹלַד שָׁלֵם - הֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל קְיָמָא, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה, סָפֵק בֶּן שְׁמוֹנָה - נִמּוֹל בְּשַׁבָּת מִכָּל פָּנִים: אִם בֶּן שִׁבְעָה הוּא וְשָׁלֵם הוּא, בְּדִין שֶׁיִּדְחֶה שַׁבָּת; וְאִם בֶּן שְׁמוֹנָה הוּא, הֲרֵי זֶה שֶׁמָּל כִּמְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא, לְפִי שֶׁזֶּה נֵפֶל, אִם הוּא בֶּן שְׁמוֹנָה.

טו. הוֹצִיא הָעֵבֶר רֹאשׁוֹ חוּץ לִמְעֵי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כֻּלּוֹ אֶלָּא בְּלֵילֵי שַׁבָּת, אֵין מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת - אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן; וְדוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב שֵׁנִי. וּבִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי; וְכֵן מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, אֵינָהּ דּוֹחָה שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

טז. חוֹלֶה, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרֵיא; וּמוֹנִין לוֹ מֵעֵת שֶׁיִּחְיֶה מֵחָלְיוֹ, שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וְאַחַר כָּךְ מָלִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחֲלָצָתוּ חַמָּה [יצאה ממנו הקדחת], וְכֵיוָצֵא בָּחֳלִי זֶה [של כל הגוף]; אֲבָל אִם כָּאֲבוּ לוֹ עֵינָיו - בְּעֵת שֶׁיִּתְפַּתְּחוּ עֵינָיו וְיֵרָפְאוּ, מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה [שהחולי הוא באבר מסויים].

יז. קָטָן שֶׁנִּמְצָא בַּשְּׁמִינִי שֶׁלּוֹ יָרֹק בְּיוֹתֵר - אֵין מָלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּפֹּל [יתווסף] בּוֹ דָּם וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו כְּמַרְאֵה הַקָּטַנִּים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדֹם בְּיוֹתֵר כְּמִי שֶׁצָּבְעוּ [אותו] - אֵין מָלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּבָּלַע בּוֹ דָּמוֹ וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו כִּשְׁאָר הַקָּטַנִּים; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה חֹלִי הוּא. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּדְבָרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה, וְאֵין מָלִין אֶלָּא וָלָד שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם [משהו של] חֹלִי; שֶׁסַּכָּנַת נְפָשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכֹּל, וְאֶפְשָׁר לָמוּל לְאַחַר זְמַן; וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

יח. אִשָּׁה שֶׁמָּלָה [נתנה למול את] בְּנָהּ רִאשׁוֹן וּמֵת מֵחֲמַת הַמִּילָה שֶׁהִכְשִׁילָה אֶת כֹּחוֹ, וְכֵן מָלָה אֶת הַשֵּׁנִי וּמֵת כֵּן מֵחֲמַת הַמִּילָה, בֵּין מִבַּעַל זֶה, בֵּין מִבַּעַל אַחֵר - הֲרֵי זוֹ לֹא תָּמוּל אֶת הַשְּׁלִישִׁי בִּזְמַנּוֹ, אֶלָּא מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל מְעַט וְיִתְחַזֵּק כֹּחוֹ.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ב

א. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָמוּל; וַאֲפִלּוּ הֶעָרֵל וְעֶבֶד וְקָטָן וְאִשָּׁה מָלִין, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אִישׁ. אֲבָל גּוֹי, לֹא יָמוּל כְּלָל; וְאִם מָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְמוּלוֹ שְׁנִיָּה. וּבַכֹּל מָלִין, אֲפִלּוּ בְּצֹר [אבן חדה] וּבִזְכוּכִית, וּבְכָל דָּבָר שֶׁכּוֹרֵת; וְלֹא יָמוּל בִּקְרוּמִית [חוד] שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לָמוּל בְּבַרְזֶל, בֵּין בְּסַכִּין בֵּין בְּמִסְפָּרַיִם; וְנָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין.

ב. כֵּיצַד מוֹהֲלִין? חוֹתְכִין אֶת כָּל הָעוֹר הַחוֹפֶה אֶת הָעֲטָרָה, עַד שֶׁתִּתְגַּלֶּה כָּל הָעֲטָרָה; וְאַחַר כָּךְ פּוֹרְעִין אֶת הַקְּרוּם הָרָךְ שֶׁלְּמַטָּה מִן הָעוֹר בְּצִפֹּרֶן, וּמַחְזִירוֹ לְכָאן וּלְכָאן, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בְּשַׂר הָעֲטָרָה. וְאַחַר כָּךְ מוֹצֵץ אֶת הַמִּילָה, עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם מִמְּקוֹמוֹת רְחוֹקִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה; וְכָל מָל שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵץ, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ [מפטרים אותו מהיות מוהל]. וְאַחַר שֶׁמּוֹצֵץ, נוֹתֵן עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית אוֹ רְטִיָּה [מיני תחבושות] וְכֵיוָצֵא בָהֶן.

ג. יֵשׁ צִיצִין [שאריות עור העטרה] מְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְּבִין. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר מֵעוֹר הָעָרְלָה, עוֹר הַחוֹפֶה אֶת רֹב גָּבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה - הֲרֵי זֶה עָרֵל כְּמוֹת שֶׁהָיָה; וְאוֹתוֹ הָעוֹר הַחוֹפֶה הַנּוֹתָר, הוּא צִיץ הַמְעַכֵּב. וְאִם לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא מְעַט, שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה רֹב גָּבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה - זֶה הוּא צִיץ שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב.

ד. הַמָּל - כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בַּמִּילָה - חוֹזֵר בֵּין עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין, בֵּין עַל צִיצִין שֶׁאֵינָן מְעַכְּבִין. פֵּרֵשׁ [סילק ידיו] - עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין, חוֹזֵר; עַל צִיצִין שֶׁאֵינָן מְעַכְּבִין, אֵינוֹ חוֹזֵר. מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה, כְּאִלּוּ לֹא מָל.

ה. קָטָן שֶׁבְּשָׂרוֹ רַךְ וּמְדֻלְדָּל [רפוי], אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל בָּשָׂר עַד שֶׁיֵּרָאֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ מָהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁיִּתְקַשֶּׁה: אִם נִרְאֶה שֶׁהוּא נִמּוֹל, אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם; וְצָרִיךְ לְתַקֵּן [לדחוק] הַבָּשָׂר מִכָּאן וּמִכָּאן, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. וְאִם בְּעֵת שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לֹא יֵרָאֶה שֶׁהוּא נִמּוֹל - חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין מִן הַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּל מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁתֵּרָאֶה הָעֲטָרָה גְּלוּיָה בִּשְׁעַת קִשּׁוּי. וְדָבָר זֶה, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּעָרֵל, הוֹאִיל וּמָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּל פַּעַם שְׁנִיָּה.

ו. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בְּשַׁבָּת, מָלִין וּפוֹרְעִין וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ; וְעַל צִיצִין שֶׁאֵינָן מְעַכְּבִין, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית. אֲבָל מַכְשִׁירֵי מִילָה, אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. כֵּיצַד? הֲרֵי

מתוך מהדורת חזק

שֶׁלֹּא מָצְאוּ סַכִּין - אֵין עוֹשִׂין סַכִּין בְּשַׁבָּת, וְלֹא מְבִיאִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; וַאֲפִלּוּ בְּמָבוֹי [רחוב סתום משלושה צדדים] שֶׁאֵינוֹ מְעֹרָב [שלא עשו בו עירוב], אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מֵחָצֵר לְחָצֵר, וְאֵין עֵרוּב דְּדִבְרֵיהֶם נִדְחֶה מִפְּנֵי הֲבָאַת הַסַּכִּין, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לַהֲבִיאוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת.

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ [למילה] סַמְמָנִין [מיני רפואה], וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חַמִּין, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אִסְפְּלוֹנִית, וְאֵין טוֹרְפִין [מערבים] יַיִן וְשֶׁמֶן. לֹא שָׁחַק כַּמּוֹן [מין זרע] מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו וְנוֹתֵן; וְאִם לֹא טָרַף יַיִן וְשֶׁמֶן, נוֹתֵן זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת; אֲבָל אִם שָׁכְחוּ וְלֹא הֵכִינוּ הַמַּכְשִׁירִין, תִּדְחֶה הַמִּילָה לַתְּשִׁיעִי.

ח. מָלוּ אֶת הַקָּטָן בְּשַׁבָּת, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפְּכוּ הַחַמִּין אוֹ נִתְפַּזְּרוּ הַסַּמְמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהַרְחִיץ אֶת הַקָּטָן, מַרְחִיצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת: בְּיוֹם הַמִּילָה בֵּין לִפְנֵי הַמִּילָה בֵּין לְאַחַר הַמִּילָה, אוֹ בִּשְׁלִישִׁי שֶׁל מִילָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוּפוֹ בֵּין רְחִיצַת מִילָה, בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין בְּחַמִּין שֶׁמְּחַמִּין לוֹ בְּשַׁבָּת - מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ.

ט. שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סַכִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אוֹמְרִין לְגוֹי לְהָבִיא סַכִּין בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעֲשִׂיָּתוֹ בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור מדרבנן, להרבות השביתה בשבת], מֻתָּר לָנוּ לוֹמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹת אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בִּזְמַנָּהּ; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיָּתוֹ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם מְלָאכָה, אָסוּר לָנוּ לוֹמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת.

י. מַכְשִׁירֵי מִילָה [דברים המסייעים למילה], אֲפִלּוּ בִּזְמַנָּהּ - אֵינָן דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב; וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָּחוּ מַכְשִׁירֵי מִילָה שְׁבוּת שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם, הֵיאַךְ יִדְחוּ לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סַמְמָנִין בְּיוֹם טוֹב, הוֹאִיל וּרְאוּיִין לִקְדָרָה [לתבל בהם תבשיל], וְטוֹרְפִין לָהּ יַיִן וְשֶׁמֶן.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ב

פֶּרֶק ג

א. הַמָּל - מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיָּמוּל 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה', אִם הָיָה מָל בֶּן חֲבֵרוֹ; וְאִם מָל בְּנוֹ, מְבָרֵךְ 'לָמוּל אֶת הַבֵּן'. וַאֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֶרֶת: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, יָתֵר עַל הַמִּצְוָה שֶׁמִּצְוִין כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּמוּלוּ כָּל עֶרֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן; לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אֲחֵרִים בְּרָכָה זוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם; וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין - אוֹמְרִין: 'כְּשֵׁם שֶׁהִכְנַסְתּוֹ לַבְּרִית, כֵּן תַּכְנִיסֵהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים'.

ג. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ אֲבִי הַבֵּן, אוֹ הַמָּל, אוֹ אֶחָד מִן הָעָם הָעוֹמְדִין שָׁם: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׂאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ; עַל כֵּן בִּשְׁכַר זֹאת אֵל חַי חֶלְקֵנוּ לָעַד צוּרֵנוּ, צִוָּה בְּצַוָּאַת קְדוֹשִׁים לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת; בָּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית'. וַאֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'.

ד. הַמָּל אֶת הַגֵּרִים - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה - חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי"'.

ה. הַמָּל אֶת עַבְדּוֹ - מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים וּלְהַטִּיף מֵהֶן דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה - חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי"'. וְאִם מָל עֶבֶד שֶׁל אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'עַל מִילַת הָעֲבָדִים'. וְהַמָּל אָדָם גָּדוֹל - צָרִיךְ לְכַסּוֹת עֶרְוָתוֹ עַד שֶׁיְּבָרֵךְ, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּהוּ וּמָל אוֹתוֹ.

ו. גּוֹי שֶׁמָּל קֹדֶם שֶׁיִּתְגַּיֵּר, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל - כְּשֶׁמַּטִּיפִין מֵהֶן דַּם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה. וְכֵן אַנְדְּרוֹגִינוֹס [שיש לו סימני זכרות ונקבות] - אֵין מְבָרְכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ וַדַּאי.

ז. גּוֹי שֶׁצָּרִיךְ לַחְתּוֹךְ עָרְלָתוֹ מִפְּנֵי מַכָּה אוֹ שְׁחִין שֶׁנּוֹלַד בָּהּ - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לַחְתּוֹךְ לוֹ אוֹתָהּ; שֶׁהַגּוֹיִם - לֹא מַעֲלִין [מציל] אוֹתָן מִידֵי מִיתָה, וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָה בִּרְפוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן לְמִצְוָה. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן הַגּוֹי לְמִילָה, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לָמוּל אוֹתוֹ.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָּהּ {הָרְשָׁעִים} (הַגּוֹיִם), שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים". וּגְדוֹלָה הִיא הַמִּילָה, שֶׁלֹּא נִקְרָא אַבְרָהָם אָבִינוּ שָׁלֵם, עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי, וֶהְיֵה תָמִים, וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". וְכָל הַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהִנִּיחַ עָרְלָתוֹ [שלא נימול], אוֹ מְשָׁכָהּ [כיסה העטרה שלא יהא נראה מהול] - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

ט. בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה חֲמוּרָה מִילָה: שֶׁלֹּא נִתְּלָה [המתין המלאך] לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֶיהָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בַּדֶּרֶךְ [וביקש המלאך להורגו על שלא מל]. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב, מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב"; וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם . . לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ". הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּילָה, נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ: "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ", "אֲנִי, הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ", "וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ", "לִבְרִית עוֹלָם", "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר", "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ", "וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית", "וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם", "לִבְרִית עוֹלָם", "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר", "וַהֲקִמֹתִי אֶת

בְּרִיתִי אִתּוֹ", "לִבְרִית עוֹלָם", "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק".
בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שֵׁנִי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן
פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים: הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע,
אַרְבָּעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, חֲמִשָּׁה עָשָׂר
פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים;
הִלְכוֹת צִיצִית, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, אַחַד עָשָׂר
פְּרָקִים; הִלְכוֹת מִילָה, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ב

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה

נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר, אַחַר שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת צַו
וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, קוֹרְאִין מִשְׁנָה זוֹ: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם
שִׁעוּר - הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרֵאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים; אֵלּוּ
דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ
לָעוֹלָם הַבָּא - כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת
שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. אָמַר רִבִּי
זֵירָא, בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֶחֱמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת
דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל, יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים. תָּנָא דְּבֵי
אֵלִיָּהוּ, כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא,
שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ" - אַל תִּקְרָא 'הֲלִיכוֹת', אֶלָּא
'הֲלָכוֹת'. אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים
מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה', וְרַב
שְׁלוֹם בָּנָיִךְ". לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, וּמוֹדֶה עַל
הָאֱמֶת, וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ; יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: רִבּוֹן כָּל
הָעוֹלָמִים! לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ,
כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מַה חַסְדֵּנוּ, מַה
צִדְקֵנוּ, מַה מַעֲשֵׂינוּ, מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא
הַגִּבּוֹרִים - כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם - כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים -
כִּבְלִי מַדָּע, וּנְבוֹנִים - כִּבְלִי הַשְׂכֵּל. כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תֹּהוּ, וִימֵי
חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ: "וּמוֹתַר
הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אָיִן, כִּי הַכֹּל הָבֶל". אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ,
בְּנֵי בְרִיתֶךָ, בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה;
זֶרַע יִצְחָק עֲקִידָתוֹ, שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי מִזְבַּחֲךָ; עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ
בְּכוֹרֶךָ, שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ,
קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן. לְפִיכָךְ, אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְךָ,
וּלְשַׁבְּחֲךָ, וּלְפָאֶרְךָ, וּלְרוֹמְמְךָ, וְלִתֵּן הוֹדָיָה וּשְׁבָח לִשְׁמֶךָ.
חַיָּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל יוֹם, עֶרֶב וָבֹקֶר: "שְׁמַע,
יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אַשְׁרֵינוּ, מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ, מַה
נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ, מַה יָּפָה מְאֹד יֶרֶשָׁתֵנוּ. אַשְׁרֵינוּ, שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִין
וּמַעֲרִיבִין וְאוֹמְרִין: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד".
אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא אַחַר שֶׁנִּבְרָא
הָעוֹלָם; אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא;
אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן, וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל
וְהַקָּדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ
מְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּרַבִּים. אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ. אַתָּה עָשִׂיתָ
אֶת הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר
עָלֶיהָ, הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, וּצְבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְּמוּ. ה'
מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן
וְאָמֵן.
בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא
נֶסְתָּם: בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ אוֹמֵר
וְעוֹשֶׂה, בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם; בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בָּרוּךְ
מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת; בָּרוּךְ מַעֲבִיר אַפֵּלָה וּמֵבִיא אוֹרָה, בָּרוּךְ
מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא
שִׁכְחָה, לֹא כָזָב וְלֹא מִרְמָה, לֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד.
בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד, וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, הָאֵל הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן כָּל
חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו; וּבְשִׁירֵי דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ, נְהַלְלְךָ
ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׂבְחוֹ וּבְזִמְרוֹ. נוֹדְךָ, וְנִשְׁבָּחְךָ, וְנִפְאָרְךָ, וְנַרִוֵּם
וְנַמְלִיכְךָ, וַנַזְכִּיר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יַחַד. יָחִיד, חֵי הָעוֹלָמִים,
מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר, עֲדֵי עַד שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ מְהֻלָּל
בַּתִּשְׁבָּחוֹת.
וְקוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, יִשְׂמַח ה'
בְּמַעֲשָׂיו. יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמִּזְרַח
שֶׁמֶשׁ, עַד מְבוֹאוֹ, מְהֻלָּל שֵׁם ה'. רָם עַל כָּל גּוֹיִם, ה'; עַל
הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. ה', שִׁמְךָ לְעוֹלָם; ה', זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר. ה',
בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ; וּמַלְכוּתוֹ, בַּכֹּל מָשָׁלָה. יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם,
וְתָגֵל הָאָרֶץ; וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם, ה' מָלָךְ. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.
ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד; אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ. ה' הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם,
הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. עֵצוּ עֵצָה, וְתֻפָר; דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא
יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל. רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ, וַעֲצַת ה' -
הִיא תָקוּם. עֲצַת ה', לְעוֹלָם תַּעֲמוֹד; מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ, לְדֹר
וָדֹר. כִּי הוּא אָמַר, וַיֶּהִי; הוּא צִוָּה, וַיַּעֲמֹד. כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן,
אִוָּה לְמוֹשָׁב לוֹ. כִּי יַעֲקֹב, בָּחַר לוֹ יָהּ; יִשְׂרָאֵל, לִסְגֻלָּתוֹ. כִּי
לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ, וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזוֹב. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן,
וְלֹא יַשְׁחִית; וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ. ה',
הוֹשִׁיעָה; הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ, עוֹד
יְהַלְלוּךָ סֶלָה. אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ, אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו.
וְקוֹרֵא מִ"תְּהִלָּה לְדָוִד, אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וְכוּ'", עַד סוֹף
סֵפֶר תְּהִלִּים.
וְאַחַר כָּךְ, קוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן.
יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן. וַיְבָרֶךָ דָּוִיד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל
הַקָּהָל, וַיֹּאמֶר דָּוִיד: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ,
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח
וְהַהוֹד, כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה, וְהַמִּתְנַשֵּׂא
לְכֹל לְרֹאשׁ. וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל,
וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה; וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל. וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ,
מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ. וִיבָרְכוּ שֵׁם
כְּבוֹדֶךָ, וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה.
בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נֶסְתָּם:
יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ; כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ, שִׁיר וּשְׁבָח, הַלֵּל וְזִמְרָה,

מתוך מהדורת חזק

בְּרָכוֹת וְהוֹדָיוֹת, גְּדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת, עֹז מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה,
נֶצַח וּגְבוּרָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, מֶלֶךְ גְּדוֹל הַתִּשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָיוֹת, אֲדוֹן כָּל
הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, חֵי הָעוֹלָמִים. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה
עַד סוֹפָהּ, כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.

בְּשַׁבָּת נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ נֹסַח זֶה: נִשְׁמַת
כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ; וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר לְךָ תְּפָאֵר,
וּתְרוֹמֵם אֶת זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְדֹר וָדֹר, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם
אַתָּה הוּא הָאֵל, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים; וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
וּמוֹשִׁיעַ בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, אֶלָּא אַתָּה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל
וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם, אֶלוֹהַּ עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת; אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת,
הַמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים
רַבִּים. וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת, לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן; הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים,
הַמֵּקִיץ רְדוּמִים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים
- וּלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ
רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי הָרָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ
מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם,
וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת - אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי
אֲלָפִים וְרֹב רִבְבֵי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם
אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים וְעַד הֵנָּה; מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ,
מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ, וּבַשֹּׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב
הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָיִים רָעִים וְרַבִּים דִּלִּיתָנוּ; וְעַד
הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן, אֵבָרִים
שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ
בְּפִינוּ - הֵן הֵן יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל רֹב נִסֶּיךָ
פְּלָאֶיךָ. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה, וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשְׁבַּח, וְכָל עַיִן
לְךָ תְצַפֶּה, וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע, וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה,
וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְהַקְּרָבִים וְהַכְּלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ, כַּדָּבָר
שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה, ה' מִי כָמוֹךָ, מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק
מִמֶּנּוּ, וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ; וְנֶאֱמַר: רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה',
לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה. בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם, וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים
תִּתְבָּרַךְ, וּבִלְשׁוֹן כָּל חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ, וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים
תִּתְהַלָּל, וּבְמִקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאַר
שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ,
לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר עַל כָּל
דִּבְרֵי זִמְרוֹת שִׁירוֹת תִּשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחֶךָ.
יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ; כִּי לְךָ נָאֶה, ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. וְכֵן נָהֲגוּ לִקְרוֹת מִזְמוֹר
שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, כָּל הַמִּזְמוֹר, לְדָם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי
הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ
לִקְרוֹת הַלֵּל גָּדוֹל בְּשַׁבָּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, וְיֵשׁ
מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת - הַכֹּל כְּמִנְהָגָם.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֹסְחָהּ:
בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ,
עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל; הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִין עָלֶיהָ,
הַמְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ
ה', כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. הַמֶּלֶךְ הַמְּרוֹמָם
שְׁמוֹ לְבַדּוֹ מֵאָז, הַמְשֻׁבָּח הַמְּפֹאָר הַמִּתְנַשֵּׂא וְטוֹב מִימוֹת
עוֹלָם. אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, אֲדוֹן
עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ, מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ. אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל
דֵּעָה, הֵתְקִין וּפָעַל זְהֳרֵי חַמָּה, טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ,
מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ, פִּנּוֹת צְבָאוֹת קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי
תָּמִיד יְסַפְּרוּ לָאֵל קְדֻשָּׁתוֹ. תִּתְבָּרֵךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת; וְעַל כָּל שְׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ,
וּמְאוֹרוֹת אֲשֶׁר יָצַרְתָּ - הֵם יְפָאֲרוּךָ, סֶלָה. תִּתְבָּרֵךְ לָעַד
צוּרֵנוּ, מַלְכֵּנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד
מַלְכֵּנוּ, יוֹצֵר מְשָׁרְתִים, אֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם,
מַשְׁמִיעִים אֶת קוֹלָם יַחַד בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם.
כֻּלָּם אֲהוּבִים, כֻּלָּם בְּרוּרִים, כֻּלָּם גִּבּוֹרִים, עוֹשִׂים בְּאֵימָה
רְצוֹן קוֹנֵיהֶם בְּאַהֲבָה. וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת
שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְצוּרָם בְּנַחַת
רוּחַ, בְּשָׂפָה בְרוּרָה, וּבִנְעִימָה טְהוֹרָה. כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים
בְּיִרְאָה, וְאוֹמְרִים: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ, ה' צְבָאוֹת; מְלֹא כָל
הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ, יַחַד מִתְנַשְּׂאִים
לְעֻמָּתָם, מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. לְאֵל
בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ, לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ
וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ, כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת, עוֹשֶׂה
חֲדָשׁוֹת, זוֹרֵעַ צְדָקוֹת, מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת, אֲדוֹן נִפְלָאוֹת,
מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית - כָּאָמוּר: "לְעֹשֵׂה
אוֹרִים גְּדוֹלִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", הִתְקַנְתָּ מְאוֹרוֹת לְשַׂמֵּחַ
עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַהֲבַת עוֹלָם אָהַבְתָּנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ; חֶמְלָה
גְּדוֹלָה יְתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בַּעֲבוּר שִׁמְךָ,
וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בָּטְחוּ בָךְ, וַתְּלַמְּדֵנוּ חֻקֵּי חַיִּים, כֵּן
תְּחָנֵּנוּ, אָבִינוּ. אָב הָרַחֲמָן, הַמְרַחֵם, רַחֵם נָא עָלֵינוּ, וְתֵן
בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין לְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת
וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה; וְהָאֵר עֵינֵינוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְדַבֵּק בְּלִבֵּנוּ יִרְאָתֶךָ, וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת
שְׁמֶךָ. וּמִלְּךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה אַתָּה לְבַדֶּךָ, כִּי שֵׁם קָדְשְׁךָ בֶּאֱמֶת
נִקְרָא עָלֵינוּ. וּבַעֲבוּר שִׁמְךָ, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא,
מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תָּרִים קַרְנֵנוּ וְתוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. בְּךָ
בָטַחְנוּ, לֹא נֵבוֹשׁ, וּבְשִׁמְךָ חָסִינוּ, לֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל עַד
עוֹלְמֵי עַד; כִּי אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ.
רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶיךָ, אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה וָעֶד. וְהָבֵא
עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, וְהוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה
קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן, וְקֵרַבְתָּנוּ
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ וּלְרוֹמֶמְךָ, וּלְאַהֲבָה אֶת
שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֹסְחָהּ:
אֱמֶת וְיַצִּיב, נָכוֹן וְקַיָּם, יָשָׁר וְנֶאֱמָן, אָהוּב וְחָבִיב, נֶחְמָד
וְנָעִים, נוֹרָא וְאַדִּיר, מְתֻקָּן וּמְקֻבָּל, טוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה
עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת, אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, צוּר יַעֲקֹב מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ; לְדֹר וָדֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם, וְכִסְאוֹ נָכוֹן, וּמַלְכוּתוֹ

מתוך מהדורת חזק

וֶאֱמוּנָתוֹ קַיֶּמֶת, וּדְבָרָיו חַיִּים וְנֶאֱמָנִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ, עַל בָּנֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹתֵינוּ, וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ; עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים - דָּבָר טוֹב וְקַיָּם בָּאֱמֶת, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר. אֱמֶת, שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַלְכֵּנוּ וּמֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, גּוֹאֲלֵנוּ וְגוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצְרֵנוּ וְצוּר יְשׁוּעָתֵנוּ, פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ, מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ, וְאֵין לָנוּ אֱלֹהִים עוֹד זוּלָתֶךָ. עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ. אֱמֶת, אַשְׁרֵי אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁמַע מִצְוֹתֶיךָ, וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ; אֱמֶת, אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ, וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים; אֱמֶת, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מוֹשִׁיעַ. אֱמֶת, מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, וְכָל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בַּדֶּבֶר הָרַגְתָּ, וּבְכוֹרְךָ גָּאַלְתָּ, וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ, וְזֵדִים טִבַּעְתָּ, וִידִידִים עָבְרוּ מִיָּם, וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם, עַד אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר. וְעַל זֹאת שִׁבְּחוּ גְּאוּלִים, וְרוֹמְמוּ לָאֵל, וְנָתְנוּ יְדִידִים שִׁירוֹת זְמִירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם. רָם וְנִשָּׂא, גָּדוֹל גִּבּוֹר וְנוֹרָא, מַשְׁפִּיל גֵּאִים עַדֵי אָרֶץ, מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַדֵי מָרוֹם, מוֹצִיא אֲסִירִים, וּפוֹדֶה עֲנָוִים, וְעוֹזֵר דַּלִּים, וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו; תְּהִלָּה לְאֵל עֶלְיוֹן, בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ אָמְרוּ שִׁירָה - בְּשִׂמְחָה רַבָּה, אָמְרוּ כֻלָּם: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִם ה', מִי כָּמוֹךָ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ, נוֹרָא תְהִלֹּת, עֹשֵׂה פֶלֶא. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר: גֹּאֲלֵנוּ, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.

בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים, בִּתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים, מַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, מְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹמָם וָלַיְלָה, גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה, מַבְדִּיל בֵּין יוֹם לַלַּיְלָה, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַהֲבַת עוֹלָם יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ, תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָם לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ, בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ רְצוֹנֶךָ, וְנִשְׂמַח וְנַעֲלֹז בְּדִבְרֵי תוֹרָתְךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ, וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ לֹא תָסוּר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הִיא עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: אֱמֶת אֱמוּנָה כָּל זֹאת קַיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וָאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ; אֱמֶת מַלְכֵּנוּ, וְאֶפֶס זוּלָתוֹ - הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף עָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, הַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ, הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים, וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ, הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ, וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעוֹשֶׂה לָנוּ נְקָמָה בְּפַרְעֹה, אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם, הַמַּכֶּה בְּעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וַיּוֹצֵא אֶת יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם; הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף, וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע. רָאוּ בָנִים אֶת גְּבוּרָתוֹ, וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ לִשְׁמוֹ; וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, וְעָנוּ כֻלָּם בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִם ה', מִי כָמוֹךָ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ; נוֹרָא תְהִלֹּת, עֹשֵׂה פֶלֶא. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר גֹּאֲלֵנוּ, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ - קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.

בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: הַשְׁכִּיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וּפְרֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְّפָנֶיךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ, וְשָׁמְרֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל דָּבָר רַע וּמִפַּחַד לַיְלָה, וּשְׁכֹּר הַשָּׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ, כִּי שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ . . שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן; יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן. וַיִּרְא כָּל הָעָם, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, וְיִמְּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה; בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעָרֶב; בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. הָאֵל אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי; פָּדִיתָ אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, בֶּאֱמוֹר לְצִיּוֹן, מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

וְנֶהֱגוּ מִקְצָת הָעָם לְהוֹסִיף פְּסוּקִים בְּאֶמְצַע בְּרָכָה זוֹ, וְקוֹרְאִין כַּנֹּסַח הַזֶּה: וַיַּרְא כָּל הָעָם, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם, לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ, לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ, בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם. וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן, לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו; וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד, וּשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, קַיֵּם שִׁמְךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד. בִּיָּדְךָ נֶפֶשׁ הַחַיִּים וְנֶפֶשׁ הַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי; פָּדִיתָ אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ, וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ; נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם, לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. ה', הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שֶׁקֶר, מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים, לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ, כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ, אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ; לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו, לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו, וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו, אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵינוּ. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, הַלְלוּ יָהּ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה; בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעָרֶב; בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. תָּמִיד נְהַלֶּלְךָ, סֶלָה, וְנָשִׂיחַ בֶּאֱמוּנָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

מתוך מהדורת חזק

יום שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ב

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן: (א) בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵּי אָבוֹת, וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, מֶלֶךְ רַחֲמָן מוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם. (ב) אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם ה', מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ, מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, רוֹפֵא חוֹלִים, וְסוֹמֵךְ נוֹפְלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ, מֵמִית וּמְחַיֶּה; וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים. (ג) אַתָּה קָדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ, סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. (ד) אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה; חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת. (ה) הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ, וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה. (ו) סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ, וּמְחוֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חַנּוּן וּמַרְבֶּה לִסְלֹחַ. (ז) רְאֵה בְעָנְיֵנוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. (ח) רְפָאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא, הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה, וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ, כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. (ט) בָּרֵכְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ, וְתֵן טַל וּמָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְשַׂבַּע אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִטּוּבֶךָ, וְרַוֵּה פְּנֵי תֵבֵל מֵעֹשֶׁר מַתְּנוֹת יָדֶיךָ, וְשָׁמְרָה וְהַצִּילָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְּבוּאָתָהּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֶּרְעָנוּת, וְתֵן לָהּ אַחֲרִית וְתִקְוָה, שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וּבְרָכָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים. (י) תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת כָּל גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. (יא) הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה, וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה, וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה, וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ בְּרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. (יב) לַמְּשַׁמְּדִים אַל תְּהִי תִקְוָה, כָּל הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ, וּמַלְכוּת זָדוֹן תְּעַקֵּר וְתִשְׁבּוֹר מְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים. (יג) עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק, וְעַל שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ, כִּי בְשִׁמְךָ בָּטָחְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ נִשְׁעָנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים. (יד) תָּשׁוּב בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנֶין עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם. (טו) אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה. (טז) שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ, רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ; כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. (יז) רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן. (יח) מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בְּיָדֶיךָ, עַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ, כָּל הַחַיִּים יְהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, כִּי טוֹב הָאֵל הַטּוֹב. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת. (יט) שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה, חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ, כִּי מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים, אַהֲבָה וָחֶסֶד, צְדָקָה וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת בַּשָּׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

בִּימוֹת הַחַמָּה, אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: רַב לְהוֹשִׁיעַ, מוֹרִיד הַטָּל, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד וְכוּ';

וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנֹסַח זֶה: בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

בְּלֵילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֹסַח זֶה: אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה; וְאַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, וּבֵין אוֹר לַחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, כָּךְ פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֶּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא בָּעוֹלָם, וְשָׁמְרֵנוּ מִן הַכֹּל, וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת.

בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מוֹסִיף בְּבִרְכַּת שְׁבַע עֶשְׂרֵה בַּעֲרִבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֹסַח זֶה: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע, יִפָּקֵד, יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְצָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתִרְצֵנוּ, וְתֶחֱזֶינָה

מתוך מהדורת חזק

עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה - אוֹ: בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה - לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ זְכוֹר׳.

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְבָרֵךְ בְּרִכַּת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה הַיָּחִיד בַּנֹּסַח הַזֶּה: שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ, רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהֱיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא, נְדַבֵּר, וְאַתָּה תִּשְׁמָע; כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֹסַח זֶה, בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית אוֹמֵר: עֲנֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהֱיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נְדַבֵּר, וְאַתָּה תִּשְׁמָע; כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה עוֹנֶה בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה.

בְּתִשְׁעָה בְּאָב מְבָרֵךְ בְּרִכַּת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה: רַחֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ, עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻבָה הַשּׁוֹמֵמָה, הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי, כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנִים, וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים, וַיִּתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמָרֳרָה תִּבְכֶּה, וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ; לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם, מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה, וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָהּ, כִּי אַתָּה ה׳ כָּאֵשׁ יְסַדְתָּהּ, וּכָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ, כַּכָּתוּב: וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם ה׳, חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.

בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שֶׁאַתָּה הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בְּיָדֶיךָ, וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם, עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה; בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, כְּשֶׁעָמַד הָמָן הָרָע עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבִקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, וּשְׁלָלָם לָבוֹז; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם, וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם, וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם; וְהִפַּרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ, וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ; וְעָשִׂיתָ לְּךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה׳ אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ׳.

בַּחֲנֻכָּה מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנֹסַח הַזֶּה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ׳ עַד עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפֻּרְקָן, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה; בִּימֵי מַתִּתְיָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְבַטְּלָם מִתּוֹרָתֶךָ, וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם, וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם, וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם; וּמָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וּפוֹשְׁעִים בְּיַד עוֹשֵׂי תוֹרָתֶךָ; וְעָשִׂיתָ לְּךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה׳ אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְכוּ׳.

שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה: נַקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ, וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת, כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ: "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר, קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳ צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם, וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים: אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ; מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה׳ מִמְּקוֹמוֹ". מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ, וְתִמְלֹךְ מַלְכֵּנוּ עָלֵינוּ, כִּי מְחַכִּים אָנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ. תִּשְׁכֹּן תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ, כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי קָדְשֶׁךָ עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: "יִמְלֹךְ ה׳ לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳ צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה׳ מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה׳ לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ'. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר, הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן; וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאֶחָד הַיָּחִיד וְאֶחָד הַצִּבּוּר, בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ: כָּאָמוּר, וַיִּגְבַּהּ ה׳ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט, וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.

שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר קַדִּישׁ לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה; וְאַחַר שֶׁאָמַר סֵדֶר הַיּוֹם, בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר סֵדֶר הַיּוֹם, יִתְחַנֵּן מְעַט, וְיֹאמַר קַדִּישׁ; וּכְשֶׁיַּשְׁלִים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים - כְּשֶׁיִּגְמֹר תַּחֲנוּנָיו, יֹאמַר קַדִּישׁ.

מתוך מהדורת חזק

1 נִסָּח הַקָּדִישׁ: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה. בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
2 כִרְעוּתֵהּ, וַיַּמְלִךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פֻּרְקָנֵהּ, וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ,
3 וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
4 בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ
5 לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאַר, יִתְרוֹמַם,
6 יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.
7 לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא
8 דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. בְּעֵת שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר:
9 ״יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה״, כָּל הָעָם עוֹנִין: ״אָמֵן״. וּבְעֵת
10 שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה: ״וְאִמְרוּ אָמֵן״, כָּל הָעָם עוֹנִין: ״אָמֵן,
11 יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא״. וּמִצְוֹת
12 חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲנוֹת ״אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ״, בְּכָל
13 כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר ״יִתְבָּרַךְ״, כָּל הָעָם עוֹנִין:
14 ״אָמֵן״. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״בְּרִיךְ הוּא״, כָּל הָעָם עוֹנִין: ״אָמֵן״.
15 וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּסּוֹף: ״וְאִמְרוּ אָמֵן״, כָּל הָעָם עוֹנִין: ״אָמֵן״.
16 וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ.
17 קַדִּישׁ בָּתְרָא. כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁגּוֹמֵר
18 הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם, אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין
19 אוֹתוֹ וְיוֹצְאִין וְנִפְטָרִין - נָהֲגוּ הָעָם כֻּלָּם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נִסָּח
20 זֶה: תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וְתִתְעַבֵּד בָּעוּתְכוֹן, וּצְלוֹתְהוֹן
21 וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא; יְהֵא
22 שְׁלָמָא רַבָּא מִשְּׁמַיָּא וְסַיְּעְתָּא וּפֻרְקָנָא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא, וְעַל כָּל
23 קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא
24 בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.
25 קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן. כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין
26 בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהַגָּדוֹת -
27 כְּשֶׁהֵן מְסִיְּמִין, אוֹמֵר אֶחָד מֵעֲמָד קַדִּישׁ בְּנֹסַח זֶה: יִתְגַּדַּל
28 וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה, דַּעֲתִיד לְחַדָּתָא עָלְמָא, וּלְאַחָאָה מֵתַיָּא
29 וּלְמִפְרַק חַיַּיָּא, וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֶם, וּלְשַׁכְלְלָא הֵיכְלָא
30 קַדִּישָׁא, וּלְמֶעְקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן אַרְעָא, וּלְאָתָבָא פֻּלְחָנָא
31 דִּי שְׁמֵהּ לְאַתְרֵהּ בְּזִיוָהּ וּבִיקָרֵהּ, וְיִמְלֹךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח
32 פֻּרְקָנֵהּ, וְיַבֵּא מְשִׁיחֵהּ, וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן
33 וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב; וְאִמְרוּ
34 אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ,
35 יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאַר, יִתְרוֹמַם, יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא
36 שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא
37 וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל רַבָּנָן
38 וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דַּעֲסִיקִין בְּאוֹרָיְתָא
39 דִּי בְאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵי לְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא
40 וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיַּעְתָּא וּרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא;
41 וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִשְּׁמַיָּא וְסִיַּעְתָּא וּפֻרְקָנָא
42 עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא, וְעַל כָּל קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה
43 שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.
44 וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן. נָהֲגוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים
45 בִּדְבָרִים וּבְפִסּוּקִים אֵלּוּ - פְּעָמִים בְּכֻלָּן, וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן:
46 לְפָנֶיךָ אֲנִי כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן - אֲדוֹן הָעוֹלָם, אֱלֹהֵי
47 הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים; כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ
48 מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מַה נֹּאמַר
49 לַה׳, מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ וְעָוִינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ,
50 וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לְךָ ה׳, הַצְּדָקָה; וְלָנוּ בֹּשֶׁת
51 הַפָּנִים. הָשְׁחֲרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי אַשְׁמָתֵנוּ, וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי
52 עֲוֹנוֹתֵינוּ; אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב, וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהַי,
53 בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ, כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ
54 לְמַעְלָה רֹאשׁ, וְאַשְׁמָתֵנוּ גָּדְלָה עַד לַשָּׁמַיִם; אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים.
55 עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי
56 נְבִיאֶיךָ: לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי, וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ -
57 לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה, בֵּית יִשְׂרָאֵל - כִּי
58 אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי. לֹא לָנוּ ה׳, לֹא לָנוּ; כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד,
59 עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם.
60 אָנָּא ה׳, אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה, וְאֶל רִשְׁעוֹ, וְאֶל
61 חַטָּאתוֹ. סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ, וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָ
62 לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה. לְמַעַן שִׁמְךָ, ה׳; וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי,
63 כִּי רַב הוּא. ה׳ שְׁמָעָה, ה׳ סְלָחָה, ה׳ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה, אַל
64 תְּאַחַר: לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ.
65 נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים, כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ פָּנָיו מִן
66 הַקַּרְקַע, בִּפְסוּקִים אֵלּוּ. אוֹמֵר: וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה,
67 כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה׳, וַחֲסָדֶיךָ, כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה.
68 אַל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים; מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי
69 דַּלּוֹנוּ מְאֹד. קוּמָה, עֶזְרָתָה לָנוּ, וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. יְהִי
70 חַסְדְּךָ ה׳, עָלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת, תִּשְׁמָר יָהּ -
71 ה׳, מִי יַעֲמֹד. כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה, לְמַעַן תִּוָּרֵא. ה׳, הוֹשִׁיעָה;
72 הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ; זָכוּר, כִּי עָפָר
73 אֲנָחְנוּ. עָזְרֵנוּ, אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ; וְהַצִּילֵנוּ
74 וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ, לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר
75 סֵדֶר הַיּוֹם תָּמִיד, בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
76 וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שָׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם, לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב
77 עַמֶּךָ, וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן, וְלֹא יַשְׁחִית;
78 וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ. כִּי אַתָּה ה׳, טוֹב
79 וְסַלָּח, וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ
80 אֱמֶת. מִי אֵל כָּמוֹךָ, נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית
81 נַחֲלָתוֹ; לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא. יָשׁוּב
82 יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם.
83 תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ
84 מִימֵי קֶדֶם. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם, יַעֲמָס לָנוּ; הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ,
85 סֶלָה. ה׳ צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, סֶלָה. ה׳
86 צְבָאוֹת - אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ. בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ,
87 בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים וְנָתַן
88 לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ.
89 הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ
90 וְיִרְאָתוֹ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ, וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ
91 חֲפֵצָה, לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה. כֵּן יְהִי רָצוֹן
92 וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁנִּזְכֶּה לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם
93 הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם
94 הַבָּא, לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם. ה׳ אֱלֹהַי, לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ.

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְגוֹ'. וְנָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם, לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ, שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְקוֹרִין "לְדָוִד, אֵלֶיךָ ה', נַפְשִׁי אֶשָּׂא", כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרְאִין: אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָה, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְכוּ'. אֵין כֵּאלֹהֵינוּ, אֵין כַּאדוֹנֵינוּ וְכוּ'. אַף צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ. וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

כְּבָר אָמַרְנוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁבִּימֵי הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִתְפַּלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, מִתְפַּלֵּל בָּאֶמְצַע שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבִתְפִלַּת מוּסָף בִּלְבַד; וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בְּמוּסָף בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, תֵּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוּסַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת בָּאֶמְצַע.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו סיון ה'תשע"ב

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קצג. קנג. קצד.

מצות עשה קמו.

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם (ש"נכלאו" (מיני תבואה שנזרעו לצד גפנים)) בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּהֶם: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע" (דברים כב, ט), וּבָא בְּקַבָּלָה (חולין קטו.): "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן־תּוּקַד אֵשׁ", כְּלוֹמַר: שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶם. וּכְבָר קָדַם לְךָ (הקדמנו כבר בסוף כלל ח) הַכְּלָל: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר, פֶּן וְאַל — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (כד:), כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן" — כְּלוֹמַר: כָּל־דָּבָר שֶׁנֶּאֱסָרָה אֲכִילָתוֹ לֹא יִתְחַיֵּב עַל אֲכִילָתוֹ אֶלָּא אִם נֶהֱנָה בְּכָךְ — אָמְרוּ אַחַר־כָּךְ: "אֲמַר אַבַּיֵי: הַכֹּל מוֹדִים בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן. מַאי טַעְמָא? דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ אֲכִילָה, דִּכְתִיב: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן תּוּקַד אֵשׁ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּכְלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל הַטֶּבֶל, וְהוּא הַדָּבָר שֶׁלֹּא הֻפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה'" (ויקרא כב, טו), הָעוֹבֵר עַל זֶה, כְּלוֹמַר: אוֹכֵל טֶבֶל — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. הָרֶמֶז עַל כָּךְ מִמַּה שֶׁאָמַר כָּאן: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי", וְאָמַר בַּתְּרוּמוֹת: "וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ" (במדבר יח, לב), וְיָלִיף (לומדים ב"גזרה שווה") חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה שֶׁהִיא עָוֹן מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (פג.): "מִנַּיִן לָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה' — בַּעֲתִידִים לִתָּרֵם (כלומר, בטבל), הַכָּתוּב מְדַבֵּר" וְיָלִיף חִלּוּל מִתְּרוּמָה. רָצוּ בְּאָמְרָם "בַּעֲתִידִים לִתָּרֵם" כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יְחַלְּלוּ קָדָשִׁים שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהָרִים אוֹתָם לַה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה'" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, וְאַחֲרֵי פָּסוּק זֶה אָמַר: "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם" (ויקרא כב, טז), וּבְגְמָרָא מַכּוֹת (טז:) אָמְרוּ: "יָכוֹל לֹא יִהְיוּ חַיָּבִין אֶלָּא עַל הַטֶּבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כָּל־עִקָּר; נִטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא נִטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי מִנַּיִן? (שחייבים) תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ'" (דברים יב, יז), וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ" (שם כו, יב), מַה לְּהַלָּן מַעֲשֵׂר עָנִי אַף כָּאן מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא: לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל". אֲבָל כָּל־זֶה לְמַלְקוּת. אוּלָם עָוֹן מִיתָה אֵינוֹ אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, לְפִי שֶׁהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁתֻּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לַלְוִיִּם בְּצַוּתוֹ אוֹתָם לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר (תרומת מעשר): "וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ", שֶׁזֶּה לָאו עַל אֲכִילַת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּטִבְלוֹ. וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת דְּמַאי. הַיּוֹצֵא מִכָּל־זֶה: שֶׁהָאוֹכֵל טֶבֶל קֹדֶם שֶׁתֻּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה זוֹ; וְהָאוֹכֵל טֶבֶל אַחַר הַפְרָשַׁת הַתְּרוּמוֹת קֹדֶם הַפְרָשַׁת כָּל־הַמַּעַשְׂרוֹת — חַיָּב מַלְקוּת. וְאַזְהָרָתֵיהּ מִ"לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ". וּזְכוֹר זֶה וְאַל תִּטְעֶה בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַטֶּבֶל בְּכַמָּה מִקּוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת דְּמַאי וּתְרוּמוֹת וּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן נֶסֶךְ, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ פָּסוּק בָּרוּר בִּפְרוּשׁ, אֲבָל נֶאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם" (שם לב, לח). מָה זֶבַח אָסוּר אַף יַיִן אָסוּר. וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְלוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָסָם בְּכָל־הַתַּלְמוּד. וְהָרְאָיָה עַל הֱיוֹת יַיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרֵי דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהוּא נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אָמְרָם בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה (עג:): "רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ (שניהם אומרים): כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין (שנתערבו) בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן —

(נאסרה התערובת) בְּנוֹתֵן טַעַם (כשהאיסור נתן טעמו בתערובת), חוץ מִטֶּבֶל וְיַיִן נֶסֶךְ דְּבִמִינָן — בְּמַה־שֶּׁהוּא, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן — בְּנוֹתֵן טַעַם". הֲרֵי זוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁיַּיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה. וְגַם בְּסִפְרֵי (במדבר כא, א) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ אֹפֶן הִתְדַּרְדְּרוּת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב, אָמְרוּ: "וְהוּא נִכְנַס וְהַצַּרְצוּר מָלֵא יַיִן אֶצְלָהּ מִיַּיִן הָעַמּוֹנִים — וַעֲדַיִן לֹא נֶאֱסַר יַיִן שֶׁל גּוֹיִם לְיִשְׂרָאֵל — אָמְרָה לוֹ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה וְגוֹ'". וּמִמַּה שֶׁאָמַר "וַעֲדַיִן לֹא נֶאֱסַר" מַשְׁמַע בְּלִי סָפֵק שֶׁאַחַר־כָּךְ נֶאֱסַר. אֲבָל אָמְרָם (שבת יז:) בִּכְלַל שְׁמֹנֶה עָשָׂר דָּבָר שֶׁגָּזְרוּ (חכמים) שֶׁמִּכְּלָלָם יֵינָם (שבכלל זה מנו יין גויים), וְכֵן גַּם אָמְרָם (עבודה זרה סב:): "שָׁאנִי יַיִן נֶסֶךְ דְּאַחְמְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן" (שממקומות אלו משמע, לכאורה, שהוא איסור רק מדרבנן) — הֲרֵי כַּוָּנָתָם בָּזֶה סְתָם יֵינָם (סתם יין של גויים גם אם לא ננסך לעבודה זרה), לֹא יַיִן נֶסֶךְ עַצְמוֹ: אֲבָל יַיִן נֶסֶךְ עַצְמוֹ הוּא אָסוּר מִן־הַתּוֹרָה: וַהֲרֵי יָדַעְתָּ אָמְרָם (עבודה זרה ל:): "שְׁלֹשָׁה (סוגי) יֵינוֹת (אסורים) הֵם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפְּרָקִים הָאַחֲרוֹנִים דַּעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר־כָּךְ נֹאכַל מִמֶּנּוּ, וְשֶׁאֵין לוֹ הֶכְשֵׁר אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ" (דברים יב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "וְזָבַחְתָּ — מָה מֵקְדָּשִׁין בִּשְׁחִיטָה אַף חֻלִּין בִּשְׁחִיטָה. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ — מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַקֶּנֶה (צנור הנשימה) וְעַל הַוֵּשֶׁט (צנור המזון) וְעַל רֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה" (שאם שחט רוב האחד מהם בעוף, או רוב שניהם בבהמה — הותרו לאכילה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְכָל־הִלְכוֹתֶיהָ בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת חֻלִּין.

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קא.

הַמִּצְוָה הַקא"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט בְּהֵמָה וּבְנָהּ בְּיוֹם אֶחָד בֵּין בַּקָּדָשִׁים בֵּין בַּחֻלִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד" (ויקרא כב, כה). וּמִי שֶׁעָבַר וְשָׁחַט — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק ה' מֵחֻלִּין.

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ב

מצות עשה קמז.

הַמִּצְוָה הַקמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּכִסּוּי הַדָּם בְּעֵת שְׁחִיטַת הָעוֹף אוֹ הַחַיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" (ויקרא יז, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מֵחֻלִּין.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ב

מצות לא תעשה שו.

הַמִּצְוָה הַש"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַחַת בְּשְׁעַת צַיִד אֶת קַן־הָעוֹף כֻּלּוֹ, הָאֵם וְהָאֶפְרוֹחִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (דברים כב, ו). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם ז). וְכָל־זְמַן שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּחַ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ (שנוצר מצב שלא יוכל לקיים), כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הָאֵם קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלְּחֶנָּה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף חֻלִּין (מדף קלח).

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ב

מצות עשה קמח.

הַמִּצְוָה הַקמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ" (דברים כב, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מֵחֻלִּין.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ב

מצות לא תעשה סא.

הַמִּצְוָה הַס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לַעֲבוֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (ויקרא יט, יב). וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי הִיא שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דָּבָר מֵהֶם שֶׁנַּעֲשֵׂהוּ אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂהוּ — הֲרֵי אָנוּ חַיָּבִים לְקַיֵּם מַה שֶּׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו. וְהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". וּבִגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא.) אָמְרוּ: "אֵיזוֹהִי שְׁבוּעַת שֶׁקֶר? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף — מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" — ואכל), וְתִקְּנוּ אֶת־זֶה וְאָמְרוּ: "אֵימָא: נִשְׁבַּע וְהֶחֱלִיף" כְּלוֹמַר: שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר (שיעשהו בעתיד) וְעָשָׂה הֵפֶךְ מִמַּה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. וְשָׁם נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ג:), שֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר — הֵיא אֵי־קִיּוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרָם: "שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הֵיכִי דָּמֵי?" (ומפרש רבינו את קושית הגמרא:) כְּלוֹמַר: אֵיךְ הֵיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כך פירושה של קושית הגמרא) לְפִי שֶׁזּוֹהִי (על־פי) כַּוָּנַת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שָׁם (וממשיכה הגמרא) — "אִי נַיְמָא (אם נאמר שזהו כאשר נשבע) שֶׁלֹּא אוֹכַל וְאָכַל — הָתָם מַעֲשֶׂה עֲבַד (עשה מעשה); אֶלָּא דַּאֲמַר: אוֹכַל וְלֹא אָכַל — הַהוּא מִי לָקֵי וְהָא אִתְּאֲמַר עֲלַהּ וְכוּ'" (בכל אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שאי קיום שבועת ביטוי היא ההגדרה של שבועת שקר). הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, אִם הוּא מֵזִיד — לוֹקֶה (גם אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ע"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה (שיעור קצ), וְהוּא אָמְרוֹ בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת (כא.): "זוֹהִי שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ

מַלְקוּת וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁהַמַּזִּיד בָּהּ חַיָּב מַלְקוּת, אֵין זֶה מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת אֲפִלּוּ בְּלִי זָדוֹן, אֶלָּא כָּל־מָקוֹם שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי אוֹמֵר עַל אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת — בֵּין בְּמַה־שֶּׁקָּדַם וּבֵין בְּמַה־שֶּׁיָּבוֹא לְקַמָּן — דַּע שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּכָךְ אֶלָּא אִם הוּא מֵזִיד דַּוְקָא, בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִתְּנָאֵי הָעֵדִים וְהַהַתְרָאָה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (כא:); אֲבָל הַשּׁוֹגֵג אוֹ הָאָנוּס אוֹ הַמֻּטְעֶה — אֵינוֹ חַיָּב כְּלָל, לֹא מַלְקוּת וְלֹא כָּרֵת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נוֹהֵג בְּכָל־הַמִּצְוֹת, וְדַע זֹאת. אֲבָל נִבְאַר בְּמִקְצָת הַמִּצְוֹת וְנֹאמַר, שֶׁהַמֵּזִיד חַיָּב מַלְקוּת אוֹ מִיתָה, (לְפִי) שֶׁהוּא חַיָּב קָרְבָּן אִם הוּא שׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ חֵטְא — (לְפִי) שֶׁלֹּא כָּל־חֵטְא חַיָּבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קָרְבָּן (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות או מיתה): אֲבָל כֹּל מַה שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין אֵין חַיָּבִים בְּכָךְ אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה וְיָדוּעַ שֶׁהַהַתְרָאָה אֵינָהּ אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. וְדַע כְּלָל זֶה וְאַל תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי לַחֲזוֹר עָלָיו.

יום שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ב

מצות לא תעשה סב.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא" (שמות כ, ז), וְהוּא שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מְחֻיָּב הַמְּצִיאוּת שֶׁהוּא בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת (כגון נשבע על היום שהוא לילה), אוֹ עַל דָּבָר מִן־הַנִּמְנָעוֹת (הבלתי אפשרי) שֶׁהוּא מָצוּי, אוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע לְבַטֵּל מִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עָלָיו מַחְלֹקֶת וְלֹא וִכּוּחַ לְשׁוּם אָדָם מִן־הַמְּלֻמָּדִים, כְּגוֹן שֶׁיִּשָּׁבַע בַּה' שֶׁכָּל־הַנִּשְׁחָט יָמוּת — הֲרֵי גַּם זֶה נָשָׁא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא, וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שבועות כט.): "אֵיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת־הַיָּדוּעַ לָאָדָם וְגוֹ'". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — לוֹקֶה, וּבִשְׁגָגָה — פָּטוּר, כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְשָׁם אָמְרוּ, כְּלוֹמַר בִּשְׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

המשך ביאור למסכת נדה ליום שני עמ' א

הַכֹּל טְמֵאָה, לבד ממה שקשה על דבריו כפי שקשה על שמואל, שהרי גם לדעתו רבי יהודה מטהר בחתיכה שאינה מארבעת המינים, ובברייתא מוכח שמטמא אפילו בירוקה ולבנה, עוד קשה על דבריו גם בדעת חכמים, היאך אמר שחכמים מודים לטמא בחתיכה של ארבעת מיני דמים, **וְהָא** קָתָנֵי – והרי שנינו בברייתא דין המפלת חתיכה **אֲדוּמָּה וּשְׁחוֹרָה,** שהן מארבעת מיני דמים, וְאף על פי כן **פְּלִיגֵי רַבָּנָן** – חכמים חולקים ומטהרים, ומוכח שלדעתם אפילו מפלת חתיכה של ארבעת המינים טהורה.

וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ולומר, **כִּי פְּלִיגֵי** – שכאשר נחלקו **רַבָּנָן** בברייתא, לא נחלקו אלא **אֵירוּקָה וּלְבָנָה** – במפלת חתיכה ירוקה או לבנה, **אֲבָל אֲדוּמָּה וּשְׁחוֹרָה** – במפלת חתיכה אדומה או שחורה **לֹא** נחלקו, והם מודים שטמאה. היה בידך לפרש כך, **אֶלָּא** שאם כן יהיה קשה **אֲדוּמָּה וּשְׁחוֹרָה לְמַאן קָתָנֵי לָהּ** – לצורך ביאור דברי מי מהתנאים שנה התנא מפלת חתיכה אדומה או שחורה, **אִילֵימָא** – אם נאמר ששנה אופן זה כדי לבאר את דברי **רַבִּי יְהוּדָה,** וכי אפשר לומר כך, **הַשְׁתָּא** – והלא מעתה יהיה קשה, הרי אפילו במפלת חתיכה **יְרוּקָה וּלְבָנָה,** שאינן מהמינים הטמאים, סובר רבי יהודה שהיא **טְמֵאָה, אֲדוּמָּה וּשְׁחוֹרָה מִיבַּעְיָא** – וכי יש צורך להשמיע שהוא מטמא במפלת חתיכה אדומה או שחורה שהן מהמינים הטמאים. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי שנה התנא מפלת חתיכה אדומה ושחורה לצורך ביאור דברי **רַבָּנָן, וּפְלִיגֵי** – והשמיענו שאפילו בחתיכה של ארבעת המינים הטמאים חולקים חכמים ומטהרים.

הגמרא מפרשת את מחלוקת חכמים ורבי יהודה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** לעולם לדעת כולם אינה טמאה מחמת החתיכה עצמה, ואפילו בחתיכה של ארבעת מיני דמים, מפני שהחתיכה אינה דם אלא בשר, וחכמים ורבי יהודה **בְּאֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר** [–הרחם] **בְּלֹא דָּם קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו בשאלה האם אפשר שיפתח הרחם לילדה מבלי שיצא ממנו דם, שרבי יהודה סובר 'אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם', וכל מפלת חתיכה בהכרח יצא דם מרחמה, ואף אם לא מצאה דם, ודאי היה אלא שאבד, והיא טמאה טומאת נדה אף בחתיכה ירוקה או לבנה. ולחכמים 'אפשר לפתיחת הקבר בלא דם', וכל שלא מצאה דם טהורה היא, אף כשהחתיכה עצמה אדומה או שחורה.

הגמרא תולה את מחלוקתם במחלוקת תנאים אחרת: **וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – ומחלוקתם זו היא מחלוקת התנאים בברייתא, **דְּתַנְיָא,** אשה העומדת בימים שבהם ראיית דם אינה מטמאתה טומאת נדות אלא טומאת זבה, וראתה בהם דם, **שְׁקָשְׁתָה שְׁנַיִם** – שהרגישה צער שצריכה ללדת ולד, ומחמת קושי זה ראתה דם שני ימים, **וְלַשְּׁלִישִׁי** – וביום השלישי מתחילת ראייתה **הִפִּילָה** דבר כל שהוא, **וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה,** אם היה זה נפל, או שמא לא היה אלא רוח בעלמא שיצאה ממנה. וגם אינה יודעת אם ראתה דם בהפלה זו או לא. והרי היא מסתפקת בכמה ספיקות, א. שמא הפילה נפל גמור בשלישי ונטמאה טומאת לידה, ובמקרה זה אינה טמאה טומאת זיבה אפילו אם ראתה דם גם בשלישי מפני שראייתה היתה מחמת קושי ההפלה, וראייה מחמת קושי אינה מטמאה טומאת זבה. ב. שמא הפילה רוח בעלמא, ואז יש לפניה שני צדדים, אם ראתה דם בשעת ההפלה נמצא שראתה דם שלשה ימים רצופים שלא מחמת נדות ולא מחמת לידה ונעשתה 'זבה גדולה'. ואם לא ראתה דם בשעת ההפלה נמצא שלא ראתה בימים אלו אלא יומיים ולא שלשה, ואינה אלא זבה קטנה, שאינה טעונה ספירת שבעה נקיים והבאת קרבן. ועל כן אומרים חכמים,

שמואל־ב כד כד־כה

כד כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אֲרַוְנָה לֹא כִי־קָנוֹ אֶקְנֶה מֵאוֹתְךָ בִּמְחִיר וְלֹא אַעֲלֶה לַיהוָה אֱלֹהַי עֹלוֹת חִנָּם
וַיִּקֶן דָּוִד אֶת־הַגֹּרֶן וְאֶת־הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים: כה וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים
וַיֵּעָתֶר יְהוָה לָאָרֶץ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל:

רש"י

(כד) שקלים חמשים. ובדברי הימים (שם פסוק כה) הוא אומר, שקלי זהב משקל שש מאות, הא כיצד, גבה חמשים שקלים כסף מצלוחבו חשבט, הרי שש מאות, **(כד) לא.** רוצה לומר: לא אקבלם במתנת חנם, אלא אקנה בכסף דמי שויים: **חנם.** מהדבר הניתן לי בחנם: **בכסף שקלים חמשים.** ובדברי הימים (א כא כה) נאמר: שקלי זהב משקל שש מאות, כי חמשים שקלים נתן לו בעבור הגורן ונתן לו כסף בדמי הזהב. וכן שנינו בסוף שחיטת קדשים (זבחים קטז ב): גבה כסף בשש מאות כסף בשקלי זהב. וכן שנינו בתחילת ספר שמואל: **(כד) מאותך.** מאתך, וכן (יחזקאל ג כב): ושם אדבר אותך: **במחיר.** ענין דמי הדבר וערכו, כמו (ישעיהו נה א): ובלא מחיר יין וחלב: **(כה) ויעתר.** נתרצה, כמו (בראשית כה כא): ויעתר לו ה':

מקום המזבח ובעבור הבקר, ומאשר ראה כי שם יהיה בית אלהים, קנה כל השדה סביב הגורן, ובעבורם נתן שש מאות שקלי זהב: **(כה) ויעתר.** נתרצה לאנשי הארץ, ונעצרה המגפה מכל וכל מעל ישראל:

המשך ביאור למסכת נדה ליום שישי עמ' א

ששפיר מלא בשר מטמא משום לידה, **וְהָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** שאמר שנחלקו רבי יהושע וחכמים רק בשפיר עכור, ובשפיר צלול כולם מודים שאינו ולד, **וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** שאמר שנחלקו רבי יהושע וחכמים בשפיר צלול, **מַר** [–רב], **כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ** – כשיטת מי הנך סוברי. **אָמַר לֵיהּ** רב, **אֲנִי אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין בשפיר צלול ובין בשפיר עכור, **אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת** שמא ולד הוא, וטהורה היא, שאני סובר שנחלקו חכמים ורבי יהושע בשפיר עכור, והלכה כחכמים שאמרו שאפילו בשפיר עכור אינה חוששת לולד. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין בשפיר עכור ובין בשפיר צלול, **חוֹשֶׁשֶׁת** שמא ולד הוא, וטמאה מספק, ואין לה ימי טוהר.

אומרת הגמרא: **וְאָזְדָא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ** – והלך בזה שמואל לשיטתו, והיה מורה לפי פסק זה, **דְּכִי אֲתָא** – שכשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, מֵעוֹלָם לֹא דַּכּוּ** – לא טיהרו את המפלת **שָׁפִיר בִּנְהַרְדְּעָא,** שהיא מקומו של שמואל, **לְבַר מֵהַהוּא שְׁפִירָא** – חוץ מאותו שפיר **דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – שבא לפני שמואל, **דְּמַנַּח עֲלֵיהּ חוּט הַשְּׁעָרָה** – שהיו מניחים עליו חוט שעוביו כשערה **מֵהַאי גִּיסָא** – בצד אחד שלו, **וְחַזְיָא מֵהַאי גִּיסָא** – והיה נראה החוט מצידו השני, וטיהר אותו שמואל מפני **שאָמַר, אִם אִיתָא דְּוָלַד הָוֵאי** – אם היה שפיר זה ולד, **לֹא הָוָה זִיג כּוּלֵּי הַאי** – לא היה צלול כל כך.

שנינו במשנה: **וְאִם הָיָה** השפיר **מְרוּקָּם** [–שניכר בו צורת הולד] **וכו',** תשב לזכר ולנקבה.

הגמרא מבארת מהו השיעור של שפיר מרוקם: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ שָׁפִיר מְרוּקָּם, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ** של הולד **מֵרֹאשׁוֹ], וּשְׁתֵּי עֵינָיו** נראים אז **כִּשְׁתֵּי טִיפִּין שֶׁל זְבוּב** – כעינים של זבוב. **תָּנֵי** – ושנה **רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, שהסימן לכך שהם העינים הוא שהם **מְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה.** הגמרא ממשיכה להביא את דברי אבא שאול, וכן **שְׁנֵי חוֹטְמִין** – ושני נקבי החוטם שלו, נראים **כִּשְׁתֵּי טִיפִּים שֶׁל זְבוּב. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** בברייתא **וְהסימן** לכך שאלו הם נקבי החוטם, שהם **מְקוֹרָכִין זֶה לָזֶה.** הגמרא ממשיכה להביא את דברי אבא שאול, **וּפִיו מָתוּחַ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה** – הוא סדק קטן ונראה כאילו חוט בעובי של שערה מתוח שם. **וּגְוִיָּתוֹ** – אבר הזכר שלו, גדול **כַּעֲדָשָׁה. וְאִם הָיְתָה נְקֵבָה, נְדוֹנָה** – אותו מקום נראה אצלה בגודלו ובצורתו **כְּשַׁעֹרָה** שהיא סדוקה **לְאָרְכָּהּ]. וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ** – ואין ניכרים עדיין ידיו ורגליו. **וְעָלָיו** – ועל סדר ברייתו], **מְפוֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה (איוב י יִ-יב),** שאמר איוב להקב"ה, 'זְכָר נָא כִּי כַחֹמֶר עֲשִׂיתָנִי וְאֶל עָפָר תְּשִׁיבֵנִי. הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסוֹכְכֵנִי חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי'. כלומר מדוע תשתוקק להשבני אל העפר ולחבל יצירתך הנפלאה, שמתחילה כ'חלב תתיכני', שהזרע כשהוא יוצא הוא ניתך וקלוש, ואחר כן נעשה קפוי כגבינה, ואחר כך הלבשתני בעור ובשר, ואחר כך בראת בי עצמות וגידים שהם מסוככים על האיברים הפנימיים. ואחר כך עשית עמדי חסד ונתת בי חיים, ומה שציות על הרוח שלא תצא מגופי, היא שמרה את רוחי בקרבי, אף שהגוף הוא מלא נקבים.

הברייתא מבארת כיצד בודקים אם כבר הגיע העובר למצב של מרוקם: בצורה שהשפיר נופל, אין ניכר בו אם הוא כבר גדול באופן המבואר בברייתא, או לא, וצריך להחליקו ולעיין בו. ואומרת הברייתא, **וְאֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּמַּיִם** – שאין מחליקים אותו לפני הבדיקה במים, כיון **שֶׁהַמַּיִם עָזִין** הם, ואינם רכים כשמן,

תהלים נא יח־כא

נא. יח כִּי | לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עֹלָה לֹא תִרְצֶה: יט זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: כ הֵיטִיבָה בְרִצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִָם: כא אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים:

רש"י

(יח) כי לא תחפוץ זבח. שאין זבח חטאת בא על המזיד: **ואתנה.** שאם תחפוץ אתננו לך: **(כ) היטיבה.** לבנות בית מקדשך בתוכה בימי שלמה בני:

מצודת דוד

(יח) כי לא תחפוץ. אין עיקר חפצך בזבח ומתן: **(יט) זבחי.** רוח נשברה הוא הזבח המרוצה ולא תבזה אם כן לבי הנשבר והנדכה: **(כ) היטיבה.** חוזר גם להתפלל על בני הגולה בבבל ואשור, ואמר ראה לבותם הנשברים והיטיבה ברצונך את ציון שתבנה ותכונן: **(כא) אז תחפוץ וגו'.** כי אז תמלא הארץ דעה ולא יחטאו ולא יצטרכו עוד להביא חטאות ואשמות ולבד זבחי צדק יזבחו והם שלמים ועולות הבאים בנדבה ומבלי חטא: **אז יעלו וגו'.** כפל הדבר במילות שונות:

מצודת ציון

(יח) ואתנה. מלשון אתנן ומתן: **(כא) וכליל.** היא מנחת כהן שנאמר בה כליל תהיה (ויקרא ו) לפי שכולו נשרף:

יהל אור

יט זבחי אלקים רוח נשברה. פ"ק דסוטה דף ה' ע"ב כמה גדולים נמוכי הרוח (עמ"ש ע"פ לשארית נחלתו כו' והוא א' מג' מדות של תלמידי א"א ע"ה רוח נמוכה כו') לפני הקב"ה כו' כאלו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר זבחי אלקים רוח נשברה וכו' וכ"ה פ"ו דסנהדרין דמ"ג ע"ב ושם פי' מהרש"א דמי שהקריב עולה שכר עולה בידו ואם עשה עבירה שחייב עליה חטאת ואשם אין מתכפר לו אבל רוח נשברה דהיינו ששב בכל לבו ורוחו מקרי זבחי אלקים (ר"ל זבחי לשון רבים) דעולה לו גם בשביל חטאת ואשם כו' ואמר עוד שאין תפלתו נמאסת ע"פ המדרש פ' צו פ"ד אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנאמר קרוב הוי' לנשברי לב כו' זבחי אלקים רוח נשברה כו' עכ"ד וכן מבואר בהדיא בתד"א ח"א ס"פ י"ח שנאמר זבחי אלקים רוח נשבר. זבח לא נאמר אלא זבחי. ועיין בספר בינה לעתים דרוש כ"ט. ע' לקמן סעי' ו': (ב) **אפשר** להעיר ממ"ש כי חסד חפצתי ולא זבח. בהושע סי' ו'. ובילקוט שם שגמ"ח גדולה מהקרבנות והיינו מקרבנות הבהמה. אבל לב נשבר ונדכה זהו קרבן נה"ב שבאדם זהו גדול מכל הקרבנות. וכמ"ש בתלים סי' מ"ם פסוק ז' זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי. והוא ע"ד שמוע מזבח טוב כדלקמן סעי' ה' וכמ"כ נתבאר במ"א בענין התענית שזהו ע"ד אדם כי יקריב מכם שלמעלה ממדרגת מן הבהמה כו' ור"ל מכם ע"ד מרכבתא עילאה ע' בד"ה בכ"ה בכסליו ב' בחי' למס"נ באחד ובכל נפשך עמ"ש מזה ע"פ ויהי שם עם ה' ארבעים יום לחם לא אכל כו' ועד"ז יובן ענין לב נשבר ונדכה בחי' קרבן שבאדם כו':

(ג) **רבות** ר"פ צו כנ"ל סעי' א' בפ' נשא פי"ג דרנ"ד ד' גבי ביום הרביעי נשיא לבני ראובן. והתשובה משולה כנגד כל זבחי חוטא שכן כתיב זבחי אלקים רוח נשברה עכ"ל. י"ל כי הקרבנות אין מכפרים אלא על השגגות משא"כ התשובה מכפרת אף על הזדונות. היינו שע"י הקרבנות מבררים מק"נ וכן השגגות באים מהתגברות נה"ב שבק"נ. ולכן על הזדונות שהם מג"ק הטמאות שלמטה מנוגה אין הקרבן מכפר כמ"ש באג"ה סי' כ"ח ד"ה למה נסמכה. אבל ע"י התשובה שנקרא שלום לרחוק שנעשה קרוב. לרחוק דוקא שמעלה גם הניצוצים שנפלו למרחוק מאד דהיינו מג"ק שלמטה מנוגה כמ"ש הרמ"ז פ' נשא בדף קכ"ב. וכמ"כ ממשיך מלמעלה ג"כ מבחי' הנק' אחכמה והיא רחוקה ממני שלמעלה מההמשכה שע"י הקרבנות. ואיך יעלה הניצוצות מג"ק זהו ע"י רוח נשברה ולב נשבר ונדכה כו'. שהרי היצה"ר שבאדם כשמחטיאו גרוע מק"ן והוא מתדבק בג"ק הטמאות כמ"ש בסש"ב פכ"ד באריכות וכשהלב נשבר ונדכה נשבר ג"ק הטמאות ועי"ז יוצא ממנו הניצוץ כשבירת קליפת האגוז להוציא הפרי כו':

זח"א מקץ קצ"ח א'. ח"ב בשלח דס"א סע"א. יתרו דפ"ו ע"ב. משפטי' דק"ח ע"א וע"ש. ויקרא ד"ה ע"א. ט' א'. תזריע דמ"ט סע"א. פינחס דרכ"ד סע"ב בזהר וכן ברע"מ שם דר"מ ע"א וע"ש. דרמ"ז ע"א וע"ש. ת"ז נ"ד ד'. ס"ח א':

אגרות קודש

[ב' תמוז תשי"ט]

משי"כ שמועה בשמי ע"ד קולות בט"ק לשינה - אין בזכרוני אשר מעולם אמרתי בזה.

ג חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַלְדוֹתֵיהֶן, הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת, וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וָמֵתוּ — אַרְבָּעָה חוֹלְצִין לְאַחַת, וְאֶחָד מְיַבֵּם אוֹתָהּ. הוּא וּשְׁלִשָׁה חוֹלְצִין לְאַחֶרֶת, וְאֶחָד מְיַבֵּם. נִמְצְאוּ אַרְבַּע חֲלִיצוֹת וְיִבּוּם לְכָל אַחַת וְאַחַת.

ד הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְעָרַב וְלָדָהּ בּוְלַד כַּלָּתָהּ, הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וָמֵתוּ — בְּנֵי הַכַּלָּה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו, סְפֵק אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו; וּבְנֵי הַזִּקְנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת בֶּן אָחִיו. מֵתוּ הַכְּשֵׁרִים, בְּנֵי הַתַּעֲרֹבוֹת לִבְנֵי הַזִּקְנָה — חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו; וּבְנֵי הַכַּלָּה — אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם.

ה כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעָרַב וְלָדָהּ בּוְלַד שִׁפְחָתָהּ — הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה, וְחוֹלְקִים חֵלֶק אֶחָד בַּגֹּרֶן, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים, וְאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים, בֵּין כְּשֵׁרוֹת בֵּין פְּסוּלוֹת. הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת, וְשִׁחְרְרוּ זֶה אֶת זֶה — נוֹשְׂאִין נָשִׁים רְאוּיוֹת לַכְּהֻנָּה;

פירוש ברטנורא

ג שנתערבו ולדותיהן. ויש לכל אחת מהן בן ודאי, שלא נתערב: **ארבעה חולצין לאחת.** בן ודאי של כל אחת מן הארבעה חולץ לאחת מהן, דכל אחת מספק לה לאשת אח. ובן החמישית ישאנה ממה נפשך, אם אשת אחיו היא הרי מיבם לה, ואם לאו הרי חלץ לה יבמה: **הוא ושלשה.** זה שיבם חולץ לאחרת ושלשה עמו. והחמישי מיבם ממה נפשך. וחוזרין השנים הללו וחולצין לשלישית ושנים עמהם והחמישי מיבם, וכן כולם: **ד׳ חליצות.** תחלה, לפי שאין אחד מהם רשאי ליבם עד שיחלצו לה הארבעה, כי היכי דלא לפגע ביבמה לשוק. והוא הדין דמצו הארבעה למחלץ לכולהו והאחד כונס את כולן, אלא דהכי שפיר טפי, דלמא לכל חד וחד מתרמי דיליה ומתקיימא מצות יבום:

ד מתו כשרים. הוודאין: **אחד חולץ.** תחלה, והדר מיבם אידך, ממה נפשך, אי האי דחלץ הוא בן הכלה וחלץ לאשת אחיו, הא אשתריא לה בהך חליצה ושפיר נסיב לה אידך שהוא בן הזקנה, דאשת בן אחיו מותרת לו. ואי האי דחלץ הוא בן הזקנה ואשת בן אחיו חלץ, הויא לה כחולצת מן הנכרי, ובן הכלה כי מיבם לה שפיר קמיבם:

ה אוכלים בתרומה. דאחד כהן ואחד עבד כהן אוכלין בתרומה: **וחולקים חלק אחד.** מפרש בגמרא דהכי קאמר, וחולקים חלק כאחד, אם באו שניהם על הגורן כאחד נותנים להם, אבל זה בלא זה אין חולקין להם, דקסבר האי תנא אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו: **בין כשרות בין פסולות.** דכל

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַלְדוֹתֵיהֶן – ואין ידוע איזהו בנה של זו ואיזהו בנה של זו, ויש לכל אחת מהן עוד בן אחר שלא נתערב; מה שנקטה משנתנו ״חמש נשים״ לאו דווקא הוא, ואינו אלא לשם דוגמה בלבד; **הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת** – הבנים שנתערבו, **וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וָמֵתוּ** – בלא בנים, ונמצאת כל אחת מהנשים זקוקה מספק לחמשת הבנים שלא נתערבו, שהרי לכל אחת יש יבם ביניהם, **אַרְבָּעָה** – מהם, **חוֹלְצִין לְאַחַת** – מחמש הנשים, שהרי היא ספק אשת אחיו, **וְאֶחָד מְיַבֵּם אוֹתָהּ** – לאחר החליצה, שמותרת היא לו ממה נפשך, אם אשת אחיו היא, הרי הוא מקיים בה מצוות ייבום, ואם לאו, הרי חלץ לה יבמה והותרה להינשא לאחר. **הוּא וּשְׁלִשָׁה** – זה שייבם ועוד שלושה עמו, **חוֹלְצִין לְאַחֶרֶת** – מאותן הנשים, **וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אותה; וחוזרים השניים שייבמו ועוד שניים עמהם וחולצים לאחרת, ואחד מייבם אותה; וחוזרים השלושה שייבמו ועוד אחד עמהם וחולצים לאחרת, ואחד מייבם אותה; וחוזרים הארבעה שייבמו וחולצים לזו שנשארה אחרונה, והאחרון מייבם אותה. **נִמְצְאוּ אַרְבַּע חֲלִיצוֹת** – כל אשה חולצת תחילה לארבעה מן היבמים, **וְיִבּוּם לְכָל אַחַת וְאַחַת** – וכל אחד מייבם אחת מהן לאחר שחלצה לשאר הארבעה; והוא הדין שיכולים ארבעה לחלוץ לכולן והחמישי לייבם אחר כך את כולן, אלא שמוטב לנהוג כמשנתנו, שמא תזדמן לכל אחד זקוקתו ויקיימו כולם מצוות ייבום (גמרא).

באור משנה ד

הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְעָרַב וְלָדָהּ בּוְלַד כַּלָּתָהּ – היינו שאחד מהוולדות הוא אחי אביו של האחר, ויש לאשה ולכלתה עוד בנים אחרים, **הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת** – הבנים שנתערבו, **וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וָמֵתוּ** – בלא בנים, **בְּנֵי הַכַּלָּה** – הוודאים, **חוֹלְצִין** – לשתי היבמות, **וְלֹא מְיַבְּמִין** – אותן, **שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו, סְפֵק אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו** – שכל אחת מהיבמות היא לגבי הבן הודאי של הכלה ספק אשת אחיו וזקוקה לו לייבום, ספק אשת אחי אביו, שהיא אסורה לו (ויקרא יח, יד); **וּבְנֵי הַזִּקְנָה** – הוודאים, **אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין** – כלומר לאחר שחלצו להן בני הכלה, רשאים בני הזקנה לייבם אותן, **שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת בֶּן אָחִיו** – שכל אחת מהנשים היא לגבי הבן של הזקנה ספק אשת אחיו שנפלה לפניו לייבום, ספק אשת בן אחיו, שכבר חלץ לה יבמה, והיא מותרת להינשא לו, שכן מותר אדם באשת בן אחיו. **מֵתוּ הַכְּשֵׁרִים** – כלומר הוודאים, שלא נתערבו, בלא בנים, ונפלו נשיהן לפני הבנים שנתערבו, **בְּנֵי הַתַּעֲרֹבוֹת** – הבנים שנתערבו, **לִבְנֵי הַזִּקְנָה** – לכל אחת מנשיהם של בני הזקנה, **חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו** – שכל אחת מהנשים של בני הזקנה היא לגבי כל אחד מבני התערובת ספק אשת אחיו הזקוקה לו, ספק אשת אחי אביו האסורה לו; **וּבְנֵי הַכַּלָּה** – ולכל אחת מנשיהם של בני הכלה, **אֶחָד** – מבני התערובות, **חוֹלֵץ** – לה תחילה, **וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אותה לאחר החליצה ממה נפשך, אם אשת אחיו היא, הרי הוא מקיים בה מצוות ייבום, ואם לאו, הרי אשת בן אחיו היא, ולאחר חליצתה הרי מותרת היא לו.

באור משנה ה

כֹּהֶנֶת – אשת כהן, **שֶׁנִּתְעָרַב וְלָדָהּ בּוְלַד שִׁפְחָתָהּ** – היינו שאחד מהם כהן ואחד עבדו של כהן, **הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה** – שאף עבדו של כהן מותר באכילת תרומה, **וְחוֹלְקִים חֵלֶק אֶחָד בַּגֹּרֶן** – אין צורך להשמיענו שאין נותנים להם אלא חלק אחד בתרומה שמחלקים לכהנים על הגורן, שהרי אחד מהם בלבד הוא כהן, אלא שמשנתנו באה להשמיע (כמפורש בברייתא בגמרא), שאין חולקים להם תרומה על הגורן אלא אם כן באו לגורן כאחד, אבל זה בלא זה אין חולקים להם, לפי שאין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, שמא יבואו להעלותו ליוחסין, היינו להשיא בנותיו לכהונה; **וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים** – שכל אחד ספק כהן הוא, והולכים לחומרא, **וְאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים, בֵּין כְּשֵׁרוֹת בֵּין פְּסוּלוֹת** – שכשרות אסורות לעבד, ופסולות אסורות לכהן, והרי כל אחד מהם ספק כהן ספק עבד, וספק איסור לחומרא, **הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבוֹת, וְשִׁחְרְרוּ זֶה אֶת זֶה** – בגמרא מבואר, שכופים אותם שישחררו זה את זה, הואיל ואין להם תיקון; ולאחר ששחררו זה את זה, **נוֹשְׂאִין נָשִׁים רְאוּיוֹת לַכְּהֻנָּה** – כשרות לכהונה; ולא פסולות, שהרי אחד מהם כהן; **וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים** – שמא הוא הכהן, **וְאִם נִטַּמְּאוּ** – למתים, **אֵינָן סוֹפְגִין אֶת**

וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים, וְאִם נִטַּמְּאוּ — אֵינָן סוֹפְגִין אֶת הָאַרְבָּעִים; וְאֵינָן אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה, וְאִם אָכְלוּ — אֵינָן מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ; וְאֵינָן חוֹלְקִין עַל הַגֹּרֶן; וּמוֹכְרִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם; וְאֵינָן חוֹלְקִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין נוֹתְנִין לָהֶם קָדָשִׁים, וְאֵין מוֹצִיאִין שֶׁלָּהֶם מִיָּדָם; וּפְטוּרִין מִן הַזְּרוֹעַ, וּמִן הַלְּחָיַיִם וּמִן הַקֵּבָה; וּבְכוֹרוֹ יְהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב; וְנוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי כֹהֲנִים וְחֲמְרֵי יִשְׂרָאֵלִים.

ו מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, הָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן וּבָנִים מִן הַשֵּׁנִי — חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין; וְכֵן הוּא לָהֶם חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם. הָיוּ לוֹ אַחִים מִן הָרִאשׁוֹן וְאַחִים מִן הַשֵּׁנִי, שֶׁלֹּא מֵאוֹתָהּ הָאֵם — הוּא חוֹלֵץ וּמְיַבֵּם; וְהֵם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם.

פירוש ברטנורא

אחד מהם ספק כהן ספק עבד, כשרות אסורות לעבד ופסולות אסורות לכהן, וספק איסורא לחומרא: **אין סופגין את הארבעים.** דכל חד אמר אנא לאו כהן אנא: **אין משלמין.** דכל חד אמר כהן אנא, ולא מפקינן ממונא מספיקא: **ומוכרין התרומה.** תרומת תבואתן אין נותנין אותה לכהן כשמפרישין אותה, דכל חד אמר אייתי ראיה דלאו כהן אנא, ומכל מקום אי אפשר להן לאכלה אלא מוכרין אותה לכהן והדמים שלהן: **ואין חולקים בקדשי המקדש.** כגון עורות קדשים, דלכל חד מינייהו אמרינן אייתי ראיה דכהן את ושקול: **ואין נותנין להם קדשים.** להקריב: **ואין מוציאין שלהם.** כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מידן, וירעה עד שיסתאב: **חומרי ישראל וחומרי כהנים.** מפרש בגמרא, שמנחתן נקמצת כמנחת ישראל וקרב בפני עצמו, ואין שייריה נאכלין כמנחת ישראל אלא נשרפת כמנחת כהנים שהיא כליל:

ו הן חולצין ולא מיבמין. לאשתו של ספק. ואחד מבני הראשון חולץ שמא בן אביהם היה. ולא מיבמין, שמא בן האחרון הוא והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב ואשתו עליהן בכרת. וכן בני האחרון. וכן הוא חולץ לנשותיהן ולא מיבם: **היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון.** שלא מאותה האם: **הוא או חולץ או מיבם.** לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא הרי טוב, ואם לאו, נכרית היא אצלו, וכגון שאין שם אח אלא הוא דליכא לספוקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון: **הם אחד חולץ ואחד מיבם.** או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה וחבירו מיבם. אם יבמתו היא הרי טוב, ואם לאו נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא למיחש שהרי חלץ לה יבמה:

משניות מבוארות – קהתי

הָאַרְבָּעִים – אינם מקבלים ארבעים (חסר אחת) מלקות מפני שעברו על הלאו: "לנפש לא יטמא" (ויקרא כא, א), לפי שכל אחד מהם פוטר עצמו בטענה שאינו כהן; **וְאֵינָן אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה** – שעבד משוחרר דינו כישראל, שאסור לאכול בתרומה; **וְאִם אָכְלוּ** – תרומה בשוגג, **אֵינָן מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ** – שכל אחד מהם אומר: כהן אני, ואין מוציאים ממון מספק; **וְאֵינָן חוֹלְקִין עַל הַגֹּרֶן** – ואינם נוטלים אפילו חלק אחד בתרומה שמחלקים אותה על הגורן, אף על פי שאחד מהם כהן והם באים כאחד, מפני שחוששים שמא יבואו לאכלה; **וּמוֹכְרִין** – לכהנים, **אֶת הַתְּרוּמָה** – שהם מפרישים מתבואתם, **וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם** – כלומר שאין הם חייבים ליתן לכהן את תרומת תבואתם, שכל אחד מהם אומר לכהן: הבא ראיה שאיני כהן, אבל הואיל ואסור להם לאכלה, הרי הם מוכרים אותה לכהנים והדמים שלהם; **וְאֵינָן חוֹלְקִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ** – אינם נוטלים חלק אפילו בקדשים שאינם בני אכילה, כגון בעורות הקדשים, שאומרים לכל אחד מהם: "הבא ראיה שכהן אתה". **וְאֵין נוֹתְנִין לָהֶם קָדָשִׁים** – קרבנות להקריב. ויש מפרשים: אין נותנים להם קדשים – כגון בכורות וחרמים, **וְאֵין מוֹצִיאִין שֶׁלָּהֶם מִיָּדָם** – אם היו חייבים חטאת או אשם או עולה אין כופים אותם לתת קדשיהם אלו לאנשי משמר, אלא רשאים הם ליתנם לכל כהן ולכל משמר שירצו (רש"י יבמות צט, ב); פירוש אחר: כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מידם (שם), שכל אחד מהם אומר: כהן אני; **וּפְטוּרִין מִן הַזְּרוֹעַ, וּמִן הַלְּחָיַיִם וּמִן הַקֵּבָה** – שכתוב בהם (דברים יח, ג): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח" ודרשו: מאת העם ולא מאת הכהנים; **וּבְכוֹרוֹ** – של כל אחד מהם (עיין הגהות הרש"ש), **יְהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – שיפול בו מום ויאכלוהו, שאף ישראל מותר לאכול בכור בעל מום; ואילו כשהוא תם (בלי מום), צריך להקריב אמוריו, וכהן המקריבו אוכלו, שהבכור כשהוא תם אינו נאכל אלא לכהנים (רש"י; המאירי); **וְנוֹתְנִין עָלָיו** – על כל אחד מהם, **חֲמְרֵי כֹהֲנִים וְחֲמְרֵי יִשְׂרָאֵלִים** – בגמרא מבארים פיסקה זו לענין מנחתם, שכן מנחת ישראל נקמצת, והקומץ קרב על המזבח והשאר נאכל לכהנים, ואילו מנחת כהן כולה נשרפת, ובאה המשנה להשמיענו, שאם אחד מאלו הביא מנחה הרי היא נקמצת, כמנחת ישראל, ואין שייריה נאכלים, כמנחת כהנים, היינו שהקומץ קרב בפני עצמו והשיירים נשרפים בבית הדשן. ואין השיירים קרבים, לפי שדרשו: "לא תקטירו ממנו אשה לה'" (ויקרא ב, יא) – כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו, כלומר כל שחלק ממנו הולך לאישים, כגון זו שהקומץ קרב, השיריים אינם ראויים להקריבם (גמרא; רמב"ם; המאירי; ברטנורא; "תוספות יום טוב").

באור משנה ו

לעיל (ד, י) שנינו, שאשה שנתאלמנה או נתגרשה לא תינשא עד שיהיו לה שלושה חדשים מיום שמת בעלה או מיום שגירשה. – משנתנו דנה באלמנה או בגרושה שנישאה לפני שלושה חדשים, ונולד לה בן שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, מה דינו של אותו ספק לענין ייבום וחליצה; וכבר הקדמנו (בפתיחה למסכתנו), שאין מצוות ייבום אלא באחים מן האב ולא באחים מן האם.

מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָהּ – שנתאלמנה או נתגרשה ממנו, **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים** – כדין ששנינו לעיל (ד, י), **וְנִשֵּׂאת** – לאחר, **וְיָלְדָה** – בן, **וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן** – אם נולד הבן לתשעה חדשי הריון מבעלה הראשון, אם נולד לשבעה חדשים מבעלה האחרון; וגדל אותו בן ונשא אשה ומת בלא בנים, **הָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן** – מבעלה הראשון, **וּבָנִים מִן הַשֵּׁנִי** – ועוד בנים מבעלה השני, **חוֹלְצִין** – בנה אחד מן הראשון ובנה אחד מן השני חולצין לאלמנתו של אותו ספק, שלגבי כל אחד מהם יש ספק שמא היה בעלה אחיו מאביו, **וְלֹא מְיַבְּמִין** – שלגבי כל אחד מהם חוששים שמא לא היה בעלה אחיו מן האב אלא מן האם, ואסורה היא לו. **וְכֵן הוּא לָהֶם** – אם מתו בניה מן הראשון או בניה מן השני ונפלו נשיהם לפני הספק לייבום, **חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם** – מאותו הטעם, שמא בעלה המת של היבמה לא היה אחיו מן האב אלא מן האם. **הָיוּ לוֹ** – לספק זה, **אַחִים מִן הָרִאשׁוֹן וְאַחִים מִן הַשֵּׁנִי, שֶׁלֹּא מֵאוֹתָהּ הָאֵם** – היינו שהיה לבעלה הראשון של אמו בן מאשה אחרת, וכן לבעלה השני, ואלו נשאו נשים ומתו בלא בנים, **הוּא** – הספק, **חוֹלֵץ וּמְיַבֵּם** – חולץ או מייבם לאשת בנו של הראשון ולאשת בנו של השני, שאם היה בעלה אחיו מאביו, הריהו מקיים בה מצוות ייבום, ואם לא היה אחיו, הרי אשתו נכרית היא לו; וכגון שאין שם אח אלא הוא, שאם היה שם אח אחר, אסורה היא להינשא לאחר עד שיחלוץ לה האח האחר. **וְהֵם** – האחים מן הראשון ומן השני שלא מאותה האם, **אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אם מת הספק בלא בנים, אחד מהם, או בנו של הראשון או בנו של השני,

ז הָיָה אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן — נוֹשֵׂא אִשָּׁה רְאוּיָה לַכֹּהֵן; וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לַמֵּתִים, וְאִם נִטַּמָּא — אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים; וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה, וְאִם אָכַל — אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ; וְאֵינוֹ חוֹלֵק עַל הַגֹּרֶן; וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה, וְהַדָּמִים שֶׁלּוֹ; וְאֵינוֹ חוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַקֳּדָשִׁים, וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ; וּפָטוּר מִן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה; וּבְכוֹרוֹ יְהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב; וְנוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי כֹהֲנִים וְחֲמָרֵי יִשְׂרָאֵלִים. הָיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים — הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם, וְהֵם אוֹנְנִים עָלָיו; הוּא אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶם, וְהֵם אֵינָן מִטַּמְּאִין לוֹ; הוּא אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אוֹתָן, אֲבָל הֵם יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ; וּפָטוּר עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה; וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה, וְאֵינוֹ חוֹלֵק; אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד — נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

פירוש ברטנורא

ז היה אחד ישראל. אחד מן הבעלים ישראל ואחד כהן: **הוא אונן עליהן.** שמא זה אביו וביום מיתתו אסור לאכול בקדשים: **והם אוננים עליו.** וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ומשכחת לה דרואה במיתת שניהן וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להן, כגון שנתקדשה קדושי טעות על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיניה בלא גיטא ונישאת תוך שלשה ובכהאי גוונא משכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר, הוא לפיכך אינו מיטמא להן: **הוא לא יורש אותן.** דיורשין מדחין אותו אלו אצל אלו: **והן יורשין אותו.** דמי מעכב על ידן, וחולקים הממון בין שניהן: **ועולה במשמרו.** לעבוד, ואין בני משמר מעכבין עליו. אבל אינו חולק, דכל בני משמר דחו ליה גבי חבריה:

משניות מבוארות – קהתי

חולץ תחילה לאשתו של הספק, ואחר כך מותר לחברו לייבם אותה, כלומר לאחר שחלץ לה בנו של הראשון מותר לבנו של השני לייבמה; או להיפך, לאחר שחלץ לה בנו של השני מותר לבנו של הראשון לייבמה; שאם אשת אחיו היא, הרי מקיים בה מצוות ייבום, ואם לאו, הרי נכרית היא לו, וכבר חלץ לה יבמה, ומותרת היא לכל אדם.

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון.

הָיָה אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן – אחד מן הבעלים של האשה שנישאה בתוך שלושה חדשים למיתת בעלה או לגירושיה היה ישראל ואחד כהן, ונמצא בנה שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון – ספק כהן ספק ישראל, **נוֹשֵׂא** – אותו הבן, **אִשָּׁה רְאוּיָה לַכֹּהֵן** – כשרה לכהן, שמא הוא כהן; **וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לַמֵּתִים** – שספק איסור לחומרא, **וְאִם נִטַּמָּא** – למת, **אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – אינו מקבל מלקות ארבעים על שעבר על הלאו "לנפש לא יטמא", שהרי אינו אלא ספק כהן; **וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה** – שמא ישראל הוא, **וְאִם אָכַל** – תרומה, **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ** – שיכול הוא לומר: כהן אני, ואין מוציאים ממון מספק; **וְאֵינוֹ חוֹלֵק עַל הַגֹּרֶן** – אינו נוטל חלק בתרומה שמחלקים אותה על הגורן; **וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה** – שהוא הפריש מתבואתו, **וְהַדָּמִים שֶׁלּוֹ** – שאינו חייב ליתן לכהן לא את התרומה ולא דמיה, שיכול לומר לו: הבא ראיה שאינני כהן; **וְאֵינוֹ חוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ** – אפילו בקדשים שאינם בני אכילה, כגון בעורות הקרבנות, **וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַקֳּדָשִׁים** – קרבנות להקריבם; ויש מפרשים, שאין נותנים לו בכורות וחרמים, כמו שהבאנו לעיל בבאור משנה ה, **וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ** – אם יש לו להביא חטאת או אשם או עולה, אין כופים אותו לתת קרבנותיו לאנשי המשמר, אלא רשאי הוא ליתנם לכל כהן ולכל משמר שירצה; ולפי פירוש אחר (שהבאנו שם): אם נולד לו בכור אין מוציאין אותו מידו, ונוהג בו כמפורט להלן; **וּפָטוּר מִן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה** – המתנות הניתנות לכהנים; **וּבְכוֹרוֹ יְהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – שיפול בו מום, ויאכלנו במומו, שאף ישראל מותר לאכול בכור בעל מום; **וְנוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי כֹהֲנִים וְחֲמָרֵי יִשְׂרָאֵלִים** – היינו לענין מנחתו, שהיא נקמצת כמנחת ישראל, והקומץ קרב בפני עצמו, ואין שייריה נאכלים אלא נשרפים, כמנחת כהן שהיא נשרפת כולה, אלא שמספק נשרפים השיירים בבית הדשן (כמו שבארנו לעיל במשנה ה).

הָיוּ שְׁנֵיהֶם – שני הבעלים, הראשון והשני, **כֹּהֲנִים** – והרי הבן שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון ודאי כהן, **הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם** – ביום מיתתו של כל אחד מהם דינו כאונן ואסור בעבודת הקרבנות ובאכילת קדשים, שמא הוא אביו, **וְהֵם אוֹנְנִים עָלָיו** – כל אחד מהם אונן עליו ואסור בעבודה ובאכילת קדשים, שספק בנו הוא; **הוּא אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶם, וְהֵם אֵינָן מִטַּמְּאִין לוֹ** – שספק איסור לחומרא. בגמרא שואלים: ממה ששנינו במשנתנו "והם אוננים עליו" משמע ששניהם קיימים, וכיצד ייתכן ששני הבעלים יהיו כהנים ושניהם יהיו קיימים? אם נתגרשה מהראשון הרי אסורה היא לשני, ואם השני נשאה בעבירה, הרי הבן הוא ספק חלל, ולמה שנינו אחר כך "הוא אינו מיטמא להם"? אמנם לשני אינו מיטמא, שמא הוא בנו של הראשון וכהן כשר הוא, אבל לראשון הרי רשאי להיטמא, שאם בנו הוא, הרי מותר לכהן להיטמא לאביו, ואם בנו של השני הוא, הרי הוא כהן חלל ומותר לו להיטמא למתים? ומה ששנינו "והוא אונן עליהם" אפשר אמנם לפרש כשמת השני וכשליקט עצמותיו של הראשון, אבל היאך אפשר לפרש, ש"הם אוננים עליו", היינו ששניהם קיימים והוא כהן כשר? ומפרשים בגמרא, כגון שהראשון קידש אותה על תנאי שלא נתקיים, ויצאה ממנו בלא גט, והלכה ונישאה לשני בתוך שלושה חדשים, שבכגון זה אפשר שיהיו שניהם קיימים, והוא יהיה כהן כשר. וזהו ששנינו שהם אוננים עליו, ושהוא אינו מיטמא להם;

הוּא אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אוֹתָן – שהיורשים הוודאיים יכולים לדחותו ולומר לו: הבא ראיה שאחינו אתה (עיין תוספות רבי עקיבא איגר), **אֲבָל הֵם יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ** – אם לא הניח זרע, שדינו שהאב יורשו, הם, ספקי האבות, חולקים את הירושה; **וּפָטוּר עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה** – אם הכה או קלל את אחד מהם, אינו חייב מיתה, שאינו אלא ספק אביו. ברם, אם הכה את שניהם בבת אחת או קילל אותם בדיבור אחד הריהו חייב (גמרא; רמב"ם); **וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה** – כבר בארנו (במסכת תענית) שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, וכל משמר היה עובד בבית המקדש שבוע אחד לפי הסדר, וכהן זה עובד במשמרו של כל אחד מספקי האבות שלו, כלומר באיזה משמר שירצה; יש מפרשים, שהמשנה באה להשמיענו שאין בני המשמר מעכבים עליו (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים (בגמרא), שכל אחד מהמשמרות של ספקי האבות יכול לכופו שיעבוד במשמר שלהם, שלא יאמרו: יש בכם כהן פסול שאינו ראוי לעבוד, **וְאֵינוֹ חוֹלֵק** – אבל אינו נוטל חלק בקרבנות, שכל אחד יכול לדחותו ולומר לו: אין אתה מהמשמר שלנו; **אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד** – בגמרא מבואר ששני הבעלים היו במשמר אחד, ואף בבית אב אחד, היינו שעבדו שניהם באותו יום של המשמר, שהרי כל משמר נחלק לבתי אבות, לפי ימות השבוע, **נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד** – בקרבנות של אותו יום, שהרי מכל מקום לאותו משמר ולאותו בית אב הוא שייך.

פרק שנים עשר

א מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה דַיָּנִין, וַאֲפִלּוּ שְׁלֹשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת. חָלְצָה בְּמִנְעָל — חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה; בְּאַנְפִּילִין — חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. בְּסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָקֵב — כָּשֵׁר; וְשֶׁאֵין לוֹ עָקֵב — פָּסוּל. מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה — חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה; מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה — חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

ב חָלְצָה בְּסַנְדָּל שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ, אוֹ בְּשֶׁל שְׂמֹאל בַּיָּמִין — חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. חָלְצָה בְּגָדוֹל שֶׁהוּא יָכוֹל

פירוש ברטנורא

יב א מצות חליצה. ואפילו שלשתן הדיוטות. והא דקרי להו דיינים, שצריך שיהיו יודעים להקרות הפסוקים כעין דיינים. ואע"ג דתנן מצות חליצה בשלשה, צריכין לצרף עמהן שנים אחרים, שתהיה חליצה בחמשה לפרסומי מילתא. והשנים הללו שמוסיפים על השלשה אפילו אין יודעים להקרות: **מנעל.** של עור רך חליצתו כשרה, אבל לכתחלה לא, גזירה שמא יחלוץ במנעל קרוע מלמעלה, דאפילו כי קרוע מייתב אכרעיה הואיל והוא רך, ואגן מידי דמנין בעינן והא ליכא. אבל סנדל שהוא של עור קשה וכי קרוע לא מייתב אכרעיה, ליכא למגזר שמא יחלוץ בסנדל קרוע, הלכך עיקר חליצה בסנדל היא: **באנפליאות.** כמין בתי רגלים של בגד: **חליצתה פסולה.** דמידי דמנין בעינן, כתיב הכא (דברים כ"ה) נעלו וכתיב התם (יחזקאל י"ז) ואנעלך תחש, והוא עור: **מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה.** שהיו רצועות המנעל קשורות למעלה מן הארכובה:

ב בסנדל של עץ כשרה. והוא שיהיה מחופה עור: **חלצה בגדול.** שהיה הסנדל גדול ממדת רגלו, אם יכול להלוך בו חליצתו כשרה: **או בקטן.** ממדת רגלו,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

כתוב בפרשת הייבום (דברים כה, ז-י): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו, ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה. ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו, וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל, בית חלוץ הנעל". – פרקנו בא ללמד סדר מצוות החליצה ופרטי דיניה.

מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה דַיָּנִין – בפני בית דין של שלושה, שנאמר: "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים... ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו...", מיעוט זקנים – שניים, ואין בית דין שקול, הוסיפו עליהם עוד אחד, והרי שלושה, **וַאֲפִלּוּ שְׁלֹשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת** – שלא נסמכו לדיינים. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה ברישא "דיינים" להשמיענו, שמכל מקום צריך שיהו יודעים להקריא ליבם וליבמה את הפסוקים שבפרשת החליצה, היינו: ליבמה – "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", וליבם – "לא חפצתי לקחתה", ושוב ליבמה (לאחר החליצה) – "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". כן אמרו בגמרא, שאף על פי ששנינו: "מצוות חליצה בשלושה", מכל מקום צריכים לצרף עמהם עוד שניים אחרים, שתהיה החליצה בפני חמישה, לשם פירסום הדבר; ואותם השניים הנוספים אינם בכלל בית דין, ואפילו אינם יודעים להקרות, כשרים הם. **חָלְצָה בְּמִנְעָל, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – בענין החליצה נאמר: "וחלצה נעלו מעל רגלו", ואין נעל אלא של עור, וצריך שתהא הנעל שלמה, ואם חלצה בנעל מרופטת (קרועה מלמעלה), החליצה פסולה; מכאן אמרו בגמרא, שלכתחילה מצוות החליצה בסנדל, שהוא של עור קשה, שהואיל ומשנקרע אין לו תקנה ואינו מתיישב על הרגל, אין חוששים שמא תחלוץ בסנדל קרוע; מה שאין כן במנעל, שהוא של עור רך (כעין המנעל שלנו), שאף כשהוא מרופט נוהגים לנעלו, ומתוך כך חוששים שמא תחלוץ במנעל קרוע, הלכך אין חולצים לכתחילה במנעל; ובאה משנתנו ללמד, שמכל מקום בדיעבד, אם חלצה במנעל, חליצתה כשרה. חלצה **בְּאַנְפִּילִין** – במנעל של בד או של צמר או של לבד, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – מהטעם שבארנו לעיל, שאין נקרא נעל אלא של עור, וזה אינו של עור. **בְּסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָקֵב** – העור הזקוף ומקיף את אחורי הרגל, **כָּשֵׁר** – לחליצה; **וְשֶׁאֵין לוֹ עָקֵב, פָּסוּל** – יש מפרשים, שכוונת משנתנו היא, שהסנדל הראוי לחליצה הוא דווקא כשיש לו עקב, ואם חלצה בסנדל שאין לו עקב, החליצה פסולה, ומה שנקטה משנתנו "בסנדל שיש לו עקב, כשר" – לשון דיעבד, אינו אלא משום סיפא, שאם אין לו עקב אפילו בדיעבד פסול (תוספות). ויש מפרשים, שמשנתנו באה ללמד, שסנדל שיש לו עקב, אף על פי שאין לו סוליה, מכל מקום כשר הוא, ומכאן נקטה המשנה לשון דיעבד, שכן לכתחילה צריך נעל שיש בה סוליה ("תוספות יום טוב"). חלצה **מִן הָאַרְכּוּבָה** – הברך, **וּלְמַטָּה** – שהיו רצועות הסנדל קשורות למטה מן הארכובה, **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – שכתוב "וחלצה נעלו מעל רגלו", ולמטה מן הארכובה הרי זה נקרא "מעל רגלו"; **מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה** – שהיו רצועות הסנדל קשורות למעלה מן הארכובה, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שעיקר החליצה הוא התרת הרצועות, וצריך שתהא התרתן "מעל רגלו", ואילו למעלה מן הארכובה אין זה נקרא "מעל רגלו". ויש מפרשים, שמשנתנו באה ללמד בקיטע שנחתכה רגלו, שאם נחתכה למטה מן הברך, וחלצה משם את הנעל, החליצה כשרה, ואם נחתכה למעלה מן הברך, החליצה פסולה (רש"י).

בענין מנעל וסנדל ששנינו במשנתנו, כותב המאירי:

"צריך שתדע שהמנעל והסנדל שניהם לרגליים עשויים, ושניהם של עור; ואף "נעל" האמור בתורה אין בו משמעות למנעל יותר מסנדל ולא לסנדל יותר ממנעל, שהרי הלשון מוכיח עליו למנעל, שלשון נעל ולשון מנעל אחד הוא. ואף על פי כן מצינו בקבלה שהוא נאמר על הסנדל, כמו שכתוב (ישעיה יא, טו): "והדריך בנעלים" ומתרגמים: בסנדלים. ואף על פי שרוב בני אדם בזמן הקדום היה מנהגם בסנדלים יותר מבנעלים, מכל מקום לענין חליצה מן התורה, זה כדין זה וזה כדין זה, ואין ביניהם כלום; אלא שחכמים גזרו שלא לעשותה במנעל לכתחילה אלא בסנדל. ומכל מקום בדיעבד חליצתה כשרה אף במנעל (כמו ששנינו במשנתנו).

ושינוי תכונתם זה מזה הוא: שהמנעל עשוי מעור דק, ועשוי מחתיכות שתיים או שלש כעין שלנו, וחופה כל הרגל בכל סביבותיה, הן כף הרגל הנקרא "סולה", הן גב הרגל, הן עקבו, הכל כמנעל שלנו, ורצועות דקות וקצרות יוצאות מעקבו מכאן ומכאן ונקשרות על המנעל עצמו בגב הרגל. ואינו צריך לרצועות ארוכות, שמאחר שהוא מקיף את כל הרגל דיו בקשר מועט. וסנדל עשוי מעור קשה, ואין בו אלא חתיכת עור אחת, והיא מקבלת כף הרגל הדורסת בקרקע ועקב שמאחורי הרגל, אבל אינה חופה את פני הרגל, אלא שיש בשפתות החתיכה חוליות, הנקראות בלשון התלמוד "אזניים", ורצועות ארוכות..., ואותן הרצועות נכנסות באותן חוליות וקושרים אותן על גב הרגל ומאחוריה, ומסיימים את קשריהן פעמים על השוק פעמים על גב הרגל, וקשרים אלו מעמידים אותן על הרגל בהידוק..."

"ועיקר הדברים הוא, שיקשרו רצועות על גב הרגל, והחולצת תתירם ואחר כך תשמט את המנעל או הסנדל מעל הרגל, וזהו שאמרו (בירושלמי): "עיקר חליצה התרת הרצועות..."

באור משנה ב

חָלְצָה בְּסַנְדָּל שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ – של היבם, ששאל אותו מאדם אחר, **אוֹ בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ** – המחופה עור (גמרא), **אוֹ בְּשֶׁל שְׂמֹאל בַּיָּמִין** – שחלצה סנדל של שמאל שהיה נתון ברגלו הימנית, **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – בגמרא אמרו, שלכתחילה ראוי שיהא הסנדל שלו, שנאמר: "וחלצה נעלו", אלא שבדיעבד אף בסנדל שאינו שלו חליצתה כשרה; ובברייתא שנו: "וחלצה נעלו", אין לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מניין? תלמוד לומר "נעל" ("בית חלוץ הנעל"), נעל מכל מקום. אם כן מה תלמוד

לְהַלֵּךְ בּוֹ, אוֹ בְּקָטָן שֶׁהוּא חוֹפֶה אֶת רוֹב רַגְלוֹ – חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. חָלְצָה בַּלַּיְלָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה; וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. בַּשְּׂמֹאל – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה; וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר.

ג חָלְצָה וְרָקְקָה, אֲבָל לֹא קָרְאָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. קָרְאָה וְרָקְקָה, אֲבָל לֹא חָלְצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חָלְצָה וְקָרְאָה, אֲבָל לֹא רָקְקָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר: "כָּכָה יֵעָשֶׂה" (דברים כה, ט), כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה – מְעַכֵּב. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: מִשָּׁם רְאָיָה? "כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ" – כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בָּאִישׁ.

ד הַחֵרֵשׁ שֶׁנֶּחֱלַץ, וְהַחֵרֶשֶׁת שֶׁחָלְצָה, וְהַחוֹלֶצֶת לַקָּטָן – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. קְטַנָּה שֶׁחָלְצָה – תַּחֲלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל; וְאִם לֹא חָלְצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

פירוש ברטנורא

אם חופה את רוב רגלו חליצתו כשרה. והלכה כרבי אליעזר במה שפוסל חליצה בלילה, ואין הלכה כמותו במה שמכשיר חליצה בשמאל:

ג חלצה ולא קראה חליצתה כשרה. דכי כתב רחמנא ככה דמשמע עיכובא, אמעשה הוא דכתיב (דברים כ"ה) ככה יעשה לאיש, וקריאה דיבור בעלמא הוא: **דבר שהיא מעשה באיש.** כגון חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש, לאפוקי רקיקה דלאו מעשה בגופו של איש הוא:

ד החרש שנחלץ חליצתו פסולה. שאינו פוטרה במקום שיש אח אחר כשר: **והחרשת שחלצה פסולה.** שהיא עצמה אינה נפטרת בחליצתה, ואין לה תקנה אלא ביבום, ואם רצה אחר כך להוציא יוציא בגט: **והחולצת לקטן חליצתה פסולה.** כל היכא דתנינן בפרקין חליצה פסולה, אינה יכולה להתיבם אחר אותה חליצה וצריכה חליצה אחרת מעלייתא להתירה לעלמא. והאי תנא דקרי לחליצת קטן חליצה פסולה דמשמע שפוסלה מלהתיבם, ר' מאיר היא, דאילו רבנן אמרי אין בחליצת קטן כלום ולא נפסלה מלהתיבם. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

לומר "נעלו"? נעלו הראוי לו, פרט לנעל גדול שאין יכול להלך בו ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו, ופרט לסנדל שאין לו עקב". **חָלְצָה בְּגָדוֹל** – בסנדל שהיה גדול ממידת רגלו, **שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ** – ואינו נשמט מעל רגלו, **אוֹ בְּקָטָן** – בסנדל שהיה קטן ממידת רגלו, **שֶׁהוּא חוֹפֶה אֶת רוֹב רַגְלוֹ** – מכסה את רובה של כף רגלו, **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – ברם, לכתחילה לא תחלוץ בגדול, שמא תבוא לחלוץ רפוי לגמרי, ותהא חליצתה פסולה. וכן לא תחלוץ בקטן, שמא תבוא לחלוץ בסנדל שאינו חופה את רוב רגלו ותהא חליצתה פסולה. **חָלְצָה בַּלַּיְלָה, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – שהחליצה היא כגמר דין, ושנינו (סנהדרין ד, א): "דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה", ויש בחליצה משום דיני ממונות, הואיל והיא גובה כתובתה ("נימוקי יוסף"); **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל** – את החליצה שנעשתה בלילה, שלדעתו החליצה כתחילת דין היא. והלכה כרבי אליעזר (רמב"ם הל' ייבום ד, טז). **בַּשְּׂמֹאל** – חלצה את הסנדל מרגלו השמאלית של היבם, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שלמדים בגזירה שווה "רגלו, רגלו" ממצורע, מה שם ימנית, שכן במצורע נאמר (ויקרא יד, יד): "ועל בהן רגלו הימנית", אף כאן ימנית. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר** – חליצה ברגל השמאלית, שאינו לומד ממצורע. ואין הלכה כמותו.

באור משנה ג

חָלְצָה – נעלו של היבם, **וְרָקְקָה** – כמו שכתוב: "וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו", **אֲבָל לֹא קָרְאָה** – את הפסוקים שעליה לקרותם (כמפורט להלן משנה ו), **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – בדיעבד, שחסרון הקריאה, שהיא דיבור ולא מעשה, אינו פוסל את החליצה. **קָרְאָה** – את הפסוקים, **וְרָקְקָה** – וירקה, **אֲבָל לֹא חָלְצָה** – נעלו מעל רגלו, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – כלומר שאין זו חליצה לפוטרה מן הייבום, הואיל והיה חסר בה מעשה חליצת הנעל. **חָלְצָה** – נעלו, **וְקָרְאָה** – את הפסוקים, **אֲבָל לֹא רָקְקָה** – נחלקו בזה תנאים: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שכל שחסר מעשה, הרי זה מעכב את החליצה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה** – שחסרון הרקיקה אינו פוסל את החליצה. **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "כָּכָה יֵעָשֶׂה"** – נאמר בחליצה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו", ודורשים: "ככה יעשה", **כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה** – בין חליצת הנעל ובין הרקיקה, **מְעַכֵּב** – את החליצה, שאם חסר אחד מהמעשים הללו, חליצתה פסולה. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: מִשָּׁם רְאָיָה** – ממקרא זה אתה בא להביא ראיה לדבריך? והרי נאמר שם: **"כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ"**, ללמדנו שאינו מעכב את החליצה אלא **כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בָּאִישׁ** – שנעשה בגופו של האיש, היינו חליצת הנעל מעל רגלו, מה שאין כן רקיקה, שאינה מעשה בגופו של האיש, הלכך אף אם לא ירקה, חליצתה כשרה בדיעבד. יש מפרשים "משם ראיה" בניחותא, היינו שרבי עקיבא אמר לרבי אליעזר, שמשם ראיה גם לדבריו. והלכה כרבי עקיבא (רמב"ם הל' ייבום ד, יב).

באור משנה ד

הַחֵרֵשׁ – שאינו שומע ואינו מדבר, **שֶׁנֶּחֱלַץ** – שחלצה לו יבמתו; ונקטה משנתנו "שנחלץ" (ולא "שחלץ" כמו בכל מקום), לפי שהחרש אינו בר דעת ואינו יכול להתכוון להתירה בחליצה (עיין באורנו לעיל ב, ב), **וְהַחֵרֶשֶׁת שֶׁחָלְצָה** – שעשתה מעשה החליצה, **וְהַחוֹלֶצֶת לַקָּטָן** – ליבם שהוא פחות מבן שלש עשרה שנה ויום אחד, או שלא הביא שתי שערות, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – כלומר החרש שנחלץ אינו פוטר בחליצתו את יבמתו במקום שיש אח אחר כשר (רש"י; "נימוקי יוסף"; ועיין "תוספות יום טוב"); והחרשת שחלצה אין היא נפטרת בחליצתה, ואין לה תקנה אלא ייבום; והחולצת לקטן, חליצתה פסולה, שאינה יכולה להתייבם אחר אותה חליצה, וצריכה חליצה אחרת כשרה להתירה לכל אדם, ומשנתנו כרבי מאיר, הסובר שחליצת קטן פוסלה מלהתייבם לאחים; ברם, חכמים סוברים, שאין בחליצת קטן כלום ולא נפסלה מלהתייבם (רמב"ם; ברטנורא). בגמרא אמרו, שהטעם בחרש ובחרשת שחליצתן פסולה, לפי שאינם יכולים לקרוא את הפסוקים. ואף על פי ששנינו לעיל שהקריאה אינה מעכבת, היינו דווקא בראויים לקריאה. אבל כל שאינו ראוי לקריאה, קריאה מעכבת בו. מכאן, שאף האילם והאילמת חליצתן פסולה. ויש כותבים, שדווקא האילם והאילמת חליצתן פסולה, מהטעם שהזכרנו, שאינם ראויים לקריאה, אבל החרש וההחרשת אין חליצתן כלום, לפי שאינן בני דעת (רמב"ם הל' ייבום ד, יג; ועיין "מגיד משנה" שמבאר כיצד מתיישבת משנתנו לפי הרמב"ם). **קְטַנָּה שֶׁחָלְצָה** – לגדול, **תַּחֲלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל** – כדי להתירה לכל אדם; **וְאִם לֹא חָלְצָה** – משהגדילה, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – ויש גורסים: חליצתה כשרה, שבדיעבד חליצת קטנה חליצה (ירושלמי; הרי"ף; ועיין "תוספות יום טוב"), ומפרשים הטעם, שמבדילים בין קטן לקטנה, לפי שקטן ממעטים ממה שנאמר בפרשת החליצה: "ואם לא יחפוץ האיש", ודורשים: "איש" ולא קטן, אבל "אשה" לא נאמרה בפרשה. ברם, הגורסים "חליצתה פסולה" (כגירסה שלפנינו) מבארים הטעם, שמקישים אשה לאיש, כדעת רבי מאיר (גמרא יבמות קה, ב; ועיין תוספות שם).

ה חָלְצָה בִּשְׁנַיִם, אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל — חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר מַכְשִׁירִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָלַץ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְהִכְשִׁיר.

ו מִצְוַת חֲלִיצָה: בָּא הוּא וִיבִמְתּוֹ לְבֵית דִּין, וְהֵן מַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, ח): "וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו". וְהִיא אוֹמֶרֶת: "מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יַבְּמִי" (שם שם, ז). וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ" (שם שם, ח). וּבְלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ אוֹמְרִים. "וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים, וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו" (שם שם, ט) — רֹק הַנִּרְאֶה לַדַּיָּנִים. "וְעָנְתָה וְאָמְרָה, כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו" (שם). עַד כָּאן הָיוּ מַקְרִין. וּכְשֶׁהִקְרָא רַבִּי הֶרְקָנוֹס תַּחַת הָאֵלֶּה בִּכְפַר עֵיטָם וְגָמַר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה, הֶחֱזִקוּ לִהְיוֹת גּוֹמְרִין כָּל הַפָּרָשָׁה. "וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל" (שם שם, י) — מִצְוָה בַּדַּיָּנִין וְלֹא מִצְוָה בַּתַּלְמִידִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל.

פרק שלושה עשר

א בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מְמָאֲנִין אֶלָּא אֲרוּסוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲרוּסוֹת וּנְשׂוּאוֹת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בַּבַּעַל וְלֹא בַּיָּבָם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בַּבַּעַל וּבַיָּבָם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּפָנָיו; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו. בֵּית

פירוש ברטנורא

ה חלצה בשנים. כשרים: **או בשלשה.** והיה אחד מהם קרוב או פסול, דלא נשתיירו כי אם שנים כשרים: **חליצתה פסולה.** וכן הלכה שאין חליצה כשרה בפחות משלשה:

ו עצה ההוגנת לו. אם הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך: **קוראה מאן יבמי.** וקורא, לא חפצתי לקחתה. חולצת ורוקקת וקוראה, ככה יעשה לאיש. והלכה כרבי יהודה דאמר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל:

יג א בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות. יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, אינה ממאנת אלא מן הארוסין: **בבעל.** אבל אם מת ולא מיאנה בו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

במשנה א שנינו, שמצוות חליצה דינה שתתקיים בפני בית דין של שלושה. משנתנו דנה בחליצה שנעשתה בפני שניים.

חָלְצָה בִּשְׁנַיִם – בפני בית דין של שניים, **אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה** – או שחלצה בפני שלושה, **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב** – ליבם או ליבמה, **אוֹ פָּסוּל** – לעדות ולדין, שלא נשתיירו כי אם שניים כשרים, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שאין חליצה כשרה אלא בפני שלושה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר מַכְשִׁירִין** – את החליצה אף בפחות משלושה. **וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָלַץ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** – בגמרא מבואר, כגון שראו שני עדים מבחוץ, **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – בגמרא מפרשים, שבא המעשה לפני רבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין, **וְהִכְשִׁיר** – את החליצה. והלכה כתנא קמא.

באור משנה ו

מִצְוַת חֲלִיצָה – כיצד? **בָּא הוּא** – היבם – **וִיבִמְתּוֹ לְבֵית דִּין, וְהֵן מַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ** – עצה טובה, כגון שאם הוא צעיר והיא זקנה או שהוא זקן והיא צעירה, מייעצים לו לחלוץ ולא לייבם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו"** – היינו דברים הראויים לו. **וְהִיא אוֹמֶרֶת: "מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יַבְּמִי". וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ". וּבְלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ אוֹמְרִים** – בין יבם בין יבמה צריכים לומר את הפסוקים הללו בלשון הקודש (עיין משנה סוטה ז, ד).

"וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים, וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו", רֹק הַנִּרְאֶה לַדַּיָּנִים – הדיינים צריכים לראות את הרוק, בשעה שהיבמה מוציאתו מפיה כלומר שהתיבות "לעיני הזקנים" מוסבות אף על "וירקה בפניו". **"וְעָנְתָה וְאָמְרָה, כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו". עַד כָּאן הָיוּ מַקְרִין** – היו הדיינים מקריאים את היבמה לאחר החליצה. **וּכְשֶׁהִקְרָא רַבִּי הֶרְקָנוֹס תַּחַת הָאֵלֶּה בִּכְפַר עֵיטָם וְגָמַר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה** – שהקריא את היבמה אף את הפסוק "ונקרא שמו בישראל" וכו', **הֶחֱזִקוּ לִהְיוֹת גּוֹמְרִין** – נתקבל המנהג להיות גומרים, **כָּל הַפָּרָשָׁה** – שהיבמה קוראת גם את הפסוק "ונקרא שמו"... המסיים את הפרשה. **"וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל", מִצְוָה בַּדַּיָּנִין** – לענות אחריה "חלוץ הנעל", **וְלֹא מִצְוָה בַּתַּלְמִידִים** – היושבים בבית הדין בשעת החליצה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל** – שלש פעמים. והלכה כרבי יהודה (רמב"ם הל' ייבום ד, ח).

באור משנה א

פרקנו דן בנישואי קטנה ומיאונה. ולהבנת הדברים נקדים הסבר ענין המיאון, שאמנם הזכרנוהו כבר במקומות אחדים.

האב יכול לקדש את בתו הקטנה לאיש, והיא נעשית אשתו הגמורה מן התורה, ואינה יוצאת ממנו (כל זמן שהוא חי) אלא בגט. – אבל קטנה שמת אביה אינה יכולה להתקדש מן התורה, אלא שהחכמים תיקנו, שאמה או אחיה יכולים להשיאה לאיש, והיא אשתו מדברי סופרים, ברם, עד שהיא נעשית גדולה, כלומר עד שהיא מגעת לשתים עשרה שנה ויום אחד ומביאה שתי שערות, יכולה היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, ויוצאת ממנו בלא גט. וכבר שנינו (מועד קטן ג, ג), שבית דין, שמיאנה בפניהם, נותנים לה שטר מיאון לראיה (עיין גמרא יבמות קח, א). – וכן קטנה שהשיאה אביה לאיש ונתאלמנה או נתגרשה ממנו כשהיא קטנה, הרי היא כ"יתומה בחיי האב", לפי שכבר יצאה מרשות האב ואין לו רשות להשיאה פעם שנייה; ואם היא הלכה ונישאה לאיש בעודה קטנה, יכולה היא למאן בו כל זמן שהיא קטנה (עיין באורנו לעיל א, א). משנתנו מביאה חמש מחלוקות בין בית שמאי ובית הלל בענין המיאון.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מְמָאֲנִין אֶלָּא אֲרוּסוֹת – קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, שלפי תקנת חכמים רשאית היא למאן בבעלה, כל זמן שהיא קטנה, והיא יוצאת ממנו בלא גט, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, לדעת בית שמאי אינה יכולה למאן אלא אם נתקדשה בלבד, וזהו שאמרו: אין ממאנין אלא ארוסות; אבל משנישאה אינה רשאית למאן בבעלה, ולצאת ממנו בלא גט. וטעמם מבואר בגמרא, שאין אדם רוצה, לטרוח בסעודת נישואין ולהפסידה, ואם תוכל למאן בו לאחר הנישואין יימנעו מלישא אותה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲרוּסוֹת וּנְשׂוּאוֹת** – בין ארוסות ובין נשואות ממאנות, כלומר שאפילו לאחר שנישאה, רשאית היא למאן בבעלה כל זמן שהיא קטנה, והיא יוצאה ממנו בלא גט. בית הלל אינם חוששים שמא יימנעו מנישואין, שכן ניחא להם מכל מקום שיצא עליהם קול שהם נשואים. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בַּבַּעַל** – אין יתומה קטנה ממאנת אלא בבעלה, היינו בארוס שלה, **וְלֹא בַּיָּבָם** – אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני

שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּבֵית דִּין; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּבֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מְמָאֶנֶת וְהִיא קְטַנָּה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: אֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר! אֶלָּא מְמָאֶנֶת וּמַמְתֶּנֶת עַד שֶׁתַּגְדִּיל, וּתְמָאֵן וְתִנָּשֵׂא.

ב אֵיזוֹ הִיא קְטַנָּה שֶׁצְּרִיכָה לְמָאֵן? כָּל שֶׁהִשִּׁיאוּהָ אִמָּהּ וְאַחֶיהָ לְדַעְתָּהּ; הִשִּׁיאוּהָ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ — אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: כָּל תִּינוֹקֶת שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמוֹר קִדּוּשֶׁיהָ — אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מַעֲשֵׂה קְטַנָּה כְּלוּם, אֶלָּא כִּמְפֻתָּה; בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן — לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה; בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל — תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ונפלה לפני יבם, אינה יוצאה במיאון, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ: **אין בנות ישראל הפקר.** ואפילו מן האירוסין לא תמאן ותיארס לאחר ותחזור ותמאן. אלא ממאנת בזה ותמתין מליארס לאחר עד שתגדיל: **תמאן ותנשא.** לאו למהדר ולמאן זמנא אחריתי, אלא הכי קאמר, ממאנת וממתנת מליארס לאחר עד שתגדיל, או אם רוצה להנשא ממאנת בבעלה ותנשא מיד, דתו לא ממאנת לבית שמאי דנשואה היא:

ב אין מעשה קטנה אלא כמפותה. דכמי שלא נישאת דמי. ואין הלכה כר"א, והלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס. ופחותה מבת שש בחזקת שאינה יודעת לשמור קידושיה ואינה צריכה למאן. ויותר מבת עשר, בחזקת שיודעת לשמור קידושיה ואע"פ שהיא סכלה ביותר. ומבת שש ועד בת עשר צריכה בדיקה אם יודעת לשמור קידושיה אם לאו. וממאנת הבת והולכת עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ותביא סימנים. לאחר מכאן אינה ממאנת אפילו לא בא עליה. ואם בא עליה לאחר י"ב שנה ויום אחד אף על פי שלא הביאה סימנים חיישינן שמא נשרו הסימנים וקנאה:

משניות מבוארות – קהתי

אחיו לייבום, אין היא יוצאת מן היבם במיאון, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בַּבַּעַל וּבַיָּבָם** – ממאנת בין בבעל בין ביבם, כלומר אף כשמת בעלה ונפלה לייבום, יכולה היא למאן ביבם, כל זמן שהיא קטנה, והיא נפטרת מזיקת הייבום בלא חליצה, ומותרת להינשא לאחר. ומכל מקום אסורה היא להינשא אחר כך ליבם עצמו, הואיל ובשעת נפילה היתה נקראת אשת אחיו. ואם יש שני אחים, מיאנה בזה מותרת לזה (תוספות רבי עקיבא איגר). **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּפָנָיו** – אינה יכולה למאן אלא בפני הבעל בלבד, שאפשר שתתא בושה מפניו ולא תמאן בו; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו** – אף כשהיא ממאנת שלא בפני בעלה מיאונה מיאון. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּבֵית דִּין** – אינה יכולה למאן אלא בפני בית דין של מומחים; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּבֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין** – כלומר אפילו שלא בבית דין של מומחים אלא בפני שלושה הדיוטות. והלכה היא שיכולה למאן אפילו בפני שני עדים בלבד (גמרא). **אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מְמָאֶנֶת וְהִיא קְטַנָּה** – כל זמן שהיא עדיין קטנה, **אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים** – כשנישאה לאחר המיאון לשני, רשאית היא גם למאן בו, ואפילו בכמה בעלים בזה אחר זה. **אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: אֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר!** – שיהו נמסרות לכמה בעלים בזה אחר זה ויצאו בלא גט, ואפילו מן האירוסין אינה ממאנת ומתארסת לאחר וחוזרת וממאנת בו, **אֶלָּא מְמָאֶנֶת** – פעם אחת, **וּמַמְתֶּנֶת** – מלהתארס, **עַד שֶׁתַּגְדִּיל** – ולא תוכל למאן עוד, **וּתְמָאֵן וְתִנָּשֵׂא** – כלומר או שהיא ממאנת ונישאת מיד, שלאחר הנישואין שוב לא תוכל למאן, שהרי לדעת בית שמאי אין הנשואה ממאנת.

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שהואיל ובית שמאי נותנים טעם לדבריהם ("אין בנות ישראל הפקר"), לפיכך נקטה המשנה את המחלוקת האחרונה בלשון "אמרו להן בית הלל לבית שמאי" וכו'. ברם, המאירי מפרש, שמחלוקת זו תלויה במחלוקת הקודמת, אם היא ממאנת שלא בפני בית דין, שבית הלל אומרים: היאך נצריך דווקא בית דין מומחים, והלא הקטנה יכולה למאן כמה פעמים, ונמצאו דברי חכמים חוכא וטלולא. והשיבו בית שמאי, שאמנם אין נזקקים למיאונה אלא פעם אחת.

באור משנה ב

משנה זו באה ללמדנו, שיש קטנה שאינה צריכה למאן, הואיל וקידושיה אינם קידושין אפילו מדברי סופרים.

אֵיזוֹ הִיא קְטַנָּה שֶׁצְּרִיכָה לְמָאֵן? כָּל שֶׁהִשִּׁיאוּהָ אִמָּהּ וְאַחֶיהָ – או אחיה (משנה כתובות ו, ו), **לְדַעְתָּהּ** – בידיעתה, שידעה בענין נישואיה. בגמרא מובאת ברייתא: "אי זהו מיאון? אמרה: אי אפשי (אין רצוני) בפלוני בעלי, אי אפשי בקידושין שקדשוני אמי ואחי... אפילו היו אורחים מסובים בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהם, ואמרה להם: אי אפשי בפלוני בעלי, הרי הוא מיאון". **הִשִּׁיאוּהָ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ** – שלא בידיעתה, **אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן** – אלא יוצאת היא בלי מיאון, כאילו לא נתקדשה כלל (רמב"ם). **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: כָּל תִּינוֹקֶת שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמוֹר קִדּוּשֶׁיהָ** – את הכסף או את השטר של קידושיה, **אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן** – הרמב"ם כותב: "איזו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד בת עשר שנים בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם יודעת לשמור קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן, הרי זו צריכה מיאון. ואם אינה יודעת לשמור קידושיה, אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה כאילו לא נתקדשה מעולם. ופחותה מבת שש, אפילו יודעת לשמור, אינה צריכה מיאון. ויתירה על בת עשר, אפילו סכלה ביותר (היינו שאינה חריפה כלל – "כסף משנה") צריכה מיאון (שיתירה מבת עשר בחזקת שיודעת לשמור קידושיה). וכל מי שהשיאוה אחיה או אמה או קרוביה שלא לדעתה, אינה צריכה למאן" (הל' גירושין יא, ז).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מַעֲשֵׂה קְטַנָּה כְּלוּם – שאינה חשובה כנשואה, **אֶלָּא כִּמְפֻתָּה** – כלומר שאף רבי אליעזר מודה, שכל שהשיאוה לדעתה והיא יכולה לשמור קידושיה, הרי היא צריכה מיאון, אלא שלשאר דברים אינה אלא כמפותה; הלכך **בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן** – אם היא בת ישראל הנשואה לכהן, **לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה** – שאינה כאשתו; **בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל** – ואם היא בת כהן הנשואה לישראל, **תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה** – שאין בעלה הישראל פוסל אותה מאכילת תרומה, הואיל ואינה חשובה כנשואה לו. בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אליעזר אומר: אין מעשה קטנה כלום, ואין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה ואין מיטמא לה. כללו של דבר: אינה כאשתו לכל דבר (לרבות מה ששנינו במשנתנו: בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה, בת כהן לישראל תאכל – תוספות), אלא שצריכה מיאון. רבי יהושע אומר: בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ויורשה ומיטמא לה. כללו של דבר: הרי היא כאשתו לכל דבר (אף לענין תרומה – תוספות), אלא שיוצאת במיאון", כלומר שלדעת רבי יהושע כל שהיא צריכה מיאון ולא מיאנה הרי היא כאשתו לגמרי, וכן הלכה. ומכל מקום אם היא בת ישראל שנישאה לכהן אינה אוכלת אלא בתרומה דרבנן (עיין משנה גיטין ה, ה).

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כָּל עַכָּבָה שֶׁהִיא מִן הָאִישׁ – כְּאִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ; וְכָל עַכָּבָה שֶׁאֵינָהּ מִן הָאִישׁ – כְּאִלּוּ אֵינָהּ אִשְׁתּוֹ.

פירוש ברטנורא

ג כל עכבה שהיא מן האיש. נתן לה גט, זו היא עכבה שהיא מן האיש, דכיון דלא מיאנה גלתה דעתה שכל מה שהיתה מתעכבת אצלו היה בשבילו. מיאנה בו זו היא עכבה שאינה מן האיש, שלא נתעכבה אצלו משום אישות. ומתניתין מפרש לה ואזיל:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כָּל עַכָּבָה שֶׁהִיא מִן הָאִישׁ – אם העיכוב בא מן הבעל, היינו שהוא הגורם לכך שאשתו הקטנה תדור עמו או תצא ממנו, **כְּאִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ** – דינה כאשתו, **וְכָל עַכָּבָה שֶׁאֵינָהּ מִן הָאִישׁ, כְּאִלּוּ אֵינָהּ אִשְׁתּוֹ** – בגמרא נחלקו אמוראים בפירוש דבריו של רבי אליעזר בן יעקב: שמואל מפרש, שאם אחרים תבעוה להינשא בעודה תחת בעלה, ואמרה שאין היא רוצה להינשא מחמת בעלה, היינו מפני שהיא רוצה להישאר עם בעלה, זו היא עכבה שהיא מן האיש, ואם מחמת טעם אחר, כגון מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לה, זוהי עכבה שאינה מן האיש; כלומר שלפירוש זה בא רבי אליעזר בן יעקב ללמד, שאם העכבה היא מן האיש, הרי שלא מיאנה בו, ודינה כאשתו, ועדיין צריכה היא מיאון, אבל אם העכבה אינה מן האיש, הואיל וגילתה דעתה, שאילולא העכבה היתה יוצאת מבעלה, הרי גילוי דעת זה נידון כמיאון וכאילו אינה אשתו (רש"י; המאירי). – אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מפרשים: נתן לה גט, זו היא עכבה שהיא מן האיש, שהואיל ולא מיאנה בו הרי גילתה דעתה, שהיא רצתה לדור עמו, אלא שבו היה תלוי הדבר, הלכך הרי היא כאשתו והוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו וכו'; מיאנה בו, זו היא עכבה שאינה מן האיש, ודינה כאילו אינה אשתו, והוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכו', כמפורש במשנה הבאה. כלומר שלפי פירוש זה בא כאן רבי אליעזר בן יעקב להקדים כלל לדינים המפורטים במשנה הבאה. וכך אמנם מבארים רוב המפרשים.

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בקשת ברכה פ"נ.

בו כותב ע"ד המשך עניניו בעתיד, - ומובן וגם פשוט שעליו להמשיך ללמוד בישיבה תורת הנגלה והחסידות גם יחד מתאים להוראת המשנה, יראתו קודמת לחכמתו, וכיון שהוא מאחב"י הספרדים, אשר מנהגם מנהג טוב ונכון במאד, להתחתן בגיל שסמוך לשמונה עשרה, וכבר עבר גיל זה, עליו להתענין בזה, כמובן באופן המתאים ע"פ הוראת תורתנו בדרכי צניעות וכו' וכבר הודיעונו חז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

לשאלתו אם צריך לחפש בעניני שידוך או עד שיזדמן, הרי מפורש ברז"ל, שצריכה להיות כאדם המחזר אחר אבידתו.

בודאי נוסף על לימודו בנגלה וחסידות שומר גם שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף לח עמ' א: **משנה וְאֵלּוּ** הוזכרו **לְגַנַּאי** משום שלא לימדו אומנותם במעשי המקדש, המשפחה **שֶׁל בֵּית גַּרְמוּ לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל** אומנותם ב**מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים** שהיו מומחים בכך. המשפחה **שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוֹרֶת** שהיו מומחים בכך. **הוּגְרַס** שהיה **בֶּן** לשבט **לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בַּשִּׁיר** - הכרעת קול נעימה, **וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד. בֶּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַכְּתָב,** שהיה קושר ארבעה קולמוסין בארבע אצבעותיו, וכותב שם בן ארבע אותיות [שם הויה] בבת אחת. **עַל הָרִאשׁוֹנִים** שנזכרו במשנה הקודמת לשבח, **נָאֱמַר** (משלי י ז) **'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה', וְעַל אֵלּוּ** שנזכרו כאן לגנאי, **נָאֱמַר 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'.** שנינו במשנה: **הֵילְנִי אִמּוֹ** של מונבז המלך, **עָשְׂתָה נִבְרֶשֶׁת** [־מנורה] **שֶׁל זָהָב וְכוּ'** לפתח ההיכל. הגמרא מביאה ברייתא שמבארת למה היתה הנברשת משמשת: **תָּנָא, בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת** - בנץ החמה, **נִיצוֹצוֹת** של אור מקרני השמש **יוֹצְאִין מִמֶּנָּה** על פתח ההיכל, **וְבכך הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע,** שמצוותה עם הנץ החמה.

מדברי הברייתא מוכח שבמקדש קראו קריאת שמע בנץ החמה: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע** של **שַׁחֲרִית עִם אַנְשֵׁי מִשְׁמָר** [-כהנים העובדים במשמר של אותו היום] **וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד** [־ישראל העומדים בשליחות הציבור על הקרבן למשמר], **לֹא יָצָא** ידי חובת קריאת שמע, **מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר מַשְׁכִּימִין** לקרוא קודם העבודה, שמא תמשך עליהם העבודה וימנעו מלקרות, **וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד מְאַחֲרִים** לקרוא לאחר סיום עבודת התמיד. הרי שהעוסקים בעבודת המקדש לא קראו קריאת שמע בזמנה, דהיינו זמן נץ החמה, אלא או מקדימים או מאחרין לאחר שלש שעות, ואם כן למי היתה הנברשת שבהיכל משמשת. **אָמַר אַבָּיֵי,** הנברשת היתה משמשת **לִשְׁאָר עַמָּא דְּבִירוּשָׁלַיִם** הבאים בעזרה, שעליהם לקרוא קריאת שמע בעיקר זמנה, דהיינו בנץ החמה, ועל ידי הנברשת ידעו מתי נץ החמה.

שנינו במשנה: **נִיקָנוֹר נַעֲשׂוּ נִסִּים לְדַלְתוֹתָיו. תְּנוּ רַבָּנָן, מַה** הם **הַנִּסִּים** ש**נַּעֲשׂוּ לְדַלְתוֹתָיו. אָמְרוּ, כְּשֶׁהָלַךְ נִיקָנוֹר לְהָבִיא** שתי **דְּלָתוֹת** של נחושת לשער מזרח העזרה **מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, בַּחֲזִירָתוֹ** ממצרים בספינה, **עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל** [־סערה] **שֶׁבַּיָּם לְטָבְעוֹ, נָטְלוּ** הספנים **אַחַת מֵהֶן** [־מהדלתות] **וְהִטִּילוּהָ לַיָּם,** להקל על הספינה שתעמוד בסערה, **וַעֲדַיִין לֹא נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ. בִּקְּשׁוּ לְהָטִיל אֶת חֲבֵרְתָּהּ** - הדלת השניה. **עָמַד הוּא** [־ניקנור] **וּבֵרְכָהּ** - חיבקה לגופו, ו**אָמַר לָהֶם** לספנים, אם אתם מטילים את הדלת לים, **הָטִילוּנִי עִמָּהּ. מִיָּד נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ, וְהָיָה** ניקנור **מִצְטַעֵר עַל חֲבֵרְתָּהּ** - על הדלת הראשונה שהוטלה לים. **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לִנְמֵלָהּ שֶׁל עַכּוֹ** שבישראל, **הָיְתָה** הדלת שהוטלה לים **מְבַצְבֶּצֶת וְיוֹצְאָה מִתַּחַת דּוֹפְנֵי הַסְּפִינָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּרִיָּה** [־חיה] **שֶׁבַּיָּם בְּלָעַתְּהָ** כשנזרקה, **וּ**כשהגיעו לעכו **הֲקִיאַתְּהָ** הבריה **לַיַּבָּשָׁה. וְעָלֶיהָ אָמַר שְׁלֹמֹה** (שיר השירים א יז) **'קֹרוֹת בָּתֵּינוּ** [־בית המקדש] **אֲרָזִים, רָהִיטֵנוּ** [־הדלתות] **בְּרוֹתִים',** ודורשים, **אַל תִּקְרֵי 'בְּרוֹתִים' אֶלָּא 'בְּרִית יָם'** - שכרתו הדלתות ברית בים שלא יפרדו זו מזו. מוסיפה הברייתא: **לְפִיכָךְ** כשהעשירו ישראל, **כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ נִשְׁתַּנּוּ לִהְיוֹת** מצופים מ**שֶׁל זָהָב, חוּץ מִשַּׁעֲרֵי נִיקָנוֹר** שלא ציפו אותם, **מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים,** ורצו שיזכרו ניסים אלו. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים,** שלא ציפו אותם **מִפְּנֵי שֶׁנְּחוּשְׁתָּן מוּצְהֶבֶת הָיְתָה** ודומה לזהב. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, נְחֹשֶׁת קְלוֹנִיתָא** [־מזוקקת] **הָיְתָה, וְהָיְתָה מְאִירָה כְּשֶׁל זָהָב,** ולכן לא ציפו אותם.

רש"י

מתני' בן לוי. כלומר מן הלוים: **פרק.** הכרעת קול נעימה: **על מעשה הכתב.** קושר ד' קולמוסין בד' אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות כאחד: **ניצוצות.** זהרורית שהחמה זורחת מן המזרח ונוטה על פתח ההיכל שהוא לצד מערבי: **שהגיע זמן ק"ש.** כדתניא (ברכות דף כו.) מצותה עם הנץ החמה: **שאנשי משמר.** שהכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום שמא תמשך עליהן העבודה וימנעו לקרות: **ואנשי מעמד.** ישראל העומדים בשליחות הצבור על הקרבן שנאמר (במדבר כח) תשמרו להקריב לי, מצוה שיהיו משמרים ועומדים על קרבנם הכי דריש ליה בספרי ובמסכת תענית (דף כו.): **מאחרין.** לקרות עד כלות עבודת התמיד: **לשאר עמא.** הבאים בעזרה הוא סימן להודיע זמן קריאת שמע:

בְּקִילּוֹר – תחבושת שנותנים על העין, ונותנים עליה משחה אדומה, ותלה לומר שהכתם אינו מדם, אלא ממה שהתעסקה בקילור. **וְרַבִּי תְּלָה** כתם שהאשה מצאה, **בְּשֶׁרֶף** הנוטף מעץ **שִׁקְמָה** [–מין אילן סרק] שהאשה התעסקה בו. מבררת הגמרא: **מַאי** – מהי כוונת הברייתא, **לָאו אֲאָדוֹם** – האם לא לומר שאשה שמצאה כתם בצבע 'אדום' על בגדה, יכולה לתלות בדברים אלו, אף שאדמומיתם קלושה. ומשמע מדברי הברייתא ש'אדום' השנוי במשנה אינו אדום כל כך, אלא רק כמו קילור וכשרף השקמה, שאם לא כן היאך תולה כתם שהוא אדום ביותר בדבר שאינו אדום כל כך. וקשה מכך על כל האמוראים שדקדקו בביאור האדום ששנינו במשנה, כגון מה שאמרו שהוא רק כמו דם של בחור, או רק כדם מאכולת של ראש שהם אדומים ביותר, ולא העמידו משנתנו באדום כמו דם של אדם נשוי או כדם שאר מאכולת.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין הברייתא מדברת בכתם בצבע 'אדום' השנוי במשנה, אלא **אֲשֶׁאֵר דָּמִים** – כלומר, בכתם בצבע שאר המראות שבמשנה שאינם אדומים כל כך, שבאלו יכולה לתלות בדם הקילור ובשרף השקמה אם נתעסקה בהם. אבל אם הכתם הוא בצבע 'אדום', אינה יכולה לתלות בקילור ובשרף השקמה.

הגמרא מביאה מעשה ברב אשי שאמר על עצמו שאינו יודע להבחין בדמים: **אֲמֵימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ אוּמָנָא** – היו יושבים לפני האומן המקיז דם בקרן, **שָׁקְלִי לֵיהּ קַרְנָא קַמֵּיתָא לְאֲמֵימַר** – הוציא האומן בקרנו, קילוח ראשון של דם מאמימר, **חַזְיֵיהּ** – ראה אמימר את דמו, **אָמַר לְהוּ** אמימר למר זוטרא ורב אשי, **אָדוֹם דְּתַנֵּן כִּי הַאי** – מה ששנינו שאשה טמאה במראה 'אדום', הכוונה לצבע הדם הזה. **שָׁקְלִי לֵיהּ אַחֲרִיתִי** – הוציא האומן ממנו בקרנו קילוח שני של דם. **אָמַר לְהוּ** אמימר, **אִשְׁתַּנִּי** – צבע הדם שיצא עכשיו, שונה מצבע הדם שיצא בתחילה, ואינו בכלל ה'אדום' ששנינו. **אָמַר רַב אַשִׁי, כְּגוֹן אֲנָא, דְּלֹא יָדְעֵנָא בֵּין הַאי לְהַאי** – שאיני יודע להבחין בחילוק הצבע שבין הדם הראשון לדם השני, **לֹא מָבְעֵי לִי לְמִחְזֵי דְּמָא** – איני יכול לראות דמים של אשה, ולהבחין בין דם טמא לדם טהור.

שנינו במשנה: הדם **הַשָּׁחוֹר כַּחֲרֵת** טמא. הגמרא מבארת באיזה חרת מדובר: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, חֲרֵת שֶׁאָמְרוּ** במשנה, הכוונה לצבע שיש לחרת כשנתנו אותו לתוך **דְּיוֹ**, ולא כשנתנו אותו במים. והטעם, משום שהחרת הניתן לתוך מים, אינו כל כך שחור.

הגמרא מביאה ראיה לרבה מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כמו שאמר רבה. איזהו הדם **הַשָּׁחוֹר** שהוא טמא, זהו שצבעו **כַּחֲרֵת. וְשָׁחוֹר** כחרת **שֶׁאָמְרוּ**, היינו רק כחרת הניתן לתוך **דְּיוֹ**, ולא כחרת הניתן במים. והרי שנינו בברייתא כדברי רבה.

מקשה הגמרא: מאחר ופירוש 'כחרת' הוא כחרת הניתן לתוך דיו, **וְלֵימָא דְּיוֹ** – שהתנא ישנה במשנתנו 'שחור כדיו', ומדוע שנה 'שחור כחרת'. מתרצת הגמרא: **אִי אָמַר דְּיוֹ** – אם התנא היה שונה שחור כדיו, **הֲוָה אָמִינָא** – הייתי יכול לומר, שהכוונה **כִּי פַּכְּחוּתָא דְּדִיּוֹתָא** – כמו בהירות הדיו, כלומר, כצבע הדיו הנמצא בחלק העליון של הכלי כשהוא מלא, שאז השחרורית של החרת יורדת למטה, וצבע הדיו שמלמעלה בכלי הוא יותר בהיר. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שאין הדבר כן, אלא אינה נטמאת אלא אם כן הדם שראתה צבעו **כִּי חָרוּתָא דְּדִיּוֹתָא** – כצבע החרת שבדיו, והוא הנמצא מלמטה בכלי כשהוא מלא, וצבעו שחור כהה.

הגמרא מבררת אם צריך שהדם ידמה לדיו הלח או היבש. שואלת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם כוונת הברייתא **בְּלֵחָה** – בדווקא לצבע שיש לחרת שבדיו הלח, **אוֹ בְּיַבֵּשְׁתָּא** – או שמא, הכוונה לצבע החרת שבדיו היבש. משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי אַמִּי פָּלֵי קוּרְטָא דְּדִיּוֹתָא וּבָדִיק בָּהּ** – שרבי אמי היה מבקע חתיכות של דיו יבש, ובודק בו מראה דם שחור של אשה, ואם היה דומה לצבע החתיכות האלו היה מטמא אותה. והרי נפשט שכוונת הברייתא לדיו היבש].

הגמרא מבררת את דין הדם שצבעו דומה לדברים שחורים שונים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, אם צבע הדם שחור **כְּקִיר** – כשעוה שחורה, או **כִּדְיוֹ, וּכְעָנָב** – או כענב שחור, הרי היא **טְמֵאָה. וְזוֹהִי שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנתנו, **עָמוֹק מִכֵּן** [–מן החרת] **טְמֵאָה**, שכן צבעים אלו הם שחורים יותר מחרת].

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אם צבע הדם שחור **כַּזַּיִת** – כצבע זית שחור, או **כַּזֵּפֶת וְכָעוֹרֵב**, הרי זה **טָהוֹר. וְזוֹהִי שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנתנו, **דַּיֶּהָה מִכֵּן טָהוֹר** – שאם היה הדם בהיר יותר מצבע החרת, טהורה, שכן צבעים אלו יותר בהירים מצבע החרת].

הגמרא מביאה דוגמא לצבע השחור ששנינו במשנתנו: **עוּלָּא אָמַר**, הצבע השחור השנוי במשנתנו נראה **כִּלְבוּשָׁא** – כבגד הבא מן המקום הנקרא **'סִיוּאָה'**, ששם עושים בגדים שחורים.

הגמרא מביאה מעשה בענין צבע שחור: **עוּלָּא אִקְּלַע** [–בא] **לְפוּמְבְּדִיתָא, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא טַיְּיעָא** – ראה סוחר ישמעאלי אחד, **דְּלָבוּשׁ לְבוּשָׁא אוּכְּמָא** – שהיה לבוש בגד שחור, **אָמַר לְהוּ** עולא לתלמידיו, **שָׁחוֹר דְּתַנֵּן** – מה ששנינו שהדם השחור טמא, מדובר **כִּי הַאי** – כמו צבע הבגד הזה. **מָרְטוּ מִינֵּיהּ** – קרעו ממנו תלמידיו **פּוּרְתָּא פּוּרְתָּא** – מעט מעט, כלומר, חתיכות קטנות מבגדו, כדי שיהיו להם דוגמאות לצבע השחור. **יָהֲבוּ בֵּיהּ אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי** – ולאחר מכן שילמו לישמעאלי ארבע מאות זוז עבור בגדו.

הגמרא ממשיכה להביא דוגמא לצבע השחור: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, השחור ששנינו, הוא כמו **אִלּוּ כֵּלִים הָאוֹלְיָרִין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם** – כצבע בגדים שחורים אלו של מחממי המרחצאות.

הגמרא מקשה ש'כלים האוליירין' אינם שחורים: **לְמִימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּאוּכְּמֵי נִינְהוּ** – שבגדים אלו שחורים הם, **וְהָאָמַר לְהוּ** – והלא אמר **רַבִּי יַנַּאי לְבָנָיו, בָּנַי, אַל תִּקְבְּרוּנִי** לאחר מיתתי **לֹא בְּכֵלִים** – תכריכים **שְׁחוֹרִים, וְלֹא בְּכֵלִים לְבָנִים**. וביאר להם טעמו, **בִּשְׁחוֹרִים** אל תקברו אותי **שֶׁמָּא אֶזְכֶּה** להיות בגן עדן, והצדיקים מלובשים שם בבגדי לבן], **וְאֶהְיֶה** – ואֵרָאה עם הלבוש השחור **כְּאֶבֶל בֵּין הַחֲתָנִים** – כלומר, כמו רשע בין הצדיקים, ואתבייש ביניהם במלבושיי השחורים. ובבגדים **לְבָנִים** גם כן אל תקברו אותי, **שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה** לגן עדן, אלא אהיה נידון עם הרשעים **וְאֶהְיֶה** נראה עם הבגדים הלבנים **כְּחָתָן בֵּין הָאֲבֵלִים**, כלומר, כמו צדיק בין הרשעים. **אֶלָּא** תקברו אותי **בְּכֵלִים** [–בבגדים] **הָאוֹלְיָרִין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם**, שהם אדומים.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **אַלְמָא** – מוכח מדברי רבי ינאי, שבגדים האוליירין **לָאו אוּכְּמֵי נִינְהוּ** – אינם שחורים אלא אדומים, וקשה על רבי יוחנן שאמר שהם שחורים.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בִּגְלִימָא** – מה שצוה רבי ינאי לקוברו בבגדים אוליירין, היינו בטלית שלהם שהוא אדום. **וְהָא** – ומה שאמר רבי יוחנן שבגדים האוליירין הם שחורים מדובר **בְּפִתּוֹרָא** – במפה או סדין שלהם שהם שחורים.

הגמרא מבררת את אופן בדיקת מראות הדמים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכוּלָּם** – כל חמשת הדמים השנויים במשנתנו, **אֵין בּוֹדְקִין** אותם לראות מה צבעם, **אֶלָּא** על ידי שמניח את הדם **עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה**, משום שמראות הדמים ניכרים היטב עליה. **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, וְדַם שָׁחוֹר** כשרוצה לבודקו אם הוא שחור כחרת או שהוא פחות מכך, אינו נבדק על גבי מטלית לבנה, אלא **עַל גַּבֵּי** בגד **אָדוֹם** בלבד].

הגמרא דנה אם שמואל ורב יצחק חולקים: **אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדְּפִתְּיֵי, וְלֹא פְּלִיגִי** – שמואל שאמר לבדוק על גבי מטלית לבנה, ורב יצחק שאמר לבדוק על גבי בגד אדום, לא נחלקו, אלא **הָא בְּשָׁחוֹר** – מה שאמר רב יצחק על גבי בגד אדום הוא רק בדם בצבע שחור, **וְהָא** – ומה שאמר שמואל על גבי מטלית לבנה, מדובר **בִּשְׁאָר דָּמִים** השנויים במשנה, חוץ מן השחור.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ** – הקשה **רַב אַשִׁי** על רב ירמיה מדפתי, **אִי הָכִי** – אם אכן כדבריך שלא נחלקו, **לֵימָא שְׁמוּאֵל** – היה לו לשמואל לומר שכל הדמים נבדקים על גבי מטלית לבנה, **חוּץ מִן** הדם **הַשָּׁחוֹר**, ומכך ששמואל סתם ולא אמר כן, על כרחך שלדעתו

המשך בעמוד קמד

בְּקִילוֹר, וְרַבִּי תָּלָה בְּשֹׁרֶף שֶׁקָּמָה. מַאי לָאו - אַאֲדוֹם? לָא, אַשְׁאָר דָּמִים. אַמֵּימָר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ אוּמְנָא, שָׁקְלִי לֵיהּ קַרְנָא קַמֵּיתָא לְאַמֵּימָר, חַזְיֵיהּ, אָמַר לְהוּ: אָדוֹם דִּתְנַן - כִּי הַאי. שָׁקְלִי לֵיהּ אַחֲרִיתֵי, אָמַר לְהוּ: אִשְׁתַּנִּי. אָמַר רַב אַשִׁי: כְּגוֹן אֲנָא, דְּלָא יָדְעִנָא בֵּין הַאי לְהַאי - לָא מְבַעֵי לִי לְמֶחֱזֵי דָּמָא. "שָׁחוֹר כְּחֶרֶת".

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: חֶרֶת שֶׁאָמְרוּ - דִּיו. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: שָׁחוֹר - כְּחֶרֶת, וְשָׁחוֹר שֶׁאָמְרוּ - דִּיו. וְלֵימָא דִּיוֹ! אִי אָמַר דִּיוֹ - הָוָה אָמִינָא: כִּי פַּכְחוּתָא דִּדְיוֹתָא, קָא מַשְׁמַע לָן - כִּי חָרוּתָא דִּדְיוֹתָא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּלַחָה אוֹ בִּיבֵשְׁתָּא? תָּא שְׁמַע: דְּרַבִּי אַמִּי פְּלֵי קוֹרְטָא דִּדְיוֹתָא וּבְדִיק בָּהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּקִיר, כְּדִיו, וּכְעֻנָּב - טְמֵאָה, וְזוֹהִי שֶׁשָּׁנִינוּ "עָמוֹק מִכָּן - טְמֵאָה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּזַיִת, כְּזֵפֶת, וּכְעוֹרֵב - טָהוֹר, וְזוֹהִי שֶׁשָּׁנִינוּ "דֵּיהָה מִכָּן - טָהוֹר". עוּלָּא אָמַר: כְּלִבּוּשָׁא סִיוָאָה. עוּלָּא אִקְלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא טַיָּיעָא דִּלְבוּשׁ לְבוּשָׁא אוּכְּמָא. אָמַר לְהוּ: "שָׁחוֹר" דִּתְנַן - כִּי הַאי. מָרְטוּ מִינֵּיהּ פּוּרְתָּא, וְהָבוּ בֵּיהּ אַרְבַּע מֵאָה זוּזֵי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵלּוּ כֵּלִים הָאוֹלְיָירִין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם. לְמִימְרָא דְּאוּכְּמֵי נִינְהוּ? וְהָאָמַר לְהוּ רַבִּי יַנַּאי לְבָנָיו: בָּנַי, אַל תִּקְבְּרוּנִי לֹא בְּכֵלִים שְׁחוֹרִים וְלֹא בְּכֵלִים לְבָנִים. שְׁחוֹרִים - שֶׁמָּא אֶזְכֶּה, וְאֶהְיֶה כְּאָבֵל בֵּין הַחֲתָנִים, לְבָנִים - שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה, וְאֶהְיֶה כִּחָתָן בֵּין הָאֲבֵלִים, אֶלָּא בְּכֵלִים הָאוֹלְיָירִין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם. אַלְמָא - לָאו אוּכְּמֵי נִינְהוּ! - לָא קַשְׁיָא, הָא - בִּגְלִימָא, הָא - בִּפְתוֹרָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: וְכוּלָּם אֵין בּוֹדְקִין אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְּלִית לְבָנָה. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי: וְשָׁחוֹר - עַל גַּבֵּי אָדוֹם. אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדִּפְתִּי: וְלָא פְּלִיגִי, הָא - בְּשָׁחוֹר, הָא - בְּשְׁאָר דָּמִים. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: אִי הָכִי, לֵימָא שְׁמוּאֵל "חוּץ מִשָּׁחוֹר"! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: בְּשָׁחוֹר גּוּפֵיהּ קָמִיפַּלְגִי. אָמַר עוּלָּא: כּוּלָּן - עָמוֹק מִכָּן - טָמֵא, דֵּיהָה מִכָּן - טָהוֹר, כְּשָׁחוֹר. וְאֶלָּא מַאי שְׁנָא שָׁחוֹר דְּנָקֵט? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא שָׁחוֹר - אָדוֹם הוּא, אֶלָּא שֶׁלָּקָה, הֵילְכָּךְ - אֲפִילּוּ דֵּיהָה מִכָּן נַמִּי לִיטְמֵא, קָמַשְׁמַע לָן. רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא אָמַר: וְכוּלָּן, עָמוֹק מִכָּן - טָמֵא, דֵּיהָה מִכָּן - נַמִּי טָמֵא, חוּץ מִשָּׁחוֹר. אֶלָּא מַאי אַהֲנֵי שִׁיעוּרֵיהּ דְּרַבָּנַן? לְאַפּוּקֵי דֵּיהָה דְּדֵיהָה. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, רָמִי בַּר אַבָּא אָמַר: וְכוּלָּן, עָמוֹק מִכָּן - טָהוֹר, דֵּיהָה מִכָּן - טָהוֹר, חוּץ מִשָּׁחוֹר. וּלְהָכִי מְהַנֵּי שִׁיעוּרֵיהּ דְּרַבָּנַן. בַּר קַפָּרָא אָמַר: וְכוּלָּן, עָמוֹק מִכָּן - טָמֵא, דֵּיהָה מִכָּן - טָהוֹר. חוּץ מִמֶּזֶג, שֶׁעָמוֹק מִכָּן - טָהוֹר, דֵּיהָה מִכָּן - טָהוֹר. בַּר קַפָּרָא אֲדִיהוּ לֵיהּ - וְדַבֵּי, אַעַמִּיקוּ לֵיהּ - וְדַבֵּי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כַּמָּה נָפֵישׁ גְּבָרָא דְּלִבֵּיהּ כְּמִשְׁמַעְתֵּיהּ! "וּכְקֶרֶן כַּרְכּוֹם". תָּנָא: לַח וְלֹא יָבֵשׁ. תָּנֵי חָדָא: כַּתַּחְתּוֹן לֹא כָּעֶלְיוֹן, וְתַנְיָא אִידָךְ: כָּעֶלְיוֹן וְלָא כַּתַּחְתּוֹן, וְתַנְיָא אִידָךְ: כָּעֶלְיוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן כַּתַּחְתּוֹן, וְתַנְיָא אִידָךְ: כַּתַּחְתּוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן כָּעֶלְיוֹן. אָמַר אַבָּיֵי: תְּלָתָא דָּרֵי וּתְלָתָא טָרְפָן הָוְיָין, נְקוֹט דָּרָא מְצִיעָאָה וְטָרְפָא מְצִיעָתָא בִּידָךְ. כִּי אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר לְהוּ: בְּגוּשַׁיְיהוּ שָׁנִינוּ. "וּכְמֵימֵי אֲדָמָה". תָּנוּ רַבָּנַן: כְּמֵימֵי אֲדָמָה - מֵבִיא אֲדָמָה שְׁמֵנָה מִבִּקְעַת בֵּית כֶּרֶם, וּמֵצִיף עָלֶיהָ מַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִבִּקְעַת יוֹדְפַת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִבִּקְעַת סִכְנֵי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף מִבִּקְעַת גִּנּוֹסָר וְכֵיוֹצֵא בָהֶן. תַּנְיָא אִידָךְ: וּכְמֵימֵי אֲדָמָה - מֵבִיא אֲדָמָה שְׁמֵנָה מִבִּקְעַת בֵּית כֶּרֶם, וּמֵצִיף עָלֶיהָ מַיִם כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם, וְאֵין שִׁיעוּר לַמַּיִם - מִשּׁוּם דְּאֵין שִׁיעוּר לְעָפָר. וְאֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן צְלוּלִין אֶלָּא עֲכוּרִין. צָלְלוּ - חוֹזֵר וְעוֹכְרָן. וְכֶשֶׁהוּא עוֹכְרָן - אֵין עוֹכְרָן בַּיָּד אֶלָּא בַּכְּלִי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אֵין עוֹכְרִין אוֹתָן בַּיָּד אֶלָּא בַּכְּלִי - דְּלָא לְרַמְיָהּ בְּיָדֵיהּ וְלַעֲכְרִינְהוּ, אֲבָל בְּמָנָא, כִּי עָכַר לֵיהּ בְּיָדֵיהּ - שַׁפִּיר דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא: דְּלָא לְעַכְרִינְהוּ בְּיָדֵיהּ, אֶלָּא בְּמָנָא? תָּא שְׁמַע: כְּשֶׁהוּא בּוֹדְקָן - אֵין בּוֹדְקָן אֶלָּא בַּכּוֹס. וַעֲדַיִין תִּבְעֵי לָךְ: בְּדִיקָה - בַּכּוֹס, עֲכִירָה בְּמַאי? תֵּיקוּ. כִּי אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר לְהוּ: בְּמְקוֹמָהּ שָׁנִינוּ. רַבִּי חֲנִינָא פְּלֵי קוֹרְטָא דְּנַרְגַּשְׁתָּא וּבְדִיק בֵּיהּ, לֵייט עֲלֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּאַסְכָּרָה.

פלי קורטא דדיותא — מכאן משמע שדיו שלנו הוא קרוי "דיו", מדקאמר "קורטא דדיותא", משמע שהוא יבש. ואוסר רבינו תם לכתוב ספר תורה בדיו של עפצים, לפי שהוא לעולם לח. ובפרק [שני] דגיטין (יט,א) מפורש.

בקילור — אנפלשט"ר, ואדום הוא, ונתעסקה בו. אלמא קילור דומה לדם נדות, ואף על גב דלא הוי סומק כולי האי, וקשיא לכולהו דדייקי בין דם בחור לדם נשוי משום דסומק טפי, ובין דם מאכולת של ראש לשאר דם מאכולת. **אומנא** = מקיז דם בקרן. **בין האי להאי** — בין קמא לבתרא. **חרת שאמרו דיו** — כלומר: לא בשחרורית חרת הניתך במים, אלא שחרורית חרת הניתך בדיו. **כי פכחותא דדיותא** — קלישות הדיו. כשהכלי מלא, יורד שחרורית החרת למטה, ומלמעלה הוא ברור ואינו שחור כל כך. **בלחה** — בדיו לחה, כדמפרש. **או ביבשתא** — שכן דרך שנותנין חרת בדיו, כששולקים קליפות הקורצרים, והוא מתייבש. **פלי קורטא דדיותא** = מבקע חתיכות דיו יבש. **ובודק בו** — מראית דם שחור. **כקיר** = שעוה שחורה. **כענבה** — ענבים שחורים. לישנא אחרינא: "קיר" — שם עשב שחור. **עולא** — א"שחור" דמתניתין קאי, דקתני: טמא. **סיואה** — שם מקום, ועושין שם מלבושים שחורים. **אוליירין** — בלנים מחממי מרחצאות. לשון אחר: שם מקום. **שמא אזכה** — לגן עדן, והצדיקים מלובשים לבנים. **גלימי אוליירין** — הוו סומקי, אבל פתורי, כגון מפה וסדין אוליירין, הוו שחורין. **וכולן** — חמשה דמים. **מטלית לבנה** — מראות הדמים ניכרים בה. **ושחור** — דם שחור נבדקה מראיתו אם שחור היא כחרת או דיהה מכן על גבי בגד אדום. **כולם** — הדמים. **עמוק מכן** — מאותו שיעור השנוי במתניתין לכל אחד, אי הוה סומק טפי — טמא. **דיהה מכן טהור** — כשחור. ואף על פי דלא תנן במתניתין "דיהה מכן טהור" אלא גבי שחור, הוא הדין לכולהו. **אפילו דיהה מכן ליטמא** — דהאי אדום הוה, ועל ידי לקותא הושחר. **קא משמע לן** — דאין דרך דם אדום המשחיר על ידי לקותא להיות דיהה. **דיהה דדיהה** — שנדחה ממראיתו יותר מדאי. **עמוק מכן טהור** — אם מאותו מראה הוא, אבל אם האדים הרבה עד שבא לכלל אחד משאר המראות של מעלה הימנו — הרי בא לחדא מהנך דמתניתין. **אדיהו ליה** — דם הדומה למוגא. **כתחתון** — עלה תחתון. **תלתא דרי** — דעלין הוו זו למעלה מזו. **נקוט דרא מציעא** — לבדוק בה את הדם. **וטרפא מציעא** — דההוא משובח לבדוק מכולן, ומיהו כוליה דרא כשרה לבדוק, והא דקתני "כתחתון ולא כעליון" — הכי קאמר: כשורה אמצעית ולא כעליונה הימנה, והא דקתני "כעליון ולא כתחתון" — כשורה אמצעית ולא כתחתונה הימנה, דאין כשר לבדוק אלא בדרא אמצעית. והא דתניא "כתחתון וכל שכן שהוא כעליון", דמשמע דתרוייהו כשרין לבדוק אלא שהעליון משובח — לאו אדרי קאי, אלא אעלין דדרא מציעא, והכי קאמר: בעלה תחתון שהוא ברור, וכל שכן שהוא בעליון הימנה, דהיינו אמצעי שהוא ברור מאד. והא דתניא "כעליון וכל שכן שהוא כתחתון" — הכי קאמר: "כעליון" — כעלה העליון, וכל שכן שהוא כתחתון כעלה האמצעי. **בגושייהו שנינו** — לבדוק בהן, ולא לאחר תלישתן. **ואין שיעור למים** — משום דאין שיעור לעפר, אלא יביא עפר כמו שירצה, אם רב אם מעט, ויציף על מים כעובי קליפת השום למעלה מן העפר. **אלא עכורין** — שתהא מראית אדמה נבנסת במים. **וכשהוא עוכרן** — המים בעפר. **לא לרמיה בידיה** — לא יתן העפר אל תוך ידו ויעכור המים בעפר שבידו, אף על פי שחוזר ונותנו בכלי לאחר עכירה. **אבל** — אם העפר בכלי, כי עבר להו בידיה באצבע — שפיר דמי. **או דלמא לא לעכרינהו בידיה** — כשהמים בספל — לא יעכרם באצבעו, אלא בבוך או בכלי אחר. **אלא בכוס של זכוכית** — אלמא לא לירמי עפר במים בכפו ויבדוק. **אמר להו במקומה שנינו** — שאין האדמה דומה לדם אלא במקומה, אבל הביאה במקום אחר — נשתנה מראיתה. **פלי** = מבקע. **ובדיק לה** — בלא מים. **לייט עליה רבי ישמעאל** — אאחר שיעשה כן, באסכרה.

תוספות

והא רבא דידע — "רבה" גרס. דרבא היה בקי, כדמוכח בסמוך גבי דאפרא הורמיז. ורש"י פירש בסמוך: דאיתרחיש ליה ניסא. ואין נראה, דדוקא בסוף הוא דאיתרחיש ליה ניסא, כדמוכח בסמוך.

טיפתא קמייתא — ושאר חכמים שהיו רואין לא היו מחמירין כל כך, או שהיו בקיאין ביותר.

כל יומא הוה מטהר לי כהאי גוונא — משמע שלא היתה רגילה להראות לרב נחמן בעלה, ושמא לא היה בקי. והא דאמר רב נחמן לעיל (יט,ב) בדם הקזה — קבלה היתה בידו. אי נמי: היתה חוששת שמא היה מחמיר על עצמו להיות לבו נוקפו, ופורש, ולא יסמוך על חכמתו. אי נמי: שלא תתגנה בפניו. אבל אין לומר דאסור לראות דמי אשתו, דהא במסכת נגעים (פרק שני משנה ה) תנן: כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו. רבי מאיר אומר: אף לא נגעי קרוביו. כל הנדרים אדם מתיר, חוץ מנדרי עצמו. רבי יהושע אומר: אף לא נדרי אשתו. ואילו "כל הדמים אדם רואה, חוץ מדמי אשתו" לא קתני.

אגמריה סמך — לפי הפשט משמע דלכך האמין לדבריה, אבל בענין אחר [פירוש: בלא דבריה] לא היה מתיר, אף על גב דאגמריה סמך. וקשה: דבפרק "אלו טרפות" (חולין מט,א) אמרו גבי "ההיא מחטא דאישתכח בסימפונא דכבדא", הונא מר בריה דרב אידי — טריף, ורב אחא בר מניומי — מכשיר! לכך נראה לפרש: דהשתא הדר ביה משינויא קמא, והיכא דאגמריה סמיך — רשאי להתיר, אף על גב דחכם כבר אסר. ויש מקשה על ילתא: היכי עבדה הכי, הא אמרינן בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (ז, א): הנשאל לחכם וטימא, לא ישאל לחכם ויטהר? ויש לומר: דקפידא לא הויא אשואל, אלא אחכם. אבל השואל, ישאל כל מה שירצה, דמתוך כך ידקדקו בדבר. ופעמים שהראשון טועה, ויצא הדבר לאורה, [ועיין תוספות עבודה זרה ז,א דיבור המתחיל "הנשאל" ותוספות חולין מד,ב דיבור המתחיל "היכי"].

הדרן עלך כל היד

רש"י

דרבי חנינא הוא דחכים — ומצי בדיק כהאי גוונא. **דמרא דארעא דישראל** — בקי במראות דם מכל חכמי ארץ ישראל, כדמפרש לקמן. **פומבדיתא** — אתריה דרב יהודה, בשילהי פרק קמא דסנהדרין (יז,ב): "סבי דפומבדיתא" — רב יהודה ורב עינא. **ולא חזא** — משום כבודו דרב יהודה. **ארחיה = הריח בו. חימוד** — שנתאוית לבעלה, וראתה הדם מחמת תאוה. **איפרא הורמיז** — גויה היתה, וכן שמה. ואף על פי כן היתה משמרת עצמה מנדות, וקרובה להתגייר, ואף קרבנות היתה שולחת. ולשון יוני: "איפרא" — חן, כמו "אפריון נמטייה לרבי שמעון" (בבא מציעא קיט,א). **הורמיז** — כמו (בבא בתרא עג,א): "הורמיז בר ליליתא", כלומר: יופי שדים היה לה. **ארחיה כו'** — ואף על גב דאמר לעיל: רבא לא ידע בדמא — ניסא איתרחיש ליה. **שלח לה** — משום דורון. **סריקותא = מסרק נאה. מקטלא כלמי** — שהורגין עליה כנים, וסברה: ודאי הבין, ומשום הכי שלח לי האי. **כלמי** — כנים, כדמתרגמינן "כנים": כלמתא. **כתווני לבאי** — בחדרי הלב אתם יושבים. "מחדרים" מתרגמינן: מתווניא. כלומר: כל חכמה מצויה בכם. **לא חזינא** — דדילמא אשתני, ואף על גב דמראה דם טהור יש לה — דלמא אי אייתא טיפתא קמייתא, הוה מיחזי טמא. בין טמאה לטהורה — כשכלין ימי טוהר של זכר או של נקבה, וראתה ביום ארבעים ואחד או ביום שמונים ואחד. **חזינא לההוא דמא** — אי דם טמא — מטמינא, ואי לאו מחמשה דמים הוא — מטהרינא, דהההוא ודאי טיפתא קמייתא מייתא, דלא מזהמא. דעד השתא חזאי ואתא דם טוהר, שכל ארבעים לזכר ושמונים לנקבה — מעין פתוח. ואפילו פסקה יום או יומים, הואיל ומוחזקת היא בדמים — לא זהמא ומייתא טיפתא קמייתא. **מעיקרא טמווי טמי לה** — רב יצחק משום כבודו דרבה בר בר חנה. **כזה ראיתי** — מביאה דם אחר או שלה או של חברתה, ואומרת: "כזה ראיתי ואבדתיו". אם דם זה טהור — לא מספקינן ליה בטומאה משום דם האבוד, דמהימנא למימר "כזה ראיתי". **כזה טיהר לי פלוני כו'** — מהו שתסמוך עליה חברתה שהראתה דמה לזו, ואמרה לה: "כדם זה שלך הראתי גם אני לפלוני חכם, וטיהר". **נאמנת אשה כו'** — אלמא קים לה במראה דמים. **דליתיה קמן** — אבל הכא דאיתיה קמן — ניחזי אנן. **אגמריה סמך** — דפשיטא ליה דטהור, והאי דהוה מטמא מעיקרא — משום כבודו דרבה בר בר חנה. אבל אי הוה מספקא ליה — לא הוה סמיך עלה. **ראה ביום** — לאותו דם עצמו. **חזר וטימא** — קא סלקא דעתך דלא חזר וראהו, אלא מאליו חזר בו וטימא, דסבר: שמא אמש טמא הוה ועכשיו שיבש נשתנה ממראיתו ממה שהיה לו אמש, ואילו הוה לה במתחלתו — הוה נראה טמא, לפיכך חזר בו ממה שטיהר. **שמא טעיתי** — במה שחזרתי וטימאתי הואיל ומראיהו עכשיו טהור. **מעיקרא אחזוקי בטומאה** — כלומר: אמש לא מספק טימא, אלא שפיר חזייה ואחזוק בטומאה, דאמרינן לקמן: רבי בדק לאור הנר. **דאישתני = הלבין. דהדר אישתני** — עוד יותר. **מפכח** — מראה אדמומיתו עוברת, הילכך הדר למילתיה קמייתא וטימא. והא דאמרינן: אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות — היכא דלא אחזוה כשהוא לה, ולא אידמי ליה בטמא. **בין**

רַבִּי חֲנִינָא הוּא דְּחַכִּים, כּוּלֵּי עָלְמָא - לָאו חַכִּימֵי הָכִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָכְמְתָא דְּרַבִּי חֲנִינָא גָּרְמָא לִי דְּלָא אַחֲזֵי דָּמָא, מְטַמֵּינָא - מְטַהֵר, מְטַהֲרָנָא - מְטַמֵּא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲנָוְותָנוּתְא דְּרַבִּי חֲנִינָא גָּרְמָא לִי דַּחֲזַאי דָּמָא, וּמָה רַבִּי חֲנִינָא דְּעַנְוְותָן הוּא - מֵחֵית נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵק וְחָזֵי, אֲנָא לָא אֶחֱזֵי? אָמַר רַבִּי זֵירָא: טִבְעָא דְּבָבֶל גָּרְמָא לִי דְּלָא חַזַאי דָּמָא, דְּאָמְינָא: בְּטִבְעָא לָא יָדַעְנָא, בְּדָמָא יָדַעְנָא? לְמֵימְרָא דִּבְטִבְעָא תַּלְיָא מִלְּתָא, וְהָא רַבָּה הוּא דְּיָדַע בְּטִבְעָא וְלָא יָדַע בְּדָמָא! כָּל שֶׁכֵּן קָאָמַר, וּמָה רַבָּה דְּיָדַע בְּטִבְעָא - לָא חָזֵי דָּמָא, וַאֲנָא אֶחֱזֵי? עוּלָּא אִקְלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, אַיְיתוּ לְקַמֵּיהּ דָּמָא וְלָא חָזֵא. אָמַר: וּמָה רַבִּי אֶלְעָזָר דְּמָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל הָוֶה, כִּי מִקְלַע לַאֲתָרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה - לָא חָזֵי דָּמָא, אֲנָא אֶחֱזֵי? וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ "מָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל"? - דְּהַהִיא אִתְּתָא דְּאַיְיתָא דָּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, הָוָה יָתֵיב רַבִּי אַמִּי קַמֵּיהּ. אַרְחֵיהּ, אָמַר לָהּ: הַאי דַּם חִימּוּד הוּא. בָּתַר דְּנַפְקָה אִטְפַּל לָהּ רַבִּי אַמִּי. אָמְרָה לֵיהּ: בַּעְלִי הָיָה בַּדֶּרֶךְ וְחִמַּדְתִּיו. קָרֵי עָלֵיהּ: "סוֹד ה' לִירֵאָיו". אִפְּרָא הוּרְמִיז אִמֵּיהּ דִּשְׁבוֹר מַלְכָּא שַׁדְרָה דָּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, הָוָה יָתֵיב רַב עוֹבַדְיָה קַמֵּיהּ, אַרְחֵיהּ, אָמַר לָהּ: הַאי דַּם חִימּוּד הוּא. אָמְרָה לֵיהּ לְבֵרֵיהּ: תָּא חָזֵי כַּמָּה חַכִּימֵי יְהוּדָאֵי! אֲמַר לָהּ: דִּלְמָא כְּסוּמָא בָּאֲרוּבָּה? הַדַּר שַׁדְרָה לֵיהּ שִׁתִּין מִינֵי דָּמָא, וְכוּלְּהוּ אָמְרִינְהוּ. הַהוּא בַּתְרָא דַּם כִּנִּים הָוָה, וְלָא יָדַע, אִסְתַּיֵּיע מִילְּתָא וְשָׁדַר לָהּ סְרִיקוֹתָא דְּמַקְטְלָא כַּלְמֵי. אָמְרָה: יְהוּדָאֵי, בְּתַוּוֹנֵי דְּלִבָּא יָתְבִיתוּ! אָמַר רַב יְהוּדָה: מֵרִישָׁא הָוָה חָזֵינָא דָּמָא, כֵּיוָן דְּאָמְרָה לִי אִמֵּיהּ דִּיצְחָק בְּרִי: הַאי טִיפְתָּא קַמַּיְיתָא לָא מַיְיתִינַן לָהּ קַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנַן, מִשּׁוּם דִּזְהִימָא - לָא חָזֵינָא, בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה וַדַּאי חָזֵינָא. יַלְתָּא אַיְיתָא דָּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה - וְטַמֵּי לָהּ, הַדַּר אַיְיתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה - וְדַכֵּי לָהּ. - וְהֵיכִי עָבֵיד הָכִי? וְהָתַנְיָא: חָכָם שֶׁטִּימֵּא - אֵין חֲבֵרוֹ רַשַּׁאי לְטַהֵר, אָסַר - אֵין חֲבֵירוֹ רַשַּׁאי לְהַתִּיר! - מֵעִיקָּרָא טַמּוּוֵי הָוָה מְטַמֵּי לָהּ, כֵּיוָן דְּאָמְרָה לֵיהּ: דְּכָל יוֹמָא הָוָה מַדְּכֵי לִי כִּי הַאי גַּוְנָא, וְהָאִידָּנָא הוּא דְּחָשׁ בְּעֵינֵיהּ - דְּכֵי לָהּ. וּמִי מְהֵימְנֵי? - אִין. וְהָתַנְיָא: נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר "כָּזֶה רָאִיתִי וְאִבַּדְתִּיו". אִיבַּעְיָא לְהוּ: "כָּזֶה טִיהֵר אִישׁ פְּלוֹנִי חָכָם" מַהוּ! תָּא שְׁמַע: נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר "כָּזֶה רָאִיתִי וְאִבַּדְתִּיו". - שָׁאנֵי הָתָם - דְּלִיתֵיהּ לְקָמָהּ. תָּא שְׁמַע: דְּיַלְתָּא אַיְיתָא דָּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה - וְטַמֵּי לָהּ. לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה - וְדַכֵּי לָהּ. וְהֵיכִי עָבֵיד הָכִי? וְהָתַנְיָא: חָכָם שֶׁטִּימֵּא אֵין חֲבֵירוֹ רַשַּׁאי לְטַהֵר וכו', וְאָמְרִינַן: טַמּוּוֵי הָוָה מְטַמֵּי לָהּ, כֵּיוָן דְּאָמְרָה לֵיהּ דְּכָל יוֹמָא מְדַכֵּי לָהּ כִּי הַאי גַּוְנָא, וְהָאִידָּנָא הוּא דְּחָשׁ בְּעֵינֵיהּ - הַדַּר דָּכֵי לָהּ, אֲלָמָא: מְהֵימְנָא לָהּ! - רַב יִצְחָק בַּר יְהוּדָה - אַגְּמְרֵיהּ סָמֵךְ. רַבִּי רָאָה דָּם בַּלַּיְלָה - וְטִימֵּא, רָאָה בַּיּוֹם - וְטִיהֵר, הִמְתִּין שָׁעָה אַחַת - חָזַר וְטִימֵּא, אָמַר: אוֹי לִי שֶׁמָּא טָעִיתִי! "שֶׁמָּא טָעִיתִי"!? וַדַּאי טָעָה! דְּתַנְיָא: לֹא יֹאמַר חָכָם "אִילּוּ הָיָה לַח הָיָה וַדַּאי טָמֵא", אֶלָּא אָמַר אֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת. מֵעִיקָּרָא אַחֲזִקֵיהּ בְּטָמֵא, כֵּיוָן דַּחֲזָא לְצַפְרָא דְּאִשְׁתַּנִּי אָמַר (לֵיהּ): וַדַּאי טָהוֹר הָוָה, וּבַלַּיְלָה הוּא דְּלָא אִתַּחְזִי שַׁפִּיר. כֵּיוָן דַּחֲזָא דַּהֲדַר אִשְׁתַּנִּי, אָמַר: הַאי - טָמֵא הוּא, וּמַפְכַּח הוּא דְּקָא מַפְכַּח וְאָזֵיל. רַבִּי בְּדִיק לְאוֹר הַנֵּר, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵף בְּדִיק בְּיוֹם הַמְעוּנָּן בֵּינֵי עֲמוּדֵי. אָמַר רַב אַמִּי בַּר שְׁמוּאֵל: וְכוּלָּן אֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן אֶלָּא בֵּין חַמָּה לְצֵל. רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: בַּחַמָּה, וּבְצֵל יָדוֹ. "וּכְמַזּוּג שֵׁנִי חֲלָקִים" כו'. תְּנָא:

העמודים — היכא דגרסי, ואף על גב דליכא נהורא כולי האי. **ובצל ידו** — נותן ידו כנגד חמה על הדם, ומיצל.

משום שרק **רַבִּי חֲנִינָא** בלבד **הוּא דְּחַכִּים** – חכם ביותר בהבחנת דמים, ולכן מותר לו לבדוק באדמה יבשה. אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – שאר החכמים **לָאו חַכִּימִי** כל כך בזה, ולהם אסור לבדוק באופן זה.

הגמרא מוכיחה שרבי חנינא היה חכם ביותר בהבחנת הדמים: **הָכִי** – כך **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חִכְּמְתָא** [–חכמתו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא, גָּרְמָא** [–גרמה] **לִי דְּלֹא אֶחֱזֵי דְּמָא** – שלא אראה דם כדי לבדקו, שכן מה שאני **מְטַמֵּינָא** [–הייתי מטמא], היה רבי חנינא **מְטַהֵר, ומה** שאני **מְטַהֲרֵנָא** [–הייתי מטהר], היה רבי חנינא **מְטַמֵּא.** ומכך התברר לי שאיני חכם כל כך בהבחנת דמים. הרי מבואר שרבי יוחנן החזיק את רבי חנינא לחכם ביותר בענין זה.

הגמרא מבררת מה גרם לרבי אלעזר להורות בדמים: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֲנָוְותָנוּתָא** [–ענוותנותו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא, גָּרְמָא לִי, דַּחֲזַאי דְּמָא** – שאראה דמים, לפי שאמרתי **וּמָה** אם **רַבִּי חֲנִינָא דְּעַנְוְותָן הוּא,** ומכל מקום **מַחֵית נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵק וְחָזֵי** – מכניס הוא את עצמו לראות דם שיש עליו ספק, ולהורות אם הוא טהור או טמא, **אֲנָא לֹא אֶחֱזֵי** – אני שאיני עניו כמוהו האם לא אראה דם, כלומר, כל שכן שעלי לראות דם ולהורות בו].

הגמרא מבררת מדוע לא רצה רבי זירא להורות בצבעי הדם: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, טִבְעָא דְּכֶבֶל** – הטבע של ארץ בבל, **גָּרְמָא לִי דְּלֹא חֲזַאי דְּמָא** – שאיני רואה דמים. **דַּאֲמִינָא** [–שאמרתי], **בְּטִבְעָא לֹא יָדַעְנָא** – אם איני יודע ומבחין בחכמת טבע הארץ, **בְּדְמָא יָדַעְנָא** – איך אדע להבחין בדמים.

תמהה הגמרא: **לְמִימְרָא** – האם בא הדבר לומר **דִּבְטִבְעָא תַּלְיָא מִלְּתָא** – שדבר זה, כלומר, הידיעה להבחין בדמים, תלויה בידיעת חכמת טבע הארץ, **וְהָא רַבָּה הוּא דְּיָדַע בִּטְבָעָא,** ואף על פי כן **לֹא יָדַע בְּדְמָא,** הרי שהידיעה בדמים אינה תלויה בידיעת טבע הארץ.

מתרצת הגמרא: **כָּל שֶׁכֵּן קָאָמַר** – כוונת רבי זירא ללמוד בקל וחומר שאינו ראוי לראות דם, וכך אמר, **וּמָה** אם **רַבָּה דְּיָדַע בִּטְבָעָא,** ואף על פי כן **לֹא חֲזָא דְּמָא,** והרי שחכמת הבחנת הדמים קשה יותר מחכמת טבע הארץ. **וַאֲנָא אֶחֱזֵי** – ואני שאף בחכמת טבע הארץ איני יודע האם אוכל לראות מראות דמים, כלומר, מכל שכן שאיני ראוי לזה.

הגמרא מבארת שאמוראים לא רצו לראות דם במקומו של רב יהודה: **עוּלָּא אִקְּלַע** [–בא] **לְפוּמְבְּדִיתָא, אֲיִתוּ** [–הביאו] **לְקַמֵּיהּ דְּמָא, וְלֹא חָזָא** – ולא רצה לראות אותו. **אָמַר, וּמָה** אם **רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּמָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל הָוָה** – שהיה נקרא רבן של בני ארץ ישראל, על שם שהיה בקי במראות דמים יותר מכל חכמי ארץ ישראל, ומכל מקום **כִּי מִקְּלַע לְאַתְרָא דְּרַב יְהוּדָה** – כשהיה בא לפומבדיתא שהוא מקומו של רב יהודה, **לֹא חָזֵי דְּמָא,** משום כבודו של רבי יהודה, **אֲנָא אֶחֱזֵי** – ואני כן אראה, כלומר, אם כן מכל שכן שאני לא אראה דם בפומבדיתא.

הגמרא מבררת מדוע נקרא רבי אלעזר 'מרא דארעא דישראל': **וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ** – ומדוע קראו לרבי אלעזר **'מָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל'.** משיבה הגמרא: שקראו לו כן על שם בקיאותו בידיעת מראות דמים, וכמו שמבואר מן המעשה **דְּהַהִיא אִתְּתָא** – שהיה באשה אחת, **דְּאַיְיתָא דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, הָוָה יָתִיב** [–היה יושב] **רַבִּי אַמִּי קַמֵּיהּ** – לפני רבי אלעזר, **אַרְחֵיהּ** – רבי אלעזר הריח את הדם, **וְאָמַר לָהּ** – לאשה, **הַאי דַּם חִימּוּד הוּא** – דם זה בא לך משום שנתאוית לבעלך, והתאוה גרמה את ראיית הדם]. **כָּתַר דְּנַפְקָה** – לאחר שיצאה האשה מלפני רבי אלעזר, **אִטַּפֵּל** [–התחבר] **לָהּ רַבִּי אַמִּי,** כלומר, ניגש אליה לברר אם רבי אלעזר כיון לאמת, **אָמְרָה לֵיהּ** האשה לרבי אמי, אכן כך היה, **בַּעְלִי הָיָה כַּדְּרֵךְ, וַחֲמַדְתִּיו,** וכמו שאמר רבי אלעזר. **קָרֵי עֲלֵיהּ** רבי אמי על רבי אלעזר, את הפסוק שאמר דוד המלך בשבח יראי ה' (תהילים כה יד), **'סוֹד ה' לִירֵאָיו'** – סודות ה' אינם מתגלים אלא ליראי ה'. ואף כאן, גילה הקב"ה הסודות של חכמת הבחנת הדמים לרבי אלעזר שהוא ירא ה'. ועל שם בקיאתו בחכמה זו, נקרא 'מרא דארעא דישראל'.

הגמרא מביאה מעשה באשה גויה שבחנה אם רבא בקי בדמים: אשה גויה ששמה **'אַפְּרָא הוֹרְמִיז'],** שהיתה **אִמֵּיהּ דְּשִׁבּוֹר מַלְכָּא** – אמו של המלך 'שבור', **שַׁדַּרָה** [–שלחה] **דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, הָוָה יָתִיב רַב עוֹבַדְיָה קַמֵּיהּ** – והיה רב עובדיה יושב לפניו, **אַרְחֵיהּ** – הריח רבא את הדם, **אָמַר לָהּ** לאיפרא, **הַאי** [–דם זה], **דַּם חִימּוּד הוּא].** **אָמְרָה לֵיהּ** איפרא **(לבריה) [לְבָרָהּ]** – לבנה, **תָּא חֲזִי כַּמָּה חַכִּימֵי יְהוּדָאֵי** – בא וראה כמה היהודים חכמים הם, שכן רבא כיון לאמת בהבחנת הדם שלי. **אָמַר לָהּ** בנה, **דִּלְמָא** – שמא לא אמר כן רבא מחכמתו, אלא **כְּסוּמָא** – כמו עיור שרוצה לרדת מן העלייה לבית **בַּאֲרוּבָּה,** כלומר, דרך הארובה, שאינו רואה את הארובה, אלא הולך לתומו ומגשש עד שמוצא אותה במקרה ויורד בה. וכך גם מה שאמר רבא שהוא דם חימוד שמא לא אמר כן מחכמתו, אלא מפני שחשב שאולי במקרה יכוין לאמת ואכן כך היה. **הָדַר שַׁדַּרָה לֵיהּ שִׁתִּין מִינֵי דְּמָא** – חזרה איפרא ושלחה לרבא ששים מיני דם להורות בהם, שמתוך כך תראה אם אכן בקי הוא במראות דם. **וְכוּלְּהוּ אַמְרִינְהוּ** – ובכולם אמר איזה מין דם הם, וכיון לאמת. **הַהוּא כַּתְרָא** – הדם האחרון ששלחה לו **דַּם כִּנִּים הָוָה, וְלֹא יָדַע** רבא שהוא כן. **אִסְתַּיֵּיעַ מִילְּתָא** – נסתייע הדבר מן השמים, **וְשַׁדַּר לָהּ סְרִיקוּתָא דִּמְקַטְּלָא כַּלְמֵי** – ושלח לה רבא במתנה מסרק נאה שהורגים עליו כינים, וחשבה איפרא שבודאי הבחין רבא שהדם הוא מכינים ולכן שלח לה מתנה זו, ולכך **אָמְרָה, יְהוּדָאֵי** – אתם היהודים, **בְּתַנּוּנֵי דְּלִבָּא יָתְבִיתוּ** – בחדרי הלב אתם יושבים, כלומר, כל חכמה מצויה בכם].

הגמרא מבארת מדוע נמנע רב יהודה מלהורות בדמים: **אָמַר רַב יְהוּדָה, מֵרֵישָׁא** [–מתחילה] **הֲוָה חָזֵינָא דְּמָא** – הייתי רואה דמים. אבל **כֵּיוָן דְּאָמְרָה לִי אִמֵּיהּ דְּיִצְחָק בְּרִי** – אמו של יצחק בני, כלומר, אשתי, **הַאי טִיפְתָּא קַמַּיְיתָא לֹא מַיְיתִינַן לָהּ קַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנָן** – אין אנו נוהגות להביא לפני החכמים את טיפת הדם הראשונה של התחלת הראייה, **מִשּׁוּם דְּזִהְמָא** – שאותה טיפה מזוהמת מפני שמעורבים בה שאר דברים הנמצאים בגוף האשה בימים שאינה רואה בהם דם. ושמא מחמת הזיהום נראית הטיפה טמאה אף על פי שהיא טהורה. ומאחר שנודע לי דבר זה, שוב **לֹא חָזֵינָא,** לפי שאני חושש שמא הצבע של הדם שמביאות, שונה מן הצבע האמיתי של הטיפה הראשונה. ואף אם הדם המובא לפני אין בו מראה של דם טמא, שמא אם הייתי רואה את הטיפה הראשונה הייתי מטמא אותה. ואף על פי כן יולדת שבאה לשאול על דם שראתה **בֵּין טֻמְאָה לִטְהוֹרָה** – בין ימי טומאתה לימי טהרתה, כלומר, כשכלו ימי טוהר שלאחר לידת זכר או נקבה, וראתה דם לאחר מכן, ובאתה לשאול אם הוא דם טמא או דם טהור, **וַדַּאי חָזֵינָא** – דם זה אני כן רואה להורות בו אם הוא מחמשה דמים הטמאים או לא, לפי שבזה אין האשה חוששת להביא גם את הטיפה הראשונה שראתה, שכן טיפה זו אינה מזוהמת כיון שכל הימים שקדמו לראייתה היתה מוחזקת לראות דם].

הגמרא מבארת מתי מותר לחכם לטהר מה שטימא חבירו. מספרת הגמרא: **יַלְּתָא** אשת רב נחמן, **אַיְיתָא** [–הביאה] **דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, וְטַמֵּי לָהּ. וְהָדַר** – וחזרה **וְאַיְיתָא** את אותו הדם **לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְדַכֵּי** [–וטיהר] **לָהּ.** מקשה הגמרא: **וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי** – והיאך עשה רב יצחק כן, לטהר מה שכבר טימא רבה בר בר חנה, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **חָכָם שֶׁטִּימֵּא** בשאלה של טומאה וטהרה, **אֵין חֲבֵרוֹ** החכם **רַשַּׁאי לְטַהֵר.** וכן חכם **שֶׁאָסַר** בשאלה של איסור והיתר, **אֵין חֲבֵרוֹ רַשַּׁאי לְהַתִּיר].** מתרצת הגמרא: רב יצחק באמת **מְעַיְּקָרָא** [–בתחילה] **טַמּוּיֵי הָוָה טְמֵי לָהּ,** משום כבודו של רבה בר בר חנה], **וְכֵיוָן דְּאָמְרָה לֵיהּ** ילתא, **דְּכָל יוֹמָא** – שבכל יום **הֲוָה** רבה בר בר חנה **מְדַכֵּי לִי כִּי הַאי גַּוְנָא** – מטהר לי דם כזה], **וְהַאיְדְּנָא הוּא** – ומה שטימא היום הוא משום **דְּחָשׁ בְּעֵינֵיהּ** – שכאבו עיניו, ולכך **דַּכֵּי** [–טיהר] **לָהּ** רב יצחק את הדם, לפי שתלה שגם היום היה רבה בר בר חנה מטהר לה אם הייתה ראייתו טובה.

הגמרא מבררת האם אשה נאמנת לומר שהחכם טיהר לה דמה.

המשך בעמוד קמה

יין **הַשָּׁרוֹנִי** כשהוא מזוג כשיעור ששנינו במשנה, הרי הוא **נִידּוֹן** כְּמו יין **כַּרְמֶלִי** כשהוא **חַי וְלֹא מָזוּג**, כלומר, כשם שבודקים דם ביין השרוני המזוג, כך בודקים אותו ביין הכרמלי שאינו מזוג, שכן צבעיהם שוים. אבל רק בעוד היין הכרמלי **חָדָשׁ, וְלֹא** לאחר שנעשה **יָשָׁן**, לפי שכשהוא ישן אין צבעו דומה לצבעו של היין השרוני המזוג.

הגמרא מבארת כיצד בודקים ביין: **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, וְכוּלָּן** – כל היינות האלו, **אֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן** [–בהן] **אֶלָּא** כשהן **בְּכוֹס** של זכוכית שעושים בעיר **טִבֶּרְיָא**, ורק בכוס **פָּשׁוּט** – דק.

הגמרא מבארת מדוע בודקים דווקא בכוס העשוי בטבריא. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** בודקים דווקא בכוס העשוי בטבריא, ולא בכוס העשוי בשאר מקומות. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, כוס **שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ**, שתוכו **מַחֲזִיק לוֹג, עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּנֶה** זכוכית, וכוס המחזיק **שְׁנֵי לוּגִין, עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּאתַיִם** – משני מנים זכוכית, ומתוך כך דפנות הכוס עבות, ואין מראה היין נראה בו. אבל **כּוֹס** שעושים **בְּטִבֶּרְיָא, הַפָּשׁוּט** – דק, **אֲפִילּוּ** אם תוכו **מַחֲזִיק שְׁנֵי לוּגִין, עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּנֶה** זכוכית בלבד, ומתוך כך דפנות הכוס דקות, **וְאֵירֵדִי דִּקְלִישׁ** – והואיל ודפנות הכוס דקות, **יָדֵיעַ בֵּיהּ טְפֵי** – נראה בו יותר צבע היין.

הדרן עלך כל היד

פרק שלישי - המפלת חתיכה

בפרק שלפנינו יתבאר כיצד נטמאת האשה טומאת לידה, ויבוארו בו גם מקרים שבהם מפלת אינה טמאה טומאת לידה אלא טומאת נדה.

משנה

המשנה מפרשת דיני הפלות שאינה טמאה מחמתן טומאת לידה: אשה **הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה** של בשר שאין לה צורה אינה טמאה מחמתה טומאת לידה, מפני שבשר בעלמא הוא ולא ולד, ומכל מקום **אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם**, שראתה דם בשעת ההפלה, הרי היא **טְמֵאָה** טומאת נדה, מחמת הדם, **וְאִם לָאו**, שלא ראתה דם, **טְהוֹרָה** אף מטומאת נדה.

רַבִּי יְהוּדָה חולק **וְאוֹמֵר, בֵּין כָּךְ** – שראתה דם, **וּבֵין כָּךְ** – שלא ראתה דם, **טְמֵאָה** טומאת נדה.

המשנה מפרשת דין מפלת צורות אדומות: אשה **הַמַּפֶּלֶת** חתיכה שהיא **כְּמִין** צורת **קְלִיפָּה** אדומה, או **כְּמִין שְׁעָרָה** אדומה, או **כְּמִין עָפָר** אדום, או **כְּמִין יַבְחוּשִׁין** [–יתושים] **אֲדוּמִים**, אף על פי שאינה טמאה לידה, מפני שאינן ולד, מכל מקום **תַּטִּיל** את החתיכות **לַמַּיִם** כדי לבדוק, **אִם נִמּוֹחוּ** במים, בודאי דם קרוש הן **וּטְמֵאָה** מחמתן טומאת נדה, **וְאִם לָאו** – שלא נמוחו, הרי היא **טְהוֹרָה**.

המשנה מפרשת דין המפלת ולדות בדמות בעלי חיים: אשה **הַמַּפֶּלֶת** ולד שצורתו **כְּמִין דָּגִים**, או כמין **חֲגָבִים**, או כדמות **שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים**, אינה טמאה טומאת לידה מפני שאינם ולד, ועל כן **אִם יֵשׁ עִמָּהֶם דָּם**, שראתה דם בהפלה, **טְמֵאָה** טומאת נדה, **וְאִם לָאו** – שלא ראתה דם, הרי היא **טְהוֹרָה**. אך אשה **הַמַּפֶּלֶת** ולד שצורתו **כְּמִין בְּהֵמָה**, או **חַיָּה וָעוֹף, בֵּין** אם היו מהמינים **הַטְּמֵאִין, וּבֵין** אם היו מהמינים **הַטְּהוֹרִין**, הרי זו טמאה טומאת לידה כדין מפלת ולד גמור. ולכן **אִם** הפילה **זָכָר, תֵּשֵׁב לְזָכָר** – דינה כיולדת זכר שטמאה שבעה ימים, ויש לה אחר כך שלשים ושלשה ימי טוהר, **וְאִם** הפילה **נְקֵבָה, תֵּשֵׁב לְנְקֵבָה** – דינה כיולדת נקבה שטמאה שבועים, ויש לה אחר כך ששים וששה ימי טוהר, **וְאִם אֵין יָדוּעַ** אם הוא זכר או נקבה, **תֵּשֵׁב** מספק **לְזָכָר וְלִנְקֵבָה** – עליה להחמיר את החומרות של יולדת זכר ושל יולדת נקבה, ולכן טמאה שבועים כיולדת נקבה, וימי הטוהר שלה מסתיימים לאחר ארבעים ימים מיום ההפלה, כיולדת זכר, אלו **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים** חולקים **וְאוֹמְרִים** שכָּל ולד **שֶׁאֵין בּוֹ מְצוּרַת אָדָם, אֵינוֹ וָלָד**, ואין אמו טמאה לידה.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בטעמו של רבי יהודה שטימא מפלת חתיכה שאין עמה דם: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה** מפלת חתיכה שאין עמה דם, **אֶלָּא** בְּמפלת **חֲתִיכָה שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים** – שצבעה כאחד מארבעת הגוונים של דם טמא השנויים לעיל (יט.), שהם אדום, כקרן כרכום, כמימי אדמה וכיין מזוג. ומשום שלדעתו החתיכה עצמה היא דם נדות קרוש, ולכן אם היא בגוון דם טמא היא מטמאה כדם ממש. **אֲבָל** המפלת חתיכה **שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים** – בגוון אחר, שגם דם לח באותו גוון אינו מטמא, מודה רבי יהודה שהיא **טְהוֹרָה**, שאף על פי שדם קרוש הוא, מכל מקום אינו מהדמים הטמאים. אך חכמים מטהרים אפילו בארבעת מיני דמים הטמאים, מפני שלדעתם החתיכה אינה דם קרוש כלל, אלא דרך הרחם לגדל חתיכות בשר, ואין בהם טומאה.

הגמרא מביאה דעה חולקת: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, המפלת חתיכה **שֶׁל** אחד **מאַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים** הטמאים, **דִּבְרֵי הַכֹּל** – בין לרבי יהודה ובין לחכמים היא **טְמֵאָה**, מפני שדם נדות הוא שקרש. והמפלת חתיכה **שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים, דִּבְרֵי הַכֹּל טְהוֹרָה**, מפני שאפילו אם דם קרוש הוא, אינו דם טמא. **לֹא נֶחְלְקוּ** רבי יהודה וחכמים **אֶלָּא** כְּשֶׁהַפִּילָה חתיכה, **וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה**, שאבדה החתיכה קודם שבאה לפנינו, ואינה יודעת אם היתה של ארבעת מיני דמים או לא, **שרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, זִיל בָּתַר** – עליך ללכת אחרי **רוֹב הַחֲתִיכוֹת** בעולם, **וְרוֹב הַחֲתִיכוֹת** בעולם **שֶׁל** (מִינֵי) **אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים הָווּיִין** – הן מארבעת מיני הדמים הטמאים, ולכן אנו תולים שגם חתיכה זו שאבדה היתה מן הרוב, וטמאה היא. **וְרַבָּנָן סָבְרִי** – וחכמים סוברים **לֹא אָמְרִינַן** – אין אנו אומרים **שרוֹב הַחֲתִיכוֹת** בעולם הן **שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים**, מפני שלא הוחזק אצלנו שכך הוא הרוב, וטהורה היא.

הגמרא דוחה את שתי השיטות. מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הדבר שהמחלוקת היא רק לענין חתיכות בגוונים מסוימים, **וְהָא כִּי אֲתָא** – והרי כשבא **רַב הוֹשַׁעְיָא** מִבני העיר **גְּהַרְדְּעָא** מהישיבה שבה למד, **אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – בא והביא ברייתא בידיו, **הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה אֲדוּמָה** או **שְׁחוֹרָה** או **יְרוּקָה וְכֵן לְבָנָה**, בכל אלו **אִם יֵשׁ עִמָּהּ** ראיית **דָּם, טְמֵאָה** טומאת נדה, **וְאִם לָאו**, שלא היה עמה דם, הרי היא **טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם היה עמה דם ובין אם לא, הרי היא **טְמֵאָה** טומאת נדה. ומברייתא זו **קַשְׁיָא לִשְׁמוּאֵל בַּחֲדָא** – קשה על שמואל קושיא אחת, **וּלְרַבִּי יוֹחָנָן בִּתְרֵתֵי** – ועל רבי יוחנן קשה שתי קושיות.

מפרשת הגמרא את הקושיות: **לִשְׁמוּאֵל בַּחֲדָא** – על שמואל קשה קושיא אחת, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה** מפלת חתיכה שאין עמה דם **אֶלָּא בַּחֲתִיכָה שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי הַדָּמִים** הטמאים, **וְהָא קָתָנֵי** – והרי שנינו בברייתא מפלת חתיכה **יְרוּקָה וּלְבָנָה**, שאינן ממיני הדמים הטמאים, **וְאַף** על פי כן **פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה** – רבי יהודה חולק ומטמא, ומוכח שלדעתו גם בחתיכה שאינה מארבעת מיני דמים טמאה.

וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ולומר **כִּי פְּלִיג** – שכאשר נחלק **רַבִּי יְהוּדָה** בברייתא, לא נחלק אלא **באֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה** – לענין מפלת חתיכה אדומה או שחורה, שהן מארבעת מיני הדמים הטמאים, **וְאַיְרוּקָה וּלְבָנָה** – אבל לענין מפלת חתיכה ירוקה או לבנה, שאינן מארבעת מיני הדמים, **לֹא** נחלק, והוא מודה שטהורה. היה בידך לפרש כך, **אֶלָּא** שאם כן יהיה קשה **יְרוּקָה וּלְבָנָה לְמַאן קָתָנֵי לַהּ** – לצורך ביאור דברי מי מהתנאים שנה התנא מפלת חתיכה ירוקה או לבנה, **אִילֵימָא** – אם נאמר ששנה אופן זה לדברי **רַבָּנָן**, וכי אפשר לומר כך, **הַשְׁתָּא** – והלא מעתה יהיה קשה, הרי אפילו במפלת חתיכה **אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה**, שהם מהמינים הטמאים **מְטַהֲרֵי רַבָּנָן** – חכמים מטהרים, **יְרוּקָה וּלְבָנָה מִיבַּעְיָא** – וכי יש צורך להשמיע שהם מטהרים במפלת חתיכה לבנה או ירוקה, שאינן מהמינים הטמאים. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי שנה התנא מפלת חתיכה ירוקה או לבנה לְצורך ביאור דברי **רַבִּי יְהוּדָה, וּפְלִיג** – והשמיענו שאפילו בחתיכה שאינה מארבעת המינים הטמאים חולק רבי יהודה ומטמא.

הגמרא מוסיפה לבאר את הקושיא לדעת רבי יוחנן: **וְתוּ** – ועוד, **לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** שכשמפלת חתיכה **שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים** לדִבְרֵי

המשך בעמוד קד

הַשָּׁרוֹנִי נִידוֹן כַּכַּרְמֵלִי, חַי - וְלֹא מָזוּג, חָדָשׁ - וְלֹא יָשָׁן. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי: וְכוּלָּן אֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן אֶלָּא בְּכוֹס טִבְרְיָא פָּשׁוּט. מַאי טַעֲמָא? אָמַר אַבָּיֵי: שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, מַחֲזִיק לוֹג - עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּנֶה, שֶׁנֵּי לוּגִין - עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּאתַיִם. כּוֹס טִבְרְיָא פָּשׁוּט, אֲפִילּוּ מַחֲזִיק שְׁנֵי לוּגִין - עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִמָּנֶה, וְאַיְּידֵי דְּקָלִישׁ - יְדִיעַ בֵּיהּ טִפִּי.

הדרן עלך כל היד

הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - טְמֵאָה. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפָּה, כְּמִין שְׂעָרָה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין יַרְחוּשִׁין אֲדוּמִים - תַּטִּיל לַמַּיִם, אִם נִמּוֹחוּ - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים, חֲגָבִים, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אִם יֵשׁ עִמָּהֶם דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, אִם זָכָר - תֵּשֵׁב לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, וְאִם אֵין יָדוּעַ - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵין בּוֹ מְצוּרַת אָדָם - אֵינוֹ וָלָד. **גמרא** אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בַּחֲתִיכָה שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים, אֲבָל שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים - טְהוֹרָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים - דִּבְרֵי הַכֹּל טְמֵאָה, שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים - דִּבְרֵי הַכֹּל טְהוֹרָה. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא שֶׁהַפִּילָה וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: זִיל בָּתַר רוֹב חֲתִיכוֹת, וְרוֹב חֲתִיכוֹת שֶׁל (מִינֵי) אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים הֲוָיְין. וְרַבָּנַן סְבְרִי: לָא אָמְרִינַן רוֹב חֲתִיכוֹת שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים. - אִינִי, וְהָא כִּי אֲתָא רַב הוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה אֲדוּמָה, שְׁחוֹרָה, יְרוּקָה, וּלְבָנָה, אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְמֵאָה - קַשְׁיָא לִשְׁמוּאֵל בַּחֲדָא, וּלְרַבִּי יוֹחָנָן בִּתְרֵתֵי. לִשְׁמוּאֵל בַּחֲדָא - דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בַּחֲתִיכָה שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים, וְהָא קָתָנֵי יְרוּקָה וּלְבָנָה, וּפְלִיג רַבִּי יְהוּדָה! וְכִי תֵּימָא: כִּי פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה - אַאֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה, וְאִירוּקָה וּלְבָנָה - לָא, אֶלָּא יְרוּקָה וּלְבָנָה לְמַאן קָתָנֵי לָהּ? אֵילֵימָא רַבָּנַן - הָשְׁתָּא אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה מְטַהֲרֵי רַבָּנַן, יְרוּקָה וּלְבָנָה מִיבַּעְיָא? אֶלָּא לָאו - לְרַבִּי יְהוּדָה, וּפְלִיג! וְתוּ, לְרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲמַר: שֶׁל אַרְבַּעַת מִינֵי דָמִים - דִּבְרֵי הַכֹּל טְמֵאָה, הָא קָתָנֵי אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה, וּפְלִיגִי רַבָּנַן! וְכִי תֵּימָא: כִּי פְּלִיגִי רַבָּנַן - אִירוּקָה וּלְבָנָה, אֲבָל אַאֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה - לָא, אֶלָּא אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה לְמַאן קָתָנֵי לָהּ? אֵילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - הָשְׁתָּא יְרוּקָה וּלְבָנָה טְמֵאָה, אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה מִיבַּעְיָא? אֶלָּא לָאו - רַבָּנַן, וּפְלִיגִי! אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּאֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם קָמִיפַּלְגִי, וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: קָשְׁתָּה שְׁנַיִם וְלִשְׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה,

רש"י

השרוני — מזוג. **נידון כברמלי חי** — דהכי נמי בדקי בברמלי חי. ואית דגרסי: כשרוני נידון הברמלי. **בכוס טבריא של זכוכית פשוט** — טנב"ש. ואיידי דקליש, נראה בו אדמומית היין. **הדרן עלך כל היד**

משנה המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה — משום נדה. **ואם לאו טהורה** — דלאו לידה היא. דאי לידה הויא, בלא דם נמי טמאה, דכתיב (ויקרא יב): "כימי נדת דותה תטמא". **רבי יהודה אומר כו'** — מפרש בגמרא. **כמין שערה** — שער. **יבחושין** = יתושין. **אם נימוחו טמאה** — משום נדה, דדם הוא. **מין דגים** — נמי לאו ולד הוא, וטעמא מפרש בגמרא. הלכך אי איכא דם טמאה — נדה, ואם לאו — טהורה. **תשב לזכר** — ימי טומאת שבעה וימי טהרה. לא גרסינן "וכל דמים שתראה בהן טהורין". **לזכר ולנקבה** — לחומרא: ימי טומאה דנקבה שבועים, וימי טוהר כלים לסוף ארבעים יום כזכר, ולא שמונים כנקבה. ובגמרא מפרש מאי שנא דלחיזה ועוף קרי "ולד" יותר מדגים.

גמרא של **ארבעה מיני דמים** — דקסבר: היא גופה דם, הלכך טמאה נדה, אבל ולד לא הוי. **ירוקה ולבנה** — לאו מארבע מיני דמים הן, אלא: אדום, וכמימי אדמה, וכקרן כרכום, וכמזוג. ושחור לא קא חשיב, דהיינו אדום אלא שלקה. **לא אמרינן כו'** — דקסברי: אין רוב חתיכות של ארבע מיני דמים, דלא אתחזק לן האי רובא. **למאן קתני לה** — כלומר, להודיע דבריו של מי בא. **אלא לרבי יהודה** — להודיע דאירוקה ולבנה נמי פליג. **ותו לרבי יוחנן וכו'** — כלומר, הך קושיא דירוקה ולבנה לא איבעי לן לפרושי. דכי היכי דקשיא ליה לשמואל, קשיא ליה לרבי יוחנן. דהא רבי יוחנן נמי אמר על שאר מינין לרבי יהודה טהורה, והכא קתני ירוקה ולבנה, ופליג רבי יהודה! ותו קשיא אחריתי לרבי יוחנן, דאמר: של ארבעת מיני דמים דברי הכל כו'. **הכי גרסינן וכי תימא** — כי פליגי רבנן אירוקה ולבנה, אלא אדומה ושחורה למאן קתני לה כו', אלא לאו רבנן, ופליגי. **פתיחת הקבר** — הרחם. **בלא דם** — דם לידה. הלכך לרבנן כי ליכא דם — טהורה, ואפילו החתיכה של ארבע מיני דמים. דחתיכה לאו דם הוא, אלא בשר. ולא אמר דם אחר איכא, ואנן הוא דלא חזינן, דקסברי רבנן: אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. לרבי יהודה, אפילו ירוקה ולבנה טמאה, דודאי דם אחר הוה, ואנן הוא דלא חזינן, דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. **קשתה שנים** — בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה, וראתה דם מחמת קושי. **ולשלישי הפילה** — ואינה יודעת אם ראתה דם באותה לידה, אם לאו. **ואינה יודעת** — אם נפל הוא, ואם רוח בעלמא הוא.

הרי

תוספות

אלא בחתיכה של ארבעה מיני דמים — דקסבר רבי יהודה: דם נדות הוא, ונקרש ונעשה חתיכה, כדאמר לקמן גבי "מפלת מין דגים". ורבנן סברי: מקור מגדל חתיכה, ולא דם נדות הוא. **ורבנן** סברי לא אמרינן רוב חתיכות — תימה: ונימא דהוה פלגא ופלגא, ויהא ודאי טמא ברשות היחיד, אף על גב דאיכא חזקת טהרה! ויש לומר: דאמרינן לעיל (יח,ב) דאפילו לרבי יהודה לא הוי רוב גמור, ואין שורפין עליו את התרומה, ולרבנן אפילו פלגא לא הוי, ואדרבה רוב החתיכות לאו של ארבעה מיני דמים הם. **לרבי** יוחנן אדומה ושחורה למאן קתני לה אי לרבי יהודה — והכי פירושו: המפלת אדומה ושחורה דינו כדמפרש רבי יהודה בסיפא: השתא ירוקה כו'. ומתוך פירוש רבינו חננאל משמע דלא גרסינן "וכי תימא כי פליגי רבנן אירוקה ולבנה", וכן נראה, דהא בהדיא קתני במילתייהו שחורה ואדומה, ואין זו סוגיית התלמוד.

[שייך לעמ' כא,ב] **ואינו** נאכל — דאימא: לא ראתה ולא ילדה, ושני קרבנות אין צריכה להביא, משום דאימא ראתה וילדה — דאם כן קושי סמוך ללידה הוא, וטהורה, כיון דלא שפתה מעת לעת, דיש קושי לנפלים. וכן צריך לומר לרבי יהושע, דסבר: יש קושי לנפלים. דאי אין קושי, היה לה להביא שני קרבנות: של זיבה דהוי ודאי — נאכל, ושל לידה דהוי ספק — אינו נאכל. דלזיבה וללידה לא סגי בקרבן חד, מידי דהוי אחלב ודם, כדאמרינן בפרק שני דכריתות (ט,ב), ולקמן בפרק "יוצא דופן" (מ,א).

באפשר

תוספות

באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי — להך לישנא תימה: ד"שלשה מקומות" דקאמר רבי יוחנן לעיל (יח,א), דהלכו חכמים אחר הרוב, למעוטי מאי? **בתוכה** מאדים — ואף על גב דלא האדים מבחוץ. ונראה דאם האדים מבחוץ, עדיף טפי, אפילו לא האדים מבפנים. כמו דם אגור, דבפנים אינו מועיל אלא לסומכוסו, ומבחוץ — אפילו לרבנן. **זוזא** — פירש בערוך: שם חכם. **אם** יש בה עצם טמאה לידה — והא דתנן הך קודם הא דדם אגור דמיירי נמי בנדה ולא בלידה — משום דתני כל דבריתא ברישא. **והאמר** רבי שמעון בן יוחי — ואם תאמר: וליסייעיה ממתניתין דבעי עמה דם! ויש לומר: היינו משום דקסבר דאינו דם נדות. **הא** דם נדה טמאה אפילו בשפופרת — ואם תאמר: מנליה הא, אימא הא דדם נדה טמאה משום דפלי פלויי, וקרינן ביה "בבשרה", כדמשני אביי לפירוש רש"י? ויש לומר: דנראה לו למקשה דרבנן פליגי אמאי דקאמר רבי אליעזר בהדיא "בבשרה" — ולא בשפיר ולא בחתיכה. ואתו רבנן למימר: דלא מטעם "בבשרה" טהור, אלא משום דאינו דם נדות. הא אם היה דם נדות — טמאה, אפילו בשפופרת. דאי דם נדות טהור בשפופרת — אם כן, לא הוו פליגי רבנן אמאי דקאמר רבי אליעזר בהדיא.

כי

רש"י

הרי זו **ספק לידה וספק זיבה** — ספק אם זיבה היא, וחייבת בקרבן זיבה. ספק אם לידה היא, וחייבת בקרבן לידה. ספק אינה לא לידה ולא זיבה, ואין עליה קרבן. כיצד? אם ילדה בשלישי ולד גמור — הרי כאן לידה ולא זיבה. ואפילו ראתה דם עם לידתה להשלים שלש ראיות, דקושי סמוך ללידה רחמנא טהרה, לקמן בפרק "בנות כותים" (לו,ב): "כי יזוב זוב דמה" — דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד. ואם לא היה ולד, וראתה דם עם לידתה — הרי כאן זיבה גמורה. דהשתא לאו קושי סמוך ללידה הוא, דאין כאן לידה. ואם לא היה ולד, ולא ראתה דם — אין כאן לא לידה ולא זיבה, דשני ימים הוא דחזאי. הלכך מביאה קרבן אחד לאכול בקדשים — דשמא יולדת או זבה היא. ואינו נאכל חטאת העוף שלה — דשמא אינה לא יולדת ולא זבה. דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ובשלישי לא חזאי, וולד נמי לא הואי — והאי קרבן מליקת חולין היא, ונבלה. **שאי אפשר** — הלכך, מה נפשך: אם ולד הוא — הרי כאן לידה, ואם אינו ולד — הרי כאן זיבה, דבשלישי חזאי. **ועדיפא** — חמירא. **אם תוכה מאדים** — הבשר מאדים, ואפילו אין שם דם ממש. **כסומכוס** — דאמר: תוכה כעמה. ועדיפא מדסומכוס, דאיהו בעי דם ממש. **טמאה** לידה — ויש לה ימי טוהר, ותשב לזכר ולנקבה ימי טומאה דנקבה וימי טוהר דזכר. **לבנה** — דהוא מין בשר. **זוגא דמן חדייב** — שני תלמידי חכמים מאותו מקום. **אגור** — דם הרבה. **כסומכוס** — דאמר: דם שבתוכו מטמא אותה משום נדה. **וקילא מכולהון** — מדסומכוס — דלא בעי אגור, ומדרבי אחא — דאמר אפילו אין תוכה אלא מאדים. **בשפופרת** — הכניסה קנה חלול באותו מקום, ונמצא בתוכו דם. **בבשרה** — "דם יהיה זובה בבשרה" — שיצא דרך כותלי בית הרחם, ואין מפסיק. והאי קרא בנדה כתיב, ופרשה שניה נאמרה בזבה (ויקרא טו): "ואשה כי יזוב זוב דמה" וגו'. **שמטמאה בפנים כבחוץ** — מאחר שיצא מן המקור לפרוזדור, והעמידו כותליה — מיד היא מטמאה. מה שאין כן בזב ובעל קרי, דאין מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ. **אם יש בה דם אגור כו'** — ומאי שנא משפופרת? **דרכה של אשה לראות דם בחתיכה** — הלכך "בבשרה" קרינא ביה, דמין במינו — לא חייץ. **שפיר** — עור הולד קודם שנבראו בתוכו גידים ועצמות ובשר. **דפלי פלויי** — שיש בה שורות שורות ביקועים מבחוץ, והדם שם. **דתנא קמא** — לא מטהר לה אלא מגזרת הכתוב, סבר: האי דם טהור הוא, ומשום חציצה היא טהורה, ומשום גזרת הכתוב. והוא הדין לשפופרת, כיון דטעמא משום חציצה הוא. **והני מילי דשיעא** — חתיכה, והדם בתוכה לא נגע. **אבל היכא דפלי פלויי** — והדם שם ונוגע ברחם. **טמאה** — דקרינן "בבשרה". והיינו דקאמרי: אם יש עמה דם, דפלי פלויי — טמאה, ואם לאו — טהורה. ורבנן בתראי לא דייקי לישנא דקרא, והאי דמטהרי: משום דלאו דם נדה הוא. הלכך לא שנא בתוכה כי שיעא, ולא שנא פלי פלויי דנגע ברחם — טהורה. אבל שפופרת, דם נדה היא — טמאה. דלא דרשינן "בבשרה" אלא לטמאה בפנים כבחוץ. **כולי עלמא לא פליגי (דטהורה** — דאין דרך הרואה בכך).

כי

הֲרֵי זוֹ סְפֵק לֵידָה סְפֵק זִיבָה, מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לֵהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בַּחֲתִיכָה שֶׁל אַרְבָּעָה מִינֵי דָמִים, אֲבָל שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים - טְהוֹרָה. אִינִי, וְהָא כִּי אֲתָא רַב הוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה יְרוּקָה וּלְבָנָה, אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - טְמֵאָה. קָתָנֵי "אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה יְרוּקָה וּלְבָנָה" - וּפְלִיג רַבִּי יְהוּדָה! וְכִי תֵּימָא: כִּי פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה - אַאֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה, אֲבָל יְרוּקָה וּלְבָנָה - לָא, אֶלָּא יְרוּקָה וּלְבָנָה מַאן קָתָנֵי לָהּ? אִילֵימָא לְרַבָּנַן - הָשְׁתָּא אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה קָא מִטַּהֲרֵי רַבָּנַן, יְרוּקָה וּלְבָנָה מִיבַּעְיָא? אֶלָּא לָאו - לְרַבִּי יְהוּדָה, וּפְלִיג! אֶלָּא אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּאֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם קָמִיפַּלְגִי, וּכְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: קָשְׁתָה שְׁנַיִם וְלַשְּׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק לֵידָה סְפֵק זִיבָה, מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, סוּמְכוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר כִּדְבָרָיו: קוֹרְעָהּ, אִם יֵשׁ דָּם בְּתוֹכָהּ - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. בְּרַבָּנַן, וַעֲדִיפָא מִדְּרַבָּנַן - דְּאָמְרִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם, וַעֲדִיפָא מִדְּרַבָּנַן - דְּאִינְהוּ סָבְרִי עִמָּהּ - אִין, בְּתוֹכָהּ - לָא, וְסוּמְכוֹס סָבַר: אֲפִילּוּ בְּתוֹכָהּ. וְתַנְיָא אִידָךְ, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: קוֹרְעָהּ, אִם תּוֹכָהּ מַאֲדִים - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. כְּסוּמְכוֹס, וַעֲדִיפָא מִסּוּמְכוֹס. וְתַנְיָא אִידָךְ, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, רַבִּי בִּנְיָמִין אוֹמֵר: קוֹרְעָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם - אִמּוֹ טְמֵאָה לִידָה. אָמַר רַב חִסְדָּא: וּבַחֲתִיכָה לְבָנָה. וְכֵן כִּי אֲתָא זוּגָא דְּמִן חַדְיַיב, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה לְבָנָה - קוֹרְעָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם - אִמּוֹ טְמֵאָה לִידָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה - קוֹרְעָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ דָּם אָגוּר - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. כְּסוּמְכוֹס וְקִילָא מִכּוּלְּהוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: הָרוֹאָה דָּם בְּשִׁפּוֹפֶרֶת מַהוּ? "בְּבְשָׂרָה" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא בְּשִׁפּוֹפֶרֶת, אוֹ דִּלְמָא הַאי "בְּבְשָׂרָה" מִיבַּעְיָא לֵיהּ - שֶׁמְּטַמֵּאָה מִבִּפְנִים כְּבַחוּץ? אָמַר לֵיהּ: "בְּבְשָׂרָה" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא בְּשִׁפּוֹפֶרֶת. דְּאִי "בְּבְשָׂרָה" מִבַּעְיָא לֵיהּ שֶׁמְּטַמֵּאָה מִבִּפְנִים כְּבַחוּץ - אִם כֵּן נִימָא קְרָא "בְּבְשַׂר", מַאי "בְּבְשָׂרָה" - שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. - וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה - קוֹרְעָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ דָּם אָגוּר - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם - דְּרִכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּחֲתִיכָה, הָכָא - אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בִּשְׁפּוֹפֶרֶת. לֵימָא שְׁפּוֹפֶרֶת תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּלֵאָה דָם, אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "בְּבְשָׂרָה" - וְלֹא בְּשָׁפִיר, וְלֹא בַּחֲתִיכָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֵימָא: שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "בְּבְשָׂרָה" - וְלֹא בְּשָׁפִיר וְלֹא בַּחֲתִיכָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זֶה דַּם נִדָּה אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה. - תַּנָּא קַמָּא נַמִי טַהוֹרֵי מְטַהֵר! אֶלָּא דְּפָלֵי פְּלוּיֵי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: "בְּבְשָׂרָה" - וְלֹא בְּשָׁפִיר וְלֹא בַּחֲתִיכָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁפּוֹפֶרֶת. וְהָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּשִׁיעָא, אֲבָל פָּלֵי פְּלוּיֵי - טְמֵאָה, מַאי טַעְמַיְיהוּ - "בְּבְשָׂרָה" קָרֵינָא בֵּיהּ. וְאָתוּ רַבָּנַן לְמֵימַר: אַף עַל גַּב דְּפָלֵי פְּלוּיֵי - אֵין זֶה דַּם נִדָּה אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה. הָא דַּם נִדָּה - וַדַּאי טְמֵא, וַאֲפִילּוּ בִּשְׁפּוֹפֶרֶת נַמִי! - אָמַר אַבָּיֵי: בִּשְׁפּוֹפֶרֶת כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּטָהוֹרָה,

כי

הֲרֵי האשה בהפלה זוֹ בְּסָפֵק שמא נטמאה טומאת לֵידָה, אם הפילה נפל ממש, והתחייבה בהבאת קרבן יולדת במלאות ימי טהרתה, או שמא אין זו לידה, ופטורה מקרבן יולדת. וכן היא בְּסָפֵק שמא נטמאה טומאת זִיבָה, אם הפילה רוח בעלמא בראיית דם, ונמצא שראתה שלשה ימים ונטמאה טומאת 'זבה גדולה', והתחייבה בהבאת קרבן זבה ביום השמיני לטהרתה, או שמא לא ראתה דם זיבה ביום השלישי, ופטורה מקרבן זבה. ולכן היא מְבִיאָה לאחר שתטהר קָרְבָּן אחד מספק, דהיינו עולת העוף וחטאת העוף, שהוא קרבן ששוה בין ביולדת ובין בזבה, ותתנה שאם אינה חייבת בקרבן, תהא עולתה עולת נדבה, ונמצא שקיימה בודאי את חיוב הבאת הקרבן והיא מותרת באכילת קדשים, וְקרבן חטאתה אֵינוֹ נֶאֱכָל לכהנים, מפני שאם אכן היתה פטורה מקרבן, בשרו אסור באכילה, שכן לא נשחט אלא נמלק, ודינו כנבילה.

הברייתא מביאה דעה חולקת: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חולק וְאוֹמֵר, אשה זו מְבִיאָה קָרְבָּן וְקרבנה נֶאֱכָל לכהנים, מפני שהיא מחויבת בקרבן בודאי, מאחר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם, וכיון שיודעת בבירור שנפתח מקורה, אף על פי שאינה יודעת מה הפילה, בודאי יצא דם מגופה, ועל כן היא ספק יולדת, שמא הפילה נפל גמור, ובמקרה זה אינה זבה, מפני שראיית דמה היתה מתוך קושי הלידה. וכמו כן היא ספק זבה, שמא לא הפילה אלא רוח, ונטמאה טומאת זבה מחמת הדם. אך אינה מסתפקת שמא היא פטורה מן הקרבן, מפני שראתה דם בודאי.

ומצינו אם כן שנחלקו תנא קמא ורבי יהושע האם אפשר לפתיחת הקבר בלא דם או לא, ובמחלוקת זו נחלקו אף חכמים ורבי יהודה במשנתינו].

הגמרא מביאה את השמועה על פי דעה שניה: לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לָהּ – יש מבני הישיבה שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא טִימֵּא רַבִּי יְהוּדָה את המפלת חתיכה שאין עמה דם, אֶלָּא בְּחַתִיכָה שֶׁל אַרְבָּעָה מִינֵי דָמִים הטמאים, ומפני שהחתיכה עצמה היא דם קרוש, אֲבָל בחתיכה שֶׁל שְׁאָר מִינֵי דָמִים, טְהוֹרָה.

מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא הדבר שחכמים ורבי יהודה נחלקו רק לענין חתיכות בגוונים מסוימים, וְהָא כִּי אֲתָא – והרי כשבא רַב הוֹשַׁעְיָא מִבני העיר נְהַרְדְּעָא מהישיבה שבה למד, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ – בא והביא עמו ברייתא, וכך הם דברי הברייתא, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה, יְרוּקָה וּלְבָנָה, אִם יֵשׁ עִמָּהּ ראיית דָּם, הרי היא טְמֵאָה טומאת נדה, וְאִם לָאו, טְהוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם ראתה דם ובין אם לא, היא טְמֵאָה טומאת נדה. ומברייתא זו קשה על דברי שמואל שאמר בדעת רבי יהודה שאינה טמאה אלא בחתיכות של ארבעת מיני דמים הטמאים, ואילו בברייתא קָתָנֵי – שנה התנא, מפלת חתיכה אֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה יְרוּקָה וּלְבָנָה, והרי ירוקה ולבנה אינם מארבעת המינים, וְאף על פי כן פָּלֵיג [–חולק] רַבִּי יְהוּדָה ומטמא.

וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ולומר, כִּי פָּלֵיג – שכאשר נחלק רַבִּי יְהוּדָה, לא נחלק אלא אַאֲדוּמָה וּשְׁחוֹרָה, אֲבָל במפלת חתיכה יְרוּקָה וּלְבָנָה לֹא נחלק, ומודה הוא שהיא טהורה. בידך לומר כן אֶלָּא שאם כן קשה יְרוּקָה וּלְבָנָה מַאן קָתָנֵי לָהּ – לצורך ביאור דברי מי מהתנאים שנה התנא את דין מפלת חתיכה ירוקה או לבנה, אֵילֵימָא – אם נאמר ששנה בבא זו לְצורך ביאור דברי רַבָּנַן, וכי אפשר לומר כן, הַשְׁתָּא – והלא מעתה יהיה קשה, אם אפילו בְּאַדוּמָה וּשְׁחוֹרָה קָא מְטַהֲרֵי רַבָּנַן – חכמים מטהרים, מפלת חתיכה יְרוּקָה וּלְבָנָה מִיבַּעְיָא – וכי צריך להשמיע שהם מטהרים. אֶלָּא לָאו – האם אין הכרח לפרש שבבא זו נשנתה לְצורך ביאור דברי רַבִּי יְהוּדָה, וּפָלֵיג – וכוונת התנא להשמיע שאפילו בירוקה ולבנה חולק רבי יהודה ומטמא, ושלא כדברי שמואל.

מכח הקושיא מפרשת הגמרא את מחלוקת חכמים ורבי יהודה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר (רב יהודה) [רַבִּי יוֹחָנָן], לדעת כולם החתיכה עצמה אינה מטמאת אפילו אם היא מארבעת מיני דמים הטמאים, מפני שאינה דם אלא בשר, וחכמים ורבי יהודה בְּאֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם קָמִיפַּלְגִי – נחלקו, שלדעת חכמים אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וכיון שלא מצאה דם עם הפלת החתיכה היא טהורה, ולדעת רבי יהודה אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, והיא טמאה מפני שבודאי יצא ממנה דם עם פתיחת הקבר לצורך ההפלה.

הגמרא תולה את מחלוקתם במחלוקת תנאים אחרת: וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי – ומחלוקתם זו, היא גם מחלוקת התנאים שהובאו בברייתא, דְּתַנְיָא, אשה העומדת באחד עשר יום שבין נדה לנדה, וְקָשְׁתָה שְׁנַיִם – ראתה דם מתוך קושי לידה שני ימים, וְלַשְׁלִישִׁי – וביום השלישי לראייתה, הִפִּילָה דבר מה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה, אם נפל גמור או רוח בעלמא, ואם ראתה דם בהפלה או לא. הֲרֵי אשה זוֹ בְּסָפֵק אם נטמאה טומאת לֵידָה, אם הפילה נפל גמור, או שמא אינה טמאה לידה, אם לא היה זה אלא רוח בעלמא. וכן היא בְּסָפֵק אם נטמאה טומאת זִיבָה, כי שמא הפילה רוח, וגם ראתה דם בשלישי, והרי היא רואה שלשה ימים בין נדה לנדה, שלא מתוך קושי של לידה, או שמא לא ראתה דם זיבה בשלישי ואינה זבה גדולה. ועל כן היא מְבִיאָה קָרְבָּן עולת העוף וחטאת העוף, וְקרבן החטאת שלה אֵינוֹ נֶאֱכָל לכהנים, מספק שמא כלל אינה חייבת בקרבן, כי יתכן שהפילה רוח ולא ראתה עמו דם, וקרבנה חולין, והחטאת אסורה באכילה מפני שנמלקה ולא נשחטה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חולק וְאוֹמֵר, אשה זו מְבִיאָה קָרְבָּן, וְקרבנה נֶאֱכָל, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם, וכיון שראתה דם בודאי, נתחייבה בודאי בקרבן, אם משום לידה ואם משום זיבה. ומאחר שאין צד שקרבנה חולין, מותר לאכלו.

ומצינו אם כן שנחלקו תנא קמא ורבי יהושע האם אפשר לפתיחת הקבר בלא דם או לא, ובמחלוקת זו נחלקו אף חכמים ורבי יהודה במשנתינו.

הגמרא מביאה כמה ברייתות שמטמאות במקרה שנמצא דם בחתיכה: תָּנוּ רַבָּנַן, אשה הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה ולא ראתה עמה דם, סוּמְכוּס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר כִּדְבָרָיו, קוֹרְעָהּ – קורעים ופותחים את החתיכה ובודקים, אִם יֵשׁ דָּם בְּתוֹכָהּ, הרי אשה זו טְמֵאָה טומאת נדה מחמת אותו דם, וְאִם לָאו, שלא נמצא בה דם, הרי היא טְהוֹרָה.

מבארת הגמרא: שסומכוס סבר כְּרַבָּנַן, וַעֲדֵיפָא מִדְּרַבָּנַן – אלא שהחמיר יותר מהם. דהיינו, סבר כְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי במשנתינו שהמפלת חתיכה שלא ראתה עמה דם טהורה, כיון שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם, ולכן גם סומכוס מטהר אם לא נמצא דם כלל, ולא כדברי רבי יהודה שטימא בכל מקרה. וַעֲדֵיפָא מִדְּרַבָּנַן – אבל החמיר יותר מחכמים, דְּאִינְהוּ סָבְרִי – שהם סוברים, שכאשר נמצא דם עִמָּהּ – עם החתיכה, אֵין – באופן זה היא אכן טמאה, אבל אם נמצא הדם בְּתוֹכָהּ, לֹא – אינה טמאה, וְסוּמְכוּס סָבַר שאֲפִילּוּ אם נמצא הדם בְּתוֹכָהּ היא טמאה מחמתו טומאת נדה.

הגמרא מפרשת דין חתיכה שנמצאה אדמומית בתוכה: וְתַנְיָא אִידָךְ – ובברייתא אחרת שנינו, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה ולא ראתה עמה דם, רַבִּי אֲחָא אוֹמֵר קוֹרְעָהּ – קורע את החתיכה ובודק, אִם הבשר שבתוֹכָהּ מַאְדִים, אדמומית זו מדם נדות היא, ועל כן האשה טְמֵאָה טומאת נדה, וְאִם לָאו, שאינו מאדים, הרי היא טְהוֹרָה.

מבארת הגמרא: רבי אחא סובר כְּסוּמְכוּס שטימא בנמצא דם בתוכה, וַעֲדֵיפָא – והוא מחמיר אף יותר מִסּוּמְכוּס, מפני שסומכוס לא טימא אלא כשנמצא בתוכה דם ממש, ואילו רבי אחא מטמא אפילו כשלא נמצא דם ממש אלא שתוכה מאדים.

הגמרא מפרשת אימתי המפלת חתיכה טמאה טומאת לידה: וְתַנְיָא אִידָךְ – ובברייתא אחרת שנינו, אשה הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, בין אם נטמאה טומאת נדה ובין אם לא, רַבִּי בִּנְיָמִין אוֹמֵר, קוֹרְעָהּ – קורע את החתיכה ובודק, אִם יֵשׁ בָּהּ עֲצָם, הרי זו עדות שחתיכת נפל היא, ועל כן אִמּוֹ טְמֵאָה טומאת לֵידָה, ואף ימי טוהר יש לה כיולדת, אך מאחר שאין ידוע אם הפילה זכר או נקבה, תשב מספק לשניהם.

מפרשת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, ודברים אלו נאמרו, בְּחַתִיכָה

המשך בעמוד קמו

כִּי פְּלִיגִי – לא נחלקו תנא קמא וחכמים אלא בדין רואה דם **בְּחַתִּיכָה** מבוקעת, **מַר סָבַר** – תנא קמא סובר, **דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בְּחַתִּיכָה**, ועל כן דם חתיכה הוא דם נדות, וכאשר החתיכה מבוקעת שאין חציצה בין הדם לבשרה, טמאה מחמתו. **וּמַר סָבַר** – וחכמים סוברים, **אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בְּחַתִּיכָה,** ודם הנמצא בחתיכה אינו דם נדות, ולכן אף אם יש בקעים בחתיכה, שאין חציצה בין הדם לבשר, אינה נטמאת מחמתו].

רבא מפרש את המחלוקת באופן נוסף: **רָבָא אָמַר**, יש לפרש את מחלוקת תנא קמא וחכמים כך, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בְּחַתִּיכָה**, ואינה נטמאת מחמתו טומאת נדה, ואפילו אם היתה החתיכה מבוקעת, וכן לדעת כולם הרואה בשפופרת טהורה, **וְהָכָא** לא לענין טומאת נדה נחלקו, אלא לענין 'טומאת ערב', האם דם החתיכה מטמא את הנוגע בו עד הערב כדין דם נדה, **וּבְ'אִשָּׁה טְהוֹרָה וּמְקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא' קָמִיפַּלְגִי** – מחלוקתם היא האם מקורה של אשה טהורה הוא טהור או טמא, שאם המקור עצמו טמא, כל דם הבא דרך שם נעשה אב הטומאה לטמא אדם טומאת ערב, ולטמא טהרות שיגע בהן]. אך אם המקור טהור, אין הוא מטמא את הדם היוצא ממנו. ומבאר רבא, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שהוא תנא קמא **סָבַר שֶׁהָאִשָּׁה טְהוֹרָה,** מפני שגזירת הכתוב היא שראייה שכזו אינה נחשבת 'ראייה' לטומאה כדין נדה, מאחר ואין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה, **וְאַף** על פי כן **הַדָּם** הנמצא בחתיכה הוא **טָמֵא** כדין דם נדות שמטמא במגע ובמשא, **דְּהָא אָתֵי** – שהרי הדם בא **דֶּרֶךְ הַמָּקוֹר,** והמקור הוא טמא, ואף על פי שהתורה טיהרה את הרואה דם בחתיכה מטומאת נדה, מכל מקום לא גזרה שהדם עצמו יהיה טהור, אלא רק שראייתו אינה מטמאה.

וְרַבָּנַן סָבְרֵי – וחכמים שהוסיפו לומר שאין זה דם נדה אלא דם חתיכה, סוברים **שֶׁהָאִשָּׁה טְהוֹרָה** מטומאת נדה, מפני שראייה בחתיכה אינה מטמאת, **וְאַף הַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָהוֹר,** ואינו מטמא את טיפת הדם היוצאת ממנו, ועל כן אין הדם מטמא אפילו טומאת ערב].

הגמרא מסתפקת בדין רואה קרי בקיסם, האם נטמא או לא: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה מֵרַב הוּנָא** – שאל רבה מרב הונא, אדם **הָרוֹאֶה קְרִי בַּקֵּיסָם** – הכניס קיסם בפי האמה והוציא בו את זרעו, **מַהוּ** – האם נטמא כדין מי שיצאה ממנו שכבת זרע, או לא, מפני שבדין טומאת רואה קרי נאמר (ויקרא טו טז) 'וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שְׁכָבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב', ויש להסתפק האם כיון ש'מִמֶּנּוּ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – שהתורה אמרה 'ואיש כי תצא ממנו', נלמד שאינו טמא **עַד דְּנָפִיק** – עד שיצא הזרע **מִכְּשָׂרוֹ** ממש, **וְלֹא** כאשר הוציאו **בַּקֵּיסָם, אוֹ דִּלְמָא הַאי מִמֶּנּוּ** – או שמא 'ממנו' זה האמור בפסוק נדרש לדבר אחר, שאינו נטמא **עַד שֶׁתֵּצֵא טוּמְאָתוֹ לַחוּץ** – עד שיצא הזרע מחוץ לגופו], אך אין חילוק כיצד יצא לחוץ, **וַאֲפִילּוּ** אם יצא **בַּקֵּיסָם נַמִּי** – גם כן הוא טמא.

אָמַר לֵיהּ רב הונא, **תִּיפּוּק לֵיהּ** – הלא גם אם לא תמעט רואה בקיסם מהפסוק 'ממנו', תוכל להוציא דין זה ממקור אחר, **דְּהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בַּחֲתִימַת פִּי הָאַמָּה** – שהרי כל רואה קרי אינו נטמא אלא בזמן שיוצא ממנו זרע שיש בו כדי לסתום את כל פי האמה, וכאן שהכניס קיסם בפי אמתו, לא היה בזרע היוצא שיעור 'חתימת פי האמה' בשלימות, שהרי נחסר ממנו כדי קיסם, ועל כן בודאי אינו טמא.

הגמרא דנה האם רואה קרי אינו נטמא אלא בחתימת פי האמה: **לְמִימְרָא** – שאל רבה את רב הונא, האם כשאמרת שהרואה קרי אינו נטמא אלא בשיעור חתימת פי האמה, באת ללמד שטומאת הרואה קרי היא מחמת **דְּנוּגֵעַ הָוֵי** – שהוא נוגע בשכבת זרע, אבל אינה מדין 'רואה שכבת זרע', שהרי בשאר הטומאות 'רואה' מטמא בכל שהוא, ולא נאמרו 'שיעורים' בהלכות טומאה אלא ל'נוגע'. **אֶלָּא מֵעַתָּה** – מעתה קשה, מאחר שטומאתו אינה אלא מדין 'נוגע', **אַל יִסְתּוֹר בְּזִיבָה** – ראוי היה להיות שזב הסופר שבעה נקיים כדי להטהר מזובו וראה קרי באחד הימים הללו, לא יתקלקלו ימי ספירתו, כשם שאם נגע בשרץ בימים אלו לא נתקלקלה ספירתו, **אַלְמָה תַּנְיָא** – ומדוע אם כן שנינו בברייתא (תורת כהנים מצורע, פרשת זבים פ"ט), 'וְ**אֵת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע**' (ויקרא טו לב), הוקשה שכבת זרע לזיבה לומר לך, **מָה זִיבָה סוֹתֶרֶת** – כשם שאם ראה זוב בתוך שבעת הנקיים נסתרה ספירתו ועליו למנותם מתחילה], **אַף שִׁכְבַת זֶרַע נַמִּי סוֹתֶר** – שאם ראה שכבת זרע בתוך שבעת הנקיים סתר את מניינו.

אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבה, לעולם טומאת רואה קרי היא מדין 'נוגע' ולא מדין 'רואה', **וְסִתִּירָה הַיְינוּ טַעֲמָא דְּסוֹתֵר** – והטעם שראיית שכבת זרע בתוך ימי הנקיים סותרת, אינו מחמת שכבת הזרע עצמה, אלא **לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ** לשכבת הזרע לצאת מגופו של הזב **בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה** – בלי שתהיה מעורבת בה טיפת זיבה, והזיבה היא שסותרת את מנין הנקיים.

חזר רבה ושאל את רב הונא: לדבריך שזב הרואה קרי מעורב מעט זוב בשכבת זרעו, **אֶלָּא מֵעַתָּה** היה ראוי לומר שראיית קרי בתוך ימי הנקיים **תִּסְתּוֹר כָּל שִׁבְעָה** – שיתקלקל מניינו לגמרי ויהא עליו להתחיל בספירת שבעה ימים חדשים, **אַלְמָה תַּנְיָא** – ומדוע אם כן שנינו בברייתא (תורת כהנים שם), 'וְ**אֵת תּוֹרַת הַזָּב** וגו' וְ**אֲשֶׁר תֵּצֵא** מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע' (**שם טו לב**), הוקשה שכבת זרע לזיבה לומר לך, **מָה זִיבָה סוֹתֶרֶת** – כשראה זוב בתוך ימי הנקיים, **אַף שִׁכְבַת זֶרַע סוֹתֵר** – כשראה קרי בתוך ימי הנקיים. שואלת הברייתא: **אִי** – אם דין סתירה של שכבת זרע נלמד מזיבה, נאמר מעתה **מָה זִיבָה סוֹתֶרֶת** את **כָּל הַשִּׁבְעָה** נקיים, וכשראה זוב אפילו ביום השביעי עליו להתחיל לספור שבעה ימים חדשים, **אַף** הרואה **שִׁכְבַת זֶרַע נַמִּי** יהא **סוֹתֵר** את **כָּל הַשִּׁבְעָה,** ויהא זקוק להתחיל את ספירתו שנית, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (שם), 'וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע **לְטַמְּאָה בָהּ', אֵין לְךָ בָּהּ** – בשכבת זרע לענין סתירת נקיים, **אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּהּ** לענין טומאה, וכשם שעיקר טומאת שכבת זרע אינה אלא ליום אחד, כך גם בסתירת הנקיים הרי היא **סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד** בלבד, ועל כן זב הרואה קרי בתוך ימי ספירתו, אינו סותר אלא את אותו היום, ולמחרת ממשיך את ספירתו ממקום שפסק. ומשמע אם כן מברייתא זו שסתירת הנקיים על ידי שכבת זרע היא מדין 'שכבת זרע' ולא מחמת 'צחצוחי זיבה' המעורבים בה, שאילו היתה הסתירה מחמת צחצוחי הזיבה היה ראוי שתסתור את כל שבעת הנקיים כדין זיבה ממש.

אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבה, לעולם טעם סתירת שכבת זרע הוא מפני צחצוחי זיבה המעורבים בה, ואף על פי כן אינה סותרת אלא יום אחד כיון **שִׁנְזִירַת הַכָּתוּב הִיא** בפסוק זה, **שִׁזִּיבָה וְגִמּוּרָהּ דְּלֹא עֲרֻבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע** – שאין שכבת זרע מעורבת בה **סוֹתֶרֶת** את **כָּל הַשִּׁבְעָה,** ואילו **צְחִצּוּחֵי זִיבָה דְּעָרְבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע** – צחצוחי הזיבה המעורבים בשכבת זרעו של הזב, **לֹא סוֹתֶרֶת** ממנין הנקיים **אֶלָּא יוֹם אֶחָד.**

נמצא שלמסקנא שיטת רב הונא היא שהרואה קרי מטמא מדין 'נוגע' בשכבת זרע, ואינו מטמא אלא בשיעור חתימת פי האמה, ורואה קרי בקיסם אינו נטמא מפני שחסר אצלו משיעור חתימת פי האמה כמלא קיסם. ואף על פי שרואה קרי מטמא מדין 'נוגע', זב שראה קרי סתר יום אחד מחמת צחצוחי זיבה המעורבים בשכבת זרעו].

הגמרא מסתפקת בדין דם נדה יבש, האם מטמא או לא: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי אֱלִעָזָר** – שאל רבי יוסי ברבי חנינא את רבי אלעזר, אשה שראתה **דָּם יָבֵשׁ,** כגון שיצאה מגופה חתיכת דם יבש, **מַהוּ,** האם נטמאה מחמתו טומאת נדה, או שמא אין אשה נטמאת טומאת נדה אלא על ידי דם לח. וצדדי הספק הם, שהרי בפרשת זבה נאמר (שם טו כה) 'וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ וגו' כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא', ויש לדייק שדווקא כשהדם לח היא טמאה, שהרי 'כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ' **אָמַר רַחֲמָנָא,** ומלשון זה משמע שאינה טמאה **עַד דְּמֵידַב דַּיְיבָ לֵיהּ** – עד שהדם יזוב, ולכן אם הוא **לַח, אִין** – אכן היא טמאה, אך אם ראתה דם **יָבֵשׁ, לֹא** – אינה נטמאת מחמתו. **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא **הַאי** 'כִּי יָזוּב זוֹב

המשך בעמוד כז

רש"י

כי פליגי בחתיכה — ודפלי פלויי. דתנא קמא סבר: "בבשרה" — למעוטי תוך חתיכה, אבל דם הנראה בבקעים — טמא, דהא "בבשרה" קרינן בה. ורבנן בתראי סברי: אפילו פלי פלויי — טהורה, דאין זה דם נדה, דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה. **אשה טהורה** — דלאו ראייה היא. ומיהו טיפת דם מטמאה טהרות אם נגעה בהן, ואת האשה טומאת ערב — משום דנגעה במקור. דקרא מתורת ראייה מעטיה, ולאו מטומאה. **ורבנן סברי** — דם נמי טהור. והכי קאמר: אין זה דם נדה (שתתן שום טומאה עליו), שאילו היה דם — היה לו לטמאה כנדה, ועבשיו אין לו שום טומאה אלא כחתיכת בשר בעלמא. **הרואה קרי בקיסם** — הכניס קיסם בפי אמה, והוציא בו זרעו. **ממנו** — "אשר תצא ממנו שכבת זרע". **הוא עצמו** — ואפילו בלא קיסם. **אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה** — עד שיצא ממנו כדי חתימת פי אמתו. והכא כיון דהכניס ליה קיסם — בצר ליה שיעורא כדי קיסם. **למימרא דנוגע הוי** — מדיהיב שיעורא, מכלל דטומאת קרי לאו משום ראייה היא, אלא משום דבשר האבר נוגע בשכבת זרע היוצא ממנו. ומשום הכי בעי שיעורא, כטומאת כל מגעות דבעי שיעורא, כגון שרץ ונבלה ומת. דאי ראייה חשיבא ליה בטומאת ראייה — לא בעיא שיעורא, דהא נדה רואה היא, ולא בעיא שיעורא. **אל יסתור בזיבה** — זב שפסק והתחיל למנות שבעת ימי ספירו, וראה קרי — אל יסתור את מנינו, כי היכי דאי נגע בשרץ — לא סתר לספירת זיבתו. **אלמה תניא זאת תורת הזב** — הקיש הכתוב שכבת זרע לזיבה. **מה זיבה סותרת** — דכתיב: "וספרה לה ואחר תטהר" — אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם, אף שכבת זרע — סותר. **לפי שאי אפשר** — לראות שכבת זרע הבאה מן הזב בלא טיפת צחצוחי זיבה, דהשתא קצת זיבה דאית בה קא סתר. **כל שבעה** — אם ראה בשביעי — סותר כל אותן ימים שספר. **אלא מה שאמור בה** — בשכבת זרע לענין טומאה. מה טומאתה — יום אחד, אף סתירתה — אינה סותרת אלא אותו יום, ואם ראה בשביעי — אין צריך לספור עוד אלא יום אחד. **דם יבש** — כגון שיצא מגופה חתיכה של דם יבש. **זוב דמה** — משמע: לח, שהרי אין דרכו לזוב אלא לח. **לח ונעשה יבש** — דהא קתני "מטמאין יבשין" בנפל דם לח על הבגד, ויבש, ואחר כך נגע הדם בטהרות.

כִּי פְּלִיגִי - בַּחֲתִיכָה. מָר סָבַר דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּחֲתִיכָה, וּמָר סָבַר אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּחֲתִיכָה. רָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּחֲתִיכָה, וְהָכָא בְּאִשָּׁה טְהוֹרָה וּמָקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא קָמִיפַּלְגִי. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אִשָּׁה טְהוֹרָה, וְדָם טָמֵא - דְּהָא אָתֵי דֶּרֶךְ מָקוֹר. וְרַבָּנַן סְבְרִי: אִשָּׁה טְהוֹרָה, וּמָקוֹר מְקוֹמוֹ טָהוֹר. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה מֵרַב הוּנָא: הָרוֹאֶה קֶרִי בְּקֵיסָם מַהוּ? "מִמֶּנּוּ" אָמַר רַחֲמָנָא - עַד דְּנָפֵיק מִבְּשָׂרוֹ - וְלֹא בְּקֵיסָם. אוֹ דִּלְמָא הַאי "מִמֶּנּוּ" - עַד שֶׁתֵּצֵא טוּמְאָתוֹ לַחוּץ, וַאֲפִילּוּ בְּקֵיסָם נַמִי? אָמַר לֵיהּ: תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בַּחֲתִימַת פִּי הָאַמָּה. לְמִימְרָא דְּנוֹגֵעַ הָוֵי? אֶלָּא מַעֲתָּה - אַל יִסְתּוֹר בְּזִיבָה! אַלְמָה תַּנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" מַה זִּיבָה סוֹתֶרֶת - אַף שִׁכְבַת זָרַע נַמִי סוֹתֵר? אָמַר לֵיהּ: סְתִירָה, הַיְינוּ טַעֲמָא דְּסוֹתֵר - לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ בְּלֹא צַחְצוּחֵי זִיבָה. אֶלָּא מַעֲתָּה תִּסְתּוֹר כָּל שִׁבְעָה! אַלְמָה תַּנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" וגו' מַה זִּיבָה סוֹתֶרֶת - אַף שִׁכְבַת זָרַע סוֹתֵר, אִי מַה זִּיבָה סוֹתֶרֶת כָּל שִׁבְעָה, אַף שִׁכְבַת זָרַע נַמִי סוֹתֵר כָּל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְטֻמְאָה בָהּ" - אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מַה שֶׁאָמוּר בָּהּ - סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד? אָמַר לֵיהּ: גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, זִיבָה גְּמוּרָה דְּלָא עָרְבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע - סוֹתֶרֶת כָּל שִׁבְעָה, צַחְצוּחֵי זִיבָה דְּעָרְבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע - לֹא סוֹתֶרֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי אֶלְעָזָר: דָּם יָבֵשׁ מַהוּ? "כִּי זָוּב זוֹב דָּמָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא - עַד דְּמֵידַב דָּיֵיב לֵיהּ, לַח - אִין, יָבֵשׁ - לָא, אוֹ דִּלְמָא: הַאי "כִּי זָוּב זוֹב דָּמָהּ" - אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא הִיא, וּלְעוֹלָם אֲפִילּוּ יָבֵשׁ נַמִי? אָמַר לֵיהּ: תְּנִיתוּהָ, דַּם הַנִּדָּה וּבְשַׂר הַמֵּת - מְטַמְּאִין לַחִים וְיבֵשִׁים. אָמַר לֵיהּ: לַח וְנַעֲשָׂה יָבֵשׁ לָא קָא מִיבָּעֲיָא לִי, כִּי מִיבָּעֲיָא לִי - יָבֵשׁ מֵעִיקָּרָא. הָא נַמִי תְּנִיתוּהָ: הַמַּפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפָּה, כְּמִין שְׂעָרָה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין יַבְחוּשִׁין אֲדוּמִּין - תַּטִּיל לַמַּיִם, אם

כי פליגי בחתיכה — פירש הקונטרס: ודפלי פלויי. וקשה: דאם כן השתא "אין דרך לראות דם בחתיכה" פירוש: שאינו דם נדות, לא הוי כההוא ד"אין דרכה לראות בשפופרת". דהתם הוי דם נדות מן המקור, אלא שאין דרכה לראות באותו ענין! ויש לומר: דפליגי בחתיכה העשויה במין שפופרת, והוי חציצה בין דם לבשר. דתנא קמא מטמא — דדרכה לצאת בענין זה, ורבנן סברי: אף על גב דדם נדות הוא, אין דרכה לראות בענין זה, ו"אין זה דם נדות" דקאמרי רבנן הכי פירושו: אין זה דם נדות שטימא הכתוב. אבל בפלי פלויי — גם רבנן מטמאין, כיון דדם נדות הוא ונוגע בבשרה. **אלא** בחתימת פי האמה — אין לפרש דבעי שיעור חתימת פי האמה כרבי שמעון דפרק "אלו דברים" (פסחים סז,ב), דסבר כרבי נתן דבעי חתימת פי האמה בזב, דכתיב (ויקרא טו): "או החתים בשרו מזובו", ואיתקש בעל קרי לזב. דאם כן, מאי פריך למימרא דנוגע הוי אלא מעתה לא יסתור בזיבה, הא כיון דאיתקש לזב — שפיר יסתור! והיכי דייק מינה דנוגע הוי? [ועוד: אי סבר כרבי שמעון, מאי פריך רב הונא: ותיפוק ליה דהוא עצמו כו' והלא דרך קיסם יכול לראות חתימת פי האמה כרבי שמעון, ואם כן למאן דאמר בפרק "יוצא דופן" (נדה מג,ב) לרואה ולנוגע בכל שהוא, למה לי דכתב רחמנא רואה? ויש לומר: דעל ידי שנכתב רואה, הא דדרשינן בפרק "אלו דברים" בפסחים (סו,ב): "זב" "וכל זב" — לרבות בעל קרי שמשתלח חוץ לשני מחנות, מוקמינן ברואה ולא בנוגע. ונפקא מינה הא דאמר הכא, דאפילו רואה אינו טמא אלא משום נוגע, שאינו טמא אלא בנגיעה מבחוץ. ואם תאמר: ומנלן דנוגע הוי, נגמר מדאחמיר ביה רחמנא לענין שילוח מחנות, אלמא רואה הוי! וכהאי גוונא בעי למימר פרק "יוצא דופן" (נדה מב,א) גבי פולטת שכבת זרע דרואה הוי, מדאזהיר רחמנא על בעלי קריין בסיני. ויש לומר: דילפינן דנוגע הוי, מדאיתקש לנוגע, דנוגע מרבינן מ"איש איש" בפרק "יוצא דופן" (שם מג,ב). ועוד: דבההוא קרא גופיה איתקש נמי לשרץ. ואם תאמר: ונוגע דכתב רחמנא למה לי, תיפוק ליה מ"והבגד אשר יהיה עליו שכבת זרע"? ויש לומר: דאדם מבגד לא ילפינן, שהרי נושא נבלת בהמה מטמא בגדים שעליו אפילו אם אינו לבוש בהן, אבל אדם לא מטמא אפילו הוא עליו. והכי איתא בפרק קמא דבבא בתרא (ט,ב) גבי עולא משגש אורחא דאימיה. ואם תאמר: דלקמן בפרק "יוצא דופן" (מב,א) אמרינן לרבנן דרבי שמעון, דאפילו פולטת שכבת זרע רואה הויא, ולכך מטמא בפנים כבחוץ. ורבי שמעון נמי לא פליג אלא בפולטת שכבת זרע דלא מטמא בפנים כבחוץ, אבל בבעל קרי משמע דרואה הוי, דלא אשכחן דפליגי? ויש לומר: דרב הונא סבר כרבי שמעון, דלדידיה אפילו בעל קרי נוגע הוי, דאי רואה הוי — אף בפולטת הוה דריש לטמא בפנים כבחוץ. ואפילו לרבנן נמי אפשר דדוקא פולטת רואה הויא ומטמא בפנים כבחוץ, משום דאשכחן בטומאת נדות וזיבות דמטמאה בפנים כבחוץ. אבל בועלה, דלא אשכחן ביה טומאה בפנים כבחוץ, לא הוי רואה. ומיהו הדהיא דרבי אליעזר ברבי שמעון פליגא, דאמר בפרק "יוצא דופן" (שם מג,ב): שכבת זרע, לרואה — במשהו, ולנוגע — בכעדשה. מדמפליג, משמע דסבר דרואה הוי. אי נמי: שאני התם דגמר טעמא מקרא.

אלא מעתה לא יסתור בזיבה — תימה: תקשה ליה אמתניתין דמסכת כלים (פרק א משנה א) דתנן: אבות הטומאה: השרץ והשכבת זרע, ולא חשיב בעל קרי! ותנן נמי בשלהי מסכת זבין: בעל קרי — כמגע שרץ, אלמא נוגע הוי, מדלא הוי אלא ראשון! ושמא אפילו רואה נמי לא הוי אב הטומאה משום דרשא.

לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה — ומהאי טעמא מטמא רבי יהושע קרי של זב במשא. והא דלא מצריך קרא התם כי הכא, מפרש רבינו חננאל: דהתם מיירי בשרואה זיבות בו ביום, דאז יש בו רוב זיבות, וסבר רבי יהושע דלא אפשר בלא צחצוחי זיבה בעין. ורבי אליעזר דפליג עליה ב"כיצד הרגל" (בבא קמא כה,א) ואמר דאינו מטמא במשא, מודה דאי אפשר בלא ציחצוחי זיבה, ואפילו הכי לא מטמא במשא, דכיון דפתיכא ביה שכבת זרע. והכא נמי אי לאו קרא, לא הוה סותר אפילו יום אחד. אם

תוספות

אם נמוחו טמאה — ואם תאמר: והא לא מיקרי "יבש", דהא הנך דתנן בפרק "דם הנדה" (נדה נד,ב) דמטמאין לחים ואינן מטמאין יבשים, תני התם: אם יכולים לשרות ולחזור לכמות שהיו — מטמאין, כדאמר התם? ויש לומר: דמכל מקום פשיט שפיר דלא אמר "כי יזוב זוב דמה" דמירב דייב. אי נמי: התם איירי בלחים ונתייבשו. ולהכי, אף על גב דנתייבשו, כיון שיכולין לחזור לכמות שהיו — מטמאין. אבל הכא בלחים ונתייבשו לא קמיבעיא ליה, אלא ביבש מעיקרו, ואפילו אם יכול להיות נימוח במים.

אבל דם דרכיך לא — ואם תאמר: והא דם הנדה נמי, קתני לקמן בהדי אידך דפרק "דם הנדה" (שם נד,ב)? ויש לומר: דהתם מיירי בדם הנדה שנפל על הבגד ונתייבש ביותר, אבל דם הנדה באפי נפשיה — הוי רכיך. ועוד קשה: דהתם קתני "רוק וזוב וניעו", דרכיכי? ויש לומר: דמכל מקום אקושי נינהו טפי מדם. דאינהו התחילו ליבש זה כמה ימים, דרגילין להתייבש קודם יציאתם. אבל דם אינו רגיל להתייבש קודם יציאתו מן הרחם. **או** דלמא לא שנא — תימה: דבפרק "דם הנדה" (שם נו,א) תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: בפושרין מעת לעת. ואמאי לא אשמועינן רבותא טפי, דאפילו לא יחזור על ידי פושרין מעת לעת, אלא על ידי מיעוך — טמא, לרבן שמעון בן גמליאל. דהא אפילו לגבי דם חשיב מיעוך, כל שכן בנבלה ושרץ דאקושי. דעל כרחך על ידי מיעוך נימוח טפי מפושרין, דהא אפילו אם תמצי לומר דרבנן בעו מעת לעת, במיעוך על ידי הדחק לא חשיב דם לרבנן!

ליפלוג נמי רבי יהודה בהא — אשערה וקליפה לא פריך, דליפלוג רבי יהודה — דמועטין נינהו, ולא שייך בהו פתיחת קבר. **הואיל** ונאמרה בהו יצירה — אף על גב דבבהמה לא כתיב בה יצירה, הא אמרינן ב"בהמה המקשה" (חולין עא,א) דבהמה טהורה בכל, חיה טהורה ליצירה. **המפלת** דמות תנין — הוה מצי למנקט "דגים" סתמא, דבקרא ד"ויברא את התנינים" כתיב נמי "כל נפש חיה הרומשת אשר שרצו המים". אלא נקט "תנין" — לפי שהוא סמוך ל"ויברא". **זו** היא שיבה זו היא ביאה — ואם תאמר: אמאי לא משני, הני מילי היכא דליכא דדמי ליה כו'. וליכא למימר דהכי פירושו: דליליף תרוייהו יצירה ובריאה לטמא בהמה ודגים, דעל כרחך לא נתקבלה גזרה שוה, אלא חדא מינייהו. מדקאמר לקמן: שבקינן מופנה מצד אחד וילפינן ממופנה משני צדדים? ויש לומר: דעיקר קושיא א"ועוד" סמיך. **התם** ביבשה כתיב — תימה: וכי לא ידע דביבשה כתיב, דקרא דתנינים כתיב בחמישי, והאי בששי? וילפינן לאפנויי, ודנין יצירה מיצירה. אדרבה: "וייצר" - לגופיה, "ויברא" - לאפנויי, ודנין בריאה מבריאה! - אלא: "וייצר" - מופנה משני צדדין, מופנה גבי אדם ומופנה גבי בהמה. "ויברא" - גבי אדם מופנה, גבי אדם לא מופנה, גבי בהמה מופנה, גבי בהמה לא מופנה. מאי נפקא מינה? דאיכא מופנה דאיכא מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה דהיכא דאיכא מופנה מצד אחד ומופנה משני צדדין, שבקינן מופנה מצד אחד

רש"י

אם נמוחו טמאין — דדם הוא. אלמא, אף על גב דכי חזיתיה יבש היה כעפר. **בריה בפני עצמה** — ולא דם. **כי האי גוונא** — מפלת כמין שערות וקליפות. **מטבעין** — שם העיר. **קליפות** = גלדי המכה. **דרך שומא** — להיות בה שער. **ובפושרין** — דאי בדק בצונן, ולא נימוח — לא מטהרינן לה בהכי, דדילמא אי היה בפושרין הוה נימוח. **מאי ביניהו** — מאי פלוגתייהו? **על ידי הדחק** — לתנא קמא, אי נימוח מאליו — הוא דהוי דם, אבל נימוח על ידי מיעוך — לאו דם הוא. ולרבן שמעון, אפילו נימוח על ידי מיעוך — נמי דם הוא. **כמה היא שרייתן** — בפרק "דם הנדה": השרץ והנבלה מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין. ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהוא — טמאין. וכמה היא שרייתן כו'. **דאקושי** = קשים. **לא** — בעינן מעת לעת, אלא או יום או לילה, ואם לא נמוחו — טהורים. **וליפלוג נמי רבי יהודה בהא** — ונימא: בין כך ובין כך — טמאה. דהא טעמא דרבי יהודה אוקמינן דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם! **במחלוקת שנויה** — משנה זו שנויה במחלוקת, דלאו סתמא דדברי הכל היא, אלא רבי יהודה פליג. **והוי חתיכה** — דטעמא לאו משום פתיחת הקבר בלא דם הוא, אלא בחתיכה עצמה סבירא ליה דהויא דם, וכגון שהיא מארבעה מיני דמים. **ולהך לישנא כו'** — כדאמרן לעיל בשמעתין. **יצירה** — "ויצר ה' אלהים (את) חית השדה ואת עוף" וגו', וכתיב באדם "וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה". ורבנן לית להו גזירה שוה. **תנין** — דג גדול, ואמאי תנן: המפלת מין דגים — טהורה? **זו היא שיבה זו היא ביאה** — כלומר, ילפינן גזרה שוה משיבה לביאה, כמו דהוו תרוייהו שיבה או תרוייהו ביאה. מה שיבה — חולץ וקוצה וטח כו'. **ועוד גבי אדם נמי כתיב בריאה** — דכתיב "ויברא אלהים את האדם בצלמו", ונילף בריאת דגים מבריאת אדם? **ויברא** — דאדם לגופיה. **וייצר לאפנויי** — לגזירה שוה, ודנין גזרה שוה לחיה ולעוף, דכתיב בהו יצירה, דדמי מדדמי. **מופנה** — גבי אדם, דהא כתיב "ויברא". **ומופנה גבי בהמה** — כדמפרש, דהא כתיב "ויעש אלהים את חית" (השדה) וגו'. **גבי אדם מופנה** — דהא כתיב "וייצר". **גבי תנין לאו מופנה** — דלא כתיב קרא אחרינא. **ופרכינן גבי תנין נמי מופנה הוא** — דכתיב בקרא ד"ויעש" "ואת כל רמש האדמה". **ומאי נפקא מינה** — דניחא לך למילף משני צדדין טפי? **כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה** — ואפילו אין להשיב. **אין משיבין** — ואפילו יש להשיב. **לרבנן למדין הימנה** — אם אין להשיב, ואם יש להשיב — משיבין. והך פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן, שמואל גמרא גמיר ליה מרביה, וכאן הוא מקומה, ואינה לא במשנה ולא בברייתא. להכי

אם נִמּוֹחוּ - טְמֵאָה. אִי הָכִי - בְּלֹא נִמּוֹחוּ נַמִּי! אָמַר רַבָּה: כִּי לֹא נִמּוֹחוּ - בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא. וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא? אִין, וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, שְׁנֵי מַעֲשִׂים הֶעֱלָה אַבָּא מִטִּבְעִין לְיַבְנֶה: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהִיְּתָה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת אֲדוּמּוֹת, וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת אַבָּא, וְאַבָּא שָׁאַל לַחֲכָמִים, וַחֲכָמִים שָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: אִשָּׁה זוֹ מַכָּה יֵשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁמְּמַנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת, תַּטִּיל לַמַּיִם, אִם נִמּוֹחוּ - טְמֵאָה. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהִיְּתָה מַפֶּלֶת כְּמִין שְׂעָרוֹת אֲדוּמּוֹת, וּבָאָה וְשָׁאֲלָה אֶת אַבָּא, וְאַבָּא שָׁאַל לַחֲכָמִים, וַחֲכָמִים לְרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: שׁוּמָא יֵשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, שֶׁמְּמַנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין שְׂעָרוֹת אֲדוּמּוֹת, תַּטִּיל לַמַּיִם, אִם נִמּוֹחוּ - טְמֵאָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: וּבְפוֹשְׁרִין. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: תַּטִּיל לַמַּיִם, וּבְפוֹשְׁרִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִמַּעֲכָתוֹ בְּרוֹק עַל גַּבֵּי הַצִּפּוֹרֶן. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רְבִינָא: מָעוּךְ עַל יְדֵי הַדְּחָק אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דָּתָם תְּנַן: כַּמָּה הִיא שְׁרִייָתָן בְּפוֹשְׁרִין - מֵעֵת לְעֵת, הָכָא מַאי? מִי בָּעֵינָא מֵעֵת לְעֵת, אוֹ לֹא? שֶׁרֶץ וּנְבֵלָה דְּאַקּוּשִׁי - בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת, אֲבָל דָּם דְּרָכִיךְ - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תֵּיקוּ. "הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים". וְלִיפְלוּג נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּהָא! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה, וְרַבָּנַן הִיא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה. עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם אֶלָּא גַּבֵּי חָתִיכָה - דְּעָבֵיד דָּם דְּקָרֵיש וְהָוֵי חָתִיכָה, אֲבָל בְּרִיָּה - לָא הָוֵי. וּלְהַךְ לִישָׁנָא דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם קָמִיפַּלְגִי, לִפְלוּג נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּהָא! - מַאן דְּמַתְנֵי הַךְ לִישָׁנָא מַתְנֵי הָכִי: רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה, וְרַבָּנַן הִיא. "הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה" [וכו']. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ יְצִירָה כְּאָדָם. אֶלָּא מֵעַתָּה, הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת תַּנִּין תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לִידָה הוֹאִיל וְנֶאֱמַר בּוֹ יְצִירָה כְּאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים"! אָמְרִי: דָּנִין יְצִירָה מִיְּצִירָה, וְאֵין דָּנִין בְּרִיאָה מִיְּצִירָה. מַאי נָפְקָא מִינָּהּ? הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא הַכֹּהֵן" - זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה! וְעוֹד: נִגְמַר בְּרִיאָה מִבְּרִיאָה, דִּכְתִיב "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ"! אָמְרִי: "וַיִּבְרָא" - לְגוּפֵיהּ, "וַיְיַצֶּר" - לְאַפְנוּיֵי, וְדָנִין יְצִירָה מִיְּצִירָה. אַדְּרַבָּה: "וַיְיַצֶּר" - לְגוּפֵיהּ, "וַיִּבְרָא" - לְאַפְנוּיֵי, וְדָנִין בְּרִיאָה מִבְּרִיאָה! - אֶלָּא: "וַיְיַצֶּר" - מוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, מוּפְנֶה גַּבֵּי אָדָם וּמוּפְנֶה גַּבֵּי בְּהֵמָה. "וַיִּבְרָא" - גַּבֵּי אָדָם מוּפְנֶה, גַּבֵּי תַּנִּינִים אֵינוֹ מוּפְנֶה. מַאי מוּפְנֶה גַּבֵּי בְּהֵמָה? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ" וּכְתִיב "וַיְיַצֶּר [ה'] אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" - גַּבֵּי תַּנִּין נַמִּי אַפְנוּיֵי מוּפְנֶה, דִּכְתִיב "וְאֶת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה", וּכְתִיב "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים"! - "רֶמֶשׂ" דִּכְתִיב הָתָם - דִּיבַּשָּׁה הוּא. וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ בֵּין מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין? נָפְקָא מִינָּהּ דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ מוּפְנֶה כָּל עִיקָּר - אֵין לְמֵדִין הֵימֶנָּה. מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל - לְמֵדִין וְאֵין מוֹשִׁיבִין, לְרַבָּנַן - לְמֵדִין וּמֵשִׁיבִין. מוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, דִּבְרֵי הַכֹּל - לְמֵדִין וְאֵין מֵשִׁיבִין. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַאי אִיכָּא בֵּין מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין? נָפְקָא מִינָּהּ דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד וּמוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, שָׁבְקִינַן מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד

וילפינן

ואם נפלים אלו **נִמּוֹחוּ** במים, מתברר שדם הם והרי היא **טְמֵאָה.** ומוכח אם כן שגם כאשר הדם יצא מגופה כשהוא יבש כעפר, נטמאה מחמתו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שגם כאשר יצא מגופה דם יבש היא טמאה, אם כן **בְּלֹא נִמּוֹחוּ נַמִּי** – גם אם הטילה למים והחתיכות לא נמוחו תהא טמאה, מפני שהפילה דם יבש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, כִּי לֹא נִמּוֹחוּ** – כאשר החתיכות לא נמוחו במים אין אנו חוששים שמא דם יבש הן, אלא תולים שחתיכה זו **בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא** – מין חתיכה שנוצרה בגופה, וכך היא נבראה מתחילתה כמין קליפה או שערה אדומה.

שואלת הגמרא: **וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא** – וכי יש דבר שכזה, שאשה תפיל כמין קליפות ושערות שנוצרו בגופה. משיבה הגמרא: **אִין** – כן, **וְהָתַנְיָא** – וזהו ששנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, שְׁנֵי מַעֲשִׂים הֵעֲלָה עִמּוֹ אַבָּא** כאשר עלה מֵעִירוֹ **טִבְעִין** לִישיבה שביבנה, וכך היו המעשים, **מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מַפֶּלֶת** מרחמה **כְּמִין קְלִיפּוֹת אֲדוּמוֹת, וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת אַבָּא** אם טמאה היא או לא, **וְאַבָּא שָׁאַל** שאלה זו **לַחֲכָמִים, וַחֲכָמִים שָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים** מה טיבן של קליפות אלו בגופה, **וְאָמְרוּ לָהֶם** הרופאים, **אִשָּׁה זוֹ מַכָּה** [–פצע] **יֵשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, שֶׁמִּמֶּנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת,** שגלדי המכה נראים כקליפות אדומות, ולכן **תַּטִּיל** את הקליפות **לַמַּיִם, וְאִם נִמּוֹחוּ,** הרי היא **טְמֵאָה,** מפני שבודאי דם נדות הוא ולא גלדי מכה, אך אם לא נמוחו, טהורה היא, כי יש לתלות שהקליפות הן גלדי מכה, ואינן מטמאות].

וְשׁוּב אירע **מַעֲשֶׂה, בְּאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מַפֶּלֶת** מרחמה **כְּמִין שְׂעָרוֹת אֲדוּמוֹת, וּבָאָה וְשָׁאֲלָה אֶת אַבָּא** אם טמאה היא או לא, **וְאַבָּא שָׁאַל** שאלה זו **לַחֲכָמִים, וַחֲכָמִים** שאלו **לְרוֹפְאִים** מה טיבן של שערות אלו בגופה, **וְאָמְרוּ לָהֶם** הרופאים, אשה זו **שׁוּמָא** [–יבלת] **יֵשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, שֶׁמִּמֶּנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין שְׂעָרוֹת אֲדוּמוֹת,** מפני שכך הדרך, שיש שערות בשומא, ולכן **תַּטִּיל** את השערות **לַמַּיִם, אִם נִמּוֹחוּ,** הרי היא **טְמֵאָה,** מפני שבודאי דם נדות הן ולא שערות שצמחו בשומא, אך אם לא נימוחו היא טהורה, כי יש לתלות ששערות של שומא הן, ואינן מטמאות.

הגמרא מפרשת את דיני הבדיקה במים: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,** במשנה שנינו, 'תטיל למים, אם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה', ובדיקה זו צריכה להיות דווקא **בְּפוֹשְׁרִין,** אבל אם בדקה במים צוננים ולא נמוחו, עדיין לא התברר שהיא טהורה, כי שמא אם היתה מטילה למים פושרים היו החתיכות נימוחות.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא כדברי ריש לקיש, **תַּטִּיל** את הקליפות והשערות **לַמַּיִם,** ודווקא **בְּפוֹשְׁרִין.** מביאה הברייתא דעה שניה: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** לא תטיל למים לבדוק אם דם הוא, אלא **מְמַעֲכָתוֹ בְּרוֹק עַל גַּבֵּי הַצִּפּוֹרֶן,** אם נמוח על ידי מיעוך זה, הרי דם הוא וטמאה, ואם לא נמוח, אינו דם וטהורה היא.

שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה מחלוקתם של תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל. **אָמַר רַבִינָא, מִעוּךְ עַל יְדֵי הִדְחָק אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – מחלוקתם היא האם חתיכה שנימוחה רק על ידי מיעוך היא דם. לתנא קמא חתיכה שאינה נימוחה מאליה במים, ורק על ידי מיעוך היא נימוחה, אינה דם, ולרבן שמעון בן גמליאל אפילו זו שנימוחה במיעוך דם היא.

הגמרא דנה למשך כמה זמן צריכה להשרות במים: **הָתָם תְּנַן** – במשנה לקמן (נד:) שנינו, לענין זוב, ניע, רוק, שרץ, נבלה ושכבת זרע שאינם מטמאים אלא כשהם לחים, אך אם על ידי שריה במים הם חוזרים ללחותם, הם מטמאים אף בעודם יבשים, ומבארת המשנה: **כַּמָּה הִיא שְׁרָיָיתָן** שיש בה כדי לקבוע שדינם כלחים, אם חוזרים ללחותם על ידי שריה **בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין** במשך **מַעֲת לְעֵת** – עשרים וארבע שעות, אבל אם אינם חוזרים ללחותם אלא על ידי שריה במים חמים, או על ידי שריה בפושרים יותר ממעת לעת, דינם כיבשים ואינם מטמאים.

שואלת הגמרא: **הָכָא** לענין שריית החתיכות במים כדי לברר אם דם הם או לא, **מַאי** – מה הדין, **מִי בָּעֵינָא** – האם צריך להשרותן במים **מֵעֵת לְעֵת,** ובפחות משיעור זה עדיין לא התברר אם דם הן או לא, **אוֹ** שמא בשריית החתיכות **לֹא** צריך מעת לעת.

וצדדי הספק הם, האם דווקא בשֵׁרֵץ **וּנְבֵלָה דְּאַקּוּשֵׁי** – שהם קשים, **בָּעֵינַן** – צריכים שיהיו שרויים **מֵעֵת לְעֵת,** כיון שאינם מתרככים בפחות משיעור זה, **אֲבָל דָּם דְּרַכִּיךְ** – שהוא רך, **לֹא** צריך לשרותו מעת לעת, ולאחר שריית יום או לילה כבר מתברר אם דם הוא או לא. **אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא** – או שמא אין חילוק בין שרץ ונבלה לדם, ובכולם צריך שריה מעת לעת.

מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

שנינו במשנה שהַמַּפֶּלֶת **כְּמִין דָּגִים,** חגבים, שקצים ורמשים אינה טמאה אלא אם יש עמהם דם. מקשה הגמרא: **וְלִיפְלוֹג נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּהָא** – ומדוע לא יחלוק רבי יהודה גם בדין זה, ויאמר שמפלת דגים וחגבים טמאה בין אם ראתה עמהם דם ובין אם לא, כשם שבתחילת המשנה לענין מפלת חתיכה טימא רבי יהודה אפילו אם אין עמה דם, וכפי שנתבאר טעמו לעיל (כא.) משום שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

האמוראים נחלקו כיצד ליישב קושיא זו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,** אכן גם בבא זו במשנתינו **בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִיָּה,** ובדעת **רַבָּנַן הִיא,** הסוברים שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, אך לפי רבי יהודה היא טמאה אף אם אין עמהם דם.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו אם תאמר שבבא זו שנויה אף לדעת **רַבִּי יְהוּדָה,** ודברי הכל היא, לא תוכל להקשות מדוע לא טימא כאן רבי יהודה כפי שטימא במפלת חתיכה, כיון **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם** – כל מה שאמר רבי יהודה ברישא, אין זה **אֶלָּא גַּבֵּי** מפלת **חֲתִיכָה,** ומשום **דַּעֲבִיד דָּם דְּקָרֵישׁ וְהָוֵי חֲתִיכָה** – שדם נדות עשוי להיקרש ולהיעשות חתיכה, **אֲבָל בְּרִיָּה לֹא הָוֵי** – אבל אין הדם נקרש בצורת בריה, כגון בצורת דגים, חגבים, שקצים ורמשים, ולכן אם הפילה צורות אלו גם רבי יהודה מודה שהיא טהורה, שלא היה טעמו של רבי יהודה משום פתיחת הקבר, כסברת המקשן, אלא מפני שלדעתו החתיכה עצמה היא דם שקרש.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: **וּלְהַךְ לִישְׁנָא** – ולאותה לשון הסוברת **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** – שרבי יוחנן עצמו אמר, **בְּאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם קָמִיפַּלְגִי** – שמחלוקת חכמים ורבי יהודה ברישא היא בדין אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ורבי יהודה טימא משום פתיחת הקבר ולא משום שהחתיכה עצמה היא דם קרוש, אם כן חוזרת למקומה השאלה, **לִיפְלוֹג נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּהָא** – שרבי יהודה יחלוק גם בבבא זו, ויטמא את המפלת כמין דגים מטעם פתיחת הקבר.

מסיקה הגמרא: **מַאן דְּמַתְנֵי הַךְ לִישְׁנָא** – מי ששונה בשם רבי יוחנן שטעמו של רבי יהודה הוא משום פתיחת הקבר, **מַתְנֵי הָכִי** – בהכרח כך הוא שונה בסוגייתנו, **רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, שבבא זו **בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִיָּה** ובדעת **רַבָּנַן הִיא,** אבל לרבי יהודה אף אם אין עמהם דם נטמאה משום פתיחת הקבר].

שנינו במשנה שהַמַּפֶּלֶת **כְּמִין בְּהֵמָה** [**וכו'**] חיה ועוף, לדעת רבי מאיר נטמאה טומאת לידה, ולדעת חכמים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. הגמרא מבארת את טעמו של רבי מאיר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר** – מהו טעמו של רבי מאיר שטימא במפלת כדמות בהמה חיה ועוף, **הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ** בפרשת בריאת הבהמות החיות והעופות, תיבת 'יְצִירָה', **כְּאָדָם** שנאמרה בפרשת בריאתו תיבת 'יצירה', שנאמר בבריאת הבהמות והחיות (בראשית ב יט) 'וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם', ונאמר בבריאת האדם (שם ב ז) 'וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה', ולומדים בגזירה שוה זו שהמפלת דמות בהמה חיה ועוף דינה כמפלת דמות אדם, שהיא טמאה טומאת לידה. הגמרא מקשה שאף המפלת כמין דגים בכלל גזירה שוה זו. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שנתבאר שכל שנאמר בו 'יצירה' אמו טמאה לידה, אם כן גם **הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת תַּנִּין** [–דג גדול] **תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה**

המשך בעמוד קמז

וְלָפְנַיִן – ואנו לומדים מהגזירה שוה **המופָנָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין.**
הגמרא מסיימת לבאר מדוע לענין טומאת לידה דורשים רק את המופנה משני צדדים: **וּלְהָכִי** – ומשום כך, לפי דעת חכמים שאת המופנה מצד אחד למדים ומשיבים, לכן **אַפְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְבַהֲמָה** – הפנה הכתוב את הפסוקים 'יצירה יצירה' שמהם דורשים טומאת לידה במפלת דמות בהמה **מִשְּׁנֵי צְדָדִין, כִּי הֵיכִי דְּלָא נִגְמַר** – בכדי שלא נצטרך ללמוד מִן גזירה שוה **שֶׁמּוּפָנָה** רק **מִצַּד אֶחָד,** מפני שיש תשובה על גזירה שוה זו, כמבואר להלן בגמרא, מה לאדם ששייכת בו טומאה בעודו חי, ועל כן ראוי שתטמא אמו בלידתו, תאמר בבהמה שאינה מטמאה מחיים, אלא רק לאחר מותה, ואם כן לא תנהג בה גם טומאת לידה. ומטעם זה אין אנו דורשים גם גזירה שוה 'בריאה בריאה' להנהיג דין טומאת לידה במפלת דמות תנין, מפני שאינה מופנה אלא מצד אחד, ויש להשיב עליה תשובה זו.
הגמרא מביאה לשון שניה בכללי גזירה שוה: **רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי לַהּ** – שנה את כללי גזירה שוה **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** – משמו של רבי אלעזר **לְקוּלָא** – באופן מיקל יותר, ולדבריו אפשר לדרוש בגזירה שוה גם כאשר אין הכתובים מופנים כל כך. וכך הם הכללים:
א. **כָּל גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ מוּפָנָה כָּל עִיקָּר** – ששני הצדדים נצרכים לגופם, ואין אחד מהם פנוי לצורך לימוד בגזירה שוה, **לְמֵדִין** ממנה אם אין מה להשיב על הלימוד, **וְאִם** יש להשיב **מְשִׁיבִין** ואין למדין.
ב. גזירה שוה שהיא **מוּפָנָה** רק **מִצַּד אֶחָד,** נחלקו רבותינו בדינה, **לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמֵדִין** ממנה, **וְאֵין מְשִׁיבִין** אפילו אם יש מה להשיב. **וּלְרַבָּנַן לְמֵדִין** ממנה אם אין מה להשיב, **וְאִם** יש להשיב **מְשִׁיבִין** ואין למדין.
ג. גזירה שוה שהיא **מוּפָנָה מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִין לִדְבָרֵי הַכֹּל לְמֵדִין** ממנה **וַאֲפִילּוּ** אם יש להשיב, **אֵין מְשִׁיבִין.**
הגמרא דנה לפי לשון זו לרבנן מה החילוק בין מופנה מצד אחד לאינו מופנה כלל. שואלת הגמרא: **וּלְרַבָּנַן, מַאי אִיכָּא** – איזה חילוק **יֵשׁ בֵּין מוּפָנָה מִצַּד אֶחָד לְשֶׁאֵינָהּ מוּפָנָה כָּל עִיקָּר,** והלא לפי לשון זו בשתיהן סוברים חכמים שלמדים מהן דינים ומשיבים. משיבה הגמרא: **נָפְקָא מִינָּהּ** – יש הבדל ביניהם, **הֵיכָא דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ** – במקום שתמצא גזירה שוה **הַמּוּפָנָה מִצַּד אֶחָד,** וְתמצא לעומתה גזירה שוה **שֶׁאֵינָהּ מוּפָנָה כָּל עִיקָּר, וְלָאו לְהַאי אִית לֵיהּ פִּירְכָא וְלָאו לְהַאי אִית לֵיהּ פִּירְכָא** – ואין תשובה להשיב ולפרוך את אחת מהן, **שְׁבִקְינַן** – אנו עוזבים את הגזירה שוה **שֶׁאֵינָהּ מוּפָנָה כָּל עִיקָּר, וְנָמְרִינַן** – ולומדים **מִמּוּפָנָה מִצַּד אֶחָד.**
הגמרא מבארת שבענייננו, לענין טומאת לידה יש פירכא. שואלת הגמרא: **וְהָכָא** – וכאן, לענין טומאת לידה, שאנו לומדים בהמה מאדם, ואין לומדים תנין מאדם מפני שהוא מופנה רק מצד אחד ויש להשיב על הלימוד, **מַאי פִּירְכָא אִיכָּא** – איזו פירכא יש להשיב על לימוד זה שמחמתה אין אנו לומדים את המופנה מצד אחד. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך את הלימוד ולומר, **מַה לְּאָדָם** שריבתה התורה טומאת לידה בלידתו, **שֶׁכֵּן** דינו חמור לענין טומאה, שהוא **מְטַמֵּא מֵחַיִּים** – בעודו חי שייכת בו טומאה, תאמר בבעלי חיים שדינם קל לענין טומאה, שאין שייכת בהם טומאה אלא לאחר מותם, ועל כן דין הוא שהמפלת דמות בעלי חיים לא תהא טמאה טומאת לידה. והואיל ולדעת חכמים משיבים על גזירה שוה שאינה מופנה אלא מצד אחד, אין אנו דורשים גזירה שוה לטמא טומאת לידה את המפלת דמות תנין מפני שיש להשיב על הלימוד, אך המפלת דמות בהמה טמאה לידה מפני שטומאתה נלמדת בגזירה שוה מופנה משני צדדים ואין משיבים עליה אף כשיש מה להשיב).
לעיל (כב:) הובאו דברי רב יהודה בשם שמואל שטעמו של רבי מאיר הוא משום שנאמרה בבהמה חיה ועוף 'יצירה' כשם שנאמרה אצל אדם. הגמרא מביאה שיש אמוראים נוספים הסוברים שזהו טעמו של רבי מאיר: **וְכֵן אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** – זהו טעמו של רבי מאיר שבהמפלת דמות בהמה חיה ועוף, **הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ 'יְצִירָה' כְּאָדָם,** ודורשים גזירה שוה לומר שכשם שהילדת אדם טמאה לידה, כך גם המפלת דמות בהמה חיה ועוף תהא טמאה לידה.
הגמרא מקשה על טעם זה, שמצינו דברים נוספים שנאמרה בהם 'יצירה', והם אינם מטמאים טומאת לידה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי** לרבי חייא בר אבא, **אֶלָּא** הואיל ואמרת שכל שנאמרה בו יצירה אמו טמאה לידה, אם כן אמור **מֵעַתָּה** שגם **הַמַּפֶּלֶת כִּדְמוּת הָר** תהא **אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה,** שהרי גם לגבי הרים מצינו לשון 'יצירה', **שֶׁנֶּאֱמַר** (עמוס ד יג) **'כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ'.** משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא בר אבא, **הָר מִי קָא מַפֶּלֶת** – וכי אפשר שאשה תפיל נפל גדול כהר, הלא **אֶבֶן הִיא דְּקָא מַפֶּלֶת** – אינה מפילה אלא כדמות אבן, **הַהוּא גּוּשׁ אִיקְּרֵי** – ונפל זה אינו נקרא אלא 'גוש' ולא הר, ולכן אינה טמאה לידה.
הוסיף רבי אמי להקשות: **אֶלָּא** הואיל ואמרת שכל שנאמרה בו יצירה אמו טמאה לידה, אם כן אמור **מֵעַתָּה** שגם **הַמַּפֶּלֶת רוּחַ** – שפיר מלא רוח, **תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ** – לגבי הרוח לשון **'בְּרִיאָה'** כְּשם שנאמרה לשון זו בבריאת **הָאָדָם, דִּכְתִיב** (שם) **'וּבוֹרֵא רוּחַ'. וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שתיבה זו נכתבה לגופה והיא **לֹא מוּפָנָה** ללמוד הימנה גזירה שוה. אין לומר כך, שהרי **מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב** – מתוך שהיה הכתוב יכול לקצר ולכתוב 'יוֹצֵר הָרִים וָרוּחַ', **וּכְתִיב** – והאריך וכתב 'יוצר הרים **וּבוֹרֵא רוּחַ', שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן שתיבת 'בריאה' נכתבה **לְאַפְנוּיֵי** – בכדי שתהא פנויה ללמוד ממנה גזירה שוה.
אָמַר לֵיהּ – תירץ רבי חייא בר אבא, הכלל הוא שדָנין ללמוד בגזירה שוה **דִּבְרֵי תּוֹרָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה** – פסוק שנכתב בתורה מפסוק שנכתב בתורה, **וְאֵין** דָנין ללמוד בגזירה שוה **דִּבְרֵי תּוֹרָה** – פסוק שנכתב בתורה, **מִדִּבְרֵי קַבָּלָה** – מפסוק שנאמר בדברי הנביאים. והואיל והפסוק 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח' נאמר בנביא, אין דורשים ממנו גזירה שוה מהפסוק 'ויברא אלהים את האדם' האמור בתורה.
הגמרא מביאה דעות נוספות בטעמו של רבי מאיר: **(אָמַר) רָבָה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** – זהו טעמו של רבי מאיר שטימא טומאת לידה במפלת כמין בהמה חיה ועוף, **הוֹאִיל וְעֵינֵיהֶם** של בהמה חיה ועוף **דּוֹמוֹת כְּעִינָיו שֶׁל אָדָם,** שהרי השחור שבעין האדם הוא עגול, וכן השחור שבעיני בהמה חיה ועוף עגול, אבל בשל דגים אינו עגול, ועל כן המפלת דמות דג אינה טמאה לידה.
מקשה הגמרא: **אֶלָּא** הואיל ואמרת שכל שעיניו דומות כשל אדם אמו טמאה לידה, אם כן אמור **מֵעַתָּה** שגם **הַמַּפֶּלֶת כִּדְמוּת נָחָשׁ תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה, הוֹאִיל וְאַף גַּלְגַּל עֵינוֹ** של נחש **עֲגוּלָה כְּשֶׁל אָדָם.** מוסיפה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תרצה לומר שאכן גם המפלת דמות נחש אמו טמאה לידה, אם כן **לִיתְנֵי** – שישנה התנא במשנה דין זה, שהמפלת דמות **נָחָשׁ** טמאה לידה.
מתרצת הגמרא: אכן המפלת דמות נחש טמאה לידה לרבי מאיר, ואף על פי כן לא שנה התנא דין זה משום **דְּאִי תָּנָא** – אם היה שונה התנא את דינו **בְּנָחָשׁ, הָוָה אָמִינָא** – הייתי יכול לומר שדווקא **בְּנָחָשׁ הוּא דִּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר** – נחלקו חכמים על רבי מאיר, וטעמם הוא משום **דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ** – שלא נאמרה בו **'יְצִירָה', אֲבָל** במפלת כמין **בְּהֵמָה וְחַיָּה לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו על דבריו, ואף הם מודים שאמם טמאה לידה משום **דִּכְתִיבָא בֵּיהּ** – שנאמרה בבריאתם **'יְצִירָה',** ויש ללמוד בגזירה שוה 'יצירה יצירה' לטמא את אימם טומאת לידה. וכדי שלא נבא לידי טעות, שנה התנא בדברי רבי מאיר בהמה חיה ועוף ולא נחש], ובהכרח אם כן שחכמים חולקים גם באלו.
הגמרא מקשה על עיקר דברי רבי יוחנן שעיניה של בהמה דומות כשל אדם. מקשה הגמרא: היאך אתה אומר שעיניה של בהמה דומות כשל אדם, **וְהָא גַּבֵּי מוּמִין קָתָנֵי לַהּ** – והרי מקרה זה, בהמה שעיניה דומות לעיני אדם, שנוי אצל מומי הבהמה, שכן שנינו במסכת בכורות לענין מומי בכור (מ.), **'אֶת שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ עֲגוֹל כְּשֶׁל אָדָם,** הרי זה מום', וכיון שדבר זה הוא מום, מוכח שאין הדרך שעיני בהמה יהיו דומות לשל אדם. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דברי

המשך בעמוד קמח

רש"י

להכי אפנייה רחמנא כו' — כרבנן. **דלא תגמר ממופנה מצד אחד** — משום דמשיבין, וכאן יש להשיב: מה לאיש שכן מטמא מחיים, כדלקמיה. **לקולא** — דלא בעינן מופנה כולי האי. **לרבנן** — כיון דלמופנה מצד אחד למדין ומשיבין, ולשאינו מופנה כל עיקר אמרינן דברי הכל למדין ומשיבין, מאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל עיקר? **והכא מאי פירכא איכא** — כלומר, והכא בגזרה שוה דתני אאדם, מה תשובה איכא, דקאמרת דניחא לך למיגמר מחיה, דהוי מופנה משני צדדין, משום דאין משיבין, ולא נגמר בריאה בריאה מתנין, משום דמופנה מצד אחד הוא ומשיבין, ומאי אית לך לאותובי? **שכן מטמא מחיים** — מקבל טומאה בחייו משרץ או משאר טומאות — דין הוא שתהא יולדתו טמאה לידה, תאמר באלו. הלכך גבי דגים פרכינן ליה, דמופנה מצד אחד הוא. אבל גבי בהמה, אף על גב דפירכא היא, לא פרכינן לה הואיל ומופנה היא משני צדדין. **וכן אמר רבי חייא כו'** — אדרב יהודה אמר שמואל קאי. **הר מי קמפלת** — מי מפלת נפל גדול כהר? **דמות אבן הוא דמפלת** — חתיכת בשר דמות אבן גוש בעלמא מיקרי, ולא כתיבא ביה יצירה. **גוש** — כמו (איוב ז): "גרש עפר". **הואיל ועיניהן** — של חיה ובהמה. **דומות לשל אדם** — שחור שבעין הוה עגול בבהמה, כשל אדם. אבל דדגים, לאו עגול הוא. **והא גבי מומין תני לה** — כלומר, היכי אמרת דעין בהמה דומה לאדם, והא גבי מומי הבכור קתני לה בבכורות (מ,א): ושגלגל עינו הוי מום. ומדחשיב ליה מום, נמצא שאין דרך בהמה להיות עיניה כאדם. **באוכמא** — שחור שבעין הוי עגול בבהמה כאדם, והא דתני דהוי מום — בציריא, מקום מושב כל העין, לא הוי עגול בבהמה כאדם. ואי הוי עגול — הוי מום. דכל בור של מושב העין קרוי "גלגל", כדאמרינן לקמן (כד,ב): ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי. ומפני שהוא עגול בגלגל. **לפניהם** — לאפוקי דגים דעיניהם בצדיהם, וכן נחש. **קריא וקיפופא** — עוף הצועק בלילה, ופניו דומה לחתול, ועיניו לפניו. **חסורי מיחסרא והכי קתני** — נראין דברי רבי מאיר בבהמה ובחיה, והוא הדין לקריא וקיפופא דעיניו הולכות לפניו, ואף על פי דפליגי רבנן עליה. **ודברי חכמים** — נראין לרבי מאיר בשאר עופות, דרבי מאיר נמי מודה להו. **והתניא** — בניחותא. **ומאי שנא קריא וקיפופא** — דקאמר לרבנן דהוי ולד טפי משאר עופות? אי משום דעיניהם הולכות לפניהם — הרי חיה ובהמה נמי דעיניהן הולכות לפניהם, ופליגי רבנן. **לסתות** — לחיים זקופין כאדם, מה שאין כן בבהמה ובחיה. **למימרא דחיי** — הא אחותה לא מיתסרא אלא בחייה, דאין איסור אחות אשה אלא בחייה. **ובמינו** — כגון בהמה גמורה מתקיימת, ובמינו הוא דמתקיים אבל איהו — לא. **לידי גיחוך** — שחוק. בכל תחבולות הללו עסק רבי ירמיה להביא רבי זירא לידי שחוק, ולא שחק — דאסור לאדם שימלא פיו שחוק, ורבי זירא מחמיר טפי. אף

תוספות

וילפינן ממופנה משני צדדין — תימה: ולשתוק מהפנאה דאדם, דהשתא תנין לא מופנה כלל ובהמה מופנה בצד אחד, ואין משיבין? **יוצר** הרים — ומופנה הוא, כדקאמר בסמוך. **ליתני** נחש — ואף על גב דקתני "חיה", ונחש בכלל חיה, כדכתיב (בראשית ג): "והנחש היה ערום מכל חית השדה" — לאחר שנקצצו רגליו לא מיקרי "חיה" סתם, אלא "חיה הרומשת", ולא הוי בכלל "חיה" דמתניתין.

קריא וקיפופא — שלשה מיני קיפוף יש: "הכוס והינשוף" (ויקרא יא) מתרגמינן: קריא וקיפופא, והתנשמת נמי אמר ב"אלו טריפות" (חולין סג,א): זה באות שבעופות, ואמר אביי: באות שבעופות — קיפוף. ועוד: קיפוף — מין חיה, כדאמר ב"הרואה" (ברכות נז,ב): כל מיני חיה יפין לחלום, חוץ מן הקוף והקיפוף. **לאיתסורי** באחותה — לענין גופה לא בעי אם הבא עליה חייב משום אשת איש או אם חייב ההורגה, דפשיטא ליה דאינה חיה שלש שנים שתהא בת ביאה, ולא שנה שלא תהא טרפה. ומיהו הוה מצי למבעי אם הרובע חייב סקילה כדין הבא על הבהמה. **הואיל** ובמינו מתקיים — אף על פי דדריש גזרה שוה דיצירה בעי טעמא, הואיל ובמינו מתקיים. דאפילו בולד גמור בעינן מתקיים, למעוטי נולד חתיכה או חסרה. ואם תאמר: והא גופו תייש ופניו אדם דאינו מתקיים, ואמרינן בסמוך דכולי עלמא אדם הוי! ויש לומר: דאף על גב דלא חיי לא בבהמה ולא באשה, מכל מקום גופו תייש כתיקונו ופניו אדם כתיקונו, ואינו חסר מאומה. ומצא

וְיָלְפִינַן מוּפְנָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין. וּלְהָכִי אַפְנֵיהּ רַחֲמָנָא לִבְהֵמָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, כִּי הֵיכִי דְּלָא נִגְמַר מִן מוּפְנָה מִצַּד אֶחָד. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנִי לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְקוּלָא: כָּל גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ מוּפְנָה כָּל עִיקָּר - לְמֵדִין וּמְשִׁיבִין. מוּפְנָה מִצַּד אֶחָד, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל - לְמֵדִין וְאֵין מְשִׁיבִין, לְרַבָּנַן - לְמֵדִין וּמְשִׁיבִין. מוּפְנָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, דְּבְרֵי הַכֹּל - לְמֵדִין וְאֵין מְשִׁיבִין. - וּלְרַבָּנַן, מַאי אִיכָּא בֵּין מוּפְנָה מִצַּד אֶחָד לְשֶׁאֵינָהּ מוּפְנָה כָּל עִיקָּר? - נָפְקָא מִינָּהּ הֵיכָא דְּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ מוּפְנָה מִצַּד אֶחָד וְשֶׁאֵינָהּ מוּפְנָה כָּל עִיקָּר, וְלָאו לְהַאי אִית לֵיהּ פִּירְכָא, וְלָאו לְהַאי אִית לֵיהּ פִּירְכָא - שֶׁבְּקִינַן שֶׁאֵינָהּ מוּפְנָה כָּל עִיקָּר, וְגָמְרִינַן מִמּוּפְנָה מִצַּד אֶחָד. - וְהָכָא מַאי פִּירְכָא אִיכָּא? - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְאָדָם - שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵחַיִּים. וְכֵן אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ "יְצִירָה" כְּאָדָם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי: אֶלָּא מֵעַתָּה, הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת הַר, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ"! אָמַר לֵיהּ: הַר מִי קָא מַפֶּלֶת? אֶבֶן הִיא דְּקָא מַפֶּלֶת, הַהוּא - "גּוּשׁ" אִיקְרִי. - אֶלָּא מֵעַתָּה, הַמַּפֶּלֶת רוּחַ, תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה - הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ "בְּרִיאָה" כְּאָדָם, דִּכְתִיב: "וּבוֹרֵא רוּחַ"! וְכִי תֵּימָא: לָא מוּפְנָה - מִדְּהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב "יוֹצֵר הָרִים וְרוּחַ", וּכְתִיב "וּבוֹרֵא רוּחַ" - שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי! אָמַר לֵיהּ: דָּנִין דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְאֵין דָּנִין דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה. (אָמַר) רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - הוֹאִיל וְעֵינֵיהֶם דּוֹמוֹת כְּשֶׁל אָדָם. - אֶלָּא מֵעַתָּה הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת נָחָשׁ, תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה - הוֹאִיל וְגַלְגַּל עֵינוֹ עֲגוּלָה כְּשֶׁל אָדָם! וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִּי - לִיתְנֵי נָחָשׁ! - אִי תָּנָא נָחָשׁ, הָוָה אָמִינָא: בְּנָחָשׁ הוּא דִּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר - דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "יְצִירָה", אֲבָל בְּהֵמָה וְחַיָּה - לָא פְּלִיגִי, דִּכְתִיבָא בֵּיהּ "יְצִירָה". - וְהָא גַּבֵּי מוּמִין קָתָנֵי לָהּ אֶת שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם! - לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּאוּכְמָא, הָא - בְּצִירְיָא. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - הוֹאִיל וְעֵינֵיהֶם הוֹלְכוֹת לִפְנֵיהֶם כְּשֶׁל אָדָם. - וַהֲרֵי עוֹף, דְּאֵין עֵינָיו הוֹלְכוֹת לְפָנָיו, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּמָטֵמֵא! - אָמַר אַבָּיֵי: בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא, וּבִשְׁאָר עוֹפוֹת - לָא. מֵיתִיבֵי: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר בִּבְהֵמָה וְחַיָּה, וּדְבְרֵי חֲכָמִים בְּעוֹפוֹת, מַאי עוֹפוֹת? אִילֵימָא בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא, מַאי שְׁנָא בְּהֵמָה וְחַיָּה - דְּעֵינֵיהֶן הוֹלְכוֹת לִפְנֵיהֶן כְּשֶׁל אָדָם, קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא - נַמִּי! אֶלָּא פְּשִׁיטָא - בִּשְׁאָר עוֹפוֹת, מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר פָּלֵיג בִּשְׁאָר עוֹפוֹת! - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר בִּבְהֵמָה וְחַיָּה, וְהוּא הַדִּין לְקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא, וּדְבְרֵי חֲכָמִים בִּשְׁאָר עוֹפוֹת, שֶׁאַף רַבִּי מֵאִיר לֹא נְחַלֵּק עִמָּהֶם אֶלָּא בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא, אֲבָל בִּשְׁאָר עוֹפוֹת מוֹדֵי לְהוּ. וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה, לִדְבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - וָלָד, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים - אֵינוֹ וָלָד, בְּעוֹפוֹת - תִּיבָּדֵק. לְמַאן, תִּיבָּדֵק? לָאו לִדְבְרֵי רַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא - אִין, שְׁאָר עוֹפוֹת - לָא? - אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: לָא, תִּיבָּדֵק לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא - אִין, שְׁאָר עוֹפוֹת - לָא. וּמַאי שְׁנָא קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא מִבְּהֵמָה וְחַיָּה? הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶן לְסָתוֹת כְּאָדָם. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: לְרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר בְּהֵמָה בִּמְעֵי אִשָּׁה וָלָד מְעַלְּיָא הוּא, קִבֵּל בָּהּ אָבִיהָ קִידּוּשִׁין מַהוּ? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְאִיתְסוֹרֵי בַּאֲחוֹתָהּ. לְמִימְרָא דְּחַיֵּי? וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא אֲמָרָהּ רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא הוֹאִיל וּבְמִינוֹ מִתְקַיֵּים. אָמַר רַב יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא לִידֵי גִּיחוּךְ וְלָא גָּחֵיךְ. גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא אֲמָרָהּ רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא הוֹאִיל וּבְמִינוֹ מִתְקַיֵּים. אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדִּפְתִּי:

אף

תוספות

ומצא בה דמות יונה — ואם תאמר: ודילמא לרבנן, ולא לרבי מאיר? ויש לומר: דאם כן, הוה ליה לרבי יוחנן למימר "לרבנן, מצא בה דמות יונה" כו'. אי נמי יש לומר: דלא מיבעיא ליה אלא לרבי מאיר, דבדבר קל עושהו ולד בהמה במעי אדם, ואדם במעי בהמה נמי קרוי ולד או לא? אבל לרבנן, פשיטא ליה דשרי, דלא מיקרי ולד אלא אדם במעי אשה. ומייתי ראיה מרבי יוחנן דאמר אסורה אפילו לרבנן וכל שכן לרבי מאיר. **שרבי** מאיר אומר מצורת — פירש בקונטרס: מקצת כל צורת עין ולסת וגבת וזקן. וחכמים אומרים: "כל צורת" — משני צדדים, שתי עינים כו'. ואף על גב דלרבי מאיר כי לא דמי כלל לאדם טמאה לידה, משום דכתיב בהם "יצירה", כי דמי לאדם בעי שיהא דומה לו במקצת כל היצירה. והא פלוגתא דייק מדתנן "וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם", ולא קתני "וחכמים אומרים: אינו ולד" — מכלל דפליגי נמי בולד שמקצתו אדם ומקצתו בהמה. דלרבי מאיר: במקצת כל צורתו קרוי ולד, ולרבנן בעיא כל הצורה. והא דקתני במתניתין "מצורת" — לרבי מאיר קאמר. לדידן, בעינן "כל צורת". לדידך, אודי לן מיהא ד"מקצת צורה" בעינן.

והתניא איפכא רבי מאיר אומר כל צורה — פירש הקונטרס: כל שהוא, אפילו עין אחד בלא לסת וגבינין. וחכמים אומרים: "מצורת" — כל חצי הצורה. וקשה לפירושו: ד"כל צורה" דרב ודבריית אינן שוין! ועוד: דבהא תניא איפכא, לא הוה איפכא ממש! ועוד: דרב ורבי יוחנן דבסמוך פליגי אברייתא, וארבי יוחנן ליכא למימר "תנא הוא ופליג", כמו ארב, כדמשמע פרק קמא דכתובות (ח,א) גבי (אין ברכת) חתנים מן המנין! ועוד קשה לפירושו: דרבא אמר חסא כרבנן דברייתא, ואם כן, כי פריך ליה מברייתא ד"צורת פנים שאמרו, אפילו פרצוף אחד", לישני ליה: דאתא כרבי מאיר דברייתא, כיון דסבירא ליה כברייתא, דהשתא כי משני ליה אביי: כי תניא ההיא לעבד מוקי לה כרב, והוא לא סבירא ליה הכי! ונראה לפרש: והתניא איפכא ממש, שרבי מאיר: אומר "כל צורה" — דבעיא שתי עינים ולסתות, דגרוע מכולה בהמה, דהתם "יצירה" כתיב. ורבנן אמרי: "מצורת" — חצי צורה. והשתא רבי יוחנן דאמר: המצח והגבינים והעינים — כרבי מאיר דברייתא, ורבא אמר חסא — כרבנן. ופריך ליה מברייתא, ואוקי לה כרבי מאיר. ורבינו חננאל גריס בדברי רב "רבי מאיר אומר כל צורת, וחכמים אומרים מצורת", כמו במתניתין, ובברייתא איפכא. **אמר** רבא ושטו נקוב אמו טמאה לידה — קסבר: טרפה חיה. וכן בפרק קמא דתמורה (יא,ב) גבי "רגל של זו עולה — (או) כולה עולה", דקאמר רב חסדא דבדבר שעושה אותה טרפה — כולה עולה, דטרפה אינה חיה. ורבא אמר: דוקא דבר שעושה אותה נבלה — כולה עולה, דטרפה חיה. ובפרק קמא דבכורות (ג,א) פלוגתא איפכא גבי מקצת לגרי, מקצתה להפקיע מן הבכורה. דרב חסדא אמר: דבר שעושה אותה נבלה, דטרפה חיה. ורבא אמר: דבר שעושה אותה נמי טריפה, דטרפה אינה חיה. ואומר רבינו תם: דהוי כאיכא דאמרי.

עד

רש"י

אף אנן נמי תנינא — דלא חיי. **המפלת מין בהמה וחיה ועוף דברי רבי מאיר** — רישא במסכת בכורות (מו,א), והכי קתני: יש בכור לנחלה ואין בכור לכהן, וקא חשיב ואזיל: המפלת מין בהמה וחיה ועוף, הבא אחריו — בכור לנחלה. דהאי, לאו בכור הוא לגבי נחלה, דלא חיי. **אין בכור לכהן** — שהרי זה פטר את הרחם. **וחכמים אומרים עד שיהיה בו מצורת אדם** — אינו פוטר את הבא אחריו מבכורת כהן. **סנדל** — צורה פחותה, שאין צורת פניו ניכרת. שאין סנדל בלא ולד אחר, ומתוך דוחק חבירו הוא נמעך, כדמפרש בפירקין (נדה כה,ב): משל לאדם שסטר את חבירו, והחזיר צורתו לאחוריו. ואם יוצא סנדל ראשון — פוטר את אחיו מפדיון כהן. **או שליא** — דאין שליא בלא ולד, ופוטר את הבא אחריו לאחר זמן. **שפיר = עור דפוס הולד. מרוקם** — שכבר אבריו ניכרין קצת, ולקמן בפירקין (שם) מפרש לה. **הבא אחריו** — אחר כל אלה. **בכור לנחלה** — דהני לאו בני נחלה נינהו, דלא חיי. **מי שלבו דוה עליו** — לב אביו מתאבל על מותו, הוא דחשיב לענין נחלה. **אדם במעי בהמה** — שחטה, ומצא בה דמות אדם, מהו? מי אמרינן: כי היכי דאזיל רבי מאיר בתר אימיה, הכי נמי זיל בתר בהמה, ושרי לאכילה. **עוף אין לו פרסה** — אבל אדם, נהי דפרסות ליכא, שאין פרסותיו סדוקות, שאין לו שני עקבים כמו לבהמה. **פרסה מיהא איכא** — וכתיב (ויקרא יא): "כל מפרסת פרסה בבהמה תאכלו", דאם נמצא תוך מעי בהמה קלוט, כל זמן שלא יצא לאויר העולם, אף על גב דאין לו אלא פרסה — אוכלו. ואפילו לרבי שמעון דאמר: קלוט בן פרה — אסור, מודה הוא דאם נשחטה אמו ונמצא במעיה — דמותר. והכי מפרש בפרק "בהמה המקשה" (חולין סח,ב). **גופו תייש ופניו אדם אדם הוא** — דבתר צורת פנים אזלינן. **בעין אחד כבהמה** — אחת מעיניו דומה לבהמה. הכי גרסינן: רבי מאיר אומר מצורת וחכמים אומרים כל צורת. שרבי מאיר אומר: כיון שיש בו מצורת אדם — הוי ולד, ואף על גב דאין כל צורתו כצורת אדם. **והא איפכא תניא** — שרבי מאיר אומר: כל צורת. והאי "כל צורת" דרבי מאיר, הכי קאמר: כל שהוא צורת אדם שבו — הוי ולד, ואפילו כל פניו תייש, אלא שנברא בעין אחת או בלסת אחת הדומה לאדם. **וחכמים אומרים מצורת** — עד שיהיה בו מקצת צורה ניכרת, כגון חצי הפרצוף דומה לאדם. **אי תניא תניא** — שמעתי אני מרב מה שאמרתי, אבל אתם, הואיל ויש משנה בידכם — לכו אחריה. **הגבינים** — גבות עינים, שורצי"ל, וגבות הזקן סנטר, שקורין מנטו"ן. **עד שיהיו כולם כאחד** — לרבנן, כדמפרש בסמוך דרבי ירמיה כרבנן, וכדפירשה רב לפלוגתא. דרב תנא הוא, ופליג. ולא הדר ביה ממאי דאמר לרבנן דבעו כל צורת האדם. והא דקחשיב רבי ירמיה ואזיל, הא קא משמע לן דאפילו לרבנן אאזנים לא קפדינן. והא דחסא נמי כרבנן, ואליבא דתנא דברייתא דאמר לא בעי אלא "מצורת", וקא משמע לן דבחד צד בעי צורות שלמות, ואאוזן לא קא קפיד. **אפילו פרצוף אחד** — אבר אחד, כגון עינו או מצחו או לסת אחד דדומה לאדם — הוי ולד. **חוץ מן האזנים** — אזניו כשל אדם ושאר צורתו כבהמה — לא חשיב פרצוף, אלמא למאן דאמר "מצורת" בחד סגי, וקשיא לרבא דאמר חסא. **אמר אביי כי תניא ההיא לעכב תניא** — כלומר, צורת פנים שאמרו חכמים דמעכבים, אפילו אבר אחד כבהמה מעכבא, חוץ מן האוזן דלא מעכבא. וכמאן דאמר לרבנן "כל צורת" מתוקמא. ואף על גב דמצי לאוקמי כדאיתא, וכדרבי מאיר דאמר "כל דהו צורת" — ניחא ליה לאוקומי כרבנן. **ואיבעית אימא לעולם כמאן דאמר מצורת** — ולא קשיא לחסא. **ומאי אחד אחד** — כלומר, מכל ראשי איברים יהיה אחד דומה לאדם כחסא, דאמר: העין והלסת כו' וכמאן דאמר "מצורת". **מן הצד** — שעינו בצדו וירכו בצדו, כשאר בני אדם. **ושטו נקוב אמו טמאה** — קסבר: טרפה חיה. **ושטו אטום = סתום.**

עד

אַף אָנַן נַמִי תְּנִינָא: הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף - (וְלָד מְעַלְיָא הוּא), דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם. וְהַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל, אוֹ שְׁלִיָּא, אוֹ שֶׁפִּיר מְרוּקָם, וְהִיוֹצֵא מְחוּתָּךְ - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְכֹהֵן. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּחַיֵּי, הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִי הָוֵי? אֲמַר רָבָא: לְעוֹלָם - דְּחַיֵּי, וְשָׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא "רֵאשִׁית אֹנוֹ" - מִי שֶׁלִּבּוֹ דָּוֶה עָלָיו, יָצָא זֶה שֶׁאֵין לִבּוֹ דָּוֶה עָלָיו. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מֵאַבֵּיי: לְרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר בְּהֵמָה בְּמִעֵי אִשָּׁה - וָלָד מְעַלְיָא הוּא, אָדָם בְּמִעֵי בְּהֵמָה מַאי? לְמַאי נָפְקָא מִינֵּיהּ - לְאִשְׁתַּרוּיֵי בַּאֲכִילָה. - וְתִפְשׁוֹט לֵיהּ מֵהָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמְצָא בָהּ דְּמוּת יוֹנָה - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם - לָא פַּרְסוֹת אִיכָּא וְלָא פַּרְסָה אִיכָּא, הָכָא - נְהִי דְּפַרְסוֹת לֵיכָּא, פַּרְסָה מִיהָא אִיכָּא. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל שֶׁאֵין בּוֹ" כו'. אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: הַכֹּל מוֹדִים, גּוּפוֹ תַּיִּשׁ וּפָנָיו אָדָם - אָדָם, גּוּפוֹ אָדָם וּפָנָיו תַּיִּשׁ - וְלֹא כְּלוּם, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא שֶׁפָּנָיו אָדָם וְנִבְרָא בְּעַיִן אַחַת כִּבְהֵמָה. שֶׁרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִצּוּרַת אָדָם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל צוּרַת אָדָם. אָמַר לוֹ לְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: וְהָא אִיפְּכָא תְּנֵיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "כָּל צוּרַת", וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "מִצּוּרַת"! אֲמַר לְהוּ: אִי תַּנְיָא - תַּנְיָא. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֶצַח, וְהַגְּבִינִים, וְהָעֵינַיִם, וְהַלְּסָתוֹת, וְגַבּוֹת הַזָּקָן - עַד שֶׁיְּהוּ כּוּלָּם כְּאֶחָד. רָבָא אָמַר חָסָא: מֶצַח, וְהַגְּבָן, וְהָעַיִן, וְהַלֶּסֶת, וְגַבַּת הַזָּקָן - עַד שֶׁיְּהוּ כּוּלָּם כְּאַחַת. וְלָא פְּלִיגִי, הָא - כְּמַאן דַּאֲמַר "כָּל צוּרַת", הָא - כְּמַאן דַּאֲמַר "מִצּוּרַת". מֵיתִיבִי: צוּרַת פָּנִים שֶׁאָמְרוּ - אֲפִילּוּ פַּרְצוּף אֶחָד מִן הַפַּרְצוּפִין, חוּץ מִן הָאוֹזֶן. לְמֵימְרָא דְּמִחַד נַמִי סַגִּי! - אָמַר אַבָּיֵי: כִּי תַּנְיָא הַהִיא - לְעַכֵּב תַּנְיָא, וּכְמַאן דַּאֲמַר "כָּל צוּרַת". וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם כְּמַאן דַּאֲמַר "מִצּוּרַת", וּמַאי "אֶחָד" - אֶחָד אֶחָד. אָמַר רָבָא: נִבְרָא בְּעַיִן אַחַת וּבְיָרֵךְ אֶחָד, מִן הַצַּד - אִמּוֹ טְמֵאָה, בְּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה. אָמַר רָבָא: וְשִׁטּוֹ נָקוּב - אִמּוֹ טְמֵאָה, וְשִׁטּוֹ אָטוּם - אִמּוֹ טְהוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּפֶּלֶת גּוּף אָטוּם - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה. וְאֵיזֶהוּ גּוּף אָטוּם? רַבִּי אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּנָטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת. וְכַמָּה יְנָטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת? רַבִּי זַבְּאִי אוֹמֵר:

עד

אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – אף אנו שנינו במשנה שולד בדמות בהמה אינו מתקיים אפילו לדברי רבי מאיר, וכך הם דברי המשנה (בכורות מו.), פעמים שאשה יולדת בכור, ואף על פי כן אין דינו כבכור אלא לענין ירושה, שנוטל פי שנים בנכסי אביו, אך אינו בכור לענין שיהיה זקוק לפדיון הבן. כיצד, **הַמַּפֶּלֶת** בלידתה הראשונה ולד **כְּמִין** דמות **בְּהֵמָה** או **חַיָּה וָעוֹף,** אין הנפל הזה נחשב בכור לענין ירושה, מפני שאינו בן קיימא, ואינו 'בן נחלה', והנולד אחריו הוא הבכור לדיני ירושה, ומכל מקום לענין פדיון הבן (**וָלָד מְעַלְיָא הוּא**), הנפל נחשב ולד, והנולד אחריו אינו זקוק לפדיון, מפני שחיוב פדיון הבן נאמר בתורה על 'פֶּטֶר רֶחֶם' (שמות יג יב), והנפל הוא שפטר ופתח את רחמה של אמו, כך הם **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** וכשיטתו במשנתנו שולד בדמות בהמה דינו כולד בדמות אדם, ועל כן הבא אחריו אינו טעון פדיון הבן. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** שאף לענין פדיון אין הנפל נחשב ולד **עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם,** מפני שכל שאין לו צורת אדם אינו נחשב ולד כלל, אף לא לענין פטירת הרחם, והבא אחריו הוא הבכור לענין פדיון הבן.

ממשיכה המשנה: וְאשה **הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל** – שבלידתה הראשונה הפילה ולד שצורת פניו מעוכה ואינה ניכרת, **אוֹ** שהפילה בלידה הראשונה **שִׁלְיָא** – כמין לבוש שהולד שוכב בתוכו, **אוֹ** שהפילה **שָׁפִיר** – עור הולד, שהעצמות והגידים והבשר נוצרים בתוכו, והיה השפיר **מְרוּקָּם** – שכבר ניכרים בתוכו מעט צורת איברים קטנים, וְכן ולד **הַיּוֹצֵא** מן הרחם כשהוא **מְחוּתָּךְ** לחתיכות, בכל אלו הולד **הַבָּא אַחֲרָיו** נחשב **בְּכוֹר** לְענין **נַחֲלָה** – ליטול פי שנים בנכסי אביו, מפני שהנפל שנולד ראשון אינו נחשב בן לענין ירושה כיון שאינו ראוי לחיות, **וְאֵינוֹ** – ואין הבא אחרי ולדות אלו נחשב **בְּכוֹר לְכֹהֵן** – ואין צורך לפדותו, מפני שכבר נפטר רחמה של אמו כשהפילה.

מסיים רב ירמיה את הראיה: **וְאִי כָּלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם יעלה על דעתך לומר **דְּחָיֵי** – שולד בדמות בהמה ראוי להתקיים, **הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִי הָוֵי** – האם הנולד לאחר נפל בדמות בהמה הוא בכור לענין ירושה, והרי נולד אחרי ולד שיש לו קיום, ומדוע מודה רבי מאיר שהבא אחריו הוא בכור לנחלה. אלא בודאי מוכח ממשנה זו שאפילו לרבי מאיר אין ולד כזה ראוי להתקיים, כדברי רב.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם** אפשר לומר **דְּחָיֵי** – שולד בדמות בהמה ראוי לחיות ולהתקיים, וְאף על פי כן הבא אחריו הוא בכור לנחלה, כי **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם, לענין ירושת בכור **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (דברים כא יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא **רֵאשִׁית אוֹנוֹ** לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה' ויש לדרוש את תיבת 'אונו' מלשון אנינות ואבל, וללמוד ממנה שרק **מִי שֶׁלִּבּוֹ** של אביו **דָּוֶה** ומתאבל **עָלָיו** כשמת, הוא נחשב בכור לענין ירושה, **יָצָא** ולד **זֶה שֶׁאף** אם הוא ראוי להתקיים ולחיות מכל מקום **אֵין לִבּוֹ** של אביו **דָּוֶה עָלָיו** במותו, מאחר שאינו בדמות אדם. ואם כן אין להוכיח מהמשנה האם ולד בדמות בהמה ראוי להתקיים או לא.

בהמה שנשחטה כדין, ובקעו את כריסה ונמצא בה ולד חי או מת, הותר הולד בשחיטת אמו ואינו טעון שחיטה נוספת. דין זה נלמד מהפסוק האמור בסימני בהמה טהורה (דברים יד ו) 'וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', ולמדו מכך שכל הנמצא 'בבהמה', כלומר, עובר הנמצא במעי אמו, 'אותה תאכלו', ואינו טעון הכשר נוסף.

הגמרא מסתפקת בדין ולד של בהמה שצורתו כאדם: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מֵאַבֵּי** – שאל רב אדא בר אהבה את אביי, **לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במשנתנו שולד בדמות **בְּהֵמָה** הנוצר **בְּמֵעֵי אִשָּׁה וָלָד מְעַלְיָא הוּא** – דינו כולד ממש, יש להסתפק במקרה שנמצא ולד בדמות **אָדָם בְּמֵעֵי בְּהֵמָה** שנשחטה, **מַאי** – מה דינו, האם דינו כאדם, כפי מראהו, או שמא כשם שבבהמה במעי אשה סבר רבי מאיר שדין הולד כדין אמו, כך גם באדם במעי בהמה יסבור רבי מאיר שדינו כאמו, ויחשב הולד כבהמה. מבררת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינֵּיהּ** – איזה דין יוצא מספק זה האם דינו כאדם או כבהמה.

משיבה הגמרא: **לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּאֲכִילָה** – שיהיה הולד מותר באכילה על ידי שחיטת אמו, מפני שאם דינו כאדם הרי הוא מין האסור באכילה, ואין לו היתר כשנמצא במעי אמו, אך אם דינו כבהמה יהיה מותר לאוכלו.

שואלת הגמרא: **וְתִפְשׁוֹט לֵיהּ** – ומדוע לא תפשוט ספק זה **מֵהָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (חולין סט.) שאף על פי שולד הנמצא במעי בהמה שנשחטה מותר באכילה, היינו דווקא כשנמצא בה ולד ממין בהמה, אבל **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָהּ** עובר **בִּדְמוּת יוֹנָה,** אותה דמות **אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה.** ובודאי טעמו הוא, שלא התירה התורה אלא כשנמצאה בהמה במעי בהמה, ולא דברים אחרים הנמצאים בבהמה, ואם כן הוא הדין שאדם במעי בהמה דינו כאדם, שאסור באכילה.

דוחה הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה בעיניך עתה שיש לפשוט את הספק מדברי רבי יוחנן, והלא **הָתָם,** כשמצא דמות יונה, אין מקום להתירה על ידי שחיטת אמה, שהרי בפסוק שממנו נלמד היתרו של ולד הנמצא במעי אמו נאמר (דברים יד ו) 'וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת וגו' אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', לא הותר אלא ולד שיש לו פרסות סדוקות, כפי שנאמר 'פְּרָסוֹת', או שיש לו לכל הפחות פרסה קלוטה, שאינה סדוקה, כפי שנאמר 'פַּרְסָה', אך ביונה **לֵא פְּרָסוֹת אִיכָּא** – אין לה פרסות סדוקות, **וְלֵא פַּרְסָה אִיכָּא** – ואפילו פרסה קלוטה אין לה, ועל כן היא אסורה. אמנם **הָכָא,** באדם במעי בהמה, **נְהִי** – האף אמנם **דִּפְרָסוֹת לֵיכָּא** – שאין לולד פרסות סדוקות, שהרי אין לאדם שני עקבים כמו לבהמה, אך **פַּרְסָה** קלוטה **מִיהָא אִיכָּא** – על כל פנים יש לו, ועל כן יש מקום להסתפק שיהא ולד זה בכלל היתר האכילה של עובר הנמצא במעי בהמה שחוטה.

ונמצא שלמסקנא לא נפשט הספק שהסתפקה הגמרא לרבי מאיר בולד בדמות אדם שנמצא במעי בהמה, האם הותר בשחיטת אמו או לא.

שנינו במשנה: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כֹּל** ולד **שֶׁאֵין בּוֹ כּוֹ',** מצורת אדם אין דינו כולד. הגמרא מבארת במה נחלקו חכמים על רבי מאיר: **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, הַכֹּל** – בין רבי מאיר ובין חכמים **מוֹדִים** שולד **שגוּפוֹ** כגוף **תַּיִּשׁ וּפָנָיו** כפני **אָדָם** דינו **כְּאָדָם,** והוא מטמא את אמו טומאת לידה, מפני שאנו הולכים אחר צורת הפנים. וכן הכל מודים שולד **שגוּפוֹ כְּאָדָם וּפָנָיו כְּתַיִּשׁ, וְלֵא כְּלוּם** – אין דינו כולד כלל, ואין אמו טמאה לידה. **לֵא נֶחְלְקוּ** רבי מאיר וחכמים **אֶלָּא** בולד **שֶׁפָּנָיו כְּאָדָם,** וְאך שינוי זה יש בו, שהוא **נִבְרָא בְּעַיִן אַחַת כְּבְהֵמָה** – שאחת מעיניו דומה לבהמה, **שֶׁרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** שכל ולד שיש בו מעט **מִצּוּרַת אָדָם,** כגון שבצד אחד מצדדי פניו הוא דומה לאדם, דינו כולד. ועל כן זה שפניו כפני אדם ונברא בעין אחת כבהמה, הרי הוא ולד. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** אין דינו כולד עד שתהא בפניו **כָּל צוּרַת אָדָם** – צורת אדם שלימה.

מקשה הגמרא: **אָמַר לוֹ** – אמרו בני הישיבה **לְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, וְהָא אִיפְּכָא תַּנְיָא** – והלא שנינו בברייתא להפך, **שֶׁרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁכָּל** מה שיהיה לולד **צוּרַת** אדם די בכך כדי שיהא דינו כולד, ואפילו אינה אלא צורה כל שהיא מצורת אדם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** שאין דינו כולד עד שיהא בפניו חלק ניכר **מִצּוּרַת** אדם, כגון שיהיה חצי פרצופו דומה לאדם. ונמצא שברייתא זו מחמירה הן בשיטת רבי מאיר והן בשיטת חכמים, שלדעת רבי מאיר די בדמיון כל שהוא בכדי לטמא טומאת לידה, ואין צורך שיהיו חצי פניו דומות לאדם, ולחכמים די במקצת צורה הניכרת, כגון חצי פנים, ואין צורך שיהיו כל פניו כשל אדם.

משיבה הגמרא: **אָמַר** לְהוּ רב ירמיה בר אבא לבני הישיבה, **אִי תַּנְיָא תַּנְיָא** – אם כך נשנתה ברייתא, הלא נשנתה, ואני אמנם שמעתי מרב כפי שאמרתי לכם, אך אתם אם יש בידכם ברייתא שונה, לכו אחריה.

הגמרא מפרשת מה הם האברים שצריכים להיות דומים לאדם: **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** לדעת חכמים, איברים אלו צריך

המשך בעמוד קמט

כל שנחתכו רגליו **עַד הָאַרְכּוּבָה** – עד הברך והברך בכלל, אינו יכול לחיות כך, והוא טריפה, וולד שנולד כך אינו ולד. **רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר,** שיעור 'שינטל מן החי וימות' הוא כל שנחתכו רגליו **עַד לְנֶקְבָיו** ונקביו בכלל, שהרי בהמה שנחתכו רגליה בשיעור זה דינה כנבלה אף בחייה, ועל כן גם עובר שנוצר כך אינו ולד. **רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְהוֹשֻׁעַ,** שיעור 'שינטל מן החי וימות' הוא כל שנחתך **עַד מְקוֹם טַבּוּרוֹ,** שאינו ראוי לחיות, ואינו ולד.

מפרשת הגמרא: **בֵּין רַבִּי זַכַּאי לְרַבִּי יַנַּאי אִיבָּא בֵּינֵיהוּ** – יש ביניהם מחלוקת, האם **טְרֵפָה חַיָּה** – יכולה לחיות יותר משנים עשר חודש או לא, **דְּמַר** – רבי ינאי **סָבַר, טְרֵפָה חַיָּה,** ועל כן אם נחתכו רגליו עד הארכובה אינו בכלל 'שינטל מן החי וימות', עד שיחתכו עד לנקביו, **וּמַר** – רבי זכאי **סָבַר, טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה,** ועל כן אם נחתכו רגליו עד הארכובה הוא בכלל 'שינטל מן החי וימות'. **בֵּין רַבִּי יַנַּאי לְרַבִּי יוֹחָנָן אִיבָּא בֵּינֵיהוּ** מחלוקת במימרא **דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** (חולין כא.), **נִיטַּל** – נחתך מן הבהמה **הֵינָךְ** ממקום חיבורו, **וְחָלַל שֶׁלָּהּ** – וכן נחתך עמה כל הבשר עד שנראה במקום החתך כעין חלל, דינה **כִּנְבֵלָה,** אף על פי שעדיין היא חיה, והיא מטמאה טומאת נבלה, שהיא כמתה ולא כחיה. ובדין זה נחלקו כאן, שרבי ינאי סובר כרבי אלעזר, ולכן לדעתו כשנחתכו רגליו עד לנקביו הוא בכלל 'כדי שינטל מן החי וימות', ואילו רבי יוחנן אינו סובר כרבי אלעזר, ולכן לדעתו אינו בכלל זה אלא אם נחתך עד מקום טבורו.

הגמרא מפרשת דין המפלת ולד אטום בראשו: **אָמַר רַב פָּפָּא, הַמְחַלּוֹקֶת** שהוזכרה לעיל, כמה הוא שיעור 'שינטל מן החי וימות', נשנתה דווקא כאשר הולד חסר **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** – בחלק התחתון של גופו, **אֲבָל** אם נחסר **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** – שנחתך מגולגלתו, **אֲפִילּוּ** אם חסר רק **כָּל דְּהוּ,** אמו **טְהוֹרָה,** מפני שאינו יכול לחיות ואין דינו כולד. **וְכֵן אָמַר** אף **רַב גִּידֵל אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּפֶּלֶת אֶת שֶׁגּוּלְגֹּלְתּוֹ אֲטוּמָה** – חסרה, **אִמּוֹ טְהוֹרָה** מפני שאינו ולד.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רב גידל בשם רבי יוחנן: **וְאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּפֶּלֶת** ולד שהוא **כְּמִין אַפַּקְתָּא דְּדִיקְלָא** – כעין הפיצולים היוצאים מעץ הדקל, שהיו ידיו ורגליו על כתיפו, ומלמטה הוא חסר צורה, **אִמּוֹ טְהוֹרָה,** מפני שאינו ולד.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין ולד שפניו מעוכים: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הַמַּפֶּלֶת מִי שֶׁפָּנָיו מוּסְמָסִים** – מעוכים קצת, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִמּוֹ טְמֵאָה** טומאת לידה, שלא פקע ממנו שם ולד על ידי זה, **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אִמּוֹ טְהוֹרָה,** מפני שאינו ולד.

אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, שנינו בברייתא, **הַמַּפֶּלֶת יַד חֲתוּכָה** – מחותכת בצורת יד בחיתוך אצבעות, **וְכֵן** המפלת **רֶגֶל חֲתוּכָה** כצורתה, **אִמּוֹ טְמֵאָה** טומאת לידה, **וְאֵין** אנו **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא** יד זו או רגל זו **מְגוּף אָטוּם** – חסר **בְּאִתָּה.** מסיים רבי יוחנן את הקושיא: **וְאִם אִיתָּא** – ואם הדין כדבריך שהמפלת מי שפניו מוסמסים טהורה, **לִיתְּנֵי** – היה על התנא לשנות שהמפלת יד חתוכה או רגל חתוכה טמאה לידה ואין חוששין **שֶׁמָּא** יד או רגל זו באה **מְגוּף אָטוּם אוֹ מִמִּי שֶׁפָּנָיו מוּסְמָסִין,** שהרי גם באופן זה היתה טהורה מטומאת לידה. ולא מצינו שריש לקיש השיב על קושיא זו.

רב פפי שנה את השמועה באופן אחר: **אָמַר רַב פָּפִּי, בְּוֹלֵד שֶׁפָּנָיו מוּסְמָסִין כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש אינם חולקים **דְּטְמֵאָה,** מפני שלא פקע ממנו שם ולד כשנמעכו פניו מעט, אלא **כִּי פְּלִיגִי** – מה שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, זה **בְּוֹלֵד שֶׁפָּנָיו טוּחוֹת** – שאין צורת פניו ניכרת כלל, **וְאִיפְּכָא אִיתְּמַר** – והשמועה נאמרה להיפך, **שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** המפלת ולד שפניו טוחות **אִמּוֹ טְהוֹרָה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה.**

שואלת הגמרא: לדברי רב פפי, **וְלוֹתְבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן מֵהָא** – מדוע לא הקשה ריש לקיש על רבי יוחנן מהברייתא של 'המפלת יד חתוכה' שממנה משמע שרק המפלת גוף אטום טהורה ולא המפלת ולד שפניו טוחות, שאם לא כן היה לתנא לשנות 'ואין חוששין שמא מגוף אטום או ממי שפניו טוחות באתה'. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּשַׁנִּי לֵיהּ** – שרבי יוחנן ישיב לו **שֶׁהַיְּינוּ גּוּף אָטוּם הַיְּינוּ מִי שֶׁפָּנָיו טוּחוֹת** – שהתנא לא שנה גם מי שפניו טוחות מפני שאף הוא בכלל גוף אטום, שהרי גוף אטום היינו חסר, וגם מי שפניו טוחות חסרה צורת פניו לגמרי.

הגמרא מביאה מעשה לענין ההלכה בולד שפניו טוחות: **בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא נָפוּק לְקַרְיָתָא** – יצאו לכפרים לראות את שדותיהם. כשחזרו, **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהוֹן** – באו לפני אביהם, **אָמַר לָהֶם, כְּלוּם בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדְכֶם** – האם כשהייתם בכפרים בא לפניכם מעשה שנזקקתם להורות בו הלכה למעשה. **אָמְרוּ לוֹ,** מעשה במפלת ולד בעל **פָּנִים טוּחוֹת בָּא לְיָדֵינוּ, וְטִימֵּאנוּהָ. אָמַר לָהֶם** רבי חייא לבניו, **צְאוּ** שנית לכפרים **וְטַהֲרוּ מַה שֶּׁטִּמֵּאתֶם,** מפני שמפלת ולד שפניו טוחות אינה טמאה. **מַאי דַּעְתֵּיכוּ** – מה זו עלתה על דעתכם שטימאתם אותה שלא כדין, **לְחוּמְרָא** – מפני שסברתם שראוי להחמיר עליה יותר מן הדין. לא היה לכם להחמיר כך, משום **דְּחוּמְרָא דְּאָתְיָא לִידֵי קוּלָּא הִיא** – חומרא זו סופה לבא לידי קולא שאינה כדין, **דְּקָיְיָמִיתוּ לָהּ** – שהרי כשטימאתם אותה נתתם לה **יְמֵי טוֹהַר** כדין יולדת, והיא תנהג בדם שתראה באותם הימים כדין 'דם טוהר', ובאמת מצד הדין הוא דם טומאה.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין ולד שיש לו אברים יתירים: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הַמַּפֶּלֶת** מין **בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּים וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, אָמַר רַב,** אם אירע כן **בְּאִשָּׁה** שהפילה נפל שכזה, **אֵינוֹ וָלָד,** ואינה טמאה טומאת לידה. ואם אירע כן **בְּבְהֵמָה** שנשחטה ונמצא עובר כזה במעיה, העובר **אָסוּר בַּאֲכִילָה** ולא הותר בשחיטת אמו, וכל שכן אם יצא לאויר העולם שהוא אסור שהרי הוא נפל ונבלה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** אם אירע כן **בְּאִשָּׁה,** הרי הוא **וָלָד** ואמו טמאה לידה, ואם אירע כן **בְּבְהֵמָה** שנשחטה ונמצא במעיה ולד שיש לו שני גבים ושני שדראות, הוא **מוּתָּר בַּאֲכִילָה,** שכל הנמצא במעי בהמה הותר בשחיטתה, ובלבד שיהיו לו פרסות.

הגמרא מפרשת את מחלוקת רב ושמואל. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו רב ושמואל. מבארת הגמרא: מחלוקתם היא **בִּדְרַב חֲנִין בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַב חֲנִין בַּר אַבָּא,** נאמר בתורה (דברים יד ז) 'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלַה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם', ותיבת 'הַשְּׁסוּעָה' שנאמרה בפסוק זה, הכוונה למין **בְּרִיָּה, שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת,** ובפסוק זה אסרה התורה את אכילתה. ונחלקו רב ושמואל בביאור דין 'השסועה', **רַב אָמַר בְּרִיָּה בְּעָלְמָא לֵיתָא** – אין מין בריה בעולם שיש לו שני גבים ושני שדראות, והאפשרות היחידה למצוא בהמה שכזו היא כשמזדמן לפעמים שבהמה רגילה תתעבר בעובר בעל שני גבים ושני שדראות. **וּבְהִכְרַח כִּי אַגְּמְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה** – כשלימד הקדוש ברוך הוא את משה שהשסועה אסורה, **בְּמֶעֱי אִמָּהּ אַגְּמְרֵיהּ** – לימד אותו שהיא אסורה כשנמצאה בהמה זו במעי אמה, ולכן אמר רב שולד שיש לו שני גבים ושני שדראות הנמצא במעי בהמה אסור באכילה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּרִיָּה בְּעָלְמָא אִיתָּא** – ישנו מין בריה בעולם שיש לה שני גבים ושני שדראות, **וְכִי אַגְּמְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה** שהשסועה אסורה, **בְּעָלְמָא אַגְּמְרֵיהּ** – על אותו מין שנמצא בעולם לימדו שהוא אסור, **אֲבָל** כשנמצאה בריה כזו **בְּמֶעֱי אִמָּהּ,** אין בה איסור 'שסועה', והיא **שַׁרְיָא** – מותרת בשחיטת אמה, כשאר בהמה הנמצאת במעי אמה שהותרה בשחיטתה. ועל כן אמר שמואל שבבהמה ולד שיש לו שני גבים ושני שדראות שנמצא במעי אמו מותר באכילה.

הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל: **אִיתִיבֵיהּ רַב שִׁמִּי בַּר חִיָּיא** בר רב לזקנו **רַב,** אבי אביו, שנינו לענין בכור בהמה טהורה, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, כָּל בְּכוֹר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת פָּסוּל לַעֲבוֹדָה,** שאינו כשר להקרבה. **אַלְמָא דְּחַיֵּי (וְקַשְׁיָא לְרַב)** – מוכח שבהמה שיש לה שני גבים ושני שדראות יכולה לחיות, ואף מותרת באכילה, ולכן נזקק רבי חנינא לומר שהיא פסולה להקרבה, וקשה בין לרב ובין לשמואל שנחלקו על ולד שיש לו שני גבים ושני שדראות הנמצא במעי אמו, אבל לאחר שנולד סוברים שניהם שאינו

המשך בעמוד נ

רש"י

עד הארכובה — שנחתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה, שהיא טרפה. וקסבר: טרפה אינה חיה. **עד לנקביו** — ונקביו בכלל. קסבר: טרפה חיה, הלכך עד לארכובה — הוי ולד, אבל עד לנקביו — הוי נבלה. כרבי אלעזר דאמר: ניטל הירך וחלל שלה — נבלה, ואפילו בחייה מטמאה, הלכך לא חיה. ובשחיטת חולין (כא,א) מפרש: היכי דמי חלל שלה? כל שרבוצה ונראית חסרה.

עד טבורו — אבל עד נקביו — לא, דלית ליה דרבי אלעזר. ואי משום טרפה — קסבר: טרפה חיה. **בין רבי ינאי לרבי יוחנן איכא ביניהו דרבי אלעזר** — ותרוייהו אית להו טרפה חיה. **מלמעלה** — שנחתך מגולגלתו. **אטומה** = חסרה. **כמין אפקתא דדיקלא** — שהדקל למטה יחיד, ומתפצל מלמעלה. כך היו ידיו ורגליו על כתפו, ומלמטה הוא בלא צורה. **מוסמסין** — מעוכין קצת, ולא כל כך כפניו טוחות. **כי פליגי כפניו טוחות** — שאין צורה בהן ניכרת לגמרי. **ואיפכא איתמר** — ולא משום צורך (מפיק) לה, אלא הכי גמר לה מרביה. **לותביה ריש לקיש לרבי יוחנן מהא** — דאם איתא, ליתני "או ממי שפניו טוחות". **היינו פניו טוחות** — אבל בפניו מוסמסין ליכא לשנויי הכי, דהא ניכרת בהן הצורה. ולאו אטום הוא, דאטום הויינו חסר לגמרי. לחומרא — שטמאתם אותה שבועים, משום ספק נקבה. **חומרא דאתי לידי קולא הוא** — דכיון דולד הוא, יהביתו לה ימי טוהר. מידא לא גרסינן: דזכר, ומטהריתו לדם ראייתה שלא כדין, דטמאה נדה היא, דלאו ולד הוא. **בבהמה אסור באכילה** — אם נשחטה אמו ונמצא במעיה, וכל שכן יצא לאויר העולם, דנפל הוא, ונבלה. **מותר באכילה** — דכתיב (ויקרא יא): "כל בבהמה תאכלו" — כל הנמצא בבהמה תאכלו, ובלבד שיהיו לו פרסות או פרסה, כדאמר ב"בהמה המקשה לילד" (חולין סט,ב). **השסועה** — רחמנא אסרה, דכתיב (דברים יד): "את זה לא תאכלו וגו' השסועה". **רב סבר** — האי דאסר רחמנא — כשנמצאת במעי בהמה אסורה, דהא בריה בעלמא בפני עצמה ליתא. **בעלמא אגמריה** — אותו המין אסר, אבל אם נמצאת במעי פרה — מותר. **רבי חנינא בן אנטיגנוס** — בבכור קאי, וקאמר דהוי מום. ומדפסל ליה לקרבן, מכלל דלהדיוט — שרי. וקשיא לתרוייהו, דהא אפילו יצא לאויר העולם — שרי, ושמואל לא שרי אלא במעי אמו. והא דאקשי רב שימי טפי לרב מדשמואל — משום דגביה הוה קאי, ובר בריה הוה, כדאמר בפרק "כל הבשר" (שם קיא,ב): רב אקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה. **שימי את** — בבמה דוכתין אשכחן דמהדר ליה רב הכי: "שימי את". ונראה בעיני משום דבר בריה הוה, וקאמר ליה הכי — משום חביבותיה. כלומר, אתה יודע להשיבני. ואני שמעתי: שמדת צניעות היה בו ברב, שלא היה זוקף עיניו למעלה, הלכך לא היה מכירו. ולא נהירא לי: שהרי לא מצינו שאמר רב כך לשום אדם, אלא לזה אמר כן בבמה מקומות, כאן ובמנחות (קי,א). ועוד שמעתי: משום דחריף הוה ודחיק ליה, כי ההיא דאמר (במועד קטן כט) [בתענית ט,ב]: רחמנא לישזבא מכיסופיה דרב שימי. ולא היא, דהתם רב שימי בר אשי הוה דדחיק ליה לרב פפא. **ששדרתו עקומה** — הא דרבי חנינא, דמשמע דחיי — לאו שני גבין ממש, אלא ששדרתו עקומה (כזה), ונראין כשתים. **יש בעוברין** — שיצאו לאויר העולם שאסורין משום נבלה. **לאו יצא מכלל עוברין** — דהני, אף על גב דלא כלו חדשיהן, כי נמצאו במעי אמן — שרו. אבל האי, אפילו במעי אמן — אסור. וקשיא לשמואל. **רב מתרץ לטעמיה** — דרב לא צריך לתרוצי, אלא משום היא גופה דלא משתמע שפיר. דהא רישא — כשיצאו לאויר העולם מיירי, וסיפא דקתני "יצא" — משמע דעלה קאי, וכשיצא לאויר העולם — משמע דמותר. ואי אפשר לומר כן, הלכך צריך להוסיף עליה "אבל במעי אמו שרי", דכתיב "כל בבהמה תאכלו". בפרק "בהמה המקשה" (חולין סט,א). **יצא מי שיש לו שני גבין וכו'** — דכי כתב רחמנא "השסועה" — למיסר במעי אמו אסרה, דהא מין בפני עצמה ליתא.

ושמואל

תוספות

עד הארכובה — והארכובה בכלל, דהיינו מן הארכובה ולמעלה. ואין שייך להביא זה גבי "כל שיעורי חכמים להחמיר, לענין עד ועד בכלל, ב"אלו טרפות" (חולין נה,א). ואף על גב דתבנית יד אמרינן בפרקין דטמאה לידה — היינו, כשניכר שהמוותר נמחה כשפירש. אי נמי: כאן מיירי דניכר היטב שלא נברא יותר, כגון במקום החסרון יש עור נקרם. **ליתני** שמא מגוף אטום באת או ממי שפניו כו' — ואם תאמר: והא איכא טובא דלא תני, כגון פניו תייש (ופניו) אטום ואפקותא דדיקלא? ויש לומר: דפניו מוסמסין דומה לגוף אטום, והויא ליה למיתני בהדיה טפי מאחריני. **אמר** רב פפא בפניו מוסמסין כולי עלמא לא פליגי — והא דקאמר איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש — לא היו דברים מעולם. וכענין זה יש בריש חולין (דף ד). **רבי** חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שיש כו' — פירש הקונטרס: מדהוי מום לקרבן, מכלל דלהדיוט — שרי. וקשה לתרוייהו, דהא אפילו יצא לאויר העולם — שרי, ושמואל לא שרי ליה אלא במעי אמו. וקשה לרבינו תם: דבפרק "אלו מומין" (מג,ב) תנא ליה גבי מומי כהן, ולא גבי מומי בהמה. והתם נמי פריך מרב, ולא מייתי משמואל מידי! ונראה לרבינו תם: דארב דוקא פריך, דאמר: באשה אינו ולד — אלמא, אינו מתקיים. והא חשיב ליה גבי מומי כהן — אלמא, חי! אבל לשמואל, דאמר: באשה ולד מתקיים — לא פריך מידי. ובבהמה נמי אומר רבינו תם דמתקיים לשמואל. והא דאמר בסמוך, דכי יצא לאויר העולם, אסור — היינו משום "שסועה" דאסר רחמנא. ורש"י פירש בסמוך לפי שיטתו דאסור משום נפל, ו"שסועה" דאסר רחמנא — היינו מין בהמה דעלמא, שיש לאם ולולד שני גבין וכן שתי שדראות. אבל הנולד מבהמה שאין לה אלא גב אחד ושדרה אחת — לא איצטריך קרא למיסר, דנפל גמור הוי. ובאשה מידא מתקיים, אף לפירושו, מדקאמר "באשה ולד". וללישנא דבעלמא אגמריה משמע כפירושו. ואם תאמר: בפרק "אלו טרפות" (חולין ס,ב) דפריך גבי משה קניגי היה? והשתא לפירוש הקונטרס אתי שפיר, ד"שסועה" מין בעלמא הוא לשמואל ואינה מצויה אלא ביער. לכך קאמר: וכי קניגי היה. אבל לפירש רבינו תם, שאף לשמואל אינו מין בפני עצמו אלא שכך נולד מן הבהמה, מה ענין זה אצל קניגי? ויש לומר: דאף לפירוש רבינו תם אם לא היה קניגי, ורגיל לראות ומכיר בהמות משונות, לא היה מכיר בהמה זו שיש לה שני גבין, אף על פי שגם נולד מבהמות של ישוב, שאינה רגילה להוליד מבהמה שאינה משונה.

מי

עַד הָאַרְכּוּבָה. רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: עַד לְנִקְבָיו. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְהוֹשֻׁעַ: עַד מְקוֹם טַבּוּרוֹ. בֵּין רַבִּי זַכַּאי לְרַבִּי יַנַּאי אִיכָּא בֵּינֵיהוּ טְרֵפָה חָיָה, מָר סָבַר: טְרֵפָה חָיָה, וּמָר סָבַר: טְרֵפָה אֵינָהּ חָיָה. בֵּין רַבִּי יַנַּאי לְרַבִּי יוֹחָנָן אִיכָּא בֵּינֵיהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דַּאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נִיטַּל יָרֵךְ וְחָלַל שֶׁלָּהּ - נְבֵלָה. אָמַר רַב פַּפָּא: מַחֲלוֹקֶת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֲבָל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה - אֲפִילּוּ כָּל דְּהוּ טְהוֹרָה. וְכֵן אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּפֶּלֶת אֶת שֶׁגּוּלְגֹּלְתּוֹ אֲטוּמָה - אִמּוֹ טְהוֹרָה. וְאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּפֶּלֶת כְּמִין אַפַּקְתָּא דְּדִיקְלָא - אִמּוֹ טְהוֹרָה. אִיתְּמַר, הַמַּפֶּלֶת מִי שֶׁפָּנָיו מוּסְמָסִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִמּוֹ טְמֵאָה, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אִמּוֹ טְהוֹרָה. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: הַמַּפֶּלֶת יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִגּוּף אָטוּם בָּאתָה. וְאִם אִיתָא - לִיתְנֵי שֶׁמָּא מִגּוּף אָטוּם אוֹ מִמִּי שֶׁפָּנָיו מוּסְמָסִין! אָמַר רַב פַּפִּי: בְּפָנָיו מוּסְמָסִין - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּטְמֵאָה, כִּי פְּלִיגִי - בְּפָנָיו טוּחוֹת, וְאִיפְּכָא אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִמּוֹ טְהוֹרָה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אִמּוֹ טְמֵאָה. - וְלוֹתְבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן מֵהָא! - מִשּׁוּם דְּשָׁנֵי לֵיהּ: הַיְינוּ גּוּף אָטוּם, הַיְינוּ מִי שֶׁפָּנָיו טוּחוֹת. בְּנֵי רַבִּי חִייָא נָפֵיק לְקָרְיֶיתָא, אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהוֹן, אָמַר לָהֶם: כְּלוּם בָּא מַעֲשֶׂה לְיַדְכֶם? אָמְרוּ לוֹ: פָּנִים טוּחוֹת בָּא לְיָדֵינוּ, וְטִמֵּאנֻהוּ. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְטַהֲרוּ מַה שֶׁטִּמֵּאתֶם. מַאי דַּעֲתַיְיכוּ - לְחוּמְרָא, חוּמְרָא דְּאָתְיָא לִידֵי קוּלָּא הִיא, דְּקָרְבֵיתוּ לָהּ יְמֵי טוֹהַר. אִיתְּמַר, הַמַּפֶּלֶת בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּים וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת. אָמַר רַב: בְּאִשָּׁה - אֵינוֹ וָלָד, בְּבְהֵמָה - אָסוּר בַּאֲכִילָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּאִשָּׁה - וָלָד, בְּבְהֵמָה - מוּתָּר בַּאֲכִילָה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּדְרַב חָנִין בַּר אַבָּא, דַּאֲמַר רַב חָנִין בַּר אַבָּא: "הַשְּׁסוּעָה" - בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת. רַב אָמַר: בְּרִיָּה בְּעָלְמָא - לֵיתָא, וְכִי אַגְּמְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמִשָּׁה - בִּמְעֵי אִמָּהּ אַגְּמְרֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרִיָּה בְּעָלְמָא - אִיתָא, וְכִי אַגְּמְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמִשָּׁה - בְּעָלְמָא אַגְּמְרֵיהּ, אֲבָל בִּמְעֵי אִמָּהּ - שָׁרְיָא. אֵיתִיבֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִייָא לְרַב: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גֵבִין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת - פָּסוּל לַעֲבוֹדָה, אַלְמָא דְּחַיֵּי! וְקָשְׁיָא לְרַב. - אֲמַר לֵיהּ: שִׁימִי אַתְּ! שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקוּמָה. מֵיתִיבֵי: יֵשׁ בְּעוּבְּרִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין. בֶּן אַרְבָּעָה - לְדָקָר, בֶּן שְׁמֹנָה - לְגַפָּה, הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה - אָסוּר. יָצָא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת. מַאי "יָצָא"? לָאו, יָצָא מִכְּלַל עוּבְּרִין שֶׁאֲפִילּוּ בִּמְעֵי אִמָּן אֲסוּרִין? רַב מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: רַב מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: בֶּן אַרְבָּעָה - לְדָקָר, בֶּן שְׁמוֹנָה - לְגַפָּה, הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה - אָסוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּשֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲבָל בִּמְעֵי אִמּוֹ - שָׁרֵי, יָצָא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, דַּאֲפִילּוּ בִּמְעֵי אִמּוֹ נַמִי אָסוּר.

ושמואל

תוספות רש"י

ושמואל מתרץ לטעמיה — רישא וסיפא, בשיצא לאויר העולם. דאף על גב דכלו לו חדשיו — נפל הוא, דלא חיי, ונבלה הואי. שאינו חתוך — כולו שלם כעין דף, ואין בו חיתוך אברים וצורה, אלא חֶלֶק כעין עיגול. וטמאה שבעת ימים וביום השמיני ימול — משמע, מי שהוא ראוי לחיות שמנה ימים — אמו טמאה לידה, ומי שאינו ראוי לחיות שמנה לבריות — לא. אמר רב — לתנא: סיים בה נמי הכי, ואימא "יצאו אלו מי שיש לו שני גבין" וכו'. כוותיה דשמואל — בשני גבין, דולד הוא, וקאמר: טמאה אפילו בלידה יבישתא, דולד הוא. הרי אמרו אשה יולדת לתשעה ויולדת לשבעה — ואנא נמי אמינא: כי היכי דבהמה לתשעה, כדאמרינן לעיל "בן שמנה לגסה — נפל", הכא נמי יולדת לשבעה — נפל, או לאו נפל הוא, ומותר. הימנו ולמטה — בברייתא דלעיל תניא. מאי לאו אנפה — נמי קאי, דקתני: בן שמנה לגסה, והימנו ולמטה, כגון בר שבעה — אסור. אדקה — בן ארבעה לדקה, והימנו ולמטה, כגון בר תלתא — אסור. אלא אי אמרת אדקה פשיטא — הואיל ובר תלתא הוא — לא חיי. כל בציר תרי ירחי — מכדרכו — חיי, כי היכי דבאשה ובבהמה גסה בר שבעה חיי, דהוי תרי ירחי בציר מכי אורחיה, הכי נמי בר תלתא לדקה — חיי, אף על גב דבר ארבעה — לא חיי. קא משמע לן — דלא חיי. דמות לילית — שידה. שד יש לו פרצוף, אדם ויש לו כנפים. הנהג בן אחיך ובא — כלומר, הָבֵא בן אחיך ובא עמו. הכי גרסינן: בהליכתן יצתה כלת חנינא לקראת רבי יהושע. **משנה** מלא גנונים = גוונים. המפלת סנדל — אין סנדל בלא ולד אחר. ובשביל סנדל תשב לזכר ולנקבה, דספק זכר ספק נקבה הוא. ואם הולד אחר נקבה — אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד, ולא תשב אלא לנקבה ימי טומאה וימי טהרה. שאפילו הוא זכר, הואיל ונקבה בהדיה — לא בצירי ימי טומאתה וימי טהרה דנקבה. שהרי של זכר מובלעין בתוך של נקבה. וכי אצטריך "תשב לזכר ולנקבה" — כגון שהולד השני זכר, דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה — בשביל הסנדל, וימי טוהר לזכר — לחומרא. **גמרא** שמא ולד היה ונימוח — כיון דלאו דם הוא, ולאו מים נינהו, איכא למיחש לולד. כמה יין חי כו' — לשון גוזמא. הכי גרסינן רבא אמר — "מלא" תנן. סכויין — שחורין שמעתי. לישנא אחרינא: סכויין בלא מוח ומשיחה אלא יבשה. מזוג — יותר מדאי. קולית — עצם הירך. דיילא — שפֹּשׁ דרבנן, ואדא שמו.

פרשתבינא

מי שראוי לבריאת נשמה — ואית דגרס "לברית שמנה".

המפלת דמות לילית אמו טמאה לידה — ואם תאמר: פשיטא, מי גרע מגופו תיש ופניו אדם, דהוי ולד לכולי עלמא? ויש לומר: דהתם יצא מתורת בהמה והוי אדם, והכא לא יצא כלל מתורת לילית. אך קצת קשה: דאמרינן לעיל (כג,א): בעופות תבדק, לרבנן דקריא וקיפופא הוי ולד, אף על גב דלסתות לא מפיק ליה כלל מתורת כוס וינשוף? ויש לומר: שמואל דהכא יפרש לעיל, תבדק לרבי מאיר.

אכילתו מרובה משתייתו — פירוש: יותר מדאי מרובה על השתיה. דהא דרך אכילה להיות מרובה על השתיה, כדאמרינן בפרק קמא דמגילה (יב,א): "והשתיה כדת אין אונס" — כדת של תורה, דאכילה מרובה משתייה, דקרבנות יש יותר מנסכים. והא דאמרינן ב"ערבי פסחים" (קי,א) ובגיטין (ע,א): אכול שליש ושתה שליש והנח שליש. לכשתכעוס, תעמוד על מילואך — לאו דוקא, אלא שבין אכילה ושתיה יהיו שני שלישים.

פרשתבינא

1 וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: בֶּן אַרְבָּעָה לְדַקָּה, בֶּן שְׁמֹנָה
2 לְגַסָּה, הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה - אָסוּר. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים -
3 בְּשֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו, אֲבָל כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - מוּתָּר. יָצָא
4 מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, דְּאַף עַל גַּב דְּכָלוּ
5 לוֹ חֳדָשָׁיו, אִם יָצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם - אָסוּר, בְּמֵעֵי אִמּוֹ -
6 שָׁרֵי. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב: הַמַּפֶּלֶת בְּרִיַּית גּוּף שֶׁאֵינוֹ
7 חָתוּךְ, וּבְרִיַּית רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ, יָכוֹל תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה
8 לֵידָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וגו' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" וגו' - מִי שֶׁרָאוּי לִבְרִית שְׁמֹנָה יָצְאוּ
9 אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְרִית שְׁמֹנָה. אָמַר לֵיהּ רַב: וְסַיֵּים בָּהּ
10 הָכִי וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת. רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא
11 סָבַר לְמֶעֱבַד עוֹבְדָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ רַב
12 הוּנָא: מַאי דַּעְתֵּיךְ - לְחוּמְרָא? חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא
13 הוּא, דְּקָיְהֲבַת לָהּ דְּמֵי טוֹהַר. עָבֵיד מִיהָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב,
14 דְּקַיְימָא לָן: הִלְכְתָא כְּרַב בְּאִיסּוּרֵי, בֵּין לְקוּלָּא בֵּין
15 לְחוּמְרָא. אָמַר רָבָא: הָרֵי אָמְרוּ אִשָּׁה יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה
16 וְיוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה, בְּהֵמָה גַּסָּה יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה יוֹלֶדֶת
17 לְשִׁבְעָה אוֹ לֹא יָלְדָה? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תָּא
18 שְׁמַע, הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה - אָסוּר, מַאי לָאו אַגַּסָּה? - לָא,
19 אַדַּקָּה. - הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אַגַּסָּה - אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּבְאִשָּׁה
20 חַיֵּי - בְּבְהֵמָה נַמִּי חַיֵּי, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא חַיֵּי. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ אַדַּקָּה אִיתְּמַר, פְּשִׁיטָא! בַּת
21 תְּלָתָא יַרְחֵי מִי קָא חַיֵּי?! - אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: כָּל בְּצִיר תְּרֵי יַרְחֵי חַיֵּי - קָא מַשְׁמַע
22 לָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת לִילִית - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה. וְלָד הוּא, אֶלָּא
23 שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּסִימוֹנִי בְּאַחַת שֶׁהִפִּילָה דְּמוּת לִילִית,
24 וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ וָלָד הוּא אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת נָחָשׁ, הוֹרָה חֲנִינָא
25 בֶּן אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה. הָלַךְ רַבִּי יוֹסֵף וְסִפֵּר דְּבָרִים לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שָׁלַח
26 לוֹ: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַנְהֵג בֶּן אָחִיךָ וּבֹא. בַּהֲלִיכָתָן יָצְתָה כַּלַּת (רַבִּי) חֲנִינָא לְקִרָאתוֹ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי,
27 הַמַּפֶּלֶת כְּמִין נָחָשׁ מַהוּ? אָמַר לָהּ: אִמּוֹ טְהוֹרָה. אָמְרָה לוֹ: וַהֲלֹא מִשְׁמֶךָ אָמְרָה לִי חֲמוֹתִי אִמּוֹ
28 טְמֵאָה? וְאָמַר לָהּ מֵאֵיזֶה טַעַם - הוֹאִיל וְגִלְגֵּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם! מִתּוֹךְ דִּבְרֶיהָ נִזְכַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שָׁלַח לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִפִּי הוֹרָה
29 חֲנִינָא. אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ: צוּרְבָא מֵרַבָּנַן דַּאֲמַר מִילְּתָא, לֵימָא בָּהּ טַעֲמָא, דִּכִי מַדְּכְרוּ לֵיהּ - מִדְּכַר. **משנה** הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר מָלֵא
30 מַיִם, מָלֵא דָּם, מָלֵא גְּנוּנִים - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד, וְאִם הָיָה מְרוּקָּם - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל אוֹ שִׁלְיָא - תֵּשֵׁב לְזָכָר
31 וְלִנְקֵבָה. **גמרא** בִּשְׁלָמָא דָּם וּמַיִם - לֹא כְּלוּם הִיא, אֶלָּא גְּנוּנִים - נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא וָלָד הָוֶה וְנִימּוֹחַ? אָמַר אַבָּיֵי: כַּמָּה יַיִן חַי שָׁתַת אִמּוֹ
32 שֶׁל זֶה שֶׁנִּמּוֹחַ עוּבְּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ? רָבָא אָמַר: "מָלֵא" תְּנַן, וְאִם אִיתָּא דְּאִתְּמוּחִי אִתְּמַח - מִחַסֵּר חָסַר. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר:
33 "גְּוּנִים" תְּנַן, וְאִם אִיתָּא דְּאִתְּמוּחִי אִתְּמַח - כּוּלָּהּ בְּחַד גַּוְונָא הָוֵי קָאֵי. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל
34 בַּעֲצָמוֹת שֶׁל מֵתִים. הַשּׁוֹתֶה יַיִן חַי - עַצְמוֹתָיו שְׁרוּפִין, מָזוּג - עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין, כָּרָאוּי - עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין. וְכָל מִי שֶׁשְּׁתִיָּתוֹ מְרוּבָּה
35 מֵאֲכִילָתוֹ - עַצְמוֹתָיו שְׁרוּפִין, אֲכִילָתוֹ מְרוּבָּה מִשְׁתִּיָּתוֹ - עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין, כָּרָאוּי - עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר,
36 וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת רַצְתִּי אַחַר צְבִי, וְנִכְנַסְתִּי בְּקוּלִית שֶׁל מֵת, וְרַצְתִּי אַחֲרָיו שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, וּצְבִי
37 לֹא הִגַּעְתִּי וְקוּלִית לֹא כָּלְתָה. כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי אָמְרוּ לִי: שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָיְתָה. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי,
38 פַּעַם אַחַת נִפְתְּחָה מְעָרָה תַּחְתַּי, וְעָמַדְתִּי בְּגִלְגַּל עֵינוֹ שֶׁל מֵת עַד חוֹטְמוֹ. כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי אָמְרוּ: עַיִן שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הָיְתָה. וְשֶׁמָּא
39 תֹּאמַר: אַבָּא שָׁאוּל נַגָּם הָוָה - אַבָּא שָׁאוּל אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְרַבִּי טַרְפוֹן מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, וְרַבִּי טַרְפוֹן אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְרַבִּי מֵאִיר
40 מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, רַבִּי מֵאִיר אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְרַבִּי מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, רַבִּי אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְרַבִּי חִיָּיא מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, וְרַבִּי חִיָּיא אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ
41 הָוָה וְרַב מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, רַב אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְרַב יְהוּדָה מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ, וְרַב יְהוּדָה אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה וְאַדָּא דַּיְילָא מַגִּיעַ לְכָתְפּוֹ,

פרשתבינא

וּשְׁמוּאֵל אף הוא מְתָרֵץ את הברייתא לְטַעֲמֵיהּ – לפי שיטתו, שצריך להוסיף על דברי הברייתא כך, עובר שנולד כשהוא בֶּן אַרְבָּעָה חדשים לִבהמה דַּקָּה, או בֶּן שְׁמֹנָה חדשים לִבהמה גַּסָּה, וכל שהֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה, אָסוּר באכילה. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שהעובר נאסר בצאתו לאויר העולם, בְּשֶׁלֹּא כָלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו – שנולד קודם זמנו, אֲבָל עובר שכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, שהוא בן חמשה לדקה ובן תשעה לגסה, מוּתָּר אף אם יצא לאויר העולם. יָצָא מכלל זה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גְבִין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, שנאמר בו איסור נוסף, דְּאַף עַל גַּב דְּכָלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, שהוא בן חמשה לדקה ובן תשעה לגסה, אף על פי כן אִם יָצָא הולד לַאֲוִיר הָעוֹלָם אָסוּר, מפני שהוא נפל שאינו ראוי לחיות, ודינו כנבלה, ורק כשנמצא בְּמֵעֵי אִמּוֹ שָׁרֵי – הוא מותר כדין כל עובר שנמצא במעי אמו. וכדברי שמואל שבריה שיש לה שני גבים ושני שדראות בבהמה מותרת באכילה.

הגמרא מביאה שרב ביאר את טעמו מדוע באשה אינו ולד: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות ברייתות] לפני רב, שנינו בברייתא, הַמַּפֶּלֶת בְּרִיַּית גּוּף שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ – שאין בו חיתוך אברים, אלא כולו שלם כעין לוח עץ חלק, וְכן המפלת בְּרִיַּית רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ – שאין לו פנים וצורה, אלא כולו חלק כעין עיגול, יָכוֹל היית לומר שתְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה, תַּלְמוּד לוֹמַר – משמיענו הכתוב האמור לענין טומאת לידה (ויקרא יב ב) 'אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וגו' וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא', ונאמר בסמוך (שם יב ג) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל וגו' בְּשַׂר עָרְלָתוֹ', ויש ללמוד מסמיכות פסוקים אלו שרק מִי שֶׁרָאוּי מצד בריאתו לחיות עד לִזמן בְּרִית מילה, שהיא לאחר שְׁמֹנָה ימים מלידתו, אמו טמאה לידה, יָצְאוּ אֵלּוּ שנבראו בגוף או בראש שאינו חתוך שֶׁמבריאתם אֵינָן רְאוּיִין לְחיות עד זמן בְּרִית מילה, שְׁמֹנָה ימים, שאין אמם טמאה לידה. אָמַר לֵיהּ רַב, לחכם ששנה ברייתא זו לפניו, וְסַיֵּים בָּהּ, בברייתא זו, הָכִי, וְכן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גְבִין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת אין אמו טמאה לידה, שגם הוא אינו ראוי לברית שמונה.

הגמרא מבארת את ההלכה בדין מי שיש לו שני גבים ושני שדראות: רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא סָבַר [–חשב] לְמֵעְבַּד עוּבְדָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – לעשות מעשה כדעת שמואל ולהורות שהיולדת ולד בעל שני גבים ושני שדראות טמאה טומאת לידה. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא, מַאי דַּעְתָּךְ – מהי דעתך שהחלטת להכריע כשמואל, האם מפני שסברת לנהוג לְחוּמְרָא מספק, הלא חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא הוּא – חומרא זו סופה לבא לידי קולא, דְּקָיְהֲבַת לָהּ – שהרי כאשר אתה מטמא אותה טומאת לידה אתה נותן לה ימים שבהם יהיו דמיה דְּמֵי טוּהַר, ואם אין הלכה כשמואל דמים אלו הם טמאים, ונמצא שהקלת עליה שלא כדין. לכן עָבִיד מִיהָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב – עשה על כל פנים כדברי רב, דְּקָיְימָא לָן הִלְכְתָא כְּרַב בְּאִיסּוּרֵי – שהרי מקובל בידינו שהלכה כרב בדיני איסור והיתר, בֵּין כאשר דבריו נאמרו לְקוּלָּא וּבֵין כאשר דבריו נאמרו לְחוּמְרָא.

הגמרא מסתפקת בדינו של עובר בהמה שנולד חדשיים קודם זמנו: אָמַר רָבָא, הֲרֵי אָמְרוּ חכמים במנין חדשי העיבור של המינים השונים, אִשָּׁה יוֹלֶדֶת ולד בן קיימא לְאחר תִּשְׁעָה חדשי עיבור, וְכן היא יוֹלֶדֶת ולד בן קיימא גם לְאחר שִׁבְעָה חדשי עיבור, בְּהֵמָה גַּסָּה טהורה יוֹלֶדֶת ולד בן קיימא לְאחר תִּשְׁעָה חדשי עיבור. ויש להסתפק האם גם בהמה גסה יוֹלֶדֶת ולד בן קיימא גם לְאחר שִׁבְעָה חדשי עיבור, כשם שאשה יולדת גם לתשעה וגם לשבעה, אוֹ שמא בהמה לֹא יָלְדָה בן קיימא לשבעה, ואם ילדה לשבעה הרי ולדה נפל ואסור באכילה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לפשוט את הספק: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּא שְׁמַע ראיה לפשוט את הספק מהברייתא שהוזכרה לעיל (ע"א), 'יש בעוברין שהן אסורין, בן ארבעה לדקה, בן שמונה לגסה, הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה אָסוּר'. מַאי לָאו – האם אין כוונת הברייתא בתיבות 'הימנו ולמטה', אַגַּסָּה – גם לענין בהמה גסה, שכל שילדה לשמונה חדשים ומטה הולד אסור, ותפשוט אם כן שבהמה שילדה לשבעה חדשים אין ולדה מתקיים.

דוחה הגמרא: לֹא זו כוונת הברייתא, אלא תיבות 'הימנו ולמטה' מוסבות אַדַּקָּה – רק על בהמה דקה, שכל שילדה מארבעה חדשים ומטה, כגון שילדה לשלשה, הולד אסור, אבל בהמה גסה אפשר שאם ילדה לשבעה ולדה מתקיים.

הגמרא חוזרת ומקיימת את הראיה. מקשה הגמרא: הַאי מַאי – ומה דחייה היא זו, והרי מן הברייתא עצמה מוכח שאינה מדברת רק בבהמה דקה, כי אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְּמָא אַגַּסָּה – אם היית מבאר שדברי הברייתא מוסבים גם על בהמה גסה, אֲצִטְרִיךְ – מובן מדוע יש צורך להשמיע שהימנו ולמטה אסור, כִּי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר הוֹאִיל וּבְאִשָּׁה ולד בן שבעה חדשים חָיֵי – מתקיים, בְּבְהֵמָה נַמִּי חָיֵי – גם ולד בן שבעה יתקיים, שהרי זמן לידתן של בהמה ואשה שוים לאחר תשעה חדשים, קָא מַשְׁמַע לָן התנא דְּלָא חָיֵי – שולד בן שבעה בבהמה גסה אינו מתקיים. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שדברי הברייתא אַדַּקָּה אִיתְּמַר – אמורים לענין בהמה דקה, פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא דין זה, שהרי בַּת תְּלָתָא יַרְחֵי – בהמה שנולדה לאחר שלשה חדשי עיבור מִי קָא חָיֵי – האם יעלה על הדעת שתוכל להתקיים, ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו.

משיבה הגמרא: לעולם אפשר שדברי הברייתא מוסבים רק על בהמה דקה, ואף על פי כן אֲצִטְרִיךְ התנא להשמיענו שהנולדת אחרי שלשה חדשי עיבור אסורה, מִפְּנֵי שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, שכָּל בְּצִיר תְּרֵי יַרְחֵי – כל שפחת שני חדשים מחדשי עיבורו חָיֵי – ראוי הוא לחיות, וכשם שולד אשה וולד בהמה גסה מתקיימים כשנולדו חדשיים קודם זמנם, כך גם ולד בהמה דקה מתקיים כשנולד חדשיים קודם זמנו, דהיינו לאחר שלשה חדשי עיבור, קָא מַשְׁמַע לָן התנא שולד דקה שנולד מארבעה ולמטה אינו מתקיים. ונמצא שלמסקנא לא נפשט הספק האם ולד בהמה גסה שנולד לשבעה חדשים מתקיים או לא.

הגמרא מבארת דינה של המפלת דמות לילית. אומרת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אשה הַמַּפֶּלֶת ולד בִּדְמוּת לִילִית, שהיא מין שידה, יש לה פרצוף אדם ויש לה כנפיים, אִמּוֹ טְמֵאָה טומאת לֵידָה, מפני שוָלָד ממש הוּא אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ בנוסף לשאר אבריו כְּנָפַיִם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא כדברי שמואל, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מַעֲשֶׂה בְּמקום ששמו סִימוֹנִי בְּאשה אַחַת שֶׁהִפִּילָה ולד בִּדְמוּת לִילִית, וּבָא מַעֲשֶׂה זה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ שהיא טמאה לידה מפני שוָלָד הוּא, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם.

הגמרא מבארת דינה של המפלת דמות נחש: הַמַּפֶּלֶת ולד בִּדְמוּת נָחָשׁ, הוֹרָה חֲנִינָא בֶּן אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שאִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה. הָלַךְ רַבִּי יוֹסֵף וְסִפֵּר את הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הנשיא, שכך הורה בן אחיו של רבי יהושע. שָׁלַח לוֹ רבן גמליאל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַנְּהִג – הבא עמך את בֶּן אָחִיךָ וּבֹא לפני, כדי לבאר מדוע הורה בן אחיך הוראה זו. יצאו רבי יהושע וחנינא בן אחיו כדי לבא לפני רבן גמליאל, וּכַהֲלִיכָתָן יָצְתָה כַּלַּת (רַבִּי) חֲנִינָא לִקְרָאתוֹ – לקראת רבי יהושע וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דמות נָחָשׁ מַהוּ – מה דינו, האם אמו טמאה לידה או לא. אָמַר לָהּ רבי יהושע, אִמּוֹ טְהוֹרָה. חזרה וְאָמְרָה לוֹ, וַהֲלֹא מִשְּׁמֵךְ אָמְרָה לִי חֲמוֹתִי, אשת חנינא, שאִמּוֹ טְמֵאָה. וְאָמַר לָהּ רבי יהושע, מֵאֵיזֶה טַעַם אמרה לך חמותך שהיא טמאה. והשיבה, הוֹאִיל וְנַלְגֵּל עֵינוֹ של נחש עֲגוֹל כְּגלגל עינו שֶׁל אָדָם. מסיימת הגמרא: מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהָ של כלת חנינא נִזְכַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בהלכה זו ובטעמה, ועל כן שָׁלַח לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל לומר לו, מִפִּי הוֹרָה חֲנִינָא, שלימדתי אותו כך, ומטעם שגלגל עינו של נחש עגול כשל אדם.

הגמרא לומדת הנהגה מתוך המעשה שהובא: אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינַּהּ – מוכח ממעשה זה שצוּרְבָּא מַרְבָּנַן – תלמיד חכם דְּאָמַר מִילְּתָא – שאומר דבר הלכה, לֵימָא בָּהּ טַעְמָא – שיאמר את טעם דבריו, דְּכִי מְדַכְּרוּ לֵיהּ מִדְּכָר – כדי שאם בעתיד ישכח את דבריו, כאשר יזכירו לפניו את טעמו מתוך כך יזכר בהוראתו.

משנה

משנתנו עוסקת בדיני טומאה באשה המפלת 'שפיר': הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר מָלֵא מַיִם, או מָלֵא דָּם, או מָלֵא גְּנוּנִים [–גוונים], כלומר שהיה בו

המשך בעמוד קנ

פְּרַשְׁתְּבִינָא דְּפוּמְבְּדִיתָא – אדם ששמו פרשתבינא שהיה מקומו בפומבדיתא, **קָאֵי לֵיהּ** – היה מגיע **לְאַדָּא דַּיְילָא עַד פַּלְגֵיהּ** – מחצית גופו, **וְכוּלֵּי עָלְמָא** – וכל העולם, **קָאֵי** – מגיעים **לִפְרַשְׁתְּבִינָא דְּפוּמְבְּדִיתָא, עַד חַרְצֵיהּ** – מתניו. ואם כן מוכח שאבא שאול היה אדם גבוה מאוד, ומכאן אתה למד על גודל הקולית, ועל גודל עינו של אבשלום.

הגמרא חוזרת לדון בדין המפלת שפיר: **שָׁאֲלוּ** בני בית המדרש **לְפָנֵי רַבִּי, הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר מָלֵא בָשָׂר, מַהוּ** – האם טמאה היא או לא. **אָמַר לָהֶם רבי לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי, כָּךְ אָמַר אַבָּא,** דהיינו רבי יוסי, המפלת שפיר **מָלֵא דָם, טְמֵאָה נִדָּה, וּמָלֵא בָשָׂר,** הרי היא **טְמֵאָה לֵידָה. אָמַר לוֹ** רבי, **אִילְמָלֵי דָּבָר חָדָשׁ אָמַרְתָּ לָנוּ מִשּׁוּם אָבִיךָ** – אילו היית אומר לנו דין שאמר אביך מעצמו, שהמפלת שפיר מלא בשר טמאה לידה, **שְׁמַעֲנוּךָ** – היינו מקבלים ממך דין זה, אבל **עַכְשָׁיו,** שאמרת יחד עם הלכה זו את ההלכה שהמפלת שפיר מלא דם טמאת נדה, יש לנו לומר, **דִּמְדַּהֲא קַמַּיְיתָא כִּיחִידָאָה קָאָמַר** – שכמו שאת ההלכה הראשונה הוא אמר כשיטת תנא יחיד ולא אמר כן מעצמו, דהיינו כְּשִׁיטַת **סוּמְכוּס שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר** (לעיל כא:), שדם שיצא בתוך חתיכה מטמא את האשה משום נדה], **הָא נַמִּי** – אף הלכה זו שאמר שהמפלת שפיר מלא בשר טמאה לידה, **שֶׁמָּא** אף היא שיטת יחיד, דהיינו כְּשִׁיטַת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲמָרָהּ],** שהוא סובר שהמפלת שפיר, אף אם אינו מרוקם טמאה, ולכן אמר שאף אם הוא מלא בשר טמאה היא, אבל לחכמים שאומרים ששפיר שאינו מרוקם אינו מטמא משום לידה, יש לומר שסוברים שאף מלא בשר אינו מטמא משום לידה, **וְכֵיוָן שֶׁאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** אין ללמוד מדברי רבי יוסי אלו, כיון שחכמים חולקים עליו.

ומביאה הגמרא את מחלוקת רבי יהושע וחכמים: **דְּתַנְיָא,** אשה **הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר שֶׁאֵינוֹ מְרוּקָּם** – שאין צורת הולד ניכרת בו כלל, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר וָלָד** הוא, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ וָלָד.**

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת רבי יהושע וחכמים: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַחֲלוֹקֶת** רבי יהושע וחכמים אם שפיר שאינו מרוקם ולד הוא, היא **בְּשִׁפִּיר** שמה שבתוכו **עָכוּר,** שבזה אמר רבי יהושע שטמאה, כיון שיש לומר שמה שהוא עכור, הוא כיון שהיה שם ולד ונימוח, **אֲבָל בְּשִׁפִּיר** שתוכו **צָלוּל** – מלא מים צלולים, **לִדְבָרֵי הַכֹּל אֵינוֹ וָלָד,** ואף רבי יהושע מודה בזה שאינה טמאה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת** – נחלקו רבי יהושע וחכמים, שרבי יהושע אומר שאף מחמת שפיר זה טמאה היא. ולא מבואר בדבריו מה סובר בעכור, וכדלהלן.

הגמרא מסתפקת מה הדין לפי רבי יהושע בן לוי בעכור: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם **בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת אֲבָל בְּעָכוּר דִּבְרֵי הַכֹּל וָלָד הוּא, אוֹ דִּלְמָא** – או שמא **בֵּין בָּזֶה וּבֵין בָּזֶה** – בין בעכור ובין בצלול **מַחֲלוֹקֶת** – נחלקו רבי יהושע וחכמים, שרבי יהושע סובר שאף בצלול טמאה היא, וחכמים אומרים שאף בעכור אינה טמאה.

אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה].

הגמרא מקשה על דברי רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אושעיא, שאמר שרבי יהושע מודה ששפיר צלול אינו מטמא: **מִיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, מברייתא שבה פירש רבי יהושע את המקור לדבריו ששפיר שאינו מרוקם מטמא, ששנינו בברייתא, **אֶת זוֹ** – דרשה זו **דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא,** ומשם למד את דינו, נאמר באדם הראשון אחר שאכל מעץ הדעת (בראשית ג כא), 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם', שהלבישם כתנות על עורם, ומה שתלה הפסוק את הלבשת הכתנות בעורם, **מְלַמֵּד, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עוֹר לְאָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹצָר,** שמשמע שהעור הוא עיקר יצירת האדם, ולכן אשה המפלת שפיר שהוא עור הולד, יש לה להיות טמאה, כיון שהעור נעשה לאחר היצירה.

אַלְמָא – מוכח, שסובר רבי יהושע **שֶׁבְּעוֹר תַּלְיָא מִילְּתָא** – שטומאת לידה תלויה בעור שהוא השפיר, **לֹא שְׁנָא עָכוּר וְלֹא שְׁנָא צָלוּל** – ובין אם השפיר עכור ובין אם הוא צלול, יש לה להיות טמאה. ומבארת הגמרא את הקושיא: **אִי אָמְרַת בְּשֵׁלְמָא** – מובן הדבר אם תאמר **שֶׁבְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת** – נחלקו רבי יהושע וחכמים, **הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא** – משום כך הוצרך רבי יהושע להביא ראיה מהפסוק שמשום השפיר לבד שהוא העור, טמאה היא, **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אבל אם תאמר **שֶׁבְּעָכוּר מַחֲלוֹקֶת** וטעמו של רבי יהושע הוא משום שהעכירות מגלה שהיה שם ולד, **לְמָה לִי קְרָא** – למה הוצרך רבי יהושע להביא ראיה מהפסוק, **סְבְרָא בְּעָלְמָא הוּא** – הרי דברי רבי יהושע ברורים הם מסברא, ואין צריך פסוק לזה]. **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּה** – יש להוכיח מכך, **שֶׁבְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת,** ואף בזה רבי יהושע מטמא. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּה** – אכן יש להוכיח כן, וקשה על רבי אושעיא].

אומרת הגמרא: **וְכֵן** – כמו שפירש רבי אושעיא במחלוקת רבי יהושע וחכמים, כך **אָמַר** גם **רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, מַחֲלוֹקֶת בְּעָכוּר, אֲבָל בְּצָלוּל דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ וָלָד.**

אִיתִיבֵיהּ – הקשה **רָבָא לְרַב נַחְמָן,** שנינו במשנה (בכורות יט:), שאמר רבי עקיבא, **אֶלָּא אָמְרוּ סִימָן וָלָד** – שהסימן שנוצר ולד ושוב אין הולד הבא אחריו בכור, **בְּבְהֵמָה** דַּקָּה הוא כשיוצא ממנה **טִינּוּף,** שטינוף זה בא מולד שנימוח, **וּבְגַסָּה** הסימן הוא אם הפילה **שִׁלְיָא, וּבְאִשָּׁה** הסימן הוא **שָׁפִיר וְשִׁלְיָא,** שאם הפילה אחד מהם, הולד שנולד אחר כך אינו בכור. ומבואר שבאשה השפיר עצמו אף אם אינו מרוקם, נחשב לולד, ומכך שלגבי בהמה גסה לא הזכיר שפיר כמו באשה, משמע שרק שליא פוטרת בה, **וְאִילּוּ שָׁפִיר בְּבְהֵמָה לֹא פָּטֵר** – אינו פוטר בבכורה. ומבאר רבא את קושייתו: **אִי אָמְרַת בְּשֵׁלְמָא** – ומובן הדבר אם תאמר **שֶׁבְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת,** שאף בזה אמר רבי יהושע שטמאה לידה, **מִשּׁוּם הָכִי** אין שפיר פוטר בבהמה, שכן רק **בְּאִשָּׁה דְּרַבִּי בָּהּ קְרָא** – שלמדנו מהפסוק שעור האדם נוצר אחר יצירת ולד, כמובא לעיל בסמוך, יש ללמוד **דְּפָטַר בָּהּ שָׁפִיר** מבכורה, אבל **בְּבְהֵמָה דְּלֵא רַבִּי קְרָא** – שאין ריבוי ללמד שעור הבהמה נוצר אחרי בשרה **לֹא פָּטַר בָּהּ שָׁפִיר** מבכורה, **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אבל אם תאמר **שֶׁבְּעָכוּר מַחֲלוֹקֶת,** קשה, **מִכְּדֵי סְבְרָא הוּא** – מאחר שלמד דינו מסברא, ששפיר עכור מוכיח שהיה כאן ולד, אם כן **מַאי שְׁנָא אִשָּׁה וּמַאי שְׁנָא בְּהֵמָה** – במה שונה בהמה מאשה, שבבהמה לא יהיה שפיר עכור הוכחה לכך שהיה בו ולד.

מתרץ רב נחמן לרבא: לעולם אפשר לומר שרק בעכור מחלוקת, ואין להקשות אם כן מה החילוק בין בהמה לאשה, שכן **מִי סָבְרַת** – וכי סבור הנך **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִפְּשָׁט פְּשִׁיט לֵיהּ** – ברור לו ששפיר עכור נחשב כולד, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סַפּוּקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ** – מסופק הוא בזה, **וְאָזֵיל הָכָא לְחוּמְרָא וְהָכָא לְחוּמְרָא** – והלך באשה לחומרא ובבהמה לחומרא, ומשום כך, **לְגַבֵּי אִשָּׁה דְּמָמוֹנָא הוּא** – שהוא דין הנוגע רק לממון, שהרי אין קדושה בבכור אדם, אלא יש רק דין שצריך לפדותו ולתת חמש סלעים לכהן, בזה סבר ששפיר פוטר, **לְפִי שִׁפֵּק מָמוֹנָא לְקוּלָּא, וּלְגַבֵּי** לפטור מבכורה **בְּבְהֵמָה, דְּאִיסּוּרָא הוּא** שיש בו גם דין איסור, **דְּאִיכָּא לְגַבֵּי גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה** – שיש לגבי בכור בהמה איסור לגזוז את צמרו ולעבוד בו, בזה סבר שאין שפיר פוטר בה, כיון **שִׁפֵּק אִיסּוּרָא לְחוּמְרָא. הָכָא נַמִּי** – וכן כאן, בברייתא **לְגַבֵּי** טומאת לידה **בְּאִשָּׁה,** סבר רבי יהושע ששפיר מטמא, כיון **שִׁפֵּק טוּמְאָה הוֹלְכִים לְחוּמְרָא.**

מקשה הגמרא על תירוץ זה: **וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ** – וכי אפשר לומר שרבי יהושע הסתפק בדבר זה, **וְהָא קְרָא קָאָמַר** – והרי הוא למד את דבריו מפסוק, ומשמע שפסק כן בודאי ולא רק מחמת ספק. מתרצת הגמרא: באמת הסתפק רבי יהושע בדין זה, ומה שאמר שעור נחשב לולד, אין זה אלא **מִדְּרַבָּנָן,** אבל מסופק הוא מה הדין בזה מדאורייתא, **וּקְרָא** – ומה שאמר שלמדים דבר זה מפסוק, אין זה דרשה גמורה, אלא **אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא** – רק זכר ורמז לדבר.

הגמרא מביאה מה דעת רב ושמואל בשפיר: **אָמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא בַּר שִׁלְמְיָא לְרַב,** הנה מצאנו כמה שיטות בדין שפיר מלא בשר, **הָא** [–זו דעת] **רַבִּי** שאמר 'לא שמעתי', **וְהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי** שאמר

המשך בעמוד קה

רש"י

פרשתבינא — שם האיש. **כסומכום** — בריש פירקין, דם שבתוך החתיכה — מטמא משום נדה, ויחידאה היא. **כרבי יהושע אמרה** — דמשום עור שפיר לחודיה מטמא [משום לידה, ויחידאה היא. דדילמא אפילו במלא בשר פליגי, כיון דאינו מרוקם — מעולם לא היה ולד. ואף על גב דפליג רבי יהושע בשפיר לחודיה, במלא דם מודה דלאו ולד הוא, דדם מוכיח עליו]. **בעכור** — מה שבתוכו עכור, דאיכא למימר: ולד היה, ונימוח. **בצלול** — שהוא מלא מים צלולין. **היינו דאיצטריך קרא** — לרבי יהושע, דמשום עור לחודיה הוי ולד. **אלא אי אמרת** — טעמא דרבי יהושע משום דעכור הוא, ואיכא למימר נימוח ולאו משום עור, קרא למה לי? **אלא לאו בצלול מחלוקת** — ותיובתא דריש לקיש. **אלא אמרו** — רישא בבכורות פרק "הלוקח בהמה מן הגוי" (יט,ב) לענין לפטור את שבא אחריו מתורת בכור. **טינוף** — לאחר שקבלה מן הזכר ונוצר הולד, נימוח וזב הימנו ויוצא והולך. ואותו טינוף פוטרתה מן הבכורה. **שפיר ושליא** — או שפיר או שליא. **ספוקי מספקא ליה** — בעבור גופיה אי ולד הוא אם לאו. **הכא לחומרא והכא לחומרא** — גבי בכורות בהמה אמר: דלאו ולד הוא, ולא פטר את הבא אחריו. דאי אמרת פטר — קא גזיז ועביד ביה עבודה, ודילמא לאו ולד הוא ההוא קמא, וקאתי לידי תקלה. וגבי טומאת ולד אזיל לחומרא, דקאמר: ולד הוא, וטמאה שבועיים, וימי טוהר לא סבירא ליה דניתיב לה. וגבי בכור אדם דקולא היא, דקאמר: פטר את הבא אחריו, ולא איכפת לן — דאין קדושה בבכור אדם אלא ממון כהן חמישה סלעים, וספק ממונא לקולא, דכהן הוי "מוציא מחברו עליו הראיה". **הא רבי** — דאמר לעיל: לא שמעתי. **והא רבי ישמעאל** — דאמר: מלא בשר טמאה לידה. **והא רבי אושעיא** — דאמר: בעכור מחלוקת. **והא רבי יהושע בן לוי** — דאמר: בצלול מחלוקת. **אחד זה ואחד זה** — אחד עכור ואחד צלול. **חוששת** — ויושבת ימי טומאה, ואין לה ימי טוהר — דספק ולד הוא ולא ודאי. **לא דכו שפיר** — לא טיהרו את המפלת שפיר משבועים, ואפילו בלידה יבישתא. **נהרדעא** — אתריה דשמואל. **זיג** = צלול. **טיפין של זבוב** — עיני זבוב. **ופיו מתוח כחוט השערה** — סדק קטן, ונראה כאילו חוט השערה מתוח שם. **גויתו** — גיד אבר הזכר. והא דתנן "תשב לזכר ולנקבה", אלמא מספקא לן אם זכר אם נקבה — כשאין ניכר בו האבר מיירי. **כשעורה** — היא סדוקה לארכה. **וחיתוך ידים ורגלים** — עדיין אין נראין, כדאמרינן: תחלת בריתו מראשו. **כחלב** — זהו שכבת זרע, שהוא ניתך וקלוש מתחלה בשעת יציאתו כחלב, ואחר כך נעשה קפוי.

תוספות

פרשתבינא — פירש הקונטרס: שם איש, וכן בערוך. ואינו כן, דאם כן הוה ליה למימר "מפומבדיתא". אלא פירש רבינו שמואל בן מאיר: לשון פרנסות וממשלה. **מלא** בשר מהו — ממתניתין דקתני "מלא דם ומלא מים" ליכא למפשט, דדילמא הא מלא בשר — חוששת, אבל ודאי ולד — לא הוי. אי נמי: הא דלא חשיב, משום דבפלוגתא לא מיירי. **שמא** כרבי יהושע — אף על גב דבעי למימר בסמוך: מחלוקת בצלול, אבל בעכור דברי הכל ולד", רבי נמי מסופק היה בהא, דהא קאמר: שמא.

כסומכום — ואם תאמר: ואם שפיר מלא דם הוי כחתיכה שבתוכה דם — שפיר מלא בשר נמי להוי כחתיכה של בשר, דאמר בפירקין דאינה טמאה לידה כשאין בה עצם? ויש לומר: דשפיר דמיא לולד טפי מחתיכה, וטמא אפילו אין בה עצם, אף על גב דבמלא דם שניהם שוים.

מחלוקת בצלול — פירש הקונטרס: מלא מים, וכן משמע. וקשה: וכי עדיף ממלאה דם, דאמר לעיל דטמאה נדה ולא לידה אפילו לרבי יהושע? לכך נראה לפרש: ד"צלול" ו"עכור" — היינו בשר עכור ובשר צלול. **שאין** הקדוש ברוך הוא עושה עור כו' — ד"כתנות עור" בעור אדם מיירי, כדמתרגמינן: על משך בשריהון. **סימן** ולד בבהמה דקה טינוף — האי "טינוף" הוא ולד עצמו. ולא דמי ל"טינוף" דלקמן, ד"רוב בהמות מטנפות" — דהתם, טינוף של אחר יצירת הולד. **גבי** בהמה לחומרא — ואף על גב דקולא הוא שמוציאין ממון מרשות ישראל, היינו משום דאי לא יהיב לכהן — אתי למשרי בגיזה ועבודה.

אינה חוששת — וקסבר רב: דבעכור מחלוקת [רבי יהושע] ורבנן.

תחלת בריתו מראשו — תימה דבפרק בתרא דסוטה (מה,ב) קסבר אבא שאול: תחלת בריתו מטיבורו, ומשלח שרשיו אילך ואילך? ונראה לרבינו תם: דגרס "ברשון", וכן פירש רבינו חננאל. ובתוספתא פירש: כעין חגב, ד"סלעם" מתרגמינן: רשון, וכן משמע דמיירי בשיעור האברים.

עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תסוכבני — ברישא — "עור ובשר", והדר — "עצמות וגידים". ובתחיית המתים דיחזקאל (סימן לז) איפכא — גידין, והדר בשר. ומפרש במדרש: למה הדבר דומה? לאדם שפושט, וחוזר ולובש. מה שפושט ראשון— לובש אחרון. אבל בתחלת בריית הולד — עור ובשר תחלה, ואחר כך עצמות וגידין.

לידע

פָּרָשְׁתְּבִינָא דְּפוּמְבְּדִיתָא קָאֵי לֵיהּ לְאַדָּא דַּיְּלָא עַד פַּלְגֵיהּ, וְכוּלֵּי עָלְמָא קָאֵי לְפָרָשְׁתְּבִינָא דְּפוּמְבְּדִיתָא עַד חַרְצֵיהּ. שָׁאֲלוּ לִפְנֵי רַבִּי: הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר מָלֵא בָּשָׂר, מַהוּ? אָמַר לָהֶם: לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, כָּךְ אָמַר אַבָּא: מָלֵא דָם - טְמֵאָה נִדָּה, מָלֵא בָּשָׂר - טְמֵאָה לֵידָה. אָמַר לֵיהּ: אִילְמָלֵי דָּבָר חָדָשׁ אָמַרְתָּ לָנוּ מִשּׁוּם אָבִיךָ - שְׁמַעֲנוּךָ, עַכְשָׁיו מִדְּהָא קַמַּיְיתָא כִּיחִידָאָה קָאָמַר - כְּסוּמְכוֹס שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, הָא נַמִּי - שֶׁמָּא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲמָרָהּ, וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דְּתַנְיָא, הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר שֶׁאֵינוֹ מְרוּקָּם - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: וָלָד, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ וָלָד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַחֲלוֹקֶת - בְּעָכוּר, אֲבָל בְּצָלוּל - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ וָלָד. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת - אֲבָל בְּעָכוּר דִּבְרֵי הַכֹּל וָלָד, אוֹ דִּלְמָא - בֵּין בָּזֶה וּבֵין בָּזֶה מַחֲלוֹקֶת? תֵּיקוּ. מֵיתִיבִי, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם" - מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עוֹר לְאָדָם אֶלָּא אִם כֵּן נוֹצָר. אַלְמָא: בְּעוֹר תַּלְיָא מִילְּתָא, לָא שְׁנָא עָכוּר וְלָא שְׁנָא צָלוּל. אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת - הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ בְּעָכוּר מַחֲלוֹקֶת - לָמָּה לִי קְרָא? סְבְרָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת, שְׁמַע מִינָּהּ. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחֲלוֹקֶת בְּעָכוּר, אֲבָל בְּצָלוּל - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ וָלָד. אִיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: אֶלָּא אָמְרוּ, סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה דַּקָּה - טִינוּף, בְּגַסָּה - שְׁלִיָא, בְּאִשָּׁה - שָׁפִיר וְשְׁלִיָא. וְאִילּוּ שָׁפִיר בִּבְהֵמָה - לָא פְּטַר. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא בְּצָלוּל מַחֲלוֹקֶת - מִשּׁוּם הָכִי: אִשָּׁה דְּרַבִּי בָּהּ קְרָא - פְּטַר בָּהּ שָׁפִיר, בְּבְהֵמָה דְּלָא רַבִּי קְרָא - לָא פְּטַר בָּהּ שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ בְּעָכוּר מַחֲלוֹקֶת, מִכְּדֵי סְבְרָא הוּא, מַאי שְׁנָא אִשָּׁה וּמַאי שְׁנָא בְּהֵמָה? - מִי סְבְרַתְּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִפְּשַׁט פְּשִׁיט לֵיהּ? רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סַפּוּקֵי מִסַּפְּקָא לֵיהּ, וְאָזִיל הָכָא לְחוּמְרָא, וְהָכָא לְחוּמְרָא. גַּבֵּי אִשָּׁה דְּמָמוֹנָא הוּא - סְפֵק מָמוֹנָא לְקוּלָּא. גַּבֵּי בְּהֵמָה דְּאִיסּוּרָא הוּא, דְּאִיכָּא לְגַבֵּי גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה - סְפֵק אִיסּוּרָא לְחוּמְרָא. הָכִי נַמִּי גַּבֵּי אִשָּׁה - סְפֵק טוּמְאָה לְחוּמְרָא. - וּמִי מִסַּפְּקָא לֵיהּ? וְהָא קָרֵא קָאָמַר! - מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא - אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא. אָמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא בַּר שֶׁלֶמְיָא לְרַב: הָא רַבִּי, הָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְהָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מָר כְּמַאן לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מֵעוֹלָם לָא דָּכוּ שָׁפִיר בִּנְהַרְדְּעָא, לְבַר מֵהַהוּא שַׁפִּירָא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, דְּמַנַּח עָלֵיהּ חוּט הַשַּׁעֲרָה מֵהַאי גִּיסָא וְחָזְיָא מֵהַאי גִּיסָא, אֲמַר: אִם אִיתָא דְּוָלַד הֲוַאי - לָא הֲוָה זִיג כּוּלֵּי הַאי. "וְאִם הָיָה מְרוּקָּם" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ שָׁפִיר מְרוּקָּם? אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מֵרֹאשׁוֹ, וּשְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִיפִּין שֶׁל זְבוּב. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: מְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה. שְׁנֵי חוֹטְמִין - כִּשְׁתֵּי טִיפִּים שֶׁל זְבוּב. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: וּמְקוֹרְבִין זֶה לָזֶה. וּפִיו מָתוּחַ כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה, וּגְוִיָּתוֹ כַּעֲדָשָׁה, וְאִם הָיְתָה נְקֵבָה - נְדוֹנָהּ כְּשַׁעֲרָה לְאָרְכָּהּ. וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ, וְעָלָיו מְפוֹרָשׁ בְּקַבָּלָה "הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי. עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסוֹכְכֵנִי. חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפִקֻּדָתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי". וְאֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם - שֶׁהַמַּיִם עַזִּין

וטורדין

וטורדין

נדה. פרק שלישי – המפלת חתיכה דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

לידע אם זכר הוא — הא דאמר "גויתו בכעדשה" — לא שמקומו בולט, אלא שמקומו ניכר בכעדשה. **המפלת** סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה — ואם תאמר: בשליא ליתני נמי "ולנדה"? דאימא: הרחיקה לידתה, וכבר כלו ימי טוהר, כדאיתא לקמן בפירקין (כח,א) גבי המפלת יד חתוכה. אף על גב דאמר בסמוך: אין תולין השליא בולד יותר משלשה ימים — להחמיר חוששין יותר משלשה ימים? ויש לומר: דלא דמו. דבהמפלת יד חתוכה — איכא למימר דהראש או רוב הגוף כבר ילדה מקודם, וכלו ימי טוהר. אבל שליא — אימא: הולד בתוכה, או שלם או נימוק. ועוד יש לומר: דאי הוה תני "ולנדה" — הוה אמינא: מביאה קרבן ואינו נאכל, דספק לידה היא. קא משמע לן: מביאה קרבן ונאכל. והכי נמי קאמר לקמן.

קא משמע לן אימא שניהם הזריעו בבת אחת — לרבינו תם שפירש דאין מתעברת וחוזרת ומתעברת, ואפילו נפל, אתי שפיר, וצריך לומר שהזריעו בבת אחת. אבל לפירוש רש"י שפירש גבי שלש נשים משמשות במוך, מעוברת — שמא תעשה עוברה סנדל, שולד אחרון ממעך צורה הראשונה. והא דאין אשה חוזרת ומתעברת — היינו בן קיימא (דאין), נפל חוזרת ומתעברת, לא הוה צריך למימר הכא "אימא שניהם הזריעו בבת אחת", והוה ליה למימר "בביאה ראשונה הזריעה היא תחלה, ובביאה שניה הזריע הוא תחלה"! ומיהו יש לומר: דבענין זה בשתי ביאות אין חדוש למתני "תשב לזכר ולנקבה", דפשיטא, דפעמים הוא מזריע תחלה ופעמים היא. ולא אמר "מדהאי זכר, האי נמי זכר". אבל בביאה אחת, סלקא דעתך אמינא: מדהאי זכר, האי נמי זכר — קא משמע לן: "אימא שניהם הזריעו בבת אחת". ומיהו קשה: מנלן דלא אמרינן בביאה אחת "מדהאי זכר, האי נמי זכר"? אימא: לעולם אמרינן, ומתניתין בשתי ביאות, ואשמועינן מתניתין דסנדל הוי ולד אף בלא צורת פנים, ולאפוקי מעדותו של רבי נחוניא. ואף על גב דכבר אשמעינן בבכורות ובכריתות דמייתי בסמוך דסנדל הוא ולד, מכל מקום איצטריך נמי לאשמועינן דהוי ולד לענין לידה? ויש לומר: דהיינו דקמשני בלשון שני. ומיהו תימה גם לפירוש רבינו תם: דלקמן (כח,א) גבי זכר וטומטום, משני נמי: "שהזריעו שניהם בבת אחת", ותרתי למה ליה? ואי אתא לאשמועינן דהוי ולד — והא כבר תנא בהדיא ברישא "טומטום או אנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה"! סנדל

רש"י

וטורדין אותו — ממחין. **בר רמש. ומנענע** — באותו מקום מלמטה למעלה, כדאמר בסמוך. **אם מסכסך** — הקיסם, שיש דבר המעכב — היינו גיד, דאי נקבה — ליכא עיכובא. **מלמטה למעלה** — שהרי בסדק השערה אין עיכוב לארכה. **תנא אם היתה נקבה נידונת כשעורה סדוקה** — לאוסופי ולפרושי אתא, דלעיל תני "נידונת כשעורה", ולא תני "סדוקה". **חוט מבדיל** — מלמטה למעלה בין שתי הביצים, ונראה עמוק כסדק. **לא ידיעי** — אין ניכרין מחמת קטנן. **שתי ירכותיו** — כשהוא מתחיל להבראות בחיתוך ידים ורגלים. **ערב** — עבה משתי. **לא תעביד עובדא** — לעשותו ולד, עד שיהא לו שערות בראשו. **לחוש חוששת** — להחמיר ולישב שבועים. **כפתיה ואודי** — אלמא היה בקי ביצירת הולד! **דרב גוברייה** — הוא בקי, ואין כולן בקיאין. **דג של ים** — דג יש בים ושמו "סנדל". **אלא שנרצף** — נמעך. [לשון של שור הנדול — דהיינו פניו טוחות. ואף על גב דאוקמינן לעיל: פניו טוחות — אין אמו טמאה, גבי סנדל ודאי אמו טמאה לידה, (סנדל) דולד שעמו מוכיח עליו דולד הוא, אלא שנימוק על ידי חברו שדחקו]. **צריך צורת פנים אפילו מאחוריו** — כלומר, אפילו אינו אלא מאחוריו הוי ולד. **שסטר** — הכהו על לחיו. **משנה זו** — דקתני "צריך צורת פנים", מעדותו של רבי נחוניא נשנית. הוא העיד עליה בבית המדרש, ויחידאה היא. **זכה בה רב ביבי בשמעתיה** — מזלו גרם לומר שמועה זו, וקדמני. שגם אני שמעתיה מרבי יוחנן, דמעדותו של רבי נחוניא נשנית, ולא זכיתי לאומרה. **והלא אין סנדל שאין עמו ולד** — ובלא סנדל נמי הויא טמאה לידה? **אי דאיתילד נקבה בהדיה הכי נמי** — דלא היה צריך להזכירו, דיש לה ימי טומאה וטהרה דנקבה. שאפילו הוא זכר גמור, כי איכא נקבה בהדיה — ישבת לנקבה ימי טומאה וטהרה, ושל זכר מובלעים בתוכן. **דאיתילד זכר בהדיה** — ומספקינן לסנדל בנקבה, ויושבת שבועיים לטומאה. אבל טהרה דנקבה לא יהבינן לה, דדילמא זכר הוא. **האי נמי זכר** — ולא תשב אלא לזכר. קא משמע לן כו'. **דבר אחר** — אפילו ילדה עמו נקבה, צריך להזכיר ספק סנדל. **שאם תפיל שנים אחד לפני שקיעת החמה ואחד לאחר שקיעת החמה מונה תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון** — והכי גרסינן לה בתוספתא, והכי פירושו: שאם תפיל שניהם, נקבה לפני שקיעת החמה וסנדל לאחר שקיעה — מונה לאחר שיכלו ימי טוהר לראשון תחלת נדה, וכן לאחרון. כגון אם תראה ביום שמונים ואחד לראשון — הויא תחלת נדה. דדילמא סנדל שנולד לאחר שקיעה זכר הוא, וכלו ימי טוהר שלו לסוף ארבעים, ולא משכי בתר שמונים ואחד דנקבה. וכשתחזור ותראה בשמיני לראייתה, ותרצה להיות סופרת יום כנגד יום — אמרינן דלמא סנדל נקבה הוה, ומשוך ימי טוהר שלו עד שמונים ואחד לראשון. ומה שראתה ביום שמונים ואחד לראשון — דם טוהר הוא, ועכשיו מה שהיא רואה ביום שמונים ואחד — תחלת נדה הוא. והיינו "תחלת נדה לאחרון". ובהכי הויא מקולקלת, דלא ידעינן בהך ראיה בתרייתא: אי נדה היא, אי שומרת יום כנגד יום. לישנא אחרינא גרסינן: "שאם תלד נקבה לפני שקיעה, וסנדל לאחר שקיעה — מונה תחלת לידה מן האחרון, וסוף לידה מן הראשון", והכי פירושו: אפילו היכא דאיתילד נקבה בהדיה, הוצרך "סנדל". שאם תלד נקבה לפני שקיעה, והסנדל שהוא ספק זכר לאחר שקיעה — "מונה תחלת לידה", דהיינו ימי טומאה מן האחרון. דדילמא סנדל נמי נקבה היא, ומנינן מיניה ארבע עשרה, שהוא חמשה עשר לראשון. "וסוף לידה", דהיינו ימי טוהר, מנינן מן הראשון להחמיר. שאם תראה ביום שמונים ואחד, דהיינו שמונים לאחרון — מטמינן לה משום נדה. דאמרינן: סנדל זכר הוה, והרי ארבעים יום, ששלמו ימי טוהר שלו. ודנקבה קמייתא נמי השתא כלו להו. והיינו צורך — דאי לאו "סנדל", הוי מנינה נמי ימי טומאה לראשון, ולא מטמאה אלא ארבעה עשר. והשתא יתבה חמשה עשר. ואי הוה פשיטא לן שהסנדל נקבה היא — לא הויא תחלת נדה עד שמונים ושנים לראשון, דבתר ולד אחרון אזלינן.

וְטוֹרְדִין אוֹתוֹ, אֶלָּא בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן - שֶׁהַשֶּׁמֶן רַךְ וּמְצַחְצְחוֹ. וְאֵין רוֹאִין אֶלָּא בַּחַמָּה. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? - כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? כְּדַאֲמְרִינַן! אֶלָּא: בַּמֶּה בּוֹדְקִין אוֹתוֹ לֵידַע אִם זָכָר הוּא אִם נְקֵבָה הִיא? אַבָּא שָׁאוּל בַּר נָשׁ, וְאָמְרִי לֵהּ אַבָּא שָׁאוּל בַּר רְמַשׁ אוֹמֵר: מֵבִיא קֵיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק וּמְנַעְנֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. אִם מְסַכְסֵךְ - בְּיָדוּעַ שֶׁזָּכָר הוּא, וְאִם לָאו - בְּיָדוּעַ שֶׁנְּקֵבָה הִיא. אָמַר רַבִּי נְחֶמְן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֲבָל מִן הַצְּדָדִין - אֵימָא: כּוֹתְלֵי בֵית הָרֶחֶם נִינְהוּ. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: תָּנָא, אִם הָיְתָה נְקֵבָה - גִּדּוֹנָה כְּשַׁעוֹרָה סְדוּקָה. מַתְקִיף לֵהּ רַב נַחְמָן: וְדִילְמָא חוּט שֶׁל בֵּיצִים נִינְהוּ? אֲמַר אַבַּיֵי: הָשְׁתָּא בֵּיצִים גּוּפֵיהוּ - לָא יְדִיעֵי, חוּט שֶׁל בֵּיצִים - יְדִיעַ?! אָמַר רַב עַמְרָם, תָּנָא: שְׁתֵּי יֶרְכוֹתָיו - כִּשְׁנֵי חוּטִין שֶׁל זְהוֹרִית. וְאָמַר רַבִּי עַמְרָם עָלָהּ: כְּשֶׁל עֵרֶב. וּשְׁנֵי זְרוֹעוֹתָיו כִּשְׁנֵי חוּטִין שֶׁל זְהוֹרִית, וְאָמַר רַבִּי עַמְרָם עָלָהּ: כְּשֶׁל שְׁתִּי. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּנָא, לָא תַּעֲבֵיד עוּבְדָּא עַד שֶׁיִּשְׁעִיר. - וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - חוֹשֶׁשֶׁת! אָמַר רַב אַמִּי בַּר שְׁמוּאֵל, לְדִידִי מְפַרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל: לְחוּשׁ - חוֹשֶׁשֶׁת, יְמֵי טָהֳרָהּ - לָא יָהְבִינַן לָהּ עַד שֶׁיִּשְׁעִיר. - לְמֵימְרָא דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל? וְהָא הַהוּא שַׁפִּירָא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל. אָמַר: הָא בַּר אַרְבָּעִין וְחַד יוֹמָא, וְחָשֵׁיב מִיּוֹמָא דְּאָזְלָא לְטִבְילָה עַד הַהוּא יוֹמָא, וְלָא הֲוָה אֶלָּא אַרְבָּעִין יוֹמִין, וַאֲמַר לְהוּ: הַאי בְּגִנְדָּה בָּעֵל. כְּפַתֵּיהּ - וְאוֹדִי! - שָׁאנֵי שְׁמוּאֵל דְּרַב גּוּבְרֵיהּ. "הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, סַנְדָּל דּוֹמֶה לְדָג שֶׁל יָם, מִתְּחִלָּתוֹ וָלָד הוּא אֶלָּא שֶׁנִּרְצַף. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: סַנְדָּל דּוֹמֶה לְלָשׁוֹן שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל. מִשּׁוּם רַבּוֹתֵינוּ הֵעִידוּ: סַנְדָּל צָרִיךְ צוּרַת פָּנִים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה - סַנְדָּל צָרִיךְ צוּרַת פָּנִים. אָמַר רַב אַדָּא, אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: סַנְדָּל צָרִיךְ צוּרַת פָּנִים, וַאֲפִילּוּ מֵאֲחוֹרָיו. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁסָּטַר אֶת חֲבֵירוֹ, וְהֶחֱזִיר פָּנָיו לַאֲחוֹרָיו. בִּימֵי רַבִּי יַנַּאי בִּקְּשׁוּ לְטַהֵר אֶת הַסַּנְדָּל שֶׁאֵין לוֹ צוּרַת פָּנִים, אָמַר לָהֶם רַבִּי יַנַּאי: טִיהַרְתֶּם אֶת הַוְּלוּדוֹת! וְהָתַנְיָא, מִשּׁוּם רַבּוֹתֵינוּ הֵעִידוּ: סַנְדָּל צָרִיךְ צוּרַת פָּנִים! אָמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵעֵדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: זָכָה בָּהּ רַב בֵּיבִי בִּשְׁמַעְתֵּיהּ, דַּאֲנָא וְהוּא הֲוֵינָא יָתְבִינַן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן כִּי אֲמַרָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא, וְקָדַם אִיהוּ וַאֲמַר וְזָכָה בָּהּ. לָמָּה הִזְכִּירוּ סַנְדָּל, וַהֲלֹא אֵין סַנְדָּל שֶׁאֵין עִמּוֹ וָלָד? - אִי דְּאִתְּילִידָא נְקֵבָה בַּהֲדֵיהּ - הָכִי נַמִּי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּאִתְּילִיד זָכָר בַּהֲדֵיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַמִּי: אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִילָּה - יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִילָּה - יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, מִדְּהָא זָכָר - הָא נַמִּי זָכָר, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵימָא שְׁנֵיהֶם הִזְרִיעוּ בְּבַת אַחַת, הַאי זָכָר וְהַאי נְקֵבָה. דָּבָר אַחֵר: שֶׁאִם תֵּלֵד נְקֵבָה לִפְנֵי שְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְסַנְדָּל לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מוֹנֶה תְּחִלַּת נִדָּה לָרִאשׁוֹן וּתְחִלַּת נִדָּה לָאַחֲרוֹן. סַנְדָּל דִּתְנַן

גבי

וְטוֹרְדִין אוֹתוֹ – וממחים את צורתו, **אֶלָּא בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן רַךְ, וּמְצַחְצֵחוֹ** – ומחליקו. **וְאֵין רוֹאִין** אותו אם הגיע לשיעור של שפיר מרוקם, **אֶלָּא בַּחַמָּה.**

ממשיכה הברייתא ואומרת: **כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ.** ומיד תמהה הגמרא: מה השאלה 'כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ', והלא בודקין כְּדַאֲמְרִינַן בשמן ובחמה. **אֶלָּא** מבארת הגמרא, שכוונת הברייתא לברר, **בַּמֶּה בּוֹדְקִין אוֹתוֹ לֵידַע אִם זָכָר הוּא אִם נְקֵבָה הִיא.** כלומר לאחר שנודע לנו שהוא שפיר מרוקם, כיצד אפשר לבדוק אם זכר הוא או נקבה]. משיבה הברייתא: **אַבָּא שָׁאוּל בַּר נַשׁ, וְאָמְרִי לַהּ** [–ויש אומרים] **אַבָּא שָׁאוּל בַּר רֶמֶשׁ אוֹמֵר, מֵבִיא קִיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק, וּמְנַעְנֵעַ** אותו **בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אִם מִסְכַּסֵּךְ** – אם קופץ ואינו מתנענע בצורה חלקה, שיש דבר המעכבו, **בְּיָדוּעַ שֶׁזָּכָר הוּא, וְאִם לָאו** – ואם אין דבר שמעכבו שם, **בְּיָדוּעַ שֶׁנְּקֵבָה הִיא.**

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, לֹא שָׁנוּ שבדיקה זו מועילה, **אֶלָּא** כשהוא מנענע את הקיסם **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** דהיינו מצד הרגלים לצד הראש, **אֲבָל מִן הַצַּדָּדִין,** אין ראיה שזכר הוא, **דְּאִימָא** – שאפשר לומר שנקבה היא, ומה שעיכב את הקיסם, **כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם נִינְהוּ** [–הם].

אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, תָּנָא בברייתא, שמה שאמרו **שֶׁאִם הָיְתָה נְקֵבָה, נִדּוֹנָה כִּשְׁעוֹרָה** – ניכרת במה שאותו מקום נראה כשעורה, היינו שעורה שהיא **סְדוּקָה. מַתְקִיף לָהּ** – הקשה **רַב נַחְמָן** על דברי רב אדא בר אהבה, איך אפשר לדעת בודאות שנקבה היא ממה שאותו מקום נראה כשעורה סדוקה, **וְדִילְמָא** – והרי שמא הסדק שנראה, **חוּט שֶׁל בֵּיצִים נִינְהוּ** – החוט שמפריד בין הביצים הוא, שאף הוא נראה עמוק כסדק. **אָמַר אַבָּיֵי, הַשְׁתָּא בֵּיצִים גּוּפַיְיהוּ לֹא יְדִיעֵי** – עתה, שהביצים עצמם אינם ניכרים מחמת קוטנם, וכי ניתן לומר שהחוּט **שֶׁל הַבֵּיצִים יְדִיעַ** – יהיה ניכר, אלא ודאי מוכח שנקבה היא.

הגמרא מביאה את סדר בריאת ידיו ורגליו: **אָמַר רַב עַמְרָם, תָּנָא** בברייתא, **שְׁתֵּי יַרְכוֹתָיו** של העובר כשהם מתחילים להבראות], נראים **כְּשֵׁנֵי חוּטִין שֶׁל זְהוֹרִית** [–צמר סרוק וצבוע אדום]. **וְאָמַר רַב עַמְרָם עָלָהּ** – על ברייתא זו, שהחוטים עבים **כְּחוּט שֶׁל עֵרֶב,** שהוא עבה יותר מחוט של שתי. ממשיכה הברייתא: **וּשְׁנֵי זְרוֹעוֹתָיו,** כאשר מתחילים להבראות נראים **כְּשֵׁנֵי חוּטִין שֶׁל זְהוֹרִית. וְאָמַר רַב עַמְרָם עָלָהּ** – על ברייתא זו, שהם היו **כְּחוּט שֶׁל שְׁתִּי,** שהוא דק, שהידים דקות מן הרגלים.

הגמרא חוזרת לדין שפיר מרוקם השנוי במשנתנו: **אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שַׁיְנְנָא** [–מחודד בלימודו] **לֹא תַּעֲבִיד עוֹבְדָא** – אל תעשה מעשה להחשיב שפיר כולד, **עַד שֶׁיַּשְׁעִיר** – עד שיהיו לו שערות בראשו. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי, וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **שְׁמוּאֵל** (לעיל ע"א) **אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת.** כלומר שבין בשפיר עכור ובין בשפיר צלול יש לחשוש שמא ולד הוא, הרי שאפילו בשפיר שהוא צלול חשש שמואל שמא ולד הוא, ואיך יתכן שאמר שמואל שאינו נחשב לולד עד שיהיו לו שערות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַמִּי בַּר שְׁמוּאֵל, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל** – אני שמעתי משמואל עצמו פירוש דעתו בזה, **לָחוּשׁ** שמא ולד הוא, לענין שתהיה טמאה שבועיים כיולדת נקבה, **חוֹשֶׁשֶׁת** אף בשפיר צלול, אבל **יְמֵי טָהֳרָה** שאף אם תראה דם לא תיטמא, כדין יולדת ודאית, **לֹא יָהֲבִינַן לַהּ עַד שֶׁיַּשְׁעִיר.**

תמהה הגמרא: **לְמִימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל** – שמסתפק שמואל מאימתי נחשב השפיר כולד, **וְהָא הַהוּא שַׁפִּירָא דַּאֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל** – והרי היה מעשה באשה שהפילה שפיר שבאה לפני שמואל, **וְאָמַר הָא בַּר אַרְבְּעִין וְחַד יוֹמָא** – ואמר שהפילה אותו האשה ביום הארבעים ואחד לעיבורה, ויש לה לחשוש שמא ולד הוא, **וְחַשֵּׁיב מִיּוֹמָא דְּאַזְלָא לְטַבִּילָה עַד הַהוּא יוֹמָא** – וחישבו מאותו היום שטבלה האשה עד אותו היום, **וְלֹא הָוָה** [–היו] **אֶלָּא אַרְבְּעִין יוֹמִין. וְאָמַר לְהוּ** [–להם] שמואל, **הַאי בְּנִדָּה בָּעֵל** – אדם זה בא על אשתו בעודה נדה. **כַּפְּתֵיהּ וְאוֹדֵי** – וכפה אותו שמואל עד שהודה. הרי ששמואל היה בקי ביצירת הולד, ואיך יתכן שנסתפק בכל שפיר האם ולד הוא או לא. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי** – שונה **שְׁמוּאֵל** עצמו, **דְּרַב גּוּבְרַיֵּיהּ** – שכוחו גדול, והיה בקי ביצירת הולד, אבל אין הכל בקיאים כמוהו, ומשום כך הורה שאין להורות שיהיה השפיר כולד ודאי, עד שיהיו לו שערות.

שנינו במשנה: **הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל וכו'** תשב לזכר ולנקבה.

הגמרא מבארת מהו סנדל: **תָּנוּ רַבָּנַן, סַנְדָּל דּוֹמֶה לְדָג שֶׁל יָם** – לדג שבים ששמו סנדל, **מִתְּחִלָּתוֹ וְלֶד הוּא** – בתחילת יצירתו היה ולד גמור, **אֶלָּא שֶׁנִּרְצַף** – שנמעך ונעשה סנדל. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, סַנְדָּל דּוֹמֶה לְלִשּׁוֹן שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל,** דהיינו צורה חלקה שאין ניכר בה צורת הפנים. **מִשּׁוּם רַבּוֹתֵינוּ הֵעִידוּ, סַנְדָּל צָרִיךְ שיהיה לו צוּרַת פָּנִים,** שאם אין לו צורת פנים, ודאי אינו ולד.

הגמרא דנה במה שאמרה הברייתא שסנדל צריך צורת פנים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה, סַנְדָּל צָרִיךְ צוּרַת פָּנִים. אָמַר רַב אַדָּא אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יִצְחָק, סַנְדָּל צָרִיךְ שיהיה לו צוּרַת פָּנִים, וַאֲפִילּוּ** אם צורת פנים אינה אלא **מֵאַחוֹרָיו,** כלומר שצורת הפנים היא באחורי גופו, גם כן ולד הוא, שאנו תולים שנהפכו פניו לאחוריו כשנמעך. **מָשָׁל לְאָדָם שֶׁסָּטַר** [–הכה על הלחי] **אֶת חֲבֵירוֹ, וְהֶחֱזִיר** – וסובב בכח המכה, **את פָּנָיו לַאֲחוֹרָיו.** כך גם בסנדל יש לחוש שמא נהפכו פניו לאחוריו כשנמעך.

בִּימֵי רַבִּי יַנַּאי בִּקְּשׁוּ לְטַהֵר אֶת הַסַּנְדָּל שֶׁאֵין לוֹ צוּרַת פָּנִים, וְאָמַר לָהֶם רַבִּי יַנַּאי, טִיהַרְתֶּם אֶת הַוְּלָדוֹת, שהרי אף אם אין לו צורת פנים, ולד הוא. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **מִשּׁוּם רַבּוֹתֵינוּ הֵעִידוּ סַנְדָּל צָרִיךְ** שיהיה לו **צוּרַת פָּנִים,** ואיך אמר רבי ינאי שאף בלי צורת פנים ולד הוא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְעֻדּוּתוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא נִשְׁנֵית מִשְּׁנָה זוֹ** – מה שנאמר בברייתא משום רבותינו העידו, עדות זו היא עדותו של רבי נחוניא, ודעת יחיד היא, ואין להקשות ממנה על רבי ינאי.

אָמַר רַבִּי זְעֵירָא, זָכָה בָּהּ רַב בִּיבִי בִּשְׁמַעְתֵּיהּ – מזלו של רב ביבי גרם לו להקדימני ולומר דבר זה, **דַּאֲנָא וְהוּא הֲוֵינָא יָתְבִינַן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – שאני והוא היינו יושבים לפני רבי יוחנן **כִּי אֲמַרְהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – כשאמר שמועה זו, **וְקָדַם אִיהוּ** [–הוא] **וְאָמַר** דבר זה בשם רבי יוחנן קודם שאמרתי אני דבר זה בשם רבי יוחנן, **וְזָכָה בָּהּ,** שנאמרה שמועה זו בשמו.

הגמרא מבארת איזה חילוק בדין יש במה שמחשיבים את הסנדל כולד. שואלת הגמרא: **לָמָּה הִזְכִּירוּ** שהיא טמאה מחמת שהפילה **סַנְדָּל, וַהֲלֹא אֵין סַנְדָּל שֶׁאֵין עִמּוֹ וָלָד,** ואם כן אף אם אינה טמאה משום הסנדל, הרי היא טמאה משום הולד. משיבה הגמרא: **אִי דְּאִתְּיְלִידָא נְקֵבָה כַּהֲדֵיהּ הָכִי נַמִּי** – אם הולד שנולד עם הסנדל נקבה היא, נכון הדבר שלא היה צריך להזכיר שהיא טמאה מחמת הסנדל, שהרי אפילו אם זכר הוא, הרי ימי הטומאה והטהרה שלו נבלעים תוך ימי הטומאה והטהרה של נקבה, אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן במה מדובר, **דְּאִתְּיְלִיד** [–שנולד] **זָכָר כַּהֲדֵיהּ** – יחד עם הסנדל, שמחמת הולד אינה טמאה אלא שבוע, ומחמת הסנדל הרי היא טמאה שבועיים, משום שיש לחשוש שמא נקבה היא.

וצריכה המשנה להשמיענו דין זה, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הוֹאִיל וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַמִּי** (להלן לא.), שאם **הָאִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִילָּה** – היינו שמתאסף אצלה דם הרחם הנאחז בזרע הזכר, קודם שהזריע הזכר, **יוֹלֶדֶת זָכָר,** ואם **הָאִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה, יוֹלֶדֶת נְקֵבָה,** ואם כן יש לומר **מִדְּהָא זָכָר** – מכך שהולד השני הוא זכר, מוכח שהאשה הזריעה תחילה, ואם כן יש לומר **דְּהָא נַמִּי** – שאף הסנדל שנולד עמו **זָכָר** הוא], **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, **דְּאִימָא** – שיש לך לומר, שמא **שְׁנֵיהֶם הִזְרִיעוּ בְּכַת אַחַת],** ויכול להיות **דַּהַאי** [–זה, הולד] **זָכָר, וְהַאי נְקֵבָה.**

דָּבָר אַחֵר – אופן אחר ליישב, אף באופן שילדה עם הסנדל נקבה, צריך להזכיר שהיא טמאה מחמת הסנדל, לומר **שֶׁאִם תֵּלֵד נְקֵבָה לִפְנֵי שִׁקִּיעַת הַחַמָּה, וְסַנְדָּל לְאַחַר שִׁקִּיעַת הַחַמָּה, מוֹנָה** היא

המשך בעמוד ס

לגַבֵּי בְּכוֹרוֹת, ׳המפלת סנדל או שליא וכו׳, הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן׳ דהיינו נוטל פי שנים בירושת האב, אך אין צריך לפדותו. והבינה הגמרא, שהכוונה לולד שנולד בנפרד לאחר זמן], ואם כן קשה, לְמַאי הִלְכְתָּא – לאיזה ענין הוזכר שם סנדל, הרי אף בלא הסנדל אין הולד הבא אחריו בכור גמור, מחמת הולד שנולד עם הסנדל. משיבה הגמרא: כוונת המשנה שם לְבָא אַחֲרָיו באותה לידה, דהיינו שאם נולד הולד אחר הסנדל, הוא בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵין הוא בְּכוֹר לְכֹהֵן.

שואלת הגמרא: סַנְדָּל דִּתְנַן גַּבֵּי כְּרֵיתוֹת – ששנינו בכריתות (ז:), שהמפלת סנדל חייבת קרבן כיולדת, לְמַאי הִלְכְתָּא, הרי חייבת להביא קרבן מחמת הולד שעימו. משיבה הגמרא: שֶׁאִם תֵּלֵד את הוָלָד דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, שיפתחו את מעיה ויוציאו את הולד, שבאופן זה היא פטורה מלהביא קרבן על לידת הולד, וְאת הַסַּנְדָּל תפיל דֶּרֶךְ הָרֶחֶם, דְּמַיְיתָא [–שמביאה] קָרְבָּן אַסַּנְדָּל – על הסנדל.

מקשה הגמרא: וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (להלן מ.) ולד היוֹצֵא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, וָלָד מְעַלְיָא הוּא – דינו כולד רגיל ומתחייבת קרבן בלידתו, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד נבאר זאת]. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לומר שֶׁאִם תֵּלֵד את הוָלָד בִּהְיוֹתָהּ עוֹבֶרֶת כּוֹכָבִים, שעל כך אינה חייבת להביא עליו קרבן, וְאת הַסַּנְדָּל תפיל לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּירָה, דְּמַיְיתָא [–שמביאה] קָרְבָּן אַסַּנְדָּל – על הסנדל.

הגמרא מביאה קושיא על תירוצים אלו: אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא – אמרו בני הישיבה תירוצים אלו לפני רב פפא, והקשו, וּמִי אִיתַנְהוּ לְהָנֵי שִׁינּוּיֵי – האם ניתן לומר תירוצים אלו, שבבכורות מדובר לגבי ולד הבא אחר הסנדל בלידה זו, ולגבי כריתות מדובר כשנתגיירה בין לידת הולד ללידת הסנדל, וְהָא תַּנְיָא, שסנדל והולד שעמו, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, אֵין יוֹצְאִין אֶלָּא כְּרוּכִין – אחוזים יחד, ולא יתכן שאחד קודם לחבירו, ושתתגייר בין יציאת הולד ליציאת הסנדל, וחזרה הקושיא לענין מה הוזכר סנדל לגבי דין בכורות וכן לגבי חיוב קרבן לרבי שמעון שאמר שולד שיצא דרך דופן מחייב בקרבן.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכל הנזכר לעיל, שאין הולד והסנדל שכובים זה ליד זה, אלא מִכְּרַךְ כָּרִיךְ לֵיהּ וָלָד לְסַנְדָּל אַפַּלְגֵיהּ – שנצמד הולד בראשו לסנדל, באמצע גופו של הסנדל, ונמצא ראש הולד תחוב בנגד טיבורו של הסנדל, וּמְשַׁלְחֵיהּ לֵיהּ כְּלַפֵּי רֵישֵׁיהּ – ודוחף הולד בראשו את הסנדל כלפי חוץ]. וגַבֵּי בְּכוֹרוֹת מדובר כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ רָאשֵׁיהֶם, דְּסַנְדָּל קָדִים וְנָפִיק – שאז הסנדל מקדים ויוצא לפני הולד, ופוטרו מבכורה. וגַבֵּי כְּרֵיתוֹת מדובר כגון שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתֵיהֶם, דְּוָלָד קָדִים וְנָפִיק – שאז הולד מקדים ויוצא לפני הסנדל, והתגיירה לאחר יציאת הולד וקודם יציאת הסנדל.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רַב הוּנָא בַּר תַּחְלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא [–בשם רבא] אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא, שהולד והסנדל מְצוּמְצָמִין – שכובים הם זה כנגד זה, יתכן שלא יצאו בבת אחת, וְאֵיפּוּךְ שְׁמַעְתָּתָא – ויש להפוך את דברי רב פפא, שאמר שבבכורות מדובר שיצאו דרך ראשיהם, ובכרבן כשיצאו דרך מרגלותיהם, אלא לגַבֵּי בְּכוֹרוֹת מדובר שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתֵיהֶם, ואף על פי שהם שוכבים זה ליד זה, הוָלָד כיון דְּאִית בֵּיהּ חִיּוּתָא – שיש בו חיות, כָּרִיךְ – נאחז הוא בידיו למעלה, וְלָא נָפִיק – ואינו יוצא מהר, והַסַّנְדָּל דְּלֵית בֵּיהּ חִיּוּתָא – שאין בו חיות, שָׁרִיק וְנָפִיק – מחליק ויוצא מהר, ומשום כך יוצא הסנדל לפני הולד. ולגַבֵּי כְּרֵיתוֹת מדובר באופן שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ רָאשֵׁיהֶן, ואף על פי שיוצאים שניהם יחדיו, הוָלָד דְּאִית בֵּיהּ חִיּוּתָא – שיש בו חיות, מַדְנָפִיק רֵישֵׁיהּ הָוְיָא לֵידָה – מזמן שיצא ראשו, נחשב שנולד כבר, והַסַּנְדָּל כיון שאין בו חיות, אינו נחשב שנולד, עַד דְּנָפִיק רוּבֵּיהּ – עד שיצא רוב גופו], ומדובר שהתגיירה בין יציאת ראשם ליציאת רוב גופם].

משנה

משנתנו דנה בענין אשה שהפילה שליא, אם יש לחשוש בזה לטומאת מת: שִׁלְיָא בַּבַּיִת – שליא, שהיא כמין כיס שהולד מונח בתוכו במעי אמו, שהפילתה אשה בבית, אף על פי שלא ניכר בה ולד, הַבַּיִת טָמֵא משום אהל המת. מבארת המשנה: לֹא מפני שֶׁהַשִּׁלְיָא עצמה היא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד, ומה שאין הולד ניכר בה הוא מפני שנמחה, וחוששים שנמחה לאחר שיצא ממעי אמו, ועד שנמחה ונתבטל, טימא את הבית]. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הבית טהור, מפני שאני אומר, נִימּוֹק הַוָּלָד שהיה בשליא עַד שֶׁלֹּא יָצָא ממעי אמו, ונעשה דם ונתערב בדם הלידה, ובטל ברוב.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, שִׁלְיָא ששנינו במשנה שחוששים שהיה בה ולד], תַּחְלָתָהּ – צידה הצר, דּוֹמֶה לְחוּט שֶׁל עֶרֶב – עוביו כחוט של ערב, וְסוֹפָהּ – ובצד שהולך ומתרחב, דּוֹמֶה [–עוביה הוא] כְּתוּרְמוֹס – מין קטנית עגול כעין עדשה, ורחב כמעה קטנה, וַחֲלוּלָהּ כַּחֲצוֹצֶרֶת – הוא כלי נגינה חלול שמנגנים בו על ידי שנושפים בו בפה. וְאֵין אורכה של שִׁלְיָא פְּחוּתָה מִטֶּפַח, כלומר, אם היא קצרה מטפח אינה נידונת כשליא ואינה מטמאת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שִׁלְיָא כשהיא מטמאת, היא דּוֹמֶה לְקוּרְקְבָן שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, שֶׁהַדְּקִין [–בני מעיים] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, אבל קודם שהגיעה לשיעור זה, אינה מטמאת. אגב שהוזכר כאן שיעור טפח בענין שליא, מביאה הגמרא דברים נוספים ששיעורם טפח: תַּנְיָא [–שנה] רַבִּי אוֹשַׁעְיָא המכונה זְעֵירָא דְּמִן חַבְרַיָּא – צעיר הישיבה, חֲמִשָּׁה דברים שִׁיעוּרָן טֶפַח, וְאֵלּוּ הֵן, שִׁלְיָא, שׁוֹפָר, שִׁדְרָה של לולב, דּוֹפֶן סוּכָּה וְהָאֲזוֹב.

הגמרא מבארת את הברייתא: שִׁלְיָא שאמרו בה שיעור טפח, הָא דַּאֲמָרָן – הוא מה שנתבאר בסמוך.

טפח של שׁוֹפָר, דְּתַנְיָא, כְּמָה יְהֵא שִׁיעוּר אורכו של שׁוֹפָר, פֵּירַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֲזוּנוּ בְּיָדוֹ, כלומר בארבע אצבעותיו, וְרָאֶה מהשופר לְכָאן וּלְכָאן, ועל ידי כך מגיע שיעורו לטֶפַח, כי שיעור טפח הוא ארבעה גודלים, ואחיזת השופר נעשית בארבע אצבעות פשוטות, ובתוספת הנראה מכאן ומכאן, נשלם שיעורו לטפח.

מבארת הגמרא: שִׁדְרָה מַה הִיא – על מה נאמר דין זה. דְּאָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִן הֶהָדֹם טֶפַח – שדרת הלולב שממנה יוצאים עלי הלולב, צריכה שתהא גבוהה מההדסים טפח, מלבד גובה העלים שמזדקרים מעל השדרה [ראה ציור].

טפח של דּוֹפֶן סוּכָּה מהו, דְּתַנְיָא בברייתא, שְׁתַּיִם מדפנות הסוכה, צריכות שתהיינה כְּהִלְכָתָן – שיהיה שיעור אורכן שבעה טפחים, כשיעור אורך סוכה ורוחבה, שכן גודל הסוכה צריך שיהיה לפחות שבעה על שבעה טפחים, ואילו דופן שְׁלִישִׁית שיעורה אֲפִילּוּ טֶפַח. אֲזוֹב האמור בתורה, לענין טהרת מצורע, ושריפת פרה אדומה, והזאת טמא מת, שיעורו טפח, כִּדְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, שיעורו של גבעול הָאֲזוֹב הוא טֶפַח].

הגמרא מביאה דברי אמורא אחר בענין הדברים ששיעורם טפח: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרִישׁ [–דרש] שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמָרְתָּא, תְּלָת מַתְנִיָּתָא וְתַרְתֵּי שְׁמַעְתָּתָא שִׁיעוּרָא טֶפַח – שלש ברייתות ושתי שמועות של אמוראים נשנו בענין הדברים ששיעורם טפח.

מקשה הגמרא על רב שילא: תַּרְתֵּי – וכי שתי שמועות של אמוראים נשנו בענין טפח, הלא חֲדָא הִיא – רק אחת היא, והיינו מה ששנינו בענין שדרה, בשם רבי יוחנן, והשאר הם ברייתות. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מה שהובא לעיל בשם רבי חייא בענין אזוב, אל תגרוס בו ׳תני רבי חייא׳, שמשמעו שרבי חייא אמר זאת בשם ברייתא, אלא אֵימָא [–אמור וגרוס] ׳אָמַר רַבִּי חִיָּיא אֲזוֹב טֶפַח׳, כלומר דברי רבי חייא עצמו הם].

הגמרא דנה בדברי רבי אושעיא שמנה רק חמשה דברים ששיעורם טפח, ומקשה שמצינו עוד דברים ששיעורם טפח. מקשה הגמרא: וְתוּ לֵיכָּא – וכי אין עוד דברים ששיעורם טפח, וְהָאִיכָּא – והרי ישנו דבר נוסף, ששנינו (אהלות פ״ג מ״ז) בענין טומאת אהל המת, אהל קטן

המשך בעמוד קנ

רש"י

גבי בכורות – דקתני (בכורות מו,א): המפלת סנדל — הבא אחריו בכור לנחלה, ואין בכור לכהן. **למאי הלכתא** — קא סלקא דעתך לבא אחריו לסוף שנה או לסוף שנתיים קמיירי. ולמה לי סנדל, והלא בלא סנדל פטר ולד דבהדידה את הבא אחריו? ומשני: לבא אחריו, כלומר לכך החוכר סנדל אם יצא ולד שעמו אחריו הוי בכור לנחלה ולא בכור לכהן. **גבי כריתות** — בפרק קמא (נדה ז,ב) לענין חיוב קרבן. **למאי הלכתא** — תיפוק ליה דמשום ולד שעמו תביא קרבן. **ולד יוצא דרך דופן** — על ידי סם לא מיחייבה קרבן דכתיב גבי קרבן (ויקרא יב): "אשה כי תזריע וילדה זכר" — עד שתלד ממקום שמזרעת. **ולרבי שמעון כו'** — לקמן בפרק "יוצא דופן" (מ,א). **כשהן יוצאין** — סנדל וולד שעמו. **כרוכין** — דבוקין זה בזה ולא דבוקין ממש ומדיוצאין יחד אי אפשר שתתגייר בינתיים. **שמע מינה** — מדהוזכר סנדל גבי כריתות משום גירות וכגון שיצא ולד תחלה ואחר כן סנדל וגבי בכורות כגון שיצא סנדל תחלה כדאוקמינן לעיל דפוטר ולד מחמש סלעים ותניא דבבת אחת יוצאין שמע מינה אין שוכבין זה אצל זה דאם כן לא משכחת לה שיצא זה קודם זה אלא האי כרוכין דקתני הכי הוא מכרך כריך ליה ולד לסנדל אפלגיה דראש הולד תחוב כנגד טיבורו של סנדל. **ומשלחיף ליה כלפי רישיה** — כלומר דחפו ולד בראשו לסנדל כלפי חוץ. **גבי בכורות** — דבעינן שיצא הסנדל תחילה כגון שיצאו דרך ראשיהן כו'. **מצומצמין** — שוכבין זה אצל זה. **ואיפוך שמעתתא** — מימרא דרב פפא דאמר בבכורות שיצאו דרך ראשיהן. **סריך** — אוחז בידיו למעלה ואינו ממהר לצאת, וסנדל מחליק ויוצא קודם. **שריק** — מחליק. **הויא לידה** — דקיימא לן בהאי פירקא (כח,א): יצא ראשו — הרי הוא כילוד. אבל סנדל — עד דנפיק רובא, דאין ראש נפל חשוב, דהכי אמרינן בבכורות (מו,ב): אין הראש פוטר בנפלים, ואדנפיק סנדל — נתגיירה וטבלה. **משנה הבית טמא** — משום אהל המת, דולד הוה בה ומת. **נימוק הולד** — ונעשה דם, ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב. **גמרא וסופה** — כשהיא הולכת ורווחת — הויא רחב כתורמוס. לישנא אחרינא גרסינן בתוספתא: וראשה דומה כתורמוס. **שיאחזנו בידו** — אחיזה אית בה טפח, שהטפח ארבע אצבעות בגודל. **שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח** — לבד אורך העלין. "שדרה" קרי כל זמן שהעלין הולכין ומתחברין ומוסיפין, ואחר שכלתה השדרה גבוהין אורך העלין למעלה. **חדא היא** — דליכא שמעתתא אלא האי דשדרה דאמר רבי יוחנן. **אמר אביי** — לא תימא: "תני רבי חייא אזוב טפח", דמשמע מתניתין היא. אלא אימא: "אמר רבי חייא", ומנפשיה קאמרה. ורבי חייא — תנא ואמורא הוא, והיכא דאמר מנפשיה בלשון מימרא, הויא שמעתא. **טפח על טפח על רום טפח** — אהל קטן שהוא טפח אורך וטפח רוחב ורום חללו טפח. **מביא הטומאה** — אם כזית מן המת בצד זה ובלי בצד זה — הוה טמא כלי, מחמת אהל המת. **וחוצץ בפני הטומאה** — אם טומאה תחתיו וכלי על גביו — הכלי טהור. ולהכי נקט "על רום טפח", דאי הוה חלל רומו פחות מטפח — הויא טומאה רצוצה, וכנגדו למעלה עד לרקיע — טמא, כדאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכו,א). ולענין אתויי טומאה, נמי לא מייתי — דלאו אהל הוא. **תנור** — מקום שפיתת שתי קדרות, כירה — מקום שפיתת קדרה אחת. **חבור** — וכתנור דמי, מפני שצריכה לתנור להיות לו יד. שאם נטמא התנור — פת שעליה טמא. שהתנור אף על פי שאינו מקבל טומאה מגבו — מטמא הוא את אחרים מגבו, כדאמר בתורת כהנים. הלכך ידו, אף על גב דלית ליה אויר — מטמא. אבל יותר מטפח — עומדת לינטל, שהיא גדולה יותר מדאי, ולא הויא יד.

תנורי

גַּבֵּי בְּכוֹרוֹת לְמַאי הִלְכְתָא? לַבָּא אַחֲרָיו - בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לְכֹהֵן. סַנְדָּל דִּתְנַן גַּבֵּי כְּרִיתוּת לְמַאי הִלְכְתָא? שֶׁאִם תֵּלֵד וָלָד דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, וְסַנְדָּל דֶּרֶךְ רֶחֶם - דְּמַיְיתָא קָרְבָּן אַסַּנְדָּל. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר יוֹצֵא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן - וָלָד מְעַלְּיָא הוּא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: שֶׁאִם תֵּלֵד וָלָד בְּהִיוֹתָה גּוֹיָה, וְסַנְדָּל לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה - דְּמַיְיתָא קָרְבָּן אַסַּנְדָּל. אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: וּמִי אִיתְנְהוּ לְהָנֵי שִׁינּוּיֵי? וְהָא תַּנְיָא: כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין - אֵין יוֹצְאִין אֶלָּא כְּרוּכִין! אָמַר רַב פַּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ מִכְּרַךְ כָּרִיךְ לֵיהּ וָלָד לְסַנְדָּל אַפַּלְגֵּיהּ, וּמְשַׁלְחִיף לֵיהּ כְּלַפֵּי רֵישֵׁיהּ. גַּבֵּי בְּכוֹרוֹת - כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ רָאשֵׁיהֶם, דְּסַנְדָּל קָדֵים וְנָפֵיק. גַּבֵּי כְּרִיתוּת - שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתֵיהֶם, דְּוָלָד קָדֵים וְנָפֵיק. רַב הוּנָא בַּר תַּחְלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא מְצוּמְצָמִין, וְאִיפּוּךְ שְׁמַעְתְּתָא, גַּבֵּי בְּכוֹרוֹת - שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתֵיהֶם, וָלָד דְּאִית בֵּיהּ חִיּוּתָא - סָרִיךְ וְלָא נָפֵיק, סַנְדָּל דְּלֵית בֵּיהּ חִיּוּתָא - שָׁרִיק וְנָפֵיק. גַּבֵּי כְּרִיתוּת - שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ רָאשֵׁיהֶן, וָלָד דְּאִית בֵּיהּ חִיּוּתָא - מִדְּנָפֵיק רֵישֵׁיהּ הָוְיָא לֵידָה, סַנְדָּל - עַד דְּנָפֵיק רוּבֵּיהּ.

מִשְׁנָה שְׁלִיָּא בַּבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא. לֹא שֶׁהִשְׁלִיָּא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שְׁלִיָּא בְּלֹא וָלָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִימּוּק הַוָּלָד עַד שֶׁלֹּא יָצָא. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁלִיָּא תְּחִלָּתָהּ דּוֹמָה לְחוּט שֶׁל עֵרֶב, וְסוֹפָהּ דּוֹמָה כְּתוּרְמוּס, וַחֲלוּלָהּ כַּחֲצוֹצְרֶת, וְאֵין שְׁלִיָּא פְּחוּתָה מִטֶּפַח. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁלִיָּא דּוֹמָה לְקוּרְקְבָן שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, שֶׁהַדַּקִּין יוֹצְאִין מִמֶּנָּה. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא זְעֵירָא דְּמִן חַבְרַיָּא: חֲמִשָּׁה שִׁעוּרָן טָפַח, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁלִיָּא, שׁוֹפָר, שִׁדְרָה, דּוֹפֶן סוּכָּה, וְהָאֲזוֹב. שְׁלִיָּא - הָא דַּאֲמַרַן. שׁוֹפָר - דְּתַנְיָא, כַּמָּה יְהֵא שִׁעוּר שׁוֹפָר? פֵּירֵשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן טָפַח. שִׁדְרָה מַה הִיא? דַּאֲמַר רַבִּי פַּרְנָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִן הַהֲדַס טָפַח. דּוֹפֶן סוּכָּה - דְּתַנְיָא: שְׁתַּיִם כְּהִלְכָתָן, שְׁלִישִׁית - אֲפִילּוּ טָפַח. אֵזוֹב - דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵזוֹב - טָפַח. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דְּרֵישׁ שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: תְּלָת מַתְנִיתָא וְתַרְתֵּי שְׁמַעְתְּתָא - שִׁעוּרָא טָפַח. תַּרְתֵּי? חָדָא הִיא! אָמַר אַבָּיֵי: אֵימָא אָמַר רַבִּי חִיָּיא אֵזוֹב טָפַח. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאִיכָּא: טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח מְרוּבָּע - מֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה! טָפַח - קָאָמְרִינַן, טָפַח עַל טָפַח לָא קָאָמְרִינַן. וְהָא אִיכָּא: אֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר טָפַח וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר! כִּי קָאָמְרִינַן - הֵיכָא דְּבָצִיר מִטֶּפַח לָא חָזֵי, אֲבָל הָכָא - כָּל שֶׁכֵּן דְּבָצִיר מִטֶּפַח יַד תַּנּוּר הוּא. וְהָאִיכָּא

תנורי

תוספות

סנדל — דלית ליה חיותא — עד שיצא רובו, אבל ראשו — לא. אף על גב דשמואל דאמר: אין הראש פוטר בנפלים בפרק "יש בכור" (בכורות מו,ב) — נפל דאית ליה צורת פנים עדיף מסנדל. והא דקאמר: ולד דאית ליה חיותא מדנפיק רישיה, לאו דוקא דאית ביה חיותא, דהא אפילו לית ביה חיותא, כיון דאיתותב שמואל. ועוד: דמשמע בירושלמי דולד שעם הסנדל אינו מתקיים. אלא כלומר: שראוי לחיות, דהיינו שנגמר בצורת פנים. ורבינו חננאל גריס: "ולד דאית ביה חיותא מדנפיק רוביה, סנדל דלית ביה חיותא מדנפיק כוליה". פירוש: "רוביה" — רוב הראש, "כוליה" — כל הראש. אבל כל הגוף פשיטא דלא צריך, דרובו כבולו. **שדרה** טפח — ואם תאמר: תקשי הך ברייתא לרב יהודה אמר שמואל דאמר צריך שיצא לולב מן ההדס טפח ולא מצריך שדרה ופליג על רבי פרנך! ויש לומר: דלא מתניא בי רבי חייא ובי רבי אושעיא. אי נמי: בברייתא לא תני שדרה אלא שהתלמוד קבע בברייתא שדרה, משום דקים לן הכי. ואם תאמר: דטפח זה קטן, דמפרש התם אמה בת חמשה טפחים עשה אותה בת ששה, צא מהם שלושה להדס ואחד ללולב! ויש לומר: דמכל מקום כיון דאיכא שם טפח עליה, חשיב ליה הכא עם שאר טפחים. אי נמי: טפח דלולב לא קאי אטפחים קטנים, ולא קאי קטנים כי אם אטפחים של הדס. **ותו** ליכא — ואם תאמר: והא איתא ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פט,א): קנה של מאזנים — טפח, וב"העור והרוטב" (חולין קכג,א): בכדי אחיזה — טפח, גם בטרפות יש דשיעורו טפח? ולפי המסקנא דלא איירי בדרבנן אלא בדכתיב ולא מפורש שיעוריהו, אתי שפיר. **מן** התנור טפח — היינו להוציא הטומאה, שאם נטמא התנור מתוכו — נטמא היד, דחשיב כגוף התנור. דאף על גב דאין התנור מקבל טומאה מגבו, אם נטמא תוכו — גבו נמי טמא, כדאמר פרק "אלו דברים" (ברכות נב,ב) דנטמא תוכו — כולן טמאין. ובתורת כהנים נמי אמר: מרובה מדת לטמא ממדת ליטמא, שמטמא אחרים מגבו ואינו מיטמא מגבו. ויד, דין גב יש לה. ואם נגע השרץ ליד — לא נטמא התנור, כדאמרינן בתוספתא (בבא קמא דכלים פרק ששי): אין טומאה לכלי חרס אלא מתוכו והיסטו בלבד, ולא קתני על ידו. וב"העור והרוטב" (חולין קיח,א) דבעי למימר יד להכניס, יעמיד התוספתא בתנור שאין לו יד.

אבל

אבל בקטן תחלתו כל שהוא — ואם תאמר: וגדול שאין לו ארבעה טפחים, אמאי טהורו? והלא אף בקטן טפי טמא! ויש לומר: דגדול וקטן היינו ברוחב, והרוחב הרבה צריך גובה ארבעה להחזיק חומו. אבל קטן שהוא צר, די בגובה טפח. **תחלתו** כל שהוא — משתגמר מלאכתו, שיריו ברובו. במשניות גרסינן: תחלתו כל שהוא, שיריו ברובו, משתגמר מלאכתו.

ואיזהו גמר מלאכתו וכו'. ודרך התלמוד שמהפך פעמים מסדר המשנה, לפי הצורך. משום דבפרק "העור והרוטב" (חולין קכד,א) בעי: רובו דטפח למאי חזי? ומשני: אגדול תני ליה בסוף. ופריך: והא שיריו ארבעה קאמר? ומשני: לא קשיא, הא — בתנור בר תשעה, הא — בתנור בר שבעה. ומפרש התם רש"י: דבתנור תשעה — סגי בארבעה, אף על גב דלא הוי רובא. ותנור שבעה, אף על גב דלא הוי ארבעה — סגי ברובא. וקשה לרבינו תם: לא יהיה סופו חמור מתחלתו, דהא תחלתו ארבעה! ונראה כפירוש רש"י שפירש כאן דתנור בר שבעה, וארבעה הוי רובא. ותנור בר תשעה — ברובא. וקשה: דלמה ליה למנקט בר תשעה, הוה ליה למנקט בר שמונה, ושיריו ברובו? ולפירוש רש"י דהתם ניחא: דנקט תשעה, אף על גב דהוי ארבעה מיעוטא. ומה שהקשה רבינו תם, לא קשה מידי. דהעורשה כלי חרס — אינו עושה אלא דבר חשוב. אבל כלי שנתמעט, כל זמן שראוי — אינו מתבטל. כמו גרדומי ציצית, דבשירים סגי. וכן משמע מדפריך: שיריו טפח למאי חזי? משמע: דאי הוה חזי — הוה ניחא ליה, אף על גב דבציר מתחלתו. **כל** שהוא טפח — פירש רבינו תם ב"לא יחפור" (בבא בתרא יט) דפעמים כל שהוא בציר מטפח, ופעמים טפי מטפח. **כפלוגתא** לא קמיירי — ואף על גב דפליגי בדופן סוכה דרבי שמעון אומר דרביעית טפח, מכל מקום טפח לדופן אחד צריך לכולי עלמא. אבל לתנור, אף על גב דבין התנור ולכותל לכולי עלמא טפח, מכל מקום בסתם תנור פליגי. והא דפירש רש"י דכירה מקום שפיתת קדרה אחת — לא דק, דבפרק "כירה" (שבת לח,ב) אמר דכירה זהו מקום שפיתת שתי קדרות.

את אמרת שמעתתיה דרב — כלומר, כוונת מעצמך, ומתחלה שכחת, ולכך שתק. ולפירוש הקונטרס שפירש בתמיה, צריך לומר דמתחלה לא חש להשיבו.

ילדה ואחר כך הפילה שליא אפילו עד עשרה ימים אין חוששין לולד אחר — אף על גב דאמר לקמן דנשתהא הולד שלשה חדשים, מכל מקום לא שכיח, וכל כמה דלא חזינן — לא חיישינן.

המפלת חיה ועוף כו' — דוקא נקט חיה ועוף, דאי בתחלה ולד ואחר כך שליא, עד שלשה ימים תולין, ואין חוששין לולד אחר. ולכאורה נראה הטעם: דחיה ועוף אין דרכן של נשים להפיל, ולכך איכא לספוקי שהשליא אינה מהם. וקשה: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עז,ב) אהא דתנן: שליא שיצתה מקצתה — אסורה באכילה. ומסיק: אמר רבי אלעזר, לא שנו אלא שאינה קשורה בולד — פירוש: שיש לה ולד אחר. וכיון דאינה קשורה בו, חוששין לולד אחר בשליא, ולכך אסורה. ומייתי: תניא נמי הכי, מהך דהמפלת חיה ועוף. והיכי מייתי, הא אדרבה משמע הכא דוקא חיה ועוף דלאו אורחיה, אבל נפל דאורחיה תולין כל שלשה ימים, ובבן קיימא — אפילו כמה ימים? ויש לומר: דאין הדבר תלוי באורחיה ולא אורחיה, אלא קים ליה להתלמוד דאמר צורת אדם — רגילה השליא להתעבב, אבל לאחר בהמה חיה ועוף — אינה רגילה להפרד השליא מן הולד, אפילו במעי הבהמה כמו במעי האשה. ואם תאמר: וכי אינה קשורה בולד, אמאי קאמר רבי אלעזר דאסורה באכילה? הא אמרינן הכא דלא הוי אלא ספק, ולא ודאי ולד אחר. מדקתני: הריני מטיל עליה חומר שני ולדות, שמא נימוח שפיר של שליא זו. ואם כן הוי ספק ספקא! דלמא אין כאן ולד אחר, ואפילו איכא — שמא לא יצא לא ראשו ולא רובו. ובפרק קמא דבבא קמא (יא,א) גבי שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון, משמע דספק ספקא שרי. דפריך: מאי קא משמע לן? דאין מקצת שליא בלא ולד — תנינא: שליא שיצתה מקצתה אסורה! — פירוש: ואם יש מקצת שליא בלא ולד — הוה ליה ספק ספקא, ושרי! ויש לומר: דברייתא דקתני, שמא איירי בשליא שאחר הולד, ורבי אלעזר איירי בשליא שיצתה קודם הולד, דודאי יש שם ולד אחר כשאינה קשורה בו. כדאמרינן בשמעתין: לא אמרו תולין השליא בולד אלא בשליא שבאה אחר הולד. והתם מייתי ראיה דבאינה קשורה חוששין לולד אחר, לאפוקי מדרבי יוחנן דהתם. אי נמי: אפילו בספק ספקא אסרה רבי אלעזר, דגזרינן מקצתה אטו רובה, או אטו אין עמה ולד אחר, דיטבו העולם ויסברו: הא דשרינן מה שבפנים — לאו משום ספק ספקא, אלא משום כל בבהמה, וגזרת הכתוב הוא דאפילו יצא רובו שרי מיעוטו שבפנים. כיון דחזו דשרינן ביצתה מקצתה, ואפשר דיצא הראש באותו מקצת, והוי כיוצא רובו. ולא יעלו על לבם דמשום ספק ספקא שרי.

חומר

תַּנּוּרֵי בָנוֹת, דְּתַנְיָא: תַּנּוּר - תְּחִלָּתוֹ אַרְבָּעָה וּשְׁיָרָיו אַרְבָּעָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּגָדוֹל, אֲבָל בְּקָטָן - תְּחִלָּתוֹ כָּל שֶׁהוּא. מִשֶּׁתִּגְּמַר מְלַאכְתּוֹ, וּשְׁיָרָיו - בְּרוּבוֹ. וְכַמָּה "כָּל שֶׁהוּא"? אָמַר רַבִּי יַנַּאי: טֶפַח, שֶׁכֵּן עוֹשִׂין תַּנּוּרֵי בָנוֹת טֶפַח! בְּפְלוּגְתָּא לָא קָמַיְירִי. הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי - הָא נַמִּי פְּלוּגְתָּא הִיא. דְּקָתְנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא אָמְרוּ טֶפַח - אֶלָּא מִן הַתַּנּוּר וְלַכּוֹתֶל. - וְהָאֵיכָא מִסְגֶּרֶת טֶפַח! - בְּדִכְתִיבָן לָא קָא מַיְירֵי. - וְהָאֵיכָא כַּפּוֹרֶת טֶפַח! - בְּקָדָשִׁים לָא קָמַיְירֵי. - וְהָאֵיכָא: דַּיָּה לִקְוָרָה שֶׁהִיא רָחְבָה טֶפַח! - בִּדְרַבָּנַן לָא קָמַיְירֵי, אֶלָּא בִּדְכִתִיבָן וְלָא מְפָרְשֵׁי שִׁיעוּרֵייהוּ. יָתֵיב רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא וְיָתֵיב וְקָאָמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל שְׁלִשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - תּוֹלִין אֶת הַשְּׁלִיָּא בְּוָלָד, מִכָּאן וְאֵילָךְ - חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר. אָמַר לֵיהּ: וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב: אֵין הַוָּלָד מִתְעַכֵּב אַחַר חֲבֵירוֹ כְּלוּם! אִישְׁתִּיק. אָמַר לֵיהּ: דִּלְמָא כָּאן - בְּנֵפֶל, כָּאן - בְּבֶן קַיְימָא? אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמַרְתְּ לִשְׁמַעְתְּתֵיהּ דְּרַב? בְּפֵירוּשׁ אָמַר רַב הָכִי: הַפִּילָה נֵפֶל, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שְׁלִיָּא - כָּל שְׁלִשָׁה יָמִים תּוֹלִין אֶת הַשְּׁלִיָּא בְּוָלָד, מִכָּאן וְאֵילָךְ - חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר. יָלְדָה וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שְׁלִיָּא - אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר. שְׁמוּאֵל וְתַלְמִידֵי דְּרַב וְרַב יְהוּדָה הָווּ יָתְבֵי. חָלִיף וְאָזִיל רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַשְּׁיָא מִדְּוִיל לְאַפַּיְיהוּ, בָּאלִי וְאָתֵי, אָמַר: אָתֵי לָן גְּבָרָא דְּרָמִינַן לֵיהּ בְּגִילָא דְּחִטְתָּא, וּמִרְמֵי וּמִדְחֵי. אַדְּהָכִי אֲתָא. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל: מַאי אָמַר רַב בְּשִׁלְיָא? אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב: אֵין תּוֹלִין אֶת הַשְּׁלִיָּא אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁל קַיְימָא. שַׁיְילִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְכָל תַּלְמִידֵי דְּרַב וְאָמְרִי לֵיהּ הָכִי, הַדַּר חַזְיֵיהּ לְרַב יְהוּדָה בִּישׁוּת. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל מֵרַבִּי: הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת עוֹרֵב וְשְׁלִיָּא מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: אֵין תּוֹלִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ שְׁלִיָּא. קְשׁוּרָה בּוֹ מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁאֲלַתְּ. אֵיתִיבֵיהּ: הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְשְׁלִיָּא עִמָּהֶן, בְּזְמַן שֶׁהַשְּׁלִיָּא קְשׁוּרָה עִמָּהֶן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר, אֵין שְׁלִיָּא קְשׁוּרָה עִמָּהֶן - חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר, הֲרֵינִי מַטִּיל עָלֶיהָן

חומר

תנורי בנות — נערות קטנות עושין תנורין לשחוק. **תחלתו ארבעה** — תנור בן ארבעה טפחים מקבל טומאה, אם נגמרה מלאכתו. **ושיריו ארבעה** — נטמא תנור גדול ושברו, ונשתיירו ארבעה טפחים — עדיין טמא. **הכי גרסינן** — תחלתו כל שהוא, משתגמר מלאכתו, ושיריו ברובו. ומקשה ב"העור והרוטב": רובו דטפח למאי חזי? ומשני: האי "ושיריו" — אגדול קאי, והכי קאמר: שירי גדול — ברובו. ומותבינן: בגדול, והא קאמר "שיריו ארבעה"? ומשנינן: ההוא — בתנור בר שבעה, דארבעה הוי רובו, והא — בתנור בר תשעה. **כפלוגתא** — כגון הכא, דלרבי מאיר לא הוי שיעורא בטפח. **לא אמרו טפח אלא בין תנור ולכותל** — דהתם יותר מטפח עומדת ליקצץ, מפני שמעכב את התנור מלקרבו לכותל, ודוחקת את הכותל. הילכך יותר מטפח, עומדת לינטל היא. אבל לצד הבית, אפילו גדולה הרבה — יד הוא לתנור. **בדכתיבן** — ששיעורו מפורש מן התורה. **דיה לקורה** — לגבי מבוי. **מדרבנן** — כגון מבוי, דכל מצותו מדברי סופרים. **כל שלשה ימים** — כגון יצא ולד תחלה, ושליא אחריו, בתוך שלשה ימים. **תולין השליא** — בו, ואין חוששין לאחר, דתוך הזמן הזה עשויה השליא להתעכב אחר הולד שהיתה ממנו, טפי — לא. ואם זה זכר — תשב לזכר בלבד, ולא אמרינן: שליא אחרת היתה עם ולד זה, ונימוח, ושליא זו דולד אחר היא. דדרך שליא לשהות אחר ולד שלשה ימים. **מכאן ואילך חוששין** — שמא ולד אחר היה עמו, ונקבה היה, ותשב ימי טומאה דנקבה. ואי נמי הוי האי ולד נקבה — אבתי מהניא ספק דשליא, דמנינא ימי טוהר לחומרא. שאם תראה ליום שמונים ואחד לולד, ופסקה עד יום שמיני, וראתה — לא הויא שומרת יום כנגד יום. דאמר בהדיא שליא נקבה הואי, ומה שראתה ביום שמונים ואחד — דם טוהר הוה. דמשליא מינן, והשתא הוא דהויא תחלת נדה, והיא נקראת טועה. **בנפלים** — מתעכב. **את אמרת לשמעתתיה דרב** — בתמיה. כלומר, את אתית לפרושי מדידך? **בפירוש** — פירשה רב הכי. **ילדה** — בן קיימא. **באלי ואתי** — שהיה ממהר לבא, כמו (נדה יז,א): באלי דידבי, פירוש: מגרש. **מדויל** — שם מקום. **בגילא דחיטתא** — כלומר, בשאלות מועטות. **מירמי ומידחי** — כלומר, להקשותו ולדחותו, שלא ידע להשיב. **אלא בדבר של קיימא** — שכיוצא בו מתקיים אם היום היו חדשיו כלו. למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראוי לברית נשמה, כגון בירך אחד באמצע, או גוף אטום או מפלת מין בהמה וחיה ועוף ואחר כך הפילה שליא — אפילו בתוך שלשה חוששת לולד אחר. **חייה לרב יהודה בישות** — דשמעה, ולא אמרה ניהליה. **המפלת עורב ושליא מהו** — מי תלינן שליא בעורב, ולא ניחוש לולד אחר. או לא תלינן? **שיש במינו** — כגון אדם ובהמה וחיה, אבל עוף — לא.

חומר

תַּנּוּרֵי בְּנוֹת – תנורים העשויים לבנות קטנות לשחק בהם, ושיעורם לענין קבלת טומאה **טֶפַח. דְּתַנֵּיָא, תַּנּוּר בְּתְחִלָּתוֹ** – בתחילת עשייתו, משנגמרה מלאכתו, מקבל טומאה אם גובהו **אַרְבָּעָה** טפחים. **וְכֵן שִׁיָּרָיו** של תנור גדול שנטמא ושברו, אם נשאר בו בגובה דפנותיו **אַרְבָּעָה** טפחים עדיין טמא, עד שיהא בהם פחות מארבעה טפחים, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שתחילתו ארבעה ושייריו ארבעה, **בְּתַנּוּר** גָּדוֹל שעשוי לאפיה ולצליה, כדרך סתם תנורים, **אֲבָל בְּתַנּוּר** קָטָן העשוי לתינוקות לשחק בו ולא לאפיה, **תְּחִלָּתוֹ כָּל שֶׁהוּא** – בתחילת עשייתו אפילו אם גובהו כל שהוא, הרי הוא מקבל טומאה **מִשֶּׁתְּגַמֵּר מְלַאכְתּוֹ** – לאחר שנגמרה מלאכתו והסיקוהו. וְאילו **שִׁיָּרָיו** של תנור גדול], **בְּרוּבוֹ** – אם נשאר רוב גובהו, עדיין הוא בטומאתו. מבארת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא **כָּל שֶׁהוּא** שאמרו חכמים, **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, טֶפַח, שֶׁכֵּן עוֹשִׂין תַּנּוּרֵי בְּנוֹת** שעשויים לשחק, בשיעור **טֶפַח,** אבל בפחות מזה אינן משתמשות. הרי שמצינו דבר נוסף ששיעורו טפח, וקשה מדוע לא מנאו רבי אושעיא.

מתרצת הגמרא: **בִּפְלוּגְתָּא לֹא קָמַיְירִי** – רבי אושעיא לא מנה דברים השנויים במחלוקת, והרי תנור טפח מקבל טומאה רק לדעת חכמים, אבל לדעת רבי מאיר אין תנור מקבל טומאה בפחות מארבעה טפחים.

הגמרא מתרצת תירוץ כעין זה אף על הקושיא שהקשו לעיל מאבן היוצא מהתנור: **הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי** – עתה שבאת לידי תירוץ זה, שרבי אושעיא לא מנה דברים השנויים במחלוקת, יש לך לתרץ **הָא נַמִּי** – גם דבר זה שהקשית לעיל (ע"א) מדוע לא מנה 'אבן היוצא מן התנור' ששיעורו טפח, משום **שִׁפְלוּגְתָּא הִיא** – דבר זה שנוי במחלוקת. **דְּקָתָנֵי** – שכן שנינו **בְּסִיפָא** של אותה המשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא אָמְרוּ** שאבן היוצא מן התנור הרי זה יד לתנור כששיעורו **טֶפַח, אֶלָּא** כשהוא **מִן הַתַּנּוּר** [–בין התנור] **וְלִכּוֹתֶל,** שאם הוא יותר מטפח, בולט התנור לתוך הבית וממעט את שימושיו, לפיכך עומד הוא להיקצץ, אבל כשהאבן לצד הבית, אפילו אם הוא יותר מטפח, אינו מפריע את שימושי הבית ואינו עומד להיקצץ, ואף ביותר מטפח הרי זה יד לתנור ונטמא עמו. וחכמים חולקים וסוברים שגם כשהוא לצד הבית שיעורו טפח, לפיכך לא מנה רבי אושעיא טפח זה].

הגמרא מקשה משלשה דברים נוספים שמצינו בהם שיעור טפח. מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא מְסָגֶּרֶת טֶפַח** – הרי מצינו בשלחן הפנים שבמשכן שהיתה לו שפה סביבו שגובהה טפח. מתרצת הגמרא: **בְּדִכְתִיבָן לֹא קָא מַיְירִי** – בדבר ששיעורו מפורש בתורה לא דיבר רבי אושעיא.

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא כַּפּוֹרֶת** – כיסויו של ארון העדות והיה עוביה **טֶפַח** [כמבואר בסוכה (ה.)]. מתרצת הגמרא: **בְּקָדָשִׁים לֹא קָמַיְירִי** – לא דיבר רבי אושעיא בדברים שהם קודש.

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא** מה ששנינו (עירובין יג:) לענין קורה שמניחים בפתח המבוי להתיר הטלטול בו בשבת, 'דַּיָּהּ לְקוֹרָה שֶׁהִיא רְחָבָה **טֶפַח**'. מתרצת הגמרא: **בִּדְרַבָּנָן לֹא קָמַיְירִי** – רבי אושעיא לא מנה דברים שמצותם מדרבנן, **אֶלָּא בִּדְכְתִיבָן וְלֹא מִפָּרְשֵׁי שִׁיעוּרֵייהוּ** – אלא מנה רק את אלו שכתובים בתורה ולא נתפרש שיעורם. והרי כל ענין תיקון קורה ברוח רביעית של המבוי הוא רק מדרבנן, כי מהתורה די במחיצות בג' רוחות ליחשב רשות היחיד, ולכך לא מנאה.

הגמרא חוזרת לדון בענין חשש ולד בשליא שיצאה: **יָתִיב** [–ישב] **רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר** – וישב ואמר, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** שליא שיצאה אחר לידת ולד, **כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים** – אם יצאה בתוך שלשה ימים לאחר שנולד הולד, **תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא בְּוָלָד** שכבר נולד, ואין חוששים שהשליא היא של ולד אחר שנימוח עמה, משום שעשויה שליא להתעכב ולצאת ג' ימים אחרי הולד שהיה בה. ולכך אם הולד הוא זכר, אינה יושבת ימי טומאת לידה אלא לזכר, ואין חוששין שמא שליא אחרת היתה עם הולד שנולד ונימוחה, ושליא זו היא של ולד אחר שנימוק עמה, ונקבה היה. אך **מִכָּאן וְאֵילָךְ** – אם יצאה השליא לאחר שלשה ימים מלידת הולד, **חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר** – שמא השליא של ולד אחר, ונקבה היה, וצריכה לשבת מעת הפלת השליא, ימי טומאת לידה של נקבה.

רב כהנא מקשה סתירה בדברי רב ומיישב זאת: **אָמַר לֵיהּ** רב כהנא לרב יצחק בר שמואל, **וּמִי אָמַר רַב הָכִי,** שאחר ג' ימים חוששין לולד אחר, **וְהָאָמַר רַב,** כאשר נולדים שני ולדות בלידה אחת, **אֵין הַוָּלָד** השני **מִתְעַכֵּב אַחַר חֲבֵירוֹ כְּלוּם,** אלא יוצא יחד עם הראשון, ומכאן שאין לחשוש בשליא זו לולד אחר. **אִישְׁתִּיק** – שתק רב יצחק ולא השיב. **אָמַר לֵיהּ** רב כהנא, **דִּלְמָא** – שמא יש ליישב את שתי שמועותיו של רב, **כָּאן בְּנֶפֶל** – מה שאמר רב ששליא שיצאה אחרי ג' ימים מלידת ולד חוששין לולד אחר שנולד עמה, היינו אם מתחילה הפילה נפל, שאחריו עשוי הולד השני להתעכב, ולכך חוששים שמא היה ולד בשליא שיצאה לאחר שלשה ימים. **כָּאן בְּבֶן קַיְימָא** – ואילו מה שאמר רב שאין הולד השני מתעכב, מדובר שהראשון היה ולד בן קיימא, שאז אין הבא אחריו שוהה לצאת, ואם לא יצא מיד, הרי זו הוכחה שלא היה כאן ולד נוסף, והשליא היא של הולד שנולד].

רב יצחק מביא שרב עצמו פירש כן: **אָמַר לֵיהּ** רב יצחק לרב כהנא, **אַתְּ אֲמַרְתְּ לִשְׁמַעְתְּתֵי דְּרַב** – וכי סבור אתה שיישוב דברי רב שלא יהיו דבריו סותרים אלו את אלו, הוא פירוש שנתחדש על ידך, **בְּפֵירוּשׁ אָמַר רַב הָכִי** – רב עצמו כבר פירש את דבריו, וכך אמר, **הַפִּילָה נֶפֶל וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שְׁלִיָּא, כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים** להפלת הנפל, **תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא בְּוָלָד** – בנפל, **מִכָּאן וְאֵילָךְ** – אם הפילה את השליא לאחר שלשה ימים להפלת הנפל, **חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר,** ואילו **יָלְדָה** ולד בן קיימא **וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שְׁלִיָּא, אֲפִילּוּ** הפילה השליא **מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים** לאחר הולדת הולד, **אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר,** שאם היה זה ולד אחר היה יוצא עם הראשון.

הגמרא מביאה אופן שלא תולין שליא בולד. מביאה הגמרא מעשה: **שְׁמוּאֵל וְתַלְמִידֵי דְּרַב וְרַב יְהוּדָה הֲווּ יָתְבִי** – היו ישובים, **חָלִיף וְאָזֵיל** – חלף ועבר **רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַשְּׁיָא מִדְּוִיל** [–שם מקום] **לְאַפַּיְיהוּ** – לפניהם, **בָּאלֵי וְאָתֵי** – והיה ממהר לבוא, **אָמַר** שמואל, **אָתֵי לָן גַּבְרָא** – הגיע לכאן אדם **דְּרָמִינַן לֵיהּ בְּגִילָא דְּחִטְּתָא** – שאפשר להטילו בתוך קש של חיטים, כלומר לדחותו בשאלות מועטות, **וּמַרְמֵי וּמַדְחֵי** – ולהקשותו ולדחותו שלא ידע מה להשיב. **אַדְהָכִי אֲתָא** – בינתיים הגיע רב יוסף. **אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל, מַאי** [–איזו הלכה] **אָמַר רַב בִּשְׁלִיָּא, אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב, אֵין תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא** לומר שהיא מהולד או מהנפל שהפילה, **אֶלָּא בִּדְבָר שֶׁל קַיְימָא** – רק אם הנפל היה ראוי להיות בן קיימא, אילו כלו חדשיו, אבל אם הפילה בעל גוף אטום, או בעל ירך אחד באמצע גופו, או צורת חיה ועוף, שאף אם כלו חדשיו אינו ראוי להתקיים, ואחר כך הפילה שליא, אפילו אם הוא בתוך שלשה ימים, חוששים שהשליא היא של ולד אחר]. **שַׁיְילִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְכָל תַּלְמִידֵי דְּרַב,** אם גם הם שמעו כך מרב, **וְאָמְרִי לֵיהּ** [–ואמרו לו] **הָכִי** – כך אמר רב כדברי רב יוסף. **הַדַּר חַזְיֵיהּ לְרַב יְהוּדָה בִּישׁוּת** – החזיר שמואל פניו והביט על רב יהודה בפנים זעופות, על שלא השלים את שמועתו של רב לומר שבדבר שאינו של קיימא אין תולים בו את השליא, שכן רב יצחק בר שמואל אמר לעיל בשמו, שכל שלשה ימים תולים השליא בולד, ורב יהודה סתם דבריו ולא חילק בין אם היה דבר של קיימא ובין אם לא].

הגמרא ממשיכה לדון בענין תליית שליא בולד: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי יוֹסֵי בֵּן שָׁאוּל מֵרַבִּי,** אשה **הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת עוֹרֵב,** ואחריו הפילה **שְׁלִיָּא מַהוּ** דינו, האם תולים את השליא בדמות העורב שהפילה, או חוששים שהיא של ולד אחר [שהרי אין שליא בלא ולד]. **אָמַר לֵיהּ** רבי, **אֵין תּוֹלִין** שליא בולד, **אֶלָּא בְּהִפִּילָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ שְׁלִיָּא** – שדרך ולדותיו להיות מונחים בתוך שליא, כמו אדם או בהמה או חיה, אבל אם הפילה דמות עוף, לא תולים את השליא בה, מפני

המשך בעמוד קמה

קמד

המשך ביאור למסכת נדה ליום ראשון עמ׳ א

אף מראה שחור נבדק על מטלית לבנה]. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,** שמואל ורב יצחק כן נחלקו, **וּבְשָׁחוֹר גּוּפֵיהּ קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו באופן הבדיקה של צבע השחור עצמו, אם על גבי מטלית לבנה או על גבי בגד אדום.

שנינו במשנה, שדם שחור שצבעו עמוק מן החרת טמא, ואם דיהה ממנו טהור. הגמרא דנה אם גם בשאר צבעי הדם יש חילוק בזה: **אָמַר עוּלָּא, כּוּלָּן** – כל צבעי הדם ששנינו שהאשה נטמאת בהם, אם היה הדם **עָמוֹק מִכֵּן** – אדום יותר משיעור האדמימות ששנינו בהם **טָמֵא,** ואם הדם **דֵּיהֵה מִכֵּן** – יותר בהיר מהם, **טָהוֹר, כַּשָּׁחוֹר** – כמו ששנינו לגבי הצבע השחור].

מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא מַאי שְׁנָא שָׁחוֹר דְּנָקֵט** – מדוע התנא נקט במשנה דין זה בדווקא לענין הצבע השחור. מתרצת הגמרא: לולא שהתנא היה שונה במפורש דין זה בדם השחור, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **שהוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא** שהטעם שדם שחור טמא, הוא משום שדם **שָׁחוֹר** אינו שחור בעצמותו, אלא **אָדוֹם הוּא** – היה מתחילתו, **אֶלָּא שֶׁלָּקָה** לאחר שיצא מן האשה, **הֵילְכָךְ אֲפִילּוּ דֵּיהֵה מִכֵּן נַמִּי לִיטַמֵּא** – צבע שחור שהוא יותר בהיר מחרת יטמא את האשה, משום שגם הוא היה אדום ולקה, **קָמַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שאינו כן, אלא אף בשחור אם הוא פחות מכחרת טהור. והטעם משום שאין דרך דם אדום שלקה להיות בהיר, ובודאי כך היה מתחילתו. אבל לעולם נוהגים חילוקים אלו גם בשאר הצבעים שהובאו במשנתנו.

הגמרא מביאה שרבי אמי חולק על עולא: **רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא אָמַר, וְכוּלָּן** – כל צבעי האדום, אם היה הדם יותר **עָמוֹק מִכֵּן** – משיעור האדמימות ששנינו בהם, **טָמֵא,** וכן אם **דֵּיהֵה מִכֵּן** – שהיה בצבע בהיר יותר מהם, **נַמִּי טָמֵא** – גם בזה טמא, **חוּץ מִן הַשָּׁחוֹר,** שרק לגביו נאמר ׳דיהה מכן טהור׳. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מַאי אַהֲנֵי שִׁיעוּרֵיהּ דְּרַבָּנָן** – אם כן מה הועילו חכמים כששנו את כל צבעי האדום, מאחר שאף אם הם יותר בהירים מהם טמאים הם. מתרצת הגמרא: התנא שנה את כל צבעי האדום ללמדנו שהדם טמא רק אם יהיה אדום כמו אחד מן הצבעים האדומים ששנינו, או שיהיה מעט יותר בהיר מהם, **לְאַפּוּקֵי דֵּיהֵה דְּדֵיהֵה** – להוציא הדם שהוא בהיר הרבה מאחד מן הצבעים, שאינו טמא.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין זה: **וְאִיבָּא דְּאָמְרִי** – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **רַמִּי בַּר אַבָּא אָמַר, וְכוּלָּן** – כל צבעי האדום ששנינו, **עָמוֹק מִכֵּן** – אם היה הדם יותר אדום מהם **טָהוֹר,** וכן אם **דֵּיהֵה מִכֵּן** – היה הדם בהיר יותר מהם **טָהוֹר, חוּץ מִשָּׁחוֹר,** ששנינו בו שאם היה עמוק ממנו טמא, ואם היה בהיר ממנו טהור. **וּלְהָכִי מְהַנֵּי שִׁיעוּרֵיהּ דְּרַבָּנָן** – ולזה הועילו חכמים במה שביארו את שיעורי האדום, שכן רק אם הדם דומה להם טמא, אבל מה שהוא יותר או פחות מהם, טהור.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין השינוי בשאר מראות דמים: **בַּר קַפָּרָא אָמַר, וְכוּלָּן** – כל שאר מראות הדם, אם היה **עָמוֹק מִכֵּן** – יותר אדום מהשיעור ששנינו, **טָמֵא,** ואם **דֵּיהֵה מִכֵּן, טָהוֹר, חוּץ מִמָּזֵג** – מדם שהוא דומה למראה של יין מזוג במים, **שֶׁעָמוֹק מִכֵּן טָהוֹר,** וכן אם **דֵּיהֵה מִכֵּן טָהוֹר.**

בַּר קַפָּרָא אַדִּיהוּ לֵיהּ – הביאו לפניו דם שמתחילה היה צבעו כיין מזוג, אלא שהחלישו אותו עד שנהיה יותר בהיר ממנו. **וְדָכֵי** – וטיהר אותו. **אֲעַמִּיקוּ לֵיהּ וְדָכֵי** – וכן הביאו לפניו דם אחר, שמתחילה גם כן היה צבעו כיין מזוג אלא שהאדימו אותו עד שנהיה יותר כהה ממנו, וטיהר גם בזה, כשיטתו. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כַּמָּה נְפִישׁ גַּבְרָא דְּלִבֵּיהּ כְּמִשְׁמַעְתֵּיהּ** – כמה גדול אדם זה, שלבו לא ירא לפסוק כשמועתו].

שנינו במשנה: **וּבְקֶרֶן כַּרְכּוֹם** – כצמח הכרכום כשגדל בפינת הגן. הגמרא מבארת באיזה אופן בודקים בו: **תָּנָא,** מה שבודקים דם אשה בכרכום היינו כשהוא **לַח, וְלֹא** כשהוא **יָבֵשׁ,** מפני שצבעו משתנה כשהוא יבש.

הגמרא דנה באיזה עלים שבכרכום בודקים. מקשה הגמרא: **תָּנֵי חֲדָא** – בברייתא אחת, שאין בודקים אלא **כַּתַּחְתּוֹן** – בצבע העלה התחתון של הכרכום, **וְלֹא כְּעֶלְיוֹן** – ואין בודקים בעלה העליון שלו. **וְתַנְיָא אִידָךְ** – בברייתא אחרת שאין בודקים אלא **כְּעֶלְיוֹן** – בצבע העלה העליון, **וְלֹא כַּתַּחְתּוֹן. וְתַנְיָא אִידָךְ,** שאין בודקים את הדם אלא **כְּעֶלְיוֹן** – בצבע העלה העליון של הכרכום, **וְכָל שֶׁכֵּן כַּתַּחְתּוֹן** – שבודקים בעלה התחתון. **וְתַנְיָא אִידָךְ,** שאין בודקים את הדם אלא **כַּתַּחְתּוֹן** – בצבע העלה התחתון, **וְכָל שֶׁכֵּן כְּעֶלְיוֹן.** וקשה שיש סתירה בין הברייתות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, תִּלְתָּא דְּרֵי וּתְלָתָא טַרְפָּן הָוְיָין** – לצמח הכרכום יש שלש שורות של עלים, ובכל שורה יש שלשה עלים. ואם תרצה לבדוק את הדם בכרכום, **נְקוֹט דְּרָא מְצִיעָאָה וְטַרְפָּא מְצִיעָתָא בִּידָךְ** – תפוס בידך את השורה האמצעית שבכרכום לבדוק בה, ותבדוק בעלה האמצעי שבאותה שורה, לפי שעלה זה הוא המובחר ביותר לבדוק בו. אמנם, כל העלים שבשורה האמצעית כשרים לבדוק בהם. ולפי זה מתורצת הסתירה שבין הברייתות. ששתי הברייתות הראשונות אינן דנות באיזה עלים יש לבדוק אלא באיזו שורה, ומה ששנינו ׳כתחתון ולא כעליון׳, היינו שצריך לבדוק בשורה האמצעית שנקראת ׳תחתון׳ כלפי השורה העליונה. ומה ששנינו ׳בעליון ולא כתחתון׳, היינו שצריך לבדוק בשורה האמצעית שנקראת ׳עליון׳ כלפי השורה התחתונה. ולמדנו משתי הברייתות שאין כשר לבדוק אלא בשורה האמצעית. ומה ששנינו ׳כתחתון וכל שכן כעליון׳, שמשמע שגם התחתון וגם העליון כשרים לבדוק בהם אלא שהעליון משובח, אין כוונת הברייתא לבאר באיזה שורה בודקים, אלא באיזה עלים שבשורה האמצעית בודקים. ופירוש הברייתא הוא שבודקים בעלה התחתון, כלומר, האחרון בשורה שהוא מראה ברור, וכל שכן שבודקים בעלה העליון ממנו דהיינו העלה האמצעי שהוא ברור מאד. ומה ששנינו ׳בעליון וכל שכן כתחתון׳ היינו שבודקים בעלה העליון, הראשון בשורה, וכל שכן שבודקים בעלה התחתון שהוא העלה האמצעי. ויוצא מדברי הברייתות שאפשר לבדוק רק בשורה האמצעית, ובשורה האמצעית עדיף לבדוק בעלה האמצעי, אך אפשר לבדוק גם בשאר העלים שבשורה זו.

הגמרא מבארת תנאי נוסף בכרכום בכדי לבדוק בו: **כִּי אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ** – כאשר היו התלמידים באים לפני רבי אבהו, **אָמַר לְהוּ, בְּגוּשַׁיְיהוּ שָׁנִינוּ** – מה ששנינו שבודקים בכרכום, אין זה אלא כשהוא מחובר לאדמה שגדל בה, ולא לאחר שנתלש.

שנינו במשנה: **וּכְמֵימֵי אֲדָמָה.** הגמרא מבארת באיזה אופן בודקים בה: **תָּנוּ רַבָּנָן** מה ששנינו **כְּמֵימֵי אֲדָמָה,** פירושו **שֶׁמֵּבִיא אֲדָמָה** ממקום הנקרא **בִּקְעַת בֵּית כֶּרֶם** שעפרו אדום, ונותנה בכלי, **וּמֵצִיף עָלֶיהָ מַיִם** – ונותן מים בכלי עד שיצופו המים למעלה מן האדמה, ואם ידמה הדם לצבע המים הללו טמאה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** מביא אדמה **מִבִּקְעַת יוֹדְפַת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִבִּקְעַת סִכְנִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף מִבִּקְעַת גְּנוֹסָר וְכֵיוֹצֵא בָהֶן.**

תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו בברייתא אחרת, שפירוש ׳**וּכְמֵימֵי אֲדָמָה**׳ הוא **שֶׁמֵּבִיא אֲדָמָה שֶׁמְּנָה מִבִּקְעַת בֵּית כֶּרֶם, וּמֵצִיף עָלֶיהָ מַיִם** עד שיהיו למעלה מן האדמה **כְּשִׁיעוּר** העובי של **קְלִיפַּת הַשּׁוּם. וְאֵין שִׁיעוּר לַמַּיִם** שצריך לתת בכלי, **מִשּׁוּם דְּאֵין שִׁיעוּר לֶעָפָר,** אלא יביא כמה אדמה שירצה, מעט או הרבה, ויציף על האדמה מים, עד שיעלו המים למעלה מן האדמה כעובי קליפת השום.

הברייתא מבארת פרט נוסף בבדיקה במימי אדמה: **וְאֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן צְלוּלִין,** כלומר, כשהמים צלולים מחמת שהאדמה שקעה בתחתית הכלי, **אֶלָּא עֲכוּרִין,** כלומר, כשהאדמה מעורבת היטב במים, שאז נכנס מראה האדמה לתוך המים. ואם **צָלְלוּ** המים, על ידי שחזרה האדמה ושקעה לתחתית הכלי, **חוֹזֵר וְעוֹכְרָן** – חוזר ומערבב את האדמה לתוך המים. **וּכְשֶׁהוּא עוֹכְרָן** – כשהוא מערבב את האדמה במים, **אֵין עוֹכְרָן בַּיָּד, אֶלָּא בִּכְלִי,** כגון בכף.

הגמרא מבררת מה בא התנא למעט: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, מה ששנינו ׳**אֵין עוֹכְרִין אוֹתָן בַּיָּד אֶלָּא בִּכְלִי**׳, פירושו רק

המשך בעמוד קמט

המשך ביאור למסכת נדה ליום ראשון עמ' ב

שואלת הגמרא: **וּמִי מְהֵימְנִי** – והאם ילתא נאמנת לומר שרבה בר בר חנה היה מתיר לה דם כזה, כלומר, האם אין חוששים שמא טועה היא בדמיונה והדם שראתה עכשיו אינו דומה לדם שטיהר לה מקודם. משיבה הגמרא: **אִין** – אכן, נאמנת היא, **וְהָתַנְיָא** – וכך שנינו בברייתא, **נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר** – אשה שראתה דם ונאבד ואינה יודעת אם היה טמא או טהור, נאמנת לומר על דם אחר, שלה או של חברתה, דם בצבע דם **כָּזֶה רָאִיתִי וְאִבַּדְתִּיו**, ואם הדם הזה טהור מטהרים אותה. ואין חוששים שמא היא טועה בדמיונה והדם שראתה לא היה דומה לדם זה. ומוכח מכך שאשה יודעת להבחין בין הדמים. ולכן גם האמין רב יצחק למה שאמרה לו ילתא שרבה בר בר חנה היה מטהר לה דם הדומה לדם שראתה עכשיו].

הגמרא דנה אם אשה נאמנת לטהר את דם חברתה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, אשה שראתה דם, והראתה אותו לחברתה, ואמרה לה חברתה, דם בצבע **כָּזֶה טִיהֵר אִישׁ פְּלוֹנִי הַחָכָם**, ולפיכך גם את טהורה. **מַהוּ** – האם נאמנת בזה לטהר אותה או לא].

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה** שראתה דם ונאבד, **לוֹמַר** על מראה דם אחר שלה או של חברתה, דם בצבע **כָּזֶה רָאִיתִי וְאִבַּדְתִּיו**, ואם הדם שלפנינו טהור מטהרים אותה. הרי שאשה יודעת להבחין במראות דם, ואם כן אף לחברתה תהא נאמנת.

דוחה הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר בברייתא, משום **דְּלֵיתֵיהּ לְקַמָּהּ** – שהדם שראתה אינו לפנינו ולכך סומכים עליה. אבל אם הדם לפנינו ואפשר להראותו לחכם, שמא אין סומכים על חברתה.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּיַלְתָּא אֵיתָא** [–הביאה] **דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, וְטַמֵּי לָהּ**, ואחר כך הביאה את הדם **לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה וְדַכֵּי** [–וטיהר] **לָהּ**, והקשינו לעיל על מעשה זה, **וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי** רב יצחק, לטהר מה שטימא רבה בר בר חנה, **וְהָתַנְיָא הָכָם שֶׁטִּימֵּא אֵין חֲבֵירוֹ רַשַּׁאי לְטַהֵר וכו'**, **וְאָמְרִינַן** – ואמרנו ביישוב הקושיא, שרב יצחק בתחילה **טַמּוּיֵי הֲוָה מְטַמֵּי לָהּ**, משום כבודו של רבה בר בר חנה, **וְכֵיוָן דְּאָמְרָה לֵיהּ** ילתא, **דְּכָל יוֹמָא** היה רבה בר בר חנה **מְדַכֵּי לָהּ כִּי הַאי גַּוְנָא, וְהַאיְדְּנָא** – ומה שהיום טימא לה, **הוּא** משום **דְּחָשׁ בְּעֵינֵיהּ, חֲדַר דַּכֵּי לָהּ** – לכך חזר רב יצחק וטיהר לה. והיה עולה בדעתנו לומר שמה שטיהר לה רב יצחק, הוא לפי שהאמין למה שאמרה לו שרבה בר בר חנה תמיד היה מטהר דם כזה. מסיימת הגמרא את הקושיא: **אַלְמָא, מְהֵימְנָא לָהּ** – מוכח מכך שמאמינים לאשה אף כשהדם לפנינו. ואם כן הוא הדין שתהא נאמנת לגבי דם חברתה, אף כשהוא לפנינו.

דוחה הגמרא: **רַב יִצְחָק בַּר יְהוּדָה** לא סמך על דיבורה של ילתא, אלא **אַגְּמָרֵיהּ סָמַךְ** – סמך על מה שהוא עצמו קיבל מרבותיו שדם כזה הוא טהור. ומה שטימא בתחילה הוא משום כבודו של רבה בר בר חנה. וכשאמרה לו שרבה בר בר חנה טימא רק משום המיחוש שבעיניו, חזר להורות כפי שקיבל שהוא טהור. אבל אם הוא עצמו היה מסופק בזה, שמא לא היה סומך על מה שאמרה לו ילתא שרבה בר בר חנה היה מטהר דם כזה, לפי שכשהדם לפנינו אין מאמינים לאשה]. ולא נפשט הספק.

הגמרא מביאה מעשה מרבי שחזר בו ממה שהורה במראה דם: **רַבִּי רָאָה דָם בַּלַּיְלָה** לאור הנר, **וְטִימֵּא** אותו, לפי שהיה נראה לו שהוא דם טמא. חזר **וְרָאָה** את אותו דם **בַּיּוֹם, וְטִיהֵר** אותו, לפי שאז היה נראה לו שהוא דם טהור. והיה עולה על דעתנו לומר, שמה שחזר וראה אותו ביום הוא לפי שמה שטימא בלילה לא היה אלא מספק, מפני שאין בודקים לאור הנר. **הִמְתִּין** ביום עוד **שָׁעָה אַחַת, וְחָזַר וְטִימֵּא** את אותו הדם. והיה עולה על דעתנו שלא ראה רבי שוב את הדם, אלא חשש שמא באמת מה שראה בלילה היתה זו ראייה טובה והדם טמא, ומה שביום היה נראה טהור הוא לפי שהתייבש ולכך השתנה מראהו מבלילה, ואילו היה לח, היה נראה טמא גם ביום. לאחר שטימא, **אָמַר** רבי, **אוֹי לִי, שֶׁמָּא טָעִיתִי** במה שחזרתי וטימאתי, שכן הואיל ועכשיו מראהו טהור, הרי הוא טהור.

מקשה הגמרא: מדוע נקט רבי לשון ספק **'שֶׁמָּא טָעִיתִי'**, והרי **וַדַּאי טָעָה** בזה, **דְּתַנְיָא, לֹא יֹאמַר הַחָכָם** כשמראים לו דם יבש והוא נראה טהור, **אִילּוּ הָיָה** דם זה לַח, **הָיָה וַדַּאי טָמֵא, אֶלָּא (אמר) אֵין לוֹ לְדַיָּין אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת**, וכיון שעכשיו נראה לו שהוא טהור, אין לו לטמאות. ולפיכך גם רבי מאחר שכשראה את הדם ביום היה נראה לו שהוא טהור לא היה לו לחזור ולטמא אותו מפני החשש שמא בלילה כשהיה לח היה טמא.

מתרצת הגמרא: **מֵעִיקָּרָא אַחְזְקֵיהּ בְּטָמֵא** – בתחילה כשראה רבי את הדם בלילה, לא טימא אותו מספק בלבד, אלא בתורת ודאי, לפי שראיית הלילה היתה ברורה, שכן רבי סובר שבודקים דם לאור הנר. **וּכֵיוָן דַּחֲזָא לְצַפְּרָא דְּאִשְׁתַּנֵּי** – ומאחר שראה בבוקר שהשתנה צבעו והלבין, **אָמַר** (ליה), דם זה **וַדַּאי טָהוֹר הֲוָה** גם בלילה, כלומר, לא עכשיו הלבין, אלא גם בלילה כך היה, **וּבְלַיְלָה הוּא דְּלֵא אִתְחֲזֵי שַׁפִּיר** – אלא שבלילה לא היה נראה ברור. ולכן חזר וטיהר אותו. **וּכֵיוָן דַּחֲזָא דְּהָדַר אִשְׁתַּנֵּי** – וכיון שראה שבהמשך היום המשיך הדם להשתנות ולהלבין, **אָמַר, הַאי** – דם זה **טָמֵא הוּא**, וכמו שהיה נראה בלילה, שכן היתה ראיית הלילה ראייה טובה. **וּמִפְּכָּח הוּא דְּקָא מְפַכַּח וְאָזִיל** – ומה שהשתנה צבעו ביום, הוא משום שמראה האדמומית שלו עובר ממנו, ולכך חזר רבי לטמאו. והואיל וכבר ראה רבי מקודם את הדם בלילה לאור הנר והיה נראה לו טמא, לא היה עליו לפסוק כפי מה שראה ביום.

הגמרא מבררת באיזה אור צריך לראות את הדם. מספרת הגמרא: **רַבִּי בָּדִיק** – בדק דם **לְאוֹר הַנֵּר**], **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵף בָּדִיק בְּיוֹם הַמְעוּנָּן** – ביום שהעננים כיסו את השמים, והיה בודק ביום כזה **בֵּינֵי עַמּוּדֵי** בית המדרש, אף שלא היה שם אור גדול.

אָמַר רַב אַמִּי בַּר שְׁמוּאֵל, וְכוּלָּן – כל מראות הדם, **אֵין בּוֹדְקִין אוֹתָן אֶלָּא בֵּין חַמָּה לְצֵל** – בין האור המגיע מהשמש, לצל. מבארת הגמרא פירוש 'בין חמה לצל': **רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ** מפרש שהכוונה היא שרואה את הדם **בַּחַמָּה** – כשהשמש מאירה, **וּבְצֵל יָדוֹ** – ונותן את הדם על ידו האחת ומיצל עליו בידו השניה, ובודק]. שנינו במשנה: **וְכַמָּזוּג, שְׁנֵי חֲלָקִים כּוֹ'** מים ואחד יין, מן היין השרוני. הגמרא מבארת סוג נוסף של יין שבודקים בו: **תָּנָא** – שנינו בברייתא,

המשך ביאור למסכת נדה ליום שבת קודש עמ' ב

שאין במינו שליא, לפיכך באופן זה אפילו בתוך שלשה ימים תולים שהשליא היא של ולד אחר [שנימוח].

הוסיף רבי יוסי ושאל את רבי, **קְשׁוּרָה בּוֹ מַהוּ** – אם היתה השליא קשורה באותה דמות עורב שהפילה, שמא באופן זה תולים אותה בה, ואף שאין במינו שליא, **אָמַר לֵיהּ** רבי, **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ** אפשרי **שָׁאֲלַתְּ**, שהואיל ואין במינו שליא, אי אפשר שתצא שליא קשורה בנפל שהוא בדמות של עורב.

הגמרא מקשה מברייתא על רבי: **אִיתִיבֵיהּ** – הקשו בני הישיבה על רבי שאמר שאי אפשר שתהיה שליא קשורה בדמות של עופות, הרי שנינו בברייתא, אשה **הַמַּפֶּלֶת** נפל הדומה **לִמִּין בְּהֵמָה** או **חַיָּה וְעוֹף, וְהַפִּילָה שִׁלְיָא עִמָּהֶן, בִּזְמַן שֶׁהַשִּׁלְיָא קְשׁוּרָה עִמָּהֶן אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר** – לומר שהשליא היא של ולד אחר ונימוח, ולכן אם היתה הלידה בלא דם, האשה טהורה, אבל אם **אֵין שִׁלְיָא קְשׁוּרָה עִמָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר** – חוששים שמא השליא של ולד אחר שנימוח, לפיכך **הֲרֵינִי מַטִּיל עֲלֵיהֶן**

לְבָנָה – כאשר החתיכה שהפילה היתה לבנה, שמין בשר היא, אבל אם היתה החתיכה בגוון אחר, אינה טמאה טומאת לידה. **וְכֵן כִּי אֲתָא זוּגָא דְּמִן חֲדֵיָיב** – כשבא זוג תלמידי חכמים מבני המקום ׳חדייב׳, **אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – בא אותו הזוג והביא ברייתא בידיו כדברי רב חסדא, וכך שנו בה, **הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה לְבָנָה, קוֹרְעָהּ** – קורע את החתיכה ובודק, **אִם יֵשׁ בָּהּ עֲצֶם,** הרי חתיכת נפל היא **וְאִמּוֹ טְמֵאָה** טומאת לֵידָה. ומוכח מברייתא זו כרב חסדא שגם כשנמצאה עצם אינה טמאה לידה אלא אם היתה החתיכה לבנה].

הגמרא מביאה דעה נוספת בענין חתיכה שנמצא דם בתוכה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה** ולא ראתה עמה דם, **קוֹרְעָהּ** – קורע את החתיכה ובודק, **אִם יֵשׁ בָּהּ דָּם אָגוּר** – דם מרובה כנוס בתוכה, **טְמֵאָה** מחמתו טומאת נדה, **וְאִם לָאו,** אף על פי שנמצא בתוכה מעט דם, הרי זו **טְהוֹרָה.**

מפרשת הגמרא: רבי שמעון בן יוחי סובר **כְּסוּמְכוּס** שטימא מחמת דם הנמצא בחתיכה, ולא כחכמים במשנתינו הסוברים שרק דם שעמה מטמא ולא דם שבתוכה, **וְקִילָּא מִכּוּלְּהוּ** – אך מבין הסוברים שדם החתיכה מטמא, רבי שמעון בן יוחי הוא המיקל מכולם, מפני שלדעת רבי אחא אפילו כשלא נמצא בתוכה דם ממש אלא שתוכה מאדים טמאה, ולדעת סומכוס אם נמצא דם ממש, ואפילו כל שהוא, טמאה, ולרבי שמעון בן יוחי אינה טמאה עד שימצא דם אגור בתוכה, אבל אם נמצא מעט דם הרי זו טהורה.

הגמרא מביאה ספק בדין ׳ראתה דם בשפופרת׳: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא** – שאל רבי ירמיה את רבי זירא, אשה **הָרוֹאָה דָּם** שיצא ממקורה **בְּתוֹךְ שְׁפוֹפֶרֶת,** כגון שהכניסה קנה חלול באותו מקום, ונמצא בתוכו דם, **מַהוּ** – מה דינה, האם נטמאה טומאת נדה או לא. וצדדי הספק הם, האם נאמר שמאחר שנאמר בפרשת טומאת נדה (ויקרא טו יט) ׳וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה בְּבְשָׂרָהּ׳, יש לדייק מכך שדווקא אם זב הדם דרך כותלי בית הרחם, ללא דבר מפסיק, בזה אמרה תורה שתהא טמאה טומאת נדה, שהרי ׳בְּבְשָׂרָהּ׳ **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמר הכתוב, ונלמד מזה שדווקא באופן זה טמאה **וְלֹא** כשזב הדם **בַּשְּׁפוֹפֶרֶת** ולא נגע בכותלי בית הרחם. **אוֹ דִּלְמָא** – שמא נאמר, **הַאי** – תיבה זו, ׳**בְּבְשָׂרָהּ**׳, **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – נצרכה ללמד שֶׁהאשה **מְטַמְּאָה** בטומאת נדה בעוד הדם **מִבַּפְּנִים** – בפרוזדור של בית הרחם, כְּשם שטמאה כשהדם **בַּחוּץ** – מחוץ לגופה, ואינה דומה לזב ובעל קרי שאינם נטמאים בעוד טומאתם מבפנים עד שתצא לחוץ. ואם כן לא נותר לנו מקור ללמוד ממנו לטהר את הרואה בשפופרת.

רבי זירא פושט את הספק מתוך דרשת הכתוב: **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרבי ירמיה, הרואה בשפופרת אינה נטמאת, מפני ש׳**בְּבְשָׂרָהּ׳ אָמַר רַחֲמָנָא,** ומיעוט הוא, שדווקא כשראתה בבשרה ממש נטמאת **וְלֹא** כשראתה **בַּשְּׁפוֹפֶרֶת,** ובהכרח יש לדרוש כך, **דְּאִי** – שאילו תיבת ׳**בְּבְשָׂרָהּ׳ מִבְּעֵי לֵיהּ** – היתה נצרכת רק ללמד את הדין שֶׁהנדה **מְטַמְּאָה מִבַּפְּנִים כְּבַחוּץ, אִם כֵּן נִיפְּוָא קְרָא** – היה לו לפסוק לומר (׳**בְּבָשָׂר**׳), **מַאי** – ומהו ששינה הפסוק לכתוב ׳**בְּבְשָׂרָהּ**׳, **שְׁמַע מִינָּה** – יש ללמוד מכך **תַּרְתֵּי** – את שתי הדרשות, גם שמטמאה מבפנים כבחוץ, וגם שאינה מטמאה בשפופרת.

הגמרא מקשה על דברי רבי זירא: כיצד אמר רבי זירא שהרואה דם בשפופרת אינה נטמאת, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, קוֹרְעָהּ** על מנת לבדוק, **אִם יֵשׁ בָּהּ דָּם אָגוּר** – אסוף, **טְמֵאָה** מחמת אותו הדם, **וְאִם לָאו, טְהוֹרָה.** ומוכח מדבריו שהדם מטמא טומאת נדה אף על פי שלא נגע בבשרה בכותלי בית הרחם, אלא יצא בתוך החתיכה, ומדוע לא יטמא דם שיוצא בתוך שפופרת].

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה עתה בעיניך, ששפופרת וחתיכה דינם שוה, והלא יש לחלק **דְּהָתָם** כשראתה דם בחתיכה, כך הוא **דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּחֲתִיכָה,** ועל כן היא טמאה מחמתו, ואף על פי שלא נגע הדם בבשרה ממש הרי זה כמי שנגע בבשרה, מפני שמין במינו אינו חוצץ]. אבל **הָכָא** לענין רואה בשפופרת, הלא **אֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִרְאוֹת דָּם בַּשְּׁפוֹפֶרֶת,** וכיון שלא נגע הדם בבשרה, אינו מטמא.

הגמרא מבקשת לתלות את דין ׳רואה בשפופרת׳ במחלוקת תנאים: **לֵימָא** – האם יש לומר שדין ׳רואה ב**שְּׁפוֹפֶרֶת**׳ **תַּנָּאֵי הִיא** – תלוי במחלוקת תנאים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלֵאָה** בתוכה **דָּם, אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם** מחוץ לחתיכה, הרי האשה **טְמֵאָה** טומאת נדה, **וְאִם לָאו, טְהוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** נאמר בפסוק (ויקרא טו יט) ׳דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ **בְּבְשָׂרָהּ**׳, ויש ללמוד מכך שדווקא כאשר זב הדם על בשרה ממש נטמאת, **וְלֹא** כאשר נמצא הדם **בַּשָּׁפִיר,** שהוא עור הולד קודם שנוצרו בו גידים עצמות ובשר, **וְכֵן לֹא** כשנמצא הדם **בַּחֲתִיכָה,** ולכן המפלת חתיכה מלאה דם טהורה.

הגמרא מפסיקה באמצע דברי הברייתא ומקשה עליה: לכאורה דברי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַיְינוּ** – הם שוים לדברי **תַּנָּא קַמָּא,** שהרי שניהם טיהרו אשה שמצאה דם בחתיכה. מתרצת הגמרא: **אִיפָּא** – אמור כך, כל דברי הברייתא רבי אליעזר הם, והוא הולך ומפרש את דבריו, המפלת חתיכה שלא נמצא עמה דם טהורה, מפני שֶׁ**רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** שיש לדרוש מהפסוק ׳**בְּבְשָׂרָהּ**׳, שדווקא הרואה דם בבשרה טמאה, **וְלֹא בַּשָּׁפִיר, וְלֹא בַּחֲתִיכָה.**

הגמרא ממשיכה בהבאת סיום דברי הברייתא: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין** דם **זֶה** הנמצא בחתיכה **דַּם נִדָּה, אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה** הוא, ואינו מטמא. הגמרא מקשה על הברייתא, ומבארת את המחלוקת באופן שמחלוקתם היא גם לגבי דין רואה בשפופרת. מקשה הגמרא: הלא **תַּנָּא קַמָּא נַמִּי** – גם הוא **טַהוֹרֵי מְטַהַר** – מטהר את המפלת חתיכה שנמצא דם בתוכה, ומה בין תנא קמא לחכמים.

אֶלָּא האם אין פירושה של הברייתא כך, **דְּפָלְגִי פַּלּוּגֵי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שההבדל בין תנא קמא לחכמים הוא במקרה שהפילה חתיכה שיש בה שורות שורות של בקעים מבחוץ, ונמצא דם באותם הבקעים, **שתַּנָּא קַמָּא סָבַר** שהטעם שדם הנמצא בחתיכה אינו מטמא, הוא מחמת גזירת הכתוב, שנאמר ׳**בְּבְשָׂרָהּ**׳ ודורשים מכך שרק דם שנגע בבשר כותלי בית הרחם מטמא, **וְלֹא** דם הנמצא **בַּשָּׁפִיר, וְלֹא** הנמצא **בַּחֲתִיכָה,** שיש חציצה בין הדם לבין בשרה, ולטעם זה **הוּא הַדִּין** לְדם הנמצא ב**שְּׁפוֹפֶרֶת** שאינו מטמא, מאחר שלא נגע בבשרה. ולטעם זה **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים רק **הֵיכָא דְּשִׁיעָא** – במקרה שהחתיכה חלקה, וכל הדם נמצא בתוכה ולא מבחוץ, **אֲבָל** כאשר החתיכה **פָּלֵי פַּלּוּגֵי** – בעלת בקעים מבחוץ, ומצוי דם גם בבקעים, הרי היא **טְמֵאָה, מַאי טַעְמֵיהּ** – ומה טעמו של החילוק בין חתיכה חלקה למבוקעת, מפני שכאשר החתיכה מבוקעת ׳**בְּבְשָׂרָהּ**׳ **קָרֵינָא בֵּיהּ** – שדם הבקעים נוגע בבשרה, והוא בכלל מה שטימא הכתוב כשאמר ׳דם יהיה זובה בבשרה׳. וזו כוונת תנא קמא שאמר ׳אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה׳, אם יש דם מחוץ לחתיכה, כגון שהחתיכה מבוקעת, טמאה, ואם לאו, שהחתיכה חלקה והדם בתוכה, טהורה.

וְעַל כַּךְ אָתוּ רַבָּנָן לְמֵימַר – באו חכמים לחלוק ולומר, שאין טעם טהרת דם הנמצא בחתיכה מכח גזירת הכתוב, אלא מסברא, שאין דם זה דם נדות כלל, אלא דם חתיכה הוא, ואם כן **אַף עַל גַּב דְּפָלֵי פַּלּוּגֵי** – אף אם יש בקעים בחתיכה מבחוץ ודמה נוגע בבשר היא טהורה, מפני שאֵין **זֶה דַּם נִדָּה אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה.** ויש לדייק מדבריהם, שדווקא בדם חתיכה הם מטהרים מפני שאינו דם נדות, **הָא** – אבל כשיוצא מגופה **דַּם נִדָּה, וַדַּאי** הוא **טָמֵא, וַאֲפִילּוּ** אם יצא **בַּשְּׁפוֹפֶרֶת נַמִּי** – גם כן הוא טמא].

ונמצא שמחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא האם דם שבחתיכה טהור מטעם שאינו נוגע בבשרה, ואם כן גם דם שפופרת טהור, אבל דם שבבקעי חתיכה טמא. או שמא דם שבחתיכה טהור מפני שאינו דם נדה אלא דם חתיכה, בין אם הוא בתוכה או בבקעים שעליה, ואם כן דם שבשפופרת טמא מאחר שדם נדה הוא.

דוחה הגמרא את הראיה מהברייתא: **אָמַר אַבָּיֵי,** אין להוכיח מהברייתא שדין רואה בשפופרת תלוי במחלוקת תנאים, מפני שאפשר לפרש שכשראתה **בַּשְּׁפוֹפֶרֶת כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דִּטְהוֹרָה** – בין תנא קמא ובין חכמים סוברים שהיא טהורה,

לִידָה, הוֹאִיל וְנֶאֱמַר גַּם בּוֹ לְשׁוֹן יְצִירָה כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א כא) ׳וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים׳, וכיון שנאמר בו לשון ׳בריאה׳ ראוי שיהיה דינו כאדם שנאמר בו לשון ׳יצירה׳, ואילו במשנתינו שנינו שהמפלת כדמות דגים אינה טמאה לידה.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, דָּנִין ללמוד בגזירה שוה, ׳יְצִירָה׳ מִ׳יְצִירָה׳, וְאֵין דָּנִין ללמוד ׳בְּרִיאָה׳ מִ׳יְצִירָה׳. ועל כן רק בהמה חיה ועוף שנאמרה בהם ׳יצירה׳, למדים מאדם שנאמרה בו ׳יצירה׳, אבל תנין שלא נאמר בו ׳יצירה׳ אלא ׳בריאה׳, אינו נלמד מ׳יצירה׳ שנאמרה באדם.

הגמרא דוחה שעל פי כללי גזירה שוה יש ללמוד ׳בריאה׳ מ׳יצירה׳. מקשה הגמרא: מַאי נָפְקָא מִינָּהּ – איזה חילוק יש לענין זה בין לשון ׳בריאה׳ ללשון ׳יצירה׳, הָא תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – והלא שנינו ברייתא שנאמרה בבית מדרשו של רבי ישמעאל (תורת כהנים מצורע פרשה ז ה״ז), נאמר לענין נגעי בתים, בשעה שהכהן בא לבדוק את הנגע לאחר שבעה ימי הסגר, ׳וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת׳ (ויקרא יד לט), ונאמר עוד להלן שם (שם יד מד) ׳וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבָּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא׳. ואף שנקט הכתוב בלשונות שונים, מכל מקום זוֹ הִיא ׳שִׁיכָה׳ זוֹ הִיא ׳בִּיאָה׳ – משמעות שיבת הכהן וביאת הכהן האמורים כאן היא משמעות אחת, שהכהן בא מביתו אל הבית המנוגע לבדקו, לכן יש ללמוד גזירה שוה זה מזה, שכשם שבשיבת הכהן לאחר שבעת ימי ההסגר אם פשה הנגע הרי הוא חולץ את האבנים שבהן הנגע וקוצה [–מקלף את הטיח] ומפנה את העפר מחוץ לעיר, ומביא אבנים אחרות ועפר אחר וטח את כל הבית בטיט, כך גם בביאתו השניה עליו לחלוץ ולהקציע ולטוח.

ולמדנו מברייתא זו שלענין לימוד ׳גזירה שוה׳ אין מדקדקים ללמוד ממילים שוות, אלא די במילים שמשמעותן שוה, ואם כן אף כאן יש לנו ללמוד טומאת לידה בתנין שנאמרה בו ׳בריאה׳ מאדם שנאמרה בו ׳יצירה׳, הואיל ומשמעות בריאה ויצירה היא משמעות אחת].

מוסיפה הגמרא להקשות: וְעוֹד, אף אם אין ללמוד ׳בריאה׳ שנאמרה בתנין מ׳יצירה׳ האמורה באדם, הרי באדם נאמרה גם ׳בריאה׳, וּנְגָמֵר – נלמד בגזירה שוה ׳בְּרִיאָה׳ האמורה בתנין מִ׳בְּרִיאָה׳ האמורה באדם, דִּכְתִיב בבריאת האדם (בראשית א כז), ׳וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ׳, ותהא גם המפלת דמות תנין טמאה לידה.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, הפסוק ׳וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ׳ האמור באדם נאמר לְגוּפֵיהּ – לצורך עצמו, כדי ללמד על מעשה בריאת האדם, ואינו פנוי ללמד בגזירה שוה, ואילו הפסוק ׳וַיִּיצֶר ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה׳ נאמר לְאַפְּנוּיֵי – כדי שיהיה פסוק פנוי ומיותר ללמוד ממנו בגזירה שוה, וְלכן דָּנִין ׳יְצִירָה׳ האמורה בבהמה חיה ועוף מִ׳יְצִירָה׳ האמורה באדם, ואין דנים ׳בריאה׳ מ׳בריאה׳].

מוסיפה הגמרא להקשות: מדוע אנו אומרים שלשון בריאה נאמר לגופו ולשון יצירה אמור כדי שיהיה פסוק פנוי, אַדְּרַבָּה, נאמר להיפך, שהפסוק ׳וַיִּיצֶר׳ נאמר לְגוּפֵיהּ – לצורך עצמו, כדי ללמד על בריאת האדם, ואילו הפסוק ׳וַיִּבְרָא׳ נאמר לְאַפְּנוּיֵי – כדי שיהיה פסוק פנוי ללמד בגזירה שוה, וְנאמר שדָּנִין בגזירה שוה בְּרִיאָה האמורה בתנין מִבְּרִיאָה האמורה באדם].

מתרצת הגמרא: אֶלָּא הטעם שלומדים יצירה מיצירה ואין לומדים בריאה מבריאה הוא מפני שהפסוק ׳וַיִּיצֶר׳ שנאמר באדם ונאמר בבהמה, מוּפְנֶה – פנוי לצורך לימוד בגזירה שוה, מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִין – הן מצד המלמד והן מצד הנלמד, דהיינו, מוּפְנֶה לְגַבֵּי אָדָם, שהפסוק ׳וייצר׳ האמור בו פנוי ללמד, וְכן הוא מוּפְנֶה לְגַבֵּי בְּהֵמָה, שהפסוק ׳וייצר׳ האמור בה פנוי ללמוד, ואילו ׳וַיִּבְרָא׳, שנאמר באדם ונאמר בתנין, אף אם תאמר שלְגַבֵּי אָדָם הוא מוּפְנֶה, לְגַבֵּי תַּנִּינִים בודאי אֵינוֹ מוּפְנֶה, אלא נצרך לגופו, ולכן לומדים יצירה מיצירה ואין לומדים בריאה מבריאה.

הגמרא דנה מהו הפסוק המופנה אצל בהמה, והאם בתנין יש פסוק מופנה. שואלת הגמרא: מַאי מוּפְנֶה גַּבֵּי בְּהֵמָה – איזו הפנאה ישנה אצל בהמה, אִילֵימָא – אם נאמר שההפנאה היא מִדִּכְתִיב – מתוך שכבר נכתב (בראשית א כה) ׳וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ׳, וּכְתִיב – ושוב נכתב (שם ב יט) ׳וַיִּצֶר [ה׳] אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם׳, ופסוק זה מיותר, ולא נכתב אלא כדי ללמוד בו גזירה שוה. אם כן יש להקשות שלגַּבֵּי תַּנִּין נַמִּי – גם כן, אַפְּנוּיֵי מוּפְנֶה – ישנו פסוק מופנה, דִּכְתִיב – שהרי בפסוק שנאמר לגבי בהמה נאמר ׳וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים וגו׳ וְאֶת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה׳, ואף תנין בכלל רמש, וּכְתִיב עוד ׳וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים׳, ואם כן פסוק זה הוא מופנה.

מתרצת הגמרא: ׳רֶמֶשׂ׳ דִּכְתִיב הָתָם בפסוק ׳ואת כל רמש האדמה׳, דְּיַבָּשָׁה הוּא – מדובר שם על רמש שביבשה, ואילו תנין הוא רמש שבים ואינו בכלל הכתוב, ואם כן אין בתנין פסוק מופנה.

הגמרא מפרשת האם גזירה שוה צריכה פסוק מופנה לדרשה. שואלת הגמרא: וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ – איזה חילוק יש בֵּין מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, שאתה לומד מחמת חילוק זה דווקא את הגזירה שוה האמורה בבהמה חיה ועוף ששני הצדדים מופנים בה, ואינך דורש את הגזירה שוה בתנין שבו צד אחד מופנה.

מבארת הגמרא: נָפְקָא מִינָּהּ – יש הבדל ביניהם, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שלשה אופנים שונים יש כאשר התורה כותבת מלים שוות, ואלו כלליהם לדעת אימתי נדרשים בגזירה שוה:

א. כָּל גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ מוּפְנָה כָּל עִיקָּר – ששני הצדדים נצרכים לגופם, ואין אחד מהם פנוי לצורך לימוד בגזירה שוה, אֵין לְמֵדִין הֵימֶנָּה כלל, ואינה בכלל מידת גזירה שוה שהתורה נדרשת בה.

ב. כאשר הגזירה שוה מוּפְנָה רק מִצַּד אֶחָד, שהפסוק המלמד או הנלמד מיותר והשני איננו מיותר, יש מחלוקת בדינה, לְדעת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמֵדִין דינים בגזירה שוה זו, וְאֵין מְשִׁיבִין – אין פורכים לימוד זה, אף אם יש להשיב על הלימוד ולחלק בין המלמד לנלמד. אך לְדעת רַבָּנָן לְמֵדִין דינים בגזירה שוה זו אם אין מה להשיב על הלימוד, וְאם יש להשיב מְשִׁיבִין ואין לומדים ממנה.

ג. וכשהגזירה שוה מוּפְנָה מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִין, לִדְבָרֵי הַכֹּל לְמֵדִין ממנה וְאֵין מְשִׁיבִין עליה גם כאשר ישנה פירכא להשיב.

ונמצא שלדעת חכמים עדיפה גזירה שוה המופנה משני צדדים על פני המופנה מצד אחד, שזו משיבים עליה, וזו אין משיבים עליה.

מוסיפה הגמרא לשאול: ולדעת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שגם גזירה שוה המופנית מצד אחד אין משיבים עליה, מַאי אִיכָּא – איזה חילוק יש בֵּין מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין.

מבארת הגמרא: נָפְקָא מִינָּהּ – ישנו חילוק, דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא – שבמקום שיש לפנינו אפשרות ללמוד גזירה שוה המוּפְנָה מִצַּד אֶחָד וגזירה שוה המוּפְנָה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, ואין אפשרות ללמוד את שתיהן, שֶׁבְּקִינֵן מוּפְנָה מִצַּד אֶחָד – אנו עוזבים את הגזירה שוה המופנה רק מצד אחד, ואין אנו דורשים אותה,

רבי יוחנן שעיני בהמה דומות כשל אדם נאמרו **בְּאוּכְּמָא** – בשחור שבעין, שאף השחור שבעיני הבהמה עגול כבעיני האדם, **הָא** – דברי המשנה שגלגל עיני הבהמה אינו עגול כשל אדם נאמרו **בְּצִירְיָא** – במקום מושב כל העין, שהוא נקרא 'גלגל העין', ובאדם דרכו להיות עגול, ואילו בבהמה אין דרכו להיות עגול.

הגמרא מביאה דעה נוספת בטעמו של רבי מאיר: **רַבִּי יַנַּאי אָמַר, הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** שטימא טומאת לידה במפלת כמין בהמה חיה ועוף, **הוֹאִיל וְעֵינֵיהֶם** של אלו **הוֹלְכוֹת לִפְנֵיהֶם** – קבועות בפניהם מלפנים, ובכל מקום שמהלכים, עיניהם לפניהם, **כְּעֵינָיו שֶׁל אָדָם** ההולכות לפניו. אבל דגים ונחש עיניהם קבועות בצידיהם, ועל כן המפלת דמות דגים או נחש אינה טמאה לידה.

מקשה הגמרא על דברי רבי ינאי: **וְהָרֵי עוֹף, דְּאֵין עֵינָיו הוֹלְכוֹת לְפָנָיו,** אלא קבועות מן הצדדים, **וְאַף** על פי כן **קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּטָמֵא** – רבי מאיר אמר במשנה שהמפלת כמין עוף טמאה לידה, ומוכח אם כן שאינו תולה את דין טומאת לידה במקום קביעות העינים. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** רבי מאיר שטימא במפלת כדמות עוף, דווקא **בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא** טימא, שהם מיני עופות שעיניהם הולכות לפניהם.

מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: **וְכִי בִּשְׂאָר הָעוֹפוֹת לֹא** טימא רבי מאיר, **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה מברייתא, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן (אַנְטִיגְנוֹס) אוֹמֵר, נִרְאִין** להלכה **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** שטימא טומאת לידה **בְּמִפְלַת כִּדְמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְנִרְאִים** להלכה **דִּבְרֵי חֲכָמִים** שטיהרו מטומאת לידה **בְּמִפְלַת כִּדְמוּת עוֹפוֹת.**

מבררת הגמרא: **מַאי עוֹפוֹת** – לאלו עופות התכוין רבי חנינא בן אנטיגנוס כשפסק כחכמים, **אִילֵימָא** – אם נאמר שדבריו אמורים **בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא,** שהם מיני העופות שעיניהם הולכות לפניהם, אם כן יש להקשות על דבריו, **מַאי שְׁנָא** – במה שונים **בְּהֵמָה וְחַיָּה** שבהם פסק כרבי מאיר, משום **דְּעֵינֵיהֶן הוֹלְכוֹת לִפְנֵיהֶן כְּשֶׁל אָדָם,** ולכן מסתבר לטמא בהם טומאת לידה, והלא **קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא נָמִי** עיניהן הולכות לפניהם, ומדוע לא פסק בהם כרבי מאיר. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא שדבריו אמורים **בִּשְׂאָר** מיני **הָעוֹפוֹת** שעיניהן קבועות מן הצד, ולכן פסק בהם כחכמים המטהרים, **מִכְּלָל** – משמע מכך **דְּרַבִּי מֵאִיר** עצמו **פָּלִיג** – חולק ומטמא טומאת לידה גם **בִּשְׂאָר עוֹפוֹת,** ושלא כדברי אביי האומר שרבי מאיר עצמו לא טימא אלא בקריא וקיפופא.

מתרצת הגמרא: אין להוכיח מהברייתא שרבי מאיר טימא בכל העופות, והברייתא **חֲסוּרֵי מִיחְסְרָא** – יש ללמוד את דבריה כאילו הם חסרים, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך יש לשנות בה, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן (אַנְטִיגְנוֹס) אוֹמֵר, נִרְאִין** להלכה **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** בְּמפלת כדמות **בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְהוּא הַדִּין** לְמפלת כדמות **קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא** שאף עיניהן הולכות לפניהם כשל אדם, ואף על פי שחכמים חלוקים עליו בכל אלו, מכל מקום הלכה כדבריו. **וְנִרְאִים דִּבְרֵי חֲכָמִים** אף לרבי מאיר עצמו בְּמפלת כדמות **שְׂאָר** מיני **הָעוֹפוֹת** שאינה טמאה לידה, **שֶׁאַף רַבִּי מֵאִיר לֹא נֶחְלַק עִמָּהֶם אֶלָּא בְּקָרְיָא וְקִיפּוֹפָא** שעיניהן הולכות לפניהם, **אֲבָל בִּשְׂאָר הָעוֹפוֹת מוֹדֵי לְהוּ** לחכמים ומטהר מטומאת לידה, מפני שאין עיניהן הולכות לפניהם.

הגמרא מביאה ראיה שרבי מאיר מודה בשאר מיני עופות: **וְהָתַנְיָא** – וזהו ששנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, הַמַּפֶּלֶת כִּמִּין בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** דינו **כּוּלָּה,** ואמו טמאה לידה, **וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֵינוֹ כּוּלָּה,** ואין אמו טמאה לידה, **וּבְעוֹפוֹת תִּיבְדַּק** – ואם הפילה כדמות עוף יש לבדוק איזו דמות הפילה. מפרשת הגמרא: **לְמַאן תִּיבְדַּק** – לפי דעת מי מהתנאים אמר רבי אלעזר ברבי צדוק שהמפלת כדמות עוף תיבדק, **לָאו** – האם אין כוונתו **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** תיבדק, כיון **דְּאָמַר** רבי מאיר שרק המפלת כדמות **קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא, אִין** – טמאה לידה, אבל המפלת כדמות **שְׂאָר** מיני **עוֹפוֹת, לֹא** – אינה טמאה, ומודה בזה לשיטת חכמים, על כן צריך לבדוק את הנפל אם הוא כדמות קריא וקיפופא או כדמות שאר עופות. ומוכח שרבי מאיר עצמו לא טימא בכל מפלת דמות עוף.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, לֹא** בהכרח שכך הוא פירוש הברייתא, אלא אפשר שכוונתה לומר שהמפלת כדמות עופות **תִּיבְדַּק** לשיטת **רַבָּנַן, דְּאָמְרִי קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא אִין, שְׂאָר עוֹפוֹת לֹא** – ונפרש שחכמים אומרים שהמפלת כדמות קריא וקיפופא טמאה לידה, והמפלת כדמות שאר כל העופות אינה טמאה. ונמצא שגם חכמים המטהרים בכל מפלת דמות בעלי חיים, מודים שהמפלת כדמות קריא וקיפופא טמאה לידה. ומוסיפה הגמרא לבאר: **וּמַאי שְׁנָא** – ובמה שונים **קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא** שחכמים מטמאים בהם טומאת לידה יותר מבשאר מיני העופות. אם תאמר שבקריא וקיפופא טמאה לידה משום שעיניהם מהלכות לפניהם, במה הם שונים **מִבְּהֵמָה וְחַיָּה** שגם עיניהם מהלכות לפניהם, ואף על פי כן חכמים מטהרים. מפרשת הגמרא: בקריא וקיפופא מודים חכמים **הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶן לְסָתוֹת** – לחיים זקופות **כְּלִסתות של אָדָם,** מה שאין כן שאר בהמה וחיה שאין להם לסתות כאדם, סוברים חכמים שאינם מטמאים טומאת לידה. ונמצא שלמסקנא אין הוכחה לתירוצו של אביי שחילק לרבי מאיר בין קריא וקיפופא לשאר העופות, אך גם אין דחייה לדבריו.

הגמרא מסתפקת האם יש לולד בדמות בהמה דין אדם לענין קידושין: **בְּעָא מִינֵּיהּ** [–שאל] **רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, לְדַעְתְּ רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במשנתנו שולד בדמות **בְּהֵמָה** הנמצא **בְּמֵעֵי אִשָּׁה וָלָד מֻעָלֶיָא הוּא** – יש לו דין ולד גמור לטמא את אימו טומאת לידה, אם כן יש להסתפק במקרה שהיה ולד שכזה בדמות בהמה נקבה במעי אשה, **וּקְבֵל בָּהּ אָבִיהָ** מעות **קִידּוּשִׁין** מידי אדם שביקש לקדשה לו, **מַהוּ** – מה דינם של קידושין אלו, האם חלו או לא. שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – מהו הדין היוצא משאלה זו, שמחמתו יש להסתפק בזה. משיבה הגמרא: הנפקא מינה היא לענין **לְאִיתְסוּרֵי בַּאֲחוֹתָהּ** – שיאסר המקדש באחותה של אותה דמות בהמה, שאם חלו קידושיו, הרי הוא אסור לשאת את אחותה כדין אחות אשתו, ואם לא חלו הקידושין, הוא מותר באחותה].

תמהה הגמרא: **לְמִימְרָא דְּחַיֵּי** – האם ניתן לומר שרבי ירמיה סבר שולד בדמות בהמה יכול לחיות, שהרי אין אחות אשתו אסורה עליו אלא בחיי אשתו, ומאחר שאמר רבי ירמיה שיש נפקא מינה לענין האם המקדש אסור באחותה, משמע מכך שלדעתו אותה דמות בהמה יכולה לחיות]. וכי אפשר לומר כך, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא אֲמָרָהּ רַבִּי מֵאִיר** את שיטתו טומאת לידה במפלת כדמות בהמה וחיה, **אֶלָּא הוֹאִיל וּבְמִינוֹ מִתְקַיֵּים** – מפני שמין זה, בהמה או חיה, יכול להתקיים כאשר יהיה נתון במעי בהמה או חיה שהיא ממינו, ולכן אף על פי שעתה הוא במעי אשה שייכת בו טומאת לידה, אבל אילו לא היה מין כזה מתקיים, לא היתה שייכת בו טומאת לידה כלל]. ומשמע מדברי רב שרק במינו שייך קיום, אבל ולד זה עצמו שהוא נתון במעי אשה אינו יכול להתקיים, וכיצד אמר רבי ירמיה שהולד עצמו ראוי לחיות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב,** רבי ירמיה עצמו בודאי ידע שולד בדמות בהמה אינו חי, והוא נפל גמור ולא שייכת בו תפיסת קידושין, ואף על פי כן שאל את רבי זירא שאלה זו בדרך שחוק, מפני **שַׁעַד כָּאן** – בכל התחבולות הללו **הֱבִיאוֹ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא** – התאמץ רבי ירמיה להביא את רבי זירא **לִידֵי גִּיחוּךְ** – לידי שחוק, **וְלֹא גָּחִיךְ** – ורבי זירא לא שחק, מפני שאסור לאדם למלא פיו שחוק בעולם הזה, ורבי זירא היה מחמיר על עצמו ביותר].

הגמרא חוזרת לפרש את דברי רב: **גּוּפָא** – נשוב לעצם דברי רב ונבארם, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא אָמְרָהּ רַבִּי מֵאִיר** – אף רבי מאיר לא אמר לטמא טומאת לידה במפלת כדמות בהמה וחיה **אֶלָּא הוֹאִיל וּבְמִינוֹ מִתְקַיֵּים** – מפני שמין זה, של בהמה או של חיה יכול להתקיים כאשר יהיה נתון במעי בהמה או חיה, ולכן אף על פי שעתה הוא במעי אשה שייכת בו טומאת לידה, אבל אילו לא היה מין כזה מתקיים, לא היתה שייכת בו טומאת לידה כלל. **אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדְּפִתְּי**

המשך ביאור למסכת נדה ליום רביעי עמ׳ ב

שיהיו בצורת אדם על מנת שתהא אימו טמאה טומאת לידה, **המצח, והגבינים** – גבות העינים, **וכן העינים, והלסתות, ונבות הזקן** – הסנטר, בצורת אדם, ואינו ולד **עד שיהו כולם כאחד** – שכל האברים הללו יהיו בצורת אדם. אך אין צורך שגם האזניים יהיו כאזני אדם.

הגמרא מביאה דעה נוספת: **רבא אמר** בשם החכם ששמו **חסא,** לדעת חכמים על מנת שיהא הולד מטמא את אימו טומאת לידה צריך שיהיה **המצח והגבן** – גבה אחת מגבות העינים, **וכן העין** שבאותו צד של הפנים, **והלסת** האחת שבאותו צד, **ונבת הזקן** – הצד האחד של הסנטר, בצורת אדם, ואינו ולד **עד שיהו כולם כאחת** – שכל האברים שבאותו הצד יהיה בצורת אדם.

מבארת הגמרא: **ולא פליגי** – רבי יוחנן וחסא אינם חולקים, **הא** – מה שאמר רבי יוחנן שאין דינו כולד עד שתהיה צורת שני צדדי הפנים כשל אדם, דבריו הם **כמאן דאמר** – כדעת הסובר שחכמים אינם מטמאים טומאת לידה עד שתהא **כל צורת** פני הולד כשל אדם, והשמיענו רבי יוחנן שאף על פי שהזקיקו חכמים שתהא צורת כל פניו כשל אדם, מודים הם שאין האזניים בכלל. **והא** – מה שאמר חסא שגם כאשר צד אחד מן הפנים כשל אדם דינו כולד, דבריו הם **כמאן דאמר** – כדעת הסובר שחכמים מודים שכל ולד שיש בפניו חלק ניכר **מצורת** אדם דינו כולד. והשמיענו חסא שאף על פי שלא הזקיקו חכמים שתהא צורת כל פניו כשל אדם, מכל מקום צריך שתהא צורת אחד מצדדי הפנים שלמה בדמות אדם, לבד מהאוזן שאינה מן המנין.

הגמרא מקשה על דברי חסא: **מיתיבי** – הקשו בני הישיבה על דברי חסא, שנינו בברייתא (תוספתא פ״ד ה״ג), **צורת הפנים שאמרו** חכמים שעליה להיות כשל אדם, **אפילו** אם יהיה זה רק **פרצוף אחד מן הפרצופין** – אבר אחד מאברי הפנים, כגון העין או המצח או לסת אחת. ואפילו אם שאר צורת פניו כשל בהמה דינו כאדם. **חוץ מן האוזן** – שאם היא כשל אדם ושאר כל פניו כשל בהמה, אין דינו כולד. תמהה הגמרא: **למימרא** – האם באה הברייתא לומר **דמחד נמי סגי** – שלדעת הסובר בשיטת חכמים שדי בחלק ניכר מצורת הפנים, די גם באבר אחד שתהיה צורתו כשל אדם, ושלא כדברי חסא שהזקיק לשיטה זו שיהיה צד שלם של פניו כשל אדם.

מתרצת הגמרא: **אמר אביי, כי תניא ההיא, לעכב תניא, וכמאן דאמר כל צורת** – אותה ברייתא סוברת בדעת חכמים שאין דינו כולד עד שתהא צורת כל פניו כשל אדם, וכשנשנתה ברייתא זו, לענין עיכוב נשנתה, שאפילו אם יהיה פרצוף אחד מאברי הפנים כשל בהמה, הרי אותו אבר מעכב שלא יהיה דינו כולד, חוץ מן האוזן שאף אם היא כשל בהמה אינה מעכבת, ודינו נקבע לפי צורת שאר אברי פניו.

ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל ליישב קושיא זו כך, **לעולם** ברייתא זו סוברת **כמאן דאמר** – כדעת הסובר בשיטת חכמים שדינו כולד אף אם יש בו רק חלק ניכר **מצורת** אדם, **ומאי** – ומהו ששנינו בברייתא שדי אם יהיה פרצוף **אחד** מן הפרצופין בצורת אדם, **אחד אחד** – שיהא אחד מכל ראשי האברים שבפנים בצורת אדם, עין אחת, גבין אחד, לסת אחת וכדומה, וכדברי חסא.

הגמרא מבארת דיני ולדות שנולדו חסרים: **אמר רבא,** ולד **שנברא בעין אחת** – שלא היתה לו אלא עין אחת, **ובירך אחד** – או שלא היתה לו אלא ירך אחת. אם היו העין או הירך הללו **מן הצד** – מצידו של הגוף, כדרכם אצל שאר בני האדם, הרי **אמו טמאה** מחמתו טומאת לידה, שהרי הוא כחצי אדם. אך אם היו העין או הירך **באמצע** פניו או גופו, **אמו טהורה,** מפני שהוא בריה אחרת, ואינו אדם.

אמר רבא, ולד שנמצא **ושטו נקוב** – שהיה נקב בושט שלו, והרי הוא טריפה, אף על פי כן **אמו טמאה** טומאת לידה, מפני שטריפה יכולה לחיות ולהתקיים, ועל כן דינו כולד. אך אם נמצא **ושטו אטום** – סתום, **אמו טהורה** מטומאת לידה, מפני שאינו יכול להתקיים כך.

הגמרא מוסיפה להביא ברייתא הדנה בדיני ולד שנולד אטום: **תנו רבנן, המפלת גוף** של ולד **אטום** – שחסר ממנו חלקו התחתון, והרי הוא אטום וסתום במקום החסרון, **אין אמו טמאה לידה,** מפני שאינו ראוי להתקיים כך. מפרשת הברייתא: **ואיזהו** ולד בעל **גוף אטום** שאינו מטמא את אמו, **רבי אומר,** כל שנחסר ממנו **בכדי שינטל מן החי וימות** – שאילו היה נחתך כך מאדם חי, היה מת על ידי חסרון זה.

האמוראים נחלקו בפירוש דברי רבי: **וכמה** הוא השיעור **שינטל מן החי וימות** על ידי נטילה זו, **רבי זאי אומר,**

המשך מעמוד קמד

דלא לרמיה בידיה ולעברינהו – שלא יתן את האדמה והמים בתוך ידו וגם יערבב אותם בידו, **אבל** אם הם נמצאים **במנא** – בתוך כלי, **כי עבר ליה בידיה שפיר דמי** – אף אם יערבב אותם באצבעו, ראוי לבדוק בהם. וכמו כן אם הם בידו אלא שמערבב אותם בכלי גם כן ראוי לבדוק בהם. **או דלמא** – או שמא כוונת הברייתא **דלא לעברינהו בידיה** – שאף אם האדמה והמים בכלי לא יערבב אותם בידו, **אלא** יערבבם **במנא** – בכלי. וכמו כן, אם הם בידו, אף אם עירבבם בכלי, לא יבדוק בהם, ואינו כשר לבדוק בהם אלא כשהם בכלי וגם עירבבם בכלי.

פושטת הגמרא את הספק: **תא שמע, כשהוא בודקן** – כשבודק את מראות הדמים אם דומים למימי אדמה, **אין בודקן אלא** כשהאדמה והמים נמצאים **בכוס** של זכוכית. והרי נפשט שצריכים בדווקא להיות בתוך כוס ולא בידו.

מוסיפה הגמרא להסתפק: **ועדיין תבעי לך** – ועדיין יש להסתפק, שאף שמפורש בברייתא שה**בדיקה** נעשית כשהאדמה והמים נמצאים **בכוס** ולא בידו, מכל מקום לא נתבאר **עכירה במאי** – במה מערבב את המים והעפר, האם דווקא בכלי, או שמא גם באצבעו. מסיקה הגמרא: **תיקו** – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפשטה.

הגמרא מבארת פרט נוסף בבדיקת מימי אדמה: **כי אתו לקמיה דרבה בר אבוה** – כאשר היו באים התלמידים לפני רבה בר אבוה, **אמר** לו רבה בר אבוה, **במקומה שנינו** – מה ששנינו שבודקים במימי אדמה, אין זה אלא כשהאדמה נמצאת במקומה. אבל אם העבירו אותה למקום אחר אין בודקים בה, לפי שמראה האדמה משתנה על ידי שינוי המקום.

הגמרא מביאה מעשה בענין בדיקה באדמה יבשה: **רבי חנינא פלי קורטא דגרגשתא** – היה מבקע חתיכת עפר **ובדיק ביה** – והיה בודק אם הדם דומה לצבע העפר, ולא היה נותן עליו כלל מים. **לייט עליה רבי ישמעאל ברבי יוסי באסכרה** – רבי ישמעאל קילל שכל אדם אחר שיעשה כן, יחלה במחלת ה׳אסכרה׳.

המשך ביאור למסכת נדה ליום חמישי עמ' ב

ממראה דם ומראה של בשר ועצמות], **אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד** ואינה טמאה משום לידה. **וְאִם הָיָה** השפיר **מְרוּקָּם** – שכבר נרקם בו הולד, עד שצורת האברים ניכרים קצת, הרי היא טמאה, וכיון שאין ידוע אם הוא זכר או נקבה, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה,** כלומר תנהג כחומרא שבזכר וכחומרא שבנקבה, שטמאה שבועיים כנקבה, וימי טוהר שלה, מסתיימים בסוף ארבעים יום כזכר.

הַמַּפָּלֶת סַנְדֵּל – ולד שצורתו פחותה שאין צורת פניו ניכרת], **אוֹ שִׁלְיָא** – כמין קרום שהולד מונח בתוכו, הרי היא טמאה לידה, לפי שאין סנדל שאין עמו עוד ולד, ואין שליא בלא ולד, ואף אם אין רואים בה את הולד, ודאי היה בה ולד ונימוח. וכיון שאין ידוע אם זכר הוא או נקבה, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה**], ובסנדל, אף שהיא טמאה מחמת הולד, אם הולד שהיה עמו הוא זכר, צריכה לנהוג אף את החומרא שבנקבה, שטמאה היא שבועיים.

גמרא

הגמרא דנה מדוע אין חוששים בשפיר שמא היה ולד. שואלת הגמרא: **בְּשֶׁלְּמָא דָּם וּמַיִם** – המשנה מובנת במה שאמרה שבשפיר מלא מים או דם, אינה חוששת לולד, כיון שדם ומים, **לֹא כְּלוּם הִיא** – ודאי אינו ולד, **אֶלָּא** מה שאמרה שבמלא **גְּנוּנִים** [–גוונים] אינה חוששת לולד, קשה, **דְּנִיחוּשׁ** [–שנחשוש] **שֶׁמָּא וָלָד הָיָה וְנִימּוֹחַ,** ונעשה לגוונים אלו, שכיון שאינו מלא בדם ולא מלא במים, יש לחשוש שמא ולד היה שם ונימוח.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** וכי **כַּמָּה יַיִן חַי** [–יין שאינו מזוג במים, שהוא חזק] **שָׁתַת אִמּוֹ** שֶׁל עובר **זֶה** שיש לנו לומר **שֶׁנִּמּוֹחַ עוּבְּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ,** והוא דרך גוזמא, כלומר, שודאי אין מציאות שנימוח הולד מחמת ששתתה יין חי, אלא כוונת הגמרא שאף שיש פעמים שהולד נימוח, מכל מקום יש לנו לילך אחר הרוב, ולומר שלא נימוח הולד. עוד מתרצת הגמרא: **רָבָא אָמַר, 'מְלֵא' גנונים תְּנַן, וְאִם אִיתָא דְּאִתְּמוּחֵי אִתְּמַח** – ואם היה כן שנימוח הולד, **מִחְסָר חָסַר** – לא היה השפיר מלא, שהרי דבר המתמוסס נחסר בגודלו, ומכך שהפילה שפיר מלא, מוכח שלא היה בו ולד שנימוח. עוד מתרצת הגמרא: **רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה אָמַר, 'גְּוָנִים' תְּנַן, וְאִם אִיתָא דְּאִתְּמוּחֵי אִתְּמַח, כּוּלָּהּ בְּחַד גַּוְונָא הֲוָה קָאֵי** – כל מה שיש בשפיר היה באותו גוון, ומכך שהפילה שפיר שיש בו כמה גוונים, מוכח שלא היה בו ולד שנימוח.

אגב שהביאה הגמרא את דברי אביי, שיין חי גורם למיחוי הולד, מביאה הגמרא את דברי אבא שאול שיין גורם שינוי בעצמות: **תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל בַּעֲצָמוֹת שֶׁל מֵתִים,** והייתי רואה, **שֶׁהַשּׁוֹתֶה** – אדם שהייתי מכירו שהיה רגיל לשתות **יַיִן חַי** שאין מים מעורבים בו, **הָיוּ עַצְמוֹתָיו שְׁרוּפִין** – יבשים שאין בהם לחלוחית, והשותה יין **מָזוּג** – שהוא מעורב עם מים יותר מדי, **עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין** – שחורים, והשותה יין המזוג במים **כָּרָאוּי, עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין** – חלקים ויפים. **וְכָל מִי שֶׁשְּׁתִיָּיתוֹ היתה מְרוּבָּה מֵאֲכִילָתוֹ, עַצְמוֹתָיו הָיוּ שְׁרוּפִין,** ומי **שֶׁאֲכִילָתוֹ מְרוּבָּה מִשְּׁתִיָּיתוֹ** הרבה, **עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין** – שחורים, ומי שאוכל ושותה **כָּרָאוּי, עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין** – חלקים ויפים.

הגמרא מביאה ברייתות נוספות שבהן סיפר אבא שאול מה שאירע עמו כשהיה קובר מתים: **תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר כן **רַבִּי יוֹחָנָן, קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, וּפַעַם אַחַת רַצְתִּי אַחַר צְבִי, וְנִכְנַסְתִּי בְּתוֹךְ קוֹלִית** [–עצם הירך] **שֶׁל מֵת, וְרַצְתִּי אַחֲרָיו שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, וְאֵל הַצְּבִי לֹא הִגַּעְתִּי, וְקוֹלִית לֹא כָלְתָה, וּכְשֶׁחָזַרְתִּי לְאַחוֹרַי, אָמְרוּ לִי,** שקולית זו **שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָיְתָה].** **תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת נִפְתְּחָה מְעָרָה תַּחְתַּי, וְעָמַדְתִּי בְּתוֹךְ גַּלְגַּל עֵינוֹ** [–מקום מושב העין] **שֶׁל מֵת עַד חוֹטְמִי, כְּשֶׁחָזַרְתִּי לְאַחוֹרַי** – כשיצאתי מן המערה, **אָמְרוּ לִי, עַיִן שֶׁל אַבְשָׁלוֹם** בנו של דוד המלך **הָיְתָה].**

אומרת הגמרא: **וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אַבָּא שָׁאוּל נָגַע** [–אדם נמוך] **הֲוָה],** אין אתה יכול לומר כן, שהרי **אַבָּא שָׁאוּל אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה** – אדם הגבוה ביותר בדורו היה, **וְרַבִּי טַרְפוֹן** היה **מַגִּיעַ** לאבא שאול רק עד **לְכִתְפּוֹ, וְרַבִּי טַרְפוֹן** עצמו **אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה, וְרַבִּי מֵאִיר** היה **מַגִּיעַ** לרבי טרפון רק עד **לְכִתְפּוֹ, וְרַבִּי מֵאִיר אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה, וְרַבִּי** היה **מַגִּיעַ** לרבי מאיר רק עד **לְכִתְפּוֹ, וְרַבִּי אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה, וְרַבִּי חִיָּיא** היה **מַגִּיעַ** לרבי רק עד **לְכִתְפּוֹ, וְרַבִּי חִיָּיא אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה, וְרַב** היה **מַגִּיעַ** לרבי חייא רק עד **לְכִתְפּוֹ, וְרַב אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה, וְרַב יְהוּדָה** היה **מַגִּיעַ** לרב רק עד **לְכֶתֵפוֹ, וְרַב יְהוּדָה אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הֲוָה,** ואדם ששמו **אַדָּא,** שהיה **דַּיְּלָא** – שמש החכמים, היה **מַגִּיעַ** לרב יהודה רק עד **לְכִתְפּוֹ,**

המשך ביאור למסכת נדה ליום שבת קודש עמ' א

ששיעורו **טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרוּבָּע,** כלומר שיעור ארכו ורחבו וגובה חללו כל אחד מהם אינו פחות מטפח, נידון כאהל, **וּמֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה** – היינו אם כזית מן המת תחת האהל בצד זה, וכלי תחת האהל בצד אחר, נטמא הכלי מחמת אהל המת, וכן אהל זה **חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה** – מעכב הוא את הטומאה מלעלות מעל מחיצת האהל, כגון אם היתה טומאה תחתיו וכלים על גביו, הרי הכלים טהורים, ואם כן מדוע לא מנה רבי אושעיא טפח זה בכלל הדברים ששיערם טפח. מתרצת הגמרא: **טֶפַח קָאָמְרִינַן, טֶפַח עַל טֶפַח לֹא קָאָמְרִינַן** – רבי אושעיא מנה רק דברים ששיעורם טפח, ולא את אלו ששיעורם טפח על טפח.

מוסיפה הגמרא להקשות: **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש דבר נוסף ששיעורו טפח, ששנינו (כלים פ"ה מ"ב) **אֶבֶן הַיּוֹצֵא** [–הבולט] **מִן הַתַּנּוּר** בעוביו, שהיו קובעים אותו בתנור כדי לאחוז בו כשמטלטלים את התנור ממקום למקום, ונחשב בית יד של הכלי והרי הוא כמוהו שאם נטמא התנור נטמא גם האבן ומטמא את האוכלים הנוגעים בו, שיעורו **טֶפַח,** שעד שיעור זה נצרך לתנור כדי לטלטלו, ויותר מכך עומד להיקצץ ואינו נטמא עמו. **וְכֵן** אבן היוצא **מִן הַכִּירָה** שיש בה מקום לשפיתת שתי קדרות, שיעור האבן המחובר בעוביה ונטמא עמה הוא, אורך **שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת,** שעד שיעור זה הרי הוא **חִבּוּר** ויד לכירה, ודינו כמו הכירה, שאם נטמאה הכירה נטמא האבן ומטמא אחרים, ויותר משלש אצבעות אין דינו ככירה, כיון שעומד להיקצץ. ואם כן קשה מדוע לא נמנה טפח זה של תנור בין אלו שמנה רבי אושעיא. מתרצת הגמרא: **כִּי קָאָמְרִינַן** – מה שאמרנו ומנינו שיעורי טפח, הוא רק **הֵיכָא דְּבִצִּיר מִטֶּפַח לֹא חָזֵי** – כאשר אינם ראויים לשימושם בפחות מטפח, כמו שופר ולולב שפסולים כשהם פחותים מטפח, **אֲבָל הָכָא** – כאן באבן היוצא מהתנור, **כָּל שֶׁכֵּן דְּבִצִּיר** [–שפחות] **מִטֶּפַח יַד תַּנּוּר הוּא.**

מוסיפה הגמרא להקשות: **וְהָאִיכָּא** – הרי יש דבר נוסף ששיעורו טפח,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג מְקֻדָּשִׁים עַל יַיִן שֶׁבְּפִי חָבִית אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִמְחִין[יב] וּבִלְבַד שֶׁיְּסַנְּנוֹ תְּחִלָּה לְהַעֲבִיר הַקִּמְחִין אִם אֶפְשָׁר לוֹ.[16]
וּמִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ עָלָיו קְרוּם לָבָן אֵין מְקֻדָּשִׁים עָלָיו לְפִי שֶׁמִּן הַסְּתָם כְּבָר פָּג בּוֹ טַעֲמוֹ וְנַעֲשָׂה חוֹמֶץ וְיַיִן שֶׁטַּעֲמוֹ חוֹמֶץ אַף עַל פִּי שֶׁרֵיחוֹ יַיִן אֵין מְקֻדָּשִׁים עָלָיו וַאֲפִילוּ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן אֵין מְבָרְכִים עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ר"ד[17]
אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁטַּעֲמוֹ יַיִן אַף עַל פִּי שֶׁרֵיחוֹ חוֹמֶץ מְבָרְכִים עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּמְקֻדָּשִׁים עָלָיו שֶׁהַכּוֹל הוֹלֵךְ אַחַר הַטַּעַם וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר לִבְרוֹר יַיִן טוֹב לְקַדֵּשׁ עָלָיו וְלֹא לִיקַּח אֲפִילוּ מִסְּתָם יַיִן שֶׁבַּמַּרְתֵּף כִּי שֶׁמָּא יִהְיֶה רֵיחוֹ חוֹמֶץ:

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין סעיף ג

הלכתא רבתא

יב] קמחין - כמין גרגרים דקים לבנים שעולים על פני היין דומין לקמח[15].

ציונים והוספות

15) רע"ב מנחות פ"ח משנה ז.

16) ראה **סימן שיט סי"ג**: יין או מים שהם צלולים מותר לסננן במשמרת כדי שיהיו צלולין יותר או אפילו מפני הקמחין שע"פ היין . . ואינו חשוב כבורר הואיל וראוי לשתיה לרוב בני אדם בלא ברירה זו.

וראה עוד שם לענין סינון יין אדום או לבן בסודרין.

17) סעיף ו: יין שריחו חומץ וטעמו יין עדיין שם יין עליו ולא נשתנית ברכתו אבל אם טעמו חומץ אע"פ שריחו יין מברכין עליו שהכל שהכל הולך אחר הטעם.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ז הורו הגאונים שזה שאמרו חכמים אין קידוש אלא במקום סעודה אין צריך שיגמור שם כל סעודתו אלא אפילו אם אכל כזית או אפילו כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות או ששתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה בין בלילה בין ביום שכיון שכבר יצא ידי קידוש במקום סעודה הרי סעודה זו האחרת דומה לסעודה שלישית של שבת שאין צריך לברך על הכוס לפניה:

ח אבל אם אכל פירות אפילו הרבה וכן אם שתה שאר משקים אע"פ שהם חמר מדינה אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה לפי שהיין סועד הלב וחמשת המינים נקראים מזון לכך הם ראוים להקרא עליהם שם סעודה משא"כ בשאר משקים ופירות:

ט יש אומרים שאפילו שתה רביעית יין מכוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ולא הצריכו סעודה במקום קידוש אלא כשלא שתה רביעית שלמה אלא רוב רביעית ויש לסמוך על דבריהם לעת הצורך כגון בקידוש שבבית הכנסת או מילה ואין שם קטן להשקותו מכוס של ברכה ישתה גדול רביעית שלמה ויתכוין לצאת ידי חובתו כמו שנתבאר בסימן רס"ט (ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלמה מלבד רוב רביעית שיוצא בו ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל):

י אם קידש בתוך ביתו ושמע שכנו הקידוש ממנו כשהוא בתוך בית שלו ושלחנו ערוך לפניו לאכול מיד באותו מקום יוצא בו ידי חובתו שהרי הוא שומע במקום סעודתו ואע"פ שהמקדש הוא במקום אחר אין בכך כלום והוא שיתכוין המקדש להוציאו ידי חובתו ויתכוין הוא לצאת בשמיעה זו ואפילו לכתחלה יכול אדם לקדש בביתו כדי שישמעו שכניו ויצאו ידי חובתן ואפילו אם הוא אינו אוכל עדיין ואינו יוצא בקידוש זה אלא שמקדש בשביל שכניו שאינן יודעים לקדש:

יא מי שביתו סמוך לבית הכנסת ושמע הקידוש בתוך ביתו מהשליח ציבור שמקדש בבית הכנסת אף על פי שמתכוין לצאת בו לא יצא לפי שבזמן הזה שאין לנו אורחים השובתים אצל בית הכנסת אין השליח ציבור מתכוין כלל להוציא שום אדם בקידוש זה ואינו מקדש אלא מחמת המנהג:

יב לכתחלה צריך לאכול סעודת הלילה במקום שהנרות דולקות ואף אם אוכלה מבעוד יום אין לו לאכול בחצר אף אם נהנה שם יותר מפני האויר או מפני הזבובים אבל אם הוא מצטער הרבה בבית מפני השרב או מפני הזבובים יכול לקדש ולאכול בחצר אף על פי שאינו רואה הנרות שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער רק שיזהר שיהיו הנרות ארוכים שידלקו עד הלילה כמו שנתבאר בסימן רס"ג עי"ש:

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה סעיפים ד"יב

א שלש סעודות חייב כל אדם לאכול בשבת ורמז לזה ששלש פעמים היום נאמר גבי אכילת המן בשבת שנאמר ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו וגו':

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת סעיף א

לקוטי תורה

[והולך ומבאר גדר האהבה לה' הנקראת בחינת "זכר", הנולדת בלב האדם כאשר "אשה מזרעת תחילה", היינו כשההתעוררות להתקרב אל ה' מתחלת מיגיעת האדם בכח עצמו:]

דהיינו שמולדת בחינת אהבה בנשמות ישראל שמבחינת דכר [זכר]**, דהיינו בחינת אהבה רבה, שהיא בחינת מי לי בשמים ועמך לא חפצתי, פירוש, אפילו מה שעמך בקרוב לך.**

בחינת "זכר" באהבת ה' היא אהבה גדולה ועצומה לה', "בחינת אהבה רבה", כדאיתא בזהר שיש שתי מדריגות (כלליות) באהבת ה', "אהבה רבה" ו"אהבה זוטא".

[להלן יבאר הטעם שאהבה רבה נקראת בשם "זכר"].

וענינה של "אהבה רבה" הוא, כמ"ש "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי גו'", שהאדם אינו רוצה בשום דבר, לא בשמים ולא בארץ, כי כל רצונו חפצו ותשוקתו הם בה' לבדו.

ועומק הכוונה בזה, דלא רק שאינו רוצה שום דבר מלבד אלקות, אלא עוד יותר, שגם באלקות גופא, אינו רוצה ב"אורות וגילויים" נעלים של אלקות, אפילו אלה המאירים בשמים (עולמות עליונים), אלא כל חפצו ותשוקתו הם רק להכלל במהותו ועצמותו יתברך ממש.

וזהו דיוק לשון הכתוב "ועמך לא חפצתי", שהכוונה בזה היא לאורות וגילויים של אלקות, שהם "עמך", היינו קרובים להקב"ה, שהרי הם אורות נעלים ביותר, אלא שמכל מקום אין האדם חפץ בהם, אלא רק במהותו ועצמותו יתברך.

[והולך ומפרט ענינם של האורות והגילויים הנקראים "עמך":]

והיינו מ"ש כי עמך מקור חיים, שהם חיי העוה"ב ותענוג אלקי שנמשך לנשמות בגן עדן, להתענג על ה' מחמת השגתם והשכלתם בהשגה והשכלה מופלאת מאד.

הכוונה ב"ועמך לא חפצתי" היא למ"ש "כי עמך מקור חיים", שזהו האור האלקי שממנו הוא מקור החיים של כל העולמות כולם, ופירוש ענין ה"חיים" כאן אינו רק חיים במובן הפשוט (החיות והנפש של כל הברואים שבכל העולמות), אלא גם חיים עליונים כאלה שבהם ניכר באופן גלוי האלקות שבחיים אלה, וכמו חיי הנשמות בגן עדן, שיושבין ונהנין מזיו השכינה, שזיו השכינה המאיר בנפשם מביא אצלם עונג נפלא באלקות, וכמבואר בכמה מקומות שעונג הנשמות בגן עדן הוא "תענוג ההשגה", "כנודע שעונג הנשמות בגן עדן הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה, כדאיתא בזוהר הק' פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר נחמני", דהיות ששם משיגים אלקות באופן מופלא, ולכן הם מתענגים בעונג עצום ונפלא.

ועם כל זה אין השגה זו מגעת אלא בבחינת "עמך" ["כי עמך מקור חיים"]**, שהוא דבר הטפל ובטל אצלך, ולא "אתה"** [היינו מהותו ועצמותו יתברך] **ממש, כי** [הקב"ה בכבודו ובעצמו] **לית מחשבה תפיסא בי' כלל, אלא השגתם הוא בבחינת "זיו השכינה", זיו והארה בעלמא.**

שפע החיות האלקית המתפשט ממנו יתברך נקרא בשם "אור", לפי שהוא כמשל אור וזיו השמש המתפשט מן השמש, שאין בזיו השמש מאומה ממהות כדור השמש, ואינו אלא דבר חיצוני בלבד (שלכן אין אור וזיו השמש עושה שום שינוי בשמש עצמו, דאין שום גרעון בעצם השמש מחמת התפשטות האור ממנו, לפי שהזיו הוא "הארה בעלמא").

וכך כל האורות והגילויים של אלקות המתפשטים ממנו יתברך אינם אלא "הארה בעלמא" לגבי מהותו ועצמותו יתברך, ולפיכך נקראים "עמך", "עמך מקור חיים", שהם בטלים וטפלים לו יתברך; אבל מהותו ועצמותו ית' אין שייך כלל לומר בו שהוא "מקור חיים", מקור להשפעת החיים והתענוג.

וכל השגת האדם באלקות היא רק באור וזיו

השכינה ולא בהקב"ה בכבודו ובעצמו, שלא שייך בו יתברך שום ענין של "תפיסא" (היינו הבנה והשגה) אלא רק "ביטול במציאות" (כפי שימשיך להלן).

ואי לזאת "ועמך לא חפצתי", [שאין האדם חפץ בזיו השכינה, שהוא דבר טפל לגבי הקב"ה עצמו], **אלא האהבה רבה היא ליבטל וליכלל באור אין סוף ב"ה ממש, ולאשתאבא בגופא דמלכא** [להכלל בגוף המלך], **שלמעלה מעלה מבחינת זיו והארה.**

"וכך הי' נשמע הלשון ממורינו ורבינו נ"ע [אדמו"ר הזקן] בדביקותו, שהי' אומר בזה הלשון: איך וויל זע גאר ניסט, איך וויל ניט דאיין גן עדן, איך וויל ניט דאיין עולם הבא כו', איך וויל מער ניט אז דיך אליין [איני רוצה כלום, איני רוצה את הגן עדן שלך, איני רוצה את העולם הבא שלך, אני רוצה רק אותך בלבד]".

ד"ה שוש אשיש פרק ראשון

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יב) **ואמנם** בחי' ח"ע דתורה הגם שבאה ג"כ בהשתלשלות בעולמות ה"ז בחי' פנימית ומקור לחיות העולמות שנמצאים מבחי' החכמ' דאצילו' וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חוקו' כו' וכתיב ואשים דברי בפיך לנטוע שמים כו' וכה"ג לפי שנאמר בה ואהי' אצלו אמון אצלו ממש דאסתכל באורייתא וברא עלמא כו' וכן הת"ח נק' בונים שעוסקים בבנינו ש"ע וגם אפי' תשב"ר שהעולם מתקיים ע"י הבל ד"ת שלהם כידוע וזהו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום ששרש דברים האלה מבחי' אנכי ממש רק שירדו למטה מטה במה שאנכי מצוך היום בדברים גשמי' דוקא מטעם הנ"ל וד"ל וז"ש ושמן על ראשך כו' זהו מע"ט בפ"מ שזהו שרש בחי' מקור האור דתורה כמו שהיא למעלה בעצמותו ית' טרם שירדה למטה בעולמות דאבי"ע לפי שנעוץ תב"ס דוקא כנ"ל וזהו הנק' שמן שעל ידו דוקא יבא בחי' הבהקת האור העליון דנשמה ממקור האור דחכמ' שז"ש בהלו נרו כו' כי אתה תאיר נרי וכה"ג לפ"ע צלילת השמן דוקא מטעם זה וע"כ הזהיר ושמן על ראשך אל יחסר שהן המע"ט דוקא שמזה דוקא יבא שרש הבהקת האור תמיד ממקורו שאם יחסר השמן יכבה האור ואין לו קיום כלל כנ"ל וד"ל ומובן מזה שהשמן נמשך גם בכל דברים התחתונים ביותר שיש בכח החכמה כח מ"ה להשיב בתשובה שלימה גם להיותר תחתון שנפל בשאול תחתית כו' (ואמנם הבהקת אור הנשמה מן התשובה יותר גדול מהבהקת אור דמצוה וראיה מנתן דצוציתא שראהו ר"ע שהיה אור נשמתו מאיר בהבהקה נפלאה ביותר מאור נשמות הצ"ג וכמו בתשובה דראב"ד שא' רבי יש קונה עולמו בשעה א' כו' מטעם הנ"ל דכח התשובה מגיע למעלה מתורה ומצות והוא ענין משיח דאתא לאתבא צ"ג בתשובה דכתיב ביה ישכיל עבדי ירום כו' וגבה מאד למעלה מבחי' אדם דתו"מ כו' (וזהו שאז"ל דמשה לא זכה לתשובה רק קודם מותו כו') אך זהו דוקא כאשר צ"ג נעשים בע"ת שיש כאן תשובה ומע"ט אבל תשובה בלא מע"ט הרי אין כאן בחי' שמן כלל רק כליון הפתילה וכנ"ל בענין תפלה בלא תורה כו' וז"ש דאתא לאתבא צדיקייא דוקא בתיובתא כו' וכמ"ש במ"א בענין ראה ריח בני כריח שדה אשר כו' דזה היא התלבשות יעקב צ"ג בבגדי עשו להיות בע"ת כו' שעולה למעלה מתו"מ להוסיף אור גדול בתו"מ אבל לא רצה שיתעלה עשו לבדו ע"י תשובה בלא תו"מ דיעקב כו' וד"ל):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

ולהבין זה הנה יש שני אופנים בזה דהנה אף שהנפש מתפשטת בכל הרמ"ח איברים אעפ"כ אינו מאיר כ"א בבחי' העלם כמו בבהמה אף שיש בה ג"כ נפש אעפ"כ אינו יכולה להשכיל ע"ד וזה מה שבה נפש הבהמה אבל באדם אף שיתפשט נפש השכליות אעפ"כ אינו אלא בחי' העלם, משא"כ מה שמאירת במוח היא בבחי' גילוי ולכן מצינו בספר הגלגולים שבאיזה חטא נפש האדם מתגלגלת בבהמה ואף שבבהמה ודאי אינה יכולה להאיר בבחי' גילוי

מאחר שאין בה הכלי להכיל גילוי אור הנפש אעפ"כ מתגלגלת בה והיינו שאינו אלא בבחי' העלם, וכמו בתינוק קטן שמיד כשנולד יש בה הנשמה אעפ"כ אין בו שכל כלל והוא מפני שאין הכלי שלו יכול להכיל אור הנפש וכמ"כ יובן למעלה מ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא מלכה"כ היינו כ"א בבחי' העלם משא"כ כשהי' מאיר בקה"ק גילוי אלקותו ית' היה מאיר בבחי' גילוי כו' ומפני זה הי' מאיר גם בכל א"י בחי' היותר נעלה מחו"ל ולכן כתיב במשה וידבר ה' אל משה כו' פא"פ אדבר בו כו' ובשאר הנביאים כתיב ואראה את הוי' והוא מחמת גילוי שבא"י כו' רק משה נתנבא בזה וכל הנביאים נתנבאו בכה אספקלריא שאינה מאירה כמו דרך המראה משא"כ משה נתנבא בזה אספקלריא המאירה כמו דרך זכוכית לבנה ובהירה כו', והנה נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דוקא והיינו שיהי' הגילוי כמו בבהמ"ק גם למטה לזה צריך כאו"א מישראל להמשיך בחי' זו מהעלם אל הגילוי. וזהו שצריך כאו"א מישראל לברך מאה ברכות בכל יום כי ברכה היא המשכה מהעלם אל הגילוי, והנה כ"ז הוא בבחי' דיבור משא"כ בבחי' מעשה היינו עשיית המצוה גשמיי' עי"ז ממשיכים יותר (ולכן המרגלים לא רצו לעלות לא"י מפני כי רצו להמשיך בחי' ומדרגה זו ע"י בחי' דבור ובחי' מחשבה ולכן רצו במדבר דוקא ולא בארץ כי מדבר לשון דבור ולא מעשה, וכוונתם בזה כי ע"י עשיי' המצוה כמו צדקה צריך להשפיל תחלה כמו לעשות איזה מסחור שהוא היפך מהמצוה אלא שאח"כ עושה במה שמרויח איזה מצוה כמו צדקה ובין כך הוא משפיל א"ע ויראו המרגלים שבין כך יכולים ליפול כו' כמ"ש ארץ אוכלת יושביה (לפי פי' א') אבל באמת טעו בזה כי דוקא ע"י עשיית המצוה גשמיי' עי"ז ממשיך בחי' ומדרגה היותר נעלה אף שמשפיל א"ע אעפ"כ אח"כ בעשיית הצדקה כו' כנ"ל), ולכאורה צ"ל איך ע"י מצוה גשמיי' כמו תפילין ממשיכים ד' מוחין והוא ע"י שיש בהם ד' בתים שרומזים לבחי' חב"ד (ודעת נחלק לחו"ב).

קדש ישראל לה'

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה בחי' הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת, כי דעת אינו ראי' כ"א שמביא לידי ראי', כי דעת הוא לשון התקשרות שמחבר מלשון והאדם ידע, אדם הוא בחי' חכמה, כי משה זכה לבינה ואדם חי' דאצי' כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואדם קדמאה הוא חכמה כנודע שאדה"ר הוא בחי' חכמה, ולקשר בחי' החכמה עם חוה אם כל חי בחי' בינה הוא ע"י הדעת, ובעבודה הוא שיהי' מקושר לה' בעומק נקודת פנימית הלב במחשבת הבינה שמתבונן, משא"כ בינה לבדה היא היות הענין במחשבה לבד ואפי' עומק המחשבה כו' אינו נוגע לעצמותו דהיינו ללבו כלל, אבל כשיהי' בבחי' רעו"ד התלהבות לבבו ודביקותו בהענין שמחשב עד שיהי' כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו שזה"ע בחי' הדעת הנה הוא גורם שיתחבר חכמה לבינה דהיינו שיגרום ברוב חוזק ההתבוננות עד שיהי' בהבינה בחי' ראי' חושיית ראיי' החכ', דהיינו שיהי' בנשמות דזרע בהמה ג"כ כאלו רואה. והנה בחי' דעת המחבר חכ' עם הבינה נק' ד"ע, ויש בחי' ד"ת המחבר להיות התקשרות המוחין במדות והיינו בחי' פנימית המדות שיהי' ביטול המדות לא"ס דלאו מכל אינון מדות איהו כלל.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

והוא ענין - ויש לזה משמעות וביטוי לא רק באצילות אלא **פעולת הגילוי שהאור פועל שיהיה הגילוי בבריאה יצירה עשיה כו'**, – כלומר, היינו יכולים לחשוב שכיון שהגילוי בעולמות הנפרדים של בי"ע נמשך על ידי הכלים דאצילות, הרי בעולמות אלו אין הרגשה של האור דאצילות, ועל זה מבאר שמכיון שהכלים באצילות בטלים לאורות ומונהגים על ידם, הרי גם בשפע שנשפע על ידי הכלים לעולמות הנמוכים יותר מורגש האור שבאצילות.

והוא מה שכתוב[66] **החכמה תעוז לחכם יותר מעשרה שליטים אשר בעיר** שהפשט בפסוק הוא שהחכם בכח חכמתו מסוגל להשפיע על הנהגת העיר יותר מעשרה שליטים, אלא שיש רמז עמוק בפסוק זה, שאף שיש עשרה שליטים שהם כנגד עשרה מאמרות (שמתהווים מהכלים של ספירת המלכות) שבהם נבראו העולמות בפועל, אבל אור החכמה שבאצילות הוא כל כך חזק עד שמשפיע גם במקום העולמות הנפרדים שנוצרו מעשרה מאמרות להיות בבחינת גילוי אור.

ובלשון הרבי נ"ע: והן העשרה מאמרות דשרשם מעשר ספירות דאצילות, שהכלים פועלים להיות פעולת ההתהוות על ידי שמסתירים על האור כו' כנזכר לעיל, ומכל מקום החכמה של האצילות **תעוז לחכם להיות גילוי אור בבריאה יצירה עשיה ולהיות בהם בחינת הביטול כו'** והסיבה לזה, היות והאור מתאחד עם הכלי והכלי בטל לאור, הרי בפעולת הכלי ניכר השפעת וגילוי האור.

(ועיין מה שכתוב מזה בדיבור המתחיל בשעה שהקדימו, שנת **תרס"ג**[67]**).** שם מבאר באריכות גדולה שהתלבשות האור בכלי, הוא באופן של התאחדות והתלבשות, וכיצד דוקא על ידי גילוי אור החכמה נעשה ה'צורה' בנבראים, כלומר היכולת שלהם להגיע לביטול.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

66. קהלת ז, יט.

67. וזה לשונו שם (עמ' ק"ה): והנה המשכת בחי' חפץ ורצון הנ"ל להיות מזה ציור הנבראים, הוא ע"י התלבשותו בבחי' החכ' כי כל ההמשכות מאוא"ס ב"ה צ"ל ע"י ע"ס ובכדי להיות המשכת בחי' רצון הנ"ל הוא ג"כ ע"י ע"ס אלא שזהו ע"י בחי' חכ' שהוא בבחי' מ"ה ובבחי' העדר המציאות כמשנת"ל לכן היא כלי להיות שורה ומתלבש בה בחי' רצון הנ"ל, וזהו אשר יצר את האדם בחכ', הרי הציור נמשך מבחי' חכ' והיינו לפי שבה שורה עצמות אוא"ס ב"ה כו'. וזהו"ע המשכת החיות שמבחי' חכ' דענינו לפעול בחי' הביטול בנבראים דלהיות שהחכ' היא בבחי' מ"ה וביטול בתכלית לכן היא כלי לעצמות אוא"ס ונמשך משם החיות בעולמות להיות בבחי' ביטול כו'. וז"ש החכ' תעוז לחכם יותר מעשרה שליטים שבעיר דעשרה שליטים הן העשרה מאמרות שהן בחי' דבר ה' צירופי אותי' דעיר אלקינו שהוא ענין דבר מלך שלטון להיות מציאות היש כמשנת"ל, והחכ' תעוז לחכם שצריכים תוקף ועוז על העשרה שליטים להיות ביטול היש, וזהו ע"י החכ' דוקא שמבחי' החכ' דוקא נמשך להיות בחי' הביטול, וזהו החכ' דוקא תעוז לחכם כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

דוקא ע"י המגן דשם אלקים, יכולים הנבראים להתקיים ולקבל גילוי שם הוי'. ע"י לימוד התורה וקיום מצוות מעשיות, האדם משלים כוונת הבריאה.

וְהַדְּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה בְּב' הַשֵּׁמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים וְשֵׁם הֲוָיָ', דְּבֶאֱמֶת הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הֲוָיָ', דְּשֵׁם הֲוָיָ' הוּא הַמְהַוֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ", דְּכָל הִתְהַוּוּת דְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הוּא מִשֵּׁם הֲוָיָ', אַךְ אִם הָיָה הַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל עַל יְדֵי שֵׁם הֲוָיָ' אָז לֹא הָיְתָה הַהִתְהַוּוּת בִּמְצִיאוּת יֵשׁ גַּשְׁמִי כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה, אֶלָּא הָיָה כָּל מְצִיאוּתָן בְּטֵלִים בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל כְּבִטּוּל זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בְּהַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא הָיָה הָאֱלֹקוּת יִתְבָּרֵךְ נִרְגָּשׁ בַּנִּבְרָאִים וְנָכָר וּמֻשָּׂג בְּהַכָּרָתָן וְהַשָּׂגָתָן כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה, וּכְתִיב "הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", דְּזֶה מַה שֶּׁמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית הֵם בְּהִתְחַדְּשׁוּת, הוּא מִצַּד מִדַּת טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב, כִּי נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לִבְרֹא וּלְהַוּוֹת עוֹלָם גַּשְׁמִי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה לְיֵשׁ וּמְצִיאוּת, וּבְעוֹלָם זֶה לִבְרֹא אֶת הָאָדָם בַּעַל גּוּף גַּשְׁמִי וּלְהוֹרִיד נְשָׁמָה אֱלֹקִית וְלִתֵּן לָהּ כֹּחַ וָעֹז לְהִתְגַּבֵּר עַל חֹמְרִיּוּת הַגּוּף וְלִכְבֹּשׁ אֶת כָּל תַּאֲוֹתָיו עַל יְדֵי כֹּחַ הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בַּתְּפִלָּה, דְּהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמַטָּה בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית, דְּכַאֲשֶׁר הַמַּלְאָכִים בִּקְּשׁוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם", הֵשִׁיב לָהֶם מֹשֶׁה: "כְּלוּם יֵצֶר הָרָע יֵשׁ בָּכֶם"?! וְנִתְּנָה דַּוְקָא לְבַעֲלֵי גּוּף גַּשְׁמִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יֵצֶר הָרָע, דְּהַיֵּצֶר הָרָע מֵסִית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם בְּכַמָּה מִינֵי עַרְמוּמִיּוּת לַהֲסִיתוֹ וּלְהַדִּיחוֹ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר. הִנֵּה עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּמָהּ, הִנֵּה הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ מְאִירָה לוֹ לְהָאָדָם בְּדַרְכֵי הַחַיִּים בְּחַיֵּי עוֹלָם, כְּמַאֲמַר "וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ", וְהַיְנוּ דְּעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּפֹעַל בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הֲרֵי הוּא מַשְׁלִים הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְזֶהוּ "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הֲוָיָ' אֱלֹקִים", כְּמוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְהַמָּגֵן דְּעַל יְדֵי כִּסּוּי הַמָּגֵן וְנִרְתֵּק הַשֶּׁמֶשׁ יוּכַל לְהִתְקַבֵּל בָּעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים, וְגַם הֵם מֵאוֹרוֹ שֶׁהוּא עֶצֶם מְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּהַב'

שֵׁמוֹת שֵׁם אֱלֹקִים וְשֵׁם הֲוָיָ'. דְּהַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הֲוָיָ', רַק שֶׁהַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים בִּכְדֵי שֶׁהָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ יַמְשִׁיךְ גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ' בָּאָרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית. וְזֶהוּ "בְּרֵישָׁא חַשּׁוֹכָא", שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה בַּטֶּבַע לַעֲשׂוֹת הַטֶּבַע כְּלִי לְלְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע שֶׁהוּא עִנְיָן "וַהֲדַר נְהוֹרָא".

ד"ה כל המאריך באחד

לקוטי דיבורים

והמשל בזה ת"ח ויודע ספר הלומד עם איש פשוט, הנה מתנאי הלימוד הוא שילמוד אתו עמו יחדיו כאלו הם חברים מתאימים, דהשתוות זו מה שהת"ח משתווה עם איש הפשוט, הנה לבד זאת שהוא מראה על מעלתו של הת"ח שאינו מתגאה בתורתו וידיעותיו, אשר כן צ"ל עפ"י תורה, הנה עוד זאת שהקירוב הכללי פועל על הלומד לעורר בו כוח פנימי, וכנ"ל דאיש פשוט הנה מצד כוח נפשו יכול להשיג גם שכלים עמוקים, הנה קירוב זה פועל בו התעוררות הכוחות פנימיים שלו, דהנה הקירוב הכללי של הת"ח בנתינת מקום להאיש הפשוט בכלל ללמוד עמו דכל לימוד הוא התקשרות פנימית כללית, ובפרט בזה שמראה לו פנים מאירות בקירוב כללי ופנים מסבירות, אם שהוא דבר של מקיף בלבד, שהרי המקבל אינו ראוי עדיין להשפיע לו שכל פנימי, כי כלי מוחו חלושים עדיין, אבל עם זה הנה הנהגה זו פועלת בו קירוב כללי, היינו הגבהת רוח שמתקרב בכללותו על ענין הלימוד דבאמת הנה הקירוב הלזה אל הלימוד בכלל, הוא עיקר השינוי שנעשה באיש הפשוט, והגם שאינו אלא ענין חיצוני לגבי עצם הלימוד, אבל באמת הנה קירוב זה הוא עיקר השינוי, ודוגמא לדבר מענין ההליכה דלכאורה הרי העיקר הוא מה שבא אל מחוז חפצו אבל באמת הנה התחלת ההליכה ועיקרה הוא היציאה ועקירת רגליו מהמקום שהי' בתחלה, וכן הוא בהקירוב של איש הפשוט אל הלימוד, הנה בזה הוא יוצא ממעמדו הקודם, אם כן הרי יציאה זו הוא עיקר שינוי מצבו, וזה נעשה על ידי הקירוב של הת"ח שמקרבו, אשר זהו אחד מתנאים היותר עיקריים בתנאי מתקן ונתקן שהמתקן מוציא את הנתקן ממצבו הקודם ומעמידו על בסיס חדש. ובדוגמא כזאת יובן באופן הבירור שהנה"א מברר להנה"ב הוא על ידי התגלות הכוחות דנה"א להבין השגה אלקית, כמו בענין בריאה יש מאין, או באהבה ויראה עד"מ בלבושי השגה דנה"ב שלקוחים מעניני עולם, ואז הנה"ב הנה לבד זאת דגם הוא מבין את הענין, הנה הבנתו זאת היא בנועם כללי, מיט א כללות'דיקן גישמאק, אשר לבד ההבנה הפרטית של הענין, ותופס אצלו מקום חשוב, דיא זאך פארנעמט אים, וכאשר עצם הדבר תופס אצלו מקום חשוב במילא הוא מעתיק עצמו מעניניו, רייסט ער זיך אפ פון זיינע זאכין שהי' מושרש בהם בתחלה, וזהו דתפלה כנגד תמידין תקנום שהוא העבודה דתפלה בבירור וזיכוך הנה"ב.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

משנה לשנה נתרבו הצעירים הנוסעים לאשכנז ללמוד בבתי ספר שונים, ברפואה תכונה חכמת הדבור והטפה חכמת הנגינה וחכמת הלשון ועוד ועוד, רובם היו בעלי כשרונות גדולים ושקדו בלימודיהם בהתמדה גדולה והצליחו לרכוש ידיעות גדולות במדעים הטבעיים ומהם שהפליאו את חכמי בתי הספר ויקרבום לתת להם מקומות הוראה בבתי ספר בשכירות גדולה והשאר חזרו לארץ מולדתם.

התלמידים שבאו מוכתרים בכתר ההשכלה בחכמות ומדעים הנה מעט מזעיר נשארו בתמימותם בעניני תורה ומצוות ורובם הנה ההשכלה שדדה מהם את יראתם והתחילו להקל במצות מעשיות, ומהם שיצאו לתרבות רעה – לפי ערך הזמן ההוא –.

הרופאים נסתדרו בכהונות טובות בכמה ערים מערי המחוז והשדה ובעלי המדע בשאר החכמות הנה רובם נסתדרו בערים הגדולות ויתנו את כל לבם להרעיל את צעירי ישראל והנוער בזרעוני

ההשכלה ובכדי לעשות במחשך מעשיהם נתכסו בטלית של יראת שמים ורובם בחרו במלאכת המלמדות ולפי שהורגלו בנימוסי וסדרי אשכנז מצאו חן בעיני ההורים והתלמידים.

השפעה גדולה השפיעו אז בפולין וליטא על מהלך החינוך בכלל ועל התגברות התשוקה בקרב הצעירים ללמוד לשון הקדש בפרט, שני מאורעות שאירעו אז באשכנז בירת ההשכלה.

א. תכנית בית ספר לילדים שערך המליץ ומדקדק נפתלי הירץ וויזל[48] שעל פי תכנית זו נוסדו אז כמה בתי ספר באשכנז ואוסטריא.

ב. אגודת פרקליטים רופאים ומהנדסים ותוכנים עברים ילידי ברלין ללמוד לכתוב ולדבר בשפת עבר.

48) במכתביו "דברי שלום ואמת" (ברלין, תקמ"ב).

אגרות קודש

ב"ה ז' אדר תרצ"ו

אטוואצק

כבוד ידידי תלמידנו הרה"ג הנודע לשם תהלה ותפארת וו"ח אי"א מוהר"ר רפאל הכהן שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המודיע מאופן התעסקותו בהבתי כנסיות של אנ"ש שי' בדבר חיזוק לימוד השיעורים בנגלה ובדא"ח נהניתי במאד, וישתדל על להבא להוסיף אומץ בזה.

חזרת דא"ח ברבים יהי' בהענינים המובנים להשומעים, ויקרב הבע"ב שי' בכל האפשרי וישים לבו על הבינונים בשנים והצעירים לקרבם.

ראוי ונכון הדבר אשר יעשה זמנים קבועים מיוחדים אשר ידבר (בדירתו) לפני אברכים וצעירים בעניני ארחות חיים בחיי עולם עפ"י תורה, וצריך להכין עצמו לדיבור כזה, בהכנה טובה ריידין מיט וועלט מענטשין בעדארפמען אנהייבן בדרך המיצוע און ארויסמאנען (בחכמה ובדיבורי רכות) מס"נ על שמירת שבת, טהרת המשפחה וכו' אבל ראשית הכל לקרבם שיחפצו לכנוס לשמוע.

שמעתי כי עניני המקוה עזובים היינו שהיו זמנים שהי' דוחק בהסקה והקול נשמע בין הנשים כי המקוה קרה ועלולים ח"ו להצטנן, והי' לי מזה צער גדול, ואתפלא עליו במאד על זה, והגם כי לא עליו בלבד מוטל הדבר, אבל בכל אופן הנה בענינים כאלו אינם רשאים לשתוק אפילו רגע.

באזניי צוללים אותם הדברים דברי קדש אשר דיבר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע לאחד הרבנים מאנ"ש שי' בעל עבודה עוסק בעבודה שבלב ומתמיד בלימודו בהוכיחו על ענין העזובה שהיתה בהסקת המקוה ובנקיותה והרב שי' התנצל כי הבלן אשר הוא ג"כ מאנ"ש שי' הוא יר"ש ובטח הוא עושה הכל באמונה.

אלע העכסטע מדריגות און דרגות - אומר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק להרב - הן אין השכלה און הן אין עבודה זיינען כלא ממש לגבי א מצוה מעשית וואס פאר א מצוה עס זאל ניט זיין און בפרט פון די מצות וואס אין די פרטי פרטים איז דער חומר ווי אין דער מצוה עצמה, א רב בעדארף בכל עת ובכל רגע גידיינקען אז תמיד שטייט ער אויף דער וויג שוועל וואס צווישן מזכי הרבים און ח"ו מחטיאי הרבים, דער רבי זאגט וצדקה תרומם גוי שע"י הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, דער טעם הדבר ווילע צדקה איז מצוה מעשיות און אזיי אלע מצות מעשיות, בשעת מי שטייט אויף דער וויג שוועל פון צו זיין א מזכי הרבים אדער ח"ו מחטיאי הרבים, רחמנא ליצלן, וואס דער אמת דערפון איז אז מי שטייט אויף דער וויג שוועל פון עומק רום און עומק תחת, די וואס זיינען מזכי הרבים באצאלט מען זיי מיט עומק רום און חס וחלילה לא עלינו פארקערט איז פארקערט און בכל עת ובכל רגע בעדארפמען גידיינקען דאס וואס דער מיטעלער רבי זאגט אז מיתה רוחניות איז קשה יותר ווי די מיתה גשמיות, איזו ואס פאר א התנצלות האט א חסידות'ר מ"ץ און מורה הוראה, די אלע ענינים בעדארף נוגע זיין אין פנימיות נקודת הנפש ממש, ווילע כי בנפשו הוא.

בטח זוכר הוא הוד קולו הנעים של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק והוד זיו פני קדשו עם האצילות הנסוכה ודיבורו בנחת עם כל זה הנה גם בתחילת הדיבור התחיל הרב שי' לבכות בכי רב, אשר מרגע לרגע התגבר, וכשאמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשעת מי שטייט אויף דער וויג שוועל פון צו זיין מזכי הרבים אדער חס וחלילה כו' היו דמעותיו נושרות על הרצפה.

למותר להאריך ולבאר בדבר הפשוט המובן ומושג ומושכל לכל משכיל ומבין דבר אדעתא דנפשי', ולא אפונה כי ידייק במילי' דחוכמתא והם המה יהיו לו למאור המאיר בדרכי ההוראה והדרכה והשי"ת יהי' בעזרו בגו"ר.

נהניתי לשמוע כי החדר ת"ל מתנהג בטוב, וברכה בגשמיות וברוחניות לכל העוסקים ומחזיקים אותו וביחוד לידידינו הג' הנעלה וו"ח אי"א מוהר"ר מנחם מענדיל שי' דוקין, ויואיל נא לפרוש גיני בשלום המלמדים והמחזיקים ולהגיד להם תודתי וברכתי בעד העבר וגודל בקשתי על להבא כי יוסיפו אומץ בעבודתם עבודת הקדש תשב"ר אשר זכות הדבר הזה נורא ונשגב הוא, וכבוד ידידי שי' אשר ישתתפו שנים שלשה בתי כנסיות יחדיו וייסדו חדר של תורה עם מלמדים יר"א ובגלל זאת יברכם השי"ת בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו. אג"ק מוהריי"צ כרך ג

אגרות קודש

ב"ה, ו' תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ בעל מדות ובעל מרץ
הרי"ז שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"א סיון, שז"ע נתקבל, ותוכנו אודות יסוד מפלגה בלתי מפלגתית באה"ק ת"ו.

וכמדומה כבר כתבתי לו בכגון דא, שהתחלה בזה צריכה להיות דוקא מאלו הנמצאים באה"ק ת"ו, שאז ביד אלו הנמצאים מחוץ לה גם הם לעשות בזה, ומובן שדוקא בחדשים אלו, שלפני בחירות יש חשש להתנגדות מוגברת מכו"כ חוגים, אפילו מאלו שזמן רב לפני בחירות, אולי לא היו מתנגדים בגלוי וק"ל.

ומובן שהנ"ל אמור בהנוגע ליסוד מפלגה, אבל אין פוטר כלל את כאו"א שהיכולת בידו לעשות הכל בענינים על מפלגתים (ולא כביטויו בלתי מפלגתים), כוונתי - עניני הפצת היהדות המסורתית, אשר באה"ק ת"ו כר נרחב לפעולות מסוג זה, ובפרט בתוככי הנוער.

ומובן הפלא התמי' והצער על מיעוט הפעולות בכגון דא וחוששני שלא רק מיעוט אלא מיעוטא דמיעוטא ופחות מזה, וקשה להאריך בדבר המצער ובפרט בריחוק מקום, שהרי הודיעו חז"ל אל תדין את חברך כו'.

ויהי רצון כיון שנמצאים אנו בחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, אשר היתה בזה גאולת הרבים בעת ההיא ולשנים ולדורות הבאים לאחרי זה, כמובן מפרשת המאסר והגאולה, יביאו זה בפועל בפעולות באותם השטחים עליהם מסר נפשו הק' הם הפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד שכל השייכים ויודעים עד"ז מחויבים בזה.

וכיון שלהצלחת העבודה צריכים מנוחה שמחה וטוב לבב הנה רועה ישראל השי"ת יאר פניו ויגאל את כאו"א בתכ"י מכל ענינים המבלבלים וימלאו את כל הנ"ל מתוך הרחבה אמיתית הן בגשמיות והן ברוחניות.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

פרק שלישי משנה א

עֲקַבְיָא בֶן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע, מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

לאחר דברי המשנה "הסתכל בשלושה דברים", מפרטת המשנה את שלושת הדברים - "דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

נשאלת השאלה: "מניינא למה לי?"[1], לשם מה צריך להודיע מראש את מספר הדברים? ואף אם נאמר כי יש חשיבות בידיעת המספר - הלוא המשנה עצמה מפרטת ומונה את הדברים שבהם צריך להסתכל והכל רואים כי שלשה הם!

אחד הביאורים הוא:

אמירת המשנה "הסתכל בשלושה דברים" היא ענין העומד בפני עצמו גם בלי הפירוט שבהמשך. כלומר, באומרה "הסתכל בשלושה דברים" רומזת המשנה לשלושה דברים יסודיים, שעל־ידי הסתכלות בהם - "אין אתה בא לידי עבירה".

מה הם שלושת הדברים?

ההתבוננות הראשונה צריכה להיות במאמר רז"ל[2], "אני נבראתי לשמש את קוני". בשלב ראשון אנו רואים רק שני "דברים": א) האדם ("אני"), ב) הקב"ה ("קוני"). אומרת לנו משנתנו כי אין די בהתבוננות בשני דברים אלה ומוכרחים ל"הסתכל בשלושה דברים". דהיינו, בנוסף על מציאות האדם ומציאות הקב"ה, עליו להתבונן גם במציאות העולם אשר נברא על־ידי הקב"ה כדי שבו ועל־ידו יעבוד האדם את הקב"ה ("לשמש את קוני").

תכלית בריאת העולם וירידת הנשמה למטה, בעולם הזה התחתון, היא להשלים את הכוונה האלוקית - "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"[3]. יהודי בעבודתו מזכך את הגוף והנפש הבהמית וגם את חומריות העולם ועל־ידי זה הוא עושה לקב"ה "דירה".

על כן נחוצה הסתכלות ב"שלושה דברים": לא מספיק שהאדם עושה את גופו הגשמי ("אני") "דירה" לקב"ה; עליו לעשות גם מהעולם הזה התחתון "דירה" לו יתברך.

ומזה שלמען מטרה זו - העבודה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים - כדאית היתה ירידת הנשמה למטה[4], למדים אנו את גודל המעלה שב"ירידה" זו, עד כדי כך, שגם הנשמה עצמה מתעלית על ידי גילוי "עצמות" הקב"ה ("דירה לו יתברך"), ו"עליה" זו מונעת ממנה את האפשרות של עשיית חטא - "אין אתה בא לידי עבירה"!

(ספר־השיחות ה'תנש"א, כרך ב)

דרך נוספת - על־פי חסידות - לבאר פיסקה זו (כענין בפני עצמו):

בהסבר המושג "עבירה" מבואר בחסידות שזהו על־דרך "העברה" מרשות לרשות. כשאדם עובר על רצון ה', הרי הוא "מעביר" את מה שהיה קודם לכן ברשות הקדושה [=רשות־היחיד, "יחידו של עולם" - הקב"ה] לרשות הסטרא־אחרא [=רשות הרבים, שכן הסטרא־אחרא הוא מקום של פירוד וריבוי]. כדי למנוע אפשרות של "עבירה" כזו, על האדם להיות חדור בענין "אחדות השם" - שאין עוד "רשות" מלבד רשותו של הקב"ה ("אין עוד מלבדו").

זהו אפוא תוכן דברי המשנה - "הסתכל בשלושה דברים":

מבואר בכמה מקומות ששלימות האחדות היא דוקא במספר שלוש.

יחיד (מספר אחד) אינו מבטא אחדות משום שכל עוד אין מציאות שנייה, אחדותו (של היחיד) טרם הועמדה במבחן ואי־אפשר לכנותה עדיין - "אחדות".

כשיש שני דברים המנגדים זה לזה, בוודאי שאין להחשיב זאת לאחדות.

אחדות אמיתית היא כאשר יש שני דברים שונים ונפרדים זה מזה ובכל־זאת שניהם מסכימים זה לזה ושרויים באחדות זה עם זה. החיבור והצירוף בין שני הדברים הוא מציאות חדשה, מציאות שלישית. נמצא כי דוקא המספר שלוש מבטא אחדות באופן השלם ביותר.

בדומה לכך אנו מוצאים בענין "שני כתובים המכחישים זה את זה - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כלומר, ההסכמה בין שני הכתובים נפעלת על ידי "כתוב שלישי" המכריע ביניהם.

כך גם לגבי בריאת העולם: ביום הראשון נאמר "יום אחד" שכן אז היה הקב"ה "יחיד בעולמו". ביום השני לא נאמר "כי טוב" לפי שבו נבראה המחלוקת. דוקא ביום השלישי נאמר פעמיים "כי טוב", כי המספר שלוש שולל מחלוקת ופועל אחדות.

זאת אפוא כוונת משנתנו - "הסתכל בשלושה דברים": כאשר מתבוננים בכל שלושת הדברים - רואים ומבינים כי מציאות העולם אינה סותרת למציאות ה', אלא להיפך, "בארץ מתחת" נרגש ש"אין עוד" (מלבדו יתברך) - אזי, "אין אתה בא לידי עבירה".

(ספר־השיחות ה'תשמ"ט)

---

1. לשון הש"ס שבת עג, ב. ועוד. 2. קידושין פב, ב. 3. ראה תניא פרק לו. מדרש־תנחומא נשא טז. 4. "כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל" (תניא פרק לז).

פרשת שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ
אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו
תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה
רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט
בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: ז לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ
בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶן־רָפוּא: י לְמַטֵּה
זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה
גַּדִּי בֶן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה
אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶן־
וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טו אֵלֶּה שְׁמוֹת
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: (ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה
בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה
הַמְעַט הוּא אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב
בָּהּ הַטּוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא
יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: כ וּמָה הָאָרֶץ
הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן
וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי
בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ (יג, כ)

הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל לְקִיחַת הַפֵּרוֹת הִיא – הַפִּיכַת פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מֻשְׁחָתִים וּמְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, לַפֵּרוֹת הַשַּׁיָּכִים לָעַם הַיְּהוּדִי. בְּכָךְ שֶׁנִּשֵּׂאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְחַזְּקוּ וְיִקְּחוּ מִפְּרִי הָאָרֶץ - יֵשׁ, אֲפוֹא, מִשּׁוּם 'פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר' לְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲפִיכָתָהּ לְאֶרֶץ קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה.

שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב
לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם
אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים
נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: כג וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל
וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ
בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם
הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־
כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ
אַרְבָּעִים יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה
וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי
הָאָרֶץ: כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:
כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת
גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם: כט עֲמָלֵק
יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב
בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס
כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ
אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ: לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ
אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:
לב וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ
אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת: לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי
עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ
בְּעֵינֵיהֶם: **יד** א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם
וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה
לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ:
ג וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל
בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב
מִצְרָיְמָה: ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ
וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם
לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ
בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ
מְאֹד מְאֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג, ל)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמְרַגְּלִים הֵשִׁיבוּ עַל שְׁאֵלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּמָה רָאָה כָּלֵב שֶׁהִשְׁתִּיקָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מֵהֶם לַחְקֹר אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה וְהַכִּבּוּשׁ ("הֶחָזָק הוּא"), וְאַחַר כָּךְ אוֹדוֹת הָרֶוַח וְהַשֶּׁכָר ("הַשְּׁמֵנָה הִיא"), אַךְ הַמְרַגְּלִים שִׁנּוּ אֶת הַסֵּדֶר וְהִקְדִּימוּ אֶת הַשָּׁכָר ("זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ"). וּמִכֵּיוָן שֶׁשָּׁמוּ אֶת הַדָּגֵשׁ עַל הַשָּׁכָר, עֲבוֹדָה עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס - עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיקָם.

שלישי ח אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם: י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀ אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים: יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִّדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי ־זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ: כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה: כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹחַ אֲדֹנָי (יד, יז)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לְמֹשֶׁה הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ וְעַתָּה יִגְדַּל גו'. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים הַגְדָּלָה בִּבְחִינַת 'כֹּחַ אדנ"י', הַיְינוּ שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא 'צֹרֶךְ גְּבוֹהַּ'. דְּהִנֵּה כְּתִיב לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף, תִּכְסֹף מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, וְכֵיוָן שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג, לָכֵן, רַק עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ, נַעֲשֶׂה אֲמִתִּית הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה.

רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ ־כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ: לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם ־יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ: לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ כתיב וילונו קרי וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי

יהוה: לח וְיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־
הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ: לט וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: מ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־
רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהִוא לֹא תִצְלָח: מב אַל־תַּעֲלוּ
כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:
מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב
כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה
עִמָּכֶם: מד וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַّחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד
הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם
עַד־הַחָרְמָה: פ טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ
בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן:
ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ
לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן
לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 85)

עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (יד, כז)

רַז"ל לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מֵעֵדָה רָעָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז שֶׁחֵטְא הַמְרַגְּלִים לֹא הָיָה חֵטְא בַּמּוּבָן הַפָּשׁוּט, אֶלָּא טָעוּת — הֵם חָשְׁבוּ שֶׁכְּדֵי לְהַגִּיעַ לְדְבֵקוּת בַּה' יֵשׁ לְהִתְבּוֹדֵד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בַּעֲבוֹדַת ה' הֲרֵי זֶה חֵטְא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה
סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: י וְיַיִן
תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:
יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה
בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה
תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה
אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־
יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טו תּוֹרָה אַחַת
וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ
תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה
תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:
כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה
לְדֹרֹתֵיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־
הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי
הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר
אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ
כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת: כה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן
עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא
וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי
יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה (טו, כ)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַחֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה הוּא גַּם הָאֱמוּנָה שֶׁכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָם רַק כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ, אֶלָּא הֵם בַּעֲלֵי שְׁלִיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית. וּמִצְוַת חַלָּה מְבַטֶּלֶת אֱמוּנָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה מַצְהִיר בְּכָךְ שֶׁעִסָּה זוֹ, שֶׁקִּבֵּל בְּאֶמְצָעוּת כֹּחוֹת הַטֶּבַע, בָּאָה בְּעֶצֶם מֵהַקָּבָּ"ה.

שביעי כו וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז

בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ
הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו
וְנִסְלַח לוֹ: כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־
יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:
לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת |
תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ
בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס לה וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים
כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה
אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ
לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־
צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בָּאֹפֶן הָאָסוּר, הֵפֶךְ הַתַּכְלִית שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרְאוּ הָעֵינַיִם — הֲרֵי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שָׁעָה, וְעוֹד גָּרוּעַ מִכָּךְ. וַהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל: "סוּמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי
בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל
תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם
אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ
אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי
וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם
לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור ולשמו"ת ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ
אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמַר
לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח
מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי
הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי
אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם
בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֲעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת
וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה
עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה
אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה
אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ
בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: יב וְעַתָּה
הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם
לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם
וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא
תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם
בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה
לֵכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ

לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֹּאת אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה
אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ
וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל
אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת
דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר
הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן:
כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים
בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה
יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ג׳, שָׁעָה 11 בַּבּוֹקֶר, 45 דַּקּוֹת וְ5 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:33	5:33	8:32	8:33	9:04	9:05	10:16	10:17	19:48	19:50	20:15	20:17	19:30	20:29
חיפה (ק)	5:28	5:28	8:30	8:30	9:01	9:02	10:14	10:15	19:51	19:54	20:19	20:21	19:23	20:33
ירושלים (ק)	5:28	5:28	8:30	8:31	9:01	9:02	10:14	10:14	19:50	19:52	20:17	20:19	19:11	20:29
תל אביב (ק)	5:32	5:32	8:32	8:32	9:04	9:05	10:16	10:17	19:49	19:52	20:16	20:19	19:31	20:32
אוסטריה וינה (ק)	4:49	4:48	8:18	8:19	8:50	8:50	10:11	10:12	20:59	21:02	21:37	21:40	20:44	22:01
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:28	7:31	9:20	9:22	9:52	9:54	10:41	10:43	17:11	17:11	17:39	17:39	16:53	17:51
אוקראינה אודסה (ק)	5:01	5:00	8:25	8:25	8:57	8:57	10:17	10:17	20:52	20:55	21:28	21:31	20:37	21:35
אוקראינה דונייצק (ק)	4:25	4:24	7:53	7:53	8:25	8:25	9:46	9:46	20:32	20:35	21:09	21:13	20:16	21:17
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	4:35	4:34	8:03	8:03	8:35	8:35	9:56	9:57	20:44	20:47	21:22	21:26	20:29	21:30
אוק. ז'יטומיר (ק)	4:52	4:51	8:24	8:24	8:57	8:57	10:19	10:20	21:17	21:21	21:58	22:01	21:02	22:05
אוקראינה קייב (ק)	4:43	4:42	8:16	8:17	8:48	8:48	10:11	10:12	21:12	21:16	21:53	21:57	20:57	22:01
איטליה מילאנו (ק)	5:31	5:30	8:53	8:53	9:25	9:25	10:44	10:45	21:15	21:18	21:50	21:53	20:59	22:12
אקוואדור קיטו (ח)	6:02	6:03	8:36	8:37	9:06	9:07	10:08	10:10	18:25	18:26	18:47	18:49	18:08	18:53
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:54	7:57	9:49	9:51	10:22	10:23	11:12	11:14	17:52	17:52	18:18	18:19	17:34	18:31
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	9:00	9:03	10:50	10:52	11:20	11:22	12:08	12:10	18:29	18:29	18:58	18:58	18:11	19:02
ארה"ב בולטימור (ק)	5:37	5:37	8:47	8:48	9:19	9:20	10:35	10:36	20:35	20:38	21:06	21:08	20:20	21:12
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:20	5:20	8:34	8:35	9:06	9:06	10:22	10:23	20:31	20:34	21:02	21:05	20:15	21:20
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:21	5:21	8:34	8:35	9:06	9:07	10:23	10:24	20:30	20:33	21:02	21:04	20:15	21:20
ארה"ב דטרויט (ק)	5:51	5:50	9:08	9:08	9:39	9:40	10:57	10:58	21:13	21:16	21:45	21:48	20:57	22:04
ארה"ב היוסטן (ק)	6:17	6:17	9:15	9:16	9:47	9:48	10:58	10:59	20:25	20:27	20:51	20:53	20:09	21:05
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:37	5:37	8:41	8:42	9:13	9:13	10:26	10:27	20:08	20:11	20:36	20:39	19:52	20:50
ארה"ב מיאמי (ק)	6:26	6:27	9:19	9:20	9:51	9:52	11:01	11:02	20:15	20:17	20:40	20:42	19:58	20:53
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:16	5:16	8:29	8:29	9:02	9:02	10:18	10:19	20:27	20:29	20:58	21:01	20:11	21:19
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:09	5:09	8:27	8:27	8:58	8:58	10:15	10:16	20:31	20:34	21:03	21:06	20:15	21:20
בוליביה לה פאס (ח)	6:47	6:49	9:09	9:10	9:38	9:39	10:36	10:37	18:17	18:18	18:40	18:41	18:00	18:45
בלגיה אנטוורפן (ק)	5:24	5:23	8:59	8:59	9:31	9:31	10:55	10:55	22:00	22:03	22:41	22:45	21:45	23:14
בלגיה בריסל (ק)	5:25	5:24	9:00	9:00	9:31	9:32	10:55	10:55	21:59	22:03	22:41	22:45	21:44	23:11
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:14	4:12	8:02	8:01	8:33	8:33	10:00	10:01	21:37	21:41	22:27	22:32	21:22	22:36
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:40	6:42	8:50	8:51	9:21	9:22	10:16	10:17	17:32	17:33	17:56	17:57	17:15	18:05
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:24	6:26	8:35	8:37	9:06	9:08	10:02	10:03	17:20	17:21	17:44	17:45	17:03	17:52
בריטניה לונדון (ק)	4:39	4:37	8:16	8:16	8:47	8:47	10:11	10:12	21:21	21:25	22:04	22:08	21:06	22:35
בריטניה מנצ'סטר (ק)	4:36	4:35	8:19	8:19	8:50	8:50	10:16	10:17	21:41	21:45	22:28	22:32	21:26	23:05
גרמניה ברלין (ק)	4:40	4:39	8:19	8:19	8:51	8:51	10:16	10:16	21:32	21:36	22:16	22:21	21:17	22:25
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:10	5:09	8:45	8:45	9:16	9:16	10:39	10:39	21:39	21:43	22:20	22:24	21:24	22:28
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:44	6:46	8:54	8:55	9:24	9:25	9:57	9:58	17:30	17:31	17:55	17:56	17:13	18:00
הודו בומביי (ח)	5:58	5:59	8:44	8:45	9:16	9:17	10:24	10:25	19:18	19:20	19:42	19:44	19:01	19:48
הודו פונה (ח)	5:53	5:54	8:40	8:41	9:12	9:13	10:19	10:20	19:15	19:16	19:39	19:40	18:58	19:44
הונגריה בודפשט (ק)	4:43	4:42	8:09	8:09	8:41	8:41	10:02	10:02	20:44	20:47	21:21	21:24	20:28	21:28
טורקיה איסטנבול (ק)	5:28	5:28	8:42	8:42	9:14	9:15	10:31	10:31	20:39	20:41	21:10	21:13	20:23	21:17
יוון אתונה (ק)	5:59	5:59	9:08	9:08	9:40	9:40	10:55	10:55	20:50	20:53	21:20	21:23	20:34	21:27

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:07	5:06	8:31	8:31	9:04	9:04	10:24	10:24	21:01	21:04	21:38	21:41	20:46	21:45
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:50	6:50	9:41	9:42	10:11	10:12	11:19	11:20	20:23	20:25	20:47	20:49	20:06	20:53
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ' (ח)	7:57	8:00	9:38	9:40	10:11	10:13	10:57	10:59	17:01	17:01	17:31	17:32	16:42	17:36
נפאל קטמנדו (ח)	5:01	5:01	7:59	8:00	8:30	8:31	9:41	9:42	19:06	19:08	19:31	19:34	18:49	19:38
סינגפור סינגפור (ח)	6:56	6:57	9:25	9:27	9:58	9:59	11:00	11:01	19:12	19:14	19:35	19:36	18:56	19:40
פולין ורשא (ק)	4:10	4:08	7:50	7:50	8:21	8:20	9:46	9:46	21:01	21:05	21:45	21:50	20:46	21:54
פרו לימה (ח)	6:23	6:24	8:40	8:42	9:13	9:15	10:11	10:13	17:53	17:54	18:16	18:17	17:36	18:21
צרפת ליאון (ק)	5:46	5:46	9:10	9:10	9:41	9:42	11:01	11:01	21:34	21:37	22:09	22:12	21:19	22:31
צרפת פריז (ק)	5:43	5:42	9:13	9:13	9:44	9:45	11:06	11:07	21:58	22:01	22:37	22:40	21:43	23:02
קולומביה בוגוטה (ח)	5:37	5:38	8:15	8:16	8:44	8:46	9:48	9:49	18:15	18:16	18:37	18:39	17:58	18:43
קנדה טורונטו (ק)	5:31	5:31	8:51	8:51	9:22	9:23	10:40	10:41	21:03	21:06	21:36	21:39	20:47	21:56
קנדה מונטריאול (ק)	5:01	5:01	8:24	8:24	8:55	8:56	10:15	10:16	20:46	20:49	21:21	21:24	20:31	21:43
קפריסין לרנקה (ק)	5:30	5:30	8:32	8:33	9:05	9:06	10:19	10:19	20:00	20:02	20:28	20:30	19:44	20:34
רוסיה מוסקבה (ח)	4:39	4:37	8:32	8:32	9:02	9:02	10:31	10:31	22:19	22:23	23:13	23:18	22:05	23:59
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	5:22	5:21	8:47	8:47	9:19	9:20	10:40	10:40	21:19	21:22	21:56	21:59	21:04	22:03
שוייץ ציריך (ק)	5:23	5:23	8:52	8:52	9:22	9:23	10:43	10:44	21:27	21:30	22:04	22:08	21:12	22:27
תאילנד בנגקוק (ח)	5:47	5:48	8:28	8:29	9:00	9:01	10:06	10:07	18:48	18:49	19:11	19:13	18:31	19:17

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00325
10/06/2012

P.P.
שולם
1949
תל אביב